REGLER OCH RÅD
ANGÅENDE
SVENSKA SPRÅKETS BEHANDLING
I
TAL OCH SKRIFT

AF
N. Linder.

OMARBETNING AF EN ÄLDRE SKRIFT MED SAMMA TITEL.

STOCKHOLM.
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

STOCKHOLM, 1886.
KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Förord till den elektroniska utgåvan

Första upplagan av detta verk utkom 1882 och omfattade 64 sidor, andra upplagan 1886 omfattade 237 sidor och tredje upplagan, som utkom postumt 1908 omfattade 231 sidor. Författaren Nils Linder (1835-1904) skriver i förordet att det föranleddes av arbetet med en uppslagsbok. Han anställdes nämligen 1874 som redaktör för första upplagan av ***Nordisk familjebok***, så de språkregler han anger här bör ha legat till grund för redaktionens arbete.

Google har i oktober 2007 scannat andra upplagan från samlingarna vid University of California. Via **Internet Archive** kopierades den i maj 2011 till Projekt Runeberg för korrekturläsning. Kapitelindelningen (som vid korrekturläsning markeras med <chapter>) följer konsekvent de numrerade avsnitten, dock har 45-47 slagits samman till ett kapitel, liksom 113-116.

Uppränningen till föreliggande skrift ingår i en 1882 offentliggjord uppslagsbok, men utgafs då ock, med några smärre ändringar, i en särskild upplaga.

Af allmänheten och den offentliga kritiken mottogs mitt lilla arbete med så stor välvilja, att jag deri fann en kraftig maning att fortgå i den gifna riktningen. Också har jag ända sedan hösten 1883 användt de flesta af mina lediga stunder på att förbättra och utvidga detsamma. Dervid har jag ock låtit mig angeläget vara att draga fördel

af de anmärkningar, som offentligen och enskildt blifvit gjorda mot nämnda utkast.

Trägna tjenstegöromål samt ämnets grannlaga beskaffenhet och arbetets plan, hvilka senare nödgat mig att flerstädes gå obanade vägar och stödja mig blott på egna undersökningar, äro orsakerna till att denna upplaga först nu kan offentliggöras.

I anledning af en vid första upplagan framställd erinran att läsaren der »i mer än ett brydsamt fall» förgäfves söker regler och råd ber jag få nämna, att mitt arbete icke häller i denna sin utvidgade form gör anspråk på att vara någonting annat än ett bidrag till läran om »svenska språkets rykt och riktighet». Jag har för öfrigt mi endast kunnat använda en del af mina samlingar rörande svensk grammatik, stilistik och lexikografi. Särskildt önskar jag framhålla, att de här och der inströdda upplysningarna om vårt fornspråk och vissa främmande tungomål samt ordlistorna i 141, 144 och 148 styckena m. m. icke vilja anses för mer än antydningar om och uppslag till någonting bättre af samma slag. Emellertid har jag sökt att företrädesvis lemna sådana anvisningar och råd, som jag funnit vara behöfliga för flertalet af den bildade allmänheten.

Vidkommande rättstafningsreglerna må, af förekommen anledning, nämnas, att jag redan 1870 principielt anslöt mig till ljudenlighetsgrundsatsen, hvilken jag sedan dess aldrig öfvergifvit, och tillika, att jag anser mycken försigtighet böra iakttagas vid denpraktiska tillämpningen af denna grundsats. Enligt min öfvertygelse må inga ändringar i rättstafningen ske, utan att tydliga fördelar derigenom vinnas. Med professor Es. Tegnér tror jag »det beståendes rätt i fråga om ortografi» vara så stor, »att hvarje ingrepp deri blir ett missdåd, om det ej leder till verkligt och påtagligt gagn». Att jag icke kan godkänna alla de förslag, som framställdes af Rättskrifningsmötet 1869, beror på att jag finner några af dem leda till försämring.

De fyra första arken af denna bok trycktes på sommaren 1885, och sedan dess har rättstafningsfrågan inträdt i ett nytt skede. Om de senare företeelserna på detta område hoppas jag få vid ett annat tillfälle yttra mig utförligare. Nu vill jag endast nämna, att de värdefulla arbeten om rättstafningen, hvilka på senare tiden utgifvits, näppeligen skulle föranledt några större ändringar, äfven om de hade utkommit, innan början af mitt arbete lemnades till tryckning. Enligt min tanke behöfva jämväl de bland de nya reformförslagen, som hafva utsigt till framgång — t. o. m. yrkandena om förenklingar i *v*-ljudets beteckning, — ännu en tid pröfvas, innan det för allvar blir fråga om deras tillämpning i t. ex. skolorna och det officiela språket. Äfven de flesta enskilda personer, som vant sig vid ett visst stafningssätt, skola tvifvelsutan se tiden an, förrän de vidtaga några genomgripande ändringar i sin rättskrifning. Under den nu pågående striden ha flere nya synpunkter påpekats och vigtiga iakttagelser blifvit offentliggjorda. Helt säkert är mer af samma slag att vänta redan i den närmaste framtiden. Föregående misstag, den ännu rådande bristen på enighet mellan fackmännen och tillbörligt afseende på skolsalarnas unga befolkning mana till varsamhet och tålamod.

Med tillfredsställelse finner jag, att mina åsigter i fråga om konsonantfördubblingen (jfr **39**), helt och hållet eller i hufvudsak, delas af allt flere bland ljudenlighetens vänner. I fråga åter om *ä*-tecknets användning för att beteckna *ä*-ljudet tyckas alla vilja gå längre än jag (jfr sid. 13—22 samt noten å sidan 10). Angående tecknet *q* hänvisar jag till första anmärkningen å sid. 32.

De, som vilja anlita mitt arbete, skola, hoppas jag, ej finna någon egentlig svårighet att göra sig hemmastadda deri.

För att underlätta dess användning meddelar jag vid slutet en alfabetiskt ordnad innehållsförteckning, som hänvisar till hufvudafdelningar och några andra vigtigare stycken.

Stomme till en fullständig ordlista öfver alla här behandlade och flere andra, ur en eller flere synpunkter, vigtiga ord är uppsatt och delvis utarbetad. I afseende på tiden för dess offentliggörande vågar jag dock ej gifva något löfte.Af författare, som behandlat grammatiska spörsmål, har jag anlitat en stor mängd, i främsta rummet *Rydqvist.* För planen till den i **141.** 17 (sid. 188—199) förekommande ordlistan står jag i förbindelse hos en anonym författare i »Vinterbladet» för 1853 (troligen denna tidnings utgifvare, *J. P, Theorell*). Vid de stilistiska anvisningarnas utarbetande hade jag i vissa delar mycket gagn af *Carl Landtmansons* »Bidrag till läran om den

svenska prosastilen». Till åtskilliga ställen i språkvetenskapliga arbeten lemnas hänvisningar i sjelfva texten.

Min lärde och skarpsynte vän kollega *J. A. Aurén* i Söderköping egnar jag härmed ett hjertligt tack för den värdefulla hjelp han lemnat mig vid korrekturens granskning och för många goda förslag om ändringar och tillägg i sjelfva texten.

Stockholm den 31 Juli 1886.

Författaren.

Inledande anmärkningar.

1. Vårda modersmålet med yttersta omsorg både i afseende på uttal, rättstafning, ordböjning, satsfogning, interpunktion och ordförråd! Vi få icke nöja oss med att tala och skrifva så, att andra kunna »med god vilja» förstå oss, utan vi måste uttrycka oss så, att ingen må i våra ord finna något slags otydlighet eller någon annan mening, än den vi velat utsäga.

2. Provinsialismer i uttal, ordböjning och ordfogning böra sorgfälligt undvikas. — Hvem som vill kan genom ihärdig öfning vänja sig af med orena och otydliga vokal- och konsonantljud, oriktig betoning, felaktiga böjningsformer o. s. v. Man har blott att noga gifva akt på verkligt bildade personers sätt att tala samt väl begagna sina talorganer.

3. Främmande ord, i första rummet de, hvilkas stafning och böjning afvika från vårt språks lagar, böra så vidt möjligt undvikas. I alla händelser må ingen nyttja andra utländska ord än sådana, om hvilkas rätta användning och betydelse han är säker.

4. Goda **språkläror, ordböcker** och andra hjelpmedel böra flitigt rådfrågas, äfven när man läser eller skrifver sitt eget modersmål.

Språkljud och rättstafning.

5. Språkljuden (bokstafsljuden) i det mera vårdade talspråket, högsvenskan, äro nära fyrtio. Inom landskapsmålen finnes dessutom en stor mängd andra tydligt förnimbara ljud. För att beteckna högsvenskans vokal- och konsonantljud nyttjas de vanliga 28 bokstäfverna, dels ensamma, dels i vissa förbindelser. I namn och andra främmande ord förekomma derjämte åtskilliga ljudtecken, som tillhöra andra språks alfabet, t. ex. *ü* = *y* (i tyska ord), *æ* = *ä* (i latinska och danska ord), *ø* = *ö* (i danska ord), *ð*, ett tungspetsljud = engelska *th* i *thou, that* o. s. v., samt *þ*, ett annat tungspetsljud (»läspadt *s*») =

Inledande anmärkningar.

1. Vårda modersmålet med yttersta omsorg både i afseende på uttal, rättstafning, ordböjning, satsfogning, interpunktion och ordförråd! Vi få icke nöja oss med att tala och skrifva så, att andra kunna »med god vilja» förstå oss, utan vi måste uttrycka oss så, att ingen må i våra ord finna något slags otydlighet eller någon annan mening, än den vi velat utsäga.

2. Provinsialismer i uttal, ordböjning och ordfogning böra sorgfälligt undvikas. — Hvem som vill kan genom ihärdig öfning vänja sig af med orena och otydliga vokal- och konsonantljud, oriktig betoning, felaktiga böjningsformer o. s. v. Man har blott att noga gifva akt på verkligt bildade personers sätt att tala samt väl begagna sina talorganer.

3. Främmande ord, i första rummet de, hvilkas stafning och böjning afvika från vårt språks lagar, böra så vidt möjligt undvikas. I alla händelser må ingen nyttja andra utländska ord än sådana, om hvilkas rätta användning och betydelse han är säker.

4. Goda **språkläror, ordböcker** och andra hjelpmedel böra flitigt rådfrågas, äfven när man läser eller skrifver sitt eget modersmål.

Språkljud och rättstafning.

5. Språkljuden (bokstafsljuden) i det mera vårdade talspråket, högsvenskan, äro nära fyrtio. Inom landskapsmålen finnes dessutom en stor mängd andra tydligt förnimbara ljud. För att beteckna högsvenskans vokal- och konsonantljud nyttjas de vanliga 28 bokstäfverna, dels ensamma, dels i vissa förbindelser. I namn och andra främmande ord förekomma derjämte åtskilliga ljudtecken, som tillhöra andra språks alfabet, t. ex. *ü* = *y* (i tyska ord), *æ* = *ä* (i latinska och danska ord), *ø* = *ö* (i danska ord), *ð*, ett tungspetsljud = engelska *th* i *thou, that* o. s. v., samt *þ*, ett annat tungspetsljud (»läspadt *s*») =

Inledande anmärkningar.

1. Vårda modersmålet med yttersta omsorg både i afseende på uttal, rättstafning, ordböjning, satsfogning, interpunktion och ordförråd! Vi få icke nöja oss med att tala och skrifva så, att andra kunna »med god vilja» förstå oss, utan vi måste uttrycka oss så, att ingen må i våra ord finna något slags otydlighet eller någon annan mening, än den vi velat utsäga.

2. Provinsialismer i uttal, ordböjning och ordfogning böra sorgfälligt undvikas. — Hvem som vill kan genom ihärdig öfning vänja sig af med orena och otydliga vokal- och konsonantljud, oriktig betoning, felaktiga böjningsformer o. s. v. Man har blott att noga gifva akt på verkligt bildade personers sätt att tala samt väl begagna sina talorganer.

3. Främmande ord, i första rummet de, hvilkas stafning och böjning afvika från vårt språks lagar, böra så vidt möjligt undvikas. I alla händelser må ingen nyttja andra utländska ord än sådana, om hvilkas rätta användning och betydelse han är säker.

4. Goda **språkläror, ordböcker** och andra hjelpmedel böra flitigt rådfrågas, äfven när man läser eller skrifver sitt eget modersmål.

Språkljud och rättstafning.

5. Språkljuden (bokstafsljuden) i det mera vårdade talspråket, högsvenskan, äro nära fyrtio. Inom landskapsmålen finnes dessutom en stor mängd andra tydligt förnimbara ljud. För att beteckna högsvenskans vokal- och konsonantljud nyttjas de vanliga 28 bokstäfverna, dels ensamma, dels i vissa förbindelser. I namn och andra främmande ord förekomma derjämte åtskilliga ljudtecken, som tillhöra andra språks alfabet, t. ex. *ü* = *y* (i tyska ord), *æ* = *ä* (i latinska och danska ord), *ø* = *ö* (i danska ord), *ð*, ett tungspetsljud = engelska *th* i *thou, that* o. s. v., samt *þ*, ett annat tungspetsljud (»läspadt *s*») =

Inledande anmärkningar.

1. Vårda modersmålet med yttersta omsorg både i afseende på uttal, rättstafning, ordböjning, satsfogning,

interpunktion och ordförråd! Vi få icke nöja oss med att tala och skrifva så, att andra kunna »med god vilja» förstå oss, utan vi måste uttrycka oss så, att ingen må i våra ord finna något slags otydlighet eller någon annan mening, än den vi velat utsäga.

2. Provinsialismer i uttal, ordböjning och ordfogning böra sorgfälligt undvikas. — Hvem som vill kan genom ihärdig öfning vänja sig af med orena och otydliga vokal- och konsonantljud, oriktig betoning, felaktiga böjningsformer o. s. v. Man har blott att noga gifva akt på verkligt bildade personers sätt att tala samt väl begagna sina talorganer.

3. Främmande ord, i första rummet de, hvilkas stafning och böjning afvika från vårt språks lagar, böra så vidt möjligt undvikas. I alla händelser må ingen nyttja andra utländska ord än sådana, om hvilkas rätta användning och betydelse han är säker.

4. Goda **språkläror, ordböcker** och andra hjelpmedel böra flitigt rådfrågas, äfven när man läser eller skrifver sitt eget modersmål.

Språkljud och rättstafning.

5. Språkljuden (bokstafsljuden) i det mera vårdade talspråket, högsvenskan, äro nära fyrtio. Inom landskapsmålen finnes dessutom en stor mängd andra tydligt förnimbara ljud. För att beteckna högsvenskans vokal- och konsonantljud nyttjas de vanliga 28 bokstäfverna, dels ensamma, dels i vissa förbindelser. I namn och andra främmande ord förekomma derjämte åtskilliga ljudtecken, som tillhöra andra språks alfabet, t. ex. *ü* = *y* (i tyska ord), *æ* = *ä* (i latinska och danska ord), *ø* = *ö* (i danska ord), *ð*, ett tungspetsljud = engelska *th* i *thou, that* o. s. v., samt *þ*, ett annat tungspetsljud (»läspadt *s*») =

Inledande anmärkningar.

1. Vårda modersmålet med yttersta omsorg både i afseende på uttal, rättstafning, ordböjning, satsfogning, interpunktion och ordförråd! Vi få icke nöja oss med att tala och skrifva så, att andra kunna »med god vilja» förstå oss, utan vi måste uttrycka oss så, att ingen må i våra ord finna något slags otydlighet eller någon annan mening, än den vi velat utsäga.

2. Provinsialismer i uttal, ordböjning och ordfogning böra sorgfälligt undvikas. — Hvem som vill kan genom ihärdig öfning vänja sig af med orena och otydliga vokal- och konsonantljud, oriktig betoning, felaktiga böjningsformer o. s. v. Man har blott att noga gifva akt på verkligt bildade personers sätt att tala samt väl begagna sina talorganer.

3. Främmande ord, i första rummet de, hvilkas stafning och böjning afvika från vårt språks lagar, böra så vidt möjligt undvikas. I alla händelser må ingen nyttja andra utländska ord än sådana, om hvilkas rätta användning och betydelse han är säker.

4. Goda **språkläror, ordböcker** och andra hjelpmedel böra flitigt rådfrågas, äfven när man läser eller skrifver sitt eget modersmål.

Språkljud och rättstafning.

5. Språkljuden (bokstafsljuden) i det mera vårdade talspråket, högsvenskan, äro nära fyrtio. Inom landskapsmålen finnes dessutom en stor mängd andra tydligt förnimbara ljud. För att beteckna högsvenskans vokal- och konsonantljud nyttjas de vanliga 28 bokstäfverna, dels ensamma, dels i vissa förbindelser. I namn och

andra främmande ord förekomma derjämte åtskilliga ljudtecken, som tillhöra andra språks alfabet, t. ex. *ü* = *y* (i tyska ord), *æ* = *ä* (i latinska och danska ord), *ø* = *ö* (i danska ord), *ð*, ett tungspetsljud = engelska *th* i *thou, that* o. s. v., samt *þ*, ett annat tungspetsljud (»läspadt *s*») =engelska *th* i *thin, thank* o. s. v. (uti isländska ord). *Aa* är i danska språket det vanligaste tecknet för *å*-ljudet. *Á* uti isländska ord, t. ex. *Hávamál,* uttalas olika af olika personer: som *å,* som *au* eller som *a.* Se **12. I.** Anm. 1.

6. A-ljudet skrifves i svenska ord alltid med *a.*

Anm. 1. I några franska låneord tecknas det, efter *o,* stundom med *i,* t. ex. *boudoir,* för *boudoar.* Stafningen med *a* har dock blifvit mer och mer vanlig. Ex. *lavoar, moaré, repertoar, reservoar, soaré, toalett, trottoar.*

Anm. 2. I andra franska låneord skrifves *a*-ljudet med *e,* t. ex. *en* (i *en corps, en rage* o. d.), *entusiasm, pendant, pendyl, pensé, rendera, sensibel.* Många sådana ord uttalas dock enligt svenska språkets lagar, t. ex. *accent, departement, element, moment* (del af en paragraf), *supplement.* I några har skrifningen lämpats efter det franska uttalet, t. ex. *komplimang* (Fr. »compliment»), *momang* (ögonblick, Fr. »moment»), *talang* (Fr. »talent»).

Se vidare **36.**

Anm. 3. *Aa* såsom tecken för långt *a* förekommer numera endast i några namn, t. ex. *Gyllenhaal, Haak, Staaff* (utt. »stav»); *Aachen, Aavasaksa* (*Avasaxa*), *Baalbek* (*Balbek*). — I st. f. »Aaron» bör skrifvas *Aron.*

Anm. 4. Af ganska många ord finnas dubbelformer med *a* och med *å* eller med *a* och med *o,* bl. a. *garkoppar* (vid sidan af *gårkoppar*), *skank* (jämte *skånk*), *kånka* (jämte *kanka*), *våffla* (jämte *vaffla*), *årta* (jämte *arta*), *honing* och *honung* (jämte *hannog,* i bibelöfvers.).

7. E-ljudet skrifves med sitt eget tecken. Jfr **Ä.**

Anm. 1. Långt *e* får i ganska många ord — synnerligen familjenamn —, som sluta på *e, en* och *er,* med tonvigt på sista stafvelsen, accenttecknet ', t. ex. *Bromé, Herkepé, Linné; Almén, Aurén, Carlén, Franzén, Karlén, Lovén, Rosén, Sundén, Wirsén, Wisén; Galilén, Judén; Banér, Regnér, Tegnér; abbé, agré, allé, armé, attaché, cicisbé, defilé, entré, epikuré, exposé, farisé, figuré, frikassé, glacé*(-handskar), *hebré* (men vanligen hebreer), *idé, kafé, kamé, komité, koryfé, kupé, livré, matiné, portepé, protegé, pygmé, roué, supé, trofé, tupé; patén, selén, silén,* och likaledes hälst: *brodér* (-söm; men brodera), *fanér, filtrér*(-apparat), *manér, repetér*(-ur), *revidér*(-ark) m. fl. d. Jfr bestämda formerna i sing. af subst. *alm, karl, ros, sele, sil,* best. f. plur. af *sund,* subst. *linne, ide,* vokativus af adj. *arm,* namnen *Hansen, Oden, Ullner* o. s. v. samt orden *broder-land, maner* (Lat. *manes*), *presterlig, ypperlig, vetterlig* o. d.

I en stor mängd ord på betonadt *e, en* och *er* nyttjas intet accenttecken, t. ex. *fe, te; Eugen* (*Eugène*), *fenomen, fotogen, hellen, heterogen, homogen, kapten, syren; kruserlig, probersten, tornerspel* m. fl.

Anm. 2. Det stumma *e,* som i slutet af vissa franska ord engelska *th* i *thin, thank* o. s. v. (uti isländska ord). *Aa* är i danska språket det vanligaste tecknet för *å*-ljudet. *Á* uti isländska ord, t. ex. *Hávamál,* uttalas olika af olika personer: som *å,* som *au* eller som *a.* Se **12. I.** Anm. 1.

6. A-ljudet skrifves i svenska ord alltid med *a.*

Anm. 1. I några franska låneord tecknas det, efter *o,* stundom med *i,* t. ex. *boudoir,* för *boudoar.* Stafningen med *a* har dock blifvit mer och mer vanlig. Ex. *lavoar, moaré, repertoar, reservoar, soaré, toalett, trottoar.*

Anm. 2. I andra franska låneord skrifves *a*-ljudet med *e,* t. ex. *en* (i *en corps, en rage* o. d.), *entusiasm, pendant, pendyl, pensé, rendera, sensibel.* Många sådana ord uttalas dock enligt svenska språkets lagar, t. ex. *accent, departement, element, moment* (del af en paragraf), *supplement.* I några har skrifningen lämpats efter det franska

uttalet, t. ex. *komplimang* (Fr. »compliment»), *momang* (ögonblick, Fr. »moment»), *talang* (Fr. »talent»).

Se vidare **36.**

Anm. 3. *Aa* såsom tecken för långt *a* förekommer numera endast i några namn, t. ex. *Gyllenhaal, Haak, Staaff* (utt. »stav»); *Aachen, Aavasaksa* (*Avasaxa*), *Baalbek* (*Balbek*). — I st. f. »Aaron» bör skrifvas *Aron.*

Anm. 4. Af ganska många ord finnas dubbelformer med *a* och med *å* eller med *a* och med *o,* bl. a. *garkoppar* (vid sidan af *gårkoppar*), *skank* (jämte *skånk*), *kånka* (jämte *kanka*), *våffla* (jämte *vaffla*), *årta* (jämte *arta*), *honing* och *honung* (jämte *hannog,* i bibelöfvers.).

7. E-ljudet skrifves med sitt eget tecken. Jfr **Ä.**

Anm. 1. Långt *e* får i ganska många ord — synnerligen familjenamn —, som sluta på *e, en* och *er,* med tonvigt på sista stafvelsen, accenttecknet ', t. ex. *Bromé, Herkepé, Linné; Almén, Aurén, Carlén, Franzén, Karlén, Lovén, Rosén, Sundén, Wirsén, Wisén; Galilén, Judén; Banér, Regnér, Tegnér; abbé, agré, allé, armé, attaché, cicisbé, defilé, entré, epikuré, exposé, farisé, figuré, frikassé, glacé*(-handskar), *hebré* (men vanligen hebreer), *idé, kafé, kamé, komité, koryfé, kupé, livré, matiné, portepé, protegé, pygmé, roué, supé, trofé, tupé; patén, selén, silén,* och likaledes hälst: *brodér* (-söm; men brodera), *fanér, filtrér*(-apparat), *manér, repetér*(-ur), *revidér*(-ark) m. fl. d. Jfr bestämda formerna i sing. af subst. *alm, karl, ros, sele, sil,* best. f. plur. af *sund,* subst. *linne, ide,* vokativus af adj. *arm,* namnen *Hansen, Oden, Ullner* o. s. v. samt orden *broder-land, maner* (Lat. *manes*), *presterlig, ypperlig, vetterlig* o. d.

I en stor mängd ord på betonadt *e, en* och *er* nyttjas intet accenttecken, t. ex. *fe, te; Eugen* (*Eugène*), *fenomen, fotogen, hellen, heterogen, homogen, kapten, syren; kruserlig, probersten, tornerspel* m. fl.

Anm. 2. Det stumma *e,* som i slutet af vissa franska ord engelska *th* i *thin, thank* o. s. v. (uti isländska ord). *Aa* är i danska språket det vanligaste tecknet för *å*-ljudet. *Á* uti isländska ord, t. ex. *Hávamál,* uttalas olika af olika personer: som *å,* som *au* eller som *a.* Se **12. I.** Anm. 1.

6. A-ljudet skrifves i svenska ord alltid med *a.*

Anm. 1. I några franska låneord tecknas det, efter *o,* stundom med *i,* t. ex. *boudoir,* för *boudoar.* Stafningen med *a* har dock blifvit mer och mer vanlig. Ex. *lavoar, moaré, repertoar, reservoar, soaré, toalett, trottoar.*

Anm. 2. I andra franska låneord skrifves *a*-ljudet med *e,* t. ex. *en* (i *en corps, en rage* o. d.), *entusiasm, pendant, pendyl, pensé, rendera, sensibel.* Många sådana ord uttalas dock enligt svenska språkets lagar, t. ex. *accent, departement, element, moment* (del af en paragraf), *supplement.* I några har skrifningen lämpats efter det franska uttalet, t. ex. *komplimang* (Fr. »compliment»), *momang* (ögonblick, Fr. »moment»), *talang* (Fr. »talent»).

Se vidare **36.**

Anm. 3. *Aa* såsom tecken för långt *a* förekommer numera endast i några namn, t. ex. *Gyllenhaal, Haak, Staaff* (utt. »stav»); *Aachen, Aavasaksa* (*Avasaxa*), *Baalbek* (*Balbek*). — I st. f. »Aaron» bör skrifvas *Aron.*

Anm. 4. Af ganska många ord finnas dubbelformer med *a* och med *å* eller med *a* och med *o,* bl. a. *garkoppar* (vid sidan af *gårkoppar*), *skank* (jämte *skånk*), *kånka* (jämte *kanka*), *våffla* (jämte *vaffla*), *årta* (jämte *arta*), *honing* och *honung* (jämte *hannog,* i bibelöfvers.).

7. E-ljudet skrifves med sitt eget tecken. Jfr **Ä.**

Anm. 1. Långt *e* får i ganska många ord — synnerligen familjenamn —, som sluta på *e, en* och *er,* med tonvigt på sista stafvelsen, accenttecknet ', t. ex. *Bromé, Herkepé, Linné; Almén, Aurén, Carlén, Franzén, Karlén, Lovén, Rosén, Sundén, Wirsén, Wisén; Galilén, Judén; Banér, Regnér, Tegnér; abbé, agré, allé, armé, attaché, cicisbé,*

defilé, entré, epikuré, exposé, farisé, figuré, frikassé, glacé(-handskar), *hebré* (men vanligen hebreer), *idé, kafé, kamé, komité, koryfé, kupé, livré, matiné, portepé, protegé, pygmé, roué, supé, trofé, tupé; patén, selén, silén,* och likaledes hälst: *brodér* (-söm; men brodera), *fanér, filtrér*(-apparat), *manér, repetér*(-ur), *revidér*(-ark) m. fl. d. Jfr bestämda formerna i sing. af subst. *alm, karl, ros, sele, sil,* best. f. plur. af *sund,* subst. *linne, ide,* vokativus af adj. *arm,* namnen *Hansen, Oden, Ullner* o. s. v. samt orden *broder-land, maner* (Lat. *manes*), *presterlig, ypperlig, vetterlig* o. d.

I en stor mängd ord på betonadt *e, en* och *er* nyttjas intet accenttecken, t. ex. *fe, te; Eugen* (*Eugène*), *fenomen, fotogen, hellen, heterogen, homogen, kapten, syren; kruserlig, probersten, tornerspel* m. fl.

Anm. 2. Det stumma *e,* som i slutet af vissa franska ordförekommer efter *i* och *é,* bör uteslutas, när dessa ord nyttjas i svenskan. Ex. *allé* (Fr. »allée»), *entré, farmaci, figuré, filosofi, gelé, kemi, matiné, moaré, soaré, teologi.*

Anm. 3. Under sång insmyger sig lätt ett tonlöst *e* framför vissa konsonanter. Man får höra »b*e*lomma», »förs*e*vinna», »g*e*lädje», »p*e*låga» o. d. Sådana fel böra omsorgsfullt undvikas.

Anm. 4. *Æ* och *œ,* såsom tecken för *e* i främmande ord, äro, utom i flertalet af latinska och forngrekiska personnamn samt i några moderna familjenamn, numera bortlagda. Man skrifver *adeqvat, demon, diet, egid, Egypten, ekonomi, Eolien, eon, eqvator, Etiopien, Febus, febuseri, federation, Fenix, fenomen, fetös, konfederation, Kresus, lyceum, Marie* (kyrkogång), *medicine* (doktor), *mecenat, mesogötisk, paleontologi, pedagogik, penitens, prefekt, prelat, premium, preposition, presens, present, preses* (icke »adæqvat», »dæmon», »ægid», »Ægypten», »Ætiopien», »præfekt»,»œkonomi», »phœbuseri», »Phœnix» o. s. v.).

De efter tyska språket bildade formerna »ökonomi», »ökumenisk», »föbuseri» o. d., *för ekonomi, ekumenisk* o. s. v., äro alldeles förkastliga.

Anm. 5. I den mån *æ* och *œ* upphört att nyttjas såsom tecken för enkla vokalljud, har det ock blifvit obehöfiigt att genom *trema* (*diëresis*) beteckna, att *e* efter föregående vokal icke tillsammans med dessa utgör en diftong, utan har sitt eget ljud. Ex. *Ismael, Israel, Joel, koefficient, oboe, ortoepi* (*ortoëpi*), *poem, poet.* Dock utsättes trema i *Aëreus, aërolit, aërostatik, faëton, maëstro* m. fl. Äfven tecknas af några Claës, ehuru endast *a* höres i uttalet.

Anm. 6. *Bevista, emellan, emellertid, emot* (*deremot, hvaremot, emottaga*), *frontespis, fylkeskonung, Fåfnesbane, gredelin, lemonad, märkesman, Oden, redikyl* (*retikyl*), *regemente, spenat, spets, sveklig* äro att föredraga för »bivista», »imellan» (»emällan»), »imellertid» (»emällertid»), »imot», »frontispis», »fylkiskonuog», »Fåfnisbane», »gridelin» o. s. v. Jämför styckena om *ä*-ljudets teckning med *e,* **13. II.,** särskildt **d.** och **e.**

8. I skrifves i svenska ord alltid med sitt eget tecken. Jfr **J** och **Sje.**

Anm. 1. I några franska låneord på *-in* betecknar det *ä*-ljud, t. ex. *bulletin, gamin, gobelin, point, velin.* Många sådana ord skrifvas dock på svenskt sätt, t. ex. *bassäng, dykräng* (Fr. »ducrin»).

Anm. 2. Numera torde vara obehöfligt att medelst *trema* (*diëresis*) utmärka, när *i* efter föregående vokal utgör ett eget sjelfljud. Ex. *Isai* (»Isaï»), *Kain Sinai, tein* (»teïn»).

Anm. 3. I vissa mera ovanliga tyska och engelska låneord, samt i några personnamn tecknas *i*-ljudet, på tyskt eller engelskt sätt, med *ie* eller *ee: liebhaber. Fries, Friesen, Spiegelberg; spleen, sweepstake, Meek.*
förekommer efter *i* och *é,* bör uteslutas, när dessa ord nyttjas i svenskan. Ex. *allé* (Fr. »allée»), *entré, farmaci, figuré, filosofi, gelé, kemi, matiné, moaré, soaré, teologi.*

Anm. 3. Under sång insmyger sig lätt ett tonlöst *e* framför vissa konsonanter. Man får höra »b*e*lomma», »förs*e*vinna», »g*e*lädje», »p*e*låga» o. d. Sådana fel böra omsorgsfullt undvikas.

Anm. 4. *Æ* och *œ,* såsom tecken för *e* i främmande ord, äro, utom i flertalet af latinska och forngrekiska

personnamn samt i några moderna familjenamn, numera bortlagda. Man skrifver *adeqvat, demon, diet, egid, Egypten, ekonomi, Eolien, eon, eqvator, Etiopien, Febus, febuseri, federation, Fenix, fenomen, fetös, konfederation, Kresus, lyceum, Marie* (kyrkogång), *medicine* (doktor), *mecenat, mesogötisk, paleontologi, pedagogik, penitens, prefekt, prelat, premium, preposition, presens, present, preses* (icke »adæqvat», »dæmon», »ægid», »Ægypten», »Ætiopien», »præfekt»,»œkonomi», »phœbuseri», »Phœnix» o. s. v.).

De efter tyska språket bildade formerna »ökonomi», »ökumenisk», »föbuseri» o. d., *för ekonomi, ekumenisk* o. s. v., äro alldeles förkastliga.

Anm. 5. I den mån *æ* och *œ* upphört att nyttjas såsom tecken för enkla vokalljud, har det ock blifvit obehöfiigt att genom *trema* (*diëresis*) beteckna, att *e* efter föregående vokal icke tillsammans med dessa utgör en diftong, utan har sitt eget ljud. Ex. *Ismael, Israel, Joel, koefficient, oboe, ortoepi* (*ortoëpi*), *poem, poet.* Dock utsättes trema i *Aëreus, aërolit, aërostatik, faëton, maëstro* m. fl. Äfven tecknas af några Claës, ehuru endast *a* höres i uttalet.

Anm. 6. *Bevista, emellan, emellertid, emot* (*deremot, hvaremot, emottaga*), *frontespis, fylkeskonung, Fåfnesbane, gredelin, lemonad, märkesman, Oden, redikyl* (*retikyl*), *regemente, spenat, spets, sveklig* äro att föredraga för »bivista», »imellan» (»emällan»), »imellertid» (»emällertid»), »imot», »frontispis», »fylkiskonuog», »Fåfnisbane», »gridelin» o. s. v. Jämför styckena om *ä*-ljudets teckning med *e,* **13. II.,** särskildt **d.** och **e.**

8. I skrifves i svenska ord alltid med sitt eget tecken. Jfr **J** och **Sje.**

Anm. 1. I några franska låneord på *-in* betecknar det *ä*-ljud, t. ex. *bulletin, gamin, gobelin, point, velin.* Många sådana ord skrifvas dock på svenskt sätt, t. ex. *bassäng, dykräng* (Fr. »ducrin»).

Anm. 2. Numera torde vara obehöfligt att medelst *trema* (*diëresis*) utmärka, när *i* efter föregående vokal utgör ett eget sjelfljud. Ex. *Isai* (»Isaï»), *Kain Sinai, tein* (»teïn»).

Anm. 3. I vissa mera ovanliga tyska och engelska låneord, samt i några personnamn tecknas *i*-ljudet, på tyskt eller engelskt sätt, med *ie* eller *ee: liebhaber. Fries, Friesen, Spiegelberg; spleen, sweepstake, Meek.* Anm. 4. *Januari, Februari, Mars, Maj, Juni, Juli* nyttjas nu allmänt i st. f. de äldre »Januarii», »Martii», »Junii» o. s. v.

Anm. 5. Lämpligare är utan tvifvel att skrifva *biff, bir, fick* (af *få*), *furir, gebit, gedigen, gick* (af *gå*), *kristall, kurir, pir, qvick* (Gsv. »qveck»), *revir, ribba, rigel* (jfr *regel*), *spicken* än »beef», »bier», »feck», »furier», »gebiet», »gediegen», »geck», »krystall», »kurier», »pier«, »qveck», »revier», »rebba»,» regel», »specken».

Anm. 6. Det heter *örlig* och *örliga* (föra krig), men *örlogsfartyg, -flagg, -man, -skepp* o. s. v. (icke »orlog»).

Anm. 7. Jämte *göktita, honing, satir, sefir, skiltvakt, stil* och *sting* finnas *göktyta, honung, satyr, sefyr, skyltvakt, styl* och *styng,* i ett par fall med olikhet i betydelsen. — *Skimmel* är vanligare än *skymmel.*

9. O betecknar dels slutet *o,* t. ex. *bo, bott, sol,* och dels *å.* Det förra skrifves alltid med *o,* det senare dels med *o,* dels med *å.* Jfr **Å.**

Anm. 1. I sjömansspråket nyttjas *ostlig, nordost, sydost, ostvart* o. d. i stället för *östlig, nordöst* o. s. v. Eljest skrifves *östlig, österut, östra kanten* (*icke* »ostkanten») o. s. v.

Anm. 2. Om *örlog* se **8.** Anm. 6.

10. U-ljudet skrifves i svenska ord med sitt eget tecken. Jfr **Y.**

Anm. 1. En del låneord skrifvas i svenskan, liksom i franskan, med *ou* (ett mellanljud mellan *o* och *u*), bl. a. *jour, jourhafvande, journal, toujours* (stumt *s*) och *roué.* Man skrifver ock vanligen *bonjour* (stundom *bongsjur*). I andra dylika ord förekomma ömsom *ou* och *u.* T. ex. *fourage* och *furage* (*furasch*), *gourmand* och *gurmand, jalousi* och *jalusi, gouvernör* och *guvernör, soutenera* och *sutenera, ouvertyr* och *uvertyr.* Men i de flesta fall är

ou utbytt mot *u,* t. ex. i *blus, bravur, butelj, butik, dusör, furir, kontur, kuliss, kupé, kupp, kur, ragu, resurs, rutin, suvenir, suverän, supé, tambur, tupé.*

Ou förekommer ock i några personnamn: *Ouchterlony, Rouget, Young* m. fl.

Följande låneord skrifvas och uttalas med *u:*

adjunktur, agentur, arkitektur, attribut, censur, docentur, diffus, figur (icke »figyr»), *fraktur*(-stil), *intendentur, investitur, kandidatur, karrikaturir*(*-yr*), *koloratur, komministratur, kommun* (*icke* »kommyn»), *konjektur, konjunktur, korrektur. kreatur, kultur, latitud* (*icke* »latityd»), *lektur*(lektorat), *litteratur, longitud, makulatur, manufaktur, mixtur, nomenklatur, partitur, piktur, prefektur, procedur, professur, qvadratur, registratur, signatur, sinekur, skulptur,* Anm. 4. *Januari, Februari, Mars, Maj, Juni, Juli* nyttjas nu allmänt i st. f. de äldre »Januarii», »Martii», »Junii» o. s. v.

Anm. 5. Lämpligare är utan tvifvel att skrifva *biff, bir, fick* (af *få*), *furir, gebit, gedigen, gick* (af *gå*), *kristall, kurir, pir, qvick* (Gsv. »qveck»), *revir, ribba, rigel* (jfr *regel*), *spicken* än »beef», »bier», »feck», »furier», »gebiet», »gediegen», »geck», »krystall», »kurier», »pier«, »qveck», »revier», »rebba»,» regel», »specken».

Anm. 6. Det heter *örlig* och *örliga* (föra krig), men *örlogsfartyg, -flagg, -man, -skepp* o. s. v. (icke »orlog»).

Anm. 7. Jämte *göktita, honing, satir, sefir, skiltvakt, stil* och *sting* finnas *göktyta, honung, satyr, sefyr, skyltvakt, styl* och *styng,* i ett par fall med olikhet i betydelsen. — *Skimmel* är vanligare än *skymmel.*

9. O betecknar dels slutet *o,* t. ex. *bo, bott, sol,* och dels *å.* Det förra skrifves alltid med *o,* det senare dels med *o,* dels med *å.* Jfr **Å.**

Anm. 1. I sjömansspråket nyttjas *ostlig, nordost, sydost, ostvart* o. d. i stället för *östlig, nordöst* o. s. v. Eljest skrifves *östlig, österut, östra kanten* (*icke* »ostkanten») o. s. v.

Anm. 2. Om *örlog* se **8.** Anm. 6.

10. U-ljudet skrifves i svenska ord med sitt eget tecken. Jfr **Y.**

Anm. 1. En del låneord skrifvas i svenskan, liksom i franskan, med *ou* (ett mellanljud mellan *o* och *u*), bl. a. *jour, jourhafvande, journal, toujours* (stumt *s*) och *roué.* Man skrifver ock vanligen *bonjour* (stundom *bongsjur*). I andra dylika ord förekomma ömsom *ou* och *u.* T. ex. *fourage* och *furage* (*furasch*), *gourmand* och *gurmand, jalousi* och *jalusi, gouvernör* och *guvernör, soutenera* och *sutenera, ouvertyr* och *uvertyr.* Men i de flesta fall är

ou utbytt mot *u,* t. ex. i *blus, bravur, butelj, butik, dusör, furir, kontur, kuliss, kupé, kupp, kur, ragu, resurs, rutin, suvenir, suverän, supé, tambur, tupé.*

Ou förekommer ock i några personnamn: *Ouchterlony, Rouget, Young* m. fl.

Följande låneord skrifvas och uttalas med *u:*

adjunktur, agentur, arkitektur, attribut, censur, docentur, diffus, figur (icke »figyr»), *fraktur*(-stil), *intendentur, investitur, kandidatur, karrikaturir*(*-yr*), *koloratur, komministratur, kommun* (*icke* »kommyn»), *konjektur, konjunktur, korrektur. kreatur, kultur, latitud* (*icke* »latityd»), *lektur*(lektorat), *litteratur, longitud, makulatur, manufaktur, mixtur, nomenklatur, partitur, piktur, prefektur, procedur, professur, qvadratur, registratur, signatur, sinekur, skulptur,* Anm. 4. *Januari, Februari, Mars, Maj, Juni, Juli* nyttjas nu allmänt i st. f. de äldre »Januarii», »Martii», »Junii» o. s. v.

Anm. 5. Lämpligare är utan tvifvel att skrifva *biff, bir, fick* (af *få*), *furir, gebit, gedigen, gick* (af *gå*), *kristall, kurir, pir, qvick* (Gsv. »qveck»), *revir, ribba, rigel* (jfr *regel*), *spicken* än »beef», »bier», »feck», »furier», »gebiet», »gediegen», »geck», »krystall», »kurier», »pier«, »qveck», »revier», »rebba»,» regel», »specken».

Anm. 6. Det heter *örlig* och *örliga* (föra krig), men *örlogsfartyg, -flagg, -man, -skepp* o. s. v. (icke »orlog»).

Anm. 7. Jämte *göktita, honing, satir, sefir, skiltvakt, stil* och *sting* finnas *göktyta, honung, satyr, sefyr, skyltvakt, styl* och *styng,* i ett par fall med olikhet i betydelsen. — *Skimmel* är vanligare än *skymmel.*

9. O betecknar dels slutet *o,* t. ex. *bo, bott, sol,* och dels *å.* Det förra skrifves alltid med *o,* det senare dels med *o,* dels med *å.* Jfr **Å.**

Anm. 1. I sjömansspråket nyttjas *ostlig, nordost, sydost, ostvart* o. d. i stället för *östlig, nordöst* o. s. v. Eljest skrifves *östlig, österut, östra kanten* (*icke* »ostkanten») o. s. v.

Anm. 2. Om *örlog* se **8.** Anm. 6.

10. U-ljudet skrifves i svenska ord med sitt eget tecken. Jfr **Y.**

Anm. 1. En del låneord skrifvas i svenskan, liksom i franskan, med *ou* (ett mellanljud mellan *o* och *u*), bl. a. *jour, jourhafvande, journal, toujours* (stumt *s*) och *roué.* Man skrifver ock vanligen *bonjour* (stundom *bongsjur*). I andra dylika ord förekomma ömsom *ou* och *u.* T. ex. *fourage* och *furage* (*furasch*), *gourmand* och *gurmand, jalousi* och *jalusi, gouvernör* och *guvernör, soutenera* och *sutenera, ouvertyr* och *uvertyr.* Men i de flesta fall är *ou* utbytt mot *u,* t. ex. i *blus, bravur, butelj, butik, dusör, furir, kontur, kuliss, kupé, kupp, kur, ragu, resurs, rutin, suvenir, suverän, supé, tambur, tupé.*

Ou förekommer ock i några personnamn: *Ouchterlony, Rouget, Young* m. fl.

Följande låneord skrifvas och uttalas med *u:*

adjunktur, agentur, arkitektur, attribut, censur, docentur, diffus, figur (icke »figyr»), *fraktur*(-stil), *intendentur, investitur, kandidatur, karrikaturir*(*-yr*), *koloratur, komministratur, kommun* (*icke* »kommyn»), *konjektur, konjunktur, korrektur. kreatur, kultur, latitud* (*icke* »latityd»), *lektur*(lektorat), *litteratur, longitud, makulatur, manufaktur, mixtur, nomenklatur, partitur, piktur, prefektur, procedur, professur, qvadratur, registratur, signatur, sinekur, skulptur,somnambul, statut, superb, tabulatur, temperatur, textur, tinktur, tonsur, tribun, tribut.*

Jfr **11.** Anm. 2.

Anm. 2. Ordet *tjuf* har i uttalet biformen »tjyf», som dock ej får nyttjas i skrift.

Anm. 3. Formen *Muhammed* (*Mohammed*) är bättre än *Muhamed* (*Mohamed*).

Anm. 4. Många ord med *u* hafva tillika former med *o* eller *å.* Jämte *bud, duga, hug, spunta, sula, surdin, trupp* och *upp* finnas sålunda *båd, dåga, håg, spånta, sordin, såla, tropp* och *opp,* utan skilnad i betydelse.

Anm. 5. Jämte *skjul* nyttjas *skyl,* i något olika betydelse.

11. Y-ljudet skrifves i svenska ord oftast med sitt eget tecken. Jfr **J.**

Anm. 1. I vissa fall nyttjas andra tecken för detta ljud.

1. *Ü* i åtskilliga namn, t. ex. *Düben, Günther, Müller; Lützen, München, Nürnberg, Rügen* (*Rygen*), *Tübingen, Würzberg.*

Orden *dyner* (sandreflar), *gemytlig, grynder, Lybeck, lybeckare, lybsk* och *tryffel* böra skrifvas med *y.*

2. *U* i bl. a. *justera* och *obskur,* hvilka dock ofta uttalas med *u.*

3. *Uy* i bl. a. namnet *Kuylenstjerna.*

Anm. 2. Följande låneord skrifvas och uttalas med *y:*

advokatyr, attityd, aveny, blessyr, broschyr, brysk, byst, chevelyr, dekonfityr, dispyt (men *disputera*), *dressyr, etyd, exaktityd, frisyr, garnityr, glasyr, gravyr, kalkyl, konfys, kostym, kutym, legym, lektyr* (läsning), *lyx, molekyl, parfym* (*icke* »parfüm»), *paryr, pendyl, plattityd, plym, polityr, pryderi, rankyn, rekryt, revy, staty, tortyr, turnyr, uvertyr* (eller *ouvertyr*), *vestibyl* (l. *-bul*), *volym, vy.*

Jfr **10.** Anm. 1.

Anm. 3. *Ynka* och *ynklig* äro biformer till *ömka* och *ömklig.*

Anm. 4. *Fyrtio* och *kyrka* hafva i uttalet, men icke i skrift, biformerna »förti» och »körka».

Anm. 5. *Styfbarn, -bror, -fader* o. s. v. skrifvas stundom *stjufbarn* o. s. v., men uttalas sällan annat än med *y.*

12. Å. Af *å*-ljudet finnas två slag: ett slutet och ett öppet *å.* Inom landskapsmålen äro dessa ljud tydligt skilda, men i det vårdade samtalsspråket hafva de mer och mer sammanflutit. Det slutna *å* tecknas i allmänhet med *å,* men i ganska många ord med *o,* som jämväl är tecken för ljudet *o,* samt i enstaka fall med *ô, aa, au, eau* och *ot.*

I. Med *å* tecknas

A. Långt å-ljud i de flesta fall, särskildt i slutet af ord *somnambul, statut, superb, tabulatur, temperatur, textur, tinktur, tonsur, tribun, tribut.*

Jfr **11.** Anm. 2.

Anm. 2. Ordet *tjuf* har i uttalet biformen »tjyf», som dock ej får nyttjas i skrift.

Anm. 3. Formen *Muhammed* (*Mohammed*) är bättre än *Muhamed* (*Mohamed*).

Anm. 4. Många ord med *u* hafva tillika former med *o* eller *å.* Jämte *bud, duga, hug, spunta, sula, surdin, trupp* och *upp* finnas sålunda *båd, dåga, håg, spånta, sordin, såla, tropp* och *opp,* utan skilnad i betydelse.

Anm. 5. Jämte *skjul* nyttjas *skyl,* i något olika betydelse.

11. Y-ljudet skrifves i svenska ord oftast med sitt eget tecken. Jfr **J.**

Anm. 1. I vissa fall nyttjas andra tecken för detta ljud.

1. *Ü* i åtskilliga namn, t. ex. *Düben, Günther, Müller; Lützen, München, Nürnberg, Rügen* (*Rygen*), *Tübingen, Würzberg.*

Orden *dyner* (sandreflar), *gemytlig, grynder, Lybeck, lybeckare, lybsk* och *tryffel* böra skrifvas med *y.*

2. *U* i bl. a. *justera* och *obskur,* hvilka dock ofta uttalas med *u.*

3. *Uy* i bl. a. namnet *Kuylenstjerna.*

Anm. 2. Följande låneord skrifvas och uttalas med *y:*

advokatyr, attityd, aveny, blessyr, broschyr, brysk, byst, chevelyr, dekonfityr, dispyt (men *disputera*), *dressyr, etyd, exaktityd, frisyr, garnityr, glasyr, gravyr, kalkyl, konfys, kostym, kutym, legym, lektyr* (läsning), *lyx, molekyl, parfym* (*icke* »parfüm»), *paryr, pendyl, plattityd, plym, polityr, pryderi, rankyn, rekryt, revy, staty, tortyr, turnyr, uvertyr* (eller *ouvertyr*), *vestibyl* (l. *-bul*), *volym, vy.*

Jfr **10.** Anm. 1.

Anm. 3. *Ynka* och *ynklig* äro biformer till *ömka* och *ömklig.*

Anm. 4. *Fyrtio* och *kyrka* hafva i uttalet, men icke i skrift, biformerna »förti» och »körka».

Anm. 5. *Styfbarn, -bror, -fader* o. s. v. skrifvas stundom *stjufbarn* o. s. v., men uttalas sällan annat än med *y.*

12. Å. Af *å*-ljudet finnas två slag: ett slutet och ett öppet *å.* Inom landskapsmålen äro dessa ljud tydligt skilda, men i det vårdade samtalsspråket hafva de mer och mer sammanflutit. Det slutna *å* tecknas i allmänhet med *å,* men i ganska många ord med *o,* som jämväl är tecken för ljudet *o,* samt i enstaka fall med *ô, aa, au, eau* och *ot.*

I. Med *å* tecknas

A. Långt å-ljud i de flesta fall, särskildt i slutet af ord *somnambul, statut, superb, tabulatur, temperatur, textur, tinktur, tonsur, tribun, tribut.*

Jfr **11.** Anm. 2.

Anm. 2. Ordet *tjuf* har i uttalet biformen »tjyf», som dock ej får nyttjas i skrift.

Anm. 3. Formen *Muhammed* (*Mohammed*) är bättre än *Muhamed* (*Mohamed*).

Anm. 4. Många ord med *u* hafva tillika former med *o* eller *å.* Jämte *bud, duga, hug, spunta, sula, surdin, trupp* och *upp* finnas sålunda *båd, dåga, håg, spånta, sordin, såla, tropp* och *opp,* utan skilnad i betydelse.

Anm. 5. Jämte *skjul* nyttjas *skyl,* i något olika betydelse.

11. Y-ljudet skrifves i svenska ord oftast med sitt eget tecken. Jfr **J.**

Anm. 1. I vissa fall nyttjas andra tecken för detta ljud.

1. *Ü* i åtskilliga namn, t. ex. *Düben, Günther, Müller; Lützen, München, Nürnberg, Rügen* (*Rygen*), *Tübingen, Würzberg.*

Orden *dyner* (sandreflar), *gemytlig, grynder, Lybeck, lybeckare, lybsk* och *tryffel* böra skrifvas med *y.*

2. *U* i bl. a. *justera* och *obskur,* hvilka dock ofta uttalas med *u.*

3. *Uy* i bl. a. namnet *Kuylenstjerna.*

Anm. 2. Följande låneord skrifvas och uttalas med *y:*

advokatyr, attityd, aveny, blessyr, broschyr, brysk, byst, chevelyr, dekonfityr, dispyt (men *disputera*), *dressyr, etyd, exaktityd, frisyr, garnityr, glasyr, gravyr, kalkyl, konfys, kostym, kutym, legym, lektyr* (läsning), *lyx, molekyl, parfym* (*icke* »parfüm»), *paryr, pendyl, plattityd, plym, polityr, pryderi, rankyn, rekryt, revy, staty, tortyr, turnyr, uvertyr* (eller *ouvertyr*), *vestibyl* (l. *-bul*), *volym, vy.*

Jfr **10.** Anm. 1.

Anm. 3. *Ynka* och *ynklig* äro biformer till *ömka* och *ömklig.*

Anm. 4. *Fyrtio* och *kyrka* hafva i uttalet, men icke i skrift, biformerna »förti» och »körka».

Anm. 5. *Styfbarn, -bror, -fader* o. s. v. skrifvas stundom *stjufbarn* o. s. v., men uttalas sällan annat än med *y.*

12. Å. Af *å*-ljudet finnas två slag: ett slutet och ett öppet *å.* Inom landskapsmålen äro dessa ljud tydligt skilda, men i det vårdade samtalsspråket hafva de mer och mer sammanflutit. Det slutna *å* tecknas i allmänhet med *å,* men i ganska många ord med *o,* som jämväl är tecken för ljudet *o,* samt i enstaka fall med *ô, aa, au, eau* och *ot.*

I. Med *å* tecknas

A. Långt å-ljud i de flesta fall, särskildt i slutet af ordäfvensom framför *d, g, k, l, m, n, p, r, s* och *t,* då ingen annan konsonant följer, t. en. *blå, klå, stå* (jfr *blod, bo, klo, sto* o. d. med ljudet *o*); *båd, både, båda, knåda, kåda, låda, skåda, tråda* (jfr *bod, flod, lod* o. d.); *båge, håg, låg, låga, odåga, råg, råge, tråg, tåg, våg* (jfr *bog, log,* af *le, loge, tog,* af *taga,* o. d.); *bråk, båk, Håkan, kråka, vråk* (jfr *brokig, bok, krok, vrok,* af *vräka,* o. d.); *bål, fåle, hål, kål* (jfr *kol*), *stål, såla, tåla* (jfr *bol,* folk*folor, sol, stol* o. d.); *glåmig, inkråm, kråma sig, råma* (jfr *bom, dom,*

tom); *brånad, dån, dåna, förvåna, mån, våning* (jfr *bron,* af *bro, don, mon,* af *mo,* o. d.); *glåpord, såpa, skåp* (jfr *glop, sopa, stop*); *bår, fåra, hår, spår,* (jfr *bor,* af *bo, fora, glor,* af *glo,* o.d.); *blåsa, flåsa, påse* (jfr *dosa, mos, ros* o. d.); *bråte, kåta, språte* (jfr *bot, kota, mot* o. d.).

Undantag äro:

Sod (jfr *sådor*); *fogel* (som dock ofta skrifves *fågel*), *tjog; kol* (jfr *kål*); *honing, kona, konung, son; boren* (= buren), *kora, vilkor.*

B. Kort å-ljud framför *nd* och *ng* i svenska ord: *månde, stånd, vånda; gång, lång, många, tång.*

Dock alltid *åttonde, nionde, tionde, femtionde* o. s. v.

Jfr låneorden *fond, rond, sond, gongong, kalsong, salong, vaggong* o. d.

Följande ordlista torde, under nu varande brist på stadga i detta fall, kunna tjena till någon ledning. Några af de deri upptagna orden, synnerligen de som hafva tecknet°, skrifvas af somliga med *o.*

Blår, (åder-)*bråck, brådska, brånad, bråne* (svedjeland), *bråte, båd* (*bud*), *båda* (*buda*), *båge* (men *Arboga*), *bågna* (*bugna*), *båk, bål* (stam), *bål* (dryckeskärl), *båld, °båll, bång, bård, dråsa, dråse* (sädeshög), *dåga* (*duga*), *dån, dåna* (bullra), *dåna* (svimma), *dåsig, fenkål, flåsa, flått* (fästing), *fråssa* (äta glupskt), *fåfäng, °fåle, fåll, fålla* (inhägnad), *fåra* (fördjupning), *förvåna, glåmig, glåpord, grålle* (jfr *grå*), *gudnås* l. *gunås* (gud nåde oss), *gutår,* (fisk-)*håf, håfvor, håg, Håkan, hål, håla, °hålk, °hålka, håll, hålla, hålt* (innehåll, »gehalt»), *°håmma* (ett slags rysja), *ijåns, inkråm, innevånare, klåpare, knåda, knåpa, kråma sig, krångel, krås, kåda, °kåks* (Eng. »cokes»), *kål* (en växt), *kånka* (*kanka*), *kår* (Franska »corps»), *kåre, kåta* (hydda), *kåta* (skära), (vid-)*låda, lådja, låga, låtsa* (*låts, låss*),*måfå, måka* (l. *mocka*), *målla, mån* (subst. och adj.), *månad, månne* (*månn', månde*), *Måns, Mårten, mård,* (fisk-)*mås, måste,* (aln-)*mått, måtta* (subst. o. verb), *nåda* (nita), *någon, odåga* (jämför *dåga*), *pjåkig, plåster, pråm, prång, påfogel, påse* (subst.), *påsk, påta* (peta), *rådbråka, råg, råge, råma, °råtta, sjåare, sjåp, skrål, skråma, skråpuk, skåda, skålla* (verb), *skåra, skårsa* (skärsår), *slån, slåtter* (jfr *slå*), *snår, språte* (stör, käpp), *spånad, spång, spånt* (l. *spunt,* list), *spånta* (l. *spunta,* hopfoga), (fot-)*spår, spåra,* (dal-) *stråk, stråke,* (öl-)*stånka, stånka* (stöna), *svål, sådor, såla* (*sula*), *såld* (af *sälja*), *sålde, sålt, såll, sås, tråckla, tråda* (trampa), *tråg, tråkig, tråna, °tråssbotten, tvehågsen* (jfr *håg*), *tvål, tåg* (rep), *tåg* (färd), *tåga* (färdas), *tåga* (köttråd), *tåga* (ihärdighet), *tågig, tåglig* (långsam), *tågna* (uttänjas), *tåla, tåpig, tårta, °tåssa* (padda), *tåt* (snöre), *tåtel,* (lin-)*tåtte, villebråd,* (is-)*vråk, vråk* (en fogel), *vråla, våd, °våffla, våld, vålla,* (hö-)*vålm, vålnad, våm* (l. *våmb*), *vån, vånda, våning, vånna, våp, vårdtecken, vårta, åbäke, åda* (ejdergås), °åld- (l. *åldt-,* i *åldfru* o. d.), *ålder, °ållon, åm* (varumått), *årta, åska, åtel, åtta, ör(o)ngått.*

Å nyttjas ock för att beteckna långt *å*-ljud i åtskilliga låneord på *-au, -eau,* och *-ot,* t. ex. *applåd* (jfr Fr. »applaudir»), *berså* (Fr. »berceau), *bigarrå* (*bigarå,* Fr. »bigarreau»), *brylå* (Fr. »brûlot»), *byrå* (Fr. »bureau»), *epålett* (Fr. »épaulette»), *kalikå* (Fr. »calicot»), *landå* (Fr. »landeau»), *nivå* (Fr. »niveau»), *paletå* (Fr. »paletot»), *platå* (Fr. »plateau»), *ridå* (Fr. »rideau»), *tablå* (Fr. »tableau»), *trikå* (Fr. »tricot»), *trymå* (Fr. »trumeau») m. fl. d.

Det franska »corps» och det engelska »cokes» återgifvas på svenska vanligtvis med *kår* och *kåks* (se ofvan). Många skrifva dock dessa och andra dylika ord i öfverensstämmelse med originalspråken.

Anm. 1. Allt efter olika åsigter om uttalet af det fornnordiska *á* och om den större eller mindre giltighet, som bör

tillmätas ett vedertaget bruk, skrifves Fåfneshane^ Håvamål, Kråka, Völuspå, åsar (jfr de nysvenska kråka, mål, spå och ås) eller Fafnesbane, HavamaU Kraka, Völuspa, asar o. s. v. — Förf. af denna skrift tillstyrker användning af förstnämnda former.

Anm. 2. Om dubbelformer med å och med a: gårkoppar, skånkj kånka, våffla och årta jämte garkoppar, skänk o. s. v. Se 6. Anm. 4.

Anm. 3. Om dubbelformer med å och med uz båd, bud; håg, hug o. s. v., se 10. Anm. 4. n. Med o tecknas

A. Kort d-ljud i de flesta fall;

B, Långt d-ljud:

a« framför v-ljud (tecknadt med / och /r): dof, dofhjort, hof, klofve, förkofra, kofve, lof (i båda bet.), o/ran, uppskofiMv, uttaladt med o), skofvel (äfv, med kort d-ljud), skrof, skroflig, so/ra, so/va, so/veL

Undantag: gåfva, gåfvo (af gifva), håj\ håfvor, påfve.

b* i många andra ord, t. ex. boren, dold och dolt (af dölja), honing (honung)^ honom (äfv. med kort d i första stafvelsen), hord, kol (jfr kål), kona, konung, kora, moln (jfr mulen), orden, order, ordna, porla, porter, portvin, rodna, sod, son, sorl, tjog, vilkor, äfvensom i namnet Arboga,

Å nedanstående lista finnas de vigtigaste ord med d-ljud, som böra skrifvas med o. Några af dem, särskildt de som hafva tecknet förekomma ofta staf-vade med d.

Abborre,

bigott,

block,

blond,

bloss,

blott,

bobba (ett slags

skalbagge), bock, bolde, bolma, bolmört, bolster,

boren (hög-, å-del-; buren), borr, boss, brodd, broms, brosk, brottas, dobbel,

docka (leksak),

(8kepps-)(iociba,

dof,

doffel,

dofhjort,

doft,

dogg,

dold (t^i dölja),

dolk,

dolma,

dolman,

dolsk,

dolt (af dölja),

domna,

doppsko,

dosta,

droska,

drotten(y.drott), drottsete (eller

drots), fjolla, VJoskig,

^055a(-väfnad), flott (fett), flott (adj.), flotta o. flotte, ""fogel,

frossa (af frysa), frost, förkofnt, försoffa, (snb-)glopp, gorma, gorr, gosse, grogg, groll, gross, grotta, (kiinga-)Äö/, hoj, hojta,

honing (1. honung), honom, horsgök, husbloss (1. hus-

blås), hvalross, idrott, jobba, jodel, jodla,

(kanon-)/oW«,

joller,

jolmig,

klocka,

klofve,

kloss,

klots,

klottra,

knollrig,

knorra,

Ä;no5«er(Blägga),knott (en insekt), knottrigy kock, kofferdi, kojffert, kofta, koj, kofve, koja,

(bränn-)fcot

kolf,

kolja,

kolka,

koller,

kollrig,

kolt,

kona,

konung,

kopp,

koppar,

koppel,

koppor^

kora^

korf,

korg,

kork,

kort (adj.), kotte,

krollspUnt, krossa, lock^ locka,

lödda (ett slags

fisk), lofii båda bet.), loft. logg, loj. nolla, loss,

lösta (ett slags giäs),

^mocka (moka

1. måka\ modd, moja sig, moln, mops, morla,

moma sig (jfr

morgon), morra, mossa, mosse,

^mott (och mal),

motto,

(jk')nock,

nocka,

nojs,

norna,

ocker,

ofvan,

orden,

ordna,

osmund^ern,

papegoja,

pjoller,

""pjosk,

plock,

plottra,

pocka,

pocker,

pojke.

Polen {icke

»Polilen»), polle, polska, poppel, porla, pors, porter, portvin, pott, potta, rock, rocka.

rodna, roffa,

rol (roll 1. rol), (fi8k-)row, rom (en dryck), rossla,

rost (pä metall), rost (halster), rotgel,

rots (hästsjukdom), rotting, skock, sko/vel, skoja, skolka,

^skolla (jern-skolla, mun-skollà), skor/, skorpa, skorra, skotta, skrock, skrocka, skrodera, skrof, skroflig, smocka,

smolk, snobbi snoppa, ^sobel, socka, sockel, socker, ^sod, sofra.

sofva, sofvel, soja,

sold (aflöning),

solf,

solk,

solka,

son,

sorl,

sort,

spor (bos växter), spott, spoUk, stoff, stoft, stoj,

stoll (gruföpp-

nitig), stolle, stolpe, stolt, storkna, tjock, tjog, tocka, töcken, töjs, torftig, troll,

tross (bagage), tross (tåg, rep), trots, uppskof, vilkor, voja sig, åbrodd (1. a-brodd).

O nyttjas ock for att beteckna d-ljudet inuti nästan alla ursprungligen utländska ord, bl. a. dem, som sluta på -log, -om, 'Of, -ond, 'ong och -op, t. ex. ackqrd, alkov, bottfor, diplom.- 10 -

dogm, ekonom^ epilog, epok, filolog, filosofi fond, genealog, gondol, gongong, horoskop, kalott, kalsonger, kapott, karhol, karott, kartong, katalog, katastrofs klor, kloroform, kondor, korderoj, kronisk, kupol, loge (utt. »llsch»), logisk, logis (utt. »làsji»), lord, matador, metafor, meteor^ mikroskop, misantrop, moll, monolog, monopol, oboe, oktav, onkel, ortodox, polygon, pop^ prolog^ proper, rob, rond, salong, aportd, strof, symbol, symptom (1. symtom), teleskop (icke »teloskop»), teolog^ trop.

Anm. 1. I enstaka namn betecknas d-ljudet med aw, och i några låneord med o, t. ex. Nauckhoff, Taube; depot (1. depot% dom (domkyrka), fantom, rol (rol 1. roll), Deremot hotell {icke »hötel»).

Anm. 2. I norska och danska familjenamn bör, äfven i svenska skrifter, aa bibehållas såsom tecken för d, t. ex. Aall, Aasen, Kirkegaard. I andra ord plägar man i dylika fall utbyta aa mot ä, hvilken bokstaf ofta nyttjas jämväl i norska och danska skrifter.

Anm. 3. Om aa såsom tecken för a, se 6o Anm. 3.

18. 1. I. i-ljudet tecknas i svenska ord i regeln med a. Sà torde bl. a. följande ord böra skrifvas, ehuru många bland dem.

särdeles de som hafva tecknet

ofta stafvas med e Andäktig, angenäm, befängd, belägen, belåte, benägen, beqväm, beskäftig, beskällare, njäbba, ""bjäfs,

«(fota-)yöWe, Hjällra, Hjärt, Hjäase, (skrif-)èZdcjb, Hlände^ . Mänga, bläs, bläster, borgenär, bräm, bräsma, brätte^ Häckasin, bäcken (neutr.), bäfva, bäfver, bägare, Hägge, ""bälg, bälta, bälte, bängel, bärling, Hämsten,

Härsärk (ber-

särk), bäst, bättre, drägg, dräll, drätsel, dväljas, ^dvärg, däck, ^däckel, ^däcker, dädan, däfven,

däglig (1. dej-

lig),

däka, däld, däst, elände, evärdlig, fjäder, fjäla, ' /jäZi(iallabet.), fjälla, fjälster, fjär (»när och

fjär»), fjärd, fjäril, fjärma, fjärmare, fjärmast, fjärran, fjärsing, fjäs,

^ k denna lista finnas några ord, som förf. icke utan tvekan här uppfört. Bland dessa må i främsta rummet nämnas bägge och tvägge (jfr 18. II. f.) samt gärna och gärning (jfr jem\ håller, hållre och hälst Hfr eller), jåm-, jämn och jämte, ämbete, ängel och ärke- äfvensom prägel (jfr 18. II. d.). Till och med alla orden på hj {hjähha m. fl.) skulle utan våda kunna inrymmas bland undantagen (18. II. b.). - 10 -

dogm, ekonom^ epilog, epok, filolog, filosofi fond, genealog, gondol, gongong, horoskop, kalott, kalsonger, kapott, karhol, karott, kartong, katalog, katastrofs klor, kloroform, kondor, korderoj, kronisk, kupol, loge (utt. »llsch»), logisk, logis (utt. »làsji»), lord, matador, metafor, meteor^ mikroskop, misantrop, moll, monolog, monopol, oboe, oktav, onkel, ortodox, polygon, pop^ prolog^ proper, rob, rond, salong, aportd, strof, symbol, symptom (1. symtom), teleskop (icke »teloskop»), teolog^ trop.

Anm. 1. I enstaka namn betecknas d-ljudet med aw, och i några låneord med o, t. ex. Nauckhoff, Taube; depot (1. depot% dom (domkyrka), fantom, rol (rol 1. roll), Deremot hotell {icke »hötel»).

Anm. 2. I norska och danska familjenamn bör, äfven i svenska skrifter, aa bibehållas såsom tecken för d, t. ex. Aall, Aasen, Kirkegaard. I andra ord plägar man i dylika fall utbyta aa mot ä, hvilken bokstaf ofta nyttjas jämväl i norska och danska skrifter.

Anm. 3. Om aa såsom tecken för a, se 6o Anm. 3.

18. 1. I. i-ljudet tecknas i svenska ord i regeln med a. Så torde bl. a. följande ord böra skrifvas, ehuru många bland dem.

särdeles de som hafva tecknet

ofta stafvas med e Andäktig, angenäm, befängd, belägen, belåte, benägen, beqväm, beskäftig, beskällare, njäbba, ""bjäfs,

«(fota-)yöWe, Hjällra, Hjärt, Hjäase, (skrif-)èZdcjb, Hlände^ . Mänga, bläs, bläster, borgenär, bräm, bräsma, brätte^ Häckasin, bäcken (neutr.), bäfva, bäfver, bägare, Hägge, ""bälg, bälta, bälte, bängel, bärling, Hämsten,

Härsärk (ber-

särk), bäst, bättre, drägg, dräll, drätsel, dväljas, ^dvärg, däck, ^däckel, ^däcker, dädan, däfven,

däglig (1. dej-

lig),

däka, däld, däst, elände, evärdlig, fjäder, fjäla, ' /jäZi(iallabet.), fjälla, fjälster, fjär (»när och

fjär»), fjärd, fjäril, fjärma, fjärmare, fjärmast, fjärran, fjärsing, fjäs,

^ k denna lista finnas några ord, som förf. icke utan tvekan här uppfört. Bland dessa må i främsta rummet nämnas bägge och tvägge (jfr 18. II. f.) samt gärna och gärning (jfr jem\ håller, hållre och hälst Hfr eller), jåm-, jämn och jämte, ämbete, ängel och ärke- äfvensom prägel (jfr 18. II. d.). Till och med alla orden på hj {hjähha m. fl.) skulle utan våda kunna inrymmas bland undantagen (18. II. b.).fjäsk,

mu

fjätter, fjättra, fläder, fläka, fläkt, frälsa, främja, främling, främmande, främre, frän, frände, fränka, fräta, fåfäng, /ö,

fägna, fägring, fäkta, [fälasl

'fälle {tiüfàlle

m. fl.), 'fällig {bofällig

m. fl.), fänge,

fäng-(fängkrut

m. fl.), fänrik, fänta, färd, färg, färja, färla, ^färm, yärnhock, färre, Värs, ^ärsera, färsk, fästa, fästing, förgängelse.

förmäten,

förpläga,

förvägen,

föräldrar,

gesäll,

gevär,

glädje,

gläf«>

gnägga,

grähha,

grädda,

grädde,

gränd,

gräns,

gräslig,

grät (af gråta),

gäck,

gädda,

^ä/(dugtig,bra),

gäl,

gäld,

(hsL^ver')gäll, -gänge (umgänge m. fl.), gänglig, gängse,

gänta (1. jänta), gärd, gärda, Ogärna, Ogärning, hvässa, häck,

häckenfjäll, häckla, häcklefjäll, häftig, hägg, hägra, häll, hälla,

•hälle (samhälle m. fl.).

1 -

hälleflundra (1.

helgeflundra), ^häller, -hällig, Hällre, ^hälst, hämd, hämpling, härad, härberge, härfva, härja, ^härlig, härma, härold,

härs (och tvärs), härsken, häsja, hätsk. Häxa, ingefära, ^invärtes, ^inälfvor, sänder, jäf, jäfvig,

yäm- (jämföra

in. fl.), jämmer, ^jämn(jämngod

m. fl.), jämra, yäms, ^jämte,

jäntai}. gänta), ^järf, järpe, järtecken, jäsa, ""jätte, klämta, kläpp, knäfvel, knäfvelborre.

kräfva (verb),

kräfva (subst.),

kräkla,

kräm (crème),

krämare,

käbbel,

käck,

kägla,

käk,

käle,

kälkborgare, kält, kältring, kämnär, kämnärsrätt (1.

kämnersrätt), känga, kärande, kärf käring,

kärna (subst.),

kärr,

kättare,

^kätte,

käæ,

käxa,

lemlästa,

lä,

läck,

läcker,

läder,

lägel,

lägenhet,

läger,

lägervall,

lägg (ben),

lägg (hvarf),

(U\^-)lägg,

läglig,

-lägsen (afläg-

sen m. fl.), läka, läkt, läktare.- 12 -

land, längd, 'länning, länstol (länd-

stol), lär/t, lärka, läska, läspa, läst,

lät (af låta),

läte,

lätting,

lättja,

mjäkig,

^rnjäll (subst.),

«m;äZ/ (adj.),

^mjälte,

mjärde,

mängd,

<>märg,

^märgel,

^märgla, "^märla, märs, mäsk, ^mässling, [-'^-mässiglaffärs-mässig-] {+'^-mässiglaffärs- mässig+} m. fl.), ^mässing, näbb, näfv er, näktergal, nämligen, nämnd, näpen, näppeligen, näpsa, nässla, ^nätteldduk, oskälig^ oäfven, ""pjäæa.

pläga, pläter, plätt, potäter, ^prägel, ^präiit, ^pränta, ^pärla, ^pärm, ^pärta, qväkare, qväsa, rotvälska, rädisa, räf, räfsa, räfst, räkel, ränker, ränsel, ränta, ränteri, ^räntabél, rättika, schäs, själ,

^skilsmässa,

skräppa,

skäck,

skädda,

skäfvor,

skäkta,

skäll (blàeur),

skänk,

skänkel,

skäppa,

skära,

skärf,

skärfva,

skärmytsla,

skärp,

släde,

slända,

smäcker.

smäda,

^smärgel,

smärling,

smärre,

smärta,

smärting,

snäf,

snäppa,

snärt,

snärta,

*spetälsk,

^spjäla,

^spjälka,

"^spjäll,

^spjärna,

spräcklig,

späck,

späd,

späda,

späka,

spänger (af

spång), spänta, ^spärgel, spärr, spärra, sqväka, stjäla, sträf, sträng, stäf, stäfva, stämma, stämpel, ständer, stängaj stängel, stätta, sväfva,

svär (svärfader

m. fl.), svära, svärd, svärja.

säd,

säfiig,

säker,

säl (sjel 1. själ),

sälj,

sällträ,

sälta,

sämja,

sämsk,

sända,

sär (t sär, särskilja m. fl.), särk, ^särla, Säter, tillvälla, tjäder, tjäle, tjäll, tjära, Hjäm,

tjäma (1. kerna), tränjon, träns, träsk,

Hvägge-()i9kU-

da), ^tvänne, tvär, tvärs, tvärt, tvärtom, ^tämligen, Hänlika, tärna, tärning, tätting, umgälder, undersätsig, ungefär, ursäkt, ^utvärtes, väbel.- 13 -

vädur,

väf,

väja,

välsk,

vämjas,

^vänster,

väppling {väp-

ling), vnrf,

(tand-)t;ärÄ;,

väm,

värre,

väsen,

väsende,

väst,

väte^

vätt,

vätte,

växa,

växt,

åbäke,

äckel,

äcklig,

ädel,

äflas,

äfsing,

itogel-)ägg,

äkta, adj.,

äkta, verb,

äldre.

äldst,

*älfva, subBt.,

älta,

ältgräs,

ämhar,

^ämbete,

ängd, '

^ängel,

änger,

änne,

äntra,

äpple,

ärenpris,

<>ärg,

äring,

®örfce(-bi8kop

m. fl.), ärla, ärlig, ärna, ärr, ärt,

ärtskocka,

äsja,

äska,

*äsping (båt),

*äsping (orm),

^äss,

äta,

ättika.

Hit böra jämväl franska låneord, i hvilka ä motsvaras af ai uti originalspråket, bl. a. affär, cirkulär, dignitär, dränera, fontän, formulär, fransäs, karantän, kommissionär^ konnässans, litterär, migrän, militär, missionär, mär, mätress, numerär, ordinär, parlqmentär,pekuniär,pensionär, polonäs, populär, porträtt, preliminär, primär, proletär, präri, pär, reträtt,revolutionär, sanitär^ sekundär, societär, solitär, suve-

rän, säsong, temporär, terräng^ tertiär^ träng, veterinär, volontär, vulgär.

Med ä skrifvas ock flere ortnamn, bl. a. Bäjern (Bajern), ^Bjälho, Brännkyrka, Färöarna, ^Jämtland, Mälaren, Näs, Näsi-Järvi, Päijänne, ^Vänern, ^Vänersborg^ Värend, ^Värmdö, ^Värmland, ^Värnamo, ^Vättern, Åtran.

Anm. Man säge ocb skrifve i sänder (icke »i sönder»).

n. Med e, »som är lättare att skrifva än tf», tecknas ö-ljudet i en stor mängd fall. Åtskilliga af de å följande listor upptagna orden, synnerligast de som hafva tecknet skrifvas dock af många med ä.

a. Nästan öfverallt, der ä-Ijudet efterföljes af j (i 1. y) uti samma erundstafvelse, t. ex.

akleja,

bej ibey),

bejla,

blanksej,

{dags-)meja,

dej idey),

deja,

dejlig (1. däg-

lig).

dejsa^ dreja,

ej.

eja,

ejder,

feja,

fejd,

yrejd,

galeja,

galmeja,

gehejmei-råå)j

gejrsodd.

1

gnejs {gneis),

gråsej,

gurkmeja,

hanrej,

hej,

hejare (ett slags

klubba), hejd, hejda, hejdridare, hejduk, jockej, kejsare, knejp, kolyfej, konterfej, kr ej are, lakej,

leja {lega\

lejd.

lejon.- 14 -

lejst (böld).

lurendreja,

meja,

mejeri,

jnejram,

mejsel,

mejsla^

nej,

nejd,

nejlika,

nejonöga,

pastej,

pejla,

plebej,

plejel,

preja,

{\Lfitt')rejare, sejare (visare), sejd.

(sig).

Undantag: väja och Bajern (biform till Bajern),

b. Efter dj och hj samt stj (utom i ordet stjäla, som har lång vokal): djefvul, djekne, djcrf, hjelm, hjelp, hjelte.

stjelpa, stjert,

stjema,

C« I några ord, som lätt skulle kunna orsaka förvexling och missförstånd, om de skrefves med a, t. ex.

(jern-)^^^cÄ;, veld {oveld, o-^99 (€99^* ^9' veldig),

gelse), verk (verka,

(8uioT')kerna 1. verklig, verk-tjärna), ligen, verk-

sjel (själ 1. 8äl, ning, verksam,

själhund), verksamhet),

till skilnad från bläck, ägg, (frukt-)Ä;ö>na, själ, välde (väldig) och värk (värka, värk-bruten).

d. Uti åtskilliga ord, i hvilka ljudet ä visserligen höres i många bildade personers uttal, men som i flere landsdelar hafva rent 6-ljud, bl. a.

besk (af bita), blemma, dregla, ""ega,

^egendom,

egna (verb),

emedan,

emellertid,

enkel,

enkom,

fresta,

gers (en fisk),

helga,

hemsk,

inhemsk,

kedja,

kela,

lemmely

^lemna,

'lett (rödlett, ljuslett).

seidel (seidel), sejlare (repsla-

gare), sejnfall, sejsa, sejsing, sjejk (scheik), skalmeja, slejf (sleif)j speja, strejk, ståhej,

tejst (ett slags

fisk), timotej, tornej, trejon^ vejde, vejtsdans.

Hit höra ock en mängd namn,

bl. a. Beirut, Einar, Eisenach, Frej (Frey,

Frö). Freja, Heimer. Heidrek, Jenisej,

samt mej (mig), (sic).

Pompeji, Pompejus, Reinhold, Schweiz, Speier, Vejle, Weimar, Zuleika, Zuleima, dej (dig), sej

hjerna,

hjerta,

hjerter,

hjessa,

ihjel,

stjelk.

mellan,

mellerst,

"Necken,

pjes,

poem,

reffla,

remmare,

remna,

remsa,

semla,

spenslig,

sporrstreck,

system,

Hjena,

Hjenlig.

^tve- (tvekamp

m. fl.), tredsk, veckla,

vessla (vesla).- 21 -

Anm. Orden beck, becka, bec-kigy betsa, bredd^ eld, enda^ etsa, evig, grensU, hem, hemlig, herde, hetsa, kremla (ett slags skif-svamp), lega, medan, merendels (icke »merändels» eller »mer än dels»), neka, peplig (pjunkig),

poet, sen sedan), i;tf/(-bàt) och vetta böra i såväl tal som skrift hafva e.

e. I några ord, hvilka hafva närslägtade former med «-]jud eller med (2-ljud, tecknadt med e, t. ex.

härberge (jfr

berg), ketting (jfr kedja),

mest (jfr mera), rensa (af ren), •^tjenst (af tje-

na), [-Hregge-handa-] {+Hregge- handa+} Hrenne tretton tretUo

vaserra tre (eg. »vàr herres trä»), väsentlig (jfr väsende),

f« I fiere andra ofta nyttjade ord, särskildt sädana, som ingå i många eller allmänt förekommande sammansättningar och härledningar ^:

barmhertig, tagen. Märk

^berg, (berga, namnen Berg, bergig, berg- Bergman,

(ifr tre).

Bergstr&m, Söderberg, Wennerberg o. d.), Hjelke, dem, den, denne,

^dtr (derest, derför, der-jämte, der-ifrån o. s. v.), dess (pron.), dessa,

desto (jfr pron.

dess), det, detta, ebb,

efter (och alla dess sammansättningar), "elf,

elfva (räkneord), ^elg, eljest, eller, entlediga, er- {erhålla, erinra, eröfra m. fl)., fem, femton, femtio, fenkål, fest, fjerde, fjerding, förderf, fördetting.

gelbgjutare, ^helbregda, henne, herre, herrskap, herska (jfr herre), hertig, hvarest, igen, ^jern, leæa,

med (prepos.),

men (konj.),

^menniska,

^mensklig,

offentlig,

ordentlig,

^pels,

pendel,

penna,

penning,

pensel,

pers,

persedel,

pest,

press,

pressa,

Aprest,

prinsessa,

regn,

sex,

sexa,

sexton,

sextio,

""sjelf,

sjette,

sven,

svensk,

tempel,

text.

^ Äfven i denna lista finnas m&nga ord af främmande urspraDg; men de upptagas här, derfor att de måste anses såsom fallständigt införlifvade med svenska språket.

egentlig (jfr

egen), elfenben (jfr

elefant), enka, enkling, enkom,

fientlig (jfr fiende), ^fleste(jtrflere), helgd] (jfr he-helg J lig), helgeflundra (o. hälleflundra),

helsot U^txHel; helvete] se g.), ^hemta (besläg-tadt med hem).verld,

verldslig,

vers.

^vester {nord-vest, sydvest), ^vexeL

g. I några fornnordiska ord, som ej kunna anses fullständigt tillhöra nysvenskan, t. ex.

Delling,

edda,

Ella,

Emhla,

Fensalarna,

Hel,

^Ilermod, herse,

Trudgelme, Verdandi.

h. I många namn, deribland alla förnamn (dopnamn), utom Marta, jämte deras af ledningar, t. ex.

Albert,

Alexander,

Alexandrina,

Alexis,

Alexius,

Annett,

Antoinettie),

Arabella,

Babett,

Bengt,

Bengta,

Berna,

Bernhard,

Bernhardina,

Bemt{Berndt)y

Berta,

Bertel {Bertil),

Bertrand,

Betsy,

Betty,

Blenda,

Daniel,

Detlov,

Ébba,

Ebbe,

Elf,

Elfrida.

Elga,

Ella,

Ellen, Elma,

Elna (ofta med

«-ljud), Elsa, Elva, Elvira, Emerentia, Emma, Emmy, Emrik, Engel, Engelbrekt, Engla, Erengisle, Erland, Ernst, Esbem, Eskil, Esmeralda, Esper, Essie, Estella, Ester, Estrid, Evert, Ferdinand, Gabriel, Gabriella,

Gelly,

Gerda,

Germund^

Gert,

Gertrud,

Geskel,

Grels,

Hedda,

Hedvig (ofta

med c-ljud), Helfrid, Helgà\ (ofta m. Helge | e-ljud). Hellen, Helmer, Helmet, Helmfrid, Helmina, Helmut, Helmy, Hemming, Henning, Henny,

Henrik (ofta

med e-ljud), Henriett{e), Herbert, Herlog, Herlöf, Herman, Herta, Hesekiel, Hortensia, Ingegerd, Jagellonika, Jeanett{e), Jeftà, Jenny, Jeppa, Jeppe, Jerker, Jesper, Jetta,

Josef, Josefina, Kell {Kjell), Kerstin, Kettil, Ketty, Lennart, Letty, Lisett, Melker, Metta, Nannett, Nelly, Nestor,

Péggy.

Per (Pehr), Petronella, Rafael, Rebecka, Selfrid, Selma, Semmy, Seppa, Stella, Stellan, Svegder, Sven, Svenborg, Sverker, Sylvester, Tekla (ofta med

c-ljud), Terkel, Tjelvar, Torbern, Tusnelda, Vendel, Vendia, Verner, Vilhelm, Vilhelmina, Zelma,

men äfven i tillnamn, jämväl— 17 ~

sådana, hvilka utgöras af ord eller delar af ord, som eljest stafvas med å, bl. a.

Becker, Beckman, Bellman, Berzelius, Brenner, Celsius, Cronstedt, Ehrensvärd, Elfving, Elgström, Elmgren, Engström, Estlander, Fjellner, Fremling, Fryæell, Gedda, Geijer, Hebbe, Hellslenius, äfvensom i flere Belgien, Bergen, Bergshamra, Elfsborg, Emmån, Engelholm, England {engelsk, engelsman), Eskilstuna, Estland, Gefie,

Gestrikland (och gestring).

Helmfelt,

Hellström,

Hermelin,

Kellgren,

Keæél,

Klemming,

Leffler,

Lenngren,

Lundell,

Mellbin,

Regnell,

Sellström,

Sergell,

iSnellman,

Tegnér,

Veckseli,

Wetterbergh,

Wettergrund,

Wetterstedt,

Zetterstedt,

ortnamn, bl. a.

Grenna,

Helsingborg,

Helsingfors,

Helsingland (o.

helsing), Herjedalen (o.

herjedaling), Hernösand, Hjelmaren, JerfSÖ, Karlberg, Mexiko (1. Me-

jico), Norrtelje,

Skellefteå, Skenninge, Strengnäs, Sulitelma, Södertelje,

Trelleborg, Varberg, Vestervik, Vexiö{\.Vexjö). Jfr i (18. 1).

i. I de flesta främmande ord och ändelser med a-ljud, hvilkas utländska börd är tydligt framträdande

abiturient,

abonnent,

accent,

accept,

accessit,

accessoar,

accidenSj

ackuratess,

addend,

adept,

adress,

advent,

adverb,

affekt,

agent, '

aggressiv,

amanuens,

amulett,

anisett,

annektera,

annex,

annexion^

antecedentia,

antependium,

antiseptisk,

apoplektisk,

apparelj,

appell,

appendix.

aqvarell,

arabesk,

argument,

ariett,

arkitekt,

arrende {aren-

de), arrest, asbest, aspekt, assessor, assiett, assistent, ateniienn, atmosfer, attest, audiens, autentisk, avers, bagatell, bagett (Fr. »ba-

guette»), bajonett, balett, bankett, bantler{-lèr), baresch {ba-

rège), barett.

' Denna ordlista — liksom den närmast föregående — hade för sitt egentliga ändamål ingalunda behöft göras så utförlig, som den nu är; men då den en gång, med ej obetydligt besvär, tillkommit, meddelas den som ett åskådligt bevis för omöjligheten af att i vårt språk undvara e som tecken för ä-ljudet och såsom grundstomme till en fullständigare förteckning på ord af detta slag äfvensom för påpekande af dessa ords stafning i andra afseenden.

Linder, 8v. språkets behandl. 2baronessa^

bavett,

bel-esprit,

bel-etage,

helladonna,

belletrist,

berberin,

bergamoiU bessemerirstkX), bieiin, biljett, blessyr, bluett, blyerts, boett, bordell, bracelett, bresch, brunett, bukett, burlesk, butelj, cell, cellist, cello, celt, cement, censor, center, centimeter, centner, central, centrum, centurion, cernera, cert,

certeparti, certijikat, cession, cessionant, chansonett, chef,

chemisett, chevaleresk.

cigarrett, cistern, citadell, cypress. December, decennium, defekt, defensor, delikatess, delinqvent, delta, dendrit, dental, dentist, departement, depesch, deponent, descendent, dess (musikt.), dessert {desert), dextrin, dialekt, dijferens, digres"Éion, dilemma, direkt, direktor^ dirigent, disponent, dissenter, distribuent, divergens, diverse, dividend, docent, dokument, . dressera, dressin, dressyr, duell, duenna, duett, duplett, effekt.

egiljett, egrett (ägrått), ejektor, eklektisk, elektor, elektrisk, element, ellips, elms-eld, embryo, eminens, eminent, emolument, empirisk, endossent, energisk, epidermis, epilepsi, epileptisk, epålett, eqvivalent, ergo, ergotin, eskulap, ess (musikt.)) esse, estetik, estimera, etablissement [-{etablisse-mang),-] {+{etablisse- mang),+} eternell, etikett, evidens, evident, exakt,

examen, ^

excellens,

excentrisk,

exceptionel,

excess,

exempel,

exercis,

exerg.

existens,

expedit,

expektans,

expektoration,

expenser,

experiment,

exponent,

express,

extra,

facett,

falerner (-vin), falkonett (-kula), falsett, Velb, fenkål, fennomani, ferla, ferment, fernissa, fez (fess), fier, finess, firmament, flanell, flektera, flexion, florett,

fiörett (1. fleu-

rett), fontanell, forell,

formel (1. /or-mell; jfr/or-mel, subst.), fosforescens, fragment, freqvens, fresk, frikadell, fundament, gasell, gazett, gentleman.— 19 —

german,

gest,

gläder,

gletscher,

gondolier,

gradient,

grandezza,

grenadier,

grisett,

grotesk (gröt-

tesk), guttaperka, guvemement, hardiess, hektar, hektisk, hektograf, hektogram, [-hektoliter,-hellebard-] {+hektoliter,- hellebard+} (och

hillebard), hellebardier, hemisfer, heptakord, herhorist, hermafrodit, hermelin, hermeneutik, hermetisk, hesperid, hetvegg, hexameter, honnett, hotell, humoresk, ideel, identisk, immanent, immortell, impediment, impertinent, impotens, impregnera, inadvertens.

incitament,

index,

indifferent,

infektion,

infernalisk,

ingrediens,

ingress,

injektor,

insekt,

insolent,

insolvent,

inspektor,

inspektör,

instrument,

insurgent,

intellektuel,

intelligent,

intendent,

intensiv,

intermittent,

interpellation,

intervention,

intransigent,

intresse,

intressent,

invektiv,

inventarium,

inventera,

invention,

inversion,

investitur,

jetton,

jurisprudens,

kabinett,

kabriolett,

kadett,

kalender,

kalesch,

kanonier,

kansler (jfr

kansleriat), kantar ell, kapell, karabinier.

karakter (jfr karakterisera, karakteristik och karakteristisk), karamell, karess, karpell, kartesch, karusell, kasern, kaskett, kassett, kassinett, kastanjett (ka-

stagnett), kastell, katalektisk, kelp, kelter, keltisk, kent-hom, klarinett, klerk, klient, klosett, koefficient, kokett, kollekt, kollett, kommers, kommittenf, kompendium, kompetent, komplement, komplett, komplex, kompress, koncentrisk, koncept, konfekt, konferens, konfessor, kongress.

kongruens,

konjektur,

konkurrens,

konossement

(Jkonnässement),

konrektor,

konselj,

konseqvent,

konsert (kon-

cert), konselj, konservativ, konsistens, konstellation, konstituent, konsulent, konsument, kontemplativ, kontenta, kontext, kontinens, kontinent, kontingent, kontrahent, kontribuent, kontrovers, konvalescent, konvent, konvention^ konvex, kornett, korpulent, korrekt, korrespondent, korsett,

kortesch (-ege),

korvett,

kotlett,

kredensa,

krokett,

kulvert,

kuplett,

kurbett,

kuvert.

kyrassier,

lamell,

lampett,

länder,

lansett

lanterna,

lasarett,

latent,

lavendel,

lavett,

legend,

lektion,

leæa,

leoeikon,

libell,

librett,

licens,

ligament,

liniment,

lorett,

lorgnett {lom-

jeti), lucern, lunett, mamsell, manifest, manschett, marionett, medikament, memento, mensal (-hemman), menstruation, mental, mentor, menuett, merkantil, merkur, meskin, mess, ^messa, mirabell, modell, modern.

modest,

molest,

moment,

monument,

morell,

moresk,

motett,

muskatell,

mätress,

negress,

nektar,

nerv,

netto (jfr nätt),

nobless,

nonsens,

novell,

novellett.

November,

obducent,

objekt,

occident,

offert,

omelett {omlett),

omtrent,

operett,

opponent,

orient,

orkester,

ornament,

ostensiv,

ostentation,

palett,

paljett,

palmett,

pamflett,

pandekter,

parcell,

parkett,

parlament,

parterr,

partikulier,

pastell,

patent,

patient.

patronessa,

pedell,

pell,

pelteri,

penitens,

pennalism (pe-

nalism), penni, penny, pensum, pentämeter, penter (-hake), pepsin, perenn, perfekt, perfektum, pergament, perkal, perra, permanent, perpendikel, perplex, perrong, persienn, persiflera, persika, persiko, persilja, person, perspektiv, pert (-lina), pessimist, pestilens, petitess, (in) petto, pigesch, pigment, pimpemell, pimpinella, pincett, pionnier, piruett, pittoresk, planschett.

polichinell, politess, polkett, pollett, pontonier, postament, potens, prebende, precedens, preceptor, predikament, prefekt, pregnant, prelatensisk, presenning, present, president, pression, prestaf {icke »præstav»), prestera, prestige, pretendent, pretext, preventiv, procent, process, procession, producent, (ex) professo, professor, progress, projekt, promess, promovend, propeller, proponent, prosektor, prospekt, protektor, protest, proverb, prudens, prudentlig.

pudrett,

qvartett,

qvintern,

qvintessens,

qvintett,

qvittens,

rappelHrapell)^

rebell,

recensent,

recept,

recess,

recett,

recipient,

referens,

referent,

reflektera,

reflex,

regemente,

regent,

reglemente,

regiett,

regress,

regulier,

rektangel,

rektificera,

rektion,

rektor,

reminiscens,

renett,

repellera,

repertoar,

representant,

repressalier,

repressiv,

reptil{ier),

reqvirent,

reserv,

residens,

resident,

respekt,

respondent,

rest (återstod),

revelj,

reverens.

revers, riturnell, romanesk, rosett,

roulett (rulett), rudiment, sakrament, sardell, scepter, sceptisk, schebeck, schellack, sedimepf, segment, sekt (anhang), sekt (vin), sektor, sektion, selters, semester, sensation, sensitiv j sensuel, sentens, sentera, sentimental. September, septett, seqvester, serpentin, servera, servet (serviet), servil, servis, session, sextern, sextett, sfer, siesta, signalement (signalemang)y siluett{silhuett), singulier, sjalett.

sjersmin Q.jas-

min), skelett,

skeptisk {sceptisk), skribent, skrupens, slentrian, soldatesk, solenn, solvent, sonett, sortiment, spalier, spektakel, spektral, spektrum, spelt (ett slagfs

hvete), spendera, ^spens, spermatisk, spinell, spinett, splendid, stafett, statyett, stentor, ^stepp, sterbhus, sterlett, sterling, stilett, stipendium, stringent, student, stöflett, subaltern, subjekt, subreption, subrett, subsistens, subskribent, subtrahend.

successiv, -suckulent, sufflett, sujett, supplement, suspekt, suspendera, tabell, tablett, taburett, talent (jfr talang), tangent, tarantella, tavern, tazett, tektonik, tellurisk, temperament, temperatur, temperera, templin{-o\]d), tempo, temporär, tempus, tendens, tender, tendera, tentakel, tentamen, tentera, term, termin, termit, termometer, tern,

terpentin,

terrakotta,

terrass,

terrester,

terrestrisk,

terribel,

terrin,

territorium,.terrorism,

ters,

terserol,

tersett {terzett),

tertian,

tertiär,

terzin,

testamente,

testator,

testikel,

testimonium,

tetrameter,

teætil,

textur,

toalett,

traktamente,

trassent,

travers,

triennium,

triolett.

tuberkel, tumlett, • turnikett, universum, vedett, ventil, verb, vers, versal, version,

verst (jfr värst,

af värre), vertikal, verv, vesper, vestal, vestibyl, vfnjett (vignett), violett

m. fl.

Anm. 1. Några af de i styckena a—i uppräknade orden skrifvas med e af två eller flere anledningar.

Anm. 2. J!-ljndet tecknas med æ i åtskilliga namn, i synnerhet danska, norska, latinska och grekiska, äfvensom i enstaka främmande ord, t. ex. Fàhræus, Hæffner, Hceggström, Læstadius, Næser, Ræder, Wcern, ^schy' lus, Cæsar, Mæcenas, JErö, æra (tidräkning, jfr ära, heder), æra-rium skattkammare, qvæstor, — Utom i familjenamn återgifves dansk-norskt ce i svenskan vanligen med ä. — I Chytræus, Cygnæus, Gumælis, Koræn och flere dylika uttalas æ som e.

Anm. 3. Om æ i »adæqvat», »dæmon», »^gypten» m. fl. d. se E (7, Anm. 4).

Anm. 4. æ (æ) bör väl skiljas från ae, i t. ex. Claes, i hvilken

senare förbindelse e ofta står endast gom tecken för att a är långt.

Anm. ö. I enstaka låneord bibehållas ai, é, e och 2 såsom tecken för ä-ljud, t. ex. air, ale (utt. »äl»), connaissance (1. kon-nässans), lady, liaison, bete, tete-à-tete, arter (men arteriel), bar-rier, belveder, chimèr, galer, ka-lorifèr, karrier, minister {mini-steriel), misèr (miserabel), mystèr (mysteriös), premier (jfr premier, af premium),

14, Ö-ljudet tecknas i svenska ord med ö, t. ex. börd, föra, hög.

Anm. 1. Ordformerna/önsier, körsbär och löfkoja äro lämpligare och numera vanligare än »fenster», »kersbär» och »lefkoja».

Anm. 2. Vid sidan af norrön (Fornn. »norræn») förekommer norr än (Nyisl. »norræn»), i bet. fornnordisk.

Anm. 3. Några skrifva vid-löftig (jfr T. Jweitläufig») i st. f. det vanliga vidlyftig.

Anm. 4. »I sönder» (»några i sönder») är oriktigt. Det bör heta i sänder.

Anm. 5. Om»föbuseri»,»fönix», »ökonomi» o. d. se E (7. Anm. 4).

Anm. 6. I främmande ord betecknas ö-ljudet äfven på andra sätt.

1. I norska och danska familjenamn förekommer 0 såsom tecken för ö, t. ex. Begh, Orsted, Ost-gaard. I svensk skrift återgifves dock detta tecken ofta med ö.

2. I åtskilliga namn samt i några franska låneord står exi såsom tecken fÖr ö. t. ex. Heur- terrorism,

ters,

terserol,

tersett {terzett),

tertian,

tertiär,

terzin,

testamente,

testator,

testikel,

testimonium,

tetrameter,

teætil,

textur,

toalett,

traktamente,

trassent,

travers,

triennium,

triolett.

tuberkel, tumlett, • turnikett, universum, vedett, ventil, verb, vers, versal, version,

verst (jfr värst,

af värre), vertikal, verv, vesper, vestal, vestibyl, vfnjett (vignett), violett

m. fl.

Anm. 1. Några af de i styckena a—i uppräknade orden skrifvas med e af två eller flere anledningar.

Anm. 2. J!-ljndet tecknas med æ i åtskilliga namn, i synnerhet danska, norska, latinska och grekiska, äfvensom i

enstaka främmande ord, t. ex. Fàhræus, Hæffner, Hceggström, Læstadius, Næser, Ræder, Wcern, ^schy' lus, Cæsar, Mæcenas, JErö, æra (tidräkning, jfr ära, heder), æra-rium skattkammare, qvæstor, — Utom i familjenamn återgifves dansk-norskt ce i svenskan vanligen med ä. — I Chytræus, Cygnæus, Gumælis, Koræn och flere dylika uttalas æ som e.

Anm. 3. Om æ i »adæqvat», »dæmon», »^gypten» m. fl. d. se E (7, Anm. 4).

Anm. 4. æ (æ) bör väl skiljas från ae, i t. ex. Claes, i hvilken

senare förbindelse e ofta står endast gom tecken för att a är långt.

Anm. ö. I enstaka låneord bibehållas ai, é, e och 2 såsom tecken för ä-ljud, t. ex. air, ale (utt. »äl»), connaissance (1. kon-nässans), lady, liaison, bete, tete-à-tete, arter (men arteriel), bar-rier, belveder, chimèr, galer, ka-lorifèr, karrier, minister {mini-steriel), misèr (miserabel), mystèr (mysteriös), premier (jfr premier, af premium),

14, Ö-ljudet tecknas i svenska ord med ö, t. ex. börd, föra, hög.

Anm. 1. Ordformerna/önsier, körsbär och löfkoja äro lämpligare och numera vanligare än »fenster», »kersbär» och »lefkoja».

Anm. 2. Vid sidan af norrön (Fornn. »norræn») förekommer norr än (Nyisl. »norræn»), i bet. fornnordisk.

Anm. 3. Några skrifva vid-löftig (jfr T. Jweitläufig») i st. f. det vanliga vidlyftig.

Anm. 4. »I sönder» (»några i sönder») är oriktigt. Det bör heta i sänder.

Anm. 5. Om»föbuseri»,»fönix», »ökonomi» o. d. se E (7. Anm. 4).

Anm. 6. I främmande ord betecknas ö-ljudet äfven på andra sätt.

1. I norska och danska familjenamn förekommer 0 såsom tecken för ö, t. ex. Begh, Orsted, Ost-gaard. I svensk skrift återgifves dock detta tecken ofta med ö.

2. I åtskilliga namn samt i några franska låneord står exi såsom tecken fÖr ö. t. ex. Heur--23-

lin, Leufgren, Leufstedt, Meur-man; peu à peu. Nägra skrifva Leu/sta (bruk, till skilnad från Löfsta socken). Franska ord med eu såsom tecken för ö, hvilka införlifvats med svenska språket, skrifvas med ö, t. ex. faoör, hum(hr, ingeniör, möbel, nevö, valör, vigör, vivör.

Anm. 7. Ljudförbindelsen öj tecknas med eu i bl. a. reumatism och reumatisk (stundom skrifna med öj) samt i några namn, t. eiL.Kreuznach, Preussen; Beust, Creutz, Freudenthal, Reu-terholm, Reuterdahl, Scheutz,

I andra namn uttalas eu som €u eller äu, t. ex. Eugen, Eurén, Eufrat,

16. Vid Vokalmftcn undvike man omsorgsfullt det i dagligt tal ofta förekommande felet att utelemna den första vokalen: >ja s' åt honom» (jag sade åt honom), »p* allvar» (på allvar), ofta» (så ofta), »p* omslaget» (på omslaget), »p' åtta gånger», »h' ondt i tänderna», »m* omsorg». Jfr E (7. Anm. 3).

16» B betecknar ^-ljudet och skrifves alltid med b, t. ex. bra, ebb, tubba, bubbla, snabbt.

Anm. 1. Abborre, hybble och {yih\')rabbi äro att föredraga framför aborre, hyble och rabi. Anm. 2. Job och kabel uttalas stundom med långt &-ljud, men skrifvas alltid med enkelt

Anm. 3. Orden Jakob, observera, snabbt och tulubb uttalas i hvardagsspråket stundom med ^-Ijud, men skrifvas med b. Anm. 4. Felb och sjubb äro

vanligare och bättre än felp och sjupp.

Anm. 5. Ordet dublett (dubblett) har biformen duplett (dupp-lett).

Anm. 6. I äldre skrifter finner man efter m ett b, som i det nyare språket saknas: »dimba», »dymbelvecka», »femb», »garobla:^, »lamb», »sambla» m. fl. Jfr familjenamnen Humble, Rålamb, o. d.

17. C betecknar dels — ensamt, dubbelskrifvet och i förbindelsen ck — Ä:-ljud, dels s-Ijud, dels (i några låneord)

tje-Ijud. Jfr K-, 8- och TJe-ljuden.

Anm. 1. Om cc, ch, sch och xc se K, S, Sje och TJe.

Anm. 2. Om k, med &-ljud, i st. f. c, med «-ljud, framför len vokal i vissa grekiska ord se S (80. 2. Anm. 2).

18. D betecknar rf-ljudet, som städse skrifves med detta tecken, t. ex. dag, gadd, samt i förbindelsen dt Mjud. Jfr T.

Anm. 1. Di beredvillig, dadel, pl. dadlar, hade (för haf-de, af hafva), Hedvig, jodtl, jodla, rädisa, (be)5ttrf/a, tadel och tadla uttalas ofta, och d i Ludvig alltid med långt d-ljud, men skrifves alltid enkelt.

Anm. 2. Formerna gudom och gudomlig torde, med särskildt afseende på sistnämnda ords betoning, böra föredragas för guddom och guddomlig.

Anm. 3. I äldre skrifter förekommer ofta dh eller th, der nysvenskan har d, t. ex. »bro-dher», »godh», »nådh»; »tbem, »thu», »thå» o. s. v. Jfr fa- -23-

lin, Leufgren, Leufstedt, Meur-man; peu à peu. Några skrifva Leu/sta (bruk, till skilnad från Löfsta socken). Franska ord med eu såsom tecken för ö, hvilka införlifvats med svenska språket, skrifvas med ö, t. ex. faoör, hum(hr, ingeniör, möbel, nevö, valör, vigör, vivör.

Anm. 7. Ljudförbindelsen öj tecknas med eu i bl. a. reumatism och reumatisk (stundom skrifna med öj) samt i några namn, t. eiL.Kreuznach, Preussen; Beust, Creutz, Freudenthal, Reu-terholm, Reuterdahl, Scheutz,

I andra namn uttalas eu som €u eller äu, t. ex. Eugen, Eurén, Eufrat,

16. Vid Vokalmftcn undvike man omsorgsfullt det i dagligt tal ofta förekommande felet att utelemna den första vokalen: >ja s' åt honom» (jag sade åt honom), »p* allvar» (på allvar), ofta» (så ofta), »p* omslaget» (på omslaget), »p' åtta gånger», »h' ondt i tänderna», »m* omsorg». Jfr E (7. Anm. 3).

16» B betecknar ^-ljudet och skrifves alltid med b, t. ex. bra, ebb, tubba, bubbla, snabbt.

Anm. 1. Abborre, hybble och {yih\')rabbi äro att föredraga framför aborre, hyble och rabi. Anm. 2. Job och kabel uttalas stundom med långt &-ljud, men skrifvas alltid med enkelt

Anm. 3. Orden Jakob, observera, snabbt och tulubb uttalas i hvardagsspråket stundom med ^-Ijud, men skrifvas med b. Anm. 4. Felb och sjubb äro

vanligare och bättre än felp och sjupp.

Anm. 5. Ordet dublett (dubblett) har biformen duplett (dupp-lett).

Anm. 6. I äldre skrifter finner man efter m ett b, som i det nyare språket saknas: »dimba», »dymbelvecka», »femb», »garobla:^, »lamb», »sambla» m. fl. Jfr familjenamnen Humble, Rålamb, o. d.

17. C betecknar dels — ensamt, dubbelskrifvet och i förbindelsen ck — Ä:-ljud, dels s-Ijud, dels (i några låneord)
tje-Ijud. Jfr K-, 8- och TJe-ljuden.

Anm. 1. Om cc, ch, sch och xc se K, S, Sje och TJe.

Anm. 2. Om k, med &-ljud, i st. f. c, med «-ljud, framför len vokal i vissa grekiska ord se S (80. 2. Anm. 2).

18. D betecknar rf-ljudet, som städse skrifves med detta tecken, t. ex. dag, gadd, samt i förbindelsen dt Mjud. Jfr T.

Anm. 1. Di beredvillig, dadel, pl. dadlar, hade (för haf-de, af hafva), Hedvig, jodtl, jodla, rädisa, (be)5ttrf/a, tadel och tadla uttalas ofta, och d i Ludvig alltid med långt d-ljud, men skrifves alltid enkelt.

Anm. 2. Formerna gudom och gudomlig torde, med särskildt afseende på sistnämnda ords betoning, böra föredragas för guddom och guddomlig.

Anm. 3. I äldre skrifter förekommer ofta dh eller th, der nysvenskan har d, t. ex. »bro-dher», »godh», »nådh»;

»tbem, »thu», »thå» o. s. v. Jfr fa- -23-

lin, Leufgren, Leufstedt, Meur-man; peu à peu. Några skrifva Leu/sta (bruk, till skilnad från Löfsta socken). Franska ord med eu såsom tecken för ö, hvilka införlifvats med svenska språket, skrifvas med ö, t. ex. faoör, hum(hr, ingeniör, möbel, nevö, valör, vigör, vivör.

Anm. 7. Ljudförbindelsen öj tecknas med eu i bl. a. reumatism och reumatisk (stundom skrifna med öj) samt i några namn, t. eiL.Kreuznach, Preussen; Beust, Creutz, Freudenthal, Reu-terholm, Reuterdahl, Scheutz,

I andra namn uttalas eu som €u eller äu, t. ex. Eugen, Eurén, Eufrat,

16. Vid Vokalmftcn undvike man omsorgsfullt det i dagligt tal ofta förekommande felet att utelemna den första vokalen: >ja s' åt honom» (jag sade åt honom), »p* allvar» (på allvar), ofta» (så ofta), »p* omslaget» (på omslaget), »p' åtta gånger», »h' ondt i tänderna», »m* omsorg». Jfr E (7. Anm. 3).

16» B betecknar ^-ljudet och skrifves alltid med b, t. ex. bra, ebb, tubba, bubbla, snabbt.

Anm. 1. Abborre, hybble och {yih\')rabbi äro att föredraga framför aborre, hyble och rabi. Anm. 2. Job och kabel uttalas stundom med långt &-ljud, men skrifvas alltid med enkelt

Anm. 3. Orden Jakob, observera, snabbt och tulubb uttalas i hvardagsspråket stundom med ^-Ijud, men skrifvas med b. Anm. 4. Felb och sjubb äro

vanligare och bättre än felp och sjupp.

Anm. 5. Ordet dublett (dubblett) har biformen duplett (dupp-lett).

Anm. 6. I äldre skrifter finner man efter m ett b, som i det nyare språket saknas: »dimba», »dymbelvecka», »femb», »garobla:^, »lamb», »sambla» m. fl. Jfr familjenamnen Humble, Rålamb, o. d.

17. C betecknar dels — ensamt, dubbelskrifvet och i förbindelsen ck — Ä:-ljud, dels s-Ijud, dels (i några låneord) tje-Ijud. Jfr K-, 8- och TJe-ljuden.

Anm. 1. Om cc, ch, sch och xc se K, S, Sje och TJe.

Anm. 2. Om k, med &-ljud, i st. f. c, med «-ljud, framför len vokal i vissa grekiska ord se S (80. 2. Anm. 2).

18. D betecknar rf-ljudet, som städse skrifves med detta tecken, t. ex. dag, gadd, samt i förbindelsen dt Mjud. Jfr T.

Anm. 1. Di beredvillig, dadel, pl. dadlar, hade (för haf-de, af hafva), Hedvig, jodtl, jodla, rädisa, (be)5ttrf/a, tadel och tadla uttalas ofta, och d i Ludvig alltid med långt d-ljud, men skrifves alltid enkelt.

Anm. 2. Formerna gudom och gudomlig torde, med särskildt afseende på sistnämnda ords betoning, böra föredragas för guddom och guddomlig.

Anm. 3. I äldre skrifter förekommer ofta dh eller th, der nysvenskan har d, t. ex. »bro-dher», »godh», »nådh»;

»tbem, »thu», »thå» o. s. v. Jfr fa- -23-

lin, Leufgren, Leufstedt, Meur-man; peu à peu. Några skrifva Leu/sta (bruk, till skilnad från Löfsta socken). Franska ord med eu såsom tecken för ö, hvilka införlifvats med svenska språket, skrifvas med ö, t. ex. faoör, hum(hr, ingeniör, möbel, nevö, valör, vigör, vivör.

Anm. 7. Ljudförbindelsen öj tecknas med eu i bl. a. reumatism och reumatisk (stundom skrifna med öj) samt i några namn, t. eiL.Kreuznach, Preussen; Beust, Creutz, Freudenthal, Reu-terholm, Reuterdahl, Scheutz,

I andra namn uttalas eu som €u eller äu, t. ex. Eugen, Eurén, Eufrat,

16. Vid Vokalmftcn undvike man omsorgsfullt det i dagligt tal ofta förekommande felet att utelemna den första vokalen: >ja s' åt honom» (jag sade åt honom), »p* allvar» (på allvar), ofta» (så ofta), »p* omslaget» (på omslaget), »p' åtta gånger», »h' ondt i tänderna», »m* omsorg». Jfr E (7. Anm. 3).

16» B betecknar ^-ljudet och skrifves alltid med b, t. ex. bra, ebb, tubba, bubbla, snabbt.

Anm. 1. Abborre, hybble och {yih\')rabbi äro att föredraga framför aborre, hyble och rabi. Anm. 2. Job och kabel uttalas stundom med långt &-ljud, men skrifvas alltid med enkelt

Anm. 3. Orden Jakob, observera, snabbt och tulubb uttalas i hvardagsspråket stundom med ^-Ijud, men skrifvas med b. Anm. 4. Felb och sjubb äro

vanligare och bättre än felp och sjupp.

Anm. 5. Ordet dublett (dubblett) har biformen duplett (dupp-lett).

Anm. 6. I äldre skrifter finner man efter m ett b, som i det nyare språket saknas: »dimba», »dymbelvecka», »femb», »garobla:^, »lamb», »sambla» m. fl. Jfr familjenamnen Humble, Rålamb, o. d.

17. C betecknar dels — ensamt, dubbelskrifvet och i förbindelsen ck — Ä:-ljud, dels s-Ijud, dels (i några låneord) tje-Ijud. Jfr K-, 8- och TJe-ljuden.

Anm. 1. Om cc, ch, sch och xc se K, S, Sje och TJe.

Anm. 2. Om k, med &-ljud, i st. f. c, med «-ljud, framför len vokal i vissa grekiska ord se S (80. 2. Anm. 2).

18. D betecknar rf-ljudet, som städse skrifves med detta tecken, t. ex. dag, gadd, samt i förbindelsen dt Mjud. Jfr T.

Anm. 1. Di beredvillig, dadel, pl. dadlar, hade (för haf-de, af hafva), Hedvig, jodtl, jodla, rädisa, (be)5ttrf/a, tadel och tadla uttalas ofta, och d i Ludvig alltid med långt d-ljud, men skrifves alltid enkelt.

Anm. 2. Formerna gudom och gudomlig torde, med särskildt afseende på sistnämnda ords betoning, böra föredragas för guddom och guddomlig.

Anm. 3. I äldre skrifter förekommer ofta dh eller th, der nysvenskan har d, t. ex. »bro-dher», »godh», »nådh»; »tbem, »thu», »thå» o. s. v. Jfr fa- -23-

lin, Leufgren, Leufstedt, Meur-man; peu à peu. Nägra skrifva Leu/sta (bruk, till skilnad från Löfsta socken). Franska ord med eu såsom tecken för ö, hvilka införlifvats med svenska språket, skrifvas med ö, t. ex. faoör, hum(hr, ingeniör, möbel, nevö, valör, vigör, vivör.

Anm. 7. Ljudförbindelsen öj tecknas med eu i bl. a. reumatism och reumatisk (stundom skrifna med öj) samt i några namn, t. eiL.Kreuznach, Preussen; Beust, Creutz, Freudenthal, Reu-terholm, Reuterdahl, Scheutz,

I andra namn uttalas eu som €u eller äu, t. ex. Eugen, Eurén, Eufrat,

16. Vid Vokalmftcn undvike man omsorgsfullt det i dagligt tal ofta förekommande felet att utelemna den första vokalen: >ja s' åt honom» (jag sade åt honom), »p* allvar» (på allvar), ofta» (så ofta), »p* omslaget» (på omslaget), »p' åtta gånger», »h' ondt i tänderna», »m* omsorg». Jfr E (7. Anm. 3).

16» B betecknar ^-ljudet och skrifves alltid med b, t. ex. bra, ebb, tubba, bubbla, snabbt.

Anm. 1. Abborre, hybble och {yih\')rabbi äro att föredraga framför aborre, hyble och rabi. Anm. 2. Job och kabel uttalas stundom med långt &-ljud, men skrifvas alltid med enkelt

Anm. 3. Orden Jakob, observera, snabbt och tulubb uttalas i hvardagsspråket stundom med ^-Ijud, men skrifvas med b. Anm. 4. Felb och sjubb äro

vanligare och bättre än felp och sjupp.

Anm. 5. Ordet dublett (dubblett) har biformen duplett (dupp-lett).

Anm. 6. I äldre skrifter finner man efter m ett b, som i det nyare språket saknas: »dimba», »dymbelvecka», »femb», »garobla:^, »lamb», »sambla» m. fl. Jfr familjenamnen Humble, Rålamb, o. d.

17. C betecknar dels — ensamt, dubbelskrifvet och i förbindelsen ck — Ä:-ljud, dels s-Ijud, dels (i några låneord)

tje-Ijud. Jfr K-, 8- och TJe-ljuden.

Anm. 1. Om cc, ch, sch och xc se K, S, Sje och TJe.

Anm. 2. Om k, med &-ljud, i st. f. c, med «-ljud, framför len vokal i vissa grekiska ord se S (80. 2. Anm. 2).

18. D betecknar rf-ljudet, som städse skrifves med detta tecken, t. ex. dag, gadd, samt i förbindelsen dt Mjud. Jfr T.

Anm. 1. Di beredvillig, dadel, pl. dadlar, hade (för haf-de, af hafva), Hedvig, jodtl, jodla, rädisa, (be)5ttrf/a, tadel och tadla uttalas ofta, och d i Ludvig alltid med långt d-ljud, men skrifves alltid enkelt.

Anm. 2. Formerna gudom och gudomlig torde, med särskildt afseende på sistnämnda ords betoning, böra föredragas för guddom och guddomlig.

Anm. 3. I äldre skrifter förekommer ofta dh eller th, der nysvenskan har d, t. ex. »bro-dher», »godh», »nådh»; »tbem, »thu», »thå» o. s. v. Jfr fa-- 24 -

miljenamnen Lindh, Stdenbladh, Törnebladh o. d.

Anm. 4. Guld har biformen gulL Gyllene användes oftare än gyldene. — Mun är vanligare än mund.

Anm. 5. Formen äldst är lämpligare än älst (jfr äldre och ålder).

Anm. 6. Numera skrifves bort (af böra), emellertid, fom och forna, fänrik, Henrik, hällre (hellre), hälst (helst), killing (men kid och kidla), kungöra, kunskap, mellerst, minska, minst (å^x-emot alltid mindre), orsak, senare, senast, sist, (på) sistone, stanna, sto (neutr.), tusen, åtminstone, ökänd i st. f. de fordom nyttjade »bordt» (till skilnad från adv. bort), »emedlertid», »forden» och »fordna», »fändrik», »Hendrik» (»Hindrik»), »häldre» (»hel dre»), »häldst» (»heldst»), »kidling», »kundgöra», »kundskap», »medlerst», »mindska», »mindst», »ordsak», »sednare», »sednast», »sidst», (på) »sidstone», »stadna», »stod», »tusend», »åtmindstone», »ödkänd». Deremot skrifves fcZät^-ning, ehuru uttalet är »klänning».

Anm. 7. Enligt anvisning af Rydqvist (Histor. språkf. s. 14 o. Sv. spr. 1. II. 630) nyttjas nu formen länstol (T. »lehnstuhl») allmänt i st. f. den förut brukliga ländstol, som utgör en folk-etymologisk anslutning till länd och väl skulle kunna försvaras, i synnerhet som uttalet lännstol alltjämt synes hålla i sig.

Anm. 8. Utom i enstaka person- och ortnamn: Linnström, Ryberg, Staber g; Älfuesta, Ba

lingsta, Hufvesta m. fl., har talspråkets böjelse att utelemna d i slutet af och inuti ord och att assimilera det med föregående eller efterföljande konsonant (I, n, s) icke i nyare tider gjort nägia nämnvärda framsteg i riksspråket. Man måste skrifva blad, blod, bod, brådska, goda^ grand, grind, hund, ledsen, ord, rodna, röda, sand, skuld, stad, vild, icke »bla», »bio», »bo», »bråska», »goa», »grann», »griun», »hunn», »lessen», »or», »ronna», »roa», »skull» o. s. v., men väl för — skull (prepos.), förvilla (jfr för-vilda), husvill, rådvill, villebråd, villhjerna, villsam o. s. v. — Från språkets äldre skeden qvar-stå flere dylika uteslutningar och assimilationer. Jfr Anm. 6.

Anm. 9. Gorå och gårdvar torde, enligt uttalet, böra föredragas framför »godrå» och »gård-vard». Deremot måste vårdtecken (= minnestecken) brukas i st. f. det i samma betydelse stundom nyttjade »vårtecken» (jfr vårtecken, af vår och tecken).

Anm. 10. Jämte bråddjup, bråddöd. Gud bevars (Gud bevare oss), guddotter, gudfader (-far), gudmoder (-mor), gudsyster, gud-nås (gud nås, Gud nåde oss) brukas, särdeles i hvardagsspråket, brådjup, brådöd, gubevars, gu-dotter, guffar, gumor (icke »gummor»), gusyster, gunås,

19« F betecknar dels /, dels v, i^^-ljudet skrifves

1. Med /.

a, I början af svenska ord, t. ex. fjäder, flit, fråga,

b. Före s och t, när den före- - 24 -

miljenamnen Lindh, Stdenbladh, Törnebladh o. d.

Anm. 4. Guld har biformen gulL Gyllene användes oftare än gyldene. — Mun är vanligare än mund.

Anm. 5. Formen äldst är lämpligare än älst (jfr äldre och ålder).

Anm. 6. Numera skrifves bort (af böra), emellertid, fom och forna, fänrik, Henrik, hällre (hellre), hälst (helst), killing (men kid och kidla), kungöra, kunskap, mellerst, minska, minst (å^x-emot alltid mindre), orsak, senare, senast, sist, (på) sistone, stanna, sto (neutr.), tusen, åtminstone, ökänd i st. f. de fordom nyttjade »bordt» (till skilnad från adv. bort), »emedlertid», »forden» och »fordna», »fändrik», »Hendrik» (»Hindrik»), »häldre» (»hel dre»), »häldst» (»heldst»), »kidling», »kundgöra», »kundskap», »medlerst», »mindska», »mindst», »ordsak», »sednare», »sednast», »sidst», (på) »sidstone», »stadna», »stod», »tusend», »åtmindstone», »ödkänd». Deremot skrifves fcZät^-ning, ehuru uttalet är »klänning».

Anm. 7. Enligt anvisning af Rydqvist (Histor. språkf. s. 14 o. Sv. spr. 1. II. 630) nyttjas nu formen länstol (T. »lehnstuhl») allmänt i st. f. den förut brukliga ländstol, som utgör en folk-etymologisk anslutning till länd och väl skulle kunna försvaras, i synnerhet som uttalet lännstol alltjämt synes hålla i sig.

Anm. 8. Utom i enstaka person- och ortnamn: Linnström, Ryberg, Staber g; Älfuesta, Ba

lingsta, Hufvesta m. fl., har talspråkets böjelse att utelemna d i slutet af och inuti ord och att assimilera det med föregående eller efterföljande konsonant (I, n, s) icke i nyare tider gjort någia nämnvärda framsteg i riksspråket. Man måste skrifva blad, blod, bod, brådska, goda^ grand, grind, hund, ledsen, ord, rodna, röda, sand, skuld, stad, vild, icke »bla», »bio», »bo», »bråska», »goa», »grann», »griun», »hunn», »lessen», »or», »ronna», »roa», »skull» o. s. v., men väl för — skull (prepos.), förvilla (jfr för-vilda), husvill, rådvill, villebråd, villhjerna, villsam o. s. v. — Från språkets äldre skeden qvar-stå flere dylika uteslutningar och assimilationer. Jfr Anm. 6.

Anm. 9. Gorå och gårdvar torde, enligt uttalet, böra föredragas framför »godrå» och »gård-vard». Deremot måste vårdtecken (= minnestecken) brukas i st. f. det i samma betydelse stundom nyttjade »vårtecken» (jfr vårtecken, af vår och tecken).

Anm. 10. Jämte bråddjup, bråddöd. Gud bevars (Gud bevare oss), guddotter, gudfader (-far), gudmoder (-mor), gudsyster, gud-nås (gud nås, Gud nåde oss) brukas, särdeles i hvardagsspråket, brådjup, brådöd, gubevars, gu-dotter, guffar, gumor (icke »gummor»), gusyster, gunås,

19« F betecknar dels /, dels v, i^^-ljudet skrifves

1. Med /.

a, I början af svenska ord, t. ex. fjäder, flit, fråga,

b. Före s och t, när den före-gående vokalen är kort, t. ex. gläfsa, hyfsa, rufsa, tofs, doft (subst.), drift, dyft, kraft (subst.), klyfta, loft (subst.), luft, saft, stift, taft, toft.

Anm. Före s och t i staf-velser med lång vokal höres i detta fall mestadels v-ljud eller ett svagare /, t. ex. doft (af dof), gafs (af gifvà), Äa/8(-jung-fru), (till) hofs, kraft (af kräfva), ljuft, qvaft (af qväfvà), styft (af styf),

c. Inuti några främmande ord, t. ex. Afrika, alfabet, Amalfi, Delfi, elfenben, Eufrosyne, filosofi, kamfer, Potifar, profan, profet, profil, sfer, sfinx, skrofler, Sofia, stafett, staffli.

d. I låneord på -mf, -graf^ -sof och -strof samt i personnamn på -olf, t. ex. lymf (-kärl), nymf, skymf, triumf, trumf, fotograf, telegraf, typograf, filosof, teosof, katastrof; Adolf, Astolf, Brynolf, Fridolf, Ingolf, Rolf, Rudolf, Tjodolf. (Jfr graf, lof, sof, af sofva, half, kalf, tolf o. s. v. med r-ljud).

e. I orden chef, golf (vik), Josef, kalif, relief (uti. »-iäfE»), seraf, slejf (sleif), sylf (sylfid), welf samt, enligt mångas uttal, i namnen Alf, Alfhild, Elof, Fritjof, Olof.

Anm. I några få personnamn tecknas /-ljudet i slutet af ord med två /, t. ex. Kempff, Pfeiff, Wulff.

/. Långt /-ljud mellan två vokaler och i slutet af ord dubbel-tecknas, t. ex. roffa, straffa; biff, klaff, piff, puff, stoff,

straff, stuff, tariff (icke »tarif»).

2. Med ph i några familjenamn, t. ex. Hadorph, Philip-son, Phraginén.

Anm. Förr tecknades /-ljudet med ph i en mängd låneord och namn, särskildt forngrekiska namn, hvilka nu mycket allmänt skrifvas med /, bl. a. Afrodite, amfibie, amfiteater, Delfi (Grek. Delfoi), delfin, Efraim, falang, fantasi. Farao, farmakolog, far^ makopé, Febus (Grek. Foibos, Lat. Phoebus), fenomen, Filemon, Filip, filisté, Filo, filolog, filosof, flegma, fonetik, fosfat, fo^or, fotograf, fysik, geografi, Jefta, Josef, Josefina, paragraf, Potifar, profet, sarkofag, telegraf, tyfus, Xenofon.

3. Med v i det tyska ordet von och det holländska van (framför namn) samt i några person-och ortnamn. Ex. von Düben, von Linné, von Vegesack (»fej-sack»), van der Hagen, Veit, Ver-steegh, Vogt, van Diemens land.

Om / och fv såsom tecken för r-ljud se V (32. 2 och 3).

20* G betecknar dels ^-ljudet, dels — ensamt eller jämte j — 7-ljudet samt i vissa fall Äs-ljudet och if/e-ljudet äfvensom — i förening med n {gn och ng) — dn^-ljudet.

(y-ljudet, som förekommer framför vissa konsonanter och framför de hårda vokalerna, skrifves alltid med g, t. ex, gata, glad, gnida, gro, bygga, hyggde, byggd, bygd, byggning, dugg, vigt (af vig).

Anm. 1. I det äldre språket förekommer ofta g, der nysvenskan har j, t. ex. »bögd») (böjd). gående vokalen är kort, t. ex. gläfsa, hyfsa, rufsa, tofs, doft (subst.), drift, dyft, kraft (subst.), klyfta, loft (subst.), luft, saft, stift, taft, toft.

Anm. Före s och t i staf-velser med lång vokal höres i detta fall mestadels v-ljud eller ett svagare /, t. ex. doft (af dof), gafs (af gifvà), Äa/8(-jung-fru), (till) hofs, kraft (af kräfva), ljuft, qvaft (af qväfvà), styft (af styf),

c. Inuti några främmande ord, t. ex. Afrika, alfabet, Amalfi, Delfi, elfenben, Eufrosyne, filosofi, kamfer, Potifar, profan, profet, profil, sfer, sfinx, skrofler, Sofia, stafett, staffli.

d. I låneord på -mf, -graf^ -sof och -strof samt i personnamn på -olf, t. ex. lymf (-kärl), nymf, skymf, triumf, trumf, fotograf, telegraf, typograf, filosof, teosof, katastrof; Adolf, Astolf, Brynolf, Fridolf, Ingolf, Rolf, Rudolf, Tjodolf. (Jfr graf, lof, sof, af sofva, half, kalf, tolf o. s. v. med r-ljud).

e. I orden chef, golf (vik), Josef, kalif, relief (uti. »-iäfE»), seraf, slejf (sleif), sylf (sylfid), welf samt, enligt mångas uttal, i namnen Alf, Alfhild, Elof, Fritjof, Olof.

Anm. I några få personnamn tecknas /-ljudet i slutet af ord med två /, t. ex. Kempff, Pfeiff, Wulff.

/. Långt /-ljud mellan två vokaler och i slutet af ord dubbel-tecknas, t. ex. roffa, straffa; biff, klaff, piff, puff, stoff, straff, stuff, tariff (icke »tarif»).

2. Med ph i några familjenamn, t. ex. Hadorph, Philip-son, Phraginén.

Anm. Förr tecknades /-ljudet med ph i en mängd låneord och namn, särskildt forngrekiska namn, hvilka nu mycket allmänt skrifvas med /, bl. a. Afrodite, amfibie, amfiteater, Delfi (Grek. Delfoi), delfin, Efraim, falang, fantasi. Farao, farmakolog, far^ makopé, Febus (Grek. Foibos, Lat. Phoebus), fenomen, Filemon, Filip, filisté, Filo, filolog, filosof, flegma, fonetik, fosfat, fo^or, fotograf, fysik, geografi, Jefta, Josef, Josefina, paragraf, Potifar, profet, sarkofag, telegraf, tyfus, Xenofon.

3. Med v i det tyska ordet von och det holländska van (framför namn) samt i några person-och ortnamn. Ex. von Düben, von Linné, von Vegesack (»fej-sack»), van der Hagen, Veit, Ver-steegh, Vogt, van Diemens land.

Om / och fv såsom tecken för r-ljud se V (32. 2 och 3).

20* G betecknar dels ^-ljudet, dels — ensamt eller jämte j — 7-ljudet samt i vissa fall Äs-ljudet och if/e-ljudet äfvensom — i förening med n {gn och ng) — dn^-ljudet.

(y-ljudet, som förekommer framför vissa konsonanter och framför de hårda vokalerna, skrifves alltid med g, t.

ex, gata, glad, gnida, gro, bygga, hyggde, byggd, bygd, byggning, dugg, vigt (af vig).

Anm. 1. I det äldre språket förekommer ofta g, der nysvenskan har j, t. ex. »bögd») (böjd).- 26 -

»drögsmàl», »frögd», »hogd», »slögd». »nogd».

A n m. 2. I äldre svensk skrift finnes i vissa fall gh, der nysvenskan har g, t. ex. »dagh», »ràgh», »skogh», »sorgh». Jfr familjenamnen Bergh, Ljungh o. d.

Anm. 3. I några främmande ord tecknas ^-ljudet ännu med gh, bl. a. Ghiberti, Ghika, ghasel (persisk diktform)^ ghetto (1. getto, judeqvarter).

Anm. 4. I vissa ord tecknas ^-lj\jdet med gu,'h\. a. guerilla <-krig), guide, guirland, guitarr. De båda sistnämnda skrifvas dock äfven girland och gitarr, med vacklande uttal mellan g och j.

Anm. 5. Om gj såsom tecken for j-ljud framför len vokal <»gjenljud», »gjädda»; Giöbel o. 8. v.) se J (22. 5. Anm.)

Anm. 6. G framför mjuk vokal i låneord och främmande namn är i uttalet synnerligen vacklande.

a. I många sådana ord har det, enligt hufvudregeln för svenska ord, j-ljud. Ex. agera^ gehäng, gelike, gemak, (hand-) jgemäng, genealogi, general (men generalisera och generel med 57«-ljud), generation, genius, gentleman (uttalas stundom »djentle-man»), genuin, geografi., gesims, gess (musikt.), gestalt, heterogen, homogen, reagera, regera. Jfr J (22. 1).

b. I danska, tyska och äfven andra namn, liksom i en mängd låneord, uttalas det med sitt eget ljud. Ex. Gyldenlöve, Göthe,

adjungera, apologet, bagett, delegerad, egiljett, fungera, gebyr, geschäft, giljotin, gyg (Fornn., jättinna), intrigör, korrugera, legym, longör, magi, megära, navigera, negera, prolongera, rigör, rotgel, tragöd, vigör, vulgär.

o. I några svenska ord samt i en mängd låneord äfvensom i vissa fornnordiska och andra namn vacklar uttalet mellan g och j. Ex. agent, Belgien, belgier, Birger, Borgå (i Finland alltid g), dirigent, distingerad, divergens, divergera, energisk, exegetik, extravagera, fatigera, filologi, filologisk, fingera,Gefion, gejrsodd, gelbgjutare, gemytlig, gevalt, Gerröd (Geirröd), Gimle, Ginnungagap, Gylfe, harangera, helbregda, insurgent, intelligens, intrigera, kontingent, lega, legend, legitim, letargisk, liturgi, liturgisk, logik, logisk, margfal-dig, marginal, märgel, negera, pagina, paginera, promulgera, purgera, sigill, smärgel, stringent, syllogism, tangent, tangera, teologi, teologisk, urgera, vegetera, vegetarian, vigilans, vigi- ^ lera, zigenare.

d. Andra dylika ord uttalas alltid med sje-ljuå. Se Sje-ljudet (86. 6).

e. Några ord uttalas af somliga med ^-Ijud, af andra med «;6-ljud. . Ex. elegi, energi, strategi.

/. Till och med ett trefaldigt uttal: som g, som j och som sje, förekommer i bl. a. agitera, dirigera, letargi, redigera och tragedi.

Orsakerna till detta vacklande i uttalet äro: ordens härstamning,_ 27 —

beskafEenheteD af den vokal, framfor bvilken g bar sin plats, samt ordens mer eller mindre vidsträckta användning i vårt språk.

Anm. 7. Orden morgnar och morgse (af morgon) uttalas merendels mornar och morse, hvilka former jämväl förekomma i skrift.

Anm. 8. I orden hagtorn, humbug, hagla, kågelspelare,rag-la och ögla skrifves g enkelt, ehuru det ofta höres som långt.

Anm. 9. Benägenheten att i samtalsssprȧket utelemna g inuti och i slutet af ord: att säga t. ex. »arti», »artihet», >da>, »ettria», »ja>, »skamlia» i st. f. artig, artighet, dag, ettriga, jag, skamliga, bör motarbetas. .1 öfver-ensstämmelse med uttalet skrifves dock numera roa (icke »roga») och snöa (hällre än »snöga»). Jfr äfven dan och

dar för dagen och dagar, ta och tar för taga och tager.

21, H betecknar Ä-ljudet, som alltid skrifves med denna bok-staf. Detta tecken ingår för öfrigt i en mängd sammanställningar: hj = j, hv = v, ch = k (ck), sj eller tj, dh = d, gh = g, kh = k, ph = f, rh = r, sh = sje, th — t och wh = v.

Anm. 1. I några ord (efter vokal) är h stumt, t. ex. allah, Böhmen (Bömen), fellah, Jeho-vah (som dock numera tämligen allmänt skrifves Jehova), Mah-^ mud, Mähren, ah, åh.

Anm. 2. Fordom nyttjades h mycket ofta efter vokaler såsom beteckning för att dessa voro långa. Man skref sålunda t. ex. »ahb, »ahnor»,»dahl»,»kohl».

»pihl», »ståhl», »åhl», »åhra», »åhs» och ännu för ett par årtionden sedan ganska allmänt (häst-) »mahn», »mehn» (skada), »mohn» (= mån), »mohr» (pl. »mohrer»), »rehn» (-djur), till skillnad från man (pl. män), men (konj.), mon (af mo), mor (moder), ren (adj.) och (åker-)r«n. Deraf eller i analogi dermed de stumma h, som ännu tillhöra vissa familjenamn, exempelvis Ählquist, Ahl-strand, Bruhn, Dahl, Dahlgren, Gahm, Gahn, Ihre, Pihl, Rehn, Ståhl, ühr. Wahlberg.

Anm. 3. Genom vårdslöst uttal inskjutes, särdeles i sång, ett h, der ett sådant ej bör finnas (»FörnyAa du vårt sinne Ai detta ny^a hkn o. d.). Sådant bör omsorgsfullt undvikas.

Anm. 4. I några landskapsmål (Roslagen, Dalarna m. fl.) förekommer den egenheten att h framför vokal uteslutes, men deremot insättes, der det icke bör finnas. Ex. »are», »eta», »icka», »ägg» i st. f. hare, heta, hicka, hägg; »halm», »hut», »hägg» i st. f. alm, ut, ägg.

22» j betecknar dels j-ljud, dels (i franska ord) sje-\jud. Om dj, gj, hj och Ij se nedan. Om skj och stj se SJe-ljudet (85. 2 o. 3).

Om kj och tj se Tje-ljudet (86. 2 o. 3).

J skrifves aldrig dubbelt, /-ljudet tecknas: 1. I de flesta fall med j, t. ex. jagt, jakt (icke »yacht»), jäf (invändning; jfr gäf, dyrbar, dugtig, bra), jäfva, jägta, jänta (1. gänta), järf (filfras; jfr djerf). _ 27 —

beskafEenheteD af den vokal, framfor bvilken g bar sin plats, samt ordens mer eller mindre vidsträckta användning i vårt språk.

Anm. 7. Orden morgnar och morgse (af morgon) uttalas merendels mornar och morse, hvilka former jämväl förekomma i skrift.

Anm. 8. I orden hagtorn, humbug, hagla, kågelspelare,rag-la och ögla skrifves g enkelt, ehuru det ofta höres som långt.

Anm. 9. Benägenheten att i samtalssspråket utelemna g inuti och i slutet af ord: att säga t. ex. »arti», »artihet», >da>, »ettria», »ja>, »skamlia» i st. f. artig, artighet, dag, ettriga, jag, skamliga, bör motarbetas. .1 öfver-ensstämmelse med uttalet skrifves dock numera roa (icke »roga») och snöa (hällre än »snöga»). Jfr äfven dan och dar för dagen och dagar, ta och tar för taga och tager.

21, H betecknar Ä-ljudet, som alltid skrifves med denna bok-staf. Detta tecken ingår för öfrigt i en mängd sammanställningar: hj = j, hv = v, ch = k (ck), sj eller tj, dh = d, gh = g, kh = k, ph = f, rh = r, sh = sje, th — t och wh = v.

Anm. 1. I några ord (efter vokal) är h stumt, t. ex. allah, Böhmen (Bömen), fellah, Jeho-vah (som dock numera tämligen allmänt skrifves Jehova), Mah-^ mud, Mähren, ah, åh.

Anm. 2. Fordom nyttjades h mycket ofta efter vokaler såsom beteckning för att dessa voro långa. Man skref sålunda t. ex. »ahb, »ahnor»,»dahl»,»kohl».

»pihl», »ståhl», »åhl», »åhra», »åhs» och ännu för ett par årtionden sedan ganska allmänt (häst-) »mahn», »mehn» (skada), »mohn» (= mån), »mohr» (pl. »mohrer»), »rehn» (-djur), till skillnad från man (pl. män), men

(konj.), mon (af mo), mor (moder), ren (adj.) och (åker-)r«n. Deraf eller i analogi dermed de stumma h, som ännu tillhöra vissa familjenamn, exempelvis Ählquist, Ahl-strand, Bruhn, Dahl, Dahlgren, Gahm, Gahn, Ihre, Pihl, Rehn, Ståhl, ühr. Wahlberg.

Anm. 3. Genom vårdslöst uttal inskjutes, särdeles i sång, ett h, der ett sådant ej bör finnas (»FörnyAa du vårt sinne Ai detta ny^a hkn o. d.). Sådant bör omsorgsfullt undvikas.

Anm. 4. I några landskapsmål (Roslagen, Dalarna m. fl.) förekommer den egenheten att h framför vokal uteslutes, men deremot insättes, der det icke bör finnas. Ex. »are», »eta», »icka», »ägg» i st. f. hare, heta, hicka, hägg; »halm», »hut», »hägg» i st. f. alm, ut, ägg.

22» j betecknar dels j-ljud, dels (i franska ord) sje-\jud. Om dj, gj, hj och Ij se nedan. Om skj och stj se SJe-ljudet (85. 2 o. 3).

Om kj och tj se Tje-ljudet (86. 2 o. 3).

J skrifves aldrig dubbelt, /-ljudet tecknas: 1. I de flesta fall med j, t. ex. jagt, jakt (icke »yacht»), jäf (invändning; jfr gäf, dyrbar, dugtig, bra), jäfva, jägta, jänta (1. gänta), järf (filfras; jfr djerf). _ 27 —

beskafEenheteD af den vokal, framfor bvilken g bar sin plats, samt ordens mer eller mindre vidsträckta användning i vårt språk.

Anm. 7. Orden morgnar och morgse (af morgon) uttalas merendels mornar och morse, hvilka former jämväl förekomma i skrift.

Anm. 8. I orden hagtorn, humbug, hagla, kågelspelare,rag-la och ögla skrifves g enkelt, ehuru det ofta höres som långt.

Anm. 9. Benägenheten att i samtalssspråket utelemna g inuti och i slutet af ord: att säga t. ex. »arti», »artihet», >da>, »ettria», »ja>, »skamlia» i st. f. artig, artighet, dag, ettriga, jag, skamliga, bör motarbetas. .1 öfver-ensstämmelse med uttalet skrifves dock numera roa (icke »roga») och snöa (hällre än »snöga»). Jfr äfven dan och dar för dagen och dagar, ta och tar för taga och tager.

21, H betecknar Ä-ljudet, som alltid skrifves med denna bok-staf. Detta tecken ingår för öfrigt i en mängd sammanställningar: hj = j, hv = v, ch = k (ck), sj eller tj, dh = d, gh = g, kh = k, ph = f, rh = r, sh = sje, th — t och wh = v.

Anm. 1. I några ord (efter vokal) är h stumt, t. ex. allah, Böhmen (Bömen), fellah, Jeho-vah (som dock numera tämligen allmänt skrifves Jehova), Mah-^ mud, Mähren, ah, åh.

Anm. 2. Fordom nyttjades h mycket ofta efter vokaler såsom beteckning för att dessa voro långa. Man skref sålunda t. ex. »ahb, »ahnor»,»dahl»,»kohl».

»pihl», »ståhl», »åhl», »åhra», »åhs» och ännu för ett par årtionden sedan ganska allmänt (häst-) »mahn», »mehn» (skada), »mohn» (= mån), »mohr» (pl. »mohrer»), »rehn» (-djur), till skillnad från man (pl. män), men

(konj.), mon (af mo), mor (moder), ren (adj.) och (åker-)r«n. Deraf eller i analogi dermed de stumma h, som ännu tillhöra vissa familjenamn, exempelvis Ählquist, Ahl-strand, Bruhn, Dahl, Dahlgren, Gahm, Gahn, Ihre, Pihl, Rehn, Ståhl, ühr. Wahlberg.

Anm. 3. Genom vårdslöst uttal inskjutes, särdeles i sång, ett h, der ett sådant ej bör finnas (»FörnyAa du vårt sinne Ai detta ny^a hkn o. d.). Sådant bör omsorgsfullt undvikas.

Anm. 4. I några landskapsmål (Roslagen, Dalarna m. fl.) förekommer den egenheten att h framför vokal uteslutes, men deremot insättes, der det icke bör finnas. Ex. »are», »eta», »icka», »ägg» i st. f. hare, heta, hicka, hägg; »halm», »hut», »hägg» i st. f. alm, ut, ägg.

22» j betecknar dels j-ljud, dels (i franska ord) sje-\jud. Om dj, gj, hj och Ij se nedan. Om skj och stj se SJe-ljudet (85. 2 o. 3).

Om kj och tj se Tje-ljudet (86. 2 o. 3).

J skrifves aldrig dubbelt, /-ljudet tecknas: 1. I de flesta fall med j, t. ex. jagt, jakt (icke »yacht»), jäf (invändning; jfr gäf, dyrbar, dugtig, bra), jäfva, jägta, jänta (1. gänta), järf (filfras; jfr djerf).- 28 -

järpe (1, hjerpé), järtecken, jäsa och jäst (jfr gäst), böja, fejd, följa, hölja, koja, väja, värja; Jefta, Jehova, Jeppe, Jeremias, Jerker, Jon, Judit, Justus, Jöns, Jerusalem, Jämtland, Jönköping.

Anm. 1. Man skrifver skillnad {skilnad) och spörsmål {icke »skiljnad» och »spörjsmàb), men urskiljning nyttjas jämte urskill-ning {urskilning), som likväl torde vara lämpligare.

Anm. 2. Bäst är att skrifva Frej, Freja (eller Frö, Fröjd), konvoj, korderoj, lojal, oktroj, rojalist, sej (gråsej, storsej), soja i st. f. »Frey», »Freya», »loyal» o. s. v.

Anm. 3. En stor mängd franska låneord med j-ljud, hvilka i äldre och stundom äfven i nyare skrifter förekomma staf-vade på franskt sätt, skrifvas nu, i öfverenstämmelse med det svenska uttalet, mycket allmänt med Ij. Ex. apparelj, attiralj, bastilj, batalj, bataljon, biljard, biljett, briljant, bruljera, buljong, butelj, cedilj, detalj, emalj, familj, flottilj, fusiljera, fåtölj,

»chenille»), stramalj, tenalj, tiraljör, travalj (-slup), vanilj.

Deremot skrifves apostill, koche-nill, kodicill, vådevill, och»«ai7Zc» (snitt, växt).

Anm. 4. Ljudförbindels^n nj i från franskan lånade ord med gn bör så vidt möjligt betecknas enligt uttalet i svenskan. Ex. champanj {champagne), champinjon, chinjong, kampanj, kompanjon, konjak ' (Fr. cognac), vinjett {vignett).

2. Med i uti orden kastanie (bättre: kastanje 1. kastanj), li-nie (1. linje), hemorroider (1. hemorrojder) och Spanior (jfr Spanien) äfvensom uti förbindelsen ei i några främmande ord, t. ex. seidel, seilare, sleif {h&tiTe sejdel o. s. v.).

Anm. 1. Fordom skrefs äfven i vanliga svenska ord ofta i för j, t. ex. »hierla», »miölk», »stierna», »tienst». Jfr namnen Biörk, Hierta, Lagerheim, Löwen-hielm o. d.

Anm. 2. I orden million, billion, trillion och regulier vacklar uttalet mellan i och j.

3. Med ij eller y i enstaka låneord (i några omvexlande med j) samt i flere namn, t. ex. bey, dey (hällre bej, dej), yankee% Beijer, Beyer, Boije, Geijer, Haydn, Key,Leyoncrona,Meijer, Meyer, Paijkull, Young.

Anm. Om »Frey», »Freya»i

följetong, giljotin {gillo-tin, 1. guillo-tin), griljera, kadrilj, kanalje, kantilj, kodilj, konselj, kotiljong, tnantilj, medalj, medaljong, mitraljös, paljett, papiljott, pastilj{pastill).

paviljong,

portfölj,

postiljon,

raljera,

revelj,

seralj,

snilja (Fr.- 29 -

»loyal», »royaliet», »eey», »soya» se J (22. 1. Anm. 2).

4. Med g i följande fall.

a. Nästan öfverallt i början af ord före len vokal, t. ex. gemål, gen, gigg, (fi8k-)^äZ, göra (icke »gjöra», men gjorde), äfvensom i ordet igen,

A n m. Om g i Qöthe, apologet, gebyr, tragöd, gelbgjutare, geschäft, girland, gitarr o. d. se 6 (20. Anm. 6. a—f).

b. Efter I i orden alg (om plur. alger se Anm.), bälg, elg, galge, helg, helgd, helgeflundra, svalg, talg, talga (verb), talgig (jfr talja, subst.). Böjningsformer, afiedningar och sammansättningar af dessa ord stafvas i öfverensstämmelse med stamorden, t. ex. elgar, talgig, helgedag. Man skrifver dock alltid svälja (af svalg) och ofta sälj (för sälg, subst.).

Anm. Belgien, belgier, helgedom, helgelse samt alger, plur. af alg, uttalas ofta med ^-Ijiid. Jfr 6 (20. Anm. 6. c).

c. Efter r i orden arg, berg, horg, borga, borgen, burgen, dvärg, färg, Harg, härberge, karg, korg, märg, Norge, orgel, orgor, sarga, sorg, Sverge (rättare Sverige), torg, varg. Böjningsformer, afledningar och sammansättningar af dessa ord stafvas som stamorden, t. ex. borgar, hergig, vargunge. Man skrifver dock alltid sörja (af sorg).

A n m. 1. I orden Birger, Borgå (i Finland alltid med ^-Ijud), kirurg, margfaldig, margkunnig, märgel, smärgel m. fl. vacklar

uttalet mellan g och j. Jfr €f (20. Anm. 6. c).

Anm. 2. Legion och region böra uttalas med ^-Ijud.

6. Med gj i (8adel-)^yord, (om)-gjorda, gjorde, gjord, gjort (af göra, icke »gjöra»), (ut)-gjuta (men imperf. göt, icke »gjöt»), (qvsirn-)gjuta (ränna).

Anm. Fordom tecknades i vissa Eall /-ljudet med gj (gi) äfven framför lena vokaler, t. ex. »gjenljud (gienljud)», »gjärda», »gjöra», »gjördel» o. s. v. Jfr familjenamnen Giöbel, Gjerling, Gjers, Gjörcke o. d.

6. Med dj i orden djefvul, djerf, djup, djur, djekne samt i åtskilliga namn, t. ex. Djurberg, Djurklou, Djekneboda, Djursholm, Djursvik.

Anm. D såsom begynnelseljud före j höres i vissa nejder, särskildt Finland. 8tafningen med dj är då ljudenlig.

7. Med hj i hjälte, hjelm, hjelp, hjelte, hjerna, hjerpe (nu vanligen järpe), hjerta, hjerter, hjessa, hjon, (fåra-) hjord, hjort, hjortron, hjul, ihjel samt i flere namn, t. ex. Hjalmar, Hjorvard; Hjelm, Hjertberg, Hjob (vanl. Job, stundom Ijob), Hjorton, Hjortsberg, Hjäme; Hjelmaren, Hjélsta, Hjo, Hjulsjö.

8. Med Ij i ljud, ljuda, (hög-) ljudd, ljuf, ljuflig, ljuga (ipf. Ijog), ljum, ljumske, ljung, ljungeld, ljus, (fisk-) ljuse, ljuster (fiskesredskap; icÄ;e»juster»), ljuta (döden, imperf. ljöt), ljöd (af ljuda) äfvensom i många namn, t. ox. Ljunggren, Ljungman,- 30 -

Ljungstedt; Ljungan, Ljungby, Ljusnan, Ljusterö,

Jfr G och Sje.

23. K betecknar ib-ljndet och, ensamt eller tillsammans med j, <yc-ljudet.

Anm. 1. I st. f. (biskops-) stift, stifta och stiftelse skrefs fordom »stikt», »stikta», »stik-telse» (1. »sticht» o. s. v.) samt någon gång »våkenhus» i st. f. vapenhus (»våpenhus»).

Anm. 2. Om k, med fc-ljud, i st. f. c, med Ä-ljud, framför len vokal i vissa grekiska ord se S (80. 2. Anm. 2).

K-ljudet tecknas

1. Med k: framför de hårda vokalerna och framför konsonanter samt inuti ord framför obetonad ändelse äfvensom i slutet af ord, när det är kort, t. ex. karl, konst, kurir, kår. Oktober, skrin, vakt, kakel, rike, vaken, bok, tak, vidare i bl. a. följande ord, i hvilka det enligt hufvudregeln (se TJe; 86. 1) skulle hafva tjeA]\\å: kediv (khediv), kelp, kelter, kent-horn, kepi (1. keppi), keramik, keratin, kermes, kibitka, Kicke, kiosk, kismet, kisse, kymbrer, kynett, kyrass, kyrassier.

Kyrie eleeson kä (kaj), kö,

kör (chOr),

abdikera,

anarki,

arkiater,

arlekin,

baldakin,

bankett

bankir,

barrikera,

bivuakera,

blankett,

blokera,

bronkit,

bukett.

debarkera,

dissekera,

ekipera,

embarkera,

enteleki,

etikett,

fabrikör,

fakir,

flankera,

flankör,

frankera,

harlekin,

kalkera,

kalkyl,

karrikera,

klakör,

kokett,

krakèl,

krokett,

krönikör,

likör,

malakit,

manike,

mankera,

mankil,

markera,

markör,

marokäng,

molekyl,

monarki,

oligarki,

orkester.

orkestrion, paket, paketera, parenkym, parkett,

pikéhpiqué(ett

slags tyg), pikera,

piket (Fr. »pi-quet», fältvakt; ett slags kortspel), polkett, polkör, prekär, raket,

rakitis (rachi-tis),

rawfcyn (Fr. ran-

cune), redikyl, replikera, staket, trafikera, traké, trankil, trikin, troké, turnikett, valkyria, vivisekera, zekin,

hvartill kommer en mängd fornnordiska och utländska namn^ exempelvis amalekiter, Antiokia, Kedar, Kensington, KepUr, Keratry, Ketil, Kettler, Ketty,

Kiel,

(Olaf) Kyrre,

Kärnten,

Köln,

(furst) Nikita,

Storkyro,

Turkiet,

Valakiet,

Zakeus.

Ljungstedt; Ljungan, Ljungby, Ljusnan, Ljusterö,

Jfr G och Sje.

23. K betecknar ib-ljndet och, ensamt eller tillsammans med j, <yc-ljudet.

Anm. 1. I st. f. (biskops-) stift, stifta och stiftelse skrefs fordom »stikt», »stikta», »stik-telse» (1. »sticht» o. s. v.) samt någon gång »våkenhus» i st. f. vapenhus (»våpenhus»).

Anm. 2. Om k, med fc-ljud, i st. f. c, med Ä-ljud, framför len vokal i vissa grekiska ord se S (80. 2. Anm. 2).

K-ljudet tecknas

1. Med k: framför de hårda vokalerna och framför konsonanter samt inuti ord framför obetonad ändelse äfvensom i slutet af ord, när det är kort, t. ex. karl, konst, kurir, kår. Oktober, skrin, vakt, kakel, rike, vaken, bok,

tak, vidare i bl. a. följande ord, i hvilka det enligt hufvudregeln (se TJe; 86. 1) skulle hafva tjeA]\\å: kediv (khediv), kelp, kelter, kent-horn, kepi (1. keppi), keramik, keratin, kermes, kibitka, Kicke, kiosk, kismet, kisse, kymbrer, kynett, kyrass, kyrassier.

Kyrie eleeson kä (kaj), kö,

kör (chOr),

abdikera,

anarki,

arkiater,

arlekin,

baldakin,

bankett

bankir,

barrikera,

bivuakera,

blankett,

blokera,

bronkit,

bukett.

debarkera,

dissekera,

ekipera,

embarkera,

enteleki,

etikett,

fabrikör,

fakir,

flankera,

flankör,

frankera,

harlekin,

kalkera,

kalkyl,

karrikera,

klakör,

kokett,

krakèl,

krokett,

krönikör,

likör,

malakit,

manike,

mankera,

mankil,

markera,

markör,

marokäng,

molekyl,

monarki,

oligarki,

orkester.

orkestrion, paket, paketera, parenkym, parkett,

pikéhpiqué(ett

slags tyg), pikera,

piket (Fr. »pi-quet», fältvakt; ett slags kortspel), polkett, polkör, prekär, raket,

rakitis (rachi-tis),

rawfcyn (Fr. ran-

cune), redikyl, replikera, staket, trafikera, traké, trankil, trikin, troké, turnikett, valkyria, vivisekera, zekin,

hvartill kommer en mängd fornnordiska och utländska namn^ exempelvis amalekiter, Antiokia, Kedar, Kensington, KepUr, Keratry, Ketil, Kettler, Ketty,

Kiel,

(Olaf) Kyrre,

Kärnten,

Köln,

(furst) Nikita,

Storkyro,

Turkiet,

Valakiet,

Zakeus.- 31 -

Med dessa ord må jämföras kedja, kil, kilometer, kis, kisa, (kalf-)%Z, kyller, käll, köra, o. d., i hvilka k betecknar <j«-ljud. Jfr 30. 2. Anm. 2.

Anm. 1. I några främmande ord tecknas k med kh, t. ex. khan, khediv (1. kediv).

Anm. 2. Uttalet ai k i arkipelag, arkitekt, arkitektur, arkiv, arkivarie, kateket m. fl. vacklar mellan k och tje,

2. Med ck, hvilket alltid utmärker långt A;-ljad, t. ex. ack, icke, släckte, tjockt, öcken.

A, Såsom regel gäller, att långt fc-ljud omedelbart efter betonad vokal tecknas med ck.

Anm. 1. Några teckna det långa k med kk vid fördelning på två rader, men eljest med ck, »såsom grafiskt tecken för fcfc». En och annan skrifver alltid kk i st. f. ck. Intetdera af dessa beteckningssätt har vunnit någon större efterföljd.

Anm. 2. . I danska, norska och finska ord tecknas långt k-Ijud vanligen med kk, t. ex. Bekke, Bukke/jord,Lykke,L0kke; Annikki, Nerkko, Särkkijårvi.

Anm. 3. Stafningarna med kk 1. cc i Akko {Acco, Akka 1. Acca), Mekka, Malakka (Ma-laccà), Marokko, Mokka {Mocca), Makkaheerna, Rebekka, gummi-lacca, stuccatur m. fl. kunna utan olägenhet utbytas mot ck. Deremot böra Lucca, maccaroni, piccola (-flöjt), staccato ra. fl. italienska ord stafvas med cc.

Anm. 4. Ibland står ch såsom tecken för långt Wjud. Se 28. 4 jämte Anm. 1.

B. Efter tonlösa äfvensom efter några svagt betonade vokaler och i vissa låneord, jämväl efter lång vokal, betecknas långt k med enkelt fc-tecken, t. ex. akleja, ammoniak, arrak, artikel, Ättika, aurikel, Alrik, Ba-ruk, Emrik, Erik, faskikel, kalorik (-maskin), kambrik, konjak, matrikel, mumrik, Noak, panik, partikel, Patrik, Rurik, rättika, salmiak, Syrak, vehikeh

Deremot alltid: ackja, attack, barack, eunuck, kakerlack(a), kalmuck, kosack, mammeluck, polack, schellack, Skagerrack (D. Skagerrak).

Anm. 1. I en stor mängd ord höres ömsom långt och kort k (sjukna, sjukt), och i några fall råder osäkerhet jämväl i beteckningssättet (t. ex. ekorre, som någon gång, mindre riktigt, skrifves »eckorre»).

Anm. 2. Kräkla och skakel äro utan tvifvel bättre former än kräckla och skackel, hvar-emot böckling och öcken torde böra hafva försteg framför böh ling och öken.

Anm. 3. K och föregående s uttalas med sina egna ljud i askes, baskisk, boské, konfiskera, maskera, maskör, meskin, moské, moskit, musketerare, musketör, obskyr (obskur), paskill, paski-nad, riskera, skelett, skiss (skizz).

Jfr besked, beskällare, faskin, kanske, kaskett (kaschett), maskin, musköt o. d., med sje-\]ud.

2. Med q, framför i; (och u), t. ex. qvar, qvarn, qvast, qvick, qvinna, qvist; (^vanten, (kvarnström, Qvensel, Qvidiiig, Qvintus,- 32 -

Ålmquist, Alilqvist, Lindqvist; Qvidinge, Qville, Qvistrum, Qvän*-land {Kvänland),

Anm. Några teckna fc-ljudet äfven i detta fall med fc, utom i sådana familjenamn, hvilkas egare skrifva qv {qu).

För bibehållande af q i vårt språk talar bl. a. den omständigheten att det förekommer i en så stor mängd familjenamn, af hvilka de flesta säkerligen komma att i alla händelser behållas oförändrade.

3. Med c skrifves fc-ljudet a* framför hårda vokaler och

framför konsonanter i en mängd namn, bl. a. Gallin, Calwagen, Carl(oit&Karl), Oscar (I Oskar), Calvin (calvinism, icke »kalvi-nisni»), Cavallin, Claéson, Cleve, Cronstrand, Crusebjörn, Crusen-stolpe, Curman^ Nicander;

b« i några främmande ord, t. ex. canon (regel, rättesnöre; jfr kanon), maccaroni, rococo, {rokoko), staccato. Jfr 23. 2. A, Anm. 3.

4. Med ch i orden chor, cho-ral (1. koral) och chör samt i åtskilliga familjenamn: Christier-kin, Christierson, Chrysänder m. fl., och, som tecken för långt fc-Ijud, i ordet och (= samt). — Cch såsom tecken för långt k nyttjas i Bacchus, hacchanalisk, bacchant och bacchantisk.

Anm. 1. I äldre svenska liksom både i äldre och nyare tyska skrifter förekommer ch ofta som tecken för k: »sticht», »vacht» o. s. v. Jfr namnen Flach, Jochnich, Koch, Norden-

flycht, Palmstruch, Richert; Sachsen,

Anm. 2. Bruket att (enligt originalspråken och stundom i strid med dem) i en mängd låneord, i synnerhet de i nyare tider upptagna, samt i svenska, forn-grekiska och andra ortnamn äfvensom i vissa gamla personnamn teckna ^-ljudet med c eller ch är numera tämligen allmänt öfver-gifvet. Man skrifver kabel, kafé, kaffe, kakao, kakofoni, kanel, kandidat, kapten, karakter, karamell, karantän, kask, katafalk, katalog, kateder, kaviar, kodeæ, kohort, komedi, konjak, komet, komité, kommando, kommers, komminister, kommun^ kommunikation, komparera, komplett, komplott, komponera, koncept, koncession, konditor, konduktör, konferens, konfession, konflikt, konkret, konkurrens, konkurs, kon-rektor, konservativ, konstant,kon-statera, konstellation, konstruera, konsul, kontakt, kontext, kontinuitet, kontor, kontrakt, kontrapunkt, konversera, kopula, kordial, korpor al, korrekt, korrespondera, koryfé, kredit, krevera, kronologi, krypta, kur, kuria, abstrakt, akademi, aktör, aktör, aktris, ana-koret, anakronism, auktor, dekorera, delikat,doktor, durkdrifven, eko, eskort, exakt, faktisk, faktor, faktum, hypokondri, insekt, inspektor, lektor, liktor, melankoli, monarki, nikt, orkester, produkt, publik, punkt, reflektera, reklamera, rektor, sekt, skulptur,strtik-tur, teknik, teknisk, teknolog; Kalmar, Kanton, Karlskrona, Kristiania, Kristinehamn, Arka-- 33 -

dien; Kalliope, Kambyses, Kas-Sandra, Klara, KUopatra, Kloe, Kreon, Krister, Kristian, Kristina, Kristoffer, Kristus, Kriton, Albrekt, Anakreon, Arkelaus, Engelbrekt, Eüklides, Lukas, Mika, Mikael, Noak, Rakel, Sokrates.

I allmänhet skrifvee fc-ljudet med k i utländska ortnamn, när dessa i vårt språk hafva en form, som öfverenstämmer med svenska språkets lagar.

En och annan förf. skrifver till och med latinska personnamn, icke allenast dem, som hos oss nyttjas som dopnamn, utan äfven andra, med k, t. ex. Viktor, Kato, Attikus,

ö. Med g, framför Mjud, i böjningsformer af ord, hvilkas stam slutar på g med föregående kort vokal, t. ex. bygdt och byggt (af bygga), bragte och bragt (af bringa), lagdt och lagt (af lägga), sagdt och sagt (af säga), samt i åtskilliga andra ord (med afseende på ett i stammen befintligt g eller för undvikande af förvexling), t. ex. bugt, bugta, dugtig (jfr buga och båge), drägt (af draga), dugtig (af duga), fiygt (Bi fly ga; flykt och flykta), jagt och jägta (af]ii jakt, fartyg), pligt (skyldighet; jfr plikt, böter), sigt med dess sammansättningar och afledningar: af sigt, insigt, omsigt, utsigt, sigta, afsigtlig, besigtiga, försigtig o. s. v., sigt (handelsterm; jfr sikt och sikta), slagt (jfr slå, particip. slagen; märk slakt, af slak), slägt, slägting och slägtskap m. fl. (jfr slag), svigt och svigta, tilltagsen (af taga), -tägt (intägt, Linder, Sv. språkets behandl.

löftägt, våldtägt, af taga), vigt (jfr väga).

Anm. 1. I dylika ord med lång vokal och i några med kort vokal före g är uttalet rent g eller vacklande mellan g och k, och dessa böra skrifvas med g, t. ex. aflägsen,. blygsel, blygt, bogsera, drygsel, företagsam, slagsmål, tvehågsen, vigsel, öfver-lägsen, högfärd, högtid, Hedvig, Ludvig,högt,piggt, snyggt, styggt, farligt, vårligt (jfr vårlikt).

Anm. 2. J^-ljudet i följandè ord, hvilkas stafning v^klar mellan g och k, bör tecknas med k: bikt, fläkt och fläkta, jakt (ett slags farkost), lukt, makt, mäkta (verb och adv.), mäktig, plikt (böter), plikt (på fartyg), rikta, riktig, riktning, rykte, sakta, sikta (sålla), ^siktig (bleksiktig, lurig-siktig), sukta (i båda bet.), trakt, tukt, äkta.

Anm. 3. Upptäckt skrifves med ck.

6. Långt k och s i förening tecknas

a. Med æ i svenska och många utländska ord, när s hörer till ordets stam, t. ex. häxa, kaxe, käxa, lax, straxt, växa; examen, exercera, lexa, sfinx. (Deremot boks, af bok, köks, af kök, saks, af sak, tycks, af tyckas, äfvensom alltid köksa och vanligen kåks, E. cokes).

b. Med xc i excellens, excellera, excentrisk, excerpera, excess m. fl.

c. Med cc i accent, accept, acceptera, accessoar, accidens (-tryck), accis, occident, succession, vaccin m.fl. — Några skrifva akcent, akcis o. s. v.

3- 34 -

Anm. I finska ord nyttjas ofta kSy t. ex. Särkilaks, Impi-loks, Savolaks.

7. Långt k och sje i förening tecknas med ai (1. xj) i orden Vexiö (Vexjö), annexion och reflexion.

Anm. Kti i låneord, t. ex. auktion, direktion, friktion, lektion, bör uttalas som k och sje,

24. L betecknar Z-ljudet.

Om Ij se J (22. 1. Anm. 3 samt 8).

L-ljudet skrifves med I, t. ex. lag, al, all, fylla, fyllde, fyllt, kyla, kylde; kylt, säll, sällt, hulnad, mulna, svalna, kallna, ställning.

Anm. 1. Märk stafningarna alldeles, alltet (best. f. af allt), alltid, allvar, bevillning, dallra, bullra, gallra, gillra, jollra, ni-vellera, skillnad (skilnad), tallrik, tills (= till dess), urskillning (o. urskiljning), vallfärd (icke »valfärd») samt aldrig, almanacka, almosa (1. allmosa). April, helvete, kalikå, mulbär, salpeter, y>valmar* (vadmal), vilkor och Albert, Alfred, Algot, AlHk, Halvar, Hjalmar, Ulrik, Vilhelm, Volmar, Algutsboda, Al-gutsrum, Ultuna, hvilka ord städse hafva långt I, äfvensom Valborg, Valfrid och valkyria, i hvilka uttalet vacklar emellan kort och långt L — Till följd af något olika uttal förekommer både makrill och makril.

Anm. 2. I böjda former af adjektiv på -el torde vara bäst att skrifva enkelt 1. Bruket är mycket vacklande: officiel, offici-

ela och officiella. Åfven i sing. skrifver mången ell för el.

Anm. 3. Falna, falaska och Valhall böra uttalas med lång vokal i första stafvelsen.

Anm. 4. Om »bol», »gål», »gäle» o. d., i stället för bord, gård o. s. v., se B (29. Anm. 2).

Anm. 5. L är ofta stumt i orden karl, verld och verldslig.

25. M betecknar m-ljudet, t. ex. mod, tom.

Anm. 1. Långt m-ljud skrifves med två m, endast nar vokal följer, t. ex. hemma, klämma, rummet, men buxbom, kam, lim, våm (våmb), doms, tömde, tömd, tömt, tomt, dimbild, trumhvirfvel. — Subst. (qvarn-)damm och lamm torde, åtminstone när de stå enkla, böra skrifvas så, som här skett, till skillnad från dam (fruntimmer) och dam (stoft) samt adjektivet lam.

Anm. 2. I böjningar och afledningar af ordet dom (domare, domen, döma, efterdöme, omdöme, m. fl.) samt i romare, romersk och amen skrifves m enkelt, ehuru ljudet mestadels uttalas långt. I vissa trakter (t. ex. i Finland och på Gotland) är m kort i dessa ord..— Ordet madam skrifves i pluf. madamer, ehuru m är långt. — I forna tider tecknades långt m enkelt äfven i andra dylika fall, t. ex. »drnma», »froma», »glöma», »toma», stundom med ett streck öfver bokstafVen, t. ex. »gamal», »gaman», »stama», »strima.»

Anm. 3. Filigrams är en för vårt språk lämpligare form än filigrans.

- 34 -

Anm. I finska ord nyttjas ofta kSy t. ex. Särkilaks, Impi-loks, Savolaks.

7. Långt k och sje i förening tecknas med ai (1. xj) i orden Vexiö (Vexjö), annexion och reflexion.

Anm. Kti i låneord, t. ex. auktion, direktion, friktion, lektion, bör uttalas som k och sje,

24. L betecknar Z-ljudet.

Om Ij se J (22. 1. Anm. 3 samt 8).

L-ljudet skrifves med I, t. ex. lag, al, all, fylla, fyllde, fyllt, kyla, kylde; kylt, säll, sällt, hulnad, mulna, svalna, kallna, ställning.

Anm. 1. Märk stafningarna alldeles, alltet (best. f. af allt), alltid, allvar, bevillning, dallra, bullra, gallra, gillra, jollra, ni-vellera, skillnad (skilnad), tallrik, tills (= till dess), urskillning (o. urskiljning), vallfärd (icke »valfärd») samt aldrig, almanacka, almosa (1. allmosa). April, helvete, kalikå, mulbär, salpeter, y>valmar* (vadmal), vilkor och Albert, Alfred, Algot, AlHk, Halvar, Hjalmar, Ulrik, Vilhelm, Volmar, Algutsboda, Al-gutsrum, Ultuna, hvilka ord städse hafva långt I, äfvensom Valborg, Valfrid och valkyria, i hvilka uttalet vacklar emellan kort och långt L — Till följd af något olika uttal förekommer både makrill och makril.

Anm. 2. I böjda former af adjektiv på -el torde vara bäst att skrifva enkelt 1. Bruket är mycket vacklande: officiel, offici-

ela och officiella. Åfven i sing. skrifver mången ell för el.

Anm. 3. Falna, falaska och Valhall böra uttalas med lång vokal i första stafvelsen.

Anm. 4. Om »bol», »gål», »gäle» o. d., i stället för bord, gård o. s. v., se B (29. Anm. 2).

Anm. 5. L är ofta stumt i orden karl, verld och verldslig.

25. M betecknar m-ljudet, t. ex. mod, tom.

Anm. 1. Långt m-ljud skrifves med två m, endast nar vokal följer, t. ex. hemma, klämma, rummet, men buxbom, kam, lim, våm (våmb), doms, tömde, tömd, tömt, tomt, dimbild, trumhvirfvel. — Subst. (qvarn-)damm och lamm torde, åtminstone när de stå enkla, böra skrifvas så, som här skett, till skillnad från dam (fruntimmer) och dam (stoft) samt adjektivet lam.

Anm. 2. I böjningar och afledningar af ordet dom (domare, domen, döma, efterdöme, omdöme, m. fl.) samt i romare, romersk och amen skrifves m enkelt, ehuru ljudet mestadels uttalas långt. I vissa trakter (t. ex. i Finland och på Gotland) är m kort i dessa ord..— Ordet madam skrifves i pluf. madamer, ehuru m är långt. — I forna tider tecknades långt m enkelt äfven i andra dylika fall, t. ex. »drnma», »froma», »glöma», »toma», stundom med ett streck öfver bokstafVen, t. ex. »gamal», »gaman», »stama», »strima.»

Anm. 3. Filigrams är en för vårt språk lämpligare form än filigrans. - 34 -

Anm. I finska ord nyttjas ofta kSy t. ex. Särkilaks, Impi-loks, Savolaks.

7. Långt k och sje i förening tecknas med ai (1. xj) i orden Vexiö (Vexjö), annexion och reflexion.

Anm. Kti i låneord, t. ex. auktion, direktion, friktion, lektion, bör uttalas som k och sje,

24. L betecknar Z-ljudet.

Om Ij se J (22. 1. Anm. 3 samt 8).

L-ljudet skrifves med I, t. ex. lag, al, all, fylla, fyllde, fyllt, kyla, kylde; kylt, säll, sällt, hulnad, mulna, svalna, kallna, ställning.

Anm. 1. Märk stafningarna alldeles, alltet (best. f. af allt), alltid, allvar, bevillning, dallra, bullra, gallra, gillra, jollra, ni-vellera, skillnad (skilnad), tallrik, tills (= till dess), urskillning (o. urskiljning), vallfärd (icke »valfärd») samt aldrig, almanacka, almosa (1. allmosa). April, helvete, kalikå, mulbär, salpeter, y>valmar* (vadmal), vilkor och Albert, Alfred, Algot, AlHk, Halvar, Hjalmar, Ulrik, Vilhelm, Volmar, Algutsboda, Al-gutsrum, Ultuna, hvilka ord städse hafva långt I, äfvensom Valborg, Valfrid och valkyria, i hvilka uttalet vacklar emellan kort och långt L — Till följd af något olika uttal förekommer både makrill och makril.

Anm. 2. I böjda former af adjektiv på -el torde vara bäst att skrifva enkelt 1. Bruket är mycket vacklande: officiel, offici-

ela och officiella. Åfven i sing. skrifver mången ell för el.

Anm. 3. Falna, falaska och Valhall böra uttalas med lång vokal i första stafvelsen.

Anm. 4. Om »bol», »gål», »gäle» o. d., i stället för bord, gård o. s. v., se B (29. Anm. 2).

Anm. 5. L är ofta stumt i orden karl, verld och verldslig.

25. M betecknar m-ljudet, t. ex. mod, tom.

Anm. 1. Långt m-ljud skrifves med två m, endast nar vokal följer, t. ex. hemma, klämma, rummet, men buxbom, kam, lim, våm (våmb), doms, tömde, tömd, tömt, tomt, dimbild, trumhvirfvel. — Subst. (qvarn-)damm och lamm torde, åtminstone när de stå enkla, böra skrifvas så, som här skett, till skillnad från dam (fruntimmer) och dam (stoft) samt adjektivet lam.

Anm. 2. I böjningar och afledningar af ordet dom (domare, domen, döma, efterdöme, omdöme, m. fl.) samt i romare, romersk och amen skrifves m enkelt, ehuru ljudet mestadels uttalas långt. I vissa trakter (t. ex. i Finland och på Gotland) är m kort i dessa ord..— Ordet madam skrifves i pluf. madamer, ehuru m är långt. — I forna tider tecknades långt m enkelt äfven i andra dylika fall, t. ex. »drnma», »froma», »glöma», »toma», stundom med ett streck öfver bokstafVen, t. ex. »gamal», »gaman», »stama», »strima.»

Anm. 3. Filigrams är en för vårt språk lämpligare form än filigrans. - 35 -

26» N betecknar «-ljudet samt — dels jämte g {ng), dels ensamt — äw^-ljudet. — I spanska språket betecknas nj med h, t. ex. Coruna (läs »korunja»).

iV-ljudet skrifves alltid med n, t. ex. nål, nypon, kände. Långt n skrifves enkelt a* Framför böjnings- och af-ledningsändelser, som börja med konsonant, utom -het» Ord på dubbelskrifvet n bibehålla denna stafning framför böjningsändel-sens 8. Ex. kände, känd, känt, hände, händt; mins (af minnas), qvinsperson, bränhar, qvinlig,sin-' lig, granskap, kunskap, gynsam, missunsam, varkunsam. Deremot brunnsdrickning, brännsår, grannqvinna, rännsnara, sinnrik, spannrem, tennstop, stinnhet, tunn-het m. fl. Uti imperf. af finnas skrifves ömsom fanns och fans.

b* I följande enkU ord: an-(komst, -märka, -taga), den, din (ömsom långt och kort), en (ömsom långt och kort), han, hon, igen, in, kan (af kunna), lön (doldt ställe; jfr Zönn-träd), man (plur. män), ma% (pron.), men (konj.), min (ömsom långt och kort), mun, mån' (bättre månn'), sin (ömsom långt och kort), sven, Sven, ton (handelst.), vän och än.

c» I sammansättningar med och afledningar af ofvan uppräknade ord {munvig, vänfast, manskap, vänlig) äfvensom i följande: all-mänj bränvin (men brännmärka, brännstål), Danmark, Finland, Finmarken, Finspong {-spång), fruntimmer, fänrik, Gunborg, Gunhild, Gunlög, Henrik, Jön-

köping, kungöra, känspak, Linköping, Untyg, länstol {ländstoV), måndag, qvinfolk, qvinkön, ran-saka, runstycke, spanmål, söndag, ungefär.

Anm. 1. I forna tider betecknades långt n ofta med ett streck öfver bokstafven, t. ex. »fina», »saning».

Anm. 2. N bör uttalas framför j, t. ex. i njugg, njure, njuta, Njurling.

Anm. 3. Drottning har i talspråket biformen »dronning», hvil-ken dock ej nyttjas i skrift.

Anm. 4. Fjerdedel har i talspråket och någon gång i skrift biformen fjemdel.

Anm. 5. Vinnlägga bör stafvas med två n.

Anm. 6. Man bör skrifva jämngod, jämnlik, jämnstark o. s. v., derför att ett n höres i dessa ord, åtminstone i vårdadt språk. Deremot jämföra, jäms, jämte o. s. v., i hvilka intet n höres.

Anm. 7. Vanligast och riktigast är att skrifva nämnd (subst. och partic.) samt namn< (supinum af nämna), men hämd.

27. P betecknar p-ljud och stundom, tillsammans med h, f-Ijud samt med s 5-ljud.

P-ljudet tecknas med p, t. ex. på, djup, döpte, klippte, klippt, knappt, öppna, löpning, öppning. Jfr dock B (16. Anm. 3).

Märk orden apelQ. appel), apel-kastady biskop {biskopen, biskopar), bröllop (stundom bröllopp, vanligen brölloppet, brölloppen), isop (men rörsopp), senap, üp-land, Upsala (stundom Uppland, - 35 -

26» N betecknar «-ljudet samt — dels jämte g {ng), dels ensamt — äw^-ljudet. — I spanska språket betecknas nj med h, t. ex. Coruna (läs »korunja»).

iV-ljudet skrifves alltid med n, t. ex. nål, nypon, kände. Långt n skrifves enkelt a* Framför böjnings- och af-ledningsändelser, som börja med konsonant, utom -het» Ord på dubbelskrifvet n bibehålla denna stafning framför böjningsändel-sens 8. Ex. kände, känd, känt, hände, händt; mins (af minnas), qvinsperson, bränhar, qvinlig,sin-' lig, granskap, kunskap, gynsam, missunsam, varkunsam. Deremot brunnsdrickning, brännsår, grannqvinna, rännsnara, sinnrik, spannrem, tennstop, stinnhet, tunn-het m. fl. Uti imperf. af finnas skrifves ömsom fanns och fans.

b* I följande enkU ord: an-(komst, -märka, -taga), den, din (ömsom långt och kort), en (ömsom långt och kort), han, hon, igen, in, kan (af kunna), lön (doldt ställe; jfr Zönn-träd), man (plur. män), ma% (pron.), men (konj.), min (ömsom långt och kort), mun, mån' (bättre månn'), sin (ömsom långt och kort), sven, Sven, ton (handelst.), vän och än.

c» I sammansättningar med och afledningar af ofvan uppräknade ord {munvig, vänfast, manskap, vänlig) äfvensom i följande: all-mänj bränvin (men brännmärka, brännstål), Danmark, Finland, Finmarken, Finspong {-spång), fruntimmer, fänrik, Gunborg, Gunhild, Gunlög, Henrik, Jön-

köping, kungöra, känspak, Linköping, Untyg, länstol {ländstoV), måndag, qvinfolk, qvinkön, ran-saka, runstycke, spanmål, söndag, ungefär.

Anm. 1. I forna tider betecknades långt n ofta med ett streck öfver bokstafven, t. ex. »fina», »saning».

Anm. 2. N bör uttalas framför j, t. ex. i njugg, njure, njuta, Njurling.

Anm. 3. Drottning har i talspråket biformen »dronning», hvil-ken dock ej nyttjas i skrift.

Anm. 4. Fjerdedel har i talspråket och någon gång i skrift biformen fjemdel.

Anm. 5. Vinnlägga bör stafvas med två n.

Anm. 6. Man bör skrifva jämngod, jämnlik, jämnstark o. s. v., derför att ett n höres i dessa ord, åtminstone i vårdadt språk. Deremot jämföra, jäms, jämte o. s. v., i hvilka intet n höres.

Anm. 7. Vanligast och riktigast är att skrifva nämnd (subst. och partic.) samt namn< (supinum af nämna), men hämd.

27. P betecknar p-ljud och stundom, tillsammans med h, f-Ijud samt med s 5-ljud.

P-ljudet tecknas med p, t. ex. på, djup, döpte, klippte, klippt, knappt, öppna, löpning, öppning. Jfr dock B (16. Anm. 3).

Märk orden apelQ. appel), apel-kastady biskop {biskopen, biskopar), bröllop (stundom bröllopp, vanligen brölloppet, brölloppen), isop (men rörsopp), senap, üp-land, Upsala (stundom Uppland,- 36 -

Uppsala), Upmark, men upp, uppgå, uppsvear, Uppåkra samt väppling, som dock stundom skrifves och uttalas väpling.

Anm. 1. Discipel oahmultipel uttalas med långt |?-ljud, men skrifvas med enkelt p, .

A n m. 2. Fordom insköts ofta ett p mellan m och n (»hampn», »nampn» o. s. v.).

Anm. 3. I namnen Psarski, Psilander och Psilanderskjöld samt i orden psalm, psalmist, psalmodi, psalmodikon och psal-tare är p merendels stumt. — I pseudonym, psykolog, psykologisk m. fl. d. uttalas nämnda bokstaf.

28. Q nyttjas före v (och u) såsom tecken för Ä;-ljudet. Se K. (23. 2).

29. B betecknar r-ljudet. Framför d. I, n, s och t har det dock vanligen ett sådant uttal, att rd, rl, rn, rs och rt

snarare kunna betraktas som särskilda modifikationer af de enkla ljuden d, I, n, s och t än som verkliga ljudförbindelser.

Anm. Skorming uppkommer genom vissa egendomliga sätt att uttala r. Det renaste r-ljudet är det, som frambringas, om man låter »tungspetsen dallra mot framtändernas rot eller tandkött».

Ä-ljudet tecknas med r, t; ex. rad, vrå, barr, torrt, skorming, skurning, utom i några få namn, der det tecknas med rh, t. ex. Rhen, Rhodus, Rhone; Rhodin, Rhyzelius, Arrhenius. Deremot är det numera nästan allmänt brukligt att skrifva rabarber, rapsodi, rapsodisk, retor, retorik.

reumatism {röjmatism), romb,rom-boid, rytm, rytmisk, diarré, katarr, myrra o. s. v. i stället för »rhabarber», »rhapsodi», »rhetor», »rheumatism», »rhomb», »rhj^tm», »diarrhé», »katarrh» o. s. v.

Anm. 1. Man skrifver bort (adv.), kort (adj.), skorsten, torka, tvärs, tvärt (adv.) med ett r, men torrt (af .torr) med två r.

Anm. 2. Att sätta I i st. f. rd i orden bord, garde, gård, gärde, jord, ovårdig, vårda sig om o. d., således »bol», »gale», »gål» o. s. v., tillhör vissa landskapsmål^ men icke riksspråket. Bättre är ock att säga färdknäpp än »fälknäpp». Deremot måste formerna kin håle (i st. f. »hårde»), i fjol (jämte i fjor), svål (Isl. »svörÖr»), utböling {^Åmie utbörding), vulen (jämte vuren = vorden) och vålnad (för »vårdnad») m. .fl. anses tillhöra riksspråket.

Anm. 3. Enkannerlig och evinnerlig torde vara bättre än enkannelig och evinnelig. Jfr sannerligen, visserligen o. d. — Perlemo och ^erlemor nj^ttjas om hvarandra. Det förra må föredragas.

Anm. 4. Ett stumt r förekommer i slutet af många i svenskan nyttjade franska ord, bl. a. atelier, chiffonnier, diner, portier; Bonnier, Verdier.

80. S betecknas

1. Med s, i svenska ord och många försvenskade låneord, t. ex. ask, sal, hvass, neutr. hvasst, hvässa, imperf. hvässade 1. hvässte, hyste, kysste, lyste (af lysa), instans (Fr. »instance»). - 36 -

Uppsala), Upmark, men upp, uppgå, uppsvear, Uppåkra samt väppling, som dock stundom skrifves och uttalas väpling.

Anm. 1. Discipel oahmultipel uttalas med långt |?-ljud, men skrifvas med enkelt p, .

A n m. 2. Fordom insköts ofta ett p mellan m och n (»hampn», »nampn» o. s. v.).

Anm. 3. I namnen Psarski, Psilander och Psilanderskjöld samt i orden psalm, psalmist, psalmodi, psalmodikon och psal-tare är p merendels stumt. — I pseudonym, psykolog, psykologisk m. fl. d. uttalas nämnda bokstaf.

28. Q nyttjas före v (och u) såsom tecken för Ä;-ljudet. Se K. (23. 2).

29. B betecknar r-ljudet. Framför d. I, n, s och t har det dock vanligen ett sådant uttal, att rd, rl, rn, rs och rt snarare kunna betraktas som särskilda modifikationer af de enkla ljuden d, I, n, s och t än som verkliga ljudförbindelser.

Anm. Skorming uppkommer genom vissa egendomliga sätt att uttala r. Det renaste r-ljudet är det, som frambringas, om man låter »tungspetsen dallra mot framtändernas rot eller tandkött».

Ä-ljudet tecknas med r, t; ex. rad, vrå, barr, torrt, skorming, skurning, utom i några få namn, der det tecknas med rh, t. ex. Rhen, Rhodus, Rhone; Rhodin, Rhyzelius, Arrhenius. Deremot är det numera nästan allmänt brukligt att skrifva rabarber, rapsodi, rapsodisk, retor, retorik.

reumatism {röjmatism), romb,rom-boid, rytm, rytmisk, diarré, katarr, myrra o. s. v. i stället för »rhabarber», »rhapsodi», »rhetor», »rheumatism», »rhomb», »rhj^tm», »diarrhé», »katarrh» o. s. v.

Anm. 1. Man skrifver bort (adv.), kort (adj.), skorsten, torka, tvärs, tvärt (adv.) med ett r, men torrt (af .torr) med två r.

Anm. 2. Att sätta I i st. f. rd i orden bord, garde, gård, gärde, jord, ovårdig, vårda sig om o. d., således »bol», »gale», »gål» o. s. v., tillhör vissa landskapsmål^ men icke riksspråket. Bättre är ock att säga färdknäpp än »fälknäpp». Deremot måste formerna kin håle (i st. f. »hårde»), i fjol (jämte i fjor), svål (Isl. »svörÖr»), utböling {^Åmie utbörding), vulen (jämte vuren = vorden) och vålnad (för »vårdnad») m. .fl. anses tillhöra riksspråket.

Anm. 3. Enkannerlig och evinnerlig torde vara bättre än enkannelig och evinnelig. Jfr sannerligen, visserligen o. d. — Perlemo och ^erlemor nj^ttjas om hvarandra. Det förra må föredragas.

Anm. 4. Ett stumt r förekommer i slutet af många i svenskan nyttjade franska ord, bl. a. atelier, chiffonnier, diner, portier; Bonnier, Verdier.

80. S betecknas

1. Med s, i svenska ord och många försvenskade låneord, t. ex. ask, sal, hvass, neutr. hvasst, hvässa, imperf. hvässade 1. hvässte, hyste, kysste, lyste (af lysa), instans (Fr. »instance»). - 36 -

Uppsala), Upmark, men upp, uppgå, uppsvear, Uppåkra samt väppling, som dock stundom skrifves och uttalas väpling.

Anm. 1. Discipel oahmultipel uttalas med långt |?-ljud, men skrifvas med enkelt p, .

A n m. 2. Fordom insköts ofta ett p mellan m och n (»hampn», »nampn» o. s. v.).

Anm. 3. I namnen Psarski, Psilander och Psilanderskjöld samt i orden psalm, psalmist, psalmodi, psalmodikon och psal-tare är p merendels stumt. — I pseudonym, psykolog, psykologisk m. fl. d. uttalas nämnda bokstaf.

28. Q nyttjas före v (och u) såsom tecken för Ä;-ljudet. Se K. (23. 2).

29. B betecknar r-ljudet. Framför d. I, n, s och t har det dock vanligen ett sådant uttal, att rd, rl, rn, rs och rt snarare kunna betraktas som särskilda modifikationer af de enkla ljuden d, I, n, s och t än som verkliga ljudförbindelser.

Anm. Skorming uppkommer genom vissa egendomliga sätt att uttala r. Det renaste r-ljudet är det, som frambringas, om man låter »tungspetsen dallra mot framtändernas rot eller tandkött».

Ä-ljudet tecknas med r, t; ex. rad, vrå, barr, torrt, skorming, skurning, utom i några få namn, der det tecknas med rh, t. ex. Rhen, Rhodus, Rhone; Rhodin, Rhyzelius, Arrhenius. Deremot är det numera nästan allmänt brukligt att skrifva rabarber, rapsodi, rapsodisk, retor, retorik.

reumatism {röjmatism), romb,rom-boid, rytm, rytmisk, diarré, katarr, myrra o. s. v. i stället för »rhabarber», »rhapsodi», »rhetor», »rheumatism», »rhomb», »rhj^tm», »diarrhé», »katarrh» o. s. v.

Anm. 1. Man skrifver bort (adv.), kort (adj.), skorsten, torka, tvärs, tvärt (adv.) med ett r, men torrt (af .torr) med två r.

Anm. 2. Att sätta I i st. f. rd i orden bord, garde, gård, gärde, jord, ovårdig, vårda sig om o. d., således »bol», »gale», »gål» o. s. v., tillhör vissa landskapsmål^ men icke riksspråket. Bättre är ock att säga färdknäpp än »fälknäpp». Deremot måste formerna kin håle (i st. f. »hårde»), i fjol (jämte i fjor), svål (Isl. »svörÖr»), utböling {^Åmie utbörding), vulen (jämte vuren = vorden) och vålnad (för »vårdnad») m. .fl. anses tillhöra riksspråket.

Anm. 3. Enkannerlig och evinnerlig torde vara bättre än enkannelig och evinnelig. Jfr sannerligen, visserligen o. d. — Perlemo och ^erlemor nj^ttjas om hvarandra. Det förra må föredragas.

Anm. 4. Ett stumt r förekommer i slutet af många i svenskan nyttjade franska ord, bl. a. atelier, chiffonnier, diner, portier; Bonnier, Verdier.

80. S betecknas

1. Med s, i svenska ord och många försvenskade låneord, t. ex. ask, sal, hvass, neutr. hvasst, hvässa, imperf. hvässade 1. hvässte, hyste, kysste, lyste (af lysa), instans (Fr. »instance»). - 36 -

Uppsala), Upmark, men upp, uppgå, uppsvear, Uppåkra samt väppling, som dock stundom skrifves och uttalas väpling.

Anm. 1. Discipel oahmultipel uttalas med långt |?-ljud, men skrifvas med enkelt p, .

A n m. 2. Fordom insköts ofta ett p mellan m och n (»hampn», »nampn» o. s. v.).

Anm. 3. I namnen Psarski, Psilander och Psilanderskjöld samt i orden psalm, psalmist, psalmodi, psalmodikon och psal-tare är p merendels stumt. — I pseudonym, psykolog, psykologisk m. fl. d. uttalas nämnda bokstaf.

28. Q nyttjas före v (och u) såsom tecken för Ä;-ljudet. Se K. (23. 2).

29. B betecknar r-ljudet. Framför d. I, n, s och t har det dock vanligen ett sådant uttal, att rd, rl, rn, rs och rt snarare kunna betraktas som särskilda modifikationer af de enkla ljuden d, I, n, s och t än som verkliga ljudförbindelser.

Anm. Skorming uppkommer genom vissa egendomliga sätt att uttala r. Det renaste r-ljudet är det, som frambringas, om man låter »tungspetsen dallra mot framtändernas rot eller tandkött».

Ä-ljudet tecknas med r, t; ex. rad, vrå, barr, torrt, skorming, skurning, utom i några få namn, der det tecknas med rh, t. ex. Rhen, Rhodus, Rhone; Rhodin, Rhyzelius, Arrhenius. Deremot är det numera nästan allmänt brukligt att skrifva rabarber, rapsodi, rapsodisk, retor, retorik.

reumatism {röjmatism), romb,rom-boid, rytm, rytmisk, diarré, katarr, myrra o. s. v. i stället för »rhabarber», »rhapsodi», »rhetor», »rheumatism», »rhomb», »rhj^tm», »diarrhé», »katarrh» o. s. v.

Anm. 1. Man skrifver bort (adv.), kort (adj.), skorsten, torka, tvärs, tvärt (adv.) med ett r, men torrt (af .torr) med två r.

Anm. 2. Att sätta I i st. f. rd i orden bord, garde, gård, gärde, jord, ovårdig, vårda sig om o. d., således »bol», »gale», »gål» o. s. v., tillhör vissa landskapsmål^ men icke riksspråket. Bättre är ock att säga färdknäpp än »fälknäpp». Deremot måste formerna kin håle (i st. f. »hårde»), i fjol (jämte i fjor), svål (Isl. »svörÖr»), utböling {^Åmie utbörding), vulen (jämte vuren = vorden) och vålnad (för »vårdnad») m. .fl. anses tillhöra riksspråket.

Anm. 3. Enkannerlig och evinnerlig torde vara bättre än enkannelig och evinnelig. Jfr sannerligen, visserligen o. d. — Perlemo och ^erlemor nj^ttjas om hvarandra. Det förra må föredragas.

Anm. 4. Ett stumt r förekommer i slutet af många i svenskan nyttjade franska ord, bl. a. atelier, chiffonnier, diner, portier; Bonnier, Verdier.

80. S betecknas

1. Med s, i svenska ord och många försvenskade låneord, t. ex. ask, sal, hvass, neutr. hvasst, hvässa, imperf. hvässade 1. hvässte, hyste, kysste, lyste (af lysa), instans (Fr. »instance»).- 37 -

intelligens (Fr. »iütelligeuce»), konsert (Fr. »concert»), kritisera (1. kriticera. Fr. »critiquer»), Jiy-ans (Fr. »nuance»), polis (Fr. »police»), provins (Fr. »pro vince»), sarasener (Lat. »saraceni»), sås (Fr. »sauce»).

Anm. 1. Sikt icke skrifvas dubbelt efter lång konsonant i samma grundstafvelse: icke »forss», »korss», utan fors, kors.

Anm. 2. Man skrifve rysk {icke »ryssk»).

Anm. 3. aS' i brås, hisna, förgås har stundom, och s i {tilV) sjös, besman, lispund och idisla alltid långt ljud, men tecknas enkelt. Deremot skrifves gnissla, hvissla, prassla, pyssla, syssling. oassla.

2. Med c framför lena vokaler: a* i åtskilliga namn, bl. a. Cæsar, Cecilia, Vicero, Vinna, Cyrus, Cederström, Centerwall; Cilicien, Cypern; b. i en stor mängd låneord, t. ex. advocera, akacia, anticipera, applicera, artificiel, associera, ceder, ce-dera, celibat, cell, cement, censor, center, centner, central, centrum, cerat, ceremoni, cemera, cert, cession (egendoms afträdande till borgenärer;]trsession, »sittning», sammanträde), ciceron, cider, cigarr,

cikoria, cinober, cirkel, cirkulera, cirkus, ciselera, cistern, citadell, citat, citera, citron, cittra {sittra), civil, civilisera, cyan, cykel, cyklop, cylinder, cymbal, cyniker, cynisk, cypress. December, decidera, decimal, dedicera, deficit, docent, docera, ela-sticitet, elektricitet, emancipera, encyklopedi, exercera, fabricera.

facett, facit, glacé (-handskar), gläder, glycerin, hyacint, introducera, klassicitet, klassificera, kommunicera, koncentrera, koncept {konsept), koncis, krucifix, licentiat, lyceum, mecenat (af Mæcenas), medicin, multiplicera, musicera, mysticism, narciss (1. narsiss), necessär, notificera, obducera, ocean, officer, officiel, officin, particip, petrificera, placera, precis, princip, principal, procent, process, procession, producera, publicera, qvalifwera, recensera, recension, recept, recett, recidiv, recipiera, ricin (-olja), redtativ, reducera, rubricera, saducé, social, societet, spe-ceri, special, specie, speciel, spe-cies, specificera, vice, violoncell.

Anm. 1. I några franska låneord förekommer c med ^-Ijud framför hårda vokaler, och det har då alltid cedilj, t. ex. faqad, garqon (1. garsong).

Anm. 2. Försöket att i forngrekiska namn och i några grekiska låneord införa k, med Avljud, framför lena vokaler i st. f. det i århundraden nyttjade c med 5-ljud, förtjenar icke framgång, särskildt derför att i svenska språket k framför mjuk vokal enligt regeln har fjc-ljud. Man skrifve derfor Cefalonia, centauer, Cerberus, Cimon, cyniker, Cypern, Cyrus, Focis, Lacedemon, Mace-donien o. s. v. {icke »Kefalonia», »kentauer», »Kerberos», »Eimon» o. s. v.; jfr kedja, kimrök, kypare o. d.)

3. Med ce i bl. a. benefice, chance, face {en face), farce (stundom fars), force, glace- 38 -

(kunde skrifvas glass), grace, race (1. ras).

Anm. I en stor mängd franska låneord på -ce tecknas fi-ljudet numera vanligen med s, t. ex. allians, annons, arrogans, assistans, assurans, avans, balans, brons, elegans, fajans, finans, grimas, instans, intelligens, kom.mers, konferens, konvenans, monstrans, notis, novis (novice), nyans, obser-vans, ordonnans, provins, renässans, rom,ans, seans (seancé), substans, survivans, tolerans, vakans.

4. Med a. i åtskilliga namn, bl. a. Zuleima, Zakarias,Z achris-son, Zander, Zetterstedt, Zetter-wall, Zebaot (1. Sebaot), Zeus (Zevs), Inez, Afzelius, Berzelius, Gortez, Franzén, Retzius, Rietz (läs »rits»); Leipzig, Lützen; b. i några låneord: zékin, zelot, zenit, zibetkatt, zigenare, zink, zodiak, zon, zoologi, zuav(zouav), amazon, azur, bazar (1. basar), gazett, lazaron, rapunzel, tazett.

Anm. Bisarr (jbizarr),duodes, gasell, hasard, horisont, horison-tel, lasarett, magasin, masurka (mazurka), sebra, sefir, sicksack (i st. f. »zig-zag»), sirat, sobel (1. sàbel) skrifvas numera af de fleste med s.

Ö. Med æ i Xantippa, Xeno-fon, Xerxes, xylograf. I dessa ord uttala somliga x som ks.

6. Med sc i bl. a. scen, sceneri, scenisk, discipel, disciplin, obscen och scepter. De fyra sistnämnda uttalas af somliga med sje-ljud. Någia skrifva derför diskipel, diskiplin,obsken,skepter. Jfr Sje (85. 11).

7. 'I några ord höres ett efter <-ljud, utan att detta s representeras af något särskildt tecken, t. ex. Curtius, Pontius, aktie, gratial, gratie, initial, initiera, martialisk, minutiös, nun-tie, patient, pretiosa, pretiös, profetia m. fl. — Licentiat uttalas vanligen »lisensiat».

Anm. Om p framför s se P. (27. Anm. 3).

81. T betecknar Mjud. Anm. 1. T bör uttalas och skrifvas i eljest, {\\\\)fyllest och medelst. Straxt torde vara bättre än strax.

Anm. 2. Om dt och th se nedan (2 o. 3). T-ljudet skrifves 1. I de flesta fall med t, t. ex. taga, gata, moU

Anm. 1. Följande ord, som hafva långt Mjud, men hvilkas stafning vacklar emellan enkelt och dubbelt t, böra skrifvas med dubbel konsonant: bettla, cittra isittra), gyttja, huttia, kittla, kättja, lättja, nitton, nittio, nyttja, plattform, sjutton, sjuttio, tretton, trettio, vettvilling, vittja, vittna (men hvitna, med kort t), liksom bottna, glittra, ruttna, splittra, sprattla, tröttna, vatUia, {i'6i:-)vittra. Deremot båtna, fet-na, flatna, hetna, nåtla, tätna och de plurala participialformer-na besutna, brutna, skjutna o. d. (af besitta, bryta, skjuta o. s. v.).

Anm. 2. Algot, Atlas, Gotfrid, Gotland (jfr gute o. gut-nisk), kapitel, kotlett, tatare och titel skrifvas med enkelt t, fastän uttalet är långt f-ljud. - 38 -

(kunde skrifvas glass), grace, race (1. ras).

Anm. I en stor mängd franska låneord på -ce tecknas fi-ljudet numera vanligen med s, t. ex. allians, annons, arrogans, assistans, assurans, avans, balans, brons, elegans, fajans, finans, grimas, instans, intelligens, kom.mers, konferens, konvenans, monstrans, notis, novis (novice), nyans, obser-vans, ordonnans, provins, renässans, rom,ans, seans (seancé), substans, survivans, tolerans, vakans.

4. Med a. i åtskilliga namn, bl. a. Zuleima, Zakarias,Z achris-son, Zander, Zetterstedt, Zetter-wall, Zebaot (1. Sebaot), Zeus (Zevs), Inez, Afzelius, Berzelius, Gortez, Franzén, Retzius, Rietz (läs »rits»); Leipzig, Lützen; b. i några låneord: zékin, zelot, zenit, zibetkatt, zigenare, zink, zodiak, zon, zoologi, zuav(zouav), amazon, azur, bazar (1. basar), gazett, lazaron, rapunzel, tazett.

Anm. Bisarr (jbizarr),duodes, gasell, hasard, horisont, horison-tel, lasarett, magasin, masurka (mazurka), sebra, sefir, sicksack (i st. f. »zig-zag»), sirat, sobel (1. sàbel) skrifvas numera af de fleste med s.

Ö. Med æ i Xantippa, Xeno-fon, Xerxes, xylograf. I dessa ord uttala somliga x som ks.

6. Med sc i bl. a. scen, sceneri, scenisk, discipel, disciplin, obscen och scepter. De fyra sistnämnda uttalas af somliga med sje-ljud. Någia skrifva derför diskipel, diskiplin,obsken,skepter. Jfr Sje (85. 11).

7. 'I några ord höres ett efter <-ljud, utan att detta s representeras af något särskildt tecken, t. ex. Curtius, Pontius, aktie, gratial, gratie, initial, initiera, martialisk, minutiös, nun-tie, patient, pretiosa, pretiös, profetia m. fl. — Licentiat uttalas vanligen »lisensiat».

Anm. Om p framför s se P. (27. Anm. 3).

81. T betecknar Mjud. Anm. 1. T bör uttalas och skrifvas i eljest, {\\\\)fyllest och medelst. Straxt torde vara bättre än strax.

Anm. 2. Om dt och th se nedan (2 o. 3). T-ljudet skrifves 1. I de flesta fall med t, t. ex. taga, gata, moU

Anm. 1. Följande ord, som hafva långt Mjud, men hvilkas stafning vacklar emellan enkelt och dubbelt t, böra skrifvas med dubbel konsonant: bettla, cittra isittra), gyttja, huttia, kittla, kättja, lättja, nitton, nittio, nyttja, plattform, sjutton, sjuttio, tretton, trettio, vettvilling, vittja, vittna (men hvitna, med kort t), liksom bottna, glittra, ruttna, splittra, sprattla, tröttna, vatUia, {i'6i:-)vittra. Deremot båtna, fet-na, flatna, hetna, nåtla, tätna och de plurala participialformer-na besutna, brutna, skjutna o. d. (af besitta, bryta, skjuta o. s. v.).

Anm. 2. Algot, Atlas, Gotfrid, Gotland (jfr gute o. gut-nisk), kapitel, kotlett, tatare och titel skrifvas med enkelt t, fastän uttalet är långt f-ljud.- 39 -

Aum. 3. Enkelt ^ bör skrifvas i orden Brita (men Birgitta o. Brigitta), göktita (rtyta), hvitling, kalfatra, vetenskap, vetgirig, ve-terlig och vetskap samt uttalet vara i öfverensstämmelse dermed. — Man undvike att säga »mattmor» i st. f. »matmor».

Anm. 4. Orden drots (jfr drott-sete), klots, krets, lots, plats, pyts, sats, sits, skjuts, smuts, spets, trots (jfr trötts, af tro), vits o. d. fà ej skrifvas med två t.

Anm. ö. Allitteration, litterär-tur, litterär m. fl. skrifvas ömsom med ett eller två t.

Anm. 6. I åtskilliga, mera allmänt nyttjade främmande ord på rt, med stumt t och föregående ä-ljud, tecknadt med e, t. ex. desert {dessert), konsert (1. koncert), kuvert, har det blif-vit ganska vanligt att låta t höras, då orden nyttjas i svenskan.

Anm. 7. Formen skrifspråk torde vara bättre än skriftspråk (jfr skrifbläck, -bord, -öfning o. d.). — T i neutr. af sjelf är helt visst obehöfligt. Se Rydqv., Sv. spr. 1. II. 648; Hist språkf. 45 o. f.

Anm. 8. Ett i talspråket ofta förekommande fel är att utelemna t i ändelser, t. ex. i orden barnet, bordet, hornet,

landet, stycket, mycket, talat, slagit, vikit.

Anm. 9. Slentrian är riktigare än »slendrian».

Anm. 10. Det heter salpeter {icke »saltpeter»).

2. Med dt i böjningsformer af ord på d, t. ex. oafsedt, o-

aktadt, bevändt, godt, födt, kalladt, mildt, händt, samfäldt, särskildt, samt i orden brådtom {icke »bråttom» eller »brottom»), -faldt (trefaldt, mångfaldt; jfr enfald), förvandt {anförmndt, bundsförvandt, konst förvandt), förvandtskap, gesandt, glädtig, godta sig, i några sammansättningar med hand {handtlangare, handtverk, handtverkare m. fl.), handtera, hardt {hardt nära), i en stor mängd sammansättningar med land {landtbruk, - dag, -flicka, •gods, -handel, -man, -marskalk, -mätare m. fl.), landtlig, midt, ridt, skridt, tidt (ofta), valdt-horn, vardt (af varda), vindt-hund och ändtUgen äfvensom i några namn, t. ex. Berg-stedt, Grundtvig, Landtmanson, Schmidt.

Anm. 1. Orden antvarda, bantler, befintlig, bunt, buntma-kare, bunta (tillsammans), fient-lig, fintlig, fryntlig, mittel{-nX\\), månatlig, -munt och -mynt {bred-munt, harmynt), muntlig, skilt-vakt {skyltvakt) och väsentlig kunna utan olägenhet tecknas såsom här skett, ehuru Mjudet i dem. ofta fordom skrefs och stundom ännu tecknas med dt. Stafningarna bundt, bundta och fiendtlig äro dock ännu ganska vanliga.

Anm. 2. Orden bildhuggare, vindböjtel, åldfar {-fru, -gesäll) skrifvas nästan alltid såsom här skett, ehuru de af många uttalas med Mjnd.

3. Med th i åtskilliga familjenamn och af dem bildade ord, t. ex. Adlerbeth, Göthe, Luther,- 40 -

lutherdom, luthersk {icke »Luter», »luterdom», »lutersk»), Ruth, Tham, Thomander, Thorild, och i några ortnamn: Athen (1. Aten, icke »Aten»), Marathon (1. Maraton), Thehe (1. Tehe) m. fl.

Anm. En mängd ord (dels nordiska, dels af främmande börd), som fordom, med eller utan grund i härledniiigen, skref-vos med th, stafvas nu ofta och rättast med endast t, bl. a. anatem{a), antipati, apotek, aritmetik, atlet, bibliotek, eter, etik, etisk, hypotek, hypotes, katarr, kateder, kategori, kateter, katolik, matematik, myt, mytisk, ortodox, ortografi, patetisk, patologi, patos, sabbat, sympati, te {icke »the» 1. »té»), teater, tema, teologi, teori, term, termometer, tes, tonfisk, tordön, torsdag, tron, turs, ty, zenit; Demostenes, Elisabet, Fritjof, Goliat, Jonatan, Judit, Katarina,Matilda, Märta, Natan, Natanael, Fytagpras, Talia,i TeUa, Temistokles, Teodor, Tjalfve, Tjasse, Tjelvar, Tomas, Tor, Tora, Torbjörn, Torkel, Tcyrsten, Torvid, Trym, Ture, Tyra; Etiopien, Gautjod, Göteborg, Svitjod, Tabor, Tessa-lien, Tule, Vestergötland, Östergötland, Jfr 42—47.

4. T och s i förening skrifvas: a. med ts i tsar (1. zar, icke »tzar» eller, »czar») samt i blyerts, . harts, (b\k-)holts, lakrits, qvarts, vits äfvensom, af många, i förnamnen Baltsår, Fints, Korfits, Maurits, Morits o. d.; b, med z i några svenska familjenamn, t. ex. Hazèlius, Mozart, Sturzen-Becker, samt L tyska namn, t. ex.

Zürich, Zähringen, Leipzig, iSchweiz; c. med zz i grandezza, mezzo (musikterm), intermezzo (läs. »-mätso» 1. »-mässo»), pa-jazzo {pajatso, pajasso), razzia; Mezzofanti; Nizza, Jfr 30. 4.

Anm. I bl. a. engelska och isländska språken finnes ett slags tungspetsljud (modifikationer af d och t), hvilka sakna motsvarighet i svenska rikisspråket. I engelskan tecknas båda dessa ljud med th. Uti isländskan tecknas de med 6 och J): det förra motsvarande s.- k. »lent aspireradt t» i engelskan (i t. ex. »thou» och »that»), det senare s. k. »starkt aspireradt t» (i t. ex. engelska »think»). Ex. Har-barMioh (Harbards sång), [-Vaf-}^ruhnismål-] {+Vaf-}^ruhnismål+} (Vaftrudnes sång). Jfr 5.

82. Y betecknar v-ljudet och i enstaka fall /-Hud. Om hv se nedan (4).

F-ljudet skrifves

1. Med v, framför stafvelsens ,vokal i de flesta svenska ord, t. ex. verka, dvala, qvinna, tvång.

Anm. 1. Bokstafstecknet W, w (»dubbelt v») nyttjas i vissa familjenamn : Waldenström, Wal-lenberg, Wallin,

Wennerberg, Wetterbergh, Wettergrundh, Wie-selgren, Wikner, Winge, Wisén, Wcem, Wrede, Arwidsson, Beskow, Löwenhielm, Söderwall, Triewald m. fl., och af dem härledda ord, t. ex. waldenströmia-nismen, wallinska psalmboken o. s. v., samt i några utländska ortnamn, bl. a. WestfaUn, Wien, Wismar, Wittenberg, Worms, Würzberg, äfvensom i ett och - 40 -

lutherdom, luthersk {icke »Luter», »luterdom», »lutersk»), Ruth, Tham, Thomander, Thorild, och i några ortnamn: Athen (1. Aten, icke »Aten»), Marathon (1. Maraton), Thehe (1. Tehe) m. fl.

Anm. En mängd ord (dels nordiska, dels af främmande börd), som fordom, med eller utan grund i härledniiigen, skref-vos med th, stafvas nu ofta och rättast med endast t, bl. a. anatem{a), antipati, apotek, aritmetik, atlet, bibliotek, eter, etik, etisk, hypotek, hypotes, katarr, kateder, kategori, kateter, katolik, matematik, myt, mytisk, ortodox, ortografi, patetisk, patologi, patos, sabbat, sympati, te {icke »the» 1. »té»), teater, tema, teologi, teori, term, termometer, tes, tonfisk, tordön, torsdag, tron, turs, ty, zenit; Demostenes, Elisabet, Fritjof, Goliat, Jonatan, Judit, Katarina,Matilda, Märta, Natan, Natanael, Fytagpras, Talia,i TeUa, Temistokles, Teodor, Tjalfve, Tjasse, Tjelvar, Tomas, Tor, Tora, Torbjörn, Torkel, Tcyrsten, Torvid, Trym, Ture, Tyra; Etiopien, Gautjod, Göteborg, Svitjod, Tabor, Tessa-lien, Tule, Vestergötland, Östergötland, Jfr 42—47.

4. T och s i förening skrifvas: a. med ts i tsar (1. zar, icke »tzar» eller, »czar») samt i blyerts, . harts, (b\k-)holts, lakrits, qvarts, vits äfvensom, af många, i förnamnen Baltsår, Fints, Korfits, Maurits, Morits o. d.; b, med z i några svenska familjenamn, t. ex. Hazèlius, Mozart, Sturzen-Becker, samt L tyska namn, t. ex.

Zürich, Zähringen, Leipzig, iSchweiz; c. med zz i grandezza, mezzo (musikterm), intermezzo (läs. »-mätso» 1. »-mässo»), pa-jazzo {pajatso, pajasso), razzia; Mezzofanti; Nizza, Jfr 30. 4.

Anm. I bl. a. engelska och isländska språken finnes ett slags tungspetsljud (modifikationer af d och t), hvilka sakna motsvarighet i svenska riksspråket. I engelskan tecknas båda dessa ljud med th. Uti isländskan tecknas de med 6 och J): det förra motsvarande s.- k. »lent aspireradt t» i engelskan (i t. ex. »thou» och »that»), det senare s. k. »starkt aspireradt t» (i t. ex. engelska »think»). Ex. Har-barMioh (Harbards sång), [-Vaf-}^ruhnismål-] {+Vaf-}^ruhnismål+} (Vaftrudnes sång). Jfr 5.

82. Y betecknar v-ljudet och i enstaka fall /-Hud. Om hv se nedan (4).

F-ljudet skrifves

1. Med v, framför stafvelsens ,vokal i de flesta svenska ord, t. ex. verka, dvala, qvinna, tvång.

Anm. 1. Bokstafstecknet W, w (»dubbelt v») nyttjas i vissa familjenamn : Waldenström, Wal-lenberg, Wallin, Wennerberg, Wetterbergh, Wettergrundh, Wie-selgren, Wikner, Winge, Wisén, Wcem, Wrede, Arwidsson, Beskow, Löwenhielm, Söderwall, Triewald m. fl., och af dem härledda ord, t. ex. waldenströmia-nismen, wallinska psalmboken o. s. v., samt i några utländska ortnamn, bl. a. WestfaUn, Wien, Wismar, Wittenberg, Worms, Würzberg, äfvensom i ett och- 41 -

aonat låneord, t. ex. wardare (ett slags fickur, son> har namn efter engelsmannen John Ward). Deremot bor man skrifva enkelt v i Edvard, Evald, Evert, Valdemar, Valfrid, Valter, Vilhelm; Vadstena, Valhall, Vasa, Vaxholm, Vestergötland, Vester-ås, Vihorg, Villmanstrand, Visby, Vreta; vaggong^ valhyria, vallon o. d. äfvensom i finska, ungerska och slaviska ord, t. ex. Dvina, Feodorovna, Gortjahov, Ivan, Ivanov, Kalevala, Novgo-rod, Orlov, Pleskov, Pultava, Romanov, Stolhova, Ttmeavar, Vilna, Vladimir, Vladislav, Vra-tislav, Vainämöinen, verst (rysk mil), vojvod o. d. Jfr 42—47.

Anm. 2. Efter q tecknas v-Ijudet i några tillnamn med u: Almquist, Quiding m. fl.

Anm. 3. I några ord tecknas t;-ljudet stundom med wh, bl. a. whisky (1. visky) och whist (1. möjligen vist).

2. Med / i slutet af svenska ord och inuti sådana före konsonant, t. ex. a/,. Gustaf (men ofta Gustaver, alltid gustaviansk, stundom GuMava för Gustafva), häfd, tarflig. Jfr P (19. 1).

Und. I de flesta låneord med v som slutljud tecknas detta med v, t. ex. adjektiv, aktiv, alkov, dativ, elev, motiv,

negativ, positiv. — Stafningarna larv, nerv och pulver omvexla med larf (plur. larf ver), nerf {nerfver) och pulfver; likaså salva med salfva: det förra (enl. Sv. ak:s Ordlista) i betydelsen aflossande af flere skjutvapen på en gång (kanonsalva), det senare i bet.

smörjelse. Bäst vore måhända att i båda bet. skrifva salfva.

Anm. Undantagsvis förekommer, i slutet af namn, ü-ljudet be-tecknadt med två/, t. ex. Staaff.

3. Med fv inuti svenska ord före vokal, t. ex. hafva, skälfva, stafva, ärfva.

Und. a. Låneord, t. ex. al-kover, bravo, breviarium, bulvan, divan, diverse, division, elever, evangélium, hmeri, jovialisk, kadaver, kaviar, kravel, lava, lavendel, lavett, lavoar, manöver, November, revers, revolver, vivat.

Särskildt märkas slav (som tillhör den slaviska folkstammen), pl. slaver, och slavisk, i jämförelse med slaf (träl), pl. siafvar, slafva och slafvisk.

b. En mängd person- och ortnamn, bl. a. Arvid (1. Arfvid), David, Eva, Ivar (1. Ifvar), Gustava (1. GuMafva), Lovisa; Dasvel, Evers, Loven, Lovisin; Arvika, Aavasaksa,Gellivare, Hornavan, Näsijdrvi, Savolaks, Skandinavien, Tavastehus.

c. Orden allvar (1. alfvar, icke »alvar»; jfr Ölands alfvar), arvode (eller, och säkerligen bättre: arfvode), evig, evinnerlig, helvete, Håvamål.

Märk orden afund {icke »af-vund»), afvog {icke »avog») och af vita (med två r-ljud, icke »avitaO, lifaktig o. d.

4. Med hv (för härledningens och ordskillnadens skull) i orden hvabaf

hvad (prononi.; jfr subst.), *hvadan, hval{]iTval, och

hvalraf, icke »valraf», »vall-raf», »valrot» eller »vallrot»), hvalf,hvar och dess sammansättn. (hvarest, hvar-igenom, hvar-öfver m. fl.; jfr subst., adj. o. verbet var), hvarf (omgång;

jfr varf), hvarje, hvarken, hvart (jfr ingen vart, någon vart,nordvart, sydvart o. d.), hvass (jfr vass,

subst.), hvem,

hven, ett slags gräs,

Hven,

hvete (jfr verbet veta o. helvete), hvif (jfr vi,

pron.), hvila, hvilken, hvina, hvirfvel, hviska (jfr

viska), hvissla,

hvit (jfr vite), hvitling, hvälfva, (kring-)Äüär/m

(jfr vårfva), hväsa, hvässa.

Anm. Piggvar, valp, vifta, vimla, vimmel, vimmelkantig och gullvifva {guldvifva 1. gidvifva) torde böra skrifvas utan h, 88. X. Se K (28. 6. a o. b), U. Z. Se H (80. 4) och T (81. 4).

85. SJe-lJudet, hvilket icke har något eget tecken, skrifves på flere olika sätt.

1. Med sk i allmänhet framför lent sjelfljud i svenska och försvenskade ord, t. ex. skema (schema), sken, skäck, skäl, sköt (af skjuta), beskäftig, beskällare faskin (fascin)^ kaskett, maskin, musköt^ skiffer, skisni, äfvensom (framför hårdt sjelfljud) i orden menniska (mensklig uttalas vanligen med fi- och ^^-ljud), wiar-skalk, skarlakan och ärtskocka (det senare uttalas stundom med S' och Ä;-ljud; en och annan skrif-

ver ärtschocka). Jfr 2, 5 o. 11 samt 28 (sid. 31, sp. 2).

2. Med skj i orden skjorta, skjul, skjuta (imperf. sköt), skjuts och skjutsa.

Anm. Fordom skrefs skj iski) äfven framför lena vokaler (»skjära», »skiörd» o. s. v.) Jfr tillnamnen Skjöld,

Skiöldebrand, Nordenskjöld o. d.

3. Med stj i orden stjelk, stjelpa, stjema, stjert, stjäla,

4. Med sj i bl. a. sjagg (1. schagg), sjakal (schakal), sjal (I. schal, icke »shawl»), sjubb (-skinn), sjåare, sjåp, själ (ande), själ {sjel 1. säl, djurnamn), ansjovis (anjovis), häsja Qiässja), hysja (hyssja), hysjig (hyssjig, grådaskig), näsja G. nässja, snoka, vädra), rysja (ryssja), vysja (vyssja), äsja (ässja), af några äfven i ^jabrak, sjaekra, sjakt, sjatull, sjersmin, bongsjur m. fl. (eljest schabrak, schatull, jasmin, bonjour o, s. v.). Jfr 5 o 9.

Anm. /Sj förekommer icke i slutet af ord.

5. Med sch i bl. a. schabrak (sjabrali^, t^chack, schackra (sjaekra), schakt (sjakt), scha tull (sjatull), schavott, scheik (sjejk), schäs, affisch, bresch, brosch, broschyr (1. broskyr), dusch, fetisch, galosch, gamasch, kalesch, kapuschong, kaschmir, kautschuk, klatsch, komisch, kraschan, manschett, marsch, misch-masch, musch, mustasch, nisch, padischa, panasch, pascha, pit-schaft, punsch, tusch, vinsch. Jfr 1 o. 4.

6. Med ch i bl. a. champanj (champagne), champinjon, char. hvar och dess sammansättn. (hvarest, hvar-igenom, hvar-öfver m. fl.; jfr subst., adj. o. verbet var), hvarf (omgång;

jfr varf), hvarje, hvarken, hvart (jfr ingen vart, någon vart,nordvart, sydvart o. d.), hvass (jfr vass,

subst.), hvem,

hven, ett slags gräs,

Hven,

hvete (jfr verbet veta o. helvete), hvif (jfr vi,

pron.), hvila, hvilken, hvina, hvirfvel, hviska (jfr

viska), hvissla,

hvit (jfr vite), hvitling, hvälfva, (kring-)Äüär/m

(jfr vårfva), hväsa, hvässa.

Anm. Piggvar, valp, vifta, vimla, vimmel, vimmelkantig och gullvifva {guldvifva 1. gidvifva) torde böra skrifvas utan h, 88. X. Se K (28. 6. a o. b), U. Z. Se H (80. 4) och T (81. 4).

85. SJe-lJudet, hvilket icke har något eget tecken, skrifves på flere olika sätt.

1. Med sk i allmänhet framför lent sjelfljud i svenska och försvenskade ord, t. ex. skema (schema), sken, skäck, skäl, sköt (af skjuta), beskäftig, beskällare faskin (fascin)^ kaskett, maskin, musköt^ skiffer, skisni, äfvensom (framför hårdt sjelfljud) i orden menniska (mensklig uttalas vanligen med fi- och ^^-ljud), wiar-skalk, skarlakan och ärtskocka (det senare uttalas stundom med S' och Ä;-ljud; en och annan skrif-

ver ärtschocka). Jfr 2, 5 o. 11 samt 28 (sid. 31, sp. 2).

2. Med skj i orden skjorta, skjul, skjuta (imperf. sköt), skjuts och skjutsa.

Anm. Fordom skrefs skj iski) äfven framför lena vokaler (»skjära», »skiörd» o. s. v.) Jfr tillnamnen Skjöld, Skiöldebrand, Nordenskjöld o. d.

3. Med stj i orden stjelk, stjelpa, stjema, stjert, stjäla,

4. Med sj i bl. a. sjagg (1. schagg), sjakal (schakal), sjal (I. schal, icke »shawl»), sjubb (-skinn), sjåare, sjåp, själ (ande), själ {sjel 1. säl, djurnamn), ansjovis (anjovis), häsja Qiässja), hysja (hyssja), hysjig (hyssjig, grådaskig), näsja G. nässja, snoka, vädra), rysja (ryssja), vysja (vyssja), äsja (ässja), af några äfven i ^jabrak, sjaekra, sjakt, sjatull, sjersmin, bongsjur m. fl. (eljest schabrak, schatull, jasmin, bonjour o, s. v.). Jfr 5 o 9.

Anm. /Sj förekommer icke i slutet af ord.

5. Med sch i bl. a. schabrak (sjabrali^, t^chack, schackra (sjaekra), schakt (sjakt), scha tull (sjatull), schavott,

scheik (sjejk), schäs, affisch, bresch, brosch, broschyr (1. broskyr), dusch, fetisch, galosch, gamasch, kalesch, kapuschong, kaschmir, kautschuk, klatsch, komisch, kraschan, manschett, marsch, misch-masch, musch, mustasch, nisch, padischa, panasch, pascha, pit-schaft, punsch, tusch, vinsch. Jfr 1 o. 4.

6. Med ch i bl. a. champanj (champagne), champinjon, char. hvar och dess sammansättn. (hvarest, hvar-igenom, hvar-öfver m. fl.; jfr subst., adj. o. verbet var), hvarf (omgång;

jfr varf), hvarje, hvarken, hvart (jfr ingen vart, någon vart,nordvart, sydvart o. d.), hvass (jfr vass,

subst.), hvem,

hven, ett slags gräs,

Hven,

hvete (jfr verbet veta o. helvete), hvif (jfr vi,

pron.), hvila, hvilken, hvina, hvirfvel, hviska (jfr

viska), hvissla,

hvit (jfr vite), hvitling, hvälfva, (kring-)Äüär/m

(jfr vårfva), hväsa, hvässa.

Anm. Piggvar, valp, vifta, vimla, vimmel, vimmelkantig och gullvifva {guldvifva 1. gidvifva) torde böra skrifvas utan h, 88. X. Se K (28. 6. a o. b), U. Z. Se H (80. 4) och T (81. 4).

85. SJe-lJudet, hvilket icke har något eget tecken, skrifves på flere olika sätt.

1. Med sk i allmänhet framför lent sjelfljud i svenska och försvenskade ord, t. ex. skema (schema), sken, skäck, skäl, sköt (af skjuta), beskäftig, beskällare faskin (fascin)^ kaskett, maskin, musköt^ skiffer, skisni, äfvensom (framför hårdt sjelfljud) i orden menniska (mensklig uttalas vanligen med fi- och ^^-ljud), wiar-skalk, skarlakan och ärtskocka (det senare uttalas stundom med S' och Ä;-ljud; en och annan skrif-

ver ärtschocka). Jfr 2, 5 o. 11 samt 28 (sid. 31, sp. 2).

2. Med skj i orden skjorta, skjul, skjuta (imperf. sköt), skjuts och skjutsa.

Anm. Fordom skrefs skj iski) äfven framför lena vokaler (»skjära», »skiörd» o. s. v.) Jfr tillnamnen Skjöld, Skiöldebrand, Nordenskjöld o. d.

3. Med stj i orden stjelk, stjelpa, stjema, stjert, stjäla,

4. Med sj i bl. a. sjagg (1. schagg), sjakal (schakal), sjal (I. schal, icke »shawl»), sjubb (-skinn), sjåare, sjåp, själ (ande), själ {sjel 1. säl, djurnamn), ansjovis (anjovis), häsja Qiässja), hysja (hyssja), hysjig (hyssjig, grådaskig), näsja G. nässja, snoka, vädra), rysja (ryssja), vysja (vyssja), äsja (ässja), af några äfven i ^jabrak, sjaekra, sjakt, sjatull, sjersmin, bongsjur m. fl. (eljest schabrak, schatull, jasmin, bonjour o, s. v.). Jfr 5 o 9.

Anm. /Sj förekommer icke i slutet af ord.

5. Med sch i bl. a. schabrak (sjabrali^, t^chack, schackra (sjaekra), schakt (sjakt), scha tull (sjatull), schavott, scheik (sjejk), schäs, affisch, bresch, brosch, broschyr (1. broskyr), dusch, fetisch, galosch, gamasch, kalesch, kapuschong, kaschmir, kautschuk, klatsch, komisch, kraschan, manschett, marsch, misch-masch, musch, mustasch, nisch, padischa, panasch, pascha, pit-schaft, punsch, tusch, vinsch. Jfr 1 o. 4.

6. Med ch i bl. a. champanj (champagne), champinjon, char. hvar och dess sammansättn. (hvarest, hvar-igenom, hvar-öfver m. fl.; jfr subst., adj. o. verbet var), hvarf (omgång;

jfr varf), hvarje, hvarken, hvart (jfr ingen vart, någon vart,nordvart, sydvart o. d.), hvass (jfr vass,

subst.), hvem,

hven, ett slags gräs,

Hven,

hvete (jfr verbet veta o. helvete), hvif (jfr vi,

pron.), hvila, hvilken, hvina, hvirfvel, hviska (jfr

viska), hvissla,

hvit (jfr vite), hvitling, hvälfva, (kring-)Äüär/m

(jfr vårfva), hväsa, hvässa.

Anm. Piggvar, valp, vifta, vimla, vimmel, vimmelkantig och gullvifva {guldvifva 1. gidvifva) torde böra skrifvas utan h, 88. X. Se K (28. 6. a o. b), U. Z. Se H (80. 4) och T (81. 4).

85. SJe-lJudet, hvilket icke har något eget tecken, skrifves på flere olika sätt.

1. Med sk i allmänhet framför lent sjelfljud i svenska och försvenskade ord, t. ex. skema (schema), sken, skäck, skäl, sköt (af skjuta), beskäftig, beskällare faskin (fascin)^ kaskett, maskin, musköt^ skiffer, skisni, äfvensom (framför hårdt sjelfljud) i orden menniska (mensklig uttalas vanligen med fi- och ^^-ljud), wiar-skalk, skarlakan och ärtskocka (det senare uttalas stundom med S' och Ä;-ljud; en och annan skrif-

ver ärtschocka). Jfr 2, 5 o. 11 samt 28 (sid. 31, sp. 2).

2. Med skj i orden skjorta, skjul, skjuta (imperf. sköt), skjuts och skjutsa.

Anm. Fordom skrefs skj iski) äfven framför lena vokaler (»skjära», »skiörd» o. s. v.) Jfr tillnamnen Skjöld, Skiöldebrand, Nordenskjöld o. d.

3. Med stj i orden stjelk, stjelpa, stjema, stjert, stjäla,

4. Med sj i bl. a. sjagg (1. schagg), sjakal (schakal), sjal (I. schal, icke »shawl»), sjubb (-skinn), sjåare, sjåp, själ (ande), själ {sjel 1. säl, djurnamn), ansjovis (anjovis), häsja Qiässja), hysja (hyssja), hysjig (hyssjig, grådaskig), näsja G. nässja, snoka, vädra), rysja (ryssja), vysja (vyssja), äsja (ässja), af några äfven i ^jabrak, sjaekra, sjakt, sjatull, sjersmin, bongsjur m. fl. (eljest schabrak, schatull, jasmin, bonjour o, s. v.). Jfr 5 o 9.

Anm. /Sj förekommer icke i slutet af ord.

5. Med sch i bl. a. schabrak (sjabrali^, t^chack, schackra (sjaekra), schakt (sjakt), scha tull (sjatull), schavott, scheik (sjejk), schäs, affisch, bresch, brosch, broschyr (1. broskyr), dusch, fetisch, galosch, gamasch, kalesch, kapuschong, kaschmir, kautschuk, klatsch, komisch, kraschan, manschett, marsch, misch-masch, musch, mustasch, nisch, padischa, panasch, pascha, pit-schaft, punsch, tusch, vinsch. Jfr 1 o. 4.

6. Med ch i bl. a. champanj (champagne), champinjon, char.charad, charlatan, Charlott, charmant, charpi, chef, chevaleresk, chiffer (skriftecken för hemlig 'skrift), chiffonnier, chikan, chi-mèr, chinjong {chignon), choklad, decharge, revanch,

7. Med ^ i bl. a. följande franska låneord: arrangemang, arrangera, arrangör, diligens, elegi (uttalas dock ofta med g- eller >-ljud; jfr elegisk), tfwer^/(stundom med ^-Ijud; jfr energisk), engagera, Eugen {Eugène), Eu-genie (men Eugenia med /-ljud), fotogen, gelé, genant, gendarm (Fr. »gens d^armes»), genera, generel (men general med j-ljud), generalisera, generös, genever, geni (men genialisk och ginie med >ljud). genre, gentil, gest, giraff, ingeniör^ korrigera, logera, lo-gi{s), menageri, negligé, negligera, ohligera, orangeri, passägerare, protegera, rangera, redigera (ofta med g- eller /-ljud), regim, regissör, tragedi (ofta med g eller j, liksom tragisk; tragöd har g-Ijud). Jfr G (20. Anm. 6).

8. Med ge i bl. a. apanage, bagage, bandage, barege {baresch), bourgeoisi, decharge, ekipage, eremitage, fastage, gage, George (men Georg, Georgin med y-ljud), karambolage, kurage {cou-rage), loge, manege, massage, orange, page, passage, persiAage, jilantage, prestige äfvensom i obligeant, sergeant och voltige.

Anm. En och annan skrifver »bagasch», »bandasch», »ekipasch», serschant» o. s. v.

9. Med j i bl. a. bonjour (1. bongsjur, icke »bonjur»), jaka-randa (kunde rätt väl uttalas med

y-ljud), jalousi {jalusi), jargon (1. jargong), jasmin (se ofvan, 4), jeton, Julie, journal {icke »jur-nal»), justera, projekt (kunde gärna uttalas med /-ljud), se jour, toujours,

10. Med gi uti ordet religiös (hvilket dock ofta uttalas med gi 1. j; jfr religion)

11. Med sc i bl a. crescendo {krescendo), fascikel, fosforescens, konvalescent, lasciv, oscil-lera (1. oskillera), plebiscit, re-kognoscera, reminiscens, trans-scendentaL Om discipél, disciplin, obscen, scen, scepter och sceptisk se 80. 6. Jfr 85. 1.

12. Med si i bl. a. allusion, division, illusion, kollision, pen-sion, revision äfvensom i fysionomi (hvilket likväl af många uttalas med 01).

13. Med ssi i bl. a. cession (att skilja från session), kommission, mission, passion, per-misson, procession, profession, session.

14. Med sh i fashionable, sheriff, shirting och shoddy (konstull) m. fl. engelska ord.

Anm. 1. Ti uti auktion, direktion, invention, lektion, inskription och subskription ra. fl. uttalas vanligen med fijc-ljud, undantagsvis med tjer\jud.

Anm. 2. Nation uttalas än natjon (med fjVljud), än nasjon och än natsjon; portion, position, variation, indiskretion o. d. uttalas af somliga såsom portjon, positjon o. s. v, (med Oc-^j^d)» af andra portsjon, posisjon o. s. v.

Anm. 3. Bokstäfvei-na si i Blasieholmtn, stg i gästgifvare- 44 -

(gästgi/varegård), gästgi/veri, vestgöte och östgöte samt sti i Kristian, Kristianopel, Kristianstad ro. fi. böra i vårdadt språk uttalas såsom de skrifvas. Ofta höres dock é^e-ljud i dessa ord.

Anm. 4. S och h uttalas, emot hufvudregeln, med sina egna ljud framför mjuka vokaler i åtskilliga ord. Se K (28, 2. B. Anm. 3).

86. Tje-ljüdet^ hvilket ej har något eget tecken, skrifves på följande sätt.

1. Med k framför len vokal i de flesta ord, bl. a. kedja, kemi, kil, Kina, kines, kyrka, kägla, kök.

Anm. 1. I en mängd främmande ord, bl. a. katekes, kemi, kerub, Kina, Mromanti, kirurg, tecknades fye-ljudet förr med ch, men detta skrifsätt är nu nästan öfvergifvet. Jfr 22 (sid. 32).

Anm. 2. Om ifc-ljud framför lena vokaler sö K (28. 1 och Anm. 2).

2. Med kj i orden kjol, kjortel, Kjula (socken) och (dal)-kjusa.

Anm. Fordom skrefs ofta kj äfven framför mjuka vokaler, t. ex. »kjärlek», »kjärna», »kjöra», och i många familjenamn förekommer i detta fall ännu kj, t. ex. Kjellander, Kjellberg, Kjellman.

3. Med tj i orden tjena, tjenst, tjock, tjog, tjuder, tjuf, tjuga, tjugo, tjur, tjusa (i äldre språket, ännu på 1700-talet, »kjusa»), tjuta (imperf. tjöt), tjäder, tjäle (vanligen, men ej historiskt riktigt, käle), tjära, tjärn (sjö)

samt i åtskilliga namn, t. ex. Tjodolf,Tjerneld, Tjörner; Tjäll-mo (socken), Tjärby,

4. Med ch i några namn, t. ex. Chapman, Chalmers, Chester, Chydenivs, Chytrceus; cherusker (ett folkslag), Chimborato.

5. Med c uti italienska ord, t. ex. cento, cicisbeo, voce (mezza voce, sotto voce).

87> Ing-IJndet, hvilket ej har eget tecken, skrifves på ne-dànnämnda sätt.

1. Med ng, i de flesta fall, t. ex. lungsot, släng, sång, ung, stinga, styng (bättre än »stygn»). Särskildt märkas de plurala parti-cipialformerna fångna, af få, gångna, af gå, sjungna, af sjunga, sprungna, af springa, stungna, af stinga, och tvungna, af tvinga (icke »fågna», »gågna», »sjugna», »sprugna» o. s. v.).

Anm. 1. Jiw^-ljudet i franska och engelska låneord, som mera allmänt förekomma, tecknas vanligen och bäst med -ng, t. ex. abandong, abonnemang, agre-mang, arrangemang, avertisse-mang, balkong, ballong, bassäng, battemang, battong (batong), bri-dong, buljong, celadong (1. cela-dön), chinjong, chäslong, diftong, divertissemang (1. -ment; se 6. Anm. 2), döbattang, evenemang, fallissemang, fripong, följetong, gueridong (1. geridong), jargong, kartong, komplimang, kordong, kupong, lavemang, linong, mankemang, maräng (Fr. »meringue»), momang (jfr moment), möblemang, pantalong, polisong, poäng (Fr. »point»), refräng, resonemang, salong, signalemang (1. -ment). - 44 -

(gästgi/varegård), gästgi/veri, vestgöte och östgöte samt sti i Kristian, Kristianopel, Kristianstad ro. fi. böra i vårdadt språk uttalas såsom de skrifvas. Ofta höres dock é^e-ljud i dessa ord.

Anm. 4. S och h uttalas, emot hufvudregeln, med sina egna ljud framför mjuka vokaler i åtskilliga ord. Se K (28, 2. B. Anm. 3).

86. Tje-ljüdet^ hvilket ej har något eget tecken, skrifves på följande sätt.

1. Med k framför len vokal i de flesta ord, bl. a. kedja, kemi, kil, Kina, kines, kyrka, kägla, kök.

Anm. 1. I en mängd främmande ord, bl. a. katekes, kemi, kerub, Kina, Mromanti, kirurg, tecknades fye-ljudet förr med ch, men detta skrifsätt är nu nästan öfvergifvet. Jfr 22 (sid. 32).

Anm. 2. Om ifc-ljud framför lena vokaler sö K (28. 1 och Anm. 2).

2. Med kj i orden kjol, kjortel, Kjula (socken) och (dal)-kjusa.

Anm. Fordom skrefs ofta kj äfven framför mjuka vokaler, t. ex. »kjärlek», »kjärna», »kjöra», och i många familjenamn förekommer i detta fall ännu kj, t. ex. Kjellander, Kjellberg, Kjellman.

3. Med tj i orden tjena, tjenst, tjock, tjog, tjuder, tjuf, tjuga, tjugo, tjur, tjusa (i äldre språket, ännu på 1700-talet, »kjusa»), tjuta (imperf. tjöt), tjäder, tjäle (vanligen, men ej historiskt riktigt, käle), tjära, tjärn (sjö)

samt i åtskilliga namn, t. ex. Tjodolf,Tjerneld, Tjörner; Tjäll-mo (socken), Tjärby,

4. Med ch i några namn, t. ex. Chapman, Chalmers, Chester, Chydenivs, Chytrceus; cherusker (ett folkslag), Chimborato.

5. Med c uti italienska ord, t. ex. cento, cicisbeo, voce (mezza voce, sotto voce).

87> Ing-IJndet, hvilket ej har eget tecken, skrifves på ne-dànnämnda sätt.

1. Med ng, i de flesta fall, t. ex. lungsot, släng, sång, ung, stinga, styng (bättre än »stygn»). Särskildt märkas de plurala parti-cipialformerna fångna, af få, gångna, af gå, sjungna, af sjunga, sprungna, af springa, stungna, af stinga, och tvungna, af tvinga (icke »fågna», »gågna», »sjugna», »sprugna» o. s. v.).

Anm. 1. Jiw^-ljudet i franska och engelska låneord, som mera allmänt förekomma, tecknas vanligen och bäst med -ng, t. ex. abandong, abonnemang, agre-mang, arrangemang, avertisse-mang, balkong, ballong, bassäng, battemang, battong (batong), bri-dong, buljong, celadong (1. cela-dön), chinjong, chäslong, diftong, divertissemang (1. -ment; se 6. Anm. 2), döbattang, evenemang, fallissemang, fripong, följetong, gueridong (1. geridong), jargong, kartong, komplimang, kordong, kupong, lavemang, linong, mankemang, maräng (Fr. »meringue»), momang (jfr moment), möblemang, pantalong, polisong, poäng (Fr. »point»), refräng, resonemang, salong, signalemang (1. -ment). - 44 -

(gästgi/varegård), gästgi/veri, vestgöte och östgöte samt sti i Kristian, Kristianopel, Kristianstad ro. fi. böra i vårdadt språk uttalas såsom de skrifvas. Ofta höres dock é^e-ljud i dessa ord.

Anm. 4. S och h uttalas, emot hufvudregeln, med sina egna ljud framför mjuka vokaler i åtskilliga ord. Se K (28, 2. B. Anm. 3).

86. Tje-ljüdet^ hvilket ej har något eget tecken, skrifves på följande sätt.

1. Med k framför len vokal i de flesta ord, bl. a. kedja, kemi, kil, Kina, kines, kyrka, kägla, kök.

Anm. 1. I en mängd främmande ord, bl. a. katekes, kemi, kerub, Kina, Mromanti, kirurg, tecknades fye-ljudet förr med ch, men detta skrifsätt är nu nästan öfvergifvet. Jfr 22 (sid. 32).

Anm. 2. Om ifc-ljud framför lena vokaler sö K (28. 1 och Anm. 2).

2. Med kj i orden kjol, kjortel, Kjula (socken) och (dal)-kjusa.

Anm. Fordom skrefs ofta kj äfven framför mjuka vokaler, t. ex. »kjärlek», »kjärna», »kjöra», och i många familjenamn förekommer i detta fall ännu kj, t. ex. Kjellander, Kjellberg, Kjellman.

3. Med tj i orden tjena, tjenst, tjock, tjog, tjuder, tjuf, tjuga, tjugo, tjur, tjusa (i äldre språket, ännu på 1700-talet, »kjusa»), tjuta (imperf. tjöt), tjäder, tjäle (vanligen, men ej historiskt riktigt, käle), tjära, tjärn (sjö)

samt i åtskilliga namn, t. ex. Tjodolf,Tjerneld, Tjörner; Tjäll-mo (socken), Tjärby,

4. Med ch i några namn, t. ex. Chapman, Chalmers, Chester, Chydenivs, Chytrceus; cherusker (ett folkslag), Chimborato.

5. Med c uti italienska ord, t. ex. cento, cicisbeo, voce (mezza voce, sotto voce).

87> Ing-IJndet, hvilket ej har eget tecken, skrifves på ne-dànnämnda sätt.

1. Med ng, i de flesta fall, t. ex. lungsot, släng, sång, ung, stinga, styng (bättre än »stygn»). Särskildt märkas de plurala parti-cipialformerna fångna, af få, gångna, af gå, sjungna, af sjunga, sprungna, af springa, stungna, af stinga, och tvungna, af tvinga (icke »fågna», »gågna», »sjugna», »sprugna» o. s. v.).

Anm. 1. Jiw^-ljudet i franska och engelska låneord, som mera allmänt förekomma, tecknas vanligen och bäst med -ng, t. ex. abandong, abonnemang, agre-mang, arrangemang, avertisse-mang, balkong, ballong, bassäng, battemang, battong (batong), bri-dong, buljong, celadong (1. cela-dön), chinjong, chäslong, diftong, divertissemang (1. -ment; se 6. Anm. 2), döbattang, evenemang, fallissemang, fripong, följetong, gueridong (1. geridong), jargong, kartong, komplimang, kordong, kupong, lavemang, linong, mankemang, maräng (Fr. »meringue»), momang (jfr moment), möblemang, pantalong, polisong, poäng (Fr. »point»), refräng, resonemang, salong, signalemang (1. -ment).- 45 -

säsong, talang, talong, terräng, transparang, träng, vaggong, volang.

Anm. 2. Somliga mera eallan förekommande låneord med äng-ljud skrifvas nästan alltid som i urspråket, bl, a. en (i en corps, en rage, en suite), entresol, entusiasm, gamin, genre, gentil, pen-dant, pendyl, pensé, pension, rendera, sensibel, timbre.

Anm. 3. Alla låneord på -ion äfvensom en mängd dylika ord på -on uttalas med slutet o och n samt skrifvas i öfverensstämmelse dermed, t. ex. antifon^ bastion, beton, chablonj champinjon, ciceron, citron, cyklon, dragon, epigon, eqvation, exekution, fason ifaqon), federation, galon^ garnison, illumination, illusion, introduktion, kanon, kapitulation, konklusion, kujon, melon, motion, nation, patron, pion, pluton, portion, ranson, reception, rekapitulation, reparation, reson, situation, spion, sqvadroni telefon.

Anm. 4. Efter olika uttal skrifves fronton eller frontong, piston 1. pistong, ponton 1. pon-tong.

Anm. 5. I en mängd låneord på -ens och -ent uttalas dessa ändelser som äns och änt, icke som angs och ang, t. ex. accent, accidens, audiens, departement, element, eqvivalent, evident, in-dolens, indolent, intendent, kongruens, korrespondens, korrespondent, moment (del af en paragraf), patent, patient, permanent, potens, pretendent, qvittens, sentens, supplement, temperament.^ tendens.

2. Med n framför k i samma grundstafvelse, t. ex. blink, länk, rynka, sinka, samt framför d, s och t i åtskilliga låneord, t. ex. abandong, allians, annons, arrogans, finans, survivans, vakans, charmant, vigilant.

3. Med g före n i samma grundstafvelse, t. ex. agn, fägna, (icke »fängna»), lugn, signa, Tegnér.

Anm, I ordet lugnt, neutrum af adj. lugn, är gn tecken för ön^-ljudet.

88. Långt vokalljud betecknades fordom ofta: a. genom vokalers dubbelskrifning, b. genom h efter vokaler (se 21. Anm. 1 o. 2) och c. genom (stumt) e (företrädesvis efter 0. Detta bruk är längesedan öfvergifvet, utom i vissa tillnamn, bl, a, Graan, Gyllenhaal, Åmeen, Kleen, No-reen, Friis, Boos, Soop, Ruuth, Bååth, Rääf, Böös; Dahlgren, Svahn, Lehnberg, Sohlman; Fries, Liedberg, Siegbahn, Piehl, samt, hvad dubbelskrifningen angår, några får ortnamn, bl. a. Boo, Råà och Trää.

Anm. I många danska och norska namn (liksom ock i de flesta andra dylika danska och norska ord) är e stumt efter vokal, t. ex. Lie, Moe (men hörbart i Due, Thue m. fl.).

Anm. 2. Förr skrefs alltid Tibordty> (af böra) till skillnad från adv. bort.

89. Beteckningen af långt (dubbelt) konsonant-ZyticZ.

A. Dubbelskrifning bör användas - 45 -

säsong, talang, talong, terräng, transparang, träng, vaggong, volang.

Anm. 2. Somliga mera eallan förekommande låneord med äng-ljud skrifvas nästan alltid som i urspråket, bl, a. en (i en corps, en rage, en suite), entresol, entusiasm, gamin, genre, gentil, pen-dant, pendyl, pensé, pension, rendera, sensibel, timbre.

Anm. 3. Alla låneord på -ion äfvensom en mängd dylika ord på -on uttalas med slutet o och n samt skrifvas i öfverensstämmelse dermed, t. ex. antifon^ bastion, beton, chablonj champinjon, ciceron, citron, cyklon, dragon, epigon, eqvation, exekution, fason ifaqon), federation, galon^ garnison, illumination, illusion, introduktion, kanon, kapitulation, konklusion, kujon, melon, motion, nation, patron, pion, pluton, portion, ranson, reception, rekapitulation, reparation, reson, situation, spion, sqvadroni telefon.

Anm. 4. Efter olika uttal skrifves fronton eller frontong, piston 1. pistong, ponton 1. pon-tong.

Anm. 5. I en mängd låneord på -ens och -ent uttalas dessa ändelser som äns och änt, icke som angs och ang, t. ex. accent, accidens, audiens, departement, element, eqvivalent, evident, in-dolens, indolent, intendent, kongruens, korrespondens, korrespondent, moment (del af en paragraf), patent, patient, permanent, potens, pretendent, qvittens, sentens, supplement, temperament.^ tendens.

2. Med n framför k i samma grundstafvelse, t. ex. blink, länk, rynka, sinka, samt framför d, s och t i åtskilliga låneord, t. ex. abandong, allians, annons, arrogans, finans, survivans, vakans, charmant, vigilant.

3. Med g före n i samma grundstafvelse, t. ex. agn, fägna, (icke »fängna»), lugn, signa, Tegnér.

Anm, I ordet lugnt, neutrum af adj. lugn, är gn tecken för ön^-ljudet.

88. Långt vokalljud betecknades fordom ofta: a. genom vokalers dubbelskrifning, b. genom h efter vokaler (se 21. Anm. 1 o. 2) och c. genom (stumt) e (företrädesvis efter 0. Detta bruk är längesedan öfvergifvet, utom i vissa tillnamn, bl, a, Graan, Gyllenhaal, Åmeen, Kleen, No-reen, Friis, Boos, Soop, Ruuth, Bååth, Rääf, Böös; Dahlgren, Svahn, Lehnberg, Sohlman; Fries, Liedberg, Siegbahn, Piehl, samt, hvad dubbelskrifningen angår, några får ortnamn, bl. a. Boo, Råà och Trää.

Anm. I många danska och norska namn (liksom ock i de flesta andra dylika danska och norska ord) är e stumt efter vokal, t. ex. Lie, Moe (men hörbart i Due, Thue m. fl.).

Anm. 2. Förr skrefs alltid Tibordty> (af böra) till skillnad från adv. bort.

89. Beteckningen af långt (dubbelt) konsonant-ZyticZ.

A. Dubbelskrifning bör användas - 45 -

säsong, talang, talong, terräng, transparang, träng, vaggong, volang.

Anm. 2. Somliga mera eallan förekommande låneord med äng-ljud skrifvas nästan alltid som i urspråket, bl, a. en

(i en corps, en rage, en suite), entresol, entusiasm, gamin, genre, gentil, pen-dant, pendyl, pensé, pension, rendera, sensibel, timbre.

Anm. 3. Alla låneord på -ion äfvensom en mängd dylika ord på -on uttalas med slutet o och n samt skrifvas i öfverensstämmelse dermed, t. ex. antifon^ bastion, beton, chablonj champinjon, ciceron, citron, cyklon, dragon, epigon, eqvation, exekution, fason ifaqon), federation, galon^ garnison, illumination, illusion, introduktion, kanon, kapitulation, konklusion, kujon, melon, motion, nation, patron, pion, pluton, portion, ranson, reception, rekapitulation, reparation, reson, situation, spion, sqvadroni telefon.

Anm. 4. Efter olika uttal skrifves fronton eller frontong, piston 1. pistong, ponton 1. pon-tong.

Anm. 5. I en mängd låneord på -ens och -ent uttalas dessa ändelser som äns och änt, icke som angs och ang, t. ex. accent, accidens, audiens, departement, element, eqvivalent, evident, in-dolens, indolent, intendent, kongruens, korrespondens, korrespondent, moment (del af en paragraf), patent, patient, permanent, potens, pretendent, qvittens, sentens, supplement, temperament.^ tendens.

2. Med n framför k i samma grundstafvelse, t. ex. blink, länk, rynka, sinka, samt framför d, s och t i åtskilliga låneord, t. ex. abandong, allians, annons, arrogans, finans, survivans, vakans, charmant, vigilant.

3. Med g före n i samma grundstafvelse, t. ex. agn, fägna, (icke »fängna»), lugn, signa, Tegnér.

Anm, I ordet lugnt, neutrum af adj. lugn, är gn tecken för ön^-ljudet.

88. Långt vokalljud betecknades fordom ofta: a. genom vokalers dubbelskrifning, b. genom h efter vokaler (se 21. Anm. 1 o. 2) och c. genom (stumt) e (företrädesvis efter 0. Detta bruk är längesedan öfvergifvet, utom i vissa tillnamn, bl, a, Graan, Gyllenhaal, Åmeen, Kleen, No-reen, Friis, Boos, Soop, Ruuth, Bååth, Rääf, Böös; Dahlgren, Svahn, Lehnberg, Sohlman; Fries, Liedberg, Siegbahn, Piehl, samt, hvad dubbelskrifningen angår, några får ortnamn, bl. a. Boo, Råå och Trää.

Anm. I många danska och norska namn (liksom ock i de flesta andra dylika danska och norska ord) är e stumt efter vokal, t. ex. Lie, Moe (men hörbart i Due, Thue m. fl.).

Anm. 2. Förr skrefs alltid Tibordty> (af böra) till skillnad från adv. bort.

89. Beteckningen af långt (dubbelt) konsonant-ZyticZ.

A. Dubbelskrifning bör användas- 46 -

1. I slutet af ord, äfven sammansättningsdelar, som stå i början eller inuti ord, t. ex. snabb, gadd, vidd, fåll, borr, vett; vallgosse, barrträd, vinkallskåL — J skrifves alltid enkelt.

Undantagen uppräknas under bokstäfverna B, G, K, M, N, 1% 8 och T.

2. Mellan två vokaler, t. ex. Ebbe, fadder, egga, eller, glömma, vinna. — J skrifves äfven i detta fall städse enkelt.

Undantagen uppräknas under bokstäfverna D^ M och P*

3. Framför böjningsändelsen s (genitivens s och passivmärket), t. ex. gadds, daggs, alls, brunns, slotts, dracks, hälls (= hälles), släpps (= släppes). Jfr M o. N.

På samma sätt framför än-delsema -lig och -Ung med föregående s, t. ex. kittslig, kroppslig, rättslig; brottsling, skyddsling,

4. Framför ändelser, som börja med konsonanterna I, n, r, således ord på -la, -le, -lek, -lig, -Ung; -na, -ne, -nad, -ning, -när; -ra, -re, ändelser som börja med j med föregående p eller t samt ändelserna -bar, -dom, -het, -sam, -skap. Ex. bettla, kittla, nässla, uggla, huckle, hvasslek, hygglig, krasslig, mässlin g,ättling; bottna, teckna, tröttna, vissna, vittne, mättnad, byggning, qvittning, tullnär; bullra, glittra, sqvallra, bättre, yttre; hyppja, làppja, gyttja, kättja, lättja, nyttja, vittja; hållbar; trolldom; snabbhet, visshet: stillsam, villsam; sällskap.

Undantagen uppräknas under konsonanterna D^ K« L^ M^ N, By S och T.

6. Framför böjningsändelserna -d, -de, -t och -te efter b, g, k, I, p, r och s. Se nedan.

B. Enkel konsonant såsom tecken för långt medljud nyttjas

1. I stamord framför annan konsonant, t. ex. folk, fors, sats, smuts, vits.

Anm. I upptäckt skrifves ek.

2. Framför andra ändelser än de ofvan (A. 4) uppräknade, således de, som börja med d, g,k,m, s, t samt j, utom efter och L Ex. bygd (subst.), dygd (af duga); fradga, stadga, vidga, vredgas; dyrka, halka, idka,svalka;fetma, sötma; vitsa, ilska, lufsa, rensa, brådska, dolsk, rädsla; drägtig, rikta, trakta, tukta,vakta;skönja, vilja, värja.

Anm. Om stamformens korta slutkonsonant blir lång framför en tillkommen böjningsändelse, så bibehålies enkelteckningen, t. ex. dags (icke »hur daggs»), hvars (af hvar), högt (af hög), skogs (icke »till skoggs»).

3. Framför böjningsändelserna -d, -de, -t och -te efter m och 7]. Se nedan.

€• Körande lå7igt medljuds teckning framför böjningsändelserna -d, -de, -t och -te — d. v. s. uti imperf ektum, det passiva parti-cipiet och supinum af vissa verb samt obestämda formen neutr. sing. af de flesta adjektiv — äro för närvarande mycket olika åsig-ter rådande och mycken oreda gängse.

Lämpligast, äfven nr fonetisk synpunkt (särskildt med af seende på imperf ek tformema), torde vara att i dessa fall, såsom länge var~ 47 -

allmänneligen ^ndtoget, ^ enkel-skrifva endast m och n samt naturligtvis j, som alltid tecknas enkelt, fifven när det är långt. Ex^gömde, gömd, gömt (af gömma), tomt (af tom), kände, känd, känt (af känna), grant (af grann),

Deremot: Snabbt (af snabb); hyggde, byggd, byggt (af bygga), (af trygg)', bräckte, bräckt (af bräcka), räckte, räckt (af räcka), flackt (af flack), tjockt (af tjock); fyllde, fylld, fyllt (af fylla), spillde, spilld, spillt {fdspilla), fullt (affull) ; knäppte, knäppt (af knäppa), slappt (af slapp); torrt (af torr); kysste, kysst (af kyssa), hvasst (af hvass).

Jfr blygdes, blygts (af blygas), blygt {fA blyg); bräkte, bräkt (af bräka), vräkte, vräkt (af vräka), slakt (af slak), klokt (af klok); kylde, kyld, kylt (af kyla), fult (af ful); svepte, svept (af svepa), djupt (af djup); stort (af stor); lyste, lyst (af lysa), löst (af lös).

A n m. 1. I obestämda formen sing. neutr. af adjektiv och parti-cipier pà dd skrifves långt Mjud med dt, t. ex. berådt (moà), före-tedt (af företedd).

Anm. 2. Man skrifver ^rör^fö o. bragt (af bringa), sagd o. sagt (af säga) samt i analogi dermed lagd o. lagt (af lägga) äfvensom måste o. måst (jfr miste, mist).

Anm. 3. Rätt många teckna i ofvannämnda fall äfven I enkelt, således sält (af säll), stälde, stält; nndra de tre nu nämnda samt g, t. ex. stygt (af stygg), bygde, bygt o. s. v.

Enligt ett förslag af »Nordiska rättstafningsmötet 1869» skola

alla ifrågakommande konsonantljud i nämnda fall skrifvas med endast ett tecken, t. ex. knapt, hvast, tjokt (af tjock), släkte (af (af släcka). Detta förslag har af några antagits oförändradt, hvaremot andra hafva biträdt detsamma med den ändringen att de beteckna långt ^-Ijud med ck {tryckt, af trycka), under det åtskilliga beteckna jämväl «-ljudet med två 5-tecken {kysstetiikyssa). Ännu flere modifikationer finnas.

I alla händelser måste naturligtvis dubbelskrifning ske, när tvetydighet skulle uppstå genom enkelskrifning: fullt {af full, till skillnad från fult, af ful), kallt (af kall, till skillnad från kalt, af kal), visst (af viss, till skillnad från vist, af vis) o, s. v.

D. Långt konsonantljud, som fprekommer efter vokal tillsammans med två eller flere andra konsonantljud i samma grundstafvelse, tecknas med enkel konsonant, såvida icke det långa ljudet är k, i hvilket fall man " skrifver ck. I adjektiv, som bildats af nomina propria, ingå dessa i regeln oförändrade. Ex. herska, klipsk, lapsk,

skotskt, spotsk, ställdt, trolsk {icke »herrska», »klippsk» o. s. v.); (en sammansvärjning har) upptäckts; Bemadottska grafchoret, Cru-sellska melodier. Jfr katolsk och kreolsk, i hvilka I är kort, samt brottslig, köttslig, rättslig,skydds-Ung o. d., hvilkas I tillhör en annan stafvelse.

40. Yid konsonantsmöteii i sammanskrifna ord akte man sig noga för att oriktigt utelemna ~ 47 -

allmänneligen ^ndtoget, ^ enkel-skrifva endast m och n samt naturligtvis j, som alltid tecknas enkelt, fifven när det är långt. Ex^gömde, gömd, gömt (af gömma), tomt (af tom), kände, känd, känt (af känna), grant (af grann),

Deremot: Snabbt (af snabb); hyggde, byggd, byggt (af bygga), (af trygg)', bräckte, bräckt (af bräcka), räckte, räckt (af räcka), flackt (af flack), tjockt (af tjock); fyllde, fylld, fyllt (af fylla), spillde, spilld, spillt {fdspilla), fullt (affull) ; knäppte, knäppt (af knäppa), slappt (af slapp); torrt (af torr); kysste, kysst (af kyssa), hvasst (af hvass).

Jfr blygdes, blygts (af blygas), blygt {fA blyg); bräkte, bräkt (af bräka), vräkte, vräkt (af vräka), slakt (af slak), klokt (af klok); kylde, kyld, kylt (af kyla), fult (af ful); svepte, svept (af svepa), djupt (af djup); stort (af stor); lyste, lyst (af lysa), löst (af lös).

A n m. 1. I obestämda formen sing. neutr. af adjektiv och parti-cipier pà dd skrifves långt Mjud med dt, t. ex. berådt (moà), före-tedt (af företedd).

Anm. 2. Man skrifver ^rör^fö o. bragt (af bringa), sagd o. sagt (af säga) samt i analogi dermed lagd o. lagt (af lägga) äfvensom måste o. måst (jfr miste, mist).

Anm. 3. Rätt många teckna i ofvannämnda fall äfven I enkelt, således sält (af säll), stälde, stält; nndra de tre nu nämnda samt g, t. ex. stygt (af stygg), bygde, bygt o. s. v.

Enligt ett förslag af »Nordiska rättstafningsmötet 1869» skola

alla ifrågakommande konsonantljud i nämnda fall skrifvas med endast ett tecken, t. ex. knapt, hvast, tjokt (af tjock), släkte (af (af släcka). Detta förslag har af några antagits oförändradt, hvaremot andra hafva biträdt detsamma med den ändringen att de beteckna långt ^-Ijud med ck {tryckt, af trycka), under det åtskilliga beteckna jämväl «-ljudet med två 5-tecken {kysstetiikyssa). Ännu flere modifikationer finnas.

I alla händelser måste naturligtvis dubbelskrifning ske, när tvetydighet skulle uppstå genom enkelskrifning: fullt {af full, till skillnad från fult, af ful), kallt (af kall, till skillnad från kalt, af kal), visst (af viss, till skillnad från vist, af vis) o, s. v.

D. Långt konsonantljud, som fprekommer efter vokal tillsammans med två eller flere andra konsonantljud i samma grundstafvelse, tecknas med enkel konsonant, såvida icke det långa ljudet är k, i hvilket fall man " skrifver ck. I adjektiv, som bildats af nomina propria, ingå dessa i regeln oförändrade. Ex. herska, klipsk, lapsk, skotskt, spotsk, ställdt, trolsk {icke »herrska», »klippsk» o. s. v.); (en sammansvärjning har) upptäckts; Bemadottska grafchoret, Cru-sellska melodier. Jfr katolsk och kreolsk, i hvilka I är kort, samt brottslig, köttslig, rättslig,skydds-Ung o. d., hvilkas I tillhör en annan stafvelse.

40. Yid konsonantsmöteii i sammanskrifna ord akte man sig noga för att oriktigt utelemnaeller tillägga någon konsonant. Man skrifve *an**n**alkande, bor**tt**aga, då**rr**epe, död**ss**år* (jfr *dödsår*), *efte**rr**ättelse* (*icke* »efterättelse»; jfr *efte**r**-apa*), *ege**nn**yttig, emo**tt**aga, fö**rr**åda, försi**gg**å, hal**ss**tarrig, hype**r-r**omantisk, iak**tt**aga, i**nn**ästla, kor**ss**tyng, krin**gg**å, lif**ss**traff, lö**ss**öfd, me**dd**ela, mö**dd**ryg, par**mm**ätare, ro**ff**ogel, sege**ll**ed, sege**rr**ik, sege**rr**us, slä**dd**on, tillfred**ss**tälla* (***ställa till freds***), *öfverens**ss**tämma, öfve**rr**aska, öfve**rr**umpla, öfve**rr**östa* (jfr *öfve**r**-ösa*), *Öste**rr**ike* o. s. v. samt vid fördelning på två rader och eljest då bindetecken nyttjas: *doc**k-k**lädning, fa**ll-l**ucka, kro**ss-s**år, na**tt**-tub, pla**tt-t**ysk, rä**tt-t**rogen, si**ll-l**ake, ti**ll-l**ämpa, to**rr-r**olig, u**pp-p**assare, u**pp-p**iggande, ä**gg-g**ula* (*äggegula*) o. s. v.

Egennamns stafning.

41. I **andras tillnamn** får man icke göra den ringaste ändring. Man skrifve således *Karlsson, Karlson, Karlssohn, Karlsohn, Karlzon* eller *Carlsson, Carlson* o. s. v.; *Kullberg, Kullbergh* eller *Cullbergh; Lindquist, Lindqvist* eller *Lindkvist; Vallin* eller *Wallin* o. s. v., allt efter som namnens egare sjelfva stafva.

De från språkets allmänna skriflagar afvikande ljudbeteckningarna i tillnamns stafning bero mestadels derpå att de härstamma från äldre skeden af språkets utveckling eller äro af främmande ursprung samt i enskilda fall på okunnighet eller fåfänga.

42. I fråga om **förnamn** kan man ej yrka samma stränghet, som när det gäller tillnamn, enär det är svårare att komma i håg huru hvarje enskild skrifver sitt förnamn. Har man särskildt lagt på minnet huru vissa personer pläga skrifva (t. ex. *Arvid, Arwid, Arfwid* l. *Arfvid, Karin* l. *Carin, Karl* l. *Carl, Rikhard* l. *Richard, Oskar Teodor* l. *Oscar Theodor*), så gör man bäst i att skrifva som de. — Vidkommande historiska förnamn och då det är fråga om förnamn sjelfva såsom sådana, utan afseende på viss person, eger man att följa de vanliga rättskrifningslagarna.

43. Namnet på vårt land torde rättast skrifvas *Sverige.* Den ursprungliga formen, *Svea rike* (svearnas rike), sammandrogs först till *Sverike,* och deraf blef *Sverige,* med hög ton (akut) på första stafvelsen. Många skrifva *Sverge;* men denna form kräfver, i likhet med andra tvåstafviga svenska ord på vokal, egentligen låg ton (gravis) på första stafvelsen. Jfr t. ex. orden *Börje, svärje, värje, ärje* (pres. konj. af *svärja, värja, ärja*) o. s. v. En och annan har, utan att vinna efterföljd, sökt återupptaga formen *Sverike.*

44. Namnen på Sveriges grannriken böra skrifvas: *Norge* {icke »Norrige»), *Danmark* (*icke* »Dannemark»), *Finland* (*icke* »Finnland»). De motsvarande adjektiven äro *norsk* (*icke* »norrsk»), *dansk, finsk* och *finländsk.* eller tillägga någon konsonant. Man skrifve *a**nn**alkande, bor**tt**aga, då**rr**epe, död**ss**år* (jfr *dödsår*), *efte**rr**ättelse* (*icke* »efterättelse»; jfr *efte**r**-apa*), *ege**nn**yttig, emo**tt**aga, fö**rr**åda, försi**gg**å, hal**ss**tarrig, hype**r-r**omantisk, iak**tt**aga, i**nn**ästla, kor**ss**tyng, krin**gg**å, lif**ss**traff, lö**ss**öfd, me**dd**ela, mö**dd**ryg, par**mm**ätare, ro**ff**ogel, sege**ll**ed, sege**rr**ik, sege**rr**us, slä**dd**on, tillfred**ss**tälla* (***ställa till freds***), *öfveren**ss**tämma, öfve**rr**aska, öfve**rr**umpla, öfve**rr**östa* (jfr *öfve**r**-ösa*), *Öste**rr**ike* o. s. v. samt vid fördelning på två rader och eljest då bindetecken nyttjas: *doc**k-k**lädning, fa**ll-l**ucka, kro**ss-s**år, na**tt-t**ub, pla**tt-t**ysk, rä**tt-t**rogen, si**ll-l**ake, ti**ll-l**ämpa, to**rr-r**olig, u**pp-p**assare, u**pp-p**iggande, ä**gg-g**ula* (*äggegula*) o. s. v.

Egennamns stafning.

41. I **andras tillnamn** får man icke göra den ringaste ändring. Man skrifve således *Karlsson, Karlson, Karlssohn, Karlsohn, Karlzon* eller *Carlsson, Carlson* o. s. v.; *Kullberg, Kullbergh* eller *Cullbergh; Lindquist, Lindqvist* eller *Lindkvist; Vallin* eller *Wallin* o. s. v., allt efter som namnens egare sjelfva stafva.

De från språkets allmänna skriflagar afvikande ljudbeteckningarna i tillnamns stafning bero mestadels derpå att de härstamma från äldre skeden af språkets utveckling eller äro af främmande ursprung samt i enskilda fall på okunnighet eller fåfänga.

42. I fråga om **förnamn** kan man ej yrka samma stränghet, som när det gäller tillnamn, enär det är svårare att komma i håg huru hvarje enskild skrifver sitt förnamn. Har man särskildt lagt på minnet huru vissa personer pläga skrifva (t. ex. *Arvid, Arwid, Arfwid* l. *Arfvid, Karin* l. *Carin, Karl* l. *Carl, Rikhard* l. *Richard, Oskar Teodor* l. *Oscar Theodor*), så gör man bäst i att skrifva som de. — Vidkommande historiska förnamn och då det är fråga om förnamn sjelfva såsom sådana, utan afseende på viss person, eger man att följa de vanliga rättskrifningslagarna.

43. Namnet på vårt land torde rättast skrifvas *Sverige.* Den ursprungliga formen, *Svea rike* (svearnas rike),

sammandrogs först till *Sverike,* och deraf blef *Sverige,* med hög ton (akut) på första stafvelsen. Många skrifva *Sverge;* men denna form kräfver, i likhet med andra tvåstafviga svenska ord på vokal, egentligen låg ton (gravis) på första stafvelsen. Jfr t. ex. orden *Börje, svärje, värje, ärje* (pres. konj. af *svärja, värja, ärja*) o. s. v. En och annan har, utan att vinna efterföljd, sökt återupptaga formen *Sverike.*

44. Namnen på Sveriges grannriken böra skrifvas: *Norge* {icke »Norrige»), *Danmark* (*icke* »Dannemark»), *Finland* (*icke* »Finnland»). De motsvarande adjektiven äro *norsk* (*icke* »norrsk»), *dansk, finsk* och *finländsk.* eller tillägga någon konsonant. Man skrifve *a**nn**alkande, bo**rtt**aga, då**rr**epe, dödssår* (jfr *dödsår*), *efte**rr**ättelse* (*icke* »efterättelse»; jfr *efte**r**-apa*), *ege**nn**yttig, emo**tt**aga, fö**rr**åda, försi**gg**å, hal**ss**tarrig, hype**r-r**omantisk, iak**tt**aga, **inn**ästla, kor**ss**tyng, krin**gg**å, lif**ss**traff, lö**ss**öfd, me**dd**ela, mö**dd**ryg, par**mm**ätare, ro**ff**ogel, sege**ll**ed, sege**rr**ik, sege**rr**us, slä**dd**on, tillfred**ss**tälla* (*ställa till freds*), *öfveren**ss**tämma, öfve**rr**aska, öfve**rr**umpla, öfve**rr**östa* (jfr *öfve**r**-ösa*), *Öste**rr**ike* o. s. v. samt vid fördelning på två rader och eljest då bindetecken nyttjas: *doc**k-k**lädning, fa**ll-l**ucka, kro**ss-s**år, na**tt-t**ub, pla**tt-t**ysk, rä**tt-t**rogen, si**ll-l**ake, ti**ll-l**ämpa, to**rr-r**olig, u**pp-p**assare, u**pp-p**iggande, ä**gg-g**ula* (*äggegula*) o. s. v.

Egennamns stafning.

41. I **andras tillnamn** får man icke göra den ringaste ändring. Man skrifve således *Karlsson, Karlson, Karlssohn, Karlsohn, Karlzon* eller *Carlsson, Carlson* o. s. v.; *Kullberg, Kullbergh* eller *Cullbergh; Lindquist, Lindqvist* eller *Lindkvist; Vallin* eller *Wallin* o. s. v., allt efter som namnens egare sjelfva stafva.

De från språkets allmänna skriflagar afvikande ljudbeteckningarna i tillnamns stafning bero mestadels derpå att de härstamma från äldre skeden af språkets utveckling eller äro af främmande ursprung samt i enskilda fall på okunnighet eller fåfänga.

42. I fråga om **förnamn** kan man ej yrka samma stränghet, som när det gäller tillnamn, enär det är svårare att komma i håg huru hvarje enskild skrifver sitt förnamn. Har man särskildt lagt på minnet huru vissa personer pläga skrifva (t. ex. *Arvid, Arwid, Arfwid* l. *Arfvid, Karin* l. *Carin, Karl* l. *Carl, Rikhard* l. *Richard, Oskar Teodor* l. *Oscar Theodor*), så gör man bäst i att skrifva som de. — Vidkommande historiska förnamn och då det är fråga om förnamn sjelfva såsom sådana, utan afseende på viss person, eger man att följa de vanliga rättskrifningslagarna.

43. Namnet på vårt land torde rättast skrifvas *Sverige.* Den ursprungliga formen, *Svea rike* (svearnas rike),
sammandrogs först till *Sverike,* och deraf blef *Sverige,* med hög ton (akut) på första stafvelsen. Många skrifva *Sverge;* men denna form kräfver, i likhet med andra tvåstafviga svenska ord på vokal, egentligen låg ton (gravis) på första stafvelsen. Jfr t. ex. orden *Börje, svärje, värje, ärje* (pres. konj. af *svärja, värja, ärja*) o. s. v. En och annan har, utan att vinna efterföljd, sökt återupptaga formen *Sverike.*

44. Namnen på Sveriges grannriken böra skrifvas: *Norge* {icke »Norrige»), *Danmark* (*icke* »Dannemark»), *Finland* (*icke* »Finnland»). De motsvarande adjektiven äro *norsk* (*icke* »norrsk»), *dansk, finsk* och *finländsk.* eller tillägga någon konsonant. Man skrifve *a**nn**alkande, bo**rtt**aga, då**rr**epe, dödssår* (jfr *dödsår*), *efte**rr**ättelse* (*icke* »efterättelse»; jfr *efte**r**-apa*), *ege**nn**yttig, emo**tt**aga, fö**rr**åda, försi**gg**å, hal**ss**tarrig, hype**r-r**omantisk, iak**tt**aga, **inn**ästla, kor**ss**tyng, krin**gg**å, lif**ss**traff, lö**ss**öfd, me**dd**ela, mö**dd**ryg, par**mm**ätare, ro**ff**ogel, sege**ll**ed, sege**rr**ik, sege**rr**us, slä**dd**on, tillfred**ss**tälla* (*ställa till freds*), *öfveren**ss**tämma, öfve**rr**aska, öfve**rr**umpla, öfve**rr**östa* (jfr *öfve**r**-ösa*), *Öste**rr**ike* o. s. v. samt vid fördelning på två rader och eljest då bindetecken nyttjas: *doc**k-k**lädning, fa**ll-l**ucka, kro**ss-s**år, na**tt-t**ub, pla**tt-t**ysk, rä**tt-t**rogen, si**ll-l**ake, ti**ll-l**ämpa, to**rr-r**olig, u**pp-p**assare, u**pp-p**iggande, ä**gg-g**ula* (*äggegula*) o. s. v.

Egennamns stafning.

41. I **andras tillnamn** får man icke göra den ringaste ändring. Man skrifve således *Karlsson, Karlson, Karlssohn, Karlsohn, Karlzon* eller *Carlsson, Carlson* o. s. v.; *Kullberg, Kullbergh* eller *Cullbergh; Lindquist, Lindqvist* eller *Lindkvist; Vallin* eller *Wallin* o. s. v., allt efter som namnens egare sjelfva stafva.

De från språkets allmänna skriflagar afvikande ljudbeteckningarna i tillnamns stafning bero mestadels derpå att de härstamma från äldre skeden af språkets utveckling eller äro af främmande ursprung samt i enskilda fall på okunnighet eller fåfänga.

42. I fråga om **förnamn** kan man ej yrka samma stränghet, som när det gäller tillnamn, enär det är svårare att komma i håg huru hvarje enskild skrifver sitt förnamn. Har man särskildt lagt på minnet huru vissa personer pläga skrifva (t. ex. *Arvid, Arwid, Arfwid* l. *Arfvid, Karin* l. *Carin, Karl* l. *Carl, Rikhard* l. *Richard, Oskar Teodor* l. *Oscar Theodor*), så gör man bäst i att skrifva som de. — Vidkommande historiska förnamn och då det är fråga om förnamn sjelfva såsom sådana, utan afseende på viss person, eger man att följa de vanliga rättskrifningslagarna.

43. Namnet på vårt land torde rättast skrifvas *Sverige.* Den ursprungliga formen, *Svea rike* (svearnas rike), sammandrogs först till *Sverike,* och deraf blef *Sverige,* med hög ton (akut) på första stafvelsen. Många skrifva *Sverge;* men denna form kräfver, i likhet med andra tvåstafviga svenska ord på vokal, egentligen låg ton (gravis) på första stafvelsen. Jfr t. ex. orden *Börje, svärje, värje, ärje* (pres. konj. af *svärja, värja, ärja*) o. s. v. En och annan har, utan att vinna efterföljd, sökt återupptaga formen *Sverike.*

44. Namnen på Sveriges grannriken böra skrifvas: *Norge* {icke »Norrige»), *Danmark* (*icke* »Dannemark»), *Finland* (*icke* »Finnland»). De motsvarande adjektiven äro *norsk* (*icke* »norrsk»), *dansk, finsk* och *finländsk.* eller tillägga någon konsonant. Man skrifve *a**nn**alkande, bo**rtt**aga, då**rr**epe, dö**dss**år* (jfr *dödsår*), *efte**rr**ättelse* (*icke* »efterättelse»; jfr *efte**r**-apa*), *ege**nn**yttig, emo**tt**aga, fö**rr**åda, försi**gg**å, hal**ss**tarrig, hype**r-r**omantisk, iak**tt**aga, **inn**ästla, kor**ss**tyng, krin**gg**å, lif**ss**traff, lö**ss**öfd, me**dd**ela, mö**dd**ryg, par**mm**ätare, ro**ff**ogel, sege**ll**ed, sege**rr**ik, sege**rr**us, slä**dd**on, tillfred**ss**tälla* (***s**tälla till fred**s***), *öfveren**ss**tämma, öfve**rr**aska, öfve**rr**umpla, öfve**rr**östa* (jfr *öfve**r**-ösa*), *Öste**rr**ike* o. s. v. samt vid fördelning på två rader och eljest då bindetecken nyttjas: *doc**k-k**lädning, fa**ll-l**ucka, kro**ss-s**år, na**tt-t**ub, pla**tt-t**ysk, rä**tt-t**rogen, si**ll-l**ake, ti**ll-l**ämpa, to**rr-r**olig, u**pp-p**assare, u**pp-p**iggande, ä**gg-g**ula* (*äggegula*) o. s. v.

Egennamns stafning.

41. I **andras tillnamn** får man icke göra den ringaste ändring. Man skrifve således *Karlsson, Karlson, Karlssohn, Karlsohn, Karlzon* eller *Carlsson, Carlson* o. s. v.; *Kullberg, Kullbergh* eller *Cullbergh; Lindquist, Lindqvist* eller *Lindkvist; Vallin* eller *Wallin* o. s. v., allt efter som namnens egare sjelfva stafva.

De från språkets allmänna skriflagar afvikande ljudbeteckningarna i tillnamns stafning bero mestadels derpå att de härstamma från äldre skeden af språkets utveckling eller äro af främmande ursprung samt i enskilda fall på okunnighet eller fåfänga.

42. I fråga om **förnamn** kan man ej yrka samma stränghet, som när det gäller tillnamn, enär det är svårare att komma i håg huru hvarje enskild skrifver sitt förnamn. Har man särskildt lagt på minnet huru vissa personer pläga skrifva (t. ex. *Arvid, Arwid, Arfwid* l. *Arfvid, Karin* l. *Carin, Karl* l. *Carl, Rikhard* l. *Richard, Oskar Teodor* l. *Oscar Theodor*), så gör man bäst i att skrifva som de. — Vidkommande historiska förnamn och då det är fråga om förnamn sjelfva såsom sådana, utan afseende på viss person, eger man att följa de vanliga

rättskrifningslagarna.

43. Namnet på vårt land torde rättast skrifvas *Sverige.* Den ursprungliga formen, *Svea rike* (svearnas rike), sammandrogs först till *Sverike,* och deraf blef *Sverige,* med hög ton (akut) på första stafvelsen. Många skrifva *Sverge;* men denna form kräfver, i likhet med andra tvåstafviga svenska ord på vokal, egentligen låg ton (gravis) på första stafvelsen. Jfr t. ex. orden *Börje, svärje, värje, ärje* (pres. konj. af *svärja, värja, ärja*) o. s. v. En och annan har, utan att vinna efterföljd, sökt återupptaga formen *Sverike.*

44. Namnen på Sveriges grannriken böra skrifvas: *Norge* {icke »Norrige»), *Danmark* (*icke* »Dannemark»), *Finland* (*icke* »Finnland»). De motsvarande adjektiven äro *norsk* (*icke* »norrsk»), *dansk, finsk* och *finländsk.* 45. Af de Sfriga ortnamnen

äro ganska många, både svenska och utländska, vacklande i afseende på stafningen. Nedanstående lista upptager några sådana namn, i de former förf. anser riktigast. Aachen, Abessinien, Acko iAkko),

Afganistan (jafgan, afganisk o.

afgansk), Afrika (afrikan 1. afrikanare,

afrikansk), Akershus (icke »Aggershus»), Alaska (icke »Alaschka»), Alfvesta,

Alger (stad o. departement),

Algeriet 1. Alger (land),

Alingsås,

Als (T. Alsen),

Alsace (se Elsass),

Alsike (socken),

Altranstådt,

Amerika (amerikan 1. amerikanare, amerikansk). Anneberg,

Antiokia {antiokén, antiökisk o.

antiokènsk), Antwerpen (Fr. Anvers), Apenrade (se Åbenrå), Apulien, Ararat,

Arkadien (arkadier, arkadisk),

Arkangel (1. Arkangelsk),

Arkipelagen,

Arnhem,

Arvika,

Asien (asiat, asiatisk), Asjanti 1. Assanti (bättre än

»Aschanti»), Asov,

Asovska sjön, Assanti (se Asjanti),

Linder, Sv, språkets behandl.

Astrakan,

Athen (athenare 1. atheniensare, pl. äfven athenienser, 1. Aten, atenare o. s. v., icke »Aten»), Ättika,

Augustenborg (T. Augustenburg),

Avesta,

Azorerna,

Baalbek (1. Balbek),

Babylon (babylonier, babylonisk),

Badajoz,

Baden (badensare, badensisk o, badisk),

Bajern (1. Bäjem, bajrare 1. bäjrare, bajersk \, båjersk, icke »Bayern», »Baiern», »bay-rare» o. s. v.), Bajkal (Baikal), Baktra (Baktrien), Balbék (se Baalbek), Bangkok (Bankok), Barthelemy (1. Bartelemy), Beckaskog (1. Bäckaskog), Beirut,

Belgien (belgier, belgisk),

Beludsjistan (1. Belutsjistan),

Bender,

Bergenhus,

Bergqvara,

Berings sund.

Betania (1. Betanien),

Betel,

Betesda,

Betfage,

Betlehem (betléhemitisk).

Betsaida,

Biscaya,

Bleking (blekingsbo, blekingsk.

Blekinge län). Bodö,

Bohus län (bohusläning, bohuslänsk), Bombaj (1. Bombay),

4Bomhöved,

'8 Bosch (se Hertogenbosch), Brasilien (brasilian 1. brasilia-

nare, brasiliansk), Bratsbergs amU Bremen,

Brevik (icke »Brevig»), Britannien {britt, brittisk och

britannisk), Brügge (Fr. Bruges), Bryssel (Fr. Bruxelles), Bråvalla {hed), Budapest,

Buenos Åires (1. B, Ayres),

Bukkefjord,

Bukovina,

Bukurest (1. Bukarest), Bulgarien {bulgar, bulgarisk), Buskeruds amt.

Bysans {bysantiner, bysantinsk), Bäckaskog (se Beckaskog), Bäjem (se Bajern), Böhmen (1. Bömen, böhmare 1. bömare, böhmisk 1. bömisk),

Canossa,

Ceyhn {singales, singalesisk), Chile [chilén 1. chilenare, chilensk), Chimborazo, Cilicien (jfr Sicilien), Cimbrishamn (se Simrishamn), Cirkassien (1. Tsjerkessien), Civita vecchia, Compostéla, Cordova {Cordoba), Corsica (se Koraika), Coruna (1. Korunja; jfr 26), Cypern {cyprier, cyprisk),

Dalarna {dalkarl, dalsk), Damaskus, Danmark (se 44), Dannevirke {Danevirke), Dekan {Dekhan),

Delfi {delfisk; Grek. Delfoi),

Djamna O* Djumna, »Jumna»),

Dnjepr,

Dnjestr,

Dorpat,

Dsungariet (1. Songariet), Dunkerque {icke »Dünkirehen»), Dvina,

Dybböl {icke »Dyppeh; T. Düp-pel),

Edam {icke »Eidam»), Edessa,

Efesus {efesier, efesisk o. efe-

sinsk), Egadiska öama, Egeiska hafvet, Egypten {egyptier, egyptisk), Eidsvold {Ejds^old), Eksjö, Elefanta, Elfsnabben, Elsass (Fr. AUace), Emilien, Emmån,

Engelbrektsholmen,

Engelholm,

Enghien,

Eqvatorial-Afrika, Escorial {icke »Escurial»), Eskilstuna,

Estland {estlänning, plur. äfven

ester, estländsk o. estnisk), Etiopien {etiopier, etiopisk), Etna {icke »iEtna»), Eubea, Eufrat,

Europa {europé, europeisk),

Falköping, Falun,

Fenicien {fenicier, fenicisk), Fidsji-öama (1. Fidji-öarna), Filadelfia (1. Philadelphia),Filipinerna,

Filippi,

Filipstad,

Finland (se 44),

Finmarken,

Finnveden,

Finspong {Finspång), Fireme (se Florens), Fiskebäckskil, Flekkefjord,

Flensborg (T. Flensburg), Florens (florentinare, florentinsk;

It. Fireme, deraf firenzisk), Focis (Grek. Fokis), Folgefonn,

Forsmark {icke »Forssmark»), Foss (socken i Bohus län), Frankrike {fransman, fransk,

icke »fransysk»), Frat,

Fredericia, Frederikshavn,

Fredrikshall (N. Frederikshald), Fredrikshamn,

Fredriksstad (N. Frederiksstad),

Fredrikssten (N. Frederikssten),

Friedland,

Friesland,

Frijsenborg,

Frygien {frygier, frygisk), Fi^yksdalen, Fyen {fyenbo, fyensk), Färöarna {färöing, färöisk),

Gaèta,

Galatien {galater, galatisk), Galilén {galilé, galileisk), Galizien,

Gallien {gallier, gallisk),

Gallipoli,

Gand (se Gent),

Gautjod {icke »Gauthiod»),

Gefle,

Gellivare,

Genesaret,

Genève (T. Genf),

Genova (se Genua),

Gent (Fr. Gand),

Genua {genuesare 1. genues, genu-

esisk; It. Genova), Gestrikland(gestring, gestrikisk), Getsemane, Geysir,

Goda-hopps-udden (1. Godahopps-

udden), Golgata, Golkonda, Gomorra,

Gotland {gotlänning, gute, gotländsk, gutnisk), Gravenstein (se Gråsten), Graz (fordom »Gratz», »Grätz»,

»Gretz» 1. »Grez»), Greifswald,

Grekland {grek, grekinna, grekisk), Grenna, Grisslehamn,

Groningen {icke »Gröningen»), Gråsten (T. Gravenstein), Grätz (se Graz), »Gröningen» (se Groningen), Gudbrandsdalen, Gustavia, Göta elf, Göteborg.

46. Haag, Haarlem,

Haderslev (T. Hadersleben), Haiti {= San Domingo), Hajdarabad (1. Hejderabad; E.

Heyderabad), Halsberg, Hamar, > Hammerfest, Handbörds härad.Hannover (hannoveran 1. hanno-veranare, hannoversk o. hanno-veransk), Haslidalen,

Havanna (1. Havana), Hejderahad (ee Hajderabad), Hekla, Helsingfors,

Helsingland {helsing, helsingsk), Herjedalen,

Herkeberga (socken, ej »Herkuls-

berga»), Hermon, Hemösand,

s Hertogenbosch 1. *s Bosch (T.

Herzogenbusch), Hesperien Qiesperisk), Hessen {hessar^, hessisk), Hessleholm, Himalaja {Himalaya), Hjelmaren, Hjo,

Holstein,

Horn-avan,

Hudiksvall,

Hålågaland,

Hönefos,

Indien {indian, indisk), Innsbruck,

Island {isländing, bättre än »is-ländare», isländsk).

Jakobsstad {Jakobstad)^ Jamajka,

Japan {japanes, japanesisk o. japansk),

Java {javan, javanesisk o. ja-

vansk), Jedo {Jeddo, »Yeddo»), Jenisej, Jeriko,

Jockmock {Jokkmokk), Jonien {jonier, jonisk).

Joniska öarna, Juden,

»Jumna» (se Djamna), Jutland 1. Jylland {jute 1. jyl-

länning, jutsk 1. jylländsk), Jyväskylä,

Jämtland {jämte o. jämtlänning, jämtländsk 1. Jemtland, jemte o. s. v.),

KajS^a,

Kairo {icke »Cairo»), Kalabrien {kalabrier, kalabres 1. kalabresare, kalabrisk o. kala-bresisk), Kalahari,

Kaldén {kaldé, kaldeisk),

Kaledonien,

Kalifornien,

Kalkutta,

Kalmar,

Kampanien^

Kamsjatka,

Kanaan {kanaanit, plur. äfven kananeer, kananeisk o. kanaanitisk), Kanarie-öarna, Kandia {kandiot, kandisk), Kantabriska bergen. Kanton, Kap,

Kapernaum, Kappadocien,

Karelen {karelare, plur. äfven

kareler, karelsk), Karibiska {Karaibiska) hafvet, Karien, Karlberg, Karlsbad, Karlsborg, Karlshamn, Karlskrona, Karlsruhe, Karlstad,Karlsten, Karmel, Karolinerna, Karpaterna, Karpentaria-viken, Kartago {kartager 1. kartagi-nenser, kartagisk o. kartagi-nensisk), Kassel,

Kastalia {Kastaliska källan), Kastilien {kastiliani kastilisk o.

kastiliansk), Katrineholm, Kattegatt (D. Kattegat), Kauhajoki, Kaukasien, Kaukasus, Kedar, Kefalonia,

Kexholm {Keksholm), Kiel,

Kina {kines, kinesisk), Kirkholm {Kirchholm), Klar-elfven, Knäred,

Kochinkina {-kines, -kinesisk), Kolmården,

Kongelf (se Kungelf), Konradsherg,

Konstantinopel {konstantinopoli-

tan, -politansk), Korea {korean, koreansk), Korfu, Korint,

Korsika {korsikan 1. korsikanare, korsikansk 1. Gorsica o. s. v.), Korsnäs,

Korunja (se C orund),

Krakov {ej »Krakau»),

Ärw^daZa,(socken, éfj»Krigsdala»),

Kristiania,

Kristianopel,

Kristianshorg,

Kristiansfeld,

Kristianssand,

Kristianssund,

Kristianstad,

Kristinehamn,

Kronborg (fästning),

Kronobergs län,

Kronstadt,

Kungelf (1. Kongelf),

Kungsbacka,

Kuopio,

Kurdistan {kurder, kurdisk), Kur-Hessen,

Kurland {kurländare, plur. äfven

kurer, kurländsk), Kvikkjokk (se Qvickjock). Kärnten,

Köpenhamn (D. Kjöbenhavn 1. Köbenhavn),

Laeken, Landskrona, Lappland {lapp, lapsk), Laurvik {icke »Laurvig»), Lech,

Leiden {Leyden), Leipzig,

Liège (T. Lüttich), Lillehammer,

Lissabon (Portug. Lisboa), Litauen (1. Litaven icke »Li-

thauen»). Livland {livländare, plur. äfven

liver, livländsk). Lofoten {icke »Lofoden» 1. »Lo-

fodden»), Loreto,

Lotringen (1. ,Lothringen; Fr.

Lorraine), Lovisa, Lucca,

Luleå {Lule), Lüttich (se Liège), Lybeck {lybeckare, lybsk o. ly-becksk; T. Lübeck),— 54 —

Làland,

Lä88ö (D. Læ8ö\

Maanselkä, Maastricht,

Macedonien {macedonier, mace-

donisk), Madagaskar, Magelhaens sund, Mainz,

»Majland» (se Milano), Malacka (Malakka), Malaga,

Mallorca {icke »Majorca»), Malta {maltes 1. maltesare, mal-

tesisk), Mantsjuriet,

Maraton (1. Marathon),

Maribo,

Mariefred,

Mariehamn,

Mariestad,

Marocko {marockan, marockansk

1. Marokko o. b. v.), Massachusetts, Mecheln, Mecka {Mekka), Mejico (se Mexiko), Menorca {icke »Minorca»), Mesolongi (1. Misolungi), Metz,

Mexiko {mexikan 1. mexikanare, mexikansk 1. Mejico o. s. v.), Mtklagård,

Milano {milanes 1. milanesare, milanesisk, icke »Majland» 1. »Mayland»), Misolungi (se Mesolungi), Mississippi,

Moluckerna {Molukkerna),

Monaco,

Monte Cristo,

Mosamhik,

Moskva,

Moss,

München {münchnare), Möen,

MörrumS'ån,

Nakskov^ (icke »Naskov»), Napoli (se Neapel), Nasaret,

Neapel {neapolitan 1. neapoli-tanare, neapolitansk; It. Na-poli), Nebraska,

Nederländerna (1. Nederlanden,

nederländare, -ländsk), Nerike {nerking, nerkisk 1. Nä-

rike, Närke o. s. v.), Neufchdtel, Neva,

Nicæa {nicæansk), Nijmegen (se Nimegen), Nikobarerna, Nikolaistad (= Vasa), Nikopolis,

Nimegen (Holl. Nijmegen, icke

»Nimwegen»), Ninive, Njemen, Nordmöre, Norge (se 44), Norrtelje, Novgorod, Nuckö {Nukkö), Numedalen,
Nya Zeeland {ny-zeéländare, ny-
zeeländsk), Nykarleby {Ny-Karleby), Näsijärvi,
Odense, Omberg, Oravais,
Orkenöarna {orkenöing, orken-
öisk, icke »Orknöarna»), Oroust,Oskar-Fredriksborg (Oàkarfre-
driksborg). Oskarshall (N. Oakarshal), Oskarshamn, Oskarsstad (= Arvika), Oslo {icke »Opslo»), Osnabrück,
47. Paflagonien,
Palestina,
Pamfylien,
Pandsjab (»Pendschab»), Pannonien,
Paris {parisare, parisisk, pa-riser-),
Pater-noster-skären {Patemoster-
skären), »Pendechab» (se Pandsjab), Pennsylvanien (1. Pennsylvania), Persberg,
Peru {peruan, peruansk), Petsjora,
Piemonte {piemontes 1. piemonte-
sare, piemontesisk), Pireus, Plevna,
Polen {polack,polsk, icke »Fobien»
o. s. v.), Polynesien,
Pommern {pommerinkare, pommersk),
Pompeji {pompejan 1. pompe-
janare, pompejansk), Ponte-corvo, Porla, Porto-rico,
Portugal {portugis, portugisisk), Preussen {preussare, preussisk), Provence {provenqal, provenqalsk
o. -galisk), Prut, Pulkova, Pultava, Pyreneema,
Påskallavik (Påskallevik), Päijänne,
Qvarken,
Qvickjock {Kvikkjokk),
Qvidinge,
Qvistrum,
Ratan,
Reims,
Rekama,
Retien,
Reuss,
Reval,
Reykjavik,

Reymersholm {Rejmersholm), Rhen{-floden),

Ringerike {icke »Ringerige»), Ringkjöbing {-köbing), Rio de Janeiro, Rom {romaré, romersk; Ital.

Roma), Romerike, Ronneby, Rosendal,

Roskilde {Roeskildé), Roslagen,

Rumänien {Rumania 1. Rumänien), Rügen (1. Mygen), Ryssland {ryss, ryska, i Finland ofta rysse [jfr jinne'] och rys-sinna, rysk, icke »ryssk»), Räfsnäs, Rönne,

Sabbatsberg,

Sachsen {sachsare, sachsisk),

Saimen {Saima kanal).

Salamis {salaminsk),

San Domingo (se Haiti),

Sardinien {sardinare, sardinisk),

Sanssouci,

Sarpsfos,Satakunta,

Savojen (savojard, savojisk),

Savolaæ {Savolaks),

Schleswig (se Slesvig),

Schwahen {schwahare^schwabisk),

Schweiz {schweizare, schweizisk).

Seland (se Själland),

Serbien,

Sevastopol,

Shanghai,

Shetlandsöarna,

Siarn {siames, siamesisk),

Sicilien {sicilian 1. sicilianare,

siciliansk; jfr Cilici^), Sibenbyrgen (T. Siebenbürgen), Sigtuna,

Simrishamn (1. Cimbrishamn), Siréköpinge,

Själland, själlänning o. själlän-dare, själländsk (1. Seland, selänning o. s. v.), Skagen {icke »Skagern»), Skagerrack (D. Skagerrak), Skandinavien (1. Skandien, skandinav, skandinavisk, poet.sfcan-disk),

Skedvi (socken, icke »Schedvi»), Skellefteå {Skellefte), Skenninge {Skeninge), Skien,

Skottland {skotte, skotsk), Skultuna,

Skåne {skåning, skånsk), Slesvig {slesvigare, slesvigsk; T.

Schleswig), Slite {icke »Slitö»), Sofiero,

Sollefteå {SoHefte), Sonderburg (se Sönderborg), Songariet (se Dsungariet), Spanien {spanior, spaniorska,

spansk), Sparta {spartan, spartansk), Stejermark,

Stiklestad,

Stolbova,

Strengnäs,

Suez {Suez-kanalen),

Sundeved (T. Sundewitt),

Sundsvall,

Sverige (se 48),

Svitjod {icke »Svithiod»),

Svolder,

Sváltorna,

Sånga (kyrka),

Säter,

Södertelje,

Sölvesborg,

Sönderborg (T. Sonderburg), Söndmöre,

Tabor {icke »Thabor»), Tahiti (1. Taheiti, tahitier), Tarragona,

Tavastland {tavastlänning, -län-dare, plur. äfven tavaster, -ländsk), Tebe {teban 1. tebanare, tebansk

eller Thebe o. s. v.), Tejas (se Texas), Telemarken {telemarking), Temesvar, Tennessee, Teodosia,

Termopyle {Thermopylæ), Tessalien {tessalier, tessalisk), Tessalonika, »Tessin» (se Ticino), Tevsina,

Texas (1. Tejas),

Thebe (se Tebe).

Thermopylæ (se Termopyle),

Tibet {tibetan, tibetansk),

Ticino (bättre än T. »Tessin»),

Tingvalla,

Tisted,

Tjörn,

Tokaj,Torikin {tonkines, tonkinesisk), Torekov,

Torino (se Turin),

Torshavn,

Torshälla,

Toskana {toskanare, toskansk 1.

Toscana o. s. v.). Traden {trader, tradsk), TreUtborgy

Trient (1. Trident, trientisk o. tri-

dentinsk; It. Trento), Trieste (T. Triest), Tröja {tröjan 1. irojanare, trojansk), Tromsö, Trondhjem, Tscheljuskin,

Tsjerkessien (se Cirkassien), Tule,

Tunis (stad),

Tunis 1. Tunisien (stat).

Tureberg,

Turin (Ital. Torino), Turkiet {turk, turkisk), Tübingen,

Tyrolen {tyrolare, tyrolsk), Tyrreniska hafvet, Tönning,

Ukrajna (1. ükrajne, icke

»ükrän»), Ulricehamn, Ulriksdal,

Ungern {ungrare, ungersk),

Upland,

Uppvidinge,

Upsala,

Vadsö, Wagram,

Valakiet {Valachiet),

Valdajbergen,

Valders,

Valland {välsk).

Vardö, Varna,

Varsjav (1. Varsjava, icke »War-

schau»), Vasa (= Nikolaistad), Waterloo, Vaxholm,

Venedig (Ital. Venezia, venezi-

anare, veneziansk), »Verelä» (se Väråiå), Vestergötland{vestgöte,vestgötsk,

vestgöta-), Vestervik, Vesterås, Westfalen,

Vesuvius (poet. Vesuv, best. f-

Vesuven), Vexiö {Vexjö), Wien, Wiesbaåen, Villmanstrand, Vilna, Vimmerbif, Visby, Wismar, Wittenberg, Volga,

Volynien (1. Volhynien, icke »Wo-

lünien»), Vuoxen {Vuoksen), Würtemberg, Würzbergi Vänern {Venem), Vänersborg { Venersborg), Värend,

Värmdö {Vermdö), Värmland {värmlänning, -ländsk

1. Vermland o. s. v.), Värnamo {Vemamo), Värtan {Värtabanan), Värälä {icke »Verelä»), Vättern {Vettern),

»YcrfJo» (se Jedo),- 58 -

Zaandam {icke »Zaardam»), Zaragoza, ' Zeeland (i Nederländerna), Zion, Zuiderzee, Zürich,

Åbenrå {Aabenraa; T.Apenrade),

Ålborg {Aalborg),

Ålesund {Aalesund),

Ålleberg,

Åmmeberg,

Århus {Aarhus)y

Årsta,

Östergötland {östgöte, östgötsk,

östgöta-), Österrike {österrikare, österrikisk; icke »österrikesk»).

48. Härledningar af och sammansättningar med person och ortnamn måste, hvad ljudbeteckningen vidkommer, i tillämpliga delar rätta sig efter stamorden. Ex. Böhmen, böhmare, böhmisk, eller Bömen, bömare, bömisk; Calviii, calvinsk; Cato, catonisk eller Kato, katonisk; Lucullus, lucullisk eller Lukullus, lukullisk; Luther, lutheran, lutherdom, luthersk {icke »luteran», »lutersk»); Waldenström, waldenströmian.

49. Afstafning.

1. I enkla ord skrifves en konsonant mellan två vokaler på den senare raden, och af två eller flere konsonanter mellan två vokaler föres den sista till den senare raden^ och de öfriga till den förra. Ex. by-ta, konung, sto-ja, vä-æa; bäf-va, långa, off-ra, vitt-na,

ünd. 1. Sk, sp, st och dr böra ej åtskiljas, utan föras tillsam-

mans på den senare raden, såvida icke s eller d äro dubbel-skrifna. Ex. a-ska, äl-ska, gäspa, ho-sta, hin-dra, men kyss-te, viss-te, blädd-ra, fladd-ra.

ünd. 2. I låneord pläga bok-stäfver, som tillsammans beteckna ett ljud, ej skiljas på olika rader. Ex. di-scipel, konvalescent, kraschan, ansjovis.

Anm. 1 Några skrifva n och g, när dessa i förening beteckna äng-Xjuå, tillsammans på den förra raden, således mång-a, ving-e.

Anm. 2. Vid Ijudstafvelse-delningen iakttages, att »till den föregående vokalen föras så många konsonantljud, som tillsammans kunna sluta ett oböjdt ord i språket.» Ex. ald-rig, hög-er, skyll-a, vänt-a.

Anm. 3. Vid fördelning efter grundstafvelse gäller det att skilja ordens stammar från böjnings- och afledningsändelser. Afstafning efter denna grundsats medför stora svårigheter i tillämpningen.

2. Sammansatta och samman-skrifna ord delas efter samman-sättningsdelama. Ex. Af-und, bolm-ört, för-ena, för-eviga, förinta, halsstarrig, in-i-från, här-om-dagen. Afledningsändelsen i

-aktig behandlas i detta fall såsom sammansättningsled.

Vid dylika ords fördelning på två rader undvike man att stycka sammansättningsdelarna. Ex./ör-orena {icke »f öro-ren a»), kyrkoherde {icke »kyr-koherde»), rättskemist {icke »rättske-mist»).

50. Stor begynnelsebokstaf {initial) nyttjas i följande fall. - 58 -

Zaandam {icke »Zaardam»), Zaragoza, ' Zeeland (i Nederländerna), Zion, Zuiderzee, Zürich,

Åbenrå {Aabenraa; T.Apenrade),

Ålborg {Aalborg),

Ålesund {Aalesund),

Ålleberg,

Åmmeberg,

Århus {Aarhus)y

Årsta,

Östergötland {östgöte, östgötsk,

östgöta-), Österrike {österrikare, österrikisk; icke »österrikesk»).

48. Härledningar af och sammansättningar med person och ortnamn måste, hvad ljudbeteckningen vidkommer, i tillämpliga delar rätta sig efter stamorden. Ex. Böhmen, böhmare, böhmisk, eller Bömen, bömare, bömisk; Calviii, calvinsk; Cato, catonisk eller Kato, katonisk; Lucullus, lucullisk eller Lukullus, lukullisk; Luther, lutheran, lutherdom, luthersk {icke »luteran», »lutersk»); Waldenström, waldenströmian.

49. Afstafning.

1. I enkla ord skrifves en konsonant mellan två vokaler på den senare raden, och af två eller flere konsonanter mellan två vokaler föres den sista till den senare raden^ och de öfriga till den förra. Ex. by-ta, konung, sto-ja, vä-æa; bäf-va, långa, off-ra, vitt-na,

ünd. 1. Sk, sp, st och dr böra ej åtskiljas, utan föras tillsam-

mans på den senare raden, såvida icke s eller d äro dubbel-skrifna. Ex. a-ska, äl-ska, gäspa, ho-sta, hin-dra, men kyss-te, viss-te, blädd-ra, fladd-ra.

ünd. 2. I låneord pläga bok-stäfver, som tillsammans beteckna ett ljud, ej skiljas på olika rader. Ex. di-scipel, konvalescent, kraschan, ansjovis.

Anm. 1 Några skrifva n och g, när dessa i förening beteckna äng-Xjuå, tillsammans på den förra raden, således mång-a, ving-e.

Anm. 2. Vid Ijudstafvelse-delningen iakttages, att »till den föregående vokalen föras så många konsonantljud, som tillsammans kunna sluta ett oböjdt ord i språket.» Ex. ald-rig, hög-er, skyll-a, vänt-a.

Anm. 3. Vid fördelning efter grundstafvelse gäller det att skilja ordens stammar från böjnings- och afledningsändelser. Afstafning efter denna grundsats medför stora svårigheter i tillämpningen.

2. Sammansatta och samman-skrifna ord delas efter samman-sättningsdelama. Ex. Af-und, bolm-ört, för-ena, för-eviga, förinta, halsstarrig, in-i-från, här-om-dagen. Afledningsändelsen i

-aktig behandlas i detta fall såsom sammansättningsled.

Vid dylika ords fördelning på två rader undvike man att stycka sammansättningsdelarna. Ex./ör-orena {icke »f öro-ren a»), kyrkoherde {icke »kyr-koherde»), rättskemist {icke »rättske-mist»).

50. Stor begynnelsebokstaf {initial) nyttjas i följande fall. - 58 -

Zaandam {icke »Zaardam»), Zaragoza, ' Zeeland (i Nederländerna), Zion, Zuiderzee, Zürich,

Åbenrå {Aabenraa; T.Apenrade),

Ålborg {Aalborg),

Ålesund {Aalesund),

Ålleberg,

Åmmeberg,

Århus {Aarhus)y

Årsta,

Östergötland {östgöte, östgötsk,

östgöta-), Österrike {österrikare, österrikisk; icke »österrikesk»).

48. Härledningar af och sammansättningar med person och ortnamn måste, hvad ljudbeteckningen vidkommer, i tillämpliga delar rätta sig efter stamorden. Ex. Böhmen, böhmare, böhmisk, eller Bömen, bömare, bömisk; Calviii, calvinsk; Cato, catonisk eller Kato, katonisk; Lucullus, lucullisk eller Lukullus, lukullisk; Luther, lutheran, lutherdom, luthersk {icke »luteran», »lutersk»); Waldenström, waldenströmian.

49. Afstafning.

1. I enkla ord skrifves en konsonant mellan två vokaler på den senare raden, och af två eller flere konsonanter mellan två vokaler föres den sista till den senare raden^ och de öfriga till den förra. Ex. by-ta, konung, sto-ja, vä-æa; bäf-va, långa, off-ra, vitt-na,

ünd. 1. Sk, sp, st och dr böra ej åtskiljas, utan föras tillsam-

mans på den senare raden, såvida icke s eller d äro dubbel-skrifna. Ex. a-ska, äl-ska, gäspa, ho-sta, hin-dra, men kyss-te, viss-te, blädd-ra, fladd-ra.

ünd. 2. I låneord pläga bok-stäfver, som tillsammans beteckna ett ljud, ej skiljas på olika rader. Ex. di-scipel, konvalescent, kraschan, ansjovis.

Anm. 1 Några skrifva n och g, när dessa i förening beteckna äng-Xjuå, tillsammans på den förra raden, således mång-a, ving-e.

Anm. 2. Vid Ijudstafvelse-delningen iakttages, att »till den föregående vokalen föras så många konsonantljud, som tillsammans kunna sluta ett oböjdt ord i språket.» Ex. ald-rig, hög-er, skyll-a, vänt-a.

Anm. 3. Vid fördelning efter grundstafvelse gäller det att skilja ordens stammar från böjnings- och afledningsändelser. Afstafning efter denna grundsats medför stora svårigheter i tillämpningen.

2. Sammansatta och samman-skrifna ord delas efter samman-sättningsdelama. Ex. Af-und, bolm-ört, för-ena, för-eviga, förinta, halsstarrig, in-i-från, här-om-dagen. Afledningsändelsen i

-aktig behandlas i detta fall såsom sammansättningsled.

Vid dylika ords fördelning på två rader undvike man att stycka sammansättningsdelarna. Ex./ör-orena {icke »f öro-ren a»), kyrkoherde {icke »kyr-koherde»), rättskemist {icke »rättske-mist»).

50. Stor begynnelsebokstaf {initial) nyttjas i följande fall. - 58 -

Zaandam {icke »Zaardam»), Zaragoza, ' Zeeland (i Nederländerna), Zion, Zuiderzee, Zürich,

Åbenrå {Aabenraa; T.Apenrade),

Ålborg {Aalborg),

Ålesund {Aalesund),

Ålleberg,

Åmmeberg,

Århus {Aarhus)y

Årsta,

Östergötland {östgöte, östgötsk,

östgöta-), Österrike {österrikare, österrikisk; icke »österrikesk»).

48. Härledningar af och sammansättningar med person och ortnamn måste, hvad ljudbeteckningen vidkommer, i tillämpliga delar rätta sig efter stamorden. Ex. Böhmen, böhmare, böhmisk, eller Bömen, bömare, bömisk; Calviii, calvinsk; Cato, catonisk eller Kato, katonisk; Lucullus, lucullisk eller Lukullus, lukullisk; Luther, lutheran, lutherdom, luthersk {icke »luteran», »lutersk»); Waldenström, waldenströmian.

49. Afstafning.

1. I enkla ord skrifves en konsonant mellan två vokaler på den senare raden, och af två eller flere konsonanter mellan två vokaler föres den sista till den senare raden^ och de öfriga till den förra. Ex. by-ta, konung, sto-ja, vä-æa; bäf-va, långa, off-ra, vitt-na,

ünd. 1. Sk, sp, st och dr böra ej åtskiljas, utan föras tillsam-

mans på den senare raden, såvida icke s eller d äro dubbel-skrifna. Ex. a-ska, äl-ska, gäspa, ho-sta, hin-dra, men kyss-te, viss-te, blädd-ra, fladd-ra.

ünd. 2. I låneord pläga bok-stäfver, som tillsammans beteckna ett ljud, ej skiljas på olika rader. Ex. di-scipel, konvalescent, kraschan, ansjovis.

Anm. 1 Några skrifva n och g, när dessa i förening beteckna äng-Xjuå, tillsammans på den förra raden, således mång-a, ving-e.

Anm. 2. Vid Ijudstafvelse-delningen iakttages, att »till den föregående vokalen föras så många konsonantljud, som tillsammans kunna sluta ett oböjdt ord i språket.» Ex. ald-rig, hög-er, skyll-a, vänt-a.

Anm. 3. Vid fördelning efter grundstafvelse gäller det att skilja ordens stammar från böjnings- och afledningsändelser. Afstafning efter denna grundsats medför stora svårigheter i tillämpningen.

2. Sammansatta och samman-skrifna ord delas efter samman-sättningsdelama. Ex. Af-und, bolm-ört, för-ena, för-eviga, förinta, halsstarrig, in-i-från, här-om-dagen. Afledningsändelsen i

-aktig behandlas i detta fall såsom sammansättningsled.

Vid dylika ords fördelning på två rader undvike man att stycka sammansättningsdelarna. Ex./ör-orena {icke »f öro-ren a»), kyrkoherde {icke »kyr-koherde»), rättskemist {icke »rättske-mist»).

50. Stor begynnelsebokstaf {initial) nyttjas i följande fall.- 59 -

1. I hvarje ord, som börjar en mening, äfven i direkt an-föring, då anföringsord föregår. Ex. Lifvet ar kort, I fjerde budet heter det: Du skall hedra din fader och din moder!

2. I alla egennamn (nomina propria), jämväl personifikationer af liflösa ting äfvensom namn och titlar på skrifter, institutioner o. s. v. Ex. Karly Matilda, Erik Gustaf Geijer, Sverige, Norden (= Skandinavien), Göteborg, Köpenhamn, Kyrkostaten, gubben Vinter (om årstiden), poemet Nattvardsbarnen, tidningen Aftonbladet, Landtmaterikonto-ret. Doktor X, har utgifvit en bok, som afhandlar Rosomas strid om England. Professor R. håller föreläsningar på Vetenskapsakademiens hörsal. (Men Äfven Sverige har sin vetenskapsakademi).

Anm. 1. När ett proprium utgöres af fiere fristående ord, nyttjas stor bokstaf numera vanligen endast i det första af dessa, såvida icke något af de öfriga är i och för sig ett proprium. Ex. Svenska akademien. Heliga landet, Hvita hafvet. Gamla och Nya testamentet; men Gamla Kastilien (jfr vårt gamla Sverige), Mindre Asien.

Anm. 2. Fordom användes nästan alltid, och af många skrifves ännu, stor bokstaf i början af alla hufvudorden i egennamn, t. o. m. i senare beståndsdelar I af sammansättningar (Svenska

I Akademien, Röda Hafvet, Stats-

• Kontoret, Kongl. Vetenskaps- och

Vitterhets-Samhället i Göteborg o. s. v.).

Anm. 3. Blot-Sven, Lill-Jan, Åk-Tor o. d. torde vara bättre än »Blotsven» (jfr brudsven), »Lilljan», »Åktor» o.s.v.—Nordamerika, Sydamerika o. d. nyttjas dock ganska ofta jämte Nord-Amerika, Syd-Amerika o. s. v.

Anm. 4. Adjektiv, appellativa substantiv och andra ord, härledda från nomina propria, samt ord, i hvilka sådana utgöra första sammansättningsleden, skrifvas af somliga med stor begynnelse-bokstaf. Detta torde vara obehöfligt, i synnerhet då nomen proprium är allmänt bekant och teckningen med liten bokstaf ej kan föranleda missförstånd. Det medför säkerligen ingen olägenhet att [-^]sx\fv2ipeterspenning,sten-torsstämma,-] {+^]sx\fv2ipeterspenning,sten- torsstämma,+} stockholmsk, stockholmare och stockholmsbo, svensk, dansk, norsk, fransk, tysk, luthersk, calvinismen, tegnérsstaty eller t. o. m. lappar, finnar (såsom folknamn), liksom lapsk, finsk, skotsk o. s. v. Större skäl är då att skrifva t. ex. Alsike-klöfver, Aronsstaf, Salmonibref, Köpingsbo, innevånare i staden Köping (jfr köpingsbo, som är hemma i en köping), Sjöviksbo (innevånare i byn Sjövik).

3. I orden Gud och Herren, då de nyttjas om den Allra högste, samt den Helige ande och andra med dem liktydiga ord, t. ex. Fadern, Ordet (men icke i de motsvarande adjektiven).

4. I första ordet af hvarje versrad i bunden stil, särdeles när ej hvarje vers har sin egen— 60 -

rad, utan texten är fortlöpande såsom i vanlig prosa.

5. Alltid i pronomen I (jfr propositionen i) samt ofta jämväl i Ni och Da, såsom tilltalsord, äfvensom i de motsvarande possessiva pronomina, Eder {Edert, Edrà) och Din {Ditt, Dina). Jfr 8.

6. I vissa förkortningar af ord, som, när de skrifvas fullständigt, ej hafva stor bokstaf på motsvarande ställe. Ex. K.U. = Konstitutionsutskottet. VOL. = Vestgötalagen. Jfr 61.

7. Af de flesta äfven i månademas namn, hvilket utan tvif-vel är riktigt, särskildt med afseende derpå att de flesta af dessa namn ofta tecknas genom förkortning : Jan., Febr., Apr., Aug., SepU, Okt.y Nov., Dec.

8. Stora begynnelsebokstäfver skrifvas af många jämväl i börds-, stånds-, yrkes- och ämbetstitlar, när de nyttjas i utanskrifter på bref eller i skrifvelser till dessa titlars egare. Ex. Till Herr Statsrådet m. m. N. N. Jag tar mig friheten underråtta Fru Grefvinnan om att.. .

51. Vanliga skrifförkortnin-gar äro bl. a.: adj. = adjunkt. adr. = adress. afl. = aflidne (-a). A. L. M. = a*rtium liberälium

magister (filosofie magister). anf. st. = anförda ställe. anm. = anmärkning. a. st. = anförda ställe. a. t. a. = (för) att taga af sked. A. u. c. == ab uVbe co*ndita, från

stadens, Roms, gi-undläggning.

b. = band.

besl. = beslägtad(e). bet. = betydelse o. betalt. b:ko = banko. br. och b:to = brutto.

c. och c:a = cirka, omkring. cg. = centigram.

c:ka = omkring. cl. = centiliter. cm. = centimeter. ctr och ctnr = centner.

d. = dag, den o. död (adj.).

D. c. = da capo, från början (musikt.).

dg. = decigram.

dl. = deciliter.

d. m. — denna månad.

dm. = .decimeter.

d. o. — detta ord 1. dessa ord.

doc. = docent.

dr och d:r = doktor.

d. s. = densamme.

d. v. — dåvarande.

d. v. s. = det vill säga.

d. y. = den yngre.

dåv. = dåvarande.

d. ä. = den äldre o. det är.

e. = eller.

e. a. g. = en annan gång. e. d. = eller dylikt (dylika). e. f. = enligt förordnande. eg. och egentl. = egentligen. e. Kr. och e. Kr. f. = efter Kristus, efter Kristi födelse. el. = eller. * e. 1. = enligt lag. e. m. = eftermiddagen. e. n. f. = enligt nådigt förordnande.

E. o. — ex ofii*cio, å ämbetets vägnar.

e. o. = extra ordinarie. (I titlar). E. p. = ex protocollo, ur protokollet. — 60 -

rad, utan texten är fortlöpande såsom i vanlig prosa.

5. Alltid i pronomen I (jfr propositionen i) samt ofta jämväl i Ni och Da, såsom tilltalsord, äfvensom i de motsvarande possessiva pronomina, Eder {Edert, Edrà) och Din {Ditt, Dina). Jfr 8.

6. I vissa förkortningar af ord, som, när de skrifvas fullständigt, ej hafva stor bokstaf på motsvarande ställe. Ex. K.U. = Konstitutionsutskottet. VOL. = Vestgötalagen. Jfr 61.

7. Af de flesta äfven i månademas namn, hvilket utan tvif-vel är riktigt, särskildt med afseende derpå att de flesta af dessa namn ofta tecknas genom förkortning : Jan., Febr., Apr., Aug., SepU, Okt.y Nov., Dec.

8. Stora begynnelsebokstäfver skrifvas af många jämväl i börds-, stånds-, yrkes- och ämbetstitlar, när de nyttjas i utanskrifter på bref eller i skrifvelser till dessa titlars egare. Ex. Till Herr Statsrådet m. m. N. N. Jag tar mig friheten underråtta Fru Grefvinnan om att.. .

51. Vanliga skrifförkortnin-gar äro bl. a.: adj. = adjunkt. adr. = adress. afl. = aflidne (-a). A. L. M. = a*rtium liberälium

magister (filosofie magister). anf. st. = anförda ställe. anm. = anmärkning. a. st. = anförda ställe. a. t. a. = (för) att taga af sked. A. u. c. == ab uVbe co*ndita, från

stadens, Roms, gi-undläggning.

b. = band.

besl. = beslägtad(e). bet. = betydelse o. betalt. b:ko = banko. br. och b:to = brutto.

c. och c:a = cirka, omkring. cg. = centigram.

c:ka = omkring. cl. = centiliter. cm. = centimeter. ctr och ctnr = centner.

d. = dag, den o. död (adj.).

D. c. = da capo, från början (musikt.).

dg. = decigram.

dl. = deciliter.

d. m. — denna månad.

dm. = .decimeter.

d. o. — detta ord 1. dessa ord.

doc. = docent.

dr och d:r = doktor.

d. s. = densamme.

d. v. — dåvarande.

d. v. s. = det vill säga.

d. y. = den yngre.

dåv. = dåvarande.

d. ä. = den äldre o. det är.

e. = eller.

e. a. g. = en annan gång. e. d. = eller dylikt (dylika). e. f. = enligt förordnande. eg. och egentl. = egentligen. e. Kr. och e. Kr. f. = efter Kristus, efter Kristi födelse. el. = eller. * e. 1. = enligt lag. e. m. = eftermiddagen. e. n. f. = enligt nådigt förordnande.

E. o. — ex ofii*cio, å ämbetets vägnar.

e. o. = extra ordinarie. (I titlar). E. p. = ex protocollo, ur protokollet.-- 61 -

8. = efter sigt. etc. — et cetera, och det öfriga. Kan ersättas med &c.

e. u. = enh'gt uppdrag. ex. — exempel.

exc. = excellens.

/. = född, folio, fot (som längd-

mätt) o. förre. /. a. g. = för andra gången. F. D. = filosofie doktor. /. d. = före detta. I stället för /. d. i betydelse »född den» (dato) bör man skrifva född d. eller /. den. /• /• 9' — f^r första gången. F. K. = filosofie kandidat. /. Kr. och /. Kr. f. = före

Kristus, före Kristi födelse^ F. L. = filosofie licentiat. /. = förmiddagen 1. före middagen.

/. m. d. = för min del.

f. n. = för närvarande. fol. = folio.

fr. = fråga.

fr. o. m. = från och med (icke

»f. o. m.»). - .

frånv. = frånvarande. /. v. b. — för vidare befordran. /. ö. och /. öfr. = för öfrigt. ggr = gånger.

gr. = grad 1. grader o. gram.

g. st. = gamla stilen.

h. = helig o. heliga. har = hektar. •

h. e. = hoc est, det är. ff. a. m. s. = höra),o antemeridiemso'- ^^P^^f lita, på vanlig tid förmiddagen. hg. = hektogram. H. H. = Hans helighet (påfven), Hans (Hennes) höghet, Hans högvördighet (om biskopar).

Högädle herm (i bref) och Här hvilar (å grafvårdar). h. 1. = hoc löco, här. hl. = hektoliter. h. o. h. = helt och hållet. H. p. m. s. =. höra postmerldiem so'-lita, på vanlig tid eftermiddagen. hr = herr. hrr = herrar. hs. = handskrift. H. s. b. = Hvilket skulle bevisas.

h. t. = hoc te'mpor.e, nu för tiden. h. v. och hårv. = härvarande. ib. och ibid. = ibldem, der sammastädes. i st. f. = i stället för. it. = item, likaledes, desslikes. J. D. = jüris doktor. jf. och jfr = jämför. J. H. 8. =•- Jesus ho*minum Salvätor, Jesus menniskomas frälsare.

J. K. = jüris kandidat. J. L. = jüris licentiat. j:or och j:r = jünior, den yngre. J. TJ. p. = jüris utriu^sque doktor.

J. D. K. = jüris utriusque

kandidat. J. U. L. = jüris utriu'sque

licentiat. jun. = jünior, den yngre. k. = kapitel o. konglig (kunglig). kap. = kapitel. kbcm. = kubikcentimeter. kbdm. = kubikdecimeter. kbm. = kubikmeter. kbmm. — kubikmillimeter. k. k. — kejserlig-konglig. K. M. = kirurgie magister. km. = kilometer o. kopparmynt.

kl. = klockan o. klass.

km. och k. m. = kopparmynt.

koll. = kollationeradt.

kongl. — konglig (kunglig).

korr. = korrektur.

kr. = krona 1. kronor. (Om

mynt). I = eller, liUa o. liter. lat. = latitud, geografisk bredd. 1. c. = löco citàto, anförda ställe. Igd — geografisk längd. lic. = licentiat.

long. — longitud, geografisk längd.

1. p. = löco pastöris, i kyrkoherdens ställe. L. R. = ledamot af Riksdagen

(riksdagsman). L. S. = löcus sigilli, sigillets plats. Num era skrif vés i samma bet. ofta Sig. eller Sigill, m. = minut 1. minuter, måmid

1. månader o. meter. mag. = magister. m. a. o. = med andra ord. M. D. — medicine doktor. M. d. o. h. = Mina damer och

herrar I m. e. o. = med ett ord. m. fl. = med flere. m. fl. d. = med flere dylika. mg. = milligram. M. h. = Min herre! 1. Mina herrar!

M. K. = medicine kandidat. ink = mark (mynt). mk. = mankön. M. L. = medicine licentiat, w. m. = med mera. mm. = millimeter. m. p. = mänu pröpria, egenhändigt. ms. och mskr. = manuskript. mtl = mantal.

N. b. = Nota benel Märk väl! n. h. o. v. = namn, heder och värdighet. (Löjtnants n. h. o. v.). ni. = nämligen.

N. N. = ne*scio nomen, jag känner icke namnet, 1. notè-tur nomen, namnet bör upptecknas.

n:o och n:r = numro, nummer. n. st. = nya stilen. n:to = netto.

nuv. och n. v. = nuvarande. näml. = nämligen. o. a. -= och andra. obs. = observera! märk! o. d. = och dylikt 1. och dylika. o. f. = och följande. omkr. = omkring (prepositionen. Adverbet omkring får ej skrifvas förkortadt). o. m. s. = och mera sådant. ord. — ordinarie. O. s. a. = om svar anhålles. o. s. v. = och så vidare. p. = pagina, sida (i en skrift), penni (finskt mynt) o. pa*rs, del.

pag. --= pagina, sida (i en sknft). p. b. — på befallning. p. 1. = pastor löci, ställets kyrkoherde.

P. m. = promemoria, egentl. »för

minnet», minnessedel. p. p. c. = pour prendre coogé,

(för) att taga afsked. prof. = professor. P. s. = postskriptum, efterskrift (i bref).

p. t. = pro te*mpore, för tillfället.

p. v. t. e. m. = på vanlig tid efter-' middagen.

(Ä disputa-tionsafhand-lingars titelblad).- €

(Ä dispnta-' [-tioDsafhand-ilingars titel-[-] {+tioDsafhand- ilingars titel- [+} blad).

p. v, t. /. m, = på vanlig tidformid-^ dagen.

qk. = qvinkön. qvcm. = qvadratcentimeter. qvdm. = qvadratdecimeter. qvkm, = qvadratkilometer. qvm. = qvadratmeter. qvmm. = qvadratmillimeter. Qt?. p. och Q. pr. = qvantum prödiit (prödeet), sä mycket som utkommit. (I bokkataloger), r. = rar. rdr = riksdaler. resp. = respektive. r:gs = riksgälds. rm. och rmt = riksmynt.

s. = sida 1. sidor. Ä A. K. = Stormäktigste, Aller-

nädigste Konung. S. b. u. = Sorgens beklagande

undanbedes. JS. b. ö. 8. ~ Sorgens beklagande ökar saknaden. sc. och sciL = sciUicet, nämligen, det vill säga. s. d. = samma dag.

H. T. = Salvo honöris ti'-tolo, »värdighetstiteln bevarad»^ d. v. s. med uteslutande af yrkes-, ämbets- eller hederstitlar. sid. — sida 1. sidor. Sig. = sigill.

S. M. = Säcri ministérii, det heliga ämbetets (prestämbe-tets). S. M. adjunkt, hjelp-prest.

s. TO. = samma månad o. silfver-

mynt. sm. — silfvermynt. s:or och s:r = senior, den äldre.

S. S. = Scriptüra säcra, den

Heliga skrift. SS. — såsom (icke >s. s.»). S. T. = Salvo ti'tulo, »titeln bevarad»^ d. v. 8. med nteslu- « tände af titeln. 8t. = stora.

S:t = Sankt (icke »St.»).

sv, = svar.

s. å. = samma år.

sås. = såsom.

t. = timme 1. timmar.

T. D. = teologie doktor.

t, d. = till dömes, till exempeL

t, eæ, = till exempel.

t. f. = tillförordnad o. tjenst-

förrättande. Tit. = Titulus, titulär (med titel af).

T. K. = teologie kandidat. T. L. = teologie licentiat. t. o. m. = till och med. tr. = trappa 1. trappor. t. v. = tills vidare. und. = undantag. v. = vers, vice o. von (af). V. D. M, == VeVbi divini mi-nister, Guds ords tjenare, prest. r. G. = vill Gud (om Gud vill). vol. == volym.

v. v. — vice versa, i omvändt

förhållande, tvärtom. àrh, = århundrade.

För öfrigt finnes på litteraturens alla områden, liksom i hvar-daglig framställning, en mängd allmänt gängse förkortningstecken, t. ex. för ämbetstitlar, boktitlar och afdelningar af böcker, vetenskapliga termer samt ordnar och grader af såduna.

Anm. 1. När skrifförkort-ningar bestå af två eller flere bokstäfver, böra de vara så an-— 64 -

ordnade, att förkortningen slutar med en konsonant, som, när ordet skrifves fullständigt, har vokal närmast efter sig. Ex. Edv. (icke »Ed.»)för iBüfvard, Fr. eller Fredr. (icke »Fred.») för Fredrik, pl-eller plur. (icke »plu.») för plw ralia. Dock tecknas ibland to. = torsdag, till skillnad från t. = tisdag.

Anm. 2. Såsom förkortningstecken nyttjas punkt, utom när ordets sista bokstaf ingår i förkortningen, i hvilket fall antingen kolon eller intet tecken sättes. Se ofvan exempelvis br., d:r och i st. f. — Semikolon bör aldrig nyttjas såsom förkort-ningstecken.

Anm. 3. I löpande text böra ej två eller flere olika (större) förkortningar ställas omedelbart invid hvarandra. I stället för »d. v. v. pastorn», »han är ex-minigter, d. v. s. f. d. minister», ;i>den s. k. k. svenska afund-fijukan»,

»f. d. t. f. borgmästare» bor man skrifva d. v. (dåv.) vice pastorn eller dåvarande v. pastorn, det vill säga f. d. minister eller d. v. s. före detta minister, den s. k. kongl. svenska afundsjukan, f. d. tillförordnad borgmästare.

Anm. 4. En förkortning bör ej delas på två rader.

Anm. 5. Bruket att beteckna fiubstantiviska pluralformer genom dubbelskrifning af sista konsonanten i en skrifEörkortning, t. ex. »docc.»=<foc«nterwa, »förff.» = författarna, »hh.» = häftena, krr = kronor, »profE.» = professorerna, »sidd.» = sidor (si-

dorna) o. s. v., anse vi mindre lämpligt.

Anm. 6. Man iakttage skillnaden i betydelse mellan etc., m. fl,., m. m., o. d., o. s. v., så att exempelvis etc. och m. m. ej nyttjas efter uppräkning af personer.

Anm. 7. Rätt vanliga fel äro att sätta nyssnämnda förkortningar, der sammanhanget icke tillåter deras användning. Ex. »Sveriges tre största sjöar äro Mälaren, Vänern och Vättern m. fl.». »Bland Tegnérs dikter må särskildt nämnas Fritjofs snga, Nattvardsbarnen, Axel o. s. v.»

Om skiljetecknen och andra skriftecken.

52. Dessas ändamål äro att främja öfverskådligheten af skriftlig framställning och, i sammanhang dermed, att angif va hvilopunkter för rösten vid uppläsning.

De s. k. större skiljetecknen (meningsskiljetecknen) — hvilka sättas vid slutet af fullständiga meningar och beteckna de längsta pauserna — äro: punkt., frågetecken och utropstecken.

De s. k. mindre skiljetecknen — hvilka sättas inuti meningar och beteckna kortare pauser — äro: komma, semikolon, kolon, inneslutningstecken och tankstreck.

Andra skriftecken äro: anföringstecken, bindetecken, uteslutningstecken, likhetstecken, accenttecken, paragraftecken, hänvis- — 64 -

ordnade, att förkortningen slutar med en konsonant, som, när ordet skrifves fullständigt, har vokal närmast efter sig. Ex. Edv. (icke »Ed.»)för iBüfvard, Fr. eller Fredr. (icke »Fred.») för Fredrik, pl-eller plur. (icke »plu.») för plw ralia. Dock tecknas ibland to. = torsdag, till skillnad från t. = tisdag.

Anm. 2. Såsom förkortningstecken nyttjas punkt, utom när ordets sista bokstaf ingår i förkortningen, i hvilket fall antingen kolon eller intet tecken sättes. Se ofvan exempelvis br., d:r och i st. f. — Semikolon bör aldrig nyttjas såsom förkort-ningstecken.

Anm. 3. I löpande text böra ej två eller flere olika (större) förkortningar ställas omedelbart invid hvarandra. I stället för »d. v. v. pastorn», »han är ex-minigter, d. v. s. f. d. minister», ;i>den s. k. k. svenska afund-fijukan»,
»f. d. t. f. borgmästare» bor man skrifva d. v. (dåv.) vice pastorn eller dåvarande v. pastorn, det vill säga f. d. minister eller d. v. s. före detta minister, den s. k. kongl. svenska afundsjukan, f. d. tillförordnad borgmästare.

Anm. 4. En förkortning bör ej delas på två rader.

Anm. 5. Bruket att beteckna fiubstantiviska pluralformer genom dubbelskrifning af sista konsonanten i en skrifEörkortning, t. ex. »docc.»=<foc«nterwa, »förff.» = författarna, »hh.» = häftena, krr = kronor, »profE.» = professorerna, »sidd.» = sidor (si-

dorna) o. s. v., anse vi mindre lämpligt.

Anm. 6. Man iakttage skillnaden i betydelse mellan etc., m. fl,., m. m., o. d., o. s. v., så att exempelvis etc. och m. m. ej nyttjas efter uppräkning af personer.

Anm. 7. Rätt vanliga fel äro att sätta nyssnämnda förkortningar, der sammanhanget icke tillåter deras användning. Ex. »Sveriges tre största sjöar äro Mälaren, Vänern och Vättern m. fl.». »Bland Tegnérs dikter må särskildt nämnas Fritjofs snga, Nattvardsbarnen, Axel o. s. v.»

Om skiljetecknen och andra skriftecken.

52. Dessas ändamål äro att främja öfverskådligheten af skriftlig framställning och, i sammanhang dermed, att angif va hvilopunkter för rösten vid uppläsning.

De s. k. större skiljetecknen (meningsskiljetecknen) — hvilka sättas vid slutet af fullständiga meningar och beteckna de längsta pauserna — äro: punkt., frågetecken och utropstecken.

De s. k. mindre skiljetecknen — hvilka sättas inuti meningar och beteckna kortare pauser — äro: komma, semikolon, kolon, inneslutningstecken och tankstreck.

Andra skriftecken äro: anföringstecken, bindetecken, uteslutningstecken, likhetstecken, accenttecken, paragraftecken, hänvis-— 65 -

ningstechen, omsägningatecken, et-tecken, förklaringstecken, dito-tecken och qvantitetstecken.

Några af dessa tecken användas för mycket olika ändamål. Se t. ex. Punkt, Kolon och Tankstreek.

Pausernas längd vid nedan-nämnda skiljetecken har blifvit angifven på följande sätt:

komma.............. 1

semikolon........... 2

kolon 3

punkt 4,

d. v. s. att vid komma göres så långt uppehåll, som behöfves för att säga ett, vid semikolon så långt uppehåll, som behöfves för att säga ett, två o. s. v.

Biktig interpunktion är af den allra största vigt. En persons sätt att nyttja skiljetecknen är en ganska tillförlitlig gradmätare på hans bildning, eftertanke och ordentlighet.

Korrekt satsbildning är ett nödvändigt vilkor för god interpunktion. En sådan försvåras eller omöjliggöres genom fel mot satsläran.

Att högt och omsorgsfullt uppläsa hvad man skrifvit främjar skriftecknens rätta bruk.

Mycket ofta gifva samma ord olika mening med olika interpunktion. Det är t. ex. stor skillnad mellan ett mindre^ vackert rum och ett mindre vackert rum, mellan den andra^ vackra flickan och den andra vackra flickan, mellan Pröfva nu, Åtle! och Pröfva nu Atle!, mellan Den karlen är så god som två, medborgare och ... så god som

Linder, Sv. språkets behandl.

två medborgare, mellan Ingen din like^ Garibaldi, sett och Ingen din like Garibaldi sett.

— Vid en omröstning år 1714, då det var fråga om att göra prinsessan Ulrika Eleonora till regentinna, lär en person hafva skrifvit: »Att anmoda hennes kongl. höghet nekar jag intet är det henne och riket nyttigti», hvilket med olika interpunktion blir antingen : Att anmoda h. k. h. nekar jag intet^ är det [= om det är] . .. eller: Att anmoda . .. nekar jag. Intet [= icke] är det. ..

— Ett särdeles åskådligt exempel i samma afseende utgöra följande verser, som uppgifvas vara ett af en domare afkunnadt utslag i ett tvistemål:

»Om nådig fröken det gamla aset^ Den gamle hästen^ begrafva vill. Så må hon veta: det hörer rac-

kam.

Och ej vällofliga rätten tilh, hvilka ord få en helt annan mening, om man sätter komma efter »fröken», men ej efter »hästen».

— Märk äfven följande tvetydiga förklaring: »k« jag af honom lånat en summa penningar erkännes icke utan skäl fordrar han liqvid.ii

53. Punkt (•) sättes

1. Eftér afslutade perioder, som innehålla ett påstående; således efter meningar, som icke utgöra direkta frågor eller äro utrops-, önske eller uppmaningssatser. Ex. Nya sanningar röna i början motstånd» Jfr Semikolon (67. 4).

Anm. 1. När en direkt anfö-ring slutar inuti en mening, sättes

ningstechen, omsägningatecken, et-tecken, förklaringstecken, dito-tecken och qvantitetstecken.

Några af dessa tecken användas för mycket olika ändamål. Se t. ex. Punkt, Kolon och Tankstreek.

Pausernas längd vid nedan-nämnda skiljetecken har blifvit angifven på följande sätt:

komma............. 1

semikolon........... 2

kolon 3

punkt 4,

d. v. s. att vid komma göres så långt uppehåll, som behöfves för att säga ett, vid semikolon så långt uppehåll, som behöfves för att säga ett, två o. s. v.

Biktig interpunktion är af den allra största vigt. En persons sätt att nyttja skiljetecknen är en ganska tillförlitlig gradmätare på hans bildning, eftertanke och ordentlighet.

Korrekt satsbildning är ett nödvändigt vilkor för god interpunktion. En sådan försvåras eller omöjliggöres genom fel mot satsläran.

Att högt och omsorgsfullt uppläsa hvad man skrifvit främjar skriftecknens rätta bruk.

Mycket ofta gifva samma ord olika mening med olika interpunktion. Det är t. ex. stor skillnad mellan ett mindre^ vackert rum och ett mindre vackert rum, mellan den andra^ vackra flickan och den andra vackra flickan, mellan Pröfva nu, Åtle! och Pröfva nu Atle!, mellan Den karlen är så god som två, medborgare och ... så god som

två medborgare, mellan Ingen din like^ Garibaldi, sett och Ingen din like Garibaldi sett.

— Vid en omröstning år 1714, då det var fråga om att göra prinsessan Ulrika Eleonora till regentinna, lär en person hafva skrifvit: »Att anmoda hennes kongl. höghet nekar jag intet är det henne och riket nyttigti», hvilket med olika interpunktion blir antingen : Att anmoda h. k. h. nekar jag intet^ är det [= om det är] . .. eller: Att anmoda . .. nekar jag. Intet [= icke] är det. ..

— Ett särdeles åskådligt exempel i samma afseende utgöra följande verser, som uppgifvas vara ett af en domare afkunnadt utslag i ett tvistemål:

»Om nådig fröken det gamla aset^ Den gamle hästen^ begrafva vill. Så må hon veta: det hörer rac-

kam.

Och ej vällofliga rätten tilh, hvilka ord få en helt annan mening, om man sätter komma efter »fröken», men ej efter »hästen».

— Märk äfven följande tvetydiga förklaring: »k« jag af honom lånat en summa penningar erkännes icke utan skäl fordrar han liqvid.ii

53. Punkt (•) sättes

1. Eftér afslutade perioder, som innehålla ett påstående; således efter meningar, som icke utgöra direkta frågor eller äro utrops-, önske eller uppmaningssatser. Ex. Nya sanningar röna i början motstånd» Jfr Semikolon (67. 4).

Anm. 1. När en direkt anfö-ring slutar inuti en mening, sättes

5- 66 -

aldrig punkt. Interpunktionen för öfrigt bestämmes i dylika fall af meningssammanhanget. Ex. »En liten tu/va kan välta ett stort lass» är ett sant ordspråk. »Du kommer för tidigt»^ sade han,

A n m. 2. Mången sätter komma, då sammanhanget (afslutad mening) nödvändigt kräfver punkt eller annat större skiljetecken. I ett tidningsnummer för 1882 läses: »Ni bör taga i betraktande Er ålder, krafterna förminskas och själsförmögenheterna med dem», i st. f. Ni hör taga i betraktande Er ålder. Krafterna förminskas^ och själsförmögenheterna med dem.

Anm. 3. Stundom får man se punkt, der meningen icke är afslutad. Så t. ex. var det i synnerhet förr ganska vanligt att sätta punkt i st. f. komma framför relativsatser.

Anm. 4. Den oriktiga föreställningen att konjunktionen men icke får stå i början af en mening framkallar sådana interpunk-tionsfel som följande: »Patron Hård fordrade, att tjenarna skulle slafva från tidigt på morgnarna till sent på aftnarna, men icke nog dermed. Han gaf dem ej

tillräcklig föda», i st. f____på

aftnarna* Men icke nog dermed: han gaf. . .

2. Efter ofullständiga satser, t. ex. svar, samt efter vissa enstaka ord och uttryck, hvilka ej utgöra grammatiskt fullständiga satser, t. ex. många öfverskrifter, boktitlar, inskrifter m. m. Ex. Huru skola vi älska vår nästat

Såsom oss sjelfva. Allt eller intet.

3. Stundom i st. f. utropstecken, i synnerhet efter längre meningar, hvilka innehålla en önskan eller en uppmaning. Jfr Utropstecken (55. 3. Anm. 2).

4. Såsom förkortningstecken. Ex. dm v* S; o. Sm v., t. eæ. Jfr 51 samt Kolon (58. 4).

5. En eller flere punkter sättas stundom i st. f. tankstreck eller stjernor för att beteckna uteslutningar eller afbrott. Ex. En vacker förmiddag på sommaren år 187 . inträffade, att ... Jfr Anföringstecken (61. Anm. 2).

54. Frågetecken (?) nyttjas

1. Efter direkta frågor (ord och satser), jämväl när de stå inuti perioder. Ex. Hvarför? Hvad har händt? Hvem der? ropade han. Har du hört nyheten? frågade hon.

Anm. Indirekta frågesatser aEslutas med punkt. Ex. Han frågade hvad som hade händt.

2. Stundom, inom klämmer eller parentes, inuti meningar (ensamt eller jämte utropstecken) för att antyda tvifvel om en uppgifts sanning, en ordforms riktighet o. s. v. Ex. Modern påstår, att hennes son är lydig\?'\ och arbetsam. Jfr Utropstecken (55. 3).

55. Utropstecken (!) nyttjas

1. Efter utrops- eller tilltalsord. Ex. Ack! Min herre t

2. Efter meningar, som innehålla utrop,, önskningar, befallningar eller uppmaningar, äfven om de icke afsluta en period. - 66 -

aldrig punkt. Interpunktionen för öfrigt bestämmes i dylika fall af meningssammanhanget. Ex. »En liten tu/va kan välta ett stort lass» är ett sant ordspråk. »Du kommer för tidigt»^ sade han,

A n m. 2. Mången sätter komma, då sammanhanget (afslutad mening) nödvändigt kräfver punkt eller annat större skiljetecken. I ett tidningsnummer för 1882 läses: »Ni bör taga i betraktande Er ålder, krafterna förminskas och själsförmögenheterna med dem», i st. f. Ni hör taga i betraktande Er ålder. Krafterna förminskas^ och själsförmögenheterna med dem.

Anm. 3. Stundom får man se punkt, der meningen icke är afslutad. Så t. ex. var det i synnerhet förr ganska vanligt att sätta punkt i st. f. komma framför relativsatser.

Anm. 4. Den oriktiga föreställningen att konjunktionen men icke får stå i början af en mening framkallar sådana interpunk-tionsfel som följande: »Patron Hård fordrade, att tjenarna skulle slafva från tidigt på morgnarna till sent på aftnarna, men icke nog dermed. Han gaf dem ej

tillräcklig föda», i st. f____på

aftnarna* Men icke nog dermed: han gaf. . .

2. Efter ofullständiga satser, t. ex. svar, samt efter vissa enstaka ord och uttryck, hvilka ej utgöra grammatiskt fullständiga satser, t. ex. många öfverskrifter, boktitlar, inskrifter m. m. Ex. Huru skola vi älska vår nästat

Såsom oss sjelfva. Allt eller intet.

3. Stundom i st. f. utropstecken, i synnerhet efter längre meningar, hvilka innehålla en önskan eller en uppmaning. Jfr Utropstecken (55. 3. Anm. 2).

4. Såsom förkortningstecken. Ex. dm v* S; o. Sm v., t. eæ. Jfr 51 samt Kolon (58. 4).

5. En eller flere punkter sättas stundom i st. f. tankstreck eller stjernor för att beteckna uteslutningar eller afbrott. Ex. En vacker förmiddag på sommaren år 187 . inträffade, att ... Jfr Anföringstecken (61. Anm. 2).

54. Frågetecken (?) nyttjas

1. Efter direkta frågor (ord och satser), jämväl när de stå inuti perioder. Ex. Hvarför? Hvad har händt? Hvem der? ropade han. Har du hört nyheten? frågade hon.

Anm. Indirekta frågesatser aEslutas med punkt. Ex. Han frågade hvad som hade händt.

2. Stundom, inom klämmer eller parentes, inuti meningar (ensamt eller jämte utropstecken) för att antyda tvifvel om en uppgifts sanning, en ordforms riktighet o. s. v. Ex. Modern påstår, att hennes son är lydig\?'\ och arbetsam. Jfr Utropstecken (55. 3).

55. Utropstecken (!) nyttjas

1. Efter utrops- eller tilltalsord. Ex. Ack! Min herre t

2. Efter meningar, som innehålla utrop,, önskningar, befallningar eller uppmaningar, äfven om de icke afsluta en period. - 66 -

aldrig punkt. Interpunktionen för öfrigt bestämmes i dylika fall af meningssammanhanget. Ex. »En liten tu/va kan välta ett stort lass» är ett sant ordspråk. »Du kommer för tidigt»^ sade han,

A n m. 2. Mången sätter komma, då sammanhanget (afslutad mening) nödvändigt kräfver punkt eller annat större skiljetecken. I ett tidningsnummer för 1882 läses: »Ni bör taga i betraktande Er ålder, krafterna förminskas och själsförmögenheterna med dem», i st. f. Ni hör taga i betraktande Er ålder. Krafterna förminskas^ och själsförmögenheterna med dem.

Anm. 3. Stundom får man se punkt, der meningen icke är afslutad. Så t. ex. var det i synnerhet förr ganska vanligt att sätta punkt i st. f. komma framför relativsatser.

Anm. 4. Den oriktiga föreställningen att konjunktionen men icke får stå i början af en mening framkallar sådana interpunk-tionsfel som följande: »Patron Hård fordrade, att tjenarna skulle slafva från tidigt på morgnarna till sent på aftnarna, men icke nog dermed. Han gaf dem ej

tillräcklig föda», i st. f____på

aftnarna* Men icke nog dermed: han gaf. . .

2. Efter ofullständiga satser, t. ex. svar, samt efter vissa enstaka ord och uttryck, hvilka ej utgöra grammatiskt

fullständiga satser, t. ex. många öfverskrifter, boktitlar, inskrifter m. m. Ex. Huru skola vi älska vår nästat

Såsom oss sjelfva. Allt eller intet.

3. Stundom i st. f. utropstecken, i synnerhet efter längre meningar, hvilka innehålla en önskan eller en uppmaning. Jfr Utropstecken (55. 3. Anm. 2).

4. Såsom förkortningstecken. Ex. dm v* S; o. Sm v., t. eæ. Jfr 51 samt Kolon (58. 4).

5. En eller flere punkter sättas stundom i st. f. tankstreck eller stjernor för att beteckna uteslutningar eller afbrott. Ex. En vacker förmiddag på sommaren år 187 . inträffade, att ... Jfr Anföringstecken (61. Anm. 2).

54. Frågetecken (?) nyttjas

1. Efter direkta frågor (ord och satser), jämväl när de stå inuti perioder. Ex. Hvarför? Hvad har händt? Hvem der? ropade han. Har du hört nyheten? frågade hon.

Anm. Indirekta frågesatser aEslutas med punkt. Ex. Han frågade hvad som hade händt.

2. Stundom, inom klämmer eller parentes, inuti meningar (ensamt eller jämte utropstecken) för att antyda tvifvel om en uppgifts sanning, en ordforms riktighet o. s. v. Ex. Modern påstår, att hennes son är lydig\?'\ och arbetsam. Jfr Utropstecken (55. 3).

55. Utropstecken (!) nyttjas

1. Efter utrops- eller tilltalsord. Ex. Ack! Min herre t

2. Efter meningar, som innehålla utrop,, önskningar, befallningar eller uppmaningar, äfven om de icke afsluta en period.- 67 -

Ex. Hvad hör jag! Håll uti Spring genast t ropade han.

3. Stundom sättes utropstecken inom parentes inuti meningar (i citat) för att påpeka tryck- eller skrifEel, besynnerliga påståenden, ovanliga ord o. s. v. Ex. Karlen skref, alt han blifvit bragd[t] i olycka. I sådana fall nyttjas stundom, inom parentes, det latinska ordet sic (= så) i st. f. utropstecken.

Anm. 1. Inuti tal, bref o. d. plägar man omsluta tilltalsnomi-nativer med kommata i st. f. att sätta komma före och utropstecken efter dem. Ex. Det är, mina herrar^ ingen lätt fråga, somvi här dryfta. Nu, kä re vän^ måste jag sluta detta bref. Jfr Komma (56. A. 12).

Anm. 2. I slutet af önske-och uppmaningssatser är det stundom skäl att sätta punkt. Jfr Pankt (58. 3).

Anm. 3. Man får ej sätta utropstecken efter utropssatser, som till betydelsen äro vilkors-satser, och ej häller vid slutet af meningar, i hvilka dylika satser förefinnas. Ex. Kom (= om du kommer)^ så skall du få se. {Icke »koml så skall du få se» eller »kom, så skall du få se!»).

Anm. 4. I allmänhet bör inom en mening ej gärna förekomma mer än ett utropstecken. Det gäller derför att noga tillse huruvida utropstecknet tillhör hela meningen eller en del deraf. Ex. Hör på, gossel Ack, hvad lyckan är flyktigt Skapa i mig^ o Gud^ ett rent hjerta t »Gd»^ skrek han, »Äd att jag slipper se digU. i^Drott-

ning, Björn! du fåfängt jagare. (Tegnér.)

56. Komma 0) är ett skiljetecken, hvars användning är i flere fall mycket vansklig. Följande regler torde kunna tjena till någon ledning.

A. Detta tecken bör utsättas

1. Mellan samordnade huf-vudsatser, i de flesta fall. Ex. Gossarna läsa^ och flickorna skrifva. Hon sjunger^ och hon dansar. Konung Johan III beslöt att bryta med den katolska kyrkan, och de jesuiter, som då befunno sig i Sverige, blefvo bortjagade. 1^1 storm pröfvas män, och i nöden värn. Nog var det kallt, x>ch det dugtigt ändå. Det är din sak, och inte min. Fröken B. spelar bra, men hennes mor spelar bättre. Antingen läser Hjalmar, eller är han ute i skogen. Ju mer han arbetade, dess friskare blef han. Hon är lycklig, ty hon är nöjd. Han är vänlig mot

alla, dock (1. men dock) ej så, att han tillåter sig smickra någon. Nordanvindama komma från kalla nejder, derför (1. och derför) medföra de köld. Jfr B. 1.

Anm. 1. När den sista satsen i en satsbindning är kon-klusiv (har någondera af konj. alltså, derför, följaktligen, för den skull eller således), kan den förbindas med den föregående satsen genom och eller samt, i hvilket fall komma bör nyttjas, eller vidfogas utan kopulativ konjunktion, hvarvid i st. f. komma ofta semikolon användes. Jfr Semikolon (57. 2). - 67 -

Ex. Hvad hör jag! Håll uti Spring genast t ropade han.

3. Stundom sättes utropstecken inom parentes inuti meningar (i citat) för att påpeka tryck- eller skrifEel, besynnerliga påståenden, ovanliga ord o. s. v. Ex. Karlen skref, alt han blifvit bragd[t] i olycka. I sådana fall nyttjas stundom, inom parentes, det latinska ordet sic (= så) i st. f. utropstecken.

Anm. 1. Inuti tal, bref o. d. plägar man omsluta tilltalsnomi-nativer med kommata i st. f. att sätta komma före och utropstecken efter dem. Ex. Det är, mina herrar^ ingen lätt fråga, somvi här dryfta. Nu, kä re vän^ måste jag sluta detta bref. Jfr Komma (56. A. 12).

Anm. 2. I slutet af önske-och uppmaningssatser är det stundom skäl att sätta punkt. Jfr Pankt (58. 3).

Anm. 3. Man får ej sätta utropstecken efter utropssatser, som till betydelsen äro vilkors-satser, och ej häller vid slutet af meningar, i hvilka dylika satser förefinnas. Ex. Kom (= om du kommer)^ så skall du få se. {Icke »koml så skall du få se» eller »kom, så skall du få se!»).

Anm. 4. I allmänhet bör inom en mening ej gärna förekomma mer än ett utropstecken. Det gäller derför att noga tillse huruvida utropstecknet tillhör hela meningen eller en del deraf. Ex. Hör på, gossel Ack, hvad lyckan är flyktigt Skapa i mig^ o Gud^ ett rent hjerta t »Gd»^ skrek han, »Äd att jag slipper se digU. i^Drott-

ning, Björn! du fåfängt jagare. (Tegnér.)

56. Komma 0) är ett skiljetecken, hvars användning är i flere fall mycket vansklig. Följande regler torde kunna tjena till någon ledning.

A. Detta tecken bör utsättas

1. Mellan samordnade huf-vudsatser, i de flesta fall. Ex. Gossarna läsa^ och flickorna skrifva. Hon sjunger^ och hon dansar. Konung Johan III beslöt att bryta med den katolska kyrkan, och de jesuiter, som då befunno sig i Sverige, blefvo bortjagade. 1^1 storm pröfvas män, och i nöden värn. Nog var det kallt, x>ch det dugtigt ändå. Det är din sak, och inte min. Fröken B. spelar bra, men hennes mor spelar bättre. Antingen läser Hjalmar, eller är han ute i skogen. Ju mer han arbetade, dess friskare blef han. Hon är lycklig, ty hon är nöjd. Han är vänlig mot alla, dock (1. men dock) ej så, att han tillåter sig smickra någon. Nordanvindama komma från kalla nejder, derför (1. och derför) medföra de köld. Jfr B. 1.

Anm. 1. När den sista satsen i en satsbindning är kon-klusiv (har någondera af konj. alltså, derför, följaktligen, för den skull eller således), kan den förbindas med den föregående satsen genom och eller samt, i hvilket fall komma bör nyttjas, eller vidfogas utan kopulativ konjunktion, hvarvid i st. f. komma ofta semikolon användes. Jfr Semikolon (57. 2).- 68 -

An m. 2. Framför men oahutan, när de stå som konjunktioner inuti meningar, sättes komma, äfven om de följande satserna äro sammandragna. Ex. Han är klok, men icke rik. Karl reser icke i dag, utan i morgon.

2. För att från hufvudsatser skilja fullständiga relativbisatser (sådana, i hvilka relativet är utsatt). Ex. Lycklig är hvarje menniska, som är nöjd med sin lott. I Paris, der Qivarest) han uppehållit sig flere år, har han många vännen*. Vi besökte en grufva, hvarur malm hemtas. Gossen är flitig, hvilket gläder mig (= och det gläder mig). Jfr B. 3 och C. 1 o. 2.-

Anm. Om före relativet står en preposition, ensam eller i förening med andra till satsen hörande ord, sättes kommat naturligtvis före dessa. Ex. Den son, för hvilken modern var mest svag, har artat sig sämst. De skäl, på

grund af hvilka han fattade sitt beslut, äro i alla afseenden bindande.

3. För att skilja hufvudsatser från konjunktionalbisatser, jämväl sammandragna. Ex. Hon var frisk, när hon var ung. Jag skall komma, om jag får tid, Hjelp-presterna behöllo titeln diakonus, äfven sedan de fått ordinarie anställning. Han sprang, tills (1. till dess, icke »tills dess») han tappade andan. Han öfvervann svårigheterna, derigenom att han besegrade dem. Försöket lyckades, ehuru ej fullständigt. Han gaf med sig, fastän {ehuru) ogärna, »Det adertonde århundradet slö-

sade med stora, fast sväfvande löften.» (Fryxell.) Många men-niskor sågo de olyckliges nöd, utan att någon kom dem till hjelp.

Anm. Vid interpunktion i konjunktionalbisatser, som inledas med derigenom att, i det att, i det fallet att, på den grund att, på det att, så att, till dess att, under det att, un^r förutsätt-ning att^ än att; i den mån som, just som, samnia dag som, så långt som, så länge som, så o fta som, så snart som; från det \ögonblick då^ först då (— icke förr än då), vid den tid d^ och andra dylika s. k. konjunktional-uttryck bör man icke sätta komma framför att, som och då, utan framför det första ordet i ordförbindelsen. Ex. Mannen har kommit till välstånd, derigenom att han varit ordentlig. Löjtnant K. uppsatte sitt testamente, under förutsättning att han skulle falla i striden. Brottslingen inmanades i häTpte, samma dag som rådhusrättens dom föll. B. reser alltid ut till sin landtgård, vid den tid då sinultronen hålla på att mogna. Jfr Striden af-stannade, först då {= icke förrän då) mörkret inbröt och Han kom först {= första gången), når vi åto middag, och sedan på qvällen.

Mycket ofta äro orden att, som eller då utelemnade, utan att detta förändrar ordförbindelsens egenskap af konjunktion. Ex. Du skall hedra din fader och din moder, på det dig må väl gå. Hjalmar besöker sina föräldrar, så ofta han har ledigt.- 69 -

Anm. Genom att ändra satsföljden i dylika meningar inser man lätt hvad som hör till den ena och den andra satsen. Ex. Vid den tid olyckan skedde, var jag frånvarande. (Jag var frånvarande, vid den tid då olyckan skedde).

4. För att afskilja att- {det-) satser, som äro subjekts- eller objektssatser, i synnerhet när de stå före hufvüdsatsen och denna har formelt subjekt. Ex. Att årstiderna omvexla, det beror af jordens rörelse kring solen. Han vet, att han lefver. Det är Guds vilja, att menniskorna skola älska hvarandra inbördes. Domaren har att tillse, det värjemålsed ej brukas onödigt. Jfr C. 3 och D. 1.

5. För att afskilja indirekta anföringssatser. Ex. Det var, påstod herr Svan, en bra konsert, S07n fru Lärka höll i går. •»Vår verld*, säger fru Lenngren, »ör ändå den allra bästa

^ verld man eger».

6. För att skilja bisater af olika slag (som stå i öfver- och underordning). Ex. Den, som vet, att kamraterna blygas för honom, emedan han är oordentlig, måste äfven blygas öfver sig sjelf. Jfr B. 9.

7. Vid participialkonstruktion (attributiv satsförkortning) och sjelfständig ackusativ (absolut konstruktion). Ex. Sjelf lycklig, söker han äfven fräinja sina medmenniskors glädje. Väckt af bullret, rusade jag upp. Sjuk {= då han var sjuk 1. emedan han var sjuk), önskade han sig

döden. (Deremot: »Sjuk ville han ej bli»). Olik andra, ville han ej mottaga lön för sitt arbete. (Men »Jag fann honom olik alla andra»). Med färger, lika sanna som ljufva, skildrar Bellman de egendomliga dragen i hufvudstadens omgifningar. Synagogan i Stockholm, uppförd efter ritning af Scholander, är en vacker byggnad. Gossen gick, sina föräldrar ovetande. Omkostnaden af räknad, blef vinsten ändock betydlig.

Anm. 1. Hit hörer den egendomliga satsförkortning, som ut-tryckes genom ett substantiv i subjektsform och ett substantiv med preposition,hvarvid ett »med», »försedd med» eller »hafvande» underförstås. Ex. '»Lyran i handen, Står der en ängel så skön». (Tegnér.)

Anm. 2. Jämväl de ordförbindelser, som utgöras af med jämte ett eller flere följande substantiv och i hvilka

denna preposition betyder »försedd med» eller »hafvande», äro att betrakta såsom ett slags participialkon-struktioner och behöfva i de flesta fall skiljas från hufvudsatsen genom komma. De må ej för-vexlas med rena adverbial, i hvilka samma preposition ingår. Ex. Med händerna på ryggen, vandrade han fram och tillbaka. (Deremot: »Han fångade haren med händerna»; »De reste med ångbåten»).

Anm. 3. Med participialkonstruktion bör man icke förvexla de fall, då participialformer, en samma eller i någon ordförbindelse, icke— 70 -

nyttjas adjektiviskt, utan i annan egenskap. Ex. Det är snart sagdt (= nästan) omöjligt att skrifva ett språk felfritt,

8. Mellan samordnade satsdelar, hvilka icke äro förenade genom kopulativ konjunktion. Ex. Geijer, Tegnér, Stagnelius och Runeberg voro stora skalder. Den sanna menniskokärleken är tålig, mild, välgörande och oegennyttig. Han har rest i Frankrike, Tyskland och Italien, Det nya, vackra huset En större, väl dresserad hund.

9. Omkring appositioner C^äm-väl hela satser), som stå efter hufvudordet. Ex. Andeskådaren Emanuel Svedenborgs fader, Jesper Svedberg, var biskop. Sveriges nuvarande konung, Oscar II, är skald och häfda-tecknare. Karl XIV Johans (ende) son, Oscar, efterträdde sin fader på tronen. Vårt lands störste häfdatecknare, E. G, Geijer, dog 1847. (Deremot: »Sveriges store konung Gustaf II Adolf dog 1632»). Den ifrågavarande olyckan, (nämligen) att barnet drunknade, bragte modem i förtviflan. Två af de gjorda frågorna, när och huru slagsmålet började, kunde vittnet ej besvara.

Anm. 1. Appositioner föregås ofta af förstärkningsord, t. ex. bland annat 1. bland andra (bl. a.), det vill säga (d. v. s.), eller (= Lat. »sive»), exempelvis, företrädesvis, kort sagdt, med ett ord, nämligen, i synnerhet, synnerligen, såsom, särskildt, till dömes (t. d. till exem-

pel), till exempel (t. ex.), åtminstone, och i sådana fall sättes komniat naturligtvis före det förstärkande ordet. Se ofvan bland exemplen!

Anm. 2. Apposition, som står efter hufvudordet, kännetecknas deraf att den kan borttagas, utan att meningen blir grammatiskt ofullständig, samt derigenom att ett förstärkande »bland annat», »det vill säga», »exempelvis», »nämligen» e. d. kan underförstås, om det ej redan finnes.

Anm 3. Om apposition, som går före hufvudordet, se B. 13.

10. Omkring ord och satser, hvilka äro inskjutna i texten såsom förklarande tillägg (»parente-ska appositioner»), men ej utgöra nödvändiga beståndsdelar af det grammatiska sammanhanget. Ex. Vid Bogesund, nu Ulricehamn, blef Sten Sture dödligt sårad. Vid byn Borodino, helt nära Moskva (= som är belägen nära M.), vann Napoleon I en seger. Naturligtvis är detta arbete, likt alla andra menskliga verk, be-häftadt med stora brister. Brig-gen Svalan, kapten Svensson, har hemkommit från Amerika, Operan Alonzo, texten af Adler-beth, gafs första gången 1782, Vid sin död, 1632 (= som inträfEade 1632), var Gustaf II Adolf 38 år gammal. Deremot: »Vid riksdagen i Stockholm 1885» (till skillnad från andra riksdagar, som hållits i Stockholm); »Stäket vid Baggensfjärden» (= det Stäke, som ligger vid B.) »är vackert». (Obs. Altnare stäke!).År 1096, på våren, började det första korståget. (Men »På våren 1096 började...»). Å orgellåktaren, öfver vestra ingången (= som är belägen öfver vestra ingången), finnas bilder af de tolf apostlarna, (Men »På läktaren öfver vestra in-gången [= den läktare, som finnes öfver vestra ingången] suto många åhörare»). Att Karl XII kunde vara hård, ja rent af grym, bevisas af många omständigheter.

11. För att afskilja adverbial, när meningssammanhanget sådant kräfver (för undvikande af missförstånd eller då uppfattningen af innehållet derige-nom underlättas). Komma be-höfver sålunda ofta utsättas, när ett adverbial är långt (består af flere ord), särdeles om det har sin plats mellan subjektet och predikatet eller mellan predika-tet och en till detta hörande bestämning, samt när det (såsom ofta i vers) har annan plats, än det skulle hafva i s. k. obunden stil. Det bör alltid utsättas, när adverbialet tillhör två satser, som äro åtskilda genom komma. Ex. På afstånd synes en vacker ö, med höga träd på, och mellan boningshusen åkrar. Detta arbete har X., på kort tid och med högst ofullständiga hjelpmedel, utfört till allas belåtenhet. I staden hafva vi, för alldeles oerhördt godt pris, köpt en hel mängd vackra saker. »Midsommarsda*n, hur präktigt jag bekransar min hela gård.» (Franzén).

D^ldre åkte, och

ba^en sprunpo^ med sammxi mål t sigte. Somliga skref vo, andra Täst^flitwt^och snällt. Jfr B. 15.

12. För att afskilja utrops-och tilltalsord från de egentliga satsdelarna (komma fÖre och utropstecken efter eller komma både före och efter.) Ex. Ni, herr doktor! är en lärd man. Sjung, min själ, din skapares lof! Kommen, barn! Det är, käre vänner, nu tid att bryta upp! Ät, min gosse! Jfr Utropstecken (55. 3. Anm. 1).

Anm. Ack, o, ja, nej o. d. behöfva dock ej alltid genom komma skiljas fråu det efterföljande ordet. Ex. Aclc{,) så vackert! O Gud, min skapare! Han är förtjust, ja öfverlyck-lig. Nej aldrig! (Deremot: »Nej, det sker icke»!)

13. . Mellan ord och ordförbindelser, som för större eftertrycks skull upprepas två eller flere gånger efter hvarandra. Ex. »Skuggan faller så tjock, så tjock», (Geijer). Gå sakta, sakta! Tack, tack, tack! ropade han.

Anm. 1 sådana ordställniii-gar som »aj aj», »ett tu tre», »kling klang», »piff paff puff», »snick snack», »tripp trapp trull» o. d. bör icke sättas komma.

14. När eu föregående satsdel upprepas, med samma eller andra ord, på annat ställe i meningen, och när betydelsen af ett eller flere ord sammanfattas i ett följande. Ex. »Jag är en fattig gosse, jag, som äter andras bröd», (èuneberg). »Vackra rosor ska vi plocka, du och jag». (O. F. Dahlgren).— 72 -

»Hvad Gud lofvat, det håller han visserligen», »Ej många de ärOf mitt eländes år», (Wallin). »Den häpna drottnings kinder, de skifta färg så snällt». (Tegnér). Fästmön var förtjust, ja öfverlycklig. 1 sällskapet finnas jordbrukare, borgare, pre-ster, lärare, läkare, med ett ord, personer af alla yrken.

15. Särdeles i bunden stil kan det, för tydlighetens skull, någon gång blifva nödvändigt att sätta komma i uppenbar strid mot gällande interpunktionsla-gar. Ex. »Att bryta sippan, af alla junkrar den ståtligaste sig nu beger». »Att lefva eller dö, för asarna är ett». — Naturligtvis bör man hälst skrifva så, att dylika afvikelser ej bli behöfliga.

B. Komma bör icke utsättas

1. I sammandragna satsbind-ningar, hvilkas leder äro förenade genom de kopulativa konjunktionerna och, både — och, samt, äfvensom, hvarken — eller {icke »häller»), såväl — som, såväl som eller de disjunktiva konjunktionerna eller och antingen {endera) — eller. Ex. Han är redlig och gör alla rätt. »Jag faders rostiga svärd tog i hand och svor att eröfra mig rike och land». (Geijer). Sven är både flitig och snäll. Konungen och drottningen samt prinsarna äfvensom de härvarande utländska furstarna jämte deras uppvaktning hafva besökt üpsala. Soldaten hvarken fruktar eller önskar döden. Såväl glädjen som smärtan förgå. A. såväl som B.

är oskyldig, X. är antingen en dåre eller en bedragare. Jfr A« 1 och D. 2.

2. Framför indirekta fråge-^satser/TJxi Lagen lärS* hvad vi skola göra. Berätta huru det förhåller sig! Jag vet på hvem jag tror. Säg mig med hvem du umgås, så skall jag säga dig hvem du är. Jag vill veta om han är sjuk eller frisk. Det var fråga om genom hvem beslutet skulle utföras. Såg du hvem som komf (Deremot: »Byron var dock, huru man än må tadla honom, en stor man»; »Säg, hvar äro vi?»). Jfr C, 4.

Anm. 1. Mellan orden hvad och som, hvem och som, hvilken och som, huru och som o. d. sättes icke komma. Ex. Såg du hvem som gick?

Anm. 2. Angående ord, hvilka i olika ställningar förekomma än som relativer, än som indirekta frågeord se D,

3. Vid relativsatser, hvilkas relativ^ utelemnadt. Ex. Här ä^den du sölcer {= den, som du söker). Den heder man visar honom är väl förtjent. »Här är templet min fader beskref». (Tegnér). »Det ljus kring ho^ nom brann Såg fosterlandet, icke han». (Nicander.) Den fientliga hållning grefve X. intog till regeringen väckte allmän uppmärksamhet.

I följande mening: »Det ädla, barnet ville, tar mandom nog en gång», behöfvas visserligen kommata; men relativets uteslutning är af tydlighetsskäl en mindre fördelaktig åtgärd. Detta- 73 -

och dylika exempel äro derför ej egnade att rubba den gifna regeln.

Anm. 1. Det är näppeligen skäl att, såsom många göra, utsätta komma vid slutet, men icke vid början af dylika satser, t. ex. »Den heder man visar honom, är väl förtjent».

Anm. 2. I längre relativsatser gör man bäst at^utsätta relativet och då äfven sEiIJetec-ken.

Jfr A. 2 samt C, 1. o. 2.

4. Framför (och efter) ansatser, som styras af preposi-ij^^Ti eller inledas genom tmetisk konjunktion (både—och, såväl— som, antigen—elle7\ hvarken-rr. eller). Ex. N. blef glad öfver att du kom. De förlorade på att de sålde sina, varor för tidigt. Jag vet både att Gustaf reser och hvarför han reser. Äl tror hvarken att B. är sjuh eller att han är fattig. Jfr A, 3. Anm.

5. I a«-8atser (objektsbisatser), i hvilka att {det) är ut^ lemnad^ Ex. Jag vet du stannar. (Men »Jag vet, att du stannar»). Det är bäst du dröjer, Jag tror du tviflar. (Jfr »Jag tror, du tviflar, och han förnekar»). Jag hör han är återkommen. De hoppas han bättrar sig. Jag ser du har brådt. (Men »Jag förstår: du har brådt»).

6. Omkring att-satser, hvilka föregås af substantiv i attributställning. Se B. 13.

7. Framför att med följande infinitiv. Ex. Det är nyttigt

att läsa histhria. X. har svårt för att tala sanning. Anarkisten uppmanade folket att göra uppror. Karl arbetar för att hjelpa sina föräldrar. De voro ej nog dj^rfva att anfalla oss.

8. Uti komparativsatser i sammandragna satsfogningar, d. v. s. framför konjunktionerna som, liksom, såsom och än, när dessa icke inleda fullständiga satser. Ex. Byter har samma vokaler som ryter. Peter är lika stor som Karl. Min bror är lyckligare än de fleste. Gifva är saligare än taga. (Deremot: »Hoppet växer i ungdomen, som gräset växer om våren»; »Gossen kan mer, än någon tror»).

9. Mellan omedelbart på hvarandra följande (korta) bisatser af samma slag och ordning (sub-jekts-, objekts-, adverbial- och attributsbisatser), när de äro förenade genom någon af konjunktionerna och, både — och, samt, äfvensom, hvarken eller {ej häller), såväl — som. Ex. Y. var en man, som många begräto och hvars godhet alla minnas. Det finnes en årstid, då träden äro i löffällningen och {då) stormar förströ deras blad. De in-sågo hvarpå felet beroM^ och^ att skadorna Icünde 'Totas.

11. När_en3articipialkon8tru^ tion och ett adverbiäF stLi förbindelse med hvarandra genom och eller samt, bör intet komma sättas mellan dem; men väl kan, i synnerhet om dessa satsdelar hafva ett större omfång, komma sättas mellan adverbialet och hufvudsat-sen. Ex. Tvingande sig till lugn— 74 -

och med svärdet handen(,) störtade han mot fienderna. Fly ende och i största oro (,) ilade han bort, ^

12. När en eatsfogning, hvars bisats går före hufvudsatsen, samordnas med en föregående sats, så bör ej skiljetecken sättas mellan bindeordet och bisatsen. Ex. Sven är mycket stark, men då (= som, emedan, all-denstund) han är lat, förtjenar han ingenting {icke »men, då» 1. »men, emedan»). Gräset spirar upp i dam och grus, och om {i fall) det ej röner alltför många hinder, bildar det en grönskande matta {icke ».. . i dam och grus, och, om det ej . . .»). Med spänd uppmärksamhet följde Karl X Gustaf köldens framsteg, ty om öfvergången kunde ske på isen, så vore ingenting att frukta eller, ty kunde öfvergången .. ., så ,, , {icke .. . »ty, om öfvergången» . . . eller . .. »ty, kunde öfvergången» .. .).

13. Omkring apposition, som går före hufvudordet, och om-knng q^-sats,^ hvilken jöregås

af substan^ i attributställning. Ex. EriUr^vän'Axel har rest bort. (Om man förutsätter, att Erik har flere vänner, så är »Axel» hufvudord och »vän» apposition.) Oskar I:s son Karl (till skillnad från de öfriga sönerna) efterträdde honom på tronen, Den upptäckten att solen står och jorden går är ej synnerligen gammal. Påbudet att vi skida^älska våra ovänner är af gudomligt ^rsj^rur^ (De"r^

emot: »Det är en gifven regel, att straff följer på brott»).

Jfr A. 9.

14. Mellan två attribut, af hvilka det senare står i sådan förbindelse med hufvudordet, att/ det första utgör bestämning till både det andra attributet och hufvudordet. Sådana ordförbindelser kännetecknas deraf att konjunktionen och ej kan insättas mellan attributen. Ex. De höga nor-

j^afjäll^ Den andra vackra fiict^ru 'Kontraktsprosten doktor X. är församlingens kyrkoherde. (Deremot: »Professorn, juris doktorn och riddaren X.»; »Församlingens kyrkoherde, kontraktsprosten d:r X., har aflidit»).

Jfr A. 8 o. 9.

15. I vanliga fall sättes icke komma vid adverbial. Ex. Han kom i soluppgången. Tidningens prenumerationspris är numera endast tolf kronor om året. Han gick till fots hem hela vägen från Stockholm,

Jfr A. 11.

15. Efter förkortningen d. v. s. {= det vill säga), när bisats följer. Ex. S. är gräsenkling, d. v. s. att han icke har sin hustru med sig. (Men »Han vill säga, att han inte förstår er».)

16. Jämväl i andra fall kan, i strid mot hufvudreglema, komma utan olägenhet eller med fördel utelemnas, t. ex. i korta hufvudsatsbindningar (jfr A* 1), vid korta relativbisatser med ut-satt relativ (jfr A. 2), vid korta subjekts- och objektssatser, som börja med att, i synnerhet om de äro försatser och eftersatsen-- 75 -

icke har något formelt subjekt (jfr A« 4). Ex. Hon sjunger och. hon ler. Den som lefver får se. Jag vet att han kommer. »Hans ridderliga mod — ett arf som följde Vasars blod — Ej Volmars stad förglömmer». (Ni-cander.) Att han blir statsråd år afgjordt. Jag tror ej att ^ vet hvad rädsla år.^ Föga anande att en olycka skulle inträffa, började han sitt arbete.

C* Eommats användning är i vårt språk underkastad stor omvexling, dels på grund af författares olika åsigter och tycken, dels såsom följd af bristande insigt och eftertanke.

1. Många sätta komma vid alla relativbisatser.

2. I öfverensstämmelse med det franska interpunktionssyste-met utelemna många detta skiljetecken vid sådana relativbisatser, hvilka till hufvudsatsen foga en nödvändig bestämning och som följaktligen icke kunna borttagas, utan att sammanhanget blir ofullständigt eller felaktigt, men utsätta kommat, om bisatsen endast innehåller en tillfällig bestämning och hufvudsatsen alltså utgör en fullständig mening, äfven om bisatsen borttages. Ex. Den hund som

, sof ver fångar ingen hare. Denne hund, som jag nyligen köpt, har fångat en hare. En god regel, som borde införas i vårt språk,

. om den icke för den större allmänheten vore för svår att till-lämpa.

3. Somliga utelemna alltid kommat framför ae«-satser och

andra konjunktionalbisatser, hvilka utgöra för sammanhanget nödvändiga fyllnader till hufvudsatsen. Ex. Jag vill att man lydtr mig. Pastor X. lefver icke såsom han lärer.

Förslag om regelmässig ute-lemning af komma framför att-satser äro gjorda, men hafva icke vunnit efterföljd. I en stor mängd enskilda fall kan naturligtvis utelemning ske utan någon olägenhet; men i andra fall, då nämligen a«-satser börja längre satsföreningar eller, ehuru enkla, hafva en betydlig längd, är skiljetecknet ofta väi behöf-ligt. Under sådana förhållanden har författaren af denna skrift icke ansett sig böra upptaga ofvan antydda regel.

4. Ganska många sätta — i öfverensstämmelse med det allmännast gängse bruket i tyska, danska och norska skrifter — komma framför indirekta frågesatser. Ex. Han vet, hvad han vill. Säg, hvarför du är ledsen! Enär likväl i dessa fall komma mycket sällan behöfves för åskådlighetens främjande och ej kan utmärka hvilopunkter för rösten, eftersom några sådana icke erfordras framför indirekta frågesatser, så är ej häller skäl att utsätta skiljetecken. För öfrigt har erfarenheten ådagalagt, att kommats utsättande i nämnda fall snarare motverkar än

främjar en god läsning, och iakttagelser vid det allmänna skrifbruket gifva vid handen, att den gamla regeln om komma vid indirekta frågesatser af några icke alls och af- 76 -

de fleste mycket ojämnt iakttages.

6. Synnerligen vanliga fel äro att utelemna komma: mellan längre hufvudsatser, som hafva olika subjekt (A. 1); efter indirekta anföringssatser (A.5); framför hufvudsatser, som följa på bisats; mellan två attribut, som hvar för sig äro sjelfständiga i förhållande tiill hufvudordet (A. 8); omkring apposition som står efter hufvudordet (A, 9); omkring utrops- och tilltalsord, som stå inuti en mening (A. 12), samt att sätta komma: såsom förkortningstecken, i stället för punkt (53. 4); mellan siffror, i stället för tankstreck, för att beteckna ett ungefärligt tal eller en begränsning (60. 7); inuti konjunk-tionaluttryck (A. 3). — Följande meningar och ordställningar äro felaktigt kommaterade i dessa afseenden. »Han vördade sin fader och sin moder nästan tillbad han». »Den, som lefver får se». »Han författade så länge, han var frisk och studerade sedan». »Man lärer så länge, som man lefver». »Karl XII:s moder Ulrika Eleonora var en ädel qvinna». »Den trånga, inre gården». »Drottning Elisabet understödde protestanterna och konung Filip katolikerna».

D* Icke minst för kommateringens skull är det af vigt att hafva akt på de ord och ordförbindelser, som förekomma i olika betydelser. Några exempel må anföras.

1. Att är dels konjunktion (T. »dass», E. »that»), dels infinitivmärke (infinitivartikel; T.

»zu», E. »to»). Endast i förra fallet har det komma framför sig. Ex. »Du skall hedra din fader och din moder, att (—på det att) dig må väl gå. Han vet, att han lefver. Det gläder mig, att du har helsan. Försök att hjelpa dig sjelfl

2. Eller är dels (i förening . med »hvarken») kopulativ konjunktion, dels (i förening med »antingen» och »vare sig») dis-junktiv konjunktion, dels identitetskonjunktion. I de båda förstnämnda fallen sättes icke komma; men vid »eller» som identitetskonjunktion bör detta skiljetecken nyttjas, åtminstone när missförstånd eljest kunde uppstå. Ex. I dag ha de hvarken fått mat eller dryck. Man hör göra nytta, vare sig man är fattig eller rik. Trappan, eller (rättare) stegen, som leder upp till vinden, är högst usel. (Men »Der finnes hvarken trappa eller stege»).

3. Hvadan brukas någon gång relativt, i betydelsen »hvarför», och har då komma framför sig; men i de flesta fall är det inter-rogativt, med betydelsen »hvar-ifrån», och behöfver då, när det inleder indirekta frågesatser, icke komma. Ex. F. är elak, hvadan alla sky honom. »Vädret hlåsèr hvart det vill; men du vet icke hvadan det kommer eller hvart det far». Jfr A. 2 och B. 2.

4. Adverbet hvar oaYx några af dess sammansättningar: Ävara/, hvarest, hvarför, hvari, hvar-ifràn m. fl., brukas dels relativt,- 77 -

dels interrogativt. Endast i förra fallet erfordras komma framför dem. Ex. A. är hederlig, hvaraf följer att han är pålitlig. De frågade henne hvarifrån hon kom. Jfr A. 2 och B. 2.

5. Hvilken är dels relativpronomen och står såsom sådant ofta i början af relativbisatser, dels interrogativpronomen och inleder då ej sällan indirekta frågesatser. Endast i förra fallet är komma behöfligt. Ex. Denne man, hvilken utöfvar i^å stor välgörenhet, förtjenar allas tacksamhet. Du får göra hvilket du vill. Jfr A. 2 och B. 2.

6. Om är dels konditional (vilkors-) konjunktion, dels indirekt frågeord. Ex. Jag kommer, om (= i fall) jag vill. De frågade mig om (= huruvida) jag ville. Se A. 3 och B. 2.

7. Så att -är antingen kon-sekutiv konjunktion, eller är så adverb, och dét senare ordet konjunktion. I förra fallet sättes komma framför så, i det senare mellan så och att. Ex. Skynda, så att du hinner hem i tid! Handla alltid så, att du icke ångrar dig!

8. Såsom är dels förklarande och dels komparativ konjunktion. I så som är så adverb och som konjunktion. Komma sättes vid såsom, när det är förklarande konjunktion och när det inleder fullständig komparativbisats, äfvensom emellan så och som, när de utgöra två ord. Ex. »Med dagligt bröd förstås allt det, som till lifvets

uppehälle och nödtorft hörer, såsom mat och

dryck, kläder, hus och hem m. m.» Man bör älska sin nästa såsom sig sjelf (. . . sin nästa, såsom man älskar sig sjelf). Jag kan icke skrifva så, som ämnets vigt fordrar. Jfr A, 3 och B. 8.

9. Utan är konjunktion (T. »sondern»), preposition (T. »ohne») och adverb. Endast i i det förstnämnda fallet har det komma framför sig. Ex. Uan läste icke, utan han skref. De arbeta utan betalning. Kyrkan är vacker både utan och innan,

67. Semikolon 0), äfven kalladt komma med punkt och comma cum puncto, är ett slags förstärkning af kommat och begagnas derför hufvudsakligen för att åtskilja längre afdelningar i en mening. Det nyttjas

1. Framför den adversativa konjunktionen men, då den föregås eller efterföljes af längre satsföreningar. Ex. Föräldrarna, hvilka bo i Stockholm, äro hederliga menniskorf men barnen, som hafva rest till Amerika, der de försökt slå sig fram, åtnjuta ingen aktning. (Deremot: »Han ropade, men ingen hörde honom»; »Han kom, men utan sina böckcr».

2. Ganska ofta i satsbindningar före konklusiva satser. Ex. »Salig är den menniska, som Gud straffar; derför förkasta icke den allsmäktiges tuktan!» — I stället för semikolon kan i dylika fall sättas punkt, och när så sker, måste naturligtvis det följande ordet få stor begyn-nelsebokstaf. Jfr Komma (66. A. 1. Anm. 1). - 77 -

dels interrogativt. Endast i förra fallet erfordras komma framför dem. Ex. A. är hederlig, hvaraf följer att han är pålitlig. De frågade henne hvarifrån hon kom. Jfr A. 2 och B. 2.

5. Hvilken är dels relativpronomen och står såsom sådant ofta i början af relativbisatser, dels interrogativpronomen och inleder då ej sällan indirekta frågesatser. Endast i förra fallet är komma behöfligt. Ex. Denne man, hvilken utöfvar i^å stor välgörenhet, förtjenar allas tacksamhet. Du får göra hvilket du vill. Jfr A. 2 och B. 2.

6. Om är dels konditional (vilkors-) konjunktion, dels indirekt frågeord. Ex. Jag kommer, om (= i fall) jag vill. De frågade mig om (= huruvida) jag ville. Se A. 3 och B. 2.

7. Så att -är antingen kon-sekutiv konjunktion, eller är så adverb, och dét senare ordet konjunktion. I förra fallet sättes komma framför så, i det senare mellan så och att. Ex. Skynda, så att du hinner hem i tid! Handla alltid så, att du icke ångrar dig!

8. Såsom är dels förklarande och dels komparativ konjunktion. I så som är så adverb och som konjunktion. Komma sättes vid såsom, när det är förklarande konjunktion och när det inleder fullständig komparativbisats, äfvensom emellan så och som, när de utgöra två ord. Ex. »Med dagligt bröd förstås allt det, som till lifvets
uppehälle och nödtorft hörer, såsom mat och

dryck, kläder, hus och hem m. m.» Man bör älska sin nästa såsom sig sjelf (. . . sin nästa, såsom man älskar sig sjelf). Jag kan icke skrifva så, som ämnets vigt fordrar. Jfr A, 3 och B. 8.

9. Utan är konjunktion (T. »sondern»), preposition (T. »ohne») och adverb. Endast i i det förstnämnda fallet har det komma framför sig. Ex. Uan läste icke, utan han skref. De arbeta utan betalning. Kyrkan är vacker både utan och innan,

67. Semikolon 0), äfven kalladt komma med punkt och comma cum puncto, är ett slags förstärkning af kommat och begagnas derför hufvudsakligen för att åtskilja längre afdelningar i en mening. Det nyttjas

1. Framför den adversativa konjunktionen men, då den föregås eller efterföljes af längre satsföreningar. Ex. Föräldrarna, hvilka bo i Stockholm, äro hederliga menniskorf men barnen, som hafva rest till Amerika, der de försökt slå sig fram, åtnjuta ingen aktning. (Deremot: »Han ropade, men ingen hörde honom»; »Han kom, men utan sina böckcr».

2. Ganska ofta i satsbindningar före konklusiva satser. Ex. »Salig är den menniska, som Gud straffar; derför förkasta icke den allsmäktiges tuktan!» — I stället för semikolon kan i dylika fall sättas punkt, och när så sker,

måste naturligtvis det följande ordet få stor begyn-nelsebokstaf. Jfr Komma (66. A. 1. Anm. 1).- 78 -

3. Ofta i längre satsföreningar mellan försats och eftersats. Ex. Emedan Gustaf II Adolf, som 1632 stupade vid Lützen, utförde härliga och evigt minnesvärda bragder, så har han, med bättre rätt än mången annan, blifvit kallad »den store».

Anm. I kortare satsförenin-ningar af detta slag användes nästan alltid komma.

4. Stundom emellan satser, hvilka, ehuru sins emellan gi*am-matiskt sjelfständiga och icke sammanbundna genom konjunktion, dock stå i ett närmare logiskt sammanhang. Ex. »Med humle brygges mjödet, ej blott med honung; lägg stål i svärd och allvar i leken, konung!» (Tegnér).

Anm. I sådana fall nyttjas eljest kolon eller punkt.

5. Mellan grupper af ord (och siffror) samt mellan satsförbindelser, hvilka innehålla flere bisatser, mellanmeningar e. d. Ex. / Småland finnas nio städer: Kalmar, Oskarshamn, Ve-stervik, Vimmerby, Borgholm; Vexiö; Jönköping, Eksjö och Grenna. (Obs. länen.) Salomos ordspr. 2. 6; 3. 11; 10. 1. Hit väntas en mängd dägtingar: professor A., som nu har ferier; kanslirådet B., hvars semester nyss börjat; landtbrukaren C., en munter yngling, som troligen blir vår rolighetsminister; och måhända kammarherre D.

Anm. Man undvike slöseri med detta skiljetecken! Det bör t. ex. icke användas mellan samordnade satser (framför och, samt

eller äfvensom), icke i st. f. kolon eller tankstreck, icke såsom förkortningstecken efter initialbokstäfver i namn [t. ex. »G; F; Carlsson»].

58. Kolon (:) nyttjas

1. Framför direkt anföring, som har anföringsord framför sig. Ex. Gud sade: »Varde ljus!» Femte budet lyder: Du skall icke dräpa!

2. Framför indelningar, exempel, förklaringar, bevis o. d. Ex. Partiklarna äro af tre slag: prepositioner, konjunktioner och interjektioner. Det finnes många slags löfträd: al, alm, ask, björk, bok o. s. v. År 1309 valdes två påfvar: en i Rom och en i Avignon. Under drottning Elisabet tillväxte England icke blott i yttre storhet: äfven dess inre. tillstånd förbättrades.

Anm. När ord eller satser, hvilka stå såsom exempel, förklaringar o. s. v., föregås af orden exempelvis, till exempel, nämligen, såsom o. d., nyttjas icke kolon, utan i dess ställe komma. Ex. Somliga städer, t.' ex. London, Paris, Wien, Newyork och Peking, äro mycket folkrika. — Enstaka ord och satser, anförda såsom exempel, bevis o. s. v. (parentetiska appositioner), inneslutas vanligen af kommata. Ex. En enda varelse. Gud, är allvis. Ett sakförhållande, attX. aldrig skryter med sig sjelf, är högeligen an-märkningsvärdt. Jfr Komma (56. A. 10). - 78 -

3. Ofta i längre satsföreningar mellan försats och eftersats. Ex. Emedan Gustaf II Adolf, som 1632 stupade vid Lützen, utförde härliga och evigt minnesvärda bragder, så har han, med bättre rätt än mången annan, blifvit kallad »den store».

Anm. I kortare satsförenin-ningar af detta slag användes nästan alltid komma.

4. Stundom emellan satser, hvilka, ehuru sins emellan gi*am-matiskt sjelfständiga och icke sammanbundna genom konjunktion, dock stå i ett närmare logiskt sammanhang. Ex. »Med humle brygges mjödet, ej blott med honung; lägg stål i svärd och allvar i leken, konung!» (Tegnér).

Anm. I sådana fall nyttjas eljest kolon eller punkt.

5. Mellan grupper af ord (och siffror) samt mellan satsförbindelser, hvilka innehålla flere bisatser, mellanmeningar e. d. Ex. / Småland finnas nio städer: Kalmar, Oskarshamn, Ve-stervik, Vimmerby, Borgholm; Vexiö; Jönköping, Eksjö och Grenna. (Obs. länen.) Salomos ordspr. 2. 6; 3. 11; 10. 1. Hit väntas en mängd dägtingar: professor A., som nu har ferier; kanslirådet B., hvars semester nyss börjat; landtbrukaren C., en

munter yngling, som troligen blir vår rolighetsminister; och måhända kammarherre D.

Anm. Man undvike slöseri med detta skiljetecken! Det bör t. ex. icke användas mellan samordnade satser (framför och, samt

eller äfvensom), icke i st. f. kolon eller tankstreck, icke såsom förkortningstecken efter initialbokstäfver i namn [t. ex. »G; F; Carlsson»].

58. Kolon (:) nyttjas

1. Framför direkt anföring, som har anföringsord framför sig. Ex. Gud sade: »Varde ljus!» Femte budet lyder: Du skall icke dräpa!

2. Framför indelningar, exempel, förklaringar, bevis o. d. Ex. Partiklarna äro af tre slag: prepositioner, konjunktioner och interjektioner. Det finnes många slags löfträd: al, alm, ask, björk, bok o. s. v. År 1309 valdes två påfvar: en i Rom och en i Avignon. Under drottning Elisabet tillväxte England icke blott i yttre storhet: äfven dess inre. tillstånd förbättrades.

Anm. När ord eller satser, hvilka stå såsom exempel, förklaringar o. s. v., föregås af orden exempelvis, till exempel, nämligen, såsom o. d., nyttjas icke kolon, utan i dess ställe komma. Ex. Somliga städer, t.' ex. London, Paris, Wien, Newyork och Peking, äro mycket folkrika. — Enstaka ord och satser, anförda såsom exempel, bevis o. s. v. (parentetiska appositioner), inneslutas vanligen af kommata. Ex. En enda varelse. Gud, är allvis. Ett sakförhållande, attX. aldrig skryter med sig sjelf, är högeligen an-märkningsvärdt. Jfr Komma (56. A. 10).-79-

3. Någon gång mellan längre för- och eftersatser, hyilkas un-deraf delning ar äro åtskilda genom semikolon. Ex. Om Sven, såsom han lofvat, återvänder till hemmet; om det visar sig, att hans förbrytelse kan godtgöras; mn gossen hädanefter tager sig till vara: så skola nog föräldrarna skänka honom tillgift. Men perioder, som göra ett sådant bi-uk af kolon behöfligt, blifva nästan alltid tunga och böra för den skull endast i nödfall användas.

4. Såsom förkortningstecken inutivissa ord. Ex. Kongl. Maj:t, n:o, d:r (eller dr).

Anm. Nyttja icke kolon såsom förkortningstecken i slutet af ord! Skrif Kongl. telegrafstyrelsen {icke »Kongl: telegrafstyrelsen»)! O. s. v.

59. Inneslntningstecken äro: parentes, [( )], klämmer, ([ ]),

och två tankstreck, (--). De

nyttjas för att afskilja ord och satser, som äro inskjutna i texten, men icke utgöra nödvändiga delar af sammanhanget (hänvisningar, förklaringar, korta anmärkningar, frågor o. d.), samt stundom för tydlighetens skull omkring till sammanhanget hörande längre mellanmeningar. Ex. Plato (Platon) var en stor filosof. Vid Bogesund (nu Ulricehamn) blef Sten Sture dödligt sårad, Vasa (äfven kalladt Nikolaistad) är beläget i Finland, »Är det», yttrade talaren, »någon, som vågar bestrida hvad jag nu sagtf» \»Ja» bland åhörarna], I brefvet stod bland annat: »Du hade bordt

\bortf\ komma,» Det gifves — och derpå tviflar väl ingen — en evig rättvisa. Som barn fruktade han alltid — och hans farhågor hafva sedan alltför ofta, ja nästan dagligen, besannats — att råka ut för elaka men-niskor.

Vid nottecken användes ibland onödigtvis ena hälften af en parentes. Ex.*), i), 2).

Anm. 1. För att afskilja kortare satser och ordförbindelser bör man hälst nyttja parenteser, Omkring längre parentetiska inskjutningar (satser och ord, som icke stå i direkt grammatisk förbindelse med meningens öfriga innehåll) lämpar sig tankstreck bäst. Klämmer bör användas vid inneslutningar i citerad text.

Anm. 2. Framför enskilda ord, hvilka stå som objekt, eller, i passiv konstruktion, som subjekt åt kalla, nämna, utropa till, läsa, sjunga o. d., bör icke sättas kolon. Man bör skrifva: Paulus kallade sig hedningarnas apostel {icke »,, , kallade sig: hedningarnas apostel»). Deremot: Hopen uppstämde följande psalm: Vår Gud är oss erTväldig borg.

Anm. 3. Vid kortare parentetiska inskjutningar, som innehålla exempel eller förklaringar, sättes ofta komma. Jfr 56. A. 10 och 58. 2 Anm.

Anm. 4. Endast i nödfall får man sätta ett inneslutnings-tecken inom ett annat, och det är då bäst att sätta parentes eller klämmer inom tankstreck, -79-

3. Någon gång mellan längre för- och eftersatser, hyilkas un-deraf delning ar äro åtskilda genom semikolon. Ex. Om Sven, såsom han lofvat, återvänder till hemmet; om det visar sig, att hans förbrytelse kan godtgöras; mn gossen hädanefter tager sig till vara: så skola nog föräldrarna skänka honom tillgift. Men perioder, som göra ett sådant bi-uk af kolon behöfligt, blifva nästan alltid tunga och böra för den skull endast i nödfall användas.

4. Såsom förkortningstecken inutivissa ord. Ex. Kongl. Maj:t, n:o, d:r (eller dr).

Anm. Nyttja icke kolon såsom förkortningstecken i slutet af ord! Skrif Kongl. telegrafstyrelsen {icke »Kongl: telegrafstyrelsen»)! O. s. v.

59. Inneslntningstecken äro: parentes, [( )], klämmer, ([ ]),

och två tankstreck, (--). De

nyttjas för att afskilja ord och satser, som äro inskjutna i texten, men icke utgöra nödvändiga delar af sammanhanget (hänvisningar, förklaringar, korta anmärkningar, frågor o. d.), samt stundom för tydlighetens skull omkring till sammanhanget hörande längre mellanmeningar. Ex. Plato (Platon) var en stor filosof. Vid Bogesund (nu Ulricehamn) blef Sten Sture dödligt sårad, Vasa (äfven kalladt Nikolaistad) är beläget i Finland, »Är det», yttrade talaren, »någon, som vågar bestrida hvad jag nu sagtf» \»Ja» bland åhörarna], I brefvet stod bland annat: »Du hade bordt

\bortf\ komma,» Det gifves — och derpå tviflar väl ingen — en evig rättvisa. Som barn fruktade han alltid — och hans farhågor hafva sedan alltför ofta, ja nästan dagligen, besannats — att råka ut för elaka men-niskor.

Vid nottecken användes ibland onödigtvis ena hälften af en parentes. Ex.*), i), 2).

Anm. 1. För att afskilja kortare satser och ordförbindelser bör man hälst nyttja parenteser, Omkring längre parentetiska inskjutningar (satser och ord, som icke stå i direkt grammatisk förbindelse med meningens öfriga innehåll) lämpar sig tankstreck bäst. Klämmer bör användas vid inneslutningar i citerad text.

Anm. 2. Framför enskilda ord, hvilka stå som objekt, eller, i passiv konstruktion, som subjekt åt kalla, nämna, utropa till, läsa, sjunga o. d., bör icke sättas kolon. Man bör skrifva: Paulus kallade sig hedningarnas apostel {icke »,, , kallade sig: hedningarnas apostel»). Deremot: Hopen uppstämde följande psalm: Vår Gud är oss erTväldig borg.

Anm. 3. Vid kortare parentetiska inskjutningar, som innehålla exempel eller förklaringar, sättes ofta komma. Jfr 56. A. 10 och 58. 2 Anm.

Anm. 4. Endast i nödfall får man sätta ett inneslutnings-tecken inom ett annat, och det är då bäst att sätta parentes eller klämmer inom tankstreck,- 80 -

och klämmer inom parentes. Stundom kan man genom »det vill säga» (d. v. s.), »det är» {d. ä.), »nämligen» e. n. d. framför det parentetiska tillägget undvika parentes i parentes. Ex. P. L = pastor lod (ställets, d, v. s. pastoratets, kyrkoherde).

Anm. 5. Hvad som står inom inneslutningstecken bör läsas med annan ton än den kringstående texten.

Anm. 6. Utom i de fall, då in-neslutningstecknen närmast motsvara kommata, böra de ej inverka på interpunktionen i öfrigt. Man får t. ex. icke sätta komma mellan inneslutningstecken och det ord, till hvilket det parentetiska tillägget hör. Ex. Här i staden gästar en främling — till nationaliteten är han engelsman —, hvars älskvärdhet gör starkt intryck på alla. De båda fältherrarna — hvilka för öfrigt ej kunna jämföras — dogo samma år. Felaktigt är följande: »Vid Bogesund, (nu Ulricehamn) stod ett slag 1520».

Anm. 7. Med inneslutningstecken bör i vanlig skrift sparsamhet iakttagas.

Jff Tankstreck. 60. Tankstreck.

A. Enkelt tankstreck (—) sättes

1. Då slutet af ett yttrande afsigtligt utelemnas. Ex. Jag skall infinna mig, om —. I detta fall nyttjas stundom två eller flere tankstreck eller flere punkter. Jfr Pankt (53. 5.)

2. Framför ord, som äro ämnade att innehålla någonting öf-

verraskande, och stundom framför starka uttryck. Ex. »Befriaren kom: det var — döden». Sanningen må fram, fast den är bitter: karlen är^^en usling.

3. I dialoger, när man ej utsätter de talande personernas namn, titel eller motsvarande pronomen jämte anföringsord. Ex.

— Hvad vill du?

— Endast göra en fråga.

— Gör den, och jag skall svara derpå, om jag kan.

4. Stundom framför tvära öf-vergångar i satsbyggnaden (ana-koluter). Ex. Då saken är af så ringa vigt och då alla dina vänner råda dig att förlikas med din motpart — hvarför då fortsätta processen f — I detta fall kan dock äfven komma nyttjas.

5. Inuti stycken för att förmedla öfvergångar mellan vigti-gare af delningar, när man af en eller annan orsak, t. ex. biistande utrymme, ej kan eller vill börja ny rad.

6. Framför ord eller ordförbindelser, som innehålla en sammanfattning af flere olika satsdelar eller satser. Ex. Föräldrar, syskon, vänner, kamrater — alla öfver gaf han.* Att han arbetar flitigt, att han är sparsam, att han afhåller sig från starka drycker — detta är godt och väl; men han är opålitlig, och det skämmer allt. — Åfven i dylika fall kan sättas komma.

7. Emellan siffror, när man vill beteckna ett ungefärligt tal eller en begränsning. Ex. 6'— tusen (= 6 till 8 tusen eller 6 - 80 -

och klämmer inom parentes. Stundom kan man genom »det vill säga» (d. v. s.), »det är» {d. ä.), »nämligen» e. n. d. framför det parentetiska tillägget undvika parentes i parentes. Ex. P. L = pastor lod (ställets, d, v. s. pastoratets, kyrkoherde).

Anm. 5. Hvad som står inom inneslutningstecken bör läsas med annan ton än den kringstående texten.

Anm. 6. Utom i de fall, då in-neslutningstecknen närmast motsvara kommata, böra de ej inverka på interpunktionen i öfrigt. Man får t. ex. icke sätta komma mellan inneslutningstecken och det ord, till hvilket det parentetiska tillägget hör. Ex. Här i staden gästar en främling — till nationaliteten är han engelsman —, hvars älskvärdhet gör starkt intryck på alla. De båda fältherrarna — hvilka för öfrigt ej kunna jämföras — dogo samma år. Felaktigt är följande: »Vid Bogesund, (nu Ulricehamn) stod ett slag 1520».

Anm. 7. Med inneslutningstecken bör i vanlig skrift sparsamhet iakttagas.

Jff Tankstreck. 60. Tankstreck.

A. Enkelt tankstreck (—) sättes

1. Då slutet af ett yttrande afsigtligt utelemnas. Ex. Jag skall infinna mig, om —. I detta fall nyttjas stundom två eller flere tankstreck eller flere punkter. Jfr Pankt (53. 5.)

2. Framför ord, som äro ämnade att innehålla någonting öf-

verraskande, och stundom framför starka uttryck. Ex. »Befriaren kom: det var — döden». Sanningen må fram,

fast den är bitter: karlen är^^en usling.

3. I dialoger, när man ej utsätter de talande personernas namn, titel eller motsvarande pronomen jämte anföringsord. Ex.

— Hvad vill du?

— Endast göra en fråga.

— Gör den, och jag skall svara derpå, om jag kan.

4. Stundom framför tvära öf-vergångar i satsbyggnaden (ana-koluter). Ex. Då saken är af så ringa vigt och då alla dina vänner råda dig att förlikas med din motpart — hvarför då fortsätta processen f — I detta fall kan dock äfven komma nyttjas.

5. Inuti stycken för att förmedla öfvergångar mellan vigti-gare af delningar, när man af en eller annan orsak, t. ex. biistande utrymme, ej kan eller vill börja ny rad.

6. Framför ord eller ordförbindelser, som innehålla en sammanfattning af flere olika satsdelar eller satser. Ex. Föräldrar, syskon, vänner, kamrater — alla öfver gaf han.* Att han arbetar flitigt, att han är sparsam, att han afhåller sig från starka drycker — detta är godt och väl; men han är opålitlig, och det skämmer allt. — Åfven i dylika fall kan sättas komma.

7. Emellan siffror, när man vill beteckna ett ungefärligt tal eller en begränsning. Ex. 6'— tusen (= 6 till 8 tusen eller 6~ 81 -

8 tusen). 1682^1882 (= från ocb med 1682 till och med 1882). 1856^3 (= från och med 1856 till och med 1863). Kl, 12-^ e, m.

8. Emellan namnen på ändpunkter och hufvudstationer i samfärdslinier. Ex. Gefle^Falu-banan, Ångbåtslinien Stockholm -^Kalmar^Lybeck. (Deremot: »Ångfartyget Linné har afgått till Björneborg, Kristinestad och Vasa».)

9. I s. k. tmetiska konjunktioner och propositioner, när de ej förekomma i grammatiskt sammanhang. Ex. Hvarken—eller. För^skull,

Anm. 1. I vanliga fall behöfves icke tankstreck efter punkt, frågetecken och utropstecken, ej häller i slutet af meningar och stycken.

Anm. 2. Slösa ej med tankstreck och tillse särskildt, att ej många sådana med olika betydelse få plats i samma period eller i ett sammanhängande stycke! Detta skiljetecken bör ej häller nyttjas i stället för kolon, semikolon eller komma,

B. Dubbelt tankstreck nyttjas ofta såsom parentestecken. Se Inneslntningsteeken (59).

61. Anföringstecken 1. citationstecken (»...»,"...„'...') nyttjas vid början och slutet af ordagranna citat, såväl omkring hela meningar och satser som kring enstaka ord och uttryck (boktitlar, nybildade eller ovanliga ord och vändningar m. m.). — Om framför citatet står ett direkt anföringsord, sättes efter Linder, Sv. språkets behandl.

det senare ett kolon. — När en anföring står inuti ett annat stycke, som har citationstecken, nyttjas antingen sådana tecken af annat slag eller enkla apostrofer. Ex. Herr prosten talte: ^^Döbeln är en hedning'^ Författaren till skaldestycket'^Vladimir den store" är Stagnelius. Arkitekturen har blifvit kallad "en frusen musik", "Det är", skref min bror, "ingen olycka att vara fattig", »Någon aning nu föll honom in ... 'Dammar det ej', sade han, 'på vägen f Skäller icke Herkules vidgHndf'» (A. M. Lenngren). Jfr Kolon (58. 1).

Anm. 1. Stundom, ehuru numera ej ofta, sättes anföringstecken framför (ibland jämväl efter) hvarje rad i ett citeradt längre stycke.

Anm. 2. Om i början, i slutet eller inuti ett citat ord utelemnas, hvilka anses vara för läsaren bekanta eller äro för tillfället obe-höfliga, plägar man sätta några streck eller punkter i stället för de uteslutna orden. För öfrigt må i citat inga ändringar eller uteslutningar göras. Om endast början af en mening elldf ett längre stycke anföres och

allt det ÖPriga utelemnas, är det bäst att, der citatet slutar, sätta o. s. v. eller etc.

Anm. 3. Ett vanligt fel är att sätta citationstecken omkring indirekt anföring, ehuru ordformer och satsföljd äro ändrade, nya ord tillagda o. s. v. Man får ej skrifva: Herr prosten sade, »att Döbeln var en hed-

6 ~ 81 -

8 tusen). 1682^1882 (= från ocb med 1682 till och med 1882). 1856^3 (= från och med 1856 till och med 1863). Kl, 12-^ e, m.

8. Emellan namnen på ändpunkter och hufvudstationer i samfärdslinier. Ex. Gefle^Falu-banan, Ångbåtslinien Stockholm -^Kalmar^Lybeck. (Deremot: »Ångfartyget Linné har afgått till Björneborg, Kristinestad och Vasa».)

9. I s. k. tmetiska konjunktioner och propositioner, när de ej förekomma i grammatiskt sammanhang. Ex. Hvarken—eller. För^skull,

Anm. 1. I vanliga fall behöfves icke tankstreck efter punkt, frågetecken och utropstecken, ej häller i slutet af meningar och stycken.

Anm. 2. Slösa ej med tankstreck och tillse särskildt, att ej många sådana med olika betydelse få plats i samma period eller i ett sammanhängande stycke! Detta skiljetecken bör ej häller nyttjas i stället för kolon, semikolon eller komma,

B. Dubbelt tankstreck nyttjas ofta såsom parentestecken. Se Inneslntningsteeken (59).

61. Anföringstecken 1. citationstecken (»...»,"...„,'...') nyttjas vid början och slutet af ordagranna citat, såväl omkring hela meningar och satser som kring enstaka ord och uttryck (boktitlar, nybildade eller ovanliga ord och vändningar m. m.). — Om framför citatet står ett direkt anföringsord, sättes efter Linder, Sv. språkets behandl.

det senare ett kolon. — När en anföring står inuti ett annat stycke, som har citationstecken, nyttjas antingen sådana tecken af annat slag eller enkla apostrofer. Ex. Herr prosten talte: ^^Döbeln är en hedning'^ Författaren till skaldestycket'^Vladimir den store" är Stagnelius. Arkitekturen har blifvit kallad "en frusen musik", "Det är", skref min bror, "ingen olycka att vara fattig", »Någon aning nu föll honom in ... 'Dammar det ej', sade han, 'på vägen f Skäller icke Herkules vidgHndf'» (A. M. Lenngren). Jfr Kolon (58. 1).

Anm. 1. Stundom, ehuru numera ej ofta, sättes anföringstecken framför (ibland jämväl efter) hvarje rad i ett citeradt längre stycke.

Anm. 2. Om i början, i slutet eller inuti ett citat ord utelemnas, hvilka anses vara för läsaren bekanta eller äro för tillfället obe-höfliga, plägar man sätta några streck eller punkter i stället för de uteslutna orden. För öfrigt må i citat inga ändringar eller uteslutningar göras. Om endast början af en mening elldf ett längre stycke anföres och allt det ÖPriga utelemnas, är det bäst att, der citatet slutar, sätta o. s. v. eller etc.

Anm. 3. Ett vanligt fel är att sätta citationstecken omkring indirekt anföring, ehuru ordformer och satsföljd äro ändrade, nya ord tillagda o. s. v. Man får ej skrifva: Herr prosten sade, »att Döbeln var en hed-

6hedning»; men man kan skrifva: Herr prosten sade, att Döbeln var "*en hedning*". Det är riktigt att skrifva: Fru X, yttrade ofta: '^Rättvis hör man alltid vara^', men oriktigt att skrifva: Fru X. sade ofta, »att man alltid bör vara rättvis».

Anm. 4. Vid anföring af boktitlar, bibelställen, allmänt bekanta ordspråk och talesätt m. m. nyttjas ofta understrykning (kursiv, spärrad eller fet stil) i stället ' för eller jämte citationstecken.

Anm. 5. Vid titlar på böcker o. d., namn på fartyg, kreatur o. s. v. utsättas eller utelemnas citationstecknen, allt efter som tydligheten det kräfver. Ex. Fritjofs saga af Tegnér. ^^Fattigstugan^^ är ett intressant arbete. X. for med ångbåten Transit. Holm reste sjövägen med "Linné" till Visby.

Anm. 6. För de citat en författare nyttjar spm stöd för sin egen framställning eller utan reservation anför måste han anses skyldig att bära ansvaret, äfven hvad språkbehandlingen vidkommer. Om man vill för innehållets skull

åberopa ett ställé; som i grammatiskt eller stilistiskt afseende är felaktigt, bör man derför i egna och riktiga ordalag referera innehållet och citationsvis anföra endast meningar eller ordförbindelser, som äro korrekta, eller ock uttryckligen nämna, att man citerar ordagrant (»med diplomatisk noggranhet»).

62. Bindetecken l. **bindestreck** (- eller =) nyttjas i slutet af raden, när en del af sista ordet finnes på den följande raden, samt eljest, för vinnande af tydlighet och åskådlighet, i vissa slags sammansättningar. Ex. General-fälttygmästare. Med- och motgång. Fäderne- och mödernefränder. Barndoms- och ungdomstid (icke »barn- och ungdomstid»). Sön- och högtidsdagar. Bok-, musik- och pappershandel. Ref-orm (till skillnad från reform, förbättring). Sjöman-skap (jfr sjömanskap). Träl-år (jfr trälår).

Anm. 1. Sammansättningsdel, som utgöres af siffror eller enstaka bokstäfver, bör alltid genom bindestreck förenas med den öfriga delen af ordet. Ex. Vid 10"tiden (icke »vid 10 tiden» eller »vid 1 Otiden»). 1800-talet. B"linien.

Anm. 2. Man förgäte icke att utsätta bindetecken (och, der så behöfves, komma) i tacksägelse", fäste", bot" och bönedag, tro" och .huldhetsed (= trohets och huldhetsed), Karl"JohanS"förbundet, Maria" Teresia"Orden, vatten" och bröd" straff, 9" och 10"åringar, ett mellan"fyra"ögon, kronprinsen" regenten o. d.

63. Uteslutningstecken l. apostrof(') nyttjas vid mera ovanliga uteslutningar af bokstäfver och stafvelser samt i några fall för undvikande af förvexling, t. ex förren (förrän), la' och lad' (lade), sa' och sad' (sade), sådant o. sån't(sådant), sluta' (slutade), re'n (redan; jfr adj. ren), se'n (sedan; jfr hedning»; men man kan skrifva: Herr prosten sade, att Döbeln var "*en hedning*". Det är riktigt att skrifva: Fru X, yttrade ofta: '^Rättvis hör man alltid vara^', men oriktigt att skrifva: Fru X. sade ofta, »att man alltid bör vara rättvis».

Anm. 4. Vid anföring af boktitlar, bibelställen, allmänt bekanta ordspråk och talesätt m. m. nyttjas ofta understrykning (kursiv, spärrad eller fet stil) i stället ' för eller jämte citationstecken.

Anm. 5. Vid titlar på böcker o. d., namn på fartyg, kreatur o. s. v. utsättas eller utelemnas citationstecknen, allt efter som tydligheten det kräfver. Ex. Fritjofs saga af Tegnér. ^^Fattigstugan^^ är ett intressant arbete. X. for med ångbåten Transit. Holm reste sjövägen med "Linné" till Visby.

Anm. 6. För de citat en författare nyttjar spm stöd för sin egen framställning eller utan reservation anför måste han anses skyldig att bära ansvaret, äfven hvad språkbehandlingen vidkommer. Om man vill för innehållets skull åberopa ett ställé; som i grammatiskt eller stilistiskt afseende är felaktigt, bör man derför i egna och riktiga ordalag referera innehållet och citationsvis anföra endast meningar eller ordförbindelser, som äro korrekta, eller ock uttryckligen nämna, att man citerar ordagrant (»med diplomatisk noggranhet»).

62. Bindetecken l. **bindestreck** (- eller =) nyttjas i slutet af raden, när en del af sista ordet finnes på den följande raden, samt eljest, för vinnande af tydlighet och åskådlighet, i vissa slags sammansättningar. Ex. General-fälttygmästare. Med- och motgång. Fäderne- och mödernefränder. Barndoms- och ungdomstid (icke »barn- och ungdomstid»). Sön- och högtidsdagar. Bok-, musik- och pappershandel. Ref-orm (till skillnad från reform, förbättring). Sjöman-skap (jfr sjömanskap). Träl-år (jfr trälår).

Anm. 1. Sammansättningsdel, som utgöres af siffror eller enstaka bokstäfver, bör alltid genom bindestreck förenas med den öfriga delen af ordet. Ex. Vid 10"tiden (icke »vid 10 tiden» eller »vid 1 Otiden»). 1800-talet. B"linien.

Anm. 2. Man förgäte icke att utsätta bindetecken (och, der så behöfves, komma) i tacksägelse", fäste", bot" och bönedag, tro" och .huldhetsed (= trohets och huldhetsed), Karl"JohanS"förbundet, Maria" Teresia"Orden, vatten" och bröd" straff, 9" och 10"åringar, ett mellan"fyra"ögon, kronprinsen" regenten o. d.

63. Uteslutningstecken l. apostrof(') nyttjas vid mera ovanliga uteslutningar af bokstäfver och stafvelser samt i några fall för undvikande af förvexling, t. ex förren (förrän), la' och lad' (lade), sa' och sad' (sade), sådant o. sån't(sådant), sluta' (slutade), re'n (redan; jfr adj. ren), se'n (sedan; jfr hedning»; men man kan skrifva: Herr prosten sade, att Döbeln var "*en hedning*". Det är riktigt att skrifva: Fru X, yttrade ofta: '^Rättvis hör man alltid

vara^', men oriktigt att skrifva: Fru X. sade ofta, »att man alltid bör vara rättvis».

Anm. 4. Vid anföring af boktitlar, bibelställen, allmänt bekanta ordspråk och talesätt m. m. nyttjas ofta understrykning (kursiv, spärrad eller fet stil) i stället ' för eller jämte citationstecken.

Anm. 5. Vid titlar på böcker o. d., namn på fartyg, kreatur o. s. v. utsättas eller utelemnas citationstecknen, allt efter som tydligheten det kräfver. Ex. Fritjofs saga af Tegnér. ^^Fattigstugan^^ är ett intressant arbete. X. for med ångbåten Transit. Holm reste sjövägen med "Linné" till Visby.

Anm. 6. För de citat en författare nyttjar spm stöd för sin egen framställning eller utan reservation anför måste han anses skyldig att bära ansvaret, äfven hvad språkbehandlingen vidkommer. Om man vill för innehållets skull åberopa ett ställé; som i grammatiskt eller stilistiskt afseende är felaktigt, bör man derför i egna och riktiga ordalag referera innehållet och citationsvis anföra endast meningar eller ordförbindelser, som äro korrekta, eller ock uttryckligen nämna, att man citerar ordagrant (»med diplomatisk noggranhet»).

62. Bindetecken l. **bindestreck** (- eller =) nyttjas i slutet af raden, när en del af sista ordet finnes på den följande raden, samt eljest, för vinnande af tydlighet och åskådlighet, i vissa slags sammansättningar. Ex. General-fälttygmästare. Med- och motgång. Fäderne- och möderneränder. Barndoms- och ungdomstid (icke »barn- och ungdomstid»). Sön- och högtidsdagar. Bok-, musik- och pappershandel. Ref-orm (till skillnad från reform, förbättring). Sjöman-skap (jfr sjömanskap). Träl-år (jfr trälår).

Anm. 1. Sammansättningsdel, som utgöres af siffror eller enstaka bokstäfver, bör alltid genom bindestreck förenas med den öfriga delen af ordet. Ex. Vid 10"tiden (icke »vid 10 tiden» eller »vid 1 Otiden»). 1800-talet. B"linien.

Anm. 2. Man förgäte icke att utsätta bindetecken (och, der så behöfves, komma) i tacksägelse", fäste", bot" och bönedag, tro" och .huldhetsed (= trohets och huldhetsed), Karl"JohanS"förbundet, Maria" Teresia"Orden, vatten" och bröd" straff, 9" och 10"åringar, ett mellan"fyra"ögon, kronprinsen" regenten o. d.

63. Uteslutningstecken l. apostrof(') nyttjas vid mera ovanliga uteslutningar af bokstäfver och stafvelser samt i några fall för undvikande af förvexling, t. ex förren (förrän), la' och lad' (lade), sa' och sad' (sade), sådant o. sån't(sådant), sluta' (slutade), re'n (redan; jfr adj. ren), se'n (sedan; jfradj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck. Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O****.* — I aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på

grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror. Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

adj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck. Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O*****. — I aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror. Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn

äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

adj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck. Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O****.* — I aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror. Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

adj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck. Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O****.* — I aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror. Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

adj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck. Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O****.* — I aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror.

Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

adj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck. Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O****.* — I aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror.
Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

adj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck.

Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O****.* — I aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror. Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

adj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck. Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O****.* — I

aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror. Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

adj. *sen*). — I sådana ord som *ge* (gifva), *ger* (gifver), *ha* (hafva), *har* (hafver), *ta* (taga), *tar* (tager), *bli* (blifva), *blir* (blifver) o. d. tarfvas intet uteslutningstecken.

64. Likhetstecken (=) användes för att beteckna öfverensstämmelse i betydelsen mellan siffror, ord eller uttryck. Vid uppläsning återgifves det genom orden »lika med». Ex. *Grammatika = språklära.*

65. Accenttecken: *akut* (´), *grav* (`) och *cirkumflex* (^), brukas i några namn samt i enstaka främmande ord, t. ex. *Palmén, Eugène, Rhône; idé, patén, galèr, nièce, mystèr, dôm.*

66. Paragraftecken (§) nyttjas för att beteckna smärre afdelningar i skrift (lagar, protokoll m. m.). Om två eller flere paragrafer afses, sättas vid hänvisningar ofta två paragraftecken.

67. Såsom **hänvisnings-** l. **nottecken** nyttjas *stjerna* l. *asterisk* (*), *kors* (†) och *siffror.*

»Om flere noter förekomma å samma sida, sättes vid den första en, vid den andra två, vid den tredje tre stjernor samt vid den fjerde ett, vid den femte två, och vid den sjette tre kors. Der i regeln flere noter förekomma å hvarje sida, användas dock hällre siffror som nottecken, hvarvid man å hvarje sida börjar med 1.» (J. G. Nordin).

En stjerna brukas derjämte för att beteckna »född». Ex. *Erik Gustaf Geijer, * 1783.*

Flere stjernor användas såsom minustecken i stället för tankstreck eller punkter. Ex. *Dikter af O*****.* — I
aftryck af handskrifter sättas stjernor eller punkter för att utmärka oläsliga ställen i texten. Jfr **Punkt** (**53.** 5).

Kors användes äfven för att beteckna »död» (adj. och partic.), t. ex. *Johan Erik Rydqvist, † 1877,* samt på grafvårdar m. m. såsom ett slags symbol för döden.

68. Omsägningstecken (:x: l. :,:) nyttjas för att beteckna omsägning eller omsjungning. Se t. ex. Svenska psalmboken 328 och 331.

69. Et-tecken (& = och) förekomma i en stor mängd namn på handelsfirmor samt i annonser om handelsvaror. Ex. *Edqvist & Berglund* (i st. f. »Edqvist och Berglund»). *Norstedt & Söner. Deleen & Komp.* (l. *K:i*). *Öl & porter.* — Stundom skrifves &c. = et cetera, men detta betecknas bättre med *etc.*

70. Förklaringstecken (ɔ: eller ɔ) utmärker, att en förklaring följer. Vid uppläsning kan det återgifvas med »det är», »det vill säga», »eller» o. s. v. Vanligen sättes förklaringstecknet, jämte förklaringen, inom parentes. Ex. *Hela verlden (ɔ: hvarje sakkunnig) delar hans åsigt.*

Detta tecken nyttjas sällan i svensk skrift.

71. Dito-tecken motsvarar »dito», »detsamma», »dersammastädes» (»ibidem») och sättes under ortnamn äfvensom någon gång under personnamn. Ex.

— 84 -

Abel, B., notarie. Skara.

„ C., fru. „

Dahn, E., student, Hjo,

Anm. Detta tecken bör ej eättae under andra slags ord eller enskilda bokstäfver, t. ex. & betygslistor, ej häller i stället för siffror, t. ex. å subskriptionslistor, emedan det i sådana ställningar lätt orsakar missförstånd.

72. Qvantitetstecken (—, v^) nyttjas för att utmärka staf-velsers längd eller korthet i vers.

73. Särskilda skriftecken, motsvarande hela ord och uttryck, nyttjas i många andra fall. Sådana tecken äro siffrorna samt räknetecknen + (plus), — (minus) och % (procent) m. fl., vigttecknen: Vb (skålpund) och L^ (lispund) m. fl., kalendertecknen, meteorologiska och geometriska tecken, o. s. v.

74. Om mellanrum i skrift.

1. Afdelningar {stycken) i en skrift skiljas genom tomrum i början af hvarje styckes första rad och ofta, för att utmärka mera betydande afdelningar, genom längre afstånd mellan sista raden i ett föregående och den första i ett följande stycke. Sådana afdelningar betecknas der-jämte stundom genom siffror eller bokstäfver.

2. I dialoger böra de särskilda personernas yttranden begynna ny rad, och i synnerhet om öfvergångarna ej på annat sätt förmedlas, måste tankstreck sättas framför början af hvarje replik.

3. Strofer skiljas genom en eller flere radbredders mellanrum. I skrift, sällan i tryck, sättas stundom jämväl längre streck eller kors (stjernor) mellan stroferna.

4. I hunden stil bör, när utrymmet det tillåter, hvarje särskild vers begynna ny rad.

5. Vid punkt, frågetecken och utropstecken, när de stå i slutet af meningar, bör finnas något större mellanrum än vid de öfriga skiljetecknen.

6. Ingen påbörjad sida må innehålla mindre än två rader (oberäknadt datering, höflighets-uttryck, underskrift m. m. i bref, ansökningar o. d.).

75. Understrykning (med ett eller flere streck) af ord eller bokstäfver sker för att ådraga dem särskild uppmärksamhet. I tryck motsvaras understryknin-ningen af rubrikstil (större typer), fetstil, versaler (typer af stora alfabetet) samt spärrad eller kursiverad stil.

Onödiga understrykningar verka störande i stället för upplysande.

Substantivartiklarna.

76. För slutartikelns användning i appellativa substantiv gälla följande regler.

A. Singularis.

1. Maskulina och feminina substantiv, hvilka sluta på konsonant, äfvensom främmande femininer på betonadt -i hafva -en. Ex. Grafoen (af graf), mannen (af man), stammen (af stam), — 84 -

Abel, B., notarie. Skara.

„ C., fru. „

Dahn, E., student, Hjo,

Anm. Detta tecken bör ej eättae under andra slags ord eller enskilda bokstäfver, t. ex. & betygslistor, ej häller i

stället för siffror, t. ex. å subskriptionslistor, emedan det i sådana ställningar lätt orsakar missförstånd.

72. Qvantitetstecken (—, v^) nyttjas för att utmärka staf-velsers längd eller korthet i vers.

73. Särskilda skriftecken, motsvarande hela ord och uttryck, nyttjas i många andra fall. Sådana tecken äro siffrorna samt räknetecknen + (plus), — (minus) och % (procent) m. fl., vigttecknen: Vb (skålpund) och L^ (lispund) m. fl., kalendertecknen, meteorologiska och geometriska tecken, o. s. v.

74. Om mellanrum i skrift.

1. Afdelningar {stycken) i en skrift skiljas genom tomrum i början af hvarje styckes första rad och ofta, för att utmärka mera betydande afdelningar, genom längre afstånd mellan sista raden i ett föregående och den första i ett följande stycke. Sådana afdelningar betecknas der-jämte stundom genom siffror eller bokstäfver.

2. I dialoger böra de särskilda personernas yttranden begynna ny rad, och i synnerhet om öfvergångarna ej på annat sätt förmedlas, måste tankstreck sättas framför början af hvarje replik.

3. Strofer skiljas genom en eller flere radbredders mellanrum. I skrift, sällan i tryck, sättas stundom jämväl längre streck eller kors (stjernor) mellan stroferna.

4. I hunden stil bör, när utrymmet det tillåter, hvarje särskild vers begynna ny rad.

5. Vid punkt, frågetecken och utropstecken, när de stå i slutet af meningar, bör finnas något större mellanrum än vid de öfriga skiljetecknen.

6. Ingen påbörjad sida må innehålla mindre än två rader (oberäknadt datering, höflighets-uttryck, underskrift m. m. i bref, ansökningar o. d.).

75. Understrykning (med ett eller flere streck) af ord eller bokstäfver sker för att ådraga dem särskild uppmärksamhet. I tryck motsvaras understryknin-ningen af rubrikstil (större typer), fetstil, versaler (typer af stora alfabetet) samt spärrad eller kursiverad stil.

Onödiga understrykningar verka störande i stället för upplysande.

Substantivartiklarna.

76. För slutartikelns användning i appellativa substantiv gälla följande regler.

A. Singularis.

1. Maskulina och feminina substantiv, hvilka sluta på konsonant, äfvensom främmande femininer på betonadt -i hafva -en. Ex. Grafoen (af graf), mannen (af man), stammen (af stam), — 84 -

Abel, B., notarie. Skara.

„ C., fru. „

Dahn, E., student, Hjo,

Anm. Detta tecken bör ej eättae under andra slags ord eller enskilda bokstäfver, t. ex. & betygslistor, ej häller i

stället för siffror, t. ex. å subskriptionslistor, emedan det i sådana ställningar lätt orsakar missförstånd.

72. Qvantitetstecken (—, v^) nyttjas för att utmärka staf-velsers längd eller korthet i vers.

73. Särskilda skriftecken, motsvarande hela ord och uttryck, nyttjas i många andra fall. Sådana tecken äro siffrorna samt räknetecknen + (plus), — (minus) och % (procent) m. fl., vigttecknen: Vb (skålpund) och L^ (lispund) m. fl., kalendertecknen, meteorologiska och geometriska tecken, o. s. v.

74. Om mellanrum i skrift.

1. Afdelningar {stycken) i en skrift skiljas genom tomrum i början af hvarje styckes första rad och ofta, för att utmärka mera betydande afdelningar, genom längre afstånd mellan sista raden i ett föregående och den första i ett följande stycke. Sådana afdelningar betecknas der-jämte stundom genom siffror eller bokstäfver.

2. I dialoger böra de särskilda personernas yttranden begynna ny rad, och i synnerhet om öfvergångarna ej på annat sätt förmedlas, måste tankstreck sättas framför början af hvarje replik.

3. Strofer skiljas genom en eller flere radbredders mellanrum. I skrift, sällan i tryck, sättas stundom jämväl längre streck eller kors (stjernor) mellan stroferna.

4. I hunden stil bör, när utrymmet det tillåter, hvarje särskild vers begynna ny rad.

5. Vid punkt, frågetecken och utropstecken, när de stå i slutet af meningar, bör finnas något större mellanrum än vid de öfriga skiljetecknen.

6. Ingen påbörjad sida må innehålla mindre än två rader (oberäknadt datering, höflighets-uttryck, underskrift m. m. i bref, ansökningar o. d.).

75. Understrykning (med ett eller flere streck) af ord eller bokstäfver sker för att ådraga dem särskild uppmärksamhet. I tryck motsvaras understryknin-ningen af rubrikstil (större typer), fetstil, versaler (typer af stora alfabetet) samt spärrad eller kursiverad stil.

Onödiga understrykningar verka störande i stället för upplysande.

Substantivartiklarna.

76. För slutartikelns användning i appellativa substantiv gälla följande regler.

A. Singularis.

1. Maskulina och feminina substantiv, hvilka sluta på konsonant, äfvensom främmande femininer på betonadt -i hafva -en. Ex. Grafoen (af graf), mannen (af man), stammen (af stam), — 84 -

Abel, B., notarie. Skara.

„ C., fru. „

Dahn, E., student, Hjo,

Anm. Detta tecken bör ej eättae under andra slags ord eller enskilda bokstäfver, t. ex. & betygslistor, ej häller i stället för siffror, t. ex. å subskriptionslistor, emedan det i sådana ställningar lätt orsakar missförstånd.

72. Qvantitetstecken (—, v^) nyttjas för att utmärka staf-velsers längd eller korthet i vers.

73. Särskilda skriftecken, motsvarande hela ord och uttryck, nyttjas i många andra fall. Sådana tecken äro siffrorna samt räknetecknen + (plus), — (minus) och % (procent) m. fl., vigttecknen: Vb (skålpund) och L^ (lispund) m. fl., kalendertecknen, meteorologiska och geometriska tecken, o. s. v.

74. Om mellanrum i skrift.

1. Afdelningar {stycken) i en skrift skiljas genom tomrum i början af hvarje styckes första rad och ofta, för att utmärka mera betydande afdelningar, genom längre afstånd mellan sista raden i ett föregående och den första i ett följande stycke. Sådana afdelningar betecknas der-jämte stundom genom siffror eller bokstäfver.

2. I dialoger böra de särskilda personernas yttranden begynna ny rad, och i synnerhet om öfvergångarna ej på annat sätt förmedlas, måste tankstreck sättas framför början af hvarje replik.

3. Strofer skiljas genom en eller flere radbredders mellanrum. I skrift, sällan i tryck, sättas stundom jämväl längre streck eller kors (stjernor) mellan stroferna.

4. I hunden stil bör, när utrymmet det tillåter, hvarje särskild vers begynna ny rad.

5. Vid punkt, frågetecken och utropstecken, när de stå i slutet af meningar, bör finnas något större mellanrum än vid de öfriga skiljetecknen.

6. Ingen påbörjad sida må innehålla mindre än två rader (oberäknadt datering, höflighets-uttryck, underskrift m. m. i bref, ansökningar o. d.).

75. Understrykning (med ett eller flere streck) af ord eller bokstäfver sker för att ådraga dem särskild uppmärksamhet. I tryck motsvaras understryknin-ningen af rubrikstil (större typer), fetstil, versaler (typer af stora alfabetet) samt spärrad eller kursiverad stil.

Onödiga understrykningar verka störande i stället för upplysande.

Substantivartiklarna.

76. För slutartikelns användning i appellativa substantiv gälla följande regler.

A. Singularis.

1. Maskulina och feminina substantiv, hvilka sluta på konsonant, äfvensom främmande femininer på betonadt -i hafva -en. Ex. Grafoen (af graf), mannen (af man), stammen (af stam), — 84 -

Abel, B., notarie. Skara.

„ C., fru. „

Dahn, E., student, Hjo,

Anm. Detta tecken bör ej eättae under andra slags ord eller enskilda bokstäfver, t. ex. & betygslistor, ej häller i stället för siffror, t. ex. å subskriptionslistor, emedan det i sådana ställningar lätt orsakar missförstånd.

72. Qvantitetstecken (—, v^) nyttjas för att utmärka staf-velsers längd eller korthet i vers.

73. Särskilda skriftecken, motsvarande hela ord och uttryck, nyttjas i många andra fall. Sådana tecken äro siffrorna samt räknetecknen + (plus), — (minus) och % (procent) m. fl., vigttecknen: Vb (skålpund) och L^ (lispund) m. fl., kalendertecknen, meteorologiska och geometriska tecken, o. s. v.

74. Om mellanrum i skrift.

1. Afdelningar {stycken) i en skrift skiljas genom tomrum i början af hvarje styckes första rad och ofta, för att utmärka mera betydande afdelningar, genom längre afstånd mellan sista raden i ett föregående och den första i ett följande stycke. Sådana afdelningar betecknas der-jämte stundom genom siffror eller bokstäfver.

2. I dialoger böra de särskilda personernas yttranden begynna ny rad, och i synnerhet om öfvergångarna ej på annat sätt förmedlas, måste tankstreck sättas framför början af hvarje replik.

3. Strofer skiljas genom en eller flere radbredders mellanrum. I skrift, sällan i tryck, sättas stundom jämväl längre streck eller kors (stjernor) mellan stroferna.

4. I hunden stil bör, när utrymmet det tillåter, hvarje särskild vers begynna ny rad.

5. Vid punkt, frågetecken och utropstecken, när de stå i slutet af meningar, bör finnas något större mellanrum än vid de öfriga skiljetecknen.

6. Ingen påbörjad sida må innehålla mindre än två rader (oberäknadt datering, höflighets-uttryck, underskrift m. m. i bref, ansökningar o. d.).

75. Understrykning (med ett eller flere streck) af ord eller bokstäfver sker för att ådraga dem särskild uppmärksamhet. I tryck motsvaras understryknin-ningen af rubrikstil (större typer), fetstil, versaler (typer af stora alfabetet) samt spärrad eller kursiverad stil.

Onödiga understrykningar verka störande i stället för upplysande.

Substantivartiklarna.

76. För slutartikelns användning i appellativa substantiv gälla följande regler.

A. Singularis.

1. Maskulina och feminina substantiv, hvilka sluta på konsonant, äfvensom främmande femininer på betonadt -i hafva -en. Ex. Grafoen (af graf), mannen (af man), stammen (af stam), — 84 -

Abel, B., notarie. Skara.

„ C., fru. „

Dahn, E., student, Hjo,

Anm. Detta tecken bör ej eättae under andra slags ord eller enskilda bokstäfver, t. ex. & betygslistor, ej häller i stället för siffror, t. ex. å subskriptionslistor, emedan det i sådana ställningar lätt orsakar missförstånd.

72. Qvantitetstecken (—, v^) nyttjas för att utmärka staf-velsers längd eller korthet i vers.

73. Särskilda skriftecken, motsvarande hela ord och uttryck, nyttjas i många andra fall. Sådana tecken äro siffrorna samt räknetecknen + (plus), — (minus) och % (procent) m. fl., vigttecknen: Vb (skålpund) och L^ (lispund) m. fl., kalendertecknen, meteorologiska och geometriska tecken, o. s. v.

74. Om mellanrum i skrift.

1. Afdelningar {stycken) i en skrift skiljas genom tomrum i början af hvarje styckes första rad och ofta, för att utmärka mera betydande afdelningar, genom längre afstånd mellan sista raden i ett föregående och den första i ett följande stycke. Sådana afdelningar betecknas der-jämte stundom genom siffror eller bokstäfver.

2. I dialoger böra de särskilda personernas yttranden begynna ny rad, och i synnerhet om öfvergångarna ej på annat sätt förmedlas, måste tankstreck sättas framför början af hvarje replik.

3. Strofer skiljas genom en eller flere radbredders mellanrum. I skrift, sällan i tryck, sättas stundom jämväl längre streck eller kors (stjernor) mellan stroferna.

4. I hunden stil bör, när utrymmet det tillåter, hvarje särskild vers begynna ny rad.

5. Vid punkt, frågetecken och utropstecken, när de stå i slutet af meningar, bör finnas något större mellanrum än vid de öfriga skiljetecknen.

6. Ingen påbörjad sida må innehålla mindre än två rader (oberäknadt datering, höflighets-uttryck, underskrift m. m. i bref, ansökningar o. d.).

75. Understrykning (med ett eller flere streck) af ord eller bokstäfver sker för att ådraga dem särskild uppmärksamhet. I tryck motsvaras understryknin-ningen af rubrikstil (större typer), fetstil, versaler (typer af stora alfabetet) samt spärrad eller kursiverad stil.

Onödiga understrykningar verka störande i stället för upplysande.

Substantivartiklarna.

76. För slutartikelns användning i appellativa substantiv gälla följande regler.

A. Singularis.

1. Maskulina och feminina substantiv, hvilka sluta på konsonant, äfvensom främmande femininer på betonadt -i hafva -en. Ex. Grafoen (af graf), mannen (af man), stammen (af stam),-- 85 -

foten, handen, kaptenen, aktören; akademien, anomalien, filantro-pien, filosofien, kemien, parodien, symmetrien, teologien (jfr, hvad de åtta sista vidkommer, orden min, din, sin, fin, gin, lin, pin samt atropin, bäckasin, trampolin o. d.)

Anm. 1. I hvardagsspråket och i vers få några maskuliner och femininer på -Z och -r stundom endast -n. I skrift sättes då, företrädesvis i de enstafviga orden, ofta apostrof före artikeln. Ex. AVn, saVn, burn, fur*n, mur'n; tullnär n, inspektör n (1. inspektöm); >. .. de gräa fjällen Med isadt pansar stå kring daVn på vakt». (A. A. Graf-ström). »Den af oss, raska barn. Som gaf den längsta lyran, Var den förnämsta karVn». (A. M. Lenngren).

Anm. 2. Mask. och fem. på kort -el, -er, -or och -ur samt (i hvardagsspråket) åtskilliga mask. på kort -ar {-are) och några mask. på långt -er antaga endast -n. Ex. Adeln, handeln, skyffeln; eskadern, modem, vintern, ådern;

lektorn, professorn (stundom lektoren, prof essoren); purpurn, turtum; bägarn {bägaren), sommarn {sommaren); kamrern (jfr kamreraren), offi-cem (jfr officeraren), sektem (jfr sekreteraren). — Tvåstafviga ord på kort -el, företrädesvis de som hafva låg (grav) accent på penultima, samt trestafviga ord med samma slutstafvelse få dock ofta -en .Ex. Aposteln o. apostelen {icke »apostlen»), artikeln o. ar-tikelen {icke wtiklen»), bindeln

o. bindelen, episteln o. epistelen, himlen o. himmelen {icke »himmeln»), morteln o. mortelen.

Anm. 3. Mask. och fem. på kort -en utstöta slutstafvelsens e, när artikeln vidfogas. Ex. bottnen (af botten), drottnen (af drotten), socknen, öcknen. Jämväl ordet moder bortkastar stundom i best. form slutstafvelsens e {modren; jfr adj. modem). Så någon gång äfven broder och fader samt, ehuru ännu mera sällan, dotter och syster, Deremot hungem, segern, slummern, teatern, vintern, åldern, ångem, liksom kapseln, tröskeln o. s. v. {icke »hun-gren», »segren», »slumren»,. »tea-tren», »kapslen», »trösklen» o. d.). Jfr Anm. 2.

Anm. 4. I Finland, och någon j;ång.äfs:en i Sverige, nyttjas endast -n såsom slutartikel i främmande feminina på -t (»analogin», »epidemin», »farmacin», »melankolin»).

Anm. 5. Mask. och fem., som i skrift eller (genom assimilation af d med föregående n) i uttalet sluta på n redan i obest. form, hafva stark böjelse att förblifva oförändrade i den bestämda formen. Ex. Apoteket Hvita Björn, Bolaget Union, Draga på mun. Fara längs strand. Vid eldqvarn, I gränd. Ha någonting i hand. Han gick till botten. Se på mån\ Midt i termin, f

I god prosa och vårdadt talspråk plägar dock slutartikeln merendels förekomma i dylika fall.

2. Maskulina och feminina substantiv, som sluta på vokal-

(utom främmande ord på långt 'i; jfr 1.), hafva -n. Ex. Tanken, kyrkan, mon (af mo), armén, idén (icke »arméen», »idéen»).

3. Neutrala substantiv, hvilka sluta på konsonant eller på lång vokal, fà i sing. -eU Ex. Albumet, bandet, bantleret, dussinet, fruntimret (bI fruntimmer), hemmanet, häradet, lexikonet, lifvet (af lif); pansaret, vettet; biet, boet, batteriet, partiet.

Anm. 1. Neutra på kort -el, -en och -er (utom bäcken och papper) bortkasta slutstafvelsens e. Ex. Haglet, taglet, tecknet, vattnet, gallret, fönstret, mönstret; men bäckenet, papperet. Jfr 1. Anm. 2. o. 3.

Anm. 2. Låneord på -eum och -ium bortkasta i bestämda formen -um. Ex. Ateneet, jubileet, lyceet, mausoleet, museet; evangeliet, gymnasiet, kollegiet, konsistoriet, laboratoriet, seminariet. Så äfven gangliet (af gan-glion).

Dessa och andra dylika ord kunna dock förblifva oförändrade i bestämd ställning. Ex. Han satt på gymnasium i tre år. (Jfr Han gick i skolan och l^ vid akadermèn).

Anm. 3. Formerna »bit» (af bi), »bot» (af bo), »fröt», »för-räderit», »knät», »partit», »rän-terit», »röt» (af rö), »stråt» (af strå), »trät» (af trä) o. d., för biet, boet, fröet, förräderiet o. s. v., äro förkastliga, utom — hvad några af dem vidkommer — möjligen i vers, dà likväl apostroftecken bör utsättas (bit, partit).

4. Neutrala subst. på vokal utan ton vigt på slutstafvelsen hafva -t Ex. Ansigtet, hjertat, ögat, mottot (af motto), pianot, tempot.

B. Pluralis.

1. Maskulina och feminina substantiv med obest. form på -ar, -er, -are, -e, och -or samt neutra med obest. form på -er böra iji slutartikeln -na, således gossarna, tankarna, mödrarna, meningarna; vännerna^ orterna, fötterna, sorgerna, friheterna, religionerna; arbetarna, kämparna, lärarna; handlandena, kärandena, studerandena; flickorna, kyrkorna; partierna, tryckerierna, museerna, gymnasierna; vinerna. — Om bina (bien), bona (boen) o.'d. se 2.

Denna vidsträckta användning af -na öfverensstämmer med talspråket, har i viss mån stöd af bruket i äldre tider, är på de senare åren iakttagen af många framstående författare och företer inga svårigheter vid tillämpningen.

Anm. 1. I skrift göra sig dock i detta fall äfven andra regler gällande.

a. Mången iakttager ännu det förr nästan allmänna bruket att som slutartikel i pluralis använda -ne vid substantiv med obest. f. plur. på -ar samt -na vid obest. f. plur på -er och -or, således andame, himlarne, systrame, aningarne; orterna, bröderna, friheterna, rötterna, kyrkorna.

b. Enligt andra böra alla maskulina subst. hafva i plur. -ne och alla feminina -na, således— 87 -

hattame, brödeme, orteme, ba-game, domarene, murarene, stu-derandene, svarandene; rosorna, rötterna, systrarna,

c. Somliga åter lägga än-deleen -na äfven till maskuliner på -er, men -ne till öfriga maskuliner, således fötterna, men tankame,

d. En och anniin skrifver -na öfverallt utom vid substantiv, som beteckna manliga individer, således dalarna, fötterna, meningarna, portama, vägarna; men karlame, brödeme, vän-nerne, rökarene.

e. Ibland får man se nentra på -eri samt främmande neutra på -i böjda såsom bi, bo o. s. v., följaktligen fögderi, fögderin, parti, partin och då i best. f. fögderina, partina.

Anm. 2. Till förekommande af förvexling låter man vissa subst. på -are bibehålla sitt e framför artikeln. Ex. Borgarena, domarena, fiskarena, hökarena, ringarena, stackarena, svärmarena (af borgare, domare, fiskare, hökare, ringare, stackare, svär-mare), till skillnad från borgama, domarna, fiskarna, hökarna, ringarna, stackarna, svärmarna (af borg, dom, fisk, hök, ring, stack, svärm).

Anm. 3. Hvardagsspråket i de flesta svenska provinser tillåter, för det i nästföregående anm. påpekade ändamålet, inskjutning af r i ord på -are, hvarvid e bortfaller, t. ex. dom-rarna, fiskrama (af domare o. fiskare). »Åkrarna» och »väg-rarna» duga likväl ej såsom be-

stämda förmer i plur. af- åkare och vägare, eftersom de tillhöra åker och vågrare. I orden murare, segrare, vexlare och stämplars är, af olika skäl, inskjutning af r omöjlig.

Anm. 4. Orden man, gås, lus, mus (alla med omljud) hafva i plur. slutartikeln -en, således männen (stundom männerna), gässen, lössen, mössen.

Anm. 5. Formerna »brödren», »böndren», »fädren», »föttren», »gettren», »handren», »kindren», »stängren», »tändren», »ändren», »örtren» m. fl. d., för brödema, bönderna, fäderna, fötterna, gettema o^ s. v., finnas hos äldre författare, men utgöra oriktiga bildningar och äro — med undantag af »fädren» (o. »förfä-dren»), som stundom nyttjas, företrädesvis i vers — nu alldeles ur bruk. Deremot: alstren, gallren, halstren, hindren, fönstren (icke »fönstern» 1. »fön-sterna»), mönstren, undren, af de neutrala subst. alster, galler, halster o. s. v.

2. Neutrala subst. på vokal (4:de dekl.) hafva i plur. slutartikeln -a; de enstafviga der-jämte -en, med bortkastande af pluraländelsen. Ex. Ånsigtena, rikena, yrkena; bina o. bien, bona o, boen, stråna o. stråen.

3. Neutrala subst. på konsonant (5:te dekl.) hafva i plur. slutartikeln -en. Ex. Barnen, borden.

Anm. 1. Hufvud har ofta plur. hufvuden och då i best. f. hufvudena. Oæhufvud (i bet. af ett slags våtvarumått) har— 88 -

i plur. formen oæhufvuden jämte 'höfderiy best. f. oæhufvuden och 'höfdena, Hvardagsformen »huf-ven», af »hufve», heter regelmässigt i best. f. »hufvena».

Anm. 2. I talspråket, på många orter, och någon gång i skrift förekomma »badena», »bar-nena», »bena» (»ha märg i bena»), »bordena», »glasena», »hemmana», »homena», »kornena», »språkena», »tygena», »äggena» m. il. d. Ifrågavarande former bildas i analogi med bina, knäna, rikena o. s. v., som dock tillhöra en annan deklination. I vårdadt språk böra de undvikas. Jfr Äydqvist, Sv. spr. 1. 4. 415.

C. Några appellativa subst. antaga ingen slutartikel, nämligen

a. abstrakta ord på kort -an, t. ex. diktan, traktan (deremot altanen, platanen);

b. några subst. på obetonadt -en, t. ex. glafven, lekamen (jfr A. 1. Anm. 5);

c. främmande ord på -U8, t. ex. kasus, medikus, numerus.

Anm. Några ord få slutartikel i plur., men icke i sing., t. ex. fröknarna, ordnarna, af fröken, orden,

11. Familjenamn hafva i regeln icke slutartikel i sing. I nyare skrift är det endast några enstafviga samt åtskilliga tvåstafviga på -e (företrädesvis historiska namn), som förekomma i bestämd form, bl. a. Görtzen, och Sturen, I äldre böcker der-

emot finner man flere andra sådana, t. ex. Anckarströmmen, Lilliebjelken, Rennerfelten, äfven i skriftlig framställning. I talspråket få enstafviga namn ofta slutartikel, t. ex. Almen, Eken, Holmen,

I plur. visa sig familjenamn ofta med slutartikel, dock, utom några historiska namn, endast i hvardagsspråket. Sammansättningsdelar, som äro neutra, böjas dervid som mask., och olämpliga omljud undvikas. Ex. Bar-fothama, Carlsönema, Ehren-svärdarna, Gyllenstiernornct, Hil-debrandarna (Hildebrändema), Sturarna, Sävama, Tegnérama, Tömebladhama. I ord på obetonadt -en bortfaller detta i plur., t. ex. Sprengtportama (sing. Sprengtporten), Tersme-darna (sing. Tersmeden),

IS. I yrkes-, ämbets-, stånds-och bördstitlar nyttjas slutartikel i följande fall<>.

1. Då titeln förekommer ensam i st. f. tilltalsord. Ex. Hvad säger arkivarien {doktorn, kamrem, öfver sten) om saken f Har generalen bevistat något fältslag f Skall kyrkoherden predika juldagen f

ünd. Följande titlar användas i nämnda fall utan artikel.

ö. De som föregås af genitiver {eders, ers). Ex. Ers majestät har blott att befalla!

b. Främmande ord pà -n med tonvigt på slutstafvelsen samt latinska på -us {baron.

•) I hnfvndsaklig öfverensstammelse med J, A, Aurén, Svensk spr&klara. 2:dr8 nppl, 1880. S. 75 o. f. — 88 -

i plur. formen oæhufvuden jämte 'höfderiy best. f. oæhufvuden och 'höfdena, Hvardagsformen »huf-ven», af »hufve», heter regelmässigt i best. f. »hufvena».

Anm. 2. I talspråket, på många orter, och någon gång i skrift förekomma »badena», »bar-nena», »bena» (»ha märg i bena»), »bordena», »glasena», »hemmana», »homena», »kornena», »språkena», »tygena», »äggena» m. il. d. Ifrågavarande former bildas i analogi med bina, knäna, rikena o. s. v., som dock tillhöra en annan deklination. I vårdadt språk böra de undvikas. Jfr Äydqvist, Sv. spr. 1. 4. 415.

C. Några appellativa subst. antaga ingen slutartikel, nämligen

a. abstrakta ord på kort -an, t. ex. diktan, traktan (deremot altanen, platanen);

b. några subst. på obetonadt -en, t. ex. glafven, lekamen (jfr A. 1. Anm. 5);

c. främmande ord på -U8, t. ex. kasus, medikus, numerus.

Anm. Några ord få slutartikel i plur., men icke i sing., t. ex. fröknarna, ordnarna, af fröken, orden,

11. Familjenamn hafva i regeln icke slutartikel i sing. I nyare skrift är det endast några enstafviga samt åtskilliga tvåstafviga på -e (företrädesvis historiska namn), som förekomma i bestämd form, bl. a. Görtzen, och Sturen, I äldre böcker der-

emot finner man flere andra sådana, t. ex. Anckarströmmen, Lilliebjelken, Rennerfelten, äfven i skriftlig framställning. I talspråket få enstafviga namn ofta slutartikel, t. ex. Almen, Eken, Holmen,

I plur. visa sig familjenamn ofta med slutartikel, dock, utom några historiska namn, endast i hvardagsspråket. Sammansättningsdelar, som äro neutra, böjas dervid som mask., och olämpliga omljud undvikas. Ex. Bar-fothama, Carlsönema, Ehren-svärdarna, Gyllenstiernornct, Hil-debrandarna (Hildebrändema), Sturarna, Sävama, Tegnérama, Tömebladhama. I ord på obetonadt -en bortfaller detta i plur., t. ex. Sprengtportama (sing. Sprengtporten), Tersme-darna (sing. Tersmeden),

IS. I yrkes-, ämbets-, stånds-och bördstitlar nyttjas slutartikel i följande fall<>.

1. Då titeln förekommer ensam i st. f. tilltalsord. Ex. Hvad säger arkivarien {doktorn, kamrem, öfver sten) om saken f Har generalen bevistat något fältslag f Skall kyrkoherden predika juldagen f

ünd. Följande titlar användas i nämnda fall utan artikel.

ö. De som föregås af genitiver {eders, ers). Ex. Ers majestät har blott att befalla!

b. Främmande ord pà -n med tonvigt på slutstafvelsen samt latinska på -us {baron.

•) I hnfvndsaklig öfverensstammelse med J, A, Aurén, Svensk spr&klara. 2:dr8 nppl, 1880. S. 75 o. f. — 88 -

i plur. formen oæhufvuden jämte 'höfderiy best. f. oæhufvuden och 'höfdena, Hvardagsformen »huf-ven», af »hufve», heter regelmässigt i best. f. »hufvena».

Anm. 2. I talspråket, på många orter, och någon gång i skrift förekomma »badena», »bar-nena», »bena» (»ha märg i bena»), »bordena», »glasena», »hemmana», »homena», »kornena», »språkena», »tygena», »äggena» m. il. d. Ifrågavarande former bildas i analogi med bina, knäna, rikena o. s. v., som dock tillhöra en annan deklination. I vårdadt språk böra de undvikas. Jfr Äydqvist, Sv. spr. 1. 4. 415.

C. Några appellativa subst. antaga ingen slutartikel, nämligen

a. abstrakta ord på kort -an, t. ex. diktan, traktan (deremot altanen, platanen);

b. några subst. på obetonadt -en, t. ex. glafven, lekamen (jfr A. 1. Anm. 5);

c. främmande ord på -U8, t. ex. kasus, medikus, numerus.

Anm. Några ord få slutartikel i plur., men icke i sing., t. ex. fröknarna, ordnarna, af fröken, orden,

11. Familjenamn hafva i regeln icke slutartikel i sing. I nyare skrift är det endast några enstafviga samt åtskilliga tvåstafviga på -e (företrädesvis historiska namn), som förekomma i bestämd form, bl. a. Görtzen, och Sturen, I äldre böcker der-

emot finner man flere andra sådana, t. ex. Anckarströmmen, Lilliebjelken, Rennerfelten, äfven i skriftlig framställning. I talspråket få enstafviga namn ofta slutartikel, t. ex. Almen, Eken, Holmen,

I plur. visa sig familjenamn ofta med slutartikel, dock, utom några historiska namn, endast i hvardagsspråket. Sammansättningsdelar, som äro neutra, böjas dervid som mask., och olämpliga omljud undvikas. Ex. Bar-fothama, Carlsönema, Ehren-svärdarna, Gyllenstiernornct, Hil-debrandarna (Hildebrändema), Sturarna, Sävama, Tegnérama, Tömebladhama. I ord på obetonadt -en bortfaller detta i plur., t. ex. Sprengtportama (sing. Sprengtporten), Tersme-darna (sing. Tersmeden),

IS. I yrkes-, ämbets-, stånds-och bördstitlar nyttjas slutartikel i följande fall<>.

1. Då titeln förekommer ensam i st. f. tilltalsord. Ex. Hvad säger arkivarien {doktorn, kamrem, öfver sten) om saken f Har generalen bevistat något fältslag f Skall kyrkoherden predika juldagen f

ünd. Följande titlar användas i nämnda fall utan artikel.

ö. De som föregås af genitiver {eders, ers). Ex. Ers majestät har blott att befalla!

b. Främmande ord pà -n med tonvigt på slutstafvelsen samt latinska på -us {baron.

•) I hnfvndsaklig öfverensstammelse med J, A, Aurén, Svensk spr&klara. 2:dr8 nppl, 1880. S. 75 o. f.- 89 -

kapten, patron; U/medikus, no-tariua publikus) och samman-sättniogar med man (lagman, nämndeman, qvartersman, riksdagaman), Ex. Har kapten begärt af sked f Kommer nämndeman från tinget f S<yn\ notarius publikus vill.

Anm. Orden på -us äro i denna ställning besvärliga och nyttjas derför ej ofta.

c. Oxåen fröken, madam, mamsell och mäster. Ex. Madam har sålt hela blomsterförrådet, tror jag. Mäster har nu

narrats för mig igen,

d, Slägtskapstitlarna far, mor, bror, syster, farbror, farmor, mormor, faster, moster, onkel, tant och kusin. Ex. Farbror kan gärna hjelpa mig lite! Kusin är alltid så elak!

I samma former nyttjas de flesta af dessa titlar äfven för att beteckna tredje personen. Det heter likväl Hans majestät (kongl, höghet, excellens o. s, v.) och system, hvarjämte märkes, att orden på -n med lång slutstafvelse samt madam, mamsell, faster och moster vanligen hafva slutartikeln äfvensom att i st. f. mäster nyttjas mästaren och — - jämte far, mor och bror — fa-dern, modem (modren), brodern. Anm. Ordet herre antager i denna ställning alltid formen herm, utom när det betecknar Gud (Herren),

2. Dà en titel nyttjas som tilltalsord och föregås af orden herr eller fru. Ex. Har herr landshöfdingen (àmiralen, docenten, grefven, kommissarien, pa-

storn) ännu hört den nya operan f Vill fm doktorinnan låna Tho-rilds arbeten f

Anm. För att beteckna 2:dra personen, och i hvardagsspråket stundom äfven för att beteckna 3:dje personen, hafva orden på -w med tonvigt på slutstafvelsen äfvensom sammansättningarna med man obestämd form. Orden på -US hafva obest. form i båda dessa fall. Ex. Behagar herr kapten stiga in! Herr befallningsman har lofvat komma.

3. När en titel föregår orden i» herr, fm eller fröken. Ex. Ba- ! taljonsläkaren herr- doktor X, | Presidenten herr friherre Y, Fi- ' losoiie doktom fröken Z.

4. När en titel och derefter ett nomen proprium stå tillsammans, vare sig de beteckna 2:dra eller 3:dje personen. Ex. Bokhandlaren A,, disponenten B,, drängen C., häradsdomaren D,, stallmästaren E,

Undantag från denna regel äro

a. Utländska titlar på -n med lång slutstafvelse (se 1. Und. b.), hvilka få obestämd form, när de nyttjas som tilltalsord och oftast jämväl när de beteckna 3:dj6 personen. Ex. Har patron Stål afyttrat sitt jernf Baron Berzelius afled 1848,

b. Utländska titlar på -al, -or och -ör: amiral, general, kor-poral; doktor, professor, rektor, revisor, inspektor, major; fabrikör, konduktör, redaktör. Ex. General von Döbeln. Professor Rydberg. Kommendör Adlersparre.

c. De flesta två- och flerstaf-viga ord med tonvigt på andra— 90 -

eller tredje stafvelsen från slutet, bl. a. biskop {ärkebiskop), drottning, fänrik, grefve, friherre, hertig {ärkehertig, storhertig), hustru, häradshöfding, jungfru, kammarherre, konstd {generalkonsul), konung {kung), lands-höfding, löjtnant {generallöjtnant, öfverstlöjtnant), magister, mäster. Ex. Biskop Thomander. Fänrik Stål. Löjtnant Zidén.

d. Slägttitlarna fader, mor, broder {bror), syster, farbror, morbror, onkel, tant. Ex. Fader Berg. Mor Brita. Onkel Adam.

Anm. 1. Sammansättningarna med man hafva i detta fall obestämd form, dä de nyttjas i tilltal, men bestämd eller obestämd form — allt efter som framställningen är mera högtidlig eller mera hvardaglig —, när de beteckna en omtalad person. Ex. Är lagman Berg raskt Befallningsman B. är död. Åldermannen Germund Börjesson är en bra karl.

Anm. 2. I hvardagsspråket och stundom äfven i skrift förlora orden på -are samt herre, furste och grefve i vissa fall sitt e och nyttjas då utan artikel. Ex. Kejsar Vilhelm. Skomakar Hägg. Furst Bismarck. Gref Brahe.

Anm. 3. Med anslutning till bruket i Danmark och Norge skrifva somliga i detta fall alla titlar i obestämd form {adjunkt A., docent B., prost C.), men hafva icke vunnit någon större efterföljd.

79. Om fornformer af slutartikeln se 86.

80. I regeln bör slutartikeln utsättas i substantiv, som hafva bestämd fristående artikel. Ex. De vredgade böljorna brusa {icke »De vredgade böljor brusa)». Det hvassa svärdet {icke »det hvassa svärd»). Jfr 81. 2.

Anm. 1. I fornartad och poetisk framställning saknas ofta slutartikeln i detta fall. Ex. y>Med friska ögon vill jag blicka omkring mig i den sjuka verld». (Tegnér). / de äldsta tider.

An m. 2. Slutartikeln må ej förblandas med det determinativa pronomen. Det bör heta: De beságo det hus, som de skulle hyra {icke »huset, som»). Det bör heta: Det åliggande, som han då hade att fullgöra {icke »Åliggandet, som ...»). Likaså: Vi f bro till den kyrka (en bland flere), som ligger vid Kungsträdgården {icke . .. »till kyrkan, som ligger». . . .). Deremot: de beságo rådhuset (= stadens enda rådhus), som ligger vid torget, och domkyrkan, »om är belägen helt nära der-intill.

SI. Bestämda fristående artikeln.

1. Denna artikel: den, det. de, bör ej nyttjas i stället för slutartikeln. Sådana ordförbindelseri som »det hela land», »de kolosser», »de romare» o. d. äro arkaismei eller germanismer. Det bör heta) hela landet, kolosserna, romarnà o. s. v.

2. När ett substantiv i bestämd form föregås af adjektiv eller partic., nyttjas i regeln både den bestämda fristående artikeln (demonstrativartikeln) och slut- — 90 -

eller tredje stafvelsen från slutet, bl. a. biskop {ärkebiskop), drottning, fänrik, grefve, friherre, hertig {ärkehertig, storhertig), hustru, häradshöfding, jungfru, kammarherre, konstd {generalkonsul), konung {kung), lands-höfding, löjtnant {generallöjtnant, öfverstlöjtnant), magister, mäster. Ex. Biskop Thomander. Fänrik Stål. Löjtnant Zidén.

d. Slägttitlarna fader, mor, broder {bror), syster, farbror, morbror, onkel, tant. Ex. Fader Berg. Mor Brita. Onkel Adam.

Anm. 1. Sammansättningarna med man hafva i detta fall obestämd form, dä de nyttjas i tilltal, men bestämd eller obestämd form — allt efter som framställningen är mera högtidlig eller mera hvardaglig —, när de beteckna en omtalad person. Ex. Är lagman Berg raskt Befallningsman B. är död. Åldermannen Germund Börjesson är en bra karl.

Anm. 2. I hvardagsspråket och stundom äfven i skrift förlora orden på -are samt herre, furste och grefve i vissa fall sitt e och nyttjas då utan artikel. Ex. Kejsar Vilhelm. Skomakar Hägg. Furst Bismarck. Gref Brahe.

Anm. 3. Med anslutning till bruket i Danmark och Norge skrifva somliga i detta fall alla titlar i obestämd form {adjunkt A., docent B., prost C.), men hafva icke vunnit någon större efterföljd.

79. Om fornformer af slutartikeln se 86.

80. I regeln bör slutartikeln utsättas i substantiv, som hafva bestämd fristående artikel. Ex. De vredgade böljorna brusa {icke »De vredgade böljor brusa)». Det hvassa svärdet {icke »det hvassa svärd»). Jfr 81. 2.

Anm. 1. I fornartad och poetisk framställning saknas ofta slutartikeln i detta fall. Ex. y>Med friska ögon vill jag blicka omkring mig i den sjuka verld». (Tegnér). / de äldsta tider.

An m. 2. Slutartikeln må ej förblandas med det determinativa pronomen. Det bör heta: De beságo det hus, som de skulle hyra {icke »huset, som»). Det bör heta: Det åliggande, som han då hade att fullgöra {icke »Åliggandet, som ...»). Likaså: Vi f bro till den kyrka (en bland flere), som ligger vid Kungsträdgården {icke . .. »till kyrkan, som ligger». . . .). Deremot: de beságo rådhuset (= stadens enda rådhus), som ligger vid torget, och domkyrkan, »om är belägen helt nära der-intill.

SI. Bestämda fristående artikeln.

1. Denna artikel: den, det. de, bör ej nyttjas i stället för slutartikeln. Sådana ordförbindelseri som »det hela land», »de kolosser», »de romare» o. d. äro arkaismei eller germanismer. Det bör heta) hela landet, kolosserna, romarnà o. s. v.

2. När ett substantiv i bestämd form föregås af adjektiv eller partic., nyttjas i regeln både den bestämda fristående artikeln (demonstrativartikeln) och slut- — 90 -

eller tredje stafvelsen från slutet, bl. a. biskop {ärkebiskop), drottning, fänrik, grefve, friherre, hertig {ärkehertig, storhertig), hustru, häradshöfding, jungfru, kammarherre, konstd {generalkonsul), konung {kung), lands-höfding, löjtnant {generallöjtnant, öfverstlöjtnant), magister, mäster. Ex. Biskop Thomander. Fänrik Stål. Löjtnant Zidén.

d. Slägttitlarna fader, mor, broder {bror), syster, farbror, morbror, onkel, tant. Ex. Fader Berg. Mor Brita. Onkel Adam.

Anm. 1. Sammansättningarna med man hafva i detta fall obestämd form, dä de nyttjas i tilltal, men bestämd eller obestämd form — allt efter som framställningen är mera högtidlig eller mera hvardaglig —, när de beteckna en omtalad person. Ex. Är lagman Berg raskt Befallningsman B. är död. Åldermannen Germund Börjesson är en bra karl.

Anm. 2. I hvardagsspråket och stundom äfven i skrift förlora orden på -are samt herre, furste och grefve i vissa fall sitt e och nyttjas då utan artikel. Ex. Kejsar Vilhelm. Skomakar Hägg. Furst Bismarck. Gref Brahe.

Anm. 3. Med anslutning till bruket i Danmark och Norge skrifva somliga i detta fall alla titlar i obestämd form {adjunkt A., docent B., prost C.), men hafva icke vunnit någon större efterföljd.

79. Om fornformer af slutartikeln se 86.

80. I regeln bör slutartikeln utsättas i substantiv, som hafva bestämd fristående artikel. Ex. De vredgade böljorna brusa {icke »De vredgade böljor brusa)». Det hvassa svärdet {icke »det hvassa svärd»). Jfr 81. 2.

Anm. 1. I fornartad och poetisk framställning saknas ofta slutartikeln i detta fall. Ex. y>Med friska ögon vill jag blicka omkring mig i den sjuka verld». (Tegnér). / de äldsta tider.

An m. 2. Slutartikeln må ej förblandas med det determinativa pronomen. Det bör heta: De beságo det hus, som de skulle hyra {icke »huset, som»). Det bör heta: Det åliggande, som han då hade att fullgöra {icke »Åliggandet, som ...»). Likaså: Vi f bro till den kyrka (en bland flere), som ligger vid Kungsträdgården {icke . .. »till kyrkan, som ligger». . . .). Deremot: de beságo rådhuset (= stadens enda rådhus), som ligger vid torget, och domkyrkan, »om är belägen helt nära der-intill.

SI. Bestämda fristående artikeln.

1. Denna artikel: den, det. de, bör ej nyttjas i stället för slutartikeln. Sådana ordförbindelseri som »det hela land», »de kolosser», »de romare» o. d. äro arkaismei eller germanismer. Det bör heta) hela landet, kolosserna, romarnà o. s. v.

2. När ett substantiv i bestämd form föregås af adjektiv eller partic., nyttjas i regeln både den bestämda fristående artikeln (demonstrativartikeln) och slut-

eller tredje stafvelsen från slutet, bl. a. biskop {ärkebiskop), drottning, fänrik, grefve, friherre, hertig {ärkehertig, storhertig), hustru, häradshöfding, jungfru, kammarherre, konstd {generalkonsul), konung {kung), lands-höfding, löjtnant {generallöjtnant, öfverstlöjtnant), magister, mäster. Ex. Biskop Thomander. Fänrik Stål. Löjtnant Zidén.

d. Slägttitlarna fader, mor, broder {bror), syster, farbror, morbror, onkel, tant. Ex. Fader Berg. Mor Brita. Onkel Adam.

Anm. 1. Sammansättningarna med man hafva i detta fall obestämd form, dä de nyttjas i tilltal, men bestämd eller obestämd form — allt efter som framställningen är mera högtidlig eller mera hvardaglig —, när de beteckna en omtalad person. Ex. Är lagman Berg raskt Befallningsman B. är död. Åldermannen Germund Börjesson är en bra karl.

Anm. 2. I hvardagsspråket och stundom äfven i skrift förlora orden på -are samt herre, furste och grefve i vissa fall sitt e och nyttjas då utan artikel. Ex. Kejsar Vilhelm. Skomakar Hägg. Furst Bismarck. Gref Brahe.

Anm. 3. Med anslutning till bruket i Danmark och Norge skrifva somliga i detta fall alla titlar i obestämd form {adjunkt A., docent B., prost C.), men hafva icke vunnit någon större efterföljd.

79. Om fornformer af slutartikeln se 86.

80. I regeln bör slutartikeln utsättas i substantiv, som hafva bestämd fristående artikel. Ex. De vredgade böljorna brusa {icke »De vredgade böljor brusa)». Det hvassa svärdet {icke »det hvassa svärd»). Jfr 81. 2.

Anm. 1. I fornartad och poetisk framställning saknas ofta slutartikeln i detta fall. Ex. y>Med friska ögon vill jag blicka omkring mig i den sjuka verld». (Tegnér). / de äldsta tider.

An m. 2. Slutartikeln må ej förblandas med det determinativa pronomen. Det bör heta: De beságo det hus, som de skulle hyra {icke »huset, som»). Det bör heta: Det åliggande, som han då hade att fullgöra {icke »Åliggandet, som ...»). Likaså: Vi f bro till den kyrka (en bland flere), som ligger vid Kungsträdgården {icke . .. »till kyrkan, som ligger». . . .). Deremot: de beságo rådhuset (= stadens enda rådhus), som ligger vid torget, och domkyrkan, »om är belägen helt nära der-intill.

SI. Bestämda fristående artikeln.

1. Denna artikel: den, det. de, bör ej nyttjas i stället för slutartikeln. Sådana ordförbindelseri som »det hela land», »de kolosser», »de romare» o. d. äro arkaismei eller germanismer. Det bör heta) hela landet, kolosserna, romarnà o. s. v.

2. När ett substantiv i bestämd form föregås af adjektiv eller partic., nyttjas i regeln både den bestämda fristående artikeln (demonstrativartikeln) och slut-- 91 -

artikeln. Ex. Den stränge fadern, Den fromma modem. Det ostyriga barnet. De lekande pojkarna.

3. I några fall har dock substantivet slutartikel, utan att någon denionstrativartikel förekommer, nämligen i ordförbindelser, som utgöra nomina propria, t. ex. Atlantiska oceanen. Fria konsternas akademi. Främre Indien, Förenta staterna. Götiska förbundet, Heliga landet, Hvita frun. Mindre Asien, N^a Sverige, Stilla oceanen. Svarta {Hvita, Röda) hafvet, samt i en stor mängd »stående uttryck», bl. a. bästa beviset, för första {andra, tredje o. s. v.) gången, första {andra, tredje o. s. v.) klassen {budet), gula febern, hela {halfva) dagen {natten, dygnet, våren, sommaren, staden, riket, verlden), i fria luften, (det står) i vida fältet, mesta parten, på fulla allvaret, rena sanningen, (han är) rätte mannen, rätta stället, sanna förhållandet, största delen, svenska språket, veka lifvet, yttersta domen, å ena {andra) sidan, Deremot: den bruna björnen, den milda luften, den smala vägen, det arma barnet, det söndrade riket, det svallande hafvet, de förenade rikena.

4. Vi^j substantiv, som föregås af participier i attributställning, hvilka hafva afseende på ett förut nämndt eller i det följande befintligt substantiv, nyttjas för att utmärka bestämd form hvarken fristående artikel eller slutartikel. Sådana participier äro bl. a.: anförd, angifven, antydd.

bemäld, bifogad, bilagd, följande, förbemäld, - hosföljande, nedan-skrif ven, nämnd, ofvanskrifven, ofvanstående, omstämd, sagd, sistliden. Ex. På förut anförda skäl (= på det förut anförda skälet 1. på de förut anförda skälen). Bilagda skrifvelse (= den bilagda skrifvelsen). På följande sida. Sistlidna vår,

5. Förliden har i dylika fall obestämd form. Ex. Förlidet år.

Anm. Förvexling af obestämd artikel och bestämd fristående artikel eger rum, om man skrifver t. ex. »Ett land, der upplysningstidens idéer djupast slogo rot, var Frankrike» i st. f. Det land, der . . .

82. Obestämda artlkelnt en, ett, utsättes ofta onödigt eller rent af oriktigt. Det bör heta: Han klädde sig till tiggare {icke »till en tiggare»); Genomträngd af heligt nit {icke »af ett heligt nit»); Göra sh^^ (icke »ett slut på»). Klädd som en tiggare och klädd som tiggare hafva olika betydelse. — Det bör heta: Militärdespotism orsakar alltid råhet {icke »En militärdespotism orsakar alltid en råhet»). Man bör säga falla offer för {icke »falla ett offer för»).

När ett substantiv, som betecknar stånd eller yrke, förekommer såsom predikat i v utan någon bestämning, bör det icke hafva obestämd artikel. Ex. A. är språkforskare, B. militär, och G. handlande. (Deremot: «D. är en utmärkt lärare»; »E. var en talare som få» ; »F. arbetar som en stackare»). - 91 -

artikeln. Ex. Den stränge fadern, Den fromma modem. Det ostyriga barnet. De lekande pojkarna.

3. I några fall har dock substantivet slutartikel, utan att någon denionstrativartikel förekommer, nämligen i ordförbindelser, som utgöra nomina propria, t. ex. Atlantiska oceanen. Fria konsternas akademi. Främre Indien, Förenta staterna. Götiska förbundet, Heliga landet, Hvita frun. Mindre Asien, N^a Sverige, Stilla oceanen. Svarta {Hvita, Röda) hafvet, samt i en stor mängd »stående uttryck», bl. a. bästa beviset, för första {andra, tredje o. s. v.) gången, första {andra, tredje o. s. v.) klassen {budet), gula febern, hela {halfva) dagen {natten, dygnet, våren, sommaren, staden, riket, verlden), i fria luften, (det står) i vida fältet, mesta parten, på fulla allvaret, rena sanningen, (han är) rätte mannen, rätta stället, sanna förhållandet, största delen, svenska språket, veka lifvet, yttersta domen, å ena {andra) sidan, Deremot: den bruna björnen, den milda luften, den smala vägen, det arma barnet, det söndrade riket, det svallande hafvet, de förenade rikena.

4. Vi^j substantiv, som föregås af participier i attributställning, hvilka hafva afseende på ett förut nämndt eller i det följande befintligt substantiv, nyttjas för att utmärka bestämd form hvarken fristående artikel eller slutartikel. Sådana participier äro bl. a.: anförd, angifven, antydd.

bemäld, bifogad, bilagd, följande, förbemäld, - hosföljande, nedan-skrif ven, nämnd, ofvanskrifven, ofvanstående, omstämd, sagd, sistliden. Ex. På förut anförda skäl (= på det förut anförda skälet 1. på de förut anförda skälen). Bilagda skrifvelse (= den bilagda skrifvelsen). På följande sida. Sistlidna vår,

5. Förliden har i dylika fall obestämd form. Ex. Förlidet år.

Anm. Förvexling af obestämd artikel och bestämd fristående artikel eger rum, om man skrifver t. ex. »Ett land, der upplysningstidens idéer djupast slogo rot, var Frankrike» i st. f. Det land, der . . .

82. Obestämda artlkelnt en, ett, utsättes ofta onödigt eller rent af oriktigt. Det bör heta: Han klädde sig till tiggare {icke »till en tiggare»); Genomträngd af heligt nit {icke »af ett heligt nit»); Göra sh^^ (icke »ett slut på»). Klädd som en tiggare och klädd som tiggare hafva olika betydelse. — Det bör heta: Militärdespotism orsakar alltid råhet {icke »En militärdespotism orsakar alltid en råhet»). Man bör säga falla offer för {icke »falla ett offer för»).

När ett substantiv, som betecknar stånd eller yrke, förekommer såsom predikat i v utan någon bestämning, bör det icke hafva obestämd artikel. Ex. A. är språkforskare, B. militär, och G. handlande. (Deremot: «D. är en utmärkt lärare»; »E. var en talare som få» ; »F. arbetar som en stackare»). - 92 -

Substantiven. 88. Genus.

1. 1 det äldre språket och ännu i nästan alla landskapsmål är i regeln hvarje substantiv antingen mashuUnum, femininum eller neutrum och motsvaras i sing. af personalpronomina han, hon eller det. I det nyare högsvenska tal- och skrif språket gö-res, liksom i engelskan och danskan, i allmänhet icke skillnad på mask. och fem. annat än i fråga om subst. med naturligt kön. I st. f. han och hon brukas den (>(len-kön»). — Bland huf-vudorsakerna till denna förändring i språket äro helt visst kasusformerna honom och henne, hvilka, när de genomgående nyttjas i st. f. den, orsaka tyngd och släpighet.

De språk och dialekter, i hvilka skillnaden emellan mask. och fem. noggrant iakttages, hafva relativt korta eller lätt uttalade oblika kasusformer i 3:dje pers. sing. mask. och fem. af det personliga pronomen (jfr T. ihm, ihr; Fr. le, la, lui, elle; It. lui, lei; Sv. dial. -n, -an, -na), och i dem uppehälles genusskillnaden äfven genom andra, i svenska riksspråket obefintliga medel, bl. a. olika former i mask. och fem. hos artiklarna (T. de?*, die; ein, eine; Fr. le, la; It. il, lo, la; Sv. dial. en, e), adjektiven (T. guter, gute; Fr. bon, bonne; It. buono, buona; Sv. dial. hviter, hvit) och possessiv-pronomina (T. mdn 1. meiner, meine; Fr. mon, ma;

It. mio, mia; Sv. dial. min, mi) o. s. v. — Om substantivens fördelning på tre kön se för öfrigt Es. Tegnér, »Språkets makt öfver tanken» (1880), s. 71— 82, samt Svensk tidskr. 1874, s. 137 o. f. (»Om språk och nationalitet»).

2. Personifiering medelst han ^ och hon, hana och hennes, honom och henne, »hvilka hafva en betydligt fylligare klang än dem, kan likväl ofta med fördel användas, särdeles i poetisk framställning.

Anm. 1. Å några orter (Stockholm och dess omgifningar) förekommer han i en stor mängd fall såsom

ersättningsord äfven för appellativa femininer {boken, dufvan, kon, lådan, taflan, trappan m. fl.). Detta är naturligtvis ett stort fel.

Anm. 2. Genom påverkan af främmande språk eller af andra orsaker framträda åtskilliga substantiv med oriktigt genus, exempelvis de maskulina orden lag och vetenskap, som icke sällan ersättas med hon (jfr T. »die Wissenschaft»; Fr. »la loi», »la science»), och det feminina sol, hvilket rätt ofta er-sättes med han (jfr Fr. »le so-leil»; Lat. »sol», m.). Tydligt borde dock vara, att om man vill framhålla genus, detta bör ske i öfverensstämmelse med svenska språkets lagar.

Anm. 3. Här må jämväl påminnas om missbruket att vid sammanställning af genit. slags med vissa attribut (obest. artikeln och några pronomina) göradesea beroende af de efterföljande substantivene kön, t. ex. »en slags rock», »all slags mat», »denna slags jord», »ingen slags föda». Men i detta som i andra fall bör bestfimningsordet lämpa sig efter bnfvndordet: det bör heta ett slags rock, allt (alla 1. hvarje) slags mat, detta slags jord, intet slags föda.

Troligen har ifrågavarande bruk uppkommit genom påverkan af dylika fraser med sorts till hufvudord {en sorts rock, all sorts mat o, d.).

3. Bätt många substantiv framträda mèd olika genus. Både som mask. (eller fem.) och som neutr. brukas bl. a. afbräck (vanl. n.), bakelse (vanl. m., pl. alltid bakelser), besman (vanl. m., pl. besmänner 1. besman), blod (vanl. n.), bolster (pl. bol-strar 1. bolster), borr (pl. borr 1. borrar), bräm (vanl. n., pl. bräm 1. bråmer), buldan (utan pl.), byk (vanl. m.), centner, doft (vanl. f.), draf, däcker (vanl. m., pl. däcker), finger (i sing. vanl. n., och i plur. m., fingrar), flanell (vanl. m.), gissel (vanl. n.), glöd (vanl. f., pl. glöd), individ (vanl. m.), ljung (vanl. m., utan pl.), lo (rofdjuret, vanl. m., pl. loar o. lon), lås, mjöd (utan pl.), mod (Fr. »mode», vanl. n.), naf (pl. nafvar o. naf), nummer (vanl. n., pl. nummer, men äfven m., pl. numrer; num-ror förutsätter sing. »numra»), näbb, organ, paraply, parasoll, qvart, ragg (utan pL), redskap (ra., när det i sing. brukas kollektivt, eljest n.), sammet (utan

pl.), sirts {sits), slagt (vanl. n., utan pl.), skratt, n. (men »skratta åt skratten»), snitt (på kläder, m., utan pl., men i bet. skärning, inskärning n.), fiww^Xvanl. n.), spån (m., pl. spåner, o. n., pl. spån, stundom pl. spånor, som förutsätter sing. »spåna»), stall (i sing. vanl. n., men i pl. nyttjas stallar ofta vid sidan af stall), sylt (vanl. n.), säf (utan pl.), tack (detta är tacken, mycken tacki stor tack, men ett hjert-ligt tack; neutr. har troligen uppkommit genom påverkan af hela fraser, sådana som säga ett hjertligt tack för sist), tjog (vanl. n.), tum (plur. alltid tum), vers (vanl. m.), årder,

4. En mängd qvinliga titlar och benämningar äro bildade af maskulina stammar genom tillägg af -inna, 'essa, -issa, -ska {-erska; jfr -aref. Ex. Beundrarinna, bi-skopinna, furstinna, grefvinna, grekinna, gudinna, herdinna, hertiginna, hjélparinna (o. hjelper-ska), judinna, kejsarinna, prest-inna, prostinna, statsrådinna, sultaninna, älskarinna-, patro-nessa, prinsessa; poetissa, profetissa', engelska {m. engelsman), generalska, majorska, polska {m. polack), presidentska; sångerska (o. sångarinna), tvätterska. I poesi förekommer t. o. m. huld-inna o. d. Abbedissa är den feminina motsvarigheten till abbé och abbot. Jämte rnånglerska, af månglare, förekommer, särdeles i talspråket, mångelska. Ensamt stående är barnmorska.

Anm. 1. De qvinliga titlarna af detta slag, utom bördstitlarna.— 94 -

hafva, såBom föga lämpliga, mer och mer kommit ur bruk^ Ensamt fru jämte familjenamnet (i utanskrifter på bref o. d. jämväl förnamnet) anses fullt tillräckligt.

Anm. 2. I fråga om qvin-liga titlar, som utmärka befattningar och yrken, förekomma dylika ändelser endast i några ord, som icke motsvaras af maskulina börds- eller ämbetstitlar, t. ex. Iconstnärinna, lärarinna, prest-inna, sångerska och sångarinna, sätterska, tvätterska. Eljest nyttjas de maskulina formerna äfven om qvinnor, t. ex. artist, botanist, doktor, filolog, filosof, kandidat, klockare, organist (orgel-nist), professor, seminarist, tele-grafist. ~

Anm. 3. I några fall nyttjas om qvinnor maskulina och feminina former ömsevis, t. ex. författare o.författarinna, konstnär o. konstnärinna, poet o. (sällan) poetissa, skald o. skaldinna.

Anm. 4. Åndelsen -inna förekommer äfven i några djurnamn, t. ex. björninna, lejoninna (Gsv. ^ »lejinna»), tigrinna, varginna, åsinnna.

5. Sammansatta substantivs kön bestämmas i regeln af sista sammansättningsleden. Undantag äro bl. a. attribut, n., men tribut, m.; beskärm, n., men skärm, m.; förakt, n., men akt, f.; ledamot, m., af mot, n.; muskedun-der, m., men dunder, n.; notvarp, n., men varp, m.; vittnesbörd, n., men börd, f. (liksom innebörd, nederbörd, uppbörd)', ögonblick, n., men blick, m.

84. Nysvenska snbstantlTS böjning.

1. För praktiskt ändamål indelas substantiven, hvad deras böjning vidkommer, lämpligast i fem deklinationer, efter sina ändelser i nom. plur.:

l:a på -or: flickor, sagor;

2:dra på -ar: dalar, näringar;

3:dje på -er: vänner, saker, partier, gymnasier;

4:de på -n: riken, bin;

6:te, som har plur. lika med sing.: band, köpare, ordförande, belgier.

2. Substantiven med plur. på -or äro till största delen tvåstafviga femininer på -a; men samma ändelse hafva jämväl åtskilliga en- och tvåstafviga femininer på konsonant, dels några med dubbelformer (på -a och på konsonant), dels ett och annat enstafvigt på konsonant: byw (byxa), flagg (flagga), hyll (hylla), kos (kosa), yx (yxa), åder (ådra) ; ros, vad (tjockben; ^irvad, not., pl. vadar), våg, Åfven toffel har plur. -or: tofflor (af en äldre sing. toffla).

Anm. 1. I hvardagsspråket får man stundom höra pappor, af pappa, i analogi med mammor, af mammja.

Anm. 2. Åndelsen -ériplur. hafva tre- och fyrastafviga femininer på -ia med ton vigt på tredje stafvelsen från slutet (an-tepenultima): cikoria, historia (best. f. historien), materia (ma-terien) och msdia äfvensom akacia, fuchsia, pelargonia m. fl., hvilka senare dock stundom — 94 -

hafva, såBom föga lämpliga, mer och mer kommit ur bruk^ Ensamt fru jämte familjenamnet (i utanskrifter på bref o. d. jämväl förnamnet) anses fullt tillräckligt.

Anm. 2. I fråga om qvin-liga titlar, som utmärka befattningar och yrken, förekomma dylika ändelser endast i några ord, som icke motsvaras af maskulina börds- eller ämbetstitlar, t. ex. Iconstnärinna, lärarinna, prest-inna, sångerska och sångarinna, sätterska, tvätterska. Eljest nyttjas de maskulina formerna äfven om qvinnor, t. ex. artist, botanist, doktor, filolog, filosof, kandidat, klockare, organist (orgel-nist), professor, seminarist, tele-grafist. ~

Anm. 3. I några fall nyttjas om qvinnor maskulina och feminina former ömsevis, t. ex. författare o.författarinna, konstnär o. konstnärinna, poet o. (sällan) poetissa, skald o. skaldinna.

Anm. 4. Åndelsen -inna förekommer äfven i några djurnamn, t. ex. björninna, lejoninna (Gsv. ^ »lejinna»), tigrinna, varginna, åsinnna.

5. Sammansatta substantivs kön bestämmas i regeln af sista sammansättningsleden. Undantag äro bl. a. attribut, n., men tribut, m.; beskärm, n., men skärm, m.; förakt, n., men akt, f.; ledamot, m., af mot, n.; muskedun-der, m., men dunder, n.; notvarp, n., men varp, m.; vittnesbörd, n., men börd, f. (liksom innebörd, nederbörd, uppbörd)', ögonblick, n., men blick, m.

84. Nysvenska snbstantlTS böjning.

1. För praktiskt ändamål indelas substantiven, hvad deras böjning vidkommer, lämpligast i fem deklinationer, efter sina ändelser i nom. plur.:

l:a på -or: flickor, sagor;

2:dra på -ar: dalar, näringar;

3:dje på -er: vänner, saker, partier, gymnasier;

4:de på -n: riken, bin;

6:te, som har plur. lika med sing.: band, köpare, ordförande, belgier.

2. Substantiven med plur. på -or äro till största delen tvåstafviga femininer på -a; men samma ändelse hafva jämväl åtskilliga en- och tvåstafviga femininer på konsonant, dels några med dubbelformer (på -a och på konsonant), dels ett och annat enstafvigt på konsonant: byw (byxa), flagg (flagga), hyll (hylla), kos (kosa), yx (yxa), åder (ådra) ; ros, vad (tjockben; ^irvad, not., pl. vadar), våg, Åfven toffel har plur. -or: tofflor (af en äldre sing. toffla).

Anm. 1. I hvardagsspråket får man stundom höra pappor, af pappa, i analogi med mammor, af mammja.

Anm. 2. Åndelsen -ériplur. hafva tre- och fyrastafviga femininer på -ia med ton vigt på tredje stafvelsen från slutet (an-tepenultima): cikoria, historia (best. f. historien), materia (ma-terien) och msdia äfvensom akacia, fuchsia, pelargonia m. fl., hvilka senare dock stundom- 95 -

fà -or i plur. — Deremot kopior, af kopia, krior, af kria.

Anm. 3. De maskulina kollega ocb pascha hafva pluralerna ^ kollegtr och paschar.^

Anm. 4. Orden lusta och stadga (Gsv. "jluste^och »stadge») heta i plur. lustar och stadgar.

Anm. 5. Om neutra pà -d: hjerta, öga, öra, delta, drama, kömma, chema, tema, se 15.

3. Ord på -e, som icke äro neutra (båge, gubbe, språte o. d.), hafva i plur. -ar; men -r hafva bonde (bönder), fiende, fr ände, kanalje, kastanj e (1. kastanj), konvalje, linje (linie) och pinje (pinie) äfvensom alla på -ie, t. ex. aktie, injurie, mumie, premie, radie, serie, vikarie.

4. Tvåstafviga s. k. svaga substantiv, hvilka i singularis vackla mellan ändelserna -e och -a, böra i detta numerus fà -e och behandlas som maskuliner, om pluralen slutar pà -ar, men få -a och behandlas som femininer, om pluralen slutar på -or, således: båge, droppe, lie, måne, släde, tanke, timme, ände m. il., icke »båga», »droppa», »lia» o. s. v., emedan pluraländelsen i dessa ord alltid är-or; men låga, penna, skada, skugga, trasa, vana, plur. lågor, pennor, skador o. s. v. Jfr Rydqvist, Hist. språkf. s. 25 o. f.

Anm. 1. Åtskilliga sådana ord finnas dock, som ännu icke hunnit verklig stadga i afseende pà genus och ändelse. Somliga hafva i sing. ömsom -e och -a, t. ex. gaUe och galla, råge och råga (»till råga på olyckan»).

andra ömsom -a och -e i sing. samt -or och -ar i plur., t. ex. hjema (-e), hjernor (-ar), hjessa (-e), hjessor (-ar), kärna (-e), kärnor (-ar), och ganska många, som i plur. alltid hafva -ar, få i sing., vid sidan af det regelmässiga -e, ofta -a, särdeles i hvardagsspråket, bl. a. droppe, släde, tanke, Hmme, ände, som i vissa uttryck äfven skrifvas droppa, släda, tanka, timma^ ända (»till den ändan», för det ändamålet). Jfr 2. Anm. 4.

Såsom olämpligt bör anses att skrifva »bulla», »hafra» och »humla», i st. f. bulle, hafre och humle (jfr fem. bulla, påfve-bref, och humla, ett slags insekt).

Anm. 2. Bätt många af nysvenskans fem. på -a framträda både i Gsv. och ännu i landskapsmålen som mask. på -e, pl. -ar. Man finner sålunda brase, hette (hete), båge, skole, skugge, trase, plur. brasar o. s. v.

Anm. 3. I synnerhet hos några af 1700-talets författare förekommer en mängd former på -a af substantiv, som både i fornsvenskan och nysvenskan äro maskuliner på -e, bl. a. »båga», »maga», »måna», »nafla», »stega», »strupa», »stråla», ja t. o. m. »fåla» och »hara».

Anm. 4. Om lusta och stadga se 2. Anm 4.

Anm. 5. Nästa, som egentl. är en femininform i superi., nyttjas i sing. substantiviskt både som mask. och som

fem.

Anm. 6. Ande (själ, personlighet, öfvernaturligt väsende), plur. andar, bör skiljas från anda— 96 -

(lif, själslyftning, lynne. Stämning, ton), utan plur. I betydelsen »den luft, som vid and-hemtningen går genom lungorna» nyttjas formerna ande och anda om hvarandra. — Åtskiljas böra äfven (timmer-)/oWc och (örlogs-) flotta.

Anm. 7. Jämte mask. värme finnes ett fem. värma, som nyttjas i bildlig bemärkelse, och ett neutr. värme, värmeämne.

Anm. 8. Jämte mask. make, pl. -ar, finnes maka, f., pl. -or, hvarvid dock bör ihågkommas, att maka stundom nyttjas maskulint, och makar ofta feminint.

5. Afton och morgon heta i plur, aftnar och morgnar. — Blixt har pluralen blixtar {icke »W^trar»). — Fjäril och rännil hafva pluralerna fjärilar och rännilar samt fjärlar och rän-lar.

6. Som plur. till toddy nyttjas toddar (och toddyar).

7. Af svan förekommer i plur. svanar och svaner äfvensom svanor, hvilket förutsätter sing. svana och är »utan förebild i äldre skrift». — J5JZ/har plur. elfvar o. elfver (icke elfvor, som tillhör subst. älfva 1. elfva). — Lund har plur. lundar och lun-der.

8. Maskulina sammansättningar med 'boy t. ex. nabo, granne, landtbo, sockenbo, stadsbo, Stockholmsbo, hafva i plur. -boar (af Gsv. »boe») och -bor {icke »boer»).

9. De fiesta maskuliner och femininer på -el — somliga med hög (akut), andra med låg (grav) accent på näst sista stafvelsen

(penultima) — få pluraländelsen -ar, bl. a. ampel, ängel, apel, apostel, a^el, bibel, bindel, bufiel, dadel, discipel, grissel, hassel, mortel, pudel, rektangel, rotel, räkel, sikel, skofvel, skyffel, sockel, stöfvel, tistel, tunnel, vaktel, vigsel; men ganska många, i synnerhet sådana som hafva akut accent på grundstafvelsen, fà plural på -er, bl. a. fabel, floskel, formel, muskel, möbel, parabel, regel, rosenobel, rubel, skrupel, sportel {-er och -ar), sti-pél, tuberkel, valvel, vehikel. — Stöfvel bör icke hafva plur. »stöfior». — Om tojfel se 2.

10. Färg, gräns, gång och regel böra i plur. heta färger, gränser, gånger 1. gångar (i olika bet.) och regler {icke »färger», »gränser», »gångor», »regler», som tillhöra äldre språkskeden, der de i sing. heta» färga», »gränsa», »gånga» och »regla»). — Spån, m., har pjur. spåner äfvensom spånor, motsvarande dialektemas »spån a». — Katt har plur. katter. (Plur. kattor motsvarar katta, katthona»).

11. Maskuliner på -ande (egentl. participialformer) få ingen särskild pluraländelse, t. ex. kärande {-na), ordförande {-na), resande {-na), studerande {-na), icke »käränder», »studerander».

12. Jämte följeslagare och undersåtars nyttjas stundom de äldre formerna följeslage (plur. -ar) och undersåte (plur. -ar, icke »-er»).

13. Dag har i plur. jämte dagar en sammandragen form, dar (jfr sing. dan, dagen), hvil-- 97 -

ken stundom alldeles oriktigt nyttjas som singularis (»i all min dar»). — Såsom plur. till penning användes pengar jämte penningar, men sing. »peng» tillhör endast folkspråket.

14. Af formerna drotten {drottnen, drottnar) och glafven (jfr botten, -nen, -nar) hafva uppstått drott {-en, -ar) och glaf {glafven glafvar), I analogi med Isl. jö-tunn skrifver en och annan jätten {-nen, -nar) i st. f. jätte. Jfr Fr. azur med det persiska lazurd.

15. Neutrala substantivs pluralformer.

A» Neutra på konsonant hafva i regeln ingen ändelse i obestämda formen plur. Ex. Årf, bord, djur, hvarf, nypon {nju-pon), träd, ämbar.

Anm. Härad har i plur. formen härad (best. f. häraden), men derjämte härader (best. f. häraderna). — Hufvud skrifves i plur. ömsom hufvud {hufvuden) och hufvuden {hufvudena). Oxhufvud har, i fråga om varumått, plur. oxhufvud och oæ-höfden. — Fjäll har i vers stundom plur. fjällar, och land både i vers och prosa ofta pluralen länder. De regelbundna pluralformerna fjäll och land äro dock fullt användbara. — Bergslag har (genom missförstånd af formen bergslagen, egentl. best. f. plur.) ändrat genus: blifvit mask. i st. f. neutr., med plur. bergs-lager{-na). — Töcken skrefs, i analogi med öcken, fordom någon gång i plur. töcknar, i st. f. töcken, best. f. töcknen. På samma sätt skärar, af skär, i

analogi med här o. d. — Ostron, med lika plur., har en feminin biform, östra, plur. ostror.

B. De neutra, som sluta på vokal, hafva i allmänhet -n i pluralis, t. ex. hjertan {hjerta), ögon {öga), öron {öra), riken {rike), bon {bo), bin {bi), strån {strå), trän {trä).

Und. 1. Enstaka ord på vokal blifva i plur. oförändrade, t. ex. bokstäfvemas namn: a, b,

c, alfa, beta o. s. v., hosianna (»De höga hosianna Studsa emot hvalfvets panna». Tegnér), hundra, skri (jfr sing. skrin), spö och strå, i uttrycken sUta (ett visst antal par) spö och dra strå. Måhända bör hit räknas delta (deltaland). — Orden drama (med biformen dram, m.), dio-rama, kosmorama, panorama o.

d. hafva plur. på -er: dramer, panoramer o. s. v. — Bräde har i kollektiv bet. plur. bräder. Kläde har plur. kläder i bet. klädespersedlar. — Fängelse, spökelse och täckelse hafva alltid plui*. på -r.

Und. 2. Neutra med ändeisen -eri samt främmande ord på -i hafva i plur. -er, t. ex. bagerier, trollerier, tryckerier; baronier, faktorier, genier, kompanier, partier. — Somliga skrifva, mindre välbetänkt, partin {partina), tryckerin {-ina) o. s v.

Anm. Jämväl en stor mängd andra neutra, som sluta på konsonant, i synnerhet låneord, fingo fordom ofta och få stundom ännu ändeisen -er i plur., t. ex. behof, förlag, kalas, förråd, flere ord på -skap {grefskap, herrskap^

landskap, sällskap), vidare titlar på -råd (medicinalråd, statsråd), citat, dekret, departement, diplom, distrikt, element, epigram, kapital, motiv, patent, plakat, poem, problem, protokoll, sigill, system.

För närvarande gör eig dock den regeln nästan allmänt gällande, att dessa och dylika ord skola bibehållas oförändrade i plur., således behof (icke »behöfver»), förlag (icke »förlager»), förråd (icke »förråder»), förskott {icke »förskotter»), förslag (icke »förslager»), herrskap (icke »herr-skaper»), kalas (icke »kalaser»), landskap (icke »landskaper»),5dZZ-skap (icke »sällskaper»).

I fråga om nfti^tra nriftH .delser, spm tillika äro maskulin-eller femininändelser {-skåp, -än, -äs; -el, -ent, -ell, -ikt, -iv, -ut m. fl.), torde dock -er hafva framtiden för sig.

16. Vissa eljest oböjliga substantiv, såväl maskulina och feminina som neutra, hafva pluralformer på -er, -ar eller -or —, som utmärka olika slag eller arter af en sak (mestadels om handelsvaror), t. ex. bronser, flaneller, garner^ gifter, gipser (gipsfigurer), kaneler, kattuner, lärfter, malmer, metaller, musi-kalier, parfymer, poesier, pors-liner, profver, priser, safter, salter, sirtser, snuser, (iäxg-)stof-ter, sylter, såser, tafter, teer, tyger, viner; barkar, dofflar, febrar, grötar, rågar, skiffrar, tvålar; kritor, kryddor, oljor, pomador, spirituosor. De enstafviga orden med plur. -er få dervid icke »den för svenskan

egendomliga grava accenten», utan i dess ställe akut tonvigt.

För undvikande af dylika pluraler kan man nyttja andra vändningar, t. ex. flere slags (sorters) garn (kanel, tvål, tyg, vin o. s. v.).

17. Oförändrade i plur. blifva bl. a. hjerter, klöfver, ruter och spader samt liter, meter, mil och fjerdingsväg äfvensom man, daler, kopek, mark, penni, riksdaler, skilling, styfver och öre, när de begagnas i räkning.

18. Oåtkomliga för all böjning utom tillägg af s, i genitiven, äro glafven (jfr 14) och lekamen.

19. I talspråket höras ofta pluralformer, som tillhöra landskapsmål, men ej riksspråket, t. ex. »banner», »flicker», »skäpper», för bannor, flickor, skåppor; »häste», »käppa», för hästar, käppar; »dike», »bi» (jfr 85, h.), för diken, bin, o. s. v.

85, Många af fornspråkets böjningsftndelser, som eljest äro bortfallna^ förekomma i enskilda ord och uttryck, t. ex. i ännu gällande äldre lagar samt i bi-belöfversättningen, psalmboken o. s. v., men äfven i nyare skrifter och i talspråket.

a. -er (urspr. nom. sing. mask.)* Ex. Fnasker, lufver, slarfver, spjufver, toker, tjufstryker, va-sker m. fl., af hvilka åtskilliga brukas äfven utan -er. Hit höra jämväl Birger (jfr Börje), Krister (jfr Herrans Krist, Antikrist) och dager (af dag). — I seger, åder, åker m. fl. d. hör -er till den ursprungliga stammen. - 98 -

landskap, sällskap), vidare titlar pà -råd (medicinalråd, statsråd), citat, dekret, departement, diplom, distrikt, element, epigram, kapital, motiv, patent, plakat, poem, problem, protokoll, sigill, system.

För närvarande gör eig dock den regeln nästan allmänt gällande, att dessa och dylika ord skola bibehållas oförändrade i plur., således behof (icke »behöfver»), förlag (icke »förlager»), förråd (icke »förråder»), förskott {icke »förskotter»), förslag (icke »förslager»), herrskap (icke »herr-skaper»), kalas (icke »kalaser»), landskap (icke »landskaper»),5dZZ-skap (icke »sällskaper»).

I fråga om nfti^tra nriftH .delser, spm tillika äro maskulin-eller femininändelser {-skåp, -än, -äs; -el, -ent, -ell, -ikt, -iv, -ut m. fl.), torde dock -er hafva framtiden för sig.

16. Vissa eljest oböjliga substantiv, såväl maskulina och feminina som neutra, hafva pluralformer pà -er, -ar eller -or —, som utmärka olika slag eller arter af en sak (mestadels om handelsvaror), t. ex. bronser, flaneller, garner^ gifter, gipser (gipsfigurer), kaneler, kattuner, lärfter, malmer, metaller, musi-kalier, parfymer, poesier, pors-liner, profver, priser, safter, salter, sirtser, snuser, (iäxg-)stof-ter, sylter, såser, tafter, teer, tyger, viner; barkar, dofflar, febrar, grötar, rågar, skiffrar, tvålar; kritor, kryddor, oljor, pomador, spirituosor. De enstafviga orden med plur. -er få dervid icke »den för svenskan

egendomliga grava accenten», utan i dess ställe akut tonvigt.

För undvikande af dylika pluraler kan man nyttja andra vändningar, t. ex. flere slags (sorters) garn (kanel, tvål, tyg, vin o. s. v.).

17. Oförändrade i plur. blifva bl. a. hjerter, klöfver, ruter och spader samt liter, meter, mil och fjerdingsväg äfvensom man, daler, kopek, mark, penni, riksdaler, skilling, styfver och öre, när de begagnas i räkning.

18. Oåtkomliga för all böjning utom tillägg af s, i genitiven, äro glafven (jfr 14) och lekamen.

19. I talspråket höras ofta pluralformer, som tillhöra landskapsmål, men ej riksspråket, t. ex. »banner», »flicker», »skäpper», för bannor, flickor, skåppor; »häste», »käppa», för hästar, käppar; »dike», »bi» (jfr 85, h.), för diken, bin, o. s. v.

85, Många af fornspråkets böjningsftndelser, som eljest äro bortfallna^ förekomma i enskilda ord och uttryck, t. ex. i ännu gällande äldre lagar samt i bi-belöfversättningen, psalmboken o. s. v., men äfven i nyare skrifter och i talspråket.

a. -er (urspr. nom. sing. mask.)* Ex. Fnasker, lufver, slarfver, spjufver, toker, tjufstryker, va-sker m. fl., af hvilka åtskilliga brukas äfven utan -er. Hit höra jämväl Birger (jfr Börje), Krister (jfr Herrans Krist, Antikrist) och dager (af dag). — I seger, åder, åker m. fl. d. hör -er till den ursprungliga stammen.- 99 -

b, -ar, -er och -r (gen. sing. mask. och fem.). Ex. klWiärjar-ting (af all, hår, gen. härjar, och ting), horgarleà (af borg), disar-sal (af dis), följdarvas^u, gjallar-horn, rättarting, tignarmaji, ur-darhrunn, ättartal; giftermk], skriftermSA; lördag (Gsv. »lö-ghardagher», af »lögh», badning).

c. -u och -o (orspr. genit., dat. och ackus. sing. af s. k. svaga feminina). Ex. Furuskog, gatuirid, ladugktd, till salu, saZwhall, varwlager; i förmågo af, i någons ego, ä sido, till spillo, till yttermera visso, under någons {dom-)värjo; under trons lydno, en prest i sin prydno, hvilka bildats under förutsättning af lydna (lydnad) och prydna (prydnad) såsom stamformer; frånvaro, närvaro, samvaro, tillvaro; giftoms^n, käro-mål, legodräng, sagoWk, syssloman, villomenmg.

Det af Rydqvist (Hist. språkf., s. 29) uppställda och af andra språkforskare gillade förbudet att nyttja subst. på -o, uppkomna af svaga femininers oblika kasusform på -o: frånvaro, närvaro, samvaro, tillvaro, utsago (jfr Gsv. nærvara, Gsv. och dial. samvara o. s. v.), annat än »i böjd kasus» torde, såsom otillräckligt motiveradt och påläggande onödigt svåra band, ej behöfva åtlydas. Närvaro förhåller sig till närvara ungefär som skola och skugga till Gsv. skole och skugge. Sådana meningar som Hans närvaro erfordras; Hennes frånvaroverkade uppskof; Deras utsago bekräf-

tades äro mycket vanliga och orsaka ingen olägenhet. — En och annan nyttjar formerna på -a äfven i dat. o. ack. Ex. Ingen märkte hans närvara. Till och med försök att i detta fall skrifva -a i nominativen och -o i de öfriga kasus hafva blifvit gjorda, men utan framgång.

d. -i (dat. sing. mask.). Ex. Gudi klagadt, Gudi lof, Gudi nog, Gudi ära.

e. -e (dat. sing. mask. och neutr.). Ex. Gammal i gärde; gå man ür huse, »I dino huse är en dag» o. s. v. (Nya psalmb. 324. 2), i lifve, med råds råde, i hastig mode, åt åre, å båle.

Anm. Nyare bildningar ai detta slag äro: (på) färde, (med) nåde och (i) syne, hvarvid märkes, att jord, nåd och syn ärt fem. Nåd (jfr T, gnade) haJ i- Gsv. ofta formen nåde, pl. nåder, redan i nom.

f. -a (gen. sing. mask. och gen. plur.). Ex. (Taga) till vara, till ända; till handa, till hopa, till

väga, Göta rike (= götamas rike), Svea land (= svearnas land), ^amaskap, bya-lag, /aiabur (fatbur), /oZabjälle, konungastol, kungahief., helga manna samfund, raannaxokvi. Söder maTznalagen (= södermännens, södermanlänningarnas, lag), or<ialydelse, ö^nasigte.

g. -um och -om (dat. plur. i såväl obestämd som bestämd bet.). Ex. Varg i veum (»varg i helgedomarna»), föräldrom (se Nya psalmb. 342. 5), i Da-lom, i Dalarna, i fästom, under trolofning (af Gsv. subst.- 100 -

fæst 1. fæsti), i handom, i him,-lom (egentl. »i himlarna»), lagom (af lag, egentl. »i lag», med måtta, hvarken för mycket eller för litet), i löndom {Q,t Gsv. Zönrf, döljande), sinrnji (»tusen sinom tusen» = tusen gånger tusen, af Gsv. sin, gång; jfr någon^m, någon gång, D. »ingenstwdc», »någen^wrfc», »trewnrf^tyve» = tre gånger tjugo).

h. I det äldre språket, liksom i de flesta landskapsmål, hafva neutra pä vokal (utom öga och öra) ingen särskild pluraländelse, hvadan man ofta får se och höra fup^stendöjae, spänne, stycke, bi, bo o. d. äfven såsom pluralformer. Jfr 84. 19.

Anm. På 1600- och 1700-talen nyttjades i detta fall stundom -r som pluraländelse. Den nuvarande ändeisen -n kom icke mera allmänt i bruk förrän omkring 1750.

86. Bland fornformer af sub-stantiT med slutartikel må nämnas följande.

a. -om (dat. sing.). Ex. (Se i) andanom, (dö i) herranom, (på) vägenom,

b. -ns och -ens (efter genitiver på -a och -s, i mask. och neutr.). 'Etx. Andans (Jblt^H),herr ans (nattvard), hjertans (lust); dagsens (sanning), fridsens (evangelium), lamsens (vrede), landsens (fader), lifsens (bok), ljusens (barn), mörksens (gärningar), riksens (ständer).

c. -ne (dat. sing. fem.). Ex. (I) trone, (på) ändalyktene, (i den) ängdene samt (i) förstone och (på) sistone (af första och

sista, betraktade sås. substantiv).

Anm. Till denna ändelse fogades i gammalsvenskan ofta genitivmärket s. Ex. Lyckones dar. Menniskones son.

Verldenes synder. Årones konung.

d. Om -um och -om se 85 g.

e. -omen (dat. plur. i alla genus). Ex. Pr estomen (= för presterna). »Judomen (= för judarna) en förargelse och grekomen (= för grekerna) en galenskap». Menniskomen. Barnomen.

87. Af frftmmande substan-tiviska numerus- och kasus-ftndelser må nämnas följande. A. Latinska och grekiska.

a. -US (nom. mask. o. neutr.). Ex. Ansgarius, Bacchus, Berzelius, Cartesius, CeWberus, He-si^odus, Homèrus, Horatius, Ja-köbus (Lat. Jacobus), Magnus, Mårius, Olaus, Petrus, Pilatus, Svebilius, Topelius; census, cirkus (Lat. circus), èforus (Lat. ephorus), fgsikus (Lat. physicus), kasus (Lat. casus), kümulus (Lat. cumulus), mèdikus (Lat. medicus), modus, nimbus, numerus, patrö-nus, tyfus (Lat. typhus); co'rpus, genus, opus, po"ndus och tempus, hvilka i svenska språket nyttjas äfven i dat. o. ack.

Anm. 1. Af de här uppräknade maskulina substantiven och andra dylika hafva många i gen. sing. -i, och af några förekomma i äldre skrifter samt i vissa ännu alltjämt stundom nyttjade latinska uttryck äfven dat. -o, ackus. -um, vok. -e och ablativus -o samt plur. -i. Ex. Paulus, Pauli, Paulo, Paulum, Paule, - 100 -

fæst 1. fæsti), i handom, i him,-lom (egentl. »i himlarna»), lagom (af lag, egentl. »i lag», med måtta, hvarken för mycket eller för litet), i löndom {Q,t Gsv. Zönrf, döljande), sinrnji (»tusen sinom tusen» = tusen gånger tusen, af Gsv. sin, gång; jfr någon^m, någon gång, D. »ingenstwdc», »någen^wrfc», »trewnrf^tyve» = tre gånger tjugo).

h. I det äldre språket, liksom i de flesta landskapsmål, hafva neutra pä vokal (utom öga och öra) ingen särskild pluraländelse, hvadan man ofta får se och höra fup^stendöjae, spänne, stycke, bi, bo o. d. äfven såsom pluralformer. Jfr 84. 19.

Anm. På 1600- och 1700-talen nyttjades i detta fall stundom -r som pluraländelse. Den nuvarande ändeisen -n kom icke mera allmänt i bruk förrän omkring 1750.

86. Bland fornformer af sub-stantiT med slutartikel må nämnas följande.

a. -om (dat. sing.). Ex. (Se i) andanom, (dö i) herranom, (på) vägenom,

b. -ns och -ens (efter genitiver på -a och -s, i mask. och neutr.). 'Etx. Andans (Jblt^H),herr ans (nattvard), hjertans (lust); dagsens (sanning), fridsens (evangelium), lamsens (vrede), landsens (fader), lifsens (bok), ljusens (barn), mörksens (gärningar), riksens (ständer).

c. -ne (dat. sing. fem.). Ex. (I) trone, (på) ändalyktene, (i den) ängdene samt (i) förstone och (på) sistone (af första och

sista, betraktade sås. substantiv).

Anm. Till denna ändelse fogades i gammalsvenskan ofta genitivmärket s. Ex. Lyckones dar. Menniskones son.
Verldenes synder. Årones konung.

d. Om -um och -om se 85 g.

e. -omen (dat. plur. i alla genus). Ex. Pr estomen (= för presterna). »Judomen (= för judarna) en förargelse och grekomen (= för grekerna) en galenskap». Menniskomen. Barnomen.

87. Af frftmmande substan-tiviska numerus- och kasus-ftndelser må nämnas följande. A. Latinska och grekiska.

a. -US (nom. mask. o. neutr.). Ex. Ansgarius, Bacchus, Berzelius, Cartesius, CeWberus, He-si^odus, Homèrus, Horatius, Ja-köbus (Lat. Jacobus), Magnus, Mårius, Olaus, Petrus, Pilatus, Svebilius, Topelius; census, cirkus (Lat. circus), èforus (Lat. ephorus), fgsikus (Lat. physicus), kasus (Lat. casus), kümulus (Lat. cumulus), mèdikus (Lat. medicus), modus, nimbus, numerus, patrö-nus, tyfus (Lat. typhus); co'rpus, genus, opus, po"ndus och tempus, hvilka i svenska språket nyttjas äfven i dat. o. ack.

Anm. 1. Af de här uppräknade maskulina substantiven och andra dylika hafva många i gen. sing. -i, och af några

förekomma i äldre skrifter samt i vissa ännu alltjämt stundom nyttjade latinska uttryck äfven dat. -o, ackus. -um, vok. -e och ablativus -o samt plur. -i. Ex. Paulus, Pauli, Paulo, Paulum, Paule, - 100 -

fæst 1. fæsti), i handom, i him,-lom (egentl. »i himlarna»), lagom (af lag, egentl. »i lag», med måtta, hvarken för mycket eller för litet), i löndom {Q,t Gsv. Zönrf, döljande), sinrnji (»tusen sinom tusen» = tusen gånger tusen, af Gsv. sin, gång; jfr någon^m, någon gång, D. »ingenstwdc», »någen^wrfc», »trewnrf^tyve» = tre gånger tjugo).

h. I det äldre språket, liksom i de flesta landskapsmål, hafva neutra pä vokal (utom öga och öra) ingen särskild pluraländelse, hvadan man ofta får se och höra fup^stendöjae, spänne, stycke, bi, bo o. d. äfven såsom pluralformer. Jfr 84. 19.

Anm. På 1600- och 1700-talen nyttjades i detta fall stundom -r som pluraländelse. Den nuvarande ändeisen -n kom icke mera allmänt i bruk förrän omkring 1750.

86. Bland fornformer af sub-stantiT med slutartikel må nämnas följande.

a. -om (dat. sing.). Ex. (Se i) andanom, (dö i) herranom, (på) vägenom,

b. -ns och -ens (efter genitiver på -a och -s, i mask. och neutr.). 'Etx. Andans (Jblt^H),herr ans (nattvard), hjertans (lust); dagsens (sanning), fridsens (evangelium), lamsens (vrede), landsens (fader), lifsens (bok), ljusens (barn), mörksens (gärningar), riksens (ständer).

c. -ne (dat. sing. fem.). Ex. (I) trone, (på) ändalyktene, (i den) ängdene samt (i) förstone och (på) sistone (af första och

sista, betraktade sås. substantiv).

Anm. Till denna ändelse fogades i gammalsvenskan ofta genitivmärket s. Ex. Lyckones dar. Menniskones son. Verldenes synder. Årones konung.

d. Om -um och -om se 85 g.

e. -omen (dat. plur. i alla genus). Ex. Pr estomen (= för presterna). »Judomen (= för judarna) en förargelse och grekomen (= för grekerna) en galenskap». Menniskomen. Barnomen.

87. Af frftmmande substan-tiviska numerus- och kasus-ftndelser må nämnas följande. A. Latinska och grekiska.

a. -US (nom. mask. o. neutr.). Ex. Ansgarius, Bacchus, Berzelius, Cartesius, CeWberus, He-si^odus, Homèrus, Horatius, Ja-köbus (Lat. Jacobus), Magnus, Mårius, Olaus, Petrus, Pilatus, Svebilius, Topelius; census, cirkus (Lat. circus), èforus (Lat. ephorus), fgsikus (Lat. physicus), kasus (Lat. casus), kümulus (Lat. cumulus), mèdikus (Lat. medicus), modus, nimbus, numerus, patrö-nus, tyfus (Lat. typhus); co'rpus, genus, opus, po"ndus och tempus, hvilka i svenska språket nyttjas äfven i dat. o. ack.

Anm. 1. Af de här uppräknade maskulina substantiven och andra dylika hafva många i gen. sing. -i, och af några förekomma i äldre skrifter samt i vissa ännu alltjämt stundom nyttjade latinska uttryck äfven dat. -o, ackus. -um, vok. -e och ablativus -o samt plur. -i. Ex. Paulus, Pauli, Paulo, Paulum, Paule,- 101 -

Paulo. Dèua ex mächina, »en gud från maskinen», oväntad lösning af invecklade förhållanden. Vox pöpuli, vox dèi, »Folkets röst är Guds röst». Egypti land. Tyri och Sidons landsändar. Söli dèo gloria! Gudi allena ära! Te deum laudämus! O Gud, vi prisa dig!. »Kriste, hör vàr bön!». »Statt upp, Petre, slagta och ät!» (Apostlag. 10. 13). »Falska Kristi och falska profeter skola uppkomma». (Matt. 24. 24. — Att såsom plural till Kristus nyttja Krister är olämpligt, bl. a. derför att Krister är ett ganska vanligt dopnamn i sing.).

Såsom plur. till vissa maskuliner på -US brukas i svenskan -er. Ex. Eförer, af èforus, genier, af genius (jgénie), Geze-liernas bibel verk.

Anm. 2. Af några maskulina subst. på -US finnas i svenskan förkortade former, stundom med annan betydelse. Ex. Ansgar, Homer, Neptun, Ovid, Virgil, dehan {dehanus), olymp, parnass, pegas, patron (med annan bet. än patronus). Jfr familjenamnen Hyltén o. Hyltenius, Luther o. Lutherus, Pontin o. Pontinus, Rudbeck o. Rudbec-

kius. Jfr c. Anm. 4.

Anm. 3. I stället för eller jämte formerna på -us finnas af många ord former på -er eller -e. Ex. Fysiker, grammatiker, logiker, matematiker, musiker, numisma-tiker, statistiker, stoiker, teoretiker ; antiqvarie, bibliotekarie, ordinarie, vikarie (= fysikus, grammatikus, logikus, matema-tikus; antiqvarius o. s. v.).

Aniö Jl: Öe yrksl^ij^r

-US, son!' fra&föl* 'dtnnar* äfadefser hafva i, behålla detta äfven i genitivus och i de öfriga kasus. Ex. Berzelii staty, Chy-denii skrifter (men Pauli bref, Petri epistel).

Anm. 6. Genitiven på -i af ganska många personnamn pu -us nyttjas sedan gammalt med un-derförstàdt/F/ft^e, son. Ex. Au-dreas Arvidi (Andr. Arvidsson), Johannes Magni, Benedictus Olai, Olaus och Laurentius Petri, Jfr i. Anm. 1.

För att beteckna en hel namnförbindelses egenskap af genitiv sätter man i vissa fall äfven dopnamnet i genitiv. Ex. Olai Petri krönika. — Flere af dessa genitiver äro nu verkliga familjenamn och behandlas derför som stamformer: Pontus Olais fru, Paulis handelsbod, Petris bok o. s. v.

Anm. 6. Grekiska ord på -os torde i vanlig svenska taga sig bättre ut i sina latiniserade former på -US än i de grekiska, särskildt derför att den latinska genit. på -i är vida beqvämare än genit. -os, som blir en nödvändig följd af nom. -os. Sådant som »Hesiodos' Arbeten och dagar», »Kristos' evangelium», »Petros* fängelse» har näppeligen någon framtid i vårt språk.

Anm. 7. Icke häller bruket att som genitiv till ord på -us nyttja -us* (»Horatius' skaldestycken», »Paulus* omvändelse») "öynes förtjena efterföljd.

Anm. 8. Jesus har gen. och vok. Jesu samt i det äldre språ-iet/ack/ J^m-Å J^/t yttrycket in casu (för tillfället).

Anm. 9. SaHtus (i svenskan användt som neutr.), hopp, spräng, blir i plur. oförändradt.

Anm. 10. Ju^s, neutr., lag, rätt, har gen. jüris (Juris doktor, jurisprude'nsX abl. jüre (de jure, på grund af lag) och plur. jüra (jura stölæ, de rättigheter, d. v. s. inkomster, som en prest egde åtnjuta för tjensteförrättningar, vid hvilka presterlig skrud, stola, borde nyttjas).

Anm. 11. Kasus (Lsit. cäsus) har alltid samt modus och numerus äfvensom genus, opus och tempus vanligen plur. -Jika med sing. Hithörande latinska numenis-och kasusändelser äro bl. a: gen. sing. generis och temporis, abl. sing. tempore (ex tempore, pro tempore; jfr extemporerà), plur. modi, numeri, genera, opera, tempora, gen. plur. temporum (consecutio temporum, tempus-följd). Jfr a.

Anm. 12. Af coWpus nyttjas gen. sing. c6'rporis (eloquéntia corporis, »kroppens vältalighet», en genom sina dimensioner imponerande kropp) och abl. corpore (in corpore, i kår; jfr inkorporera). — Münus, befattning,, ämbete, och önus, börda, hafva plur. münera och önera,

b. -or (sing. mask.), i en stor mängd ord: ce^nsor, depösitor, kurator, me'ntor, oråtor, pre-céptor (Lat. præceptor), senator m. fl., hvilka i svenskan få plur. -örer: censorer, depositorer o. s. v. Den latinska plur. -öres förekommer stundom, t. ex. inspec-

töres, af inspé*ctor, till skillnad från inspektörer, af inspektör,

c. -um (neutr. sing.). Ex. Ar-kånum, hemligt läkemedel, centrum, datum, depösitum (egentl. perf. partic.), faktum (Lat./ac-tum), flüidum (egentl. adj.), in-terrégnum, »mellanregering», kuriosum (Lat. curiosum, adj.), ma'ximum (egentl. adj. i superi.), membrum, minimum (egentl. adj. i superi.), paktum (Lat. pactun^, pensum, petHum (egentl. perf. partic.), ansökan, begäran, plenum (egentl. adj.), reqvisltum (egentl. perf. partic.), erforderligt redskap, medel eller egenskap o. s. v., skriptum (Lat. scriptum, egentl. perf. partic.), sy'mbolum, votum. Dessa och andra dylika ord hafva plural på -a: arkana, centra, data, deposita, fakta o. s. v.

Anm. 1. Af neutra på -um nyttjas ofta gen. sing. på -i (-ei och -il). Ex. Casus be*lli, krigsorsak, co*rpus delVcti,

förutsättningar för tillvaron af ett brott, spécies facti, framställning af förloppet vid en handling, evan-gelii predikan, museiintendent, I sammansättningar står il)land -ie för 'ii. Ex. Inventarieförteckning,^ kollegiepresident, konsistorienota-t rie, seminarielärare.

Anm. 2. Af vissa neutra på -um förekommer i svensk skrift ablativus sing. på -o. Ex. De facto (fakto), faktiskt, i verkligheten, ex ojfficio, å ämbetets vägnar, ex protocollo, ur protokollet, in pleno, i fulltalig sammankomst.

Anm. 3. Filtrum, maskuli-num, femininum, neutrum, plek-- 103 -

trum och spektrum heta i plur. filtra, maskulina, feminina, neutra, plektra och spektra samt filtrer, maskuliner, femininer, neu-trer, plektrer och spektrer. — Lu^strum, femårsperiod, har plur. lustrer.

Anm. 4. Adjektivum, sub-stantivum, verbum m. fl. hafva äfven förkortade former: adjektiv, substantiv, verb o. s. v., med samma former eller med -er i plur. Jfr a. Anm. 2.

Anm. 5. Neutra på -eum, och -ium få i plur. -er: ateneer, jubileer, lyceer, museer; gymnasier, herbarier, honorarier, stipendier (af ateneum, jubileu7n, lyceum; gymnasium, herbarium o. s. v.).

d. -on (neutr. sing. af grekiska ord). Akro'stikon, d€stikon och lexikon blifva oförändrade i plur. (jfr hallon, lingon, smultron o. d.) eller få pluraler på -a: akrostika, distika, lexika. — Psalmödikon blir alltid oförändradt i plur. — De flesta ord på -ion få i plur. -er. Ex. Gan-glier, symposier, af ganglion, symposion. — AckoWdion, drag-harmonika, blir oförändradt.

e. -örum (gen. plur. mask. och neutr.). Ex. Curätor cura-torum, nationskuratorernas kurator, ordförande bland kuratorerna. Se'rvus servorum Dèi, »Guds tje-nares tjenare» (påfven). Plenum plenorum, rådplägande sammankomst af alla fyra stånden under ståndsriksdagarna.

f. en (sing. neutr., i svenskan somliga mask., andra neutr.). Ex. Diktamen, examen, gravå-

men, spicimen och tentamen. Dessa ord hafva plur. -ina: diktamina, exåmina, gravåmina, speclmina och tentåmina.

Anm. Nomen, pronomen och omen blifva i plur. oförändrade eller få formerna nomina, pro-nomina (stundom nominer, pro-nominer) och ömina.

g. -a (plur. neutr.). Se ofvan (c.)

h. -a (sing. fem. och neutr.). Ex. eloqventia, jurisprude'ntia; komma, schema, tema {themd).

Anm. 1. Af några sådana femininer finnas förkortade former: eloqvens, jurisprude*ns o. s. v.

Anm. 2. Komma, schema ocb tema hafva plur. kommata, sche-mata, temata (och möjligen tema).

Anm. 3. Till latinska femi-ninformèr på -a och -ia {Anna, Maria o. d.) finnas dels en regelbunden svensk genitiv på -s {Annas, Marias), dels en gen. på -e (Lat. -ce), som qvarstår jämväl hos några substantiv, hvilka i nyare skrift eljest vanligen framträda i förkortad form. Ex. S:t Anne kapell. Jungfru Marie kyrkogång; eloqventie lektor,/ar-macle studiosus, filosofie professor, kirurgU magister, medicine doktor, teologie kandidat, af eloqventia {eloqvens), farmaci, filosofi, kirurgi, medicin, teologi, (Lat. eloquentia, pharmac\a, phi-losophla, chirurgta, mediclna och theologla).

Man undvike särskildt i detta fall att sammanföra latinska och försvenskade former i samma ordförbindelser. Det bör t. ex.- 104 -

heta teologie doktor 1. theologiæ doctor (icke exempelvis »theologiæ doktor»).

Anm. 4. I vissa sammanställningar blifva latinska namn på -a och -ia oförändrade i genit. sing. Ex. Klara kyrka, Maria församling.

i. I främmande namn på -as och -es betecknas genitiven vanligen endast genom apostrof, eller lemnas den, särdeles i mycket vanliga ordförbindelser, utan all beteckning. Ex. Hellas söner. Pallas* tempel, Demostenes' tal;

Johannes evangelium.

Anm. 1. I vissa förbindelser finnas af dylika ord genitiver på -cp, -as, -e (= -æ) och is, samt i gamla skrifter dat. och ackus. på -am, -em och -en. Ex. Petrus Jonæ (scil. fiXius, son), Laurentius Andreæ, cä-put familiæ, hufvudman för en (adlig) familj, pater familias, familjefader, Messie ankomst, Mose bok, Tohie resa, Johan-nis kyrka; De sågo Andream; De togo Johannem med sig; »De hafva Mosen och profe-feterna». Jfr in contumåciam, för tredskhet, och in fidem, för bestyrkande af en skriftlig handlings riktighet. — Rèqviem, sjä-lamessa, är egentligen ackus. sing. af rèquies, hvila, ro.

Anm. 2. Af enstaka latinska ord på -es förekommer i svensk skrift en ablativ på -e. Ex. Bona fide, på god tro, uppriktigt, in effigie, i afbild (»bränna eller hänga en lifdömd in effigie»), in spe, i hoppet, af ftdes, effi-gies och spe*s.

j. Cu'stos (kustos, kustöd) har i svenskan plur. kustöder.

k. Af mo's, sed, nyttjas i svensk skrift nom. och ackus. plur. möres (»lära någon mores») och genit. plur. mörum (custos mörum, sedeväktare, ordningsman i en skolklass).

1. Civis, medborgare, och te*stis, vittne, hafva plur. cives o. testes.

m. Indeæ, förteckning, ködeæ, handskrift, och rådiæ, rot, hafva plur. Vndices, ködices och rå-dices.

n. Orden hotånices, estètices (Lat. æsthetices), ètices (ethices), eæegèseos, fysices (physices), ma-tèseos (matheseos), müsices, poè-seos o. polltices m. fl., som förekomma i läraretitlar, t. ex. fysices (physices) demonstråtor, ma-teseos (matheseos) lektor, mucices dire*ktor, poeseos professor, äro genitivformer af ord, som motsvara botanik, estetik, etik, exegetik, fysik, matematik, musik, poesi och politik.

0. Cäput, hufvud, har plur. capita. Ex. Capita familiarum, (adliga) familjers hufvudmän, per capita, efter hufvuden, efter individernas antal.

p. Trinitàtis är genit. af trlnitas, treenighet, trefaldigbet.

B. Franska och engelska ord.

1. Några franska subst. på stumt s och på stumt t utelemna dessa bokstäfver i plur. Ex. Avis, meddelande, underrättelse, pl. avier; kommls (commis), han-delsbetjent, pl. kommier; logis, pl. logier; propås, förslag, pl. propoer; vis-à-vis, en som (i dans.- 105 -

vid ett bord o. 8. v.) befinner sig midt emot en annan, pl. vis-à-vier; bidèt, ett slags tvättfat, pl. bidéer; debut, första uppträdande i en viss egenskap, pl. debuer (], debut*er, bättre: deby, debyer); JUet, ett slags maträtt, pl. filéer. — I vissa dylika ord bebål-les slutkonsonanten. Man skrifver en-tout'ca8*er (af en-tout-cås). Habit (der och hvar med hörbart t), drägt, skrifves i plur. habifer och habier. — Hèros (med i svenskan hörbart s) har pl. heröer (jfr heroisk).

2. Somliga franska subst. pä stumt -r bortkasta detta i plur. Ex. Diner (i svenskan äfven diné), middag, pl. dineer, och lever, uppstigningstid, pl. leveer. Fr. souper, qvällsvard, skrifves i svenskan numera nästan alltid supé, pl. supéer.

3. Den i svensk skrift ej sällan förekommande franska eller engelska pluralen pä -5, i t. ex. »albums», »blunders», »dissenters», »dollars», »dominos», »ordres», »pianinos», »pianos», »rails», »revolvers», »torpedos», »trios», är i värt språk nästan obehöflig. Man kan mycket väl skrifva flere album, blunder, dissenter (jfr fanatiker, musiker), dollar (jfr flere riksdaler), dominoer, order, pianinon, pianon (1. piano), revolvrar, räler (sing. räl), tor-pedoer, trion {icke »trior») o. s. v.

4. I st. f. collo (kollo 1. colly), pl. colli (kolli; jfr C.) 1. coUys, som nyttjas i bet. »packe», »stycke fraktgods», kan helt enkelt skrifvas kolli (möjl. »kolly») både i sing. och plur. Jfr penni.

Anm. Som plur. till päria, medlem af en föraktad kast eller samhällsklass, användes parias, hvilket dock kunde

utbytas mot parier (jfr historier, af historia, o. d.).

C. Italienska pluralformer äro bl. a. bravi, konti (conti), pianissimi, saldi, soli, tempi, af bravo,\ogå mördare, (conto), räkning, pianissimo, mycket svagt (musikt.), saldo, öfverskott pä ena eller andra sidan vid en räknings afslutande, solo, solosång, solospel, tempo, tidsmått i musik och dans. I vissa betydelser nyttjas dock som pluraler konto och konton, saldon samt tempo och tempon. — Om collo, pl. colli, se B. 4.

D. Hebreiska pluraler äro elohlm (»pluralis eccelle'ntiö0», ett slags plur., som betecknar sing.). Gud,Herren, samt kerubim, ett slags öfvernaturliga väsenden (jfr 1 Moseb. 3. 24; He-sek. 11. 22), och s^royim, elds-eller ljusänglar (se Es. 6. 2 o. 6; Nya psalmb. 3. 1). Jfr keru-ber o. ser af er, af kerub o. seraf.

Adjektiven.

88. Adjektivens komparation.

1. Jämförelsegraderna kom-parativus och superlativus bildas af positivus medelst ändelserna -are och -ast (»svagkom-paration») eller -re och -st (»stark komparation»), hvarvid i senare fallet stamvokalen, när den är hård, får omljud. Förstnämnda ändelser ha de allra flesta adjek- - 105 -

vid ett bord o. 8. v.) befinner sig midt emot en annan, pl. vis-à-vier; bidèt, ett slags tvättfat, pl. bidéer; debut, första uppträdande i en viss egenskap, pl. debuer (], debut*er, bättre: deby, debyer); JUet, ett slags maträtt, pl. filéer. — I vissa dylika ord bebål-les slutkonsonanten. Man skrifver en-tout'ca8*er (af en-tout-cås). Habit (der och hvar med hörbart t), drägt, skrifves i plur. habifer och habier. — Hèros (med i svenskan hörbart s) har pl. heröer (jfr heroisk).

2. Somliga franska subst. pä stumt -r bortkasta detta i plur. Ex. Diner (i svenskan äfven diné), middag, pl. dineer, och lever, uppstigningstid, pl. leveer. Fr. souper, qvällsvard, skrifves i svenskan numera nästan alltid supé, pl. supéer.

3. Den i svensk skrift ej sällan förekommande franska eller engelska pluralen pä -5, i t. ex. »albums», »blunders», »dissenters», »dollars», »dominos», »ordres», »pianinos», »pianos», »rails», »revolvers», »torpedos», »trios», är i värt språk nästan obehöflig. Man kan mycket väl skrifva flere album, blunder, dissenter (jfr fanatiker, musiker), dollar (jfr flere riksdaler), dominoer, order, pianinon, pianon (1. piano), revolvrar, räler (sing. räl), tor-pedoer, trion {icke »trior») o. s. v.

4. I st. f. collo (kollo 1. colly), pl. colli (kolli; jfr C.) 1. coUys, som nyttjas i bet. »packe», »stycke fraktgods», kan helt enkelt skrifvas kolli (möjl. »kolly») både i sing. och plur. Jfr penni.

Anm. Som plur. till päria, medlem af en föraktad kast eller samhällsklass, användes parias, hvilket dock kunde utbytas mot parier (jfr historier, af historia, o. d.).

C. Italienska pluralformer äro bl. a. bravi, konti (conti), pianissimi, saldi, soli, tempi, af bravo,\ogå mördare, (conto), räkning, pianissimo, mycket svagt (musikt.), saldo, öfverskott pä ena eller andra sidan vid en räknings afslutande, solo, solosång, solospel, tempo, tidsmått i musik och dans. I vissa betydelser nyttjas dock som pluraler konto och konton, saldon samt tempo och tempon. — Om collo, pl. colli, se B. 4.

D. Hebreiska pluraler äro elohlm (»pluralis eccelle'ntiö0», ett slags plur., som betecknar sing.). Gud,Herren, samt kerubim, ett slags öfvernaturliga väsenden (jfr 1 Moseb. 3. 24; He-sek. 11. 22), och s^royim, elds-eller ljusänglar (se Es. 6. 2 o. 6; Nya psalmb. 3. 1). Jfr keru-ber o. ser af er, af kerub o. seraf.

Adjektiven.

88. Adjektivens komparation.

1. Jämförelsegraderna kom-parativus och superlativus bildas af positivus medelst ändelserna -are och -ast (»svagkom-paration») eller -re och -st (»stark komparation»), hvarvid i senare fallet stamvokalen, när den är hård, får omljud. Förstnämnda ändelser ha de allra flesta adjek-tiv, t. ex. stark {starkare, star-" kast), sen {senare, senast; icke »sednare, sednast»); -re och -st tillkomma endast få {färre), grof {gröfre, gröfst, jämte grofvare,

grofvast), hög {högre, högst), låg {lägre, lägst, jämte lågare, Zå-gast), lång {längre, längst), små {smärre, smärst; jfr mindre, minst), stor (större, störst), trång (trängre, trängst, jämte trångare, trångast), tung (tyngre, tyngst) och ung (yngre, yngst) samt några oregelbundna (se 2).

Anm. I vers få stundom äfven undra adjektiv (djup, ljuf skön, präktig m. fl.) -st i st. f. -ast. Éx. »Ack, ljuf sta mun, all sannings brunn. (Nya psalmboken 98. 6). Jfr 30:de och 31:sta str. i »Fritjof och Ingeborg» af Tegnér,

2. Afvikelser från den regelbundna komparationen förete

a, dålig, sämre, sämst (o. då-

ligare, dåligast), elak, värre, värst (o. elakare,

elakast), ^ - '

gammal, äldre, äldst, god, bättre, bäst, liten, mindre, minst, mycken, (mera), mest, mången, flere, flesta (plur,) samt

b. följande, hvilka i afseende på form och betydelse ansluta sig till vissa adverb, men sakna adjektivisk positivform: (akter), aktre, akterst, (bak), bakre, bakerst, (bort), bortre, borterst, (efter), —, efterst, (fjärran), fjärmare, fjärmast, (fram), främre, främst,

(före), förre, först, (hit), hitre, hiterst, (in), inre, innerst, (mellan), »mellre», mellerst, (ned), nedre, nederst, (nära), närmare (närmre),

närmast (närmst), (sedan), —, sist, (under), undre, underst, (upp), —, ypperst, (ut), yttre, ytterst (ofvan), öfre, öfverst. Anm. 1. Flere har mestadels | denna form, vare sig det är komparativ eller obestämdt pronomen. Jfr de öfriga starka ^ komparativformerna (bättre, mindre, större o. s. v.), hvflka aldrig hafva ändeisen -a. — Förre böjes vanligen som adjektiven i i bestämd form (89. 1. B.), således förre(-a) egaren, förra veckan. Äfven nedre, undre och öfre behandlas på samma sätt, men ändeisen -e förekommer i dem oftare. Deremot skrifves och säges alltid mera eller mer (jfr ty värr).

Anm. 2. Komparativändeisen -er för -re är mycket vanlig i landskapsmålen (»länger», »yn-ger») och träffas, adverbielt, nå- I gon gång äfven i skrift. Ex. j »Dock — jag vill ej stå häri länger, mina bröder till förfång. Ut ibland dem jag mig tränger». (Tegnér, »Halkan»). Jfr min-\ derårig.

Anm. 3. Såsom komparativform till mellerst skulle måhända landskapsmålens mellre kunna upptagas i högsvenskan (den mellre hästen, gaffelhästen; den mellre gården). Jfr D. och N.»midtre», T. »mittler» (»das mitt-lere Pferd»).

Anm. 4. Ålderdomliga och numera nästan obrukliga komparativformer äro fägre (= fagrare) samt ypper och yppare (= ypperligare, bättre).

Anm. 5. Till landskapsmålen eller det mera vårdslösa talspråket höra bl. a. »gamlare, gamlast», för äldre, äldst (men alltid lillgamlare, lillgamlast), och »godare, godast», för bättre, bäst (men alltid minnesgodare, min-nesgodast), »tungåre, tungast», för tyngre, tyngst, »tynnre, tynst», för tunnare, tunnast. — I några trakter nyttjas godare och godast i den särskilda betydelsen »smakligare, smakligast». Man gör då skillnad emellan »bättre mat» och »godare mat». .

Anm. 6.' Jämte förnämast, af förnäm, användes förnämst, med annan bet. (ypperst).

Anm. 7. I kanslistil förekomma nådigst, nådigste, stormäktigste, tropligtigste, under-dånigste och underdånigst, af hvilka numera endast det sistnämnda brukas, nämligen i skrif-velser till Konungen. — Vid sidan af pligtskyldigast förekommer stundom pligtskyldigst.

Anm. 8. I st. f. superi, -aste nyttjas, i flere landskapsmål -este och -esta (»den starkeste pojken», »den grannes!a flickan»). Deraf fem. käresta (för käraste), hvilket ord i riksspråket uppträder som subst., liksom mask. käraste{n).

Anm. 9. Superlativen förstär-kes genom allra, en gammal gen.

plur. af all. Jfr T. aller och JLat. omnium.

Anm. 10. Ehuru enda, stum, tom, äkta m. fl., till följd af sin betydelse, i regeln sakna gradförhöjning, antaga de likväl en sådan i vissa uttryck. Ex. »Fritjof, som endaste sonen, delte med ingen». (Tegnér). »Och nu så är du en ung soldat af äk-taste skrot och hålt». (Runeberg). Det tommaste hufvud. Stum som den stummaste fisk.

3. Stegring och förminskning uttryckas för öfrigt genom adv. mera och mest samt mindre och minst, hvilka till betydelsen motsvara -are, -ast och -re, -st. Dessa ord kunna i regeln när som hälst träda i stället för komparativ- och superlativändelser, och af välljudsskäl måste de uteslutande användas vid nästan alla adjektiv på -a^ -e, -d och -isk^ t. ex. mer 1. mest grannlaga {gängse, renhjertad, nitisk, hädisk, slaf- .i-visk), samt vid participialformer på -ande, -ende, -ad, -d och -t, t. ex. mer 1. mest lof vande (tro- i ende, älskad, böjd, besökt, betrodd), och vid många participialformer på -en, t. ex. mera 1. mest besjungen (försigkommen).

Anm. 1. Undantagsvis förekomma saktare, saktast, kändare c^ (af känd), värdaste o. d. — I Gsv. hafva participier på -ad ofta superi, -ast. Ex. »Han var den allra föraktadaste» (Es. 63. 3).

Anm. 2. Flere participialformer på -d, -t och -en, med ad-jektivisk betydelse, få ändelserna— 108 -

-are och -ast, bl. a. ansedd, berömd, bestämd, utmärkt, utsökt, bortkommen, erfaren, förfiugen, inbiten, tillgifven.

89. ÅdjektiTens deklination.

1. Böjningsmönster.

Ä. Obestämd form.

Sing. Plur.

m. o. f. n. m. f. o. n.

Glad, gladt, glada.

Ädel, ädelt, ädla.

Mogen, moget, mogna.

Fast, fast, fasta.

Blå, blått, blå{a).

Godhjer- godhjer- godhjertade. tad, tadt,

B. Bestämd form, Sing. och Plur. m. f. och n.

Glada {-e), glada.

2. Adjektivet som attribut i positivus och stark superiativus måste ovilkorligen hafva ändeisen -e uti maskulinum endast i följande fall: 1. när det står utan substantiv, t. ex. den redlige värderas öfverallt; 2. när det, med utsatt eller underförstådd demonstrativartikel, står såsom binamn till ett annat namn, t. ex. Gustaf den store, Håkan den gode, Knut den helige, Harald Hårdråde; 3. Vid utrop och i högtidligt tilltal (i till-talsnominativ), t. ex. Store Gud! Gamle vän! Gode herrar!

Jämväl när adjektivet förekommer i bestämd form (föregås af genitiv, bestämd artikel

eller adjektivpronomen) och har afseende på en manlig individ, torde i de flesta fall vara bäst att nyttja ändeisen -e, särdeles i singularis. Ex. Karls gode fader. Vår bäste vän. Den myndige prelaten. Den ädle hjelten. Ordets glömske hörare. De olärde bönderna. De slagne hjeltarna. Deras äldste gossar.

För öfrigt kan öfverallt i maskulinum, på samma sätt som i femininum och neutrum, ändeisen -a nyttjas. Ex. Den smala käppen. Den nya hatten {tröjan). Han har snälla gossar {flickor, barn). De gamla stolarna {kistorna, borden).

Bruket är i detta fall mycket vacklande, i det exempelvis somliga alltid gifva adjektiven ändeisen -e, när de stå som attribut till maskulina substantiv, t. ex. Han har snälle gossar; Trogne vänner äro sällsynta; Den nye hatten, under det andra i regeln skrifva -a öfverallt utom i de< två förstnämnda fallen, således: Kära vän ! Min bästa bror. Den unga gossen. De unga männen.

Anm. 1. Liten har i best. f. lille{-a), för »litle», af Fomsv. »litib, hvaraf i Gammalsv., med inskjutning af s, »litsle(-a)». Ex. »den /jteZe Benjamin». (Davids ps. 68. 28). Jfr ortnamnet Litslena.

Anm. 2. Det äldre språkets mykil {mikil), mycken, qvarstår ännu i Karl XII:s bibel, t. ex. Es. 9. 3. (»Du gör folket mycket; dermed gör du icke glädjena myckla»), och ingår derjämte i flere ortnamn, bl. a. Myckleby — 108 -

-are och -ast, bl. a. ansedd, berömd, bestämd, utmärkt, utsökt, bortkommen, erfaren, förfiugen, inbiten, tillgifven.

89. ÅdjektiTens deklination.

1. Böjningsmönster.

Ä. Obestämd form.

Sing. Plur.

m. o. f. n. m. f. o. n.

Glad, gladt, glada.

Ädel, ädelt, ädla.

Mogen, moget, mogna.

Fast, fast, fasta.

Blå, blått, blå{a).

Godhjer- godhjer- godhjertade. tad, tadt,

B. Bestämd form, Sing. och Plur. m. f. och n.

Glada {-e), glada.

2. Adjektivet som attribut i positivus och stark superiativus måste ovilkorligen hafva ändeisen -e uti maskulinum endast i följande fall: 1. när det står utan substantiv, t. ex. den redlige värderas öfverallt; 2. när det, med utsatt eller underförstådd demonstrativartikel, står såsom binamn till ett annat namn, t. ex. Gustaf den store, Håkan den gode, Knut den helige, Harald Hårdråde; 3. Vid utrop och i högtidligt tilltal (i till-talsnominativ), t. ex. Store Gud! Gamle vän! Gode herrar!

Jämväl när adjektivet förekommer i bestämd form (föregås af genitiv, bestämd artikel

eller adjektivpronomen) och har afseende på en manlig individ, torde i de flesta fall vara bäst att nyttja ändeisen -e, särdeles i singularis. Ex. Karls gode fader. Vår bäste vän. Den myndige prelaten. Den ädle hjelten. Ordets glömske hörare. De olärde bönderna. De slagne hjeltarna. Deras äldste gossar.

För öfrigt kan öfverallt i maskulinum, på samma sätt som i femininum och neutrum, ändeisen -a nyttjas. Ex. Den smala käppen. Den nya hatten {tröjan). Han har snälla gossar {flickor, barn). De gamla stolarna {kistorna, borden).

Bruket är i detta fall mycket vacklande, i det exempelvis somliga alltid gifva adjektiven ändeisen -e, när de stå som attribut till maskulina substantiv, t. ex. Han har snälle gossar; Trogne vänner äro sällsynta; Den nye hatten, under det andra i regeln skrifva -a öfverallt utom i de< två förstnämnda fallen, således: Kära vän ! Min bästa bror. Den unga gossen. De unga männen.

Anm. 1. Liten har i best. f. lille{-a), för »litle», af Fomsv. »litib, hvaraf i Gammalsv., med inskjutning af s,

»litsle(-a)». Ex. »den /jteZe Benjamin». (Davids ps. 68. 28). Jfr ortnamnet Litslena.

Anm. 2. Det äldre språkets mykil {mikil), mycken, qvarstår ännu i Karl XII:s bibel, t. ex. Es. 9. 3. (»Du gör folket mycket; dermed gör du icke glädjena myckla»), och ingår derjämte i flere ortnamn, bl. a. Mycklebyo. Miklagård (= »den stora gården»).

Anm, 3. Egen »antager i allmänhet icke best. form. Dock eger undantag någon gång rum, när ordet har en härledd adj. bet. (särskild, utmärkt, besynnerlig), t. ex. denna egna förmåga, hans egna sätt att vara. Men äfven i denna mening tages ordet ofta obestämdt, t. ex. han är mycket egen, det år eget, han har sitt eget hufvud (är egen). Man säger det är hans egen stil (hand, handstil), men hans egna stil (egenartade skrifsätt)». Svenska ak:s ordlista.

Anm. 4. Adjektiven frid (jh fritt, af fri), lat, mån, rädd (jfr rätt), snöd, såt, ^r, vred och vän böra ej nyttjas i neutr. sing. obest. formen posit. Många undvika denna form äfven i bil-tog, flat och kry.

3. Adjektivet som predikativ kan i pluralis utan ringaste olägenhet få ändeisen -a i alla genus. Ex. Gossarna äro flitiga. Flickorna äro vackra. Barnen äro lydiga.

Anm. I talspråket iakttages denna regel nästan allmänt. I skrift åter vidhåller mången onödigtvis ändeisen -e för mask.

4. I sammansättningar, som bestå af två adjektiv, får i regeln endast det senare böjnings-ändelser. Ex. Djupgående far-

Dyrköpta erfarenheter, En-färgadt tyg. Den evangelisklutherska kyrkan. Ett fransk-engelskt leæikon. Ett högtraf-vande tal. Finspunnet garn.

Anm. 1. Undantag gifvas dock, t. ex. hö^tlofmuL Halft^ , annat nyttjas jämte halfannat, och botanisterna skrifva ömsom ettårig (växt) och enårig.

Anm. 2. Sättes ett adjektiv eller participium i neutrum såsom särskildt ord framför ett annat adjektiv eller participium, så är det förra att betrakta såsom en adverbiel bestämning och må ej genom bindetecken förenas med det senare. Ex. En dyrt (= på ett dyrt sätt) vunnen erfarenhet. Man bör följaktligen ej skrifva »det svenskt-spanska handelsfötdraget», »det franskt-kinesiska kriget», »en dyrt-vunnen erfarenhet» e. d.

5. En stor mängd adjektiv äro oböjliga, nämligen alla på -a, -e, ^om, -s, -es och -tals. Ex. Allahanda, enahanda, enstaka (gårdar), forntida, framtida, grannlaga, laga (fång, skifte), lagtima (riksdag), lika, långväga, mångahanda, nutida, olaga (häktning), omaka (skor), reda (penningar), sakta (mak, eld), samtida, sentida, sjumila (skog; icke »den sjumile skogen» 1. »sjumile skogar»), stilla (frid; icke »den stille gossen»), tjugo-mila, tolfmila, udda, urarfva, urbota (brott), urtima (ting), åsyna (vittne), äkta (kanalje; den äkta skalden; icke »den äkte skalden»); frälse, gramse, gängse, oense, ofrälse, skatte, öde, ömse (å ömse sidor); enkom, lagom; allskön8\ gammaldags, medelålders (man), rättskaffens, (ett) stackars (barn); inrikes, invärtes (bruk), urminnes (tid), utrikes.— 110 -

utvärtes (àthäfvor); dussintals, hundratals, tusentals.

Anm. 1. Enkom och lagom fä i hvardagsspråket stundom -a såsom ändelse för best. f. sing. och för plur. Ex. Hans enkoma resa, Lagoma kläder.

^nm. 2. I st. f. rättskaffens skrifva några rättskaffen (-et, -na).

Anm. 3. Det franska fot/jours, som i vårdslöst talspråk stundom nyttjas adjektiviskt (»en toujours karl»), bortkastar -s i bestämda formen (»toujoura menniskor»). Jfr 87. B. 1. (sid. 104).

6. Bruket att, på tyskt vis, af icke-skandinaviska orters och vissa personers namn bilda ett slags adjektiv genom att till dem foga -er — ofta med bortkastande af -en, der denna ändelse finnes — strider mot svenska språkets lynne och bör derför motarbetas. Ganska allmänt förekomma emeUertid Biliner-vatten, Dresdener-galleriet, Erlanger-öl, Pariser-pojke, Tokajer-vin, Wie-ner-vagn, Birgittiner-orden, Be-nediktiner-munk m. fi. I stället för »Berliner-blått», »Frankfur-ter-svärta», »Pariser-uppfostran», »Prager-freden» går det dock mycket väl an att

säga och skrifva Berlinblått, Frankfurtsvärta \ parisisk uppfostran, Pragfreden o. s. v.

7. Rena adverb, t. ex. annorlunda, föga, förgäfves, någorlunda, ofta, särdeles ochadver-ben på -vis (se nedan), böra ej nyttjas såsom adjektiv. »Annorlunda karakter» kan ersättas med olika (1. annan) karak-ter; »gossarnas föga ihärdighet»

med gossarnas ringa ihärdighet; »förgäfves ansträngning» med fruktlös (fåfäng 1. förgäfves gjord) ansträngning; »ofta gånger» (efterbildning af det tyska »oftmals») med många gånger eller ensamt ofta; »oftare öfver-vägande» med flitigt (flitigare) öfvervägande', »särdeles händelser» med märkvärdiga händelser o. s. v.

Af synnerligen stor vigt är, att adverb på -vis, t. ex. blindvis, delvis, företrädesvis, gradvis, händelsevis, skiftevis, timvis o. d., icke förblandas med sammansättningar, i hvilka adjektivet vis utgör sista leden, t. ex. f ramvis, frågvis, högvis, näsvis, I st. f. »delvisa ändringar», »gradvisa framsteg», »händelsevisa sammanträffanden», »skiftevisa blad» kan man skrifva partiela (1. delvis genomförda) ändringar, gradvis skeende framsteg, tillfälliga sammanträffanden, skiftevis sittande blad o. s. v. Jfr Rydqvist. Sv, spr. 1. II. 466-^ 466 o. V. 166.

Ganska många adverb hafva dock, i allmänhet eller i vissa uttryck, fått en af behofvet påkallad häfd såsom oböjliga adjektiv. Ex. Afsides (ställe), för af-sides beläget (ställe), enkom (lag), fjärran (land), fordom (tid), inbördes (krig, sämja), inrikes (angelägenheter), lagom (tid, vind), långväga (resande), så (i så fall, i så måtto, på så sätt). I stället för så kan man dock nyttja sådan, dylik eller slik.

Anm. 1. Såsom partitivattri-but, med underförstådd preposi-preposition (*af*), brukas *föga, lagom, nog, tjogtals, hundratals, tusentals* o. d. ganska ofta. Ex. *Det är föga utsigt, lagom tid, nog föda, tusentals menniskor.*

Anm. 2. Såsom adverbial (i predikativ ställning) kunna naturligtvis adverb af ifrågavarande slag användas. Ex. *Nu låter det annorlunda. Det båtar föga. Bladen sitta skiftevis* (*icke* »skiftevisa»).

90. Felaktiga eller obehöfliga adjektivformer äro bl. a. »ensammen» o. »ensamna» för *ensam, ensamma,* »fordna», för *forna* (jfr **18.** Anm. 6.), »fransysk», f. *fransk,* »galig, f. *galen,* »idke1ig», f. *idelig,* »oöfvervinnerlig», f. *-vinnelig,* »yppen», f. *öppen.*

Anm. Om *enkannelig* och *evinnelig* såsom biformer till *enkannerlig* o. *evinnerlig* se **29.** Anm. 3.

91. Af **fornspråkets adjektivändelser** märkas följande.

a. *-er* (egentligen nom. sing. mask.). Ex. *Lösker* dräng och *rätter* man (lagtermer), *länder*man (en som har land, jordagods, i förläning, af adj. *lendr*), *dummer*jöns, *unger*sven, *nyter* (plur. *nyta* och *nytra*). Jfr Nya psalmb. 207. 8.; 261. 4 (*glader*) o. 230. 7 (*trygger*).

Anm. 1. I många svenska landskapsmål och stundom i skrift brukas denna ändelse alltjämt, ungefär på samma sätt som i fornspråket, men i alla kasus. Flerstädes nyttjas den äfven i femininum. Ex. »En *fattiger* gosse och en *fattiger* flicka». »En *snygger* klädning». »Om här man skulle *fuller* bli, så är det ju förlåtligt». (Wennerberg).

Anm. 2. I *amper, bister, bitter, butter, dyster, fager, läcker, munter, nykter, smäcker, säker, tapper, vacker, vitter, yster* m. fl. hör *-er* till stammen. Derför plur. *ampra, bistra* o. s. v.

b. *-a,* (fem. sing.). Ex. Med *arga* list.

c. *-o* (dat. sing. neutr.) qvarstår i flere uttryck, t. ex. af *forno,* från *ondo,* i *allo,* i *allo* lande, i *godo,* i *mörko* lande, med *godo* eller *ondo,* till *fullo,* till *godo,* å *nyo.*

d. *an* (egentligen ackus. sing. mask.) förekommer i vissa uttryck, bl. a. döma *ohördan,* för *jämnan,* i *allan* stad (Nya psalmb. 49. 5), i *ljusan* låga, i *rättan* tid, till *ljusan* dag, å *sagdan* dag. Jfr Nya psalmb. 207. 6.; Jer. 13. 1. Se vidare Rydqvist, Hist. språkf. s. 24 o. f.

e. *-om* (dat. sing. mask. och dat. plur.). Ex. Lyckan står dem *djerfvom* bi. »Dem *fattigom* varder predikadt

evangelium». »Dem *orenom* och *otrognom* är intet rent» (Tit. 1. 15). »I hafven hört, att dem *gamlom* sagdt är: Du skalt icke dräpa». (Matt. 5. 21). På samma sätt med några obestämda pronomina. Ex. Det är ej *allom* gifvet, att ... Allt i *allom. Androm* till exempel. *Hvarjom* och *enom.*

f. Ett neutr. plur., som till formen är lika med obest. formen sing. mask. och fem. Ex. *All* kreatur. *Ond* exempel. (Tala) *stor* ord. *Stulen* svin. »Med *mång* ord talar vår lagman ej för preposition (*af*), brukas *föga, lagom, nog, tjogtals, hundratals, tusentals* o. d. ganska ofta. Ex. *Det är föga utsigt, lagom tid, nog föda, tusentals menniskor.*

Anm. 2. Såsom adverbial (i predikativ ställning) kunna naturligtvis adverb af ifrågavarande slag användas. Ex. *Nu låter det annorlunda. Det båtar föga. Bladen sitta skiftevis* (*icke* »skiftevisa»).

90. Felaktiga eller obehöfliga adjektivformer äro bl. a. »ensammen» o. »ensamna» för *ensam, ensamma,* »fordna», för *forna* (jfr **18.** Anm. 6.), »fransysk», f. *fransk,* »galig, f. *galen,* »idke1ig», f. *idelig,* »oöfvervinnerlig», f. *-vinnelig,* »yppen», f. *öppen.*

Anm. Om *enkannelig* och *evinnelig* såsom biformer till *enkannerlig* o. *evinnerlig* se **29.** Anm. 3.

91. Af **fornspråkets adjektivändelser** märkas följande.

a. *-er* (egentligen nom. sing. mask.). Ex. *Lösker* dräng och *rätter* man (lagtermer), *länder*man (en som har land, jordagods, i förläning, af adj. *lendr*), *dummer*jöns, *unger*sven, *nyter* (plur. *nyta* och *nytra*). Jfr Nya psalmb. 207. 8.; 261. 4 (*glader*) o. 230. 7 (*trygger*).

Anm. 1. I många svenska landskapsmål och stundom i skrift brukas denna ändelse alltjämt, ungefär på samma sätt som i fornspråket, men i alla kasus. Flerstädes nyttjas den äfven i femininum. Ex. »En *fattiger* gosse och en *fattiger* flicka». »En *snygger* klädning». »Om här man skulle *fuller* bli, så är det ju förlåtligt». (Wennerberg).

Anm. 2. I *amper, bister, bitter, butter, dyster, fager, läcker, munter, nykter, smäcker, säker, tapper, vacker, vitter, yster* m. fl. hör *-er* till stammen. Derför plur. *ampra, bistra* o. s. v.

b. *-a,* (fem. sing.). Ex. Med *arga* list.

c. *-o* (dat. sing. neutr.) qvarstår i flere uttryck, t. ex. af *forno,* från *ondo,* i *allo,* i *allo* lande, i *godo,* i *mörko* lande, med *godo* eller *ondo,* till *fullo,* till *godo,* å *nyo.*

d. *an* (egentligen ackus. sing. mask.) förekommer i vissa uttryck, bl. a. döma *ohördan,* för *jämnan,* i *allan* stad (Nya psalmb. 49. 5), i *ljusan* låga, i *rättan* tid, till *ljusan* dag, å *sagdan* dag. Jfr Nya psalmb. 207. 6.; Jer. 13. 1. Se vidare Rydqvist, Hist. språkf. s. 24 o. f.

e. *-om* (dat. sing. mask. och dat. plur.). Ex. Lyckan står dem *djerfvom* bi. »Dem *fattigom* varder predikadt
evangelium». »Dem *orenom* och *otrognom* är intet rent» (Tit. 1. 15). »I hafven hört, att dem *gamlom* sagdt är: Du skalt icke dräpa». (Matt. 5. 21). På samma sätt med några obestämda pronomina. Ex. Det är ej *allom* gifvet, att ... Allt i *allom. Androm* till exempel. *Hvarjom* och *enom.*

f. Ett neutr. plur., som till formen är lika med obest. formen sing. mask. och fem. Ex. *All* kreatur. *Ond* exempel. (Tala) *stor* ord. *Stulen* svin. »Med *mång* ord talar vår lagman ej för preposition (*af*), brukas *föga, lagom, nog, tjogtals, hundratals, tusentals* o. d. ganska ofta. Ex. *Det är föga utsigt, lagom tid, nog föda, tusentals menniskor.*

Anm. 2. Såsom adverbial (i predikativ ställning) kunna naturligtvis adverb af ifrågavarande slag användas. Ex. *Nu låter det annorlunda. Det båtar föga. Bladen sitta skiftevis* (*icke* »skiftevisa»).

90. Felaktiga eller obehöfliga adjektivformer äro bl. a. »ensammen» o. »ensamna» för *ensam, ensamma,* »fordna», för *forna* (jfr **18.** Anm. 6.), »fransysk», f. *fransk,* »galig, f. *galen,* »idke1ig», f. *idelig,* »oöfvervinnerlig», f. *-vinnelig,* »yppen», f. *öppen.*

Anm. Om *enkannelig* och *evinnelig* såsom biformer till *enkannerlig* o. *evinnerlig* se **29.** Anm. 3.

91. Af **fornspråkets adjektivändelser** märkas följande.

a. *-er* (egentligen nom. sing. mask.). Ex. *Lösker* dräng och *rätter* man (lagtermer), *länder*man (en som har land, jordagods, i förläning, af adj. *lendr*), *dummer*jöns, *unger*sven, *nyter* (plur. *nyta* och *nytra*). Jfr Nya psalmb. 207. 8.; 261. 4 (*glader*) o. 230. 7 (*trygger*).

Anm. 1. I många svenska landskapsmål och stundom i skrift brukas denna ändelse alltjämt, ungefär på samma sätt som i fornspråket, men i alla kasus. Flerstädes nyttjas den äfven i femininum. Ex. »En *fattiger* gosse och en *fattiger* flicka». »En *snygger* klädning». »Om här man skulle *fuller* bli, så är det ju förlåtligt». (Wennerberg).

Anm. 2. I *amper, bister, bitter, butter, dyster, fager, läcker, munter, nykter, smäcker, säker, tapper, vacker, vitter, yster* m. fl. hör *-er* till stammen. Derför plur. *ampra, bistra* o. s. v.

b. *-a,* (fem. sing.). Ex. Med *arga* list.

c. *-o* (dat. sing. neutr.) qvarstår i flere uttryck, t. ex. af *forno,* från *ondo,* i *allo,* i *allo* lande, i *godo,* i *mörko* lande, med *godo* eller *ondo,* till *fullo,* till *godo,* å *nyo.*

d. *an* (egentligen ackus. sing. mask.) förekommer i vissa uttryck, bl. a. döma *ohördan,* för *jämnan,* i *allan* stad (Nya psalmb. 49. 5), i *ljusan* låga, i *rättan* tid, till *ljusan* dag, å *sagdan* dag. Jfr Nya psalmb. 207. 6.; Jer. 13. 1. Se vidare Rydqvist, Hist. språkf. s. 24 o. f.

e. *-om* (dat. sing. mask. och dat. plur.). Ex. Lyckan står dem *djerfvom* bi. »Dem *fattigom* varder predikadt evangelium». »Dem *orenom* och *otrognom* är intet rent» (Tit. 1. 15). »I hafven hört, att dem *gamlom* sagdt är: Du skalt icke dräpa». (Matt. 5. 21). På samma sätt med några obestämda pronomina. Ex. Det är ej *allom* gifvet, att ... Allt i *allom. Androm* till exempel. *Hvarjom* och *enom.*

f. Ett neutr. plur., som till formen är lika med obest. formen sing. mask. och fem. Ex. *All* kreatur. *Ond* exempel. (Tala) *stor* ord. *Stulen* svin. »Med *mång* ord talar vår lagman ej förkungen i allmän sak». (Geijer, »Odalbonden»). »Bära sin käril *tom* hem». (Jer. 14. 3.). Jfr orden *allting, ingenting, någonting, ingen råd, någon råd, ingen under,* hvilka egentligen äro pluraler, hvarför de i det äldre språket hafva predikatet i pluralis. Se t. ex. Ebr. 4. 13.; Nya psalmb. 207. 3. o. 6; 208. 4. Jfr Rydqv. Sv. spr. l. II. 362. och Hist. språkf. 33 o. f.

g. Oäkta fornformer äro: (gifva sig) »godan ro», (under) »grönan lind», (uppfylla) »allan rättfärdighet», (för) »bredan bord», (i) »högan loft». *Ro, lind* och *rättfärdighet* äro nämligen femininer, *bord* och *loft* neutra.

92. Af latinska adjektiv- och participialändelser må följande nämnas.

a. *-us* (nom. sing. mask.), *-a* (nom. och abl. sing. fem.), *-um* (nom. och ack. sing. neutr.). Ex. *Emeritus* (partic.), uttjent. *Novus* homo, uppkomling. Pastor *primarius,* »förste kyrkoherde». Notarius *pu'blicus.* Nemesis *divina,* »gudomlig hämd», ett af Gud redan här i tiden anordnadt straff för ogärningar, som ej drabbats af mensklig rättvisa. Täbula *nigra,* »svart tafla», anslagstafla (vid läroverk, konsistorier o. s. v). Lice'ntia *poetica,* poetisk frihet. *Pia* fraus, »fromt bedrägeri». *Sa'ncta* simpli'citas, helig(a) enfald. *Bona* fide, i god tro. *A'ctum* ut su'pra, »gjordt som ofvan», d. v. s. på det sätt, den ort eller den tid, som förut nämnts i samma skrift. Gummi *arabicum,* arabiskt gummi. Verbum *finitum,* Membrum *honorarium,* hedersledamot. Forum *privilegiatum,* särskildt forum (domstol), som på grund af särskilda privilegier tillkommer vissa personer. Jfr **87.** A. c.

b. *-i* (gen. sing. mask. och neutr.). Ex. Ve'rbi *divini* minister, »Guds ords tjenare», prest. *Sacri* ministerii kandidat, »kandidat till det heliga ämbetet», prestkandidat.

c. *-i* (dat. sing.). Ex. Sa't *Sapie'nti,* nog för den vice (för den, som har förstånd). Utile *du'lci,* det nyttiga i förening med det nöjsamma.

d. *-o* (dat. och abl. sing. mask. och neutr.). Ex. Cui *bono?* Till hvad nytta?

e. *-is* (sing. mask. och fem.) samt *-e* (sing. neutr.). Ex. Ma'ximus *communis* divisor, största gemensamma divisorn. *Commune* bonum, gemensam egendom. Pa'ctum *tu'rpe,* neslig öfverenskommelse.

f. *-a* (neutr. plur.). Ex. *Bona* offi'cia, goda tjenster. Membra *honoraria,* hedersledamöter. Opera *omnia,* samlade arbeten (skrifter).

g. *-or* (komparativus mask. o. fem. sing.) samt *-ores* (kompar. mask. och fem. plur.). Ex. *Junior,* yngre. *Ma'jor,* större, äldre. *Minor,* mindre, yngre. *Prior,* egentl. »förre», »främre»; klosterföreståndare. *Rece'ntior,* »färskare»; nyblifven student. *Senior,* äldre. *Honoratiores,* egentl. »mera hedrade»; de, i yttre mening, mest hedrade medlemmarna af ett samhälle. kungen i allmän sak». (Geijer, »Odalbonden»). »Bära sin käril *tom* hem». (Jer. 14. 3.). Jfr orden *allting, ingenting, någonting, ingen råd, någon råd, ingen under,* hvilka egentligen äro pluraler, hvarför de i det äldre språket hafva predikatet i pluralis. Se t. ex. Ebr. 4. 13.; Nya psalmb. 207. 3. o. 6; 208. 4. Jfr Rydqv. Sv. spr. l. II. 362. och Hist. språkf. 33 o. f.

g. Oäkta fornformer äro: (gifva sig) »godan ro», (under) »grönan lind», (uppfylla) »allan rättfärdighet», (för) »bredan bord», (i) »högan loft». *Ro, lind* och *rättfärdighet* äro nämligen femininer, *bord* och *loft* neutra.

92. Af latinska adjektiv- och participialändelser må följande nämnas.

a. *-us* (nom. sing. mask.), *-a* (nom. och abl. sing. fem.), *-um* (nom. och ack. sing. neutr.). Ex. *Emeritus* (partic.), uttjent. *Novus* homo, uppkomling. Pastor *primarius,* »förste kyrkoherde». Notarius *pu'blicus.* Nemesis *divina,* »gudomlig hämd», ett af Gud redan här i tiden anordnadt straff för ogärningar, som ej drabbats af mensklig rättvisa. Täbula *nigra,* »svart tafla», anslagstafla (vid läroverk, konsistorier o. s. v). Lice'ntia *poetica,* poetisk frihet. *Pia* fraus, »fromt bedrägeri». *Sa'ncta* simpli'citas, helig(a) enfald. *Bona* fide, i god tro. *A'ctum* ut su'pra, »gjordt som ofvan», d. v. s. på det sätt, den ort eller den tid, som förut nämnts i samma skrift. Gummi *arabicum,* arabiskt gummi. Verbum *finitum,* Membrum *honorarium,* hedersledamot. Forum *privilegiatum,* särskildt forum (domstol), som på grund af särskilda privilegier tillkommer vissa personer. Jfr **87.** A. c.

b. *-i* (gen. sing. mask. och neutr.). Ex. Ve'rbi *divini* minister, »Guds ords tjenare», prest. *Sacri* ministerii kandidat, »kandidat till det heliga ämbetet», prestkandidat.

c. *-i* (dat. sing.). Ex. Sa't *Sapie'nti,* nog för den vice (för den, som har förstånd). Utile *du'lci,* det nyttiga i förening med det nöjsamma.

d. *-o* (dat. och abl. sing. mask. och neutr.). Ex. Cui *bono?* Till hvad nytta?

e. *-is* (sing. mask. och fem.) samt *-e* (sing. neutr.). Ex. Ma'ximus *communis* divisor, största gemensamma divisorn. *Commune* bonum, gemensam egendom. Pa'ctum *tu'rpe,* neslig öfverenskommelse.

f. *-a* (neutr. plur.). Ex. *Bona* offi'cia, goda tjenster. Membra *honoraria,* hedersledamöter. Opera *omnia,* samlade arbeten (skrifter).

g. *-or* (komparativus mask. o. fem. sing.) samt *-ores* (kompar. mask. och fem. plur.). Ex. *Junior,* yngre. *Ma'jor,* större, äldre. *Minor,* mindre, yngre. *Prior,* egentl. »förre», »främre»; klosterföreståndare. *Rece'ntior,* »färskare»; nyblifven student. *Senior,* äldre. *Honoratiores,* egentl. »mera hedrade»; de, i yttre mening, mest hedrade medlemmarna af ett samhälle.— 113 -

h. ('US komparativus neutr.). Ex. MajuSyBtdrre, mindre.

i. 'issimns, -a, -um (superlativus mask., fem. och neutr.). Ex. EæceUenttssimus o. gene-ralVssimus (hvilka i svenskan nyttjas substantiviskt). In am-plfssima forma, i vidsträcktaste form, »i de mest berömmande ordalag». Collegium privatissi-mum, enskild föreläsningskurs för en eller några få åhörare.

Anm. Superlativer äro jämväl ma'ximus (po'ntifex ma\ri-mus, öfversteprest i det forntida Rom), siümmus {summus epi'sco-pus, »högste biskop»), ultimus, »den siste:^, den som innehar andra hedersrummet vid en promotion, med afseende derpå att sådana fordom gingo sist i processionen. Femininform af ultimus är ultima, »sista», hvilket användes substantiviskt i bet. »sista stafvelsen i ett ord». Jfr Ultima T(h)ule, yttersta Norden. Neutralformer i sing. äro maximum och minimum (båda i svenskan substantiviska). Flürima är neutr. plur. af plürimus, mest, störst till antalet {plürima vota, de flesta rösterna).

93. Den italienska superla-tiyftndelsen -issimo förekommer adverbielt i bl. a. forti'ssimo, mycket starkt (musikt.), piant's-simo, mycket svagt (musikt.), och speltermen nulWssimo (nol-IVssimo),

Räkneorden.

94, Nysvenska former.

1. Såsom taltecken nyttjas i allmänhet de s. k. arabiska

Linder, Sv. språkets behandl.

siffrorna: i, 2, 3 o. s. v.; men ej sällan förekomma jämväl de romerska siffertecknen:

I, II, III, IV, V, VI, VII,

1. 2, 3, 4, 6, 7, VIII, IX, X,XI, XII, XIII, XIV,

S, c9, 10, 11, 12, 13, 14, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, 15, 16, 17, 18, 19, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, 20, 21, 22, 23, 24, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, 25, 26, 27, 28, XXIX, XXX, XL, L, LX, LXX,

29, 30, 40, 50,60, 70, LXXX, XC, C. D, M.

80, 90, 100, 500, 1000. Ex. LVI = 56. IC = 99. CCCIV = 304. MLXXXVIII = 1088. MDXII = 1512. MDOCCLXXXVI == 1886.

2. Stafningarna tretton, sjutton, nitton samt trettio, sjuttio och nittio äro riktigare än »tre-ton», »tretio» o. s. v.

3. Tjugo är en lämpligare form än »tjugu». — Åtminstone) i skrift böra nio, tio och tjugo nyttjas hällre än nie, tie och tjuge.

4. De förkortade formerna tretti, fyrti, femti, seæti, sjutti, J;/ åtti och nitti {icke »trettie>^V^ »fyrtie» o. s. v.) kunna, utom N,

i högtidlig stil, nyttjas lika väl ' som trettio, fyratio (fyrtio), femtio o. s. v. ^

5. Grundtalsformema hundra och tusen äro bättre än hundrade och tusende.

6. Bäst torde vara att skrifva ^ägge (jfr båda), <yä^^c(-handa) och tvänne (jfr två) samt tve^ (1. tvä-), tregge^-hmåü) och trenne (jfr tre). Se sid. 10, noten.

5 — 113 -

h. ('US komparativus neutr.). Ex. MajuSyBtdrre, mindre.

i. 'issimns, -a, -um (superlativus mask., fem. och neutr.). Ex. EæceUenttssimus o. gene-ralVssimus (hvilka i svenskan nyttjas substantiviskt). In am-plfssima forma, i vidsträcktaste form, »i de mest berömmande ordalag». Collegium privatissi-mum, enskild föreläsningskurs för en eller några få åhörare.

Anm. Superlativer äro jämväl ma'ximus (po'ntifex ma\ri-mus, öfversteprest i det forntida Rom), siümmus {summus epi'sco-pus, »högste biskop»), ultimus, »den siste:^, den som innehar andra hedersrummet vid en promotion, med afseende derpå att sådana fordom gingo sist i processionen. Femininform af ultimus är ultima, »sista», hvilket användes substantiviskt i bet. »sista stafvelsen i ett ord». Jfr Ultima T(h)ule, yttersta Norden. Neutralformer i sing. äro maximum och minimum (båda i svenskan substantiviska). Flürima är neutr. plur. af plürimus, mest, störst till antalet {plürima vota, de flesta rösterna).

93. Den italienska superla-tiyftndelsen -issimo förekommer adverbielt i bl. a. forti'ssimo, mycket starkt (musikt.), piant's-simo, mycket svagt (musikt.), och speltermen nulWssimo (nol-IVssimo),

Räkneorden.

94, Nysvenska former.

1. Såsom taltecken nyttjas i allmänhet de s. k. arabiska

Linder, Sv. språkets behandl.

siffrorna: i, 2, 3 o. s. v.; men ej sällan förekomma jämväl de romerska siffertecknen:

I, II, III, IV, V, VI, VII,

1. 2, 3, 4, 6, 7, VIII, IX, X,XI, XII, XIII, XIV,

S, c9, 10, 11, 12, 13, 14, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, 15, 16, 17, 18, 19, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, 20, 21, 22, 23, 24, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, 25, 26, 27, 28, XXIX, XXX, XL, L, LX, LXX,

29, 30, 40, 50,60, 70, LXXX, XC, C. D, M.

80, 90, 100, 500, 1000. Ex. LVI = 56. IC = 99. CCCIV = 304. MLXXXVIII = 1088. MDXII = 1512. MDOCCLXXXVI == 1886.

2. Stafningarna tretton, sjutton, nitton samt trettio, sjuttio och nittio äro riktigare än »tre-ton», »tretio» o. s. v.

3. Tjugo är en lämpligare form än »tjugu». — Åtminstone) i skrift böra nio, tio och tjugo nyttjas hällre än nie, tie och tjuge.

4. De förkortade formerna tretti, fyrti, femti, seæti, sjutti, J;/ åtti och nitti {icke »trettie>^V^ »fyrtie» o. s. v.) kunna, utom N,

i högtidlig stil, nyttjas lika väl ' som trettio, fyratio (fyrtio), femtio o. s. v. ^

5. Grundtalsformema hundra och tusen äro bättre än hundrade och tusende.

6. Bäst torde vara att skrifva ^ägge (jfr båda), <yä^^c(-handa) och tvänne (jfr två) samt tve^ (1. tvä-), tregge^-hmåü) och trenne (jfr tre). Se sid. 10, noten.

5 — 113 -

h. ('US komparativus neutr.). Ex. MajuSyBtdrre, mindre.

i. 'issimns, -a, -um (superlativus mask., fem. och neutr.). Ex. EæceUenttssimus o. gene-ralVssimus (hvilka i svenskan nyttjas substantiviskt). In am-plfssima forma, i vidsträcktaste form, »i de mest berömmande ordalag». Collegium privatissi-mum, enskild föreläsningskurs för en eller några få åhörare.

Anm. Superlativer äro jämväl ma'ximus (po'ntifex ma\ri-mus, öfversteprest i det forntida Rom), siümmus {summus epi'sco-pus, »högste biskop»), ultimus, »den siste:^, den som innehar andra hedersrummet vid en promotion, med afseende derpå att sådana fordom gingo sist i processionen. Femininform af ultimus är ultima, »sista», hvilket användes substantiviskt i bet. »sista stafvelsen i ett ord». Jfr Ultima T(h)ule, yttersta Norden. Neutralformer i sing. äro maximum och minimum (båda i svenskan substantiviska). Flürima är neutr. plur. af plürimus, mest, störst till antalet {plürima vota, de flesta rösterna).

93. Den italienska superla-tiyftndelsen -issimo förekommer adverbielt i bl. a. forti'ssimo, mycket starkt (musikt.), piant's-simo, mycket svagt (musikt.), och speltermen nulWssimo (nol-IVssimo),

Räkneorden.

94, Nysvenska former.

1. Såsom taltecken nyttjas i allmänhet de s. k. arabiska

siffrorna: i, 2, 3 o. s. v.; men ej sällan förekomma jämväl de romerska siffertecknen:

I, II, III, IV, V, VI, VII,

1. 2, 3, 4, 6, 7, VIII, IX, X,XI, XII, XIII, XIV,

S, c9, 10, 11, 12, 13, 14, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, 15, 16, 17, 18, 19, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, 20, 21, 22, 23, 24, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, 25, 26, 27, 28, XXIX, XXX, XL, L, LX, LXX,

29, 30, 40, 50,60, 70, LXXX, XC, C. D, M.

80, 90, 100, 500, 1000. Ex. LVI = 56. IC = 99. CCCIV = 304. MLXXXVIII = 1088. MDXII = 1512. MDOCCLXXXVI == 1886.

2. Stafningarna tretton, sjutton, nitton samt trettio, sjuttio och nittio äro riktigare än »tre-ton», »tretio» o. s. v.

3. Tjugo är en lämpligare form än »tjugu». — Åtminstone) i skrift böra nio, tio och tjugo nyttjas hällre än nie, tie och tjuge.

4. De förkortade formerna tretti, fyrti, femti, seæti, sjutti, J;/ åtti och nitti {icke »trettie>^V^ »fyrtie» o. s. v.) kunna, utom N,

i högtidlig stil, nyttjas lika väl ' som trettio, fyratio (fyrtio), femtio o. s. v. ^

5. Grundtalsformema hundra och tusen äro bättre än hundrade och tusende.

6. Bäst torde vara att skrifva ^ägge (jfr båda), <yä^^c(-handa) och tvänne (jfr två) samt tve^ (1. tvä-), tregge^-hmåü) och trenne (jfr tre). Se sid. 10, noten.

5- 114 -

Anm. Tvägge och tregge äro ursprungligen genitiver af två och tre. Om ta, try och ellofva se 96»

7. I sammansatta ordningstal behöfver endast det sista utmärkas genom ordningsändelse. £x. Tjugoandra, femtitredje, ett hundra femtionde. I högtidligare stil förekomma dock stundom ord-ningsändelser vid båda de sista. Ex. Åttiondenionde, Jfr 16. c.

8. Grundtal i st. f. ordningstal brukas nästan alltid vid an-gifvande af årtal och ordningsnummer äfvensom ganska ofta i fråga om paragrafer, sidor i böcker o. d., bokband, delar af en skrift o. s. v. I sådana fall sättes räkneordet efter sitt hufvudord. Ex. År tre hundra fem-tiett. Först .sjöngs psalmen nummer tre hundra tjugoåtta. Käranden åberopade strafflagen, kap. 12, S 14, mom. 3, Se sid. 121 Jfr Fr. le treize février (d. 13 Febr.), Charles dcuze (Karl XII), page quime (15:de sidan) o. d.

9. Siffror böra — utom när det gäller årtal, data, mynt,.mått, mål eller vigt — ej gärna nyttjas i löpande text. Ex. Den 12 Jan. 1792, 1600-talet (icke »16-hun-dra talet»). Han har fått 70 kr. Tornet är 350 alnar högt. Man skrifve icke »flere 100 (= flere ett hundra) famnar», »några 1000 personer», utan flere hundra famnar, några tusen personer, och hällre: han har fem barn, hon har varit här en vecka än »5 barn», »1 vecka».

10. Vid bruket af arabiska siffertecken för angifvande af

ordningstal utsättes vanligen artikeln före och stundom de sista bokstäfverna af ordet efter siffran; men vid romerska siffror behöfvas hvarken slutbokstäfver eller artikel. Ex. Den ö Juli. På den Izsta eller på Izsta sidan (icke »på 1 sidan»). Oskar den l:ste 1. Oskar 1. Karl den löide 1. Karl XV,

11. Genitivmärket s utskrif-ves alltid vid ordningstal, t. ex. Gustaf den 3:djes, Oskar II:s, men får icke sättas vid det föregående substantivet (icke »Edvards VI:te regering»).

12. Sådana beteckningar som »4:ra», »8:ta» och »V^-del» äro förkastliga. 4:ra är egentligen = »fyra-ra», VVdel = »en f jer-dedel-del».

13. Om bindetecken vid siffror i sammansättningar se 62. Anm. 1. Man skrifve ü-årig, 9-faldig eller hälst sjuttonårig, niofaldig, 30-åriga kriget (icke »17:årig», »9faldig» 1. »9 faldig» o. d.).

14. När man genom siffror angifver afstånd i tal, mängd o. s. v., kan man, om de olika talen förbindas genom tankstreck, vid det senare talet utelemna de siffror, som beteckna hundra-, tusen- eller milliontal (icke gärna tiotal) och som äro gemensamma för bägge talen. Ex. Åren 1800 —85 (= från och med år 1800 till och med år 1885). 456 —78.

Anm. En och annan nyttjar detta beteckningssätt äfven i fråga om tiotal, t. ex. »157—9» (= från och med 157 till och- 115 -

med 159), hvaremot några alldeles ogilla hela det här ifrågavarande sättet att förkorta.

15. Oriktigt och stundom vilseledande är att skrifva t. ex. »på 4- och 500-talen»; »mötet bevistades af 8—900 personer». Det bör vara: på 400- och 500-talen; 800—900 personer eller 8—9 hundra personer,

16. Angående särskrifning och sammanskrifningaf räkneord märkes följande.

a. I grundtal mellan tjugo och hundra sättas enheterna antingen efter tiotalen och sam-manskrifvas med dessa eller före tiotalen, med och emellan. Ex. Tjugofem eller fem^ och tjugo,

b. I grundtal öfver hundra sättes det större talet framför det mindre, hvarvid samman-skrifning eger rum endast af tiotal och åtföljande enhet eller enheter. Ex. Sjutton hundra fyra, Aderton hundra åttiosea.

c. I ordningstal sättes det större talet vanligen före det mindre och sammanskrifves med detta. Vid högtidli^re framställning kan dock det mindre sättas framför det större, med och emellan. Ex. Trettisjette {trettiosjette 1. trettiondesjette) eller seæ och trettionde. Fem hundra seætisjunde {eextionde-sjunde) eller sju och sextionde. Jfr 7.

95. Fornformer af rftkneord

äro: tu, neutr., två (i tu, tu par, tu tal, de unga tu, ett tu, ge sju för tu); tvem, dat. (»sälja tvem ett», lagt., sälja en sak till två olika personer); try, tre (»med

try par ^rmar>?. Tegnér) och K^ ejlofva^ elfva.

96. Till landskapsmålen höra bl. a. e, fem., en, fira, fyra, tr ettan, fjortan, femtan, sextan, sjöt-tan, attan, nittan och tusan.

97. Af latinska räkneord må här nämnas ünus, una, unum, en, ett, düo, två, tres, tria, tre, qvatuor, fyra, qvi'nque, fem (jfr qvinqvennium, femårsperiod),se^r, sex, septem, sju (jfr septett, sju-stämmigt tonstycke), dc o, åtta, növem, nio, dècem, tio, centum, hundra, mi*lle, tusen; primus, -o, 'um, dat. 'O, den förste (-a), se-cundus, den andre (-a), te'rtius, qva*rtus, qvi'ntus, se'xtus, sep-timus, octåvus, nönus, dècimus, den tionde, sexagèsima, fem., »den sextionde» (åttonde söndagen före påsk), septuagésima, fem., »den sjuttionde» (nionde söndagen före påsk). — Räkne-adverb är bi*s, två gånger. Jfr bissera, medelst bis (= da kapo) begära ett musikstyckes omtag-ning.

Pronomen.

98. Personliga ocli possessiva pronomina»

1. Allmänt gängse pronomi-nela tilltalsord saknas i riksspråket. Ni användes dock af många, särdeles i skrift. Allmogen, öfverallt i landet, nyttjar flitigt pronomina som tilltalsord : du, ni. I, de, han och hon, olika i olika provinser, mest de bägge första och de båda sista.

Till dess större enhet uppnåtts i frågan om hvilket till- - 115 -

med 159), hvaremot några alldeles ogilla hela det här ifrågavarande sättet att förkorta.

15. Oriktigt och stundom vilseledande är att skrifva t. ex. »på 4- och 500-talen»; »mötet bevistades af 8—900

personer». Det bör vara: på 400- och 500-talen; 800—900 personer eller 8—9 hundra personer,

16. Angående särskrifning och sammanskrifningaf räkneord märkes följande.

a. I grundtal mellan tjugo och hundra sättas enheterna antingen efter tiotalen och sam-manskrifvas med dessa eller före tiotalen, med och emellan. Ex. Tjugofem eller fem^ och tjugo,

b. I grundtal öfver hundra sättes det större talet framför det mindre, hvarvid samman-skrifning eger rum endast af tiotal och åtföljande enhet eller enheter. Ex. Sjutton hundra fyra, Aderton hundra åttiosea.

c. I ordningstal sättes det större talet vanligen före det mindre och sammanskrifves med detta. Vid högtidli^re framställning kan dock det mindre sättas framför det större, med och emellan. Ex. Trettisjette {trettiosjette 1. trettiondesjette) eller seæ och trettionde. Fem hundra seætisjunde {eextionde-sjunde) eller sju och sextionde. Jfr 7.

95. Fornformer af rftkneord

äro: tu, neutr., två (i tu, tu par, tu tal, de unga tu, ett tu, ge sju för tu); tvem, dat. (»sälja tvem ett», lagt., sälja en sak till två olika personer); try, tre (»med

try par ^rmar>?. Tegnér) och K^ ejlofva^ elfva.

96. Till landskapsmålen höra bl. a. e, fem., en, fira, fyra, tr ettan, fjortan, femtan, sextan, sjöt-tan, attan, nittan och tusan.

97. Af latinska räkneord må här nämnas ünus, una, unum, en, ett, düo, två, tres, tria, tre, qvatuor, fyra, qvi'nque, fem (jfr qvinqvennium, femårsperiod),se^r, sex, septem, sju (jfr septett, sju-stämmigt tonstycke), dc o, åtta, növem, nio, dècem, tio, centum, hundra, mi*lle, tusen; primus, -o, 'um, dat. 'O, den förste (-a), se-cundus, den andre (-a), te'rtius, qva*rtus, qvi'ntus, se'xtus, sep-timus, octåvus, nönus, dècimus, den tionde, sexagèsima, fem., »den sextionde» (åttonde söndagen före påsk), septuagésima, fem., »den sjuttionde» (nionde söndagen före påsk). — Räkne-adverb är bi*s, två gånger. Jfr bissera, medelst bis (= da kapo) begära ett musikstyckes omtag-ning.

Pronomen.

98. Personliga ocli possessiva pronomina»

1. Allmänt gängse pronomi-nela tilltalsord saknas i riksspråket. Ni användes dock af många, särdeles i skrift. Allmogen, öfverallt i landet, nyttjar flitigt pronomina som tilltalsord : du, ni. I, de, han och hon, olika i olika provinser, mest de bägge första och de båda sista.

Till dess större enhet uppnåtts i frågan om hvilket till- - 115 -

med 159), hvaremot några alldeles ogilla hela det här ifrågavarande sättet att förkorta.

15. Oriktigt och stundom vilseledande är att skrifva t. ex. »på 4- och 500-talen»; »mötet bevistades af 8—900 personer». Det bör vara: på 400- och 500-talen; 800—900 personer eller 8—9 hundra personer,

16. Angående särskrifning och sammanskrifningaf räkneord märkes följande.

a. I grundtal mellan tjugo och hundra sättas enheterna antingen efter tiotalen och sam-manskrifvas med dessa eller före tiotalen, med och emellan. Ex. Tjugofem eller fem^ och tjugo,

b. I grundtal öfver hundra sättes det större talet framför det mindre, hvarvid samman-skrifning eger rum endast af tiotal och åtföljande enhet eller enheter. Ex. Sjutton hundra fyra, Aderton hundra åttiosea.

c. I ordningstal sättes det större talet vanligen före det mindre och sammanskrifves med detta. Vid högtidli^re framställning kan dock det mindre sättas framför det större, med och emellan. Ex. Trettisjette {trettiosjette 1. trettiondesjette) eller seæ och trettionde. Fem hundra seætisjunde {eextionde-sjunde) eller sju och sextionde. Jfr 7.

95. Fornformer af rftkneord

äro: tu, neutr., två (i tu, tu par, tu tal, de unga tu, ett tu, ge sju för tu); tvem, dat. (»sälja tvem ett», lagt., sälja en sak till två olika personer); try, tre (»med

try par ^rmar>?. Tegnér) och K^ ejlofva^ elfva.

96. Till landskapsmålen höra bl. a. e, fem., en, fira, fyra, tr ettan, fjortan, femtan, sextan, sjöt-tan, attan, nittan och tusan.

97. Af latinska räkneord må här nämnas ünus, una, unum, en, ett, düo, två, tres, tria, tre, qvatuor, fyra, qvi'nque, fem (jfr qvinqvennium, femårsperiod),se^r, sex, septem, sju (jfr septett, sju-stämmigt tonstycke), dc o, åtta, növem, nio, dècem, tio, centum, hundra, mi*lle, tusen; primus, -o, 'um, dat. 'O, den förste (-a), se-cundus, den andre (-a), te'rtius, qva*rtus, qvi'ntus, se'xtus, sep-timus, octåvus, nönus, dècimus, den tionde, sexagèsima, fem., »den sextionde» (åttonde söndagen före påsk), septuagésima, fem., »den sjuttionde» (nionde söndagen före påsk). — Räkne-adverb är bi*s, två gånger. Jfr bissera, medelst bis (= da kapo) begära ett musikstyckes omtag-ning.

Pronomen.

98. Personliga ocli possessiva pronomina»

1. Allmänt gängse pronomi-nela tilltalsord saknas i riksspråket. Ni användes dock af många, särdeles i skrift. Allmogen, öfverallt i landet, nyttjar flitigt pronomina som tilltalsord : du, ni. I, de, han och hon, olika i olika provinser, mest de bägge första och de båda sista.

Till dess större enhet uppnåtts i frågan om hvilket till-

med 159), hvaremot några alldeles ogilla hela det här ifrågavarande sättet att förkorta.

15. Oriktigt och stundom vilseledande är att skrifva t. ex. »på 4- och 500-talen»; »mötet bevistades af 8—900 personer». Det bör vara: på 400- och 500-talen; 800—900 personer eller 8—9 hundra personer,

16. Angående särskrifning och sammanskrifningaf räkneord märkes följande.

a. I grundtal mellan tjugo och hundra sättas enheterna antingen efter tiotalen och sam-manskrifvas med dessa eller före tiotalen, med och emellan. Ex. Tjugofem eller fem^ och tjugo,

b. I grundtal öfver hundra sättes det större talet framför det mindre, hvarvid samman-skrifning eger rum endast af tiotal och åtföljande enhet eller enheter. Ex. Sjutton hundra fyra, Aderton hundra åttiosea.

c. I ordningstal sättes det större talet vanligen före det mindre och sammanskrifves med detta. Vid högtidli^re framställning kan dock det mindre sättas framför det större, med och emellan. Ex. Trettisjette {trettiosjette 1. trettiondesjette) eller seæ och trettionde. Fem hundra seætisjunde {eextionde-sjunde) eller sju och sextionde. Jfr 7.

95. Fornformer af rftkneord

äro: tu, neutr., två (i tu, tu par, tu tal, de unga tu, ett tu, ge sju för tu); tvem, dat. (»sälja tvem ett», lagt., sälja en sak till två olika personer); try, tre (»med

try par ^rmar>?. Tegnér) och K^ ejlofva^ elfva.

96. Till landskapsmålen höra bl. a. e, fem., en, fira, fyra, tr ettan, fjortan, femtan, sextan, sjöt-tan, attan, nittan och tusan.

97. Af latinska räkneord må här nämnas ünus, una, unum, en, ett, düo, två, tres, tria, tre, qvatuor, fyra, qvi'nque, fem (jfr qvinqvennium, femårsperiod),se^r, sex, septem, sju (jfr septett, sju-stämmigt tonstycke), dc o, åtta, növem, nio, dècem, tio, centum, hundra, mi*lle, tusen; primus, -o, 'um, dat. 'O, den förste (-a), se-cundus, den andre (-a), te'rtius, qva*rtus, qvi'ntus, se'xtus, sep-timus, octåvus, nönus, dècimus, den tionde, sexagèsima, fem.,

»den sextionde» (åttonde söndagen före påsk), septuagésima, fem., »den sjuttionde» (nionde söndagen före påsk). — Räkne-adverb är bi*s, två gånger. Jfr bissera, medelst bis (= da kapo) begära ett musikstyckes omtagning.

Pronomen.

98. Personliga ocli possessiva pronomina»

1. Allmänt gängse pronomi-nela tilltalsord saknas i riksspråket. Ni användes dock af många, särdeles i skrift. Allmogen, öfverallt i landet, nyttjar flitigt pronomina som tilltalsord : du, ni. I, de, han och hon, olika i olika provinser, mest de bägge första och de båda sista.

Till dess större enhet uppnåtts i frågan om hvilket till- - 115 -

med 159), hvaremot några alldeles ogilla hela det här ifrågavarande sättet att förkorta.

15. Oriktigt och stundom vilseledande är att skrifva t. ex. »på 4- och 500-talen»; »mötet bevistades af 8—900 personer». Det bör vara: på 400- och 500-talen; 800—900 personer eller 8—9 hundra personer,

16. Angående särskrifning och sammanskrifningaf räkneord märkes följande.

a. I grundtal mellan tjugo och hundra sättas enheterna antingen efter tiotalen och sam-manskrifvas med dessa eller före tiotalen, med och emellan. Ex. Tjugofem eller fem^ och tjugo,

b. I grundtal öfver hundra sättes det större talet framför det mindre, hvarvid samman-skrifning eger rum endast af tiotal och åtföljande enhet eller enheter. Ex. Sjutton hundra fyra, Aderton hundra åttiosea.

c. I ordningstal sättes det större talet vanligen före det mindre och sammanskrifves med detta. Vid högtidli^re framställning kan dock det mindre sättas framför det större, med och emellan. Ex. Trettisjette {trettiosjette 1. trettiondesjette) eller seæ och trettionde. Fem hundra seætisjunde {eextionde-sjunde) eller sju och sextionde. Jfr 7.

95. Fornformer af rftkneord

äro: tu, neutr., två (i tu, tu par, tu tal, de unga tu, ett tu, ge sju för tu); tvem, dat. (»sälja tvem ett», lagt., sälja en sak till två olika personer); try, tre (»med

try par ^rmar>?. Tegnér) och K^ ejlofva^ elfva.

96. Till landskapsmålen höra bl. a. e, fem., en, fira, fyra, tr ettan, fjortan, femtan, sextan, sjöt-tan, attan, nittan och tusan.

97. Af latinska räkneord må här nämnas ünus, una, unum, en, ett, düo, två, tres, tria, tre, qvatuor, fyra, qvi'nque, fem (jfr qvinqvennium, femårsperiod),se^r, sex, septem, sju (jfr septett, sju-stämmigt tonstycke), dc o, åtta, növem, nio, dècem, tio, centum, hundra, mi*lle, tusen; primus, -o, 'um, dat. 'O, den förste (-a), se-cundus, den andre (-a), te'rtius, qva*rtus, qvi'ntus, se'xtus, sep-timus, octåvus, nönus, dècimus, den tionde, sexagèsima, fem.,
»den sextionde» (åttonde söndagen före påsk), septuagésima, fem., »den sjuttionde» (nionde söndagen före påsk). — Räkne-adverb är bi*s, två gånger. Jfr bissera, medelst bis (= da kapo) begära ett musikstyckes omtagning.

Pronomen.

98. Personliga ocli possessiva pronomina»

1. Allmänt gängse pronomi-nela tilltalsord saknas i riksspråket. Ni användes dock af många, särdeles i skrift. Allmogen, öfverallt i landet, nyttjar flitigt pronomina som tilltalsord : du, ni. I, de, han och hon, olika i olika provinser, mest de bägge första och de båda sista.

Till dess större enhet uppnåtts i frågan om hvilket till-- 116 -

talsord, som må anses lämpligast för vidsträcktare användning, bör enhvar begagna det ord, som förekommer

honom enklast och naturligast, på det småningom alla må vänja sig att nyttja och höra tilltalsord i stället för titlar och namn. Åtminstone så långt är det nu kommet, att ingen verkligt bildad man eller qvinna känner sig förnärmad öfver att, af bekanta eller obekanta, tilltalas med Ni, 1 eller De.

2. När ett pèraonligT^prono-men står som subjekt till ett ofullständigt predikatsverb och bestämmes af en relativbisats, i hvilken relativet icke är subjekt, så får verbet skenbart (formelt) subjekt, och det verkliga subjektet (personal pronomen) tager den ställning, som relativet borde hafva, hvarvid det senare merendels utelemnas. Ex. Det är oss det gäller (i st. f. »Vi äro de, som det gäller»). Det var af sina föräldrar han fick hjelp i nödens stund (i st. f. »Hans föräldrar voro de, af hvilka . . .»).

3. Sig och sin (sina). Rätta användningen af dessa pronomina utgör en bland vårt språks största svårigheter. Hufvudregeln är: Sig och sin (sina) nyttjas för att beteckna den person eller sak, som är subjekt i satsen, vare sig denna är fullständig eller utgör en satsförkortning, samt med afseende på ett genitivattribut, bestående af en possessiv genitiv. Om en annan person eller sak afses, begagnas personligt pronomen: hans, hen-

nes, dess, honom, henne, den, deras, dem. Vid satsförkortningar finner man det rätta genom att upplösa förkortningen. Ex. De roa sig» Husbonden uppmanade tjenarna att skynda sig (— att de skulle skynda sig). Värden önskade, att gästerna skulle gå hem till »ig (= till gästemas hem, eljest tUl ho-nom). Man tillät dottern qvar-stanna under sifl moders vård. Fadern bad sonen lägga handen på 8ith panna (om det är fråga om sonens panna, eljest hanS)* Tidningen meddelade anförandet i dess helhet. Särdeles betecknande är Wallins kärlek till sin hembySd (= d^n kärlek Wallin hyste till sin hembygd)^ De hade skaffat sig hjelpare, som bistodo dem i deras trångmål. Knappast hade Sokrates för sina vänner omtalat sin dröm om den unga svanen, då Åriston med sin son Plato kom till hems hem. Karl bad Erik läsa »in (Eriks) bok. Karl bad Erik läsa ho/ns (Karls) bok. Före sin död hade F. anmodat T. och L. att utgifva hans (F:s) predikningar eller si/na (egna), d. v. s. T:s och L:s predikningar.

Man observere jämväl sådana konstruktioner som Han fann sig hedrad af den honom bevisade välviljan; Hon kände sig lycklig öfver det hemie gifna förtroendet.

Anm. 1. Uppenbart felaktigt är att skrifva t. ex. »Karl hade med sig hvar sin drufklase åt kamraterna». Det bör heta . . .- 117 -

en drufklase åt hvar och en af sina kamrater eller åt hvarje kamrat,

A nm. 2. Till undvikande af missförstånd är det stundom nödvändigt eller förmånligt att för innehåll af ifrågavarande slag välja andra uttryck. I st. f. »Han bad honom hjelpa honom» (== att han skulle hjelpa honom) kan man säga Han bad honom om hjelp.

Anm. 3. »I vissa stående, liksom formelartade talesätt» har bruket af possessivt i stallet för pèrsonligt pronomen blifvit så vanligt, att det näppeligen kan stämplas som fel, t. ex. »lägga något på sitt ställe»,* »lemna någon i sitt värde, åt sitt öde», i stället för »på dess ställe», »i hans (hennes, dess) värde», »åt hans (hennes, dess) öde». Många författare undvika dock äfven sådana vändningar. Jfr 8S. 1.

»jPrdn grammatikens sida*, yttrar Rydqvist (Hist. språkf. s. 44), »fcan» — nämligen »i fråga om den allmänna regeln för begagnandet af re-flexivt och oreflexivt pronomen, i de fall då skiljaktigheten mellan dem är ögonskenlig — »ingen dagtingan gälla i afseende på underkännandet af en uppenbar felaktighet, i strid ej mindre mot det äkta fornspråket än med det nu lefvande hvar-dagstalet, för att icke nämna logikern.

Anm. 4. Synnerligast i riksdags- och kanslistil finner man ej sällan fullkomligt onödiga af-vikelser från ofvannämnda regler.

t. ex. »konungen med dess uppvaktning»; »kollegierna hafva af-gifvit deras utlåtande».

4. Som reciprokt pronomefi nyttjas hvarandra (1. hvarann, icke »hvarannan» 1. »sig»).

5. De possessiva pronomina ändas i plur. på -a: mina, dina, sina, våra, edra, I vokativ ställning förekommer dock i mask. vanligen mine (Mine bröder! Mine herrar!); men jämväl i det fallet nyttja åtskilliga framstående talare

och författare formen mina. Jfr 101* 1.

99. Demonstratiya oeh de-terminatiya pronomina.

1. Denne {denna, detta, dessa) är demonstrativt pronomen och har, när det står såsom bestämning till ett substantiv, detta i obestämd form. Ex. Denne man är redlig och allmänt aktad {icke »Denne mannen . ..»). Denna tafla är vacker {icke »Denna taflan ...»). Hvad skall blifva af detta barnf {icke »... detta barnet?»). Dessa herrar tala bra {icke »Dessa herrarna ...»).

Anm. 1. I mask. sing. har detta pronomen merendels formen denne, när det syftar på en manlig individ, men eljest nyttjas denna. Ex. Denne affärsman är hederlig. Denne gosse är tio år gammal. Denna hatt är för stor. Denna häst är utsliten, — I det äldre språket finner man ofta, i nyare skrift mera sällan, pluralformen desse, företrädesvis om maskulina substantiv med naturligt kön. Ex. Desse {dessa) herrar förtjena vår aktning. - 117 -

en drufklase åt hvar och en af sina kamrater eller åt hvarje kamrat,

A nm. 2. Till undvikande af missförstånd är det stundom nödvändigt eller förmånligt att för innehåll af ifrågavarande slag välja andra uttryck. I st. f. »Han bad honom hjelpa honom» (== att han skulle hjelpa honom) kan man säga Han bad honom om hjelp.

Anm. 3. »I vissa stående, liksom formelartade talesätt» har bruket af possessivt i stallet för pèrsonligt pronomen blifvit så vanligt, att det näppeligen kan stämplas som fel, t. ex. »lägga något på sitt ställe»,* »lemna någon i sitt värde, åt sitt öde», i stället för »på dess ställe», »i hans (hennes, dess) värde», »åt hans (hennes, dess) öde». Många författare undvika dock äfven sådana vändningar. Jfr 8S. 1.

»jPrdn grammatikens sida*, yttrar Rydqvist (Hist. språkf. s. 44), »fcan» — nämligen »i fråga om den allmänna regeln för begagnandet af re-flexivt och oreflexivt pronomen, i de fall då skiljaktigheten mellan dem är ögonskenlig — »ingen dagtingan gälla i afseende på underkännandet af en uppenbar felaktighet, i strid ej mindre mot det äkta fornspråket än med det nu lefvande hvar-dagstalet, för att icke nämna logikern.

Anm. 4. Synnerligast i riksdags- och kanslistil finner man ej sällan fullkomligt onödiga af-vikelser från ofvannämnda regler.

t. ex. »konungen med dess uppvaktning»; »kollegierna hafva af-gifvit deras utlåtande».

4. Som reciprokt pronomefi nyttjas hvarandra (1. hvarann, icke »hvarannan» 1. »sig»).

5. De possessiva pronomina ändas i plur. på -a: mina, dina, sina, våra, edra, I vokativ ställning förekommer dock i mask. vanligen mine (Mine bröder! Mine herrar!); men jämväl i det fallet nyttja åtskilliga framstående talare och författare formen mina. Jfr 101* 1.

99. Demonstratiya oeh de-terminatiya pronomina.

1. Denne {denna, detta, dessa) är demonstrativt pronomen och har, när det står såsom bestämning till ett substantiv, detta i obestämd form. Ex. Denne man är redlig och allmänt aktad {icke »Denne mannen . ..»). Denna tafla är vacker {icke »Denna taflan ...»). Hvad skall blifva af detta barnf {icke »... detta barnet?»). Dessa herrar tala bra {icke »Dessa herrarna ...»).

Anm. 1. I mask. sing. har detta pronomen merendels formen denne, när det syftar på en manlig individ, men eljest nyttjas denna. Ex. Denne affärsman är hederlig. Denne gosse är tio år gammal. Denna hatt är för stor. Denna häst är utsliten, — I det äldre språket finner man ofta, i nyare skrift mera sällan, pluralformen desse, företrädesvis om maskulina substantiv med naturligt kön. Ex. Desse {dessa) herrar förtjena vår aktning.- 118 -

Anm. 2. Till omvexling med personliga pronomina (han, hon, den, det, de) bör denne (denna, detta, dessa) användas för att, när i det föregående två eller flere olika hufvudord förekomma, beteckna det senare. Ex. Karl gjorde Gustaf förebråelser, men han (Earl) var icke ond. Karl gjorde Gustaf förebråelser, men denne (Gustaf) vardt (blef) icke ond. — Ofta kan det för säkerhets skull vara bäst att i dylika fall sätta den (det, de) förra och den (det, de) senare eller ettdera af dem. Ex. Om katolikerna hade vándt sina vapen mot protestanterna och dessa (1.

de senare, icke »de») blifvit öfoervunna, så skulle kejsarens makt hafva bUfvit alltför stor. Karl IX fäste stora förhoppningar vid sin son Gustaf Adolf och var öfvertygad om att denne skulle fullborda det verk, som han sjelf icke kunnat utföra.

Anm. 3. Det demonstrativa denne sättes ibland i stället för det determinativa den. Ex. Har du sett denne qvacksalfvare, sqm alla tala omf Albin fick då återse detta Rom, som han så lifligt beundrar.

2. Den (det, de) brukas: a. såsom demonstrativt pronomen, b. såsom determinativt pronomen, 0. såsom relativt prono-' men, d. såsoi£L.j)ersonligt pro-nom^ och e. såsom bestämd artikel.

Alla dessa fall måste noggrant åtskiljas.

a. Den mannen är mycket vis.

b. »De tystnat efter hand, de näktergalar. Som sjöngo förr så ljuft i seklets vår». (B. E. Malmström.) Filip August kufvade de vasaller, som hade anslutit sig till konungen af England. (Jfr F. A. kufvade de franske vasallerna, som hade anslutit sig ..., der ordet de är fristående artikel. Se 81. 2.).

c. »/ låga jorden, på den de vandra. På den de strida om rang och arf. Jag blandar släg-terna om hvarandra». (J. O. Wallin). »Den gyllne lyran skall ej klinga Om gval, dem sjelf jag diktat har». (Tegnér).

Ett sådant bruk af den, förr mycket vanligt, är numera knappast tillåtligt, om ej som nödfallsåtgärd i bunden stil eller för omvexling med som och hvilken.

Anm. Genitiven dens, af det determinativa den, nyttjas i bet. »den menniskas» eller »den persons». Ex. »Dens namn låt evigt mörker gömma. Som, född i Sverige, vågar glömma Sig vara\ född att lefva fri». (G. F. Gyllenborg). B. är allt för ädel att vilja hämnas på dens barn, som förorättat honom.

d. Boden duger icke: den (= hon) är för liten.

e. Den tappre generalen segrade. Den lilla flickan är sjuk.

Anm. 1. Bruket att, enligt franska och tyska språkens föredöme, sätta den (det, de) framför adverbiela uttryck i stället för att upprepa ett substantiv, har icke vunnit någon större utbredning i svenskan och för-- 119 -

tjenar ej häller någon sådan. I 6t. f. »Blomkronan hos hvitsip* pan har mycken likhet med den hos blåsippan» kan man säga: Hmtsippans blomkrona har mycken likhet med blåsippana eller Blomkronorna hos hviteippan och blåsippan hafva myekenlikhetmed hvarandra, »Här har Ni både fars bref och de från mor» är en dålig vändning i stället for Här har ni både fars och mors bref.

3. Det och detta måste, när de afse någonting foregående eller efterföljande, hänvisa på ett visst ord (i bestämd form) eller en viss sats, som lätt kan underförstås. När man skrifvit en mening, i hvilken dessa ord eller någotdera af dem förekommer, borde man för säkerhets skull aUtid^genomläsa meningen med särskildt afseende på kontrolle-ring af deras riktiga användning.

4. Det får icke ställas såsom formelt subjekt i förbindelse med ett egentligt subjekt i bestämd form. I st. f. »Innan jag visste, att det fans de der redskapen, var jag alldeles redlös» måste man skrifva: ... att det fans sådana redskap ... eller _____ att de der redskapen {sådana redskap) funnos .,.

100. Relativa pronomina.

1. Belativpronomen som kan ej hafva preposition framför sig, men väl kan det stå i samband med en preposition i slutet af satsen. Ex. Den sjukdom, som han plågades af, gaf honom ingen ro. {Den sjukdom han plågades af gaf . . .).

Detta pronomen bör ej häller brukas med afseende på en hel sats. Det måste heta Konung Erik frigaf sin broder Johan, hvilket han sedan ångrade {icke »___som han sedan .. .»).

2. Hvilken, som relativ, må nyttjas till omvexling med som, efter propositioner och eljest för undvikande af tvetydig^t, men annars, så vidt möjligt är, undvikas såsom släpigt. Ex. Hans^r-slägHngar, som nu kommit hitj)

och hvilka han ej sett på länge, äro mycket rika. Den förebild, efter hvilken han rättar sig, , .. Fönstren på huset, hvilka vi betraktade, ... I stället för »Det sätt, på hvilket de behandla honom ...» kan man säga Deras sätt att behandla honom ...

3. I äldre skrifter nyttjas ofta der relativt i förbindelse med det determinativa den. Ex. »Den^aUigat gjort hafver, skulle han icke se*, (Ps. 94. 9). >Den der icke är emot oss, han är med ossTf. (Marci 9. 40). Äfven nyare författare begagna detta ord på samma sätt dels för att undvika upprepande af som eller hvilken, dels för att efterbilda gammaldags stil, dels alldeles onödigt.

I denna betydelse bör emellertid ordet undvikas, hälst som det i förbindelse med demonstrativpronomen den mycket ofta nyttjas till förstärkning (såsom ett slags adverbialattribut). Ex. Den der vet inte hvad han säger. Det der är ju alldeles riktigt,

4. Relativpronomen kan — till fromma för välljudet och - 119 -

tjenar ej häller någon sådan. I 6t. f. »Blomkronan hos hvitsip* pan har mycken likhet med den hos blåsippan» kan man säga: Hmtsippans blomkrona har mycken likhet med blåsippana eller Blomkronorna hos hviteippan och blåsippan hafva myekenlikhetmed hvarandra, »Här har Ni både fars bref och de från mor» är en dålig vändning i stället for Här har ni både fars och mors bref.

3. Det och detta måste, när de afse någonting foregående eller efterföljande, hänvisa på ett visst ord (i bestämd form) eller en viss sats, som lätt kan underförstås. När man skrifvit en mening, i hvilken dessa ord eller någotdera af dem förekommer, borde man för säkerhets skull aUtid^genomläsa meningen med särskildt afseende på kontrolle-ring af deras riktiga användning.

4. Det får icke ställas såsom formelt subjekt i förbindelse med ett egentligt subjekt i bestämd form. I st. f. »Innan jag visste, att det fans de der redskapen, var jag alldeles redlös» måste man skrifva: ... att det fans sådana redskap ... eller ____ att de der redskapen {sådana redskap) funnos .,.

100. Relativa pronomina.

1. Belativpronomen som kan ej hafva preposition framför sig, men väl kan det stå i samband med en preposition i slutet af satsen. Ex. Den sjukdom, som han plågades af, gaf honom ingen ro. {Den sjukdom han plågades af gaf . . .).

Detta pronomen bör ej häller brukas med afseende på en hel sats. Det måste heta Konung Erik frigaf sin broder Johan, hvilket han sedan ångrade {icke »___som han sedan .. .»).

2. Hvilken, som relativ, må nyttjas till omvexling med som, efter propositioner och eljest för undvikande af tvetydig^t, men annars, så vidt möjligt är, undvikas såsom släpigt. Ex. Hans^r-slägHngar, som nu kommit hitj) och hvilka han ej sett på länge, äro mycket rika. Den förebild, efter hvilken han rättar sig, , .. Fönstren på huset, hvilka vi betraktade, ... I stället för »Det sätt, på hvilket de behandla honom ...» kan man säga Deras sätt att behandla honom ...

3. I äldre skrifter nyttjas ofta der relativt i förbindelse med det determinativa den. Ex. »Den^aUigat gjort hafver, skulle han icke se*, (Ps. 94. 9). >Den der icke är emot oss, han är med ossTf. (Marci 9. 40). Äfven nyare författare begagna detta ord på samma sätt dels för att undvika upprepande af som eller hvilken, dels för att efterbilda gammaldags stil, dels alldeles onödigt.

I denna betydelse bör emellertid ordet undvikas, hälst som det i förbindelse med demonstrativpronomen den mycket ofta nyttjas till förstärkning (såsom ett slags adverbialattribut). Ex. Den der vet inte hvad han säger. Det der är ju alldeles riktigt,

4. Relativpronomen kan — till fromma för välljudet ochutan skada för tydligheten — i många fall utelemnas, när det är omedelbart eller medelbart objekt äfvensom då en till detsamma hörande preposition står i slutet af satsen. Ex. »Det korn I laden i jorden neder I gyllne skördar skall spira opp». (Wallin). »Förlåt oss våra skulder, såsom

ock vi förlåte dem oss skyldiga äro». De gåtor Arvid i går grubblade på har han i dag fått lösta. Den bok jag nu läser i är rolig.

Oriktigt är deremot att i dylika fall utelemna både relativet och prepositionen. I st. f. »Hvarje jesuit ställes på den plats han bäst kan gagna» bör det heta . .. på den plats, der han . . . eller . . . å den plats, på hvilken ... I st. f. »Sjön hade utslagit luckorna på den sidan de drunknande flöto» skrifve man — på den sida, der de drunknande flöto eller . . . å den sida, på hvilken .. .

5. När två relativbisatser följa på hvarandra i samordnad ställning, går det mycket väl an att utelemna relativet i den förra satsen och utsätta det i den senare. Ex. Den hustru han ut-korat och hvilken han så högt älskade är nu död.

Dervid undvike man dock omsorgsfullt att nyttja relativpronomen så, att det på en gång betecknar olika beståndsdelar af en sats eller period. I följande mening: »Ingenting kunde locka honom bort från det yrke, som han af fritt beslut valt och utgjorde hans glädje», är som först

objekt till vilja och sedan subjekt till utgöra. I dylika fall måste pronomen upprepas.

6. Då ett relativ är subjekt eller objekt, kan det som eller hvilket som utbytas mot hvad som eller hvad. Ex. Aæel säger alltid hvad som faller honom in. Gör hvad (= det, som) du anser nyttigast!

101. Obestämda pronomina.

1. Pluralerna alla, andra, dylika, egna, inga, många, några, sjelfva, somliga och sådana böra, hvad böjningsändelserna angår, behandlas som adjektiv och derför alltid hafva ändeisen -a, när intet bestämningsord föregår. Ex. Alla grannarna hafva rest bort. Somliga återkomma i morgon, andra om ett par dagar, men några icke förrän i nästa månad. Deremot i mask.: de andre, de sjelfve, sina egne, hans egne söner eller de andra, de sjelfva, sina egna, hans egna . söner. Jfr 89. 2. o. 98. 5.

2. En, pl. ena, förekommer, stundom i betydelsen »någon», »några». Genitiven ens supplerar i viss mån den felande genitiven ^ af pron. man.'^ Ex. Man vet inte . hvad soni^kdn hända en. Det är ena (riktiga) stackare. Det är ens eget fel, om sådant händer.

Anm. En nyttjas jämväl som adverb i betydelsen »omkring», »vid pass». Ex. Der var väl en tretti persotier. — Sammanställ-S ningar sådana som »Der var väl en två, tre hundra personer» j böra naturligtvis undvikas. \

3. Ingen har i neutr. sing. formen intet, och i hvardagssprå- utan skada för tydligheten — i många fall utelemnas, när det är omedelbart eller medelbart objekt äfvensom då en till detsamma hörande preposition står i slutet af satsen. Ex. »Det korn I laden i jorden neder I gyllne skördar skall spira opp». (Wallin). »Förlåt oss våra skulder, såsom ock vi förlåte dem oss skyldiga äro». De gåtor Arvid i går grubblade på har han i dag fått lösta. Den bok jag nu läser i är rolig.

Oriktigt är deremot att i dylika fall utelemna både relativet och prepositionen. I st. f. »Hvarje jesuit ställes på den plats han bäst kan gagna» bör det heta . .. på den plats, der han . . . eller . . . å den plats, på hvilken ... I st. f. »Sjön hade utslagit luckorna på den sidan de drunknande flöto» skrifve man — på den sida, der de drunknande flöto eller . . . å den sida, på hvilken .. .

5. När två relativbisatser följa på hvarandra i samordnad ställning, går det mycket väl an att utelemna relativet i den förra satsen och utsätta det i den senare. Ex. Den hustru han ut-korat och hvilken han så högt älskade är nu död.

Dervid undvike man dock omsorgsfullt att nyttja relativpronomen så, att det på en gång betecknar olika beståndsdelar af en sats eller period. I följande mening: »Ingenting kunde locka honom bort från det yrke, som han af fritt beslut valt och utgjorde hans glädje», är som först

objekt till vilja och sedan subjekt till utgöra. I dylika fall måste pronomen upprepas.

6. Då ett relativ är subjekt eller objekt, kan det som eller hvilket som utbytas mot hvad som eller hvad. Ex. Aæel

säger alltid hvad som faller honom in. Gör hvad (= det, som) du anser nyttigast!

101. Obestämda pronomina.

1. Pluralerna alla, andra, dylika, egna, inga, många, några, sjelfva, somliga och sådana böra, hvad böjningsändelserna angår, behandlas som adjektiv och derför alltid hafva ändeisen -a, när intet bestämningsord föregår. Ex. Alla grannarna hafva rest bort. Somliga återkomma i morgon, andra om ett par dagar, men några icke förrän i nästa månad. Deremot i mask.: de andre, de sjelfve, sina egne, hans egne söner eller de andra, de sjelfva, sina egna, hans egna . söner. Jfr 89. 2. o. 98. 5.

2. En, pl. ena, förekommer, stundom i betydelsen »någon», »några». Genitiven ens supplerar i viss mån den felande genitiven ^ af pron. man.'^ Ex. Man vet inte . hvad soni^kdn hända en. Det är ena (riktiga) stackare. Det är ens eget fel, om sådant händer.

Anm. En nyttjas jämväl som adverb i betydelsen »omkring», »vid pass». Ex. Der var väl en tretti persotier. — Sammanställ-S ningar sådana som »Der var väl en två, tre hundra personer» j böra naturligtvis undvikas. \

3. Ingen har i neutr. sing. formen intet, och i hvardagësprå-ket derjämte inget, hvilket dock endast nyttjas adjektiviskt.

Anm. Inte (Gsv. intet) kan, särdeles i talspråket, med fördel användas som negativt adverb (= icke, ej). Ex. Det år inte värdt att föreöka det omöjliga.

4. Hvar har i några uttryck gen. hvars. Se 108* j.

5. Somt (neutr. sing.) må , både i tal och skrift nyttjas .hälhre än soniUgt. Se 108. k.

. 6. Om flere se 88. 2. Anm. 1.

7. Sjelf kan äfven i neutr. hafva denna form. Se 81. 1. Anm. 7. (sid 39). Superlativen

, sjelfvaste brukas ofta i hvardagsspråket och stundom i skrift.

». .. en ... planet, hvars ^namn ej sjelfvaste Bredman ret». (Wennerberg).

8. Egen heter i best. f. sing. stundom egna. Se 89. 2. Anm. 3.

102. I samtalsspråket, och stundom jämväl i skrift, förekomma åtskilliga pronominalfor-mer, hvilka, åtminstone för närvarande, icke äro användbara i god prosa, men ofta nyttjas i talspråket och stundom i vers. Sådana äro »-n», »an», »-en», »-na» (för honom, henne, t. ex. »ta fatt på*n»; »han gaf'na på båten»; »ge hifet»). — »Hanses» (Aan^), »hennases» {hennes), »ho {hon), »di» {de), »domm» {de och dem), »derases» {deras); »våran», »vårat» {vår, vårt), »eran», »erat» {eder, er, edert, ert); »den däre», »den däme», »di däre», »di däme», »den häre», »den häme», »di häre», »di häme» {den der, de der, den här, de här); »bocken», »ocken» {hvilken, hvein); »någe» {något).

»inge» {intet), »8å'n», »så nt», »8å'na» {sådan, sådant, sådana) tillhöra landskapsmålen. Likaså »töcken», hvilket dock äfven af framstående författare, Runeberg m. fl., nyttjas,^i skämtsam stil, i bet. sådan.

Ett mycket groft fel är att använda »såsom» i st. f. som (»en person, såsom skulle göra allt för sina vänner»).

108« Pronomiiiela fornfor-mer äro b], a. följande.

a. Sins (»sins emellan», »med sjelf sins ed»; jfr Byggningabal-ken 9. 2) är eu genitivus sing., som närmast motsvarar sig och^n.

b. Vårs (»vårs Herras Jesu Kristi frid») samt Eders och Ers (»Eders majestät», »Ers excellens») äro genitiver i sing., liksom minom, dinom, sinom (»i sinom tid»), vårom (»af Gudi, vårom Herra») o. edrom äro dat. sing. mask., mino, dino (»I dino huse»), sino o. s, v. dat. sing. neutr. samt mina, dina, sina, våra, edra nom. och ack. sing. fem.

c. Min, din, sin, vår och edor förekomma i det äldre språket såsom former för neutr. plur. Ex. »Fdr öron öppna.

Herre Gudh (Nya psalmb. 329. 3). Din ting {ögon o. s. v.). Edor hjertan. Jfr 91. f.

d. Dem förekommer i äldre skrifter som dat. sing. mask. och dat. plur. Ex. »Betala dem högsta (= den högste) ditt löfteh (Davids ps. 50. 14). »Dem fattigom {= för de fattiga) varder predikadt evangelium», (Matt. 11. 5). ket derjämte inget, hvilket dock endast nyttjas adjektiviskt.

Anm. Inte (Gsv. intet) kan, särdeles i talspråket, med fördel användas som negativt adverb (= icke, ej). Ex. Det år inte värdt att föreöka det omöjliga.

4. Hvar har i några uttryck gen. hvars. Se 108* j.

5. Somt (neutr. sing.) må , både i tal och skrift nyttjas .hälhre än soniUgt. Se 108. k.

. 6. Om flere se 88. 2. Anm. 1.

7. Sjelf kan äfven i neutr. hafva denna form. Se 81. 1. Anm. 7. (sid 39). Superlativen

, sjelfvaste brukas ofta i hvardagsspråket och stundom i skrift.

». .. en ... planet, hvars ^namn ej sjelfvaste Bredman ret». (Wennerberg).

8. Egen heter i best. f. sing. stundom egna. Se 89. 2. Anm. 3.

102. I samtalsspråket, och stundom jämväl i skrift, förekomma åtskilliga pronominalfor-mer, hvilka, åtminstone för närvarande, icke äro användbara i god prosa, men ofta nyttjas i talspråket och stundom i vers. Sådana äro »-n», »an», »-en», »-na» (för honom, henne, t. ex. »ta fatt på*n»; »han gaf'na på båten»; »ge hifet»). — »Hanses» (Aan^), »hennases» {hennes), »ho {hon), »di» {de), »domm» {de och dem), »derases» {deras); »våran», »vårat» {vår, vårt), »eran», »erat» {eder, er, edert, ert); »den däre», »den däme», »di däre», »di däme», »den häre», »den häme», »di häre», »di häme» {den der, de der, den här, de här); »bocken», »ocken» {hvilken, hvein); »någe» {något).

»inge» {intet), »8å'n», »så nt», »8å'na» {sådan, sådant, sådana) tillhöra landskapsmålen. Likaså »töcken», hvilket dock äfven af framstående författare, Runeberg m. fl., nyttjas,^i skämtsam stil, i bet. sådan.

Ett mycket groft fel är att använda »såsom» i st. f. som (»en person, såsom skulle göra allt för sina vänner»).

108« Pronomiiiela fornfor-mer äro b], a. följande.

a. Sins (»sins emellan», »med sjelf sins ed»; jfr Byggningabal-ken 9. 2) är eu genitivus sing., som närmast motsvarar sig och^n.

b. Vårs (»vårs Herras Jesu Kristi frid») samt Eders och Ers (»Eders majestät», »Ers excellens») äro genitiver i sing., liksom minom, dinom, sinom (»i sinom tid»), vårom (»af Gudi, vårom Herra») o. edrom äro dat. sing. mask., mino, dino (»I dino huse»), sino o. s, v. dat. sing. neutr. samt mina, dina, sina, våra, edra nom. och ack. sing. fem.

c. Min, din, sin, vår och edor förekomma i det äldre språket såsom former för neutr. plur. Ex. »Fdr öron öppna.
Herre Gudh (Nya psalmb. 329. 3). Din ting {ögon o. s. v.). Edor hjertan. Jfr 91. f.

d. Dem förekommer i äldre skrifter som dat. sing. mask. och dat. plur. Ex. »Betala dem högsta (= den högste) ditt löfteh (Davids ps. 50. 14). »Dem fattigom {= för de fattiga) varder predikadt evangelium», (Matt. 11. 5). ket derjämte inget, hvilket dock endast nyttjas adjektiviskt.

Anm. Inte (Gsv. intet) kan, särdeles i talspråket, med fördel användas som negativt adverb (= icke, ej). Ex. Det år inte värdt att föreöka det omöjliga.

4. Hvar har i några uttryck gen. hvars. Se 108* j.

5. Somt (neutr. sing.) må , både i tal och skrift nyttjas .hälhre än soniUgt. Se 108. k.

. 6. Om flere se 88. 2. Anm. 1.

7. Sjelf kan äfven i neutr. hafva denna form. Se 81. 1. Anm. 7. (sid 39). Superlativen

, sjelfvaste brukas ofta i hvardagsspråket och stundom i skrift.

». .. en ... planet, hvars ^namn ej sjelfvaste Bredman ret». (Wennerberg).

8. Egen heter i best. f. sing. stundom egna. Se 89. 2. Anm. 3.

102. I samtalsspråket, och stundom jämväl i skrift, förekomma åtskilliga pronominalfor-mer, hvilka, åtminstone för närvarande, icke äro användbara i god prosa, men ofta nyttjas i talspråket och stundom i vers. Sådana äro »-n», »an», »-en», »-na» (för honom, henne, t. ex. »ta fatt på*n»; »han gaf'na på båten»; »ge hifet»). — »Hanses» (Aan^), »hennases» {hennes), »ho {hon), »di» {de), »domm» {de och dem), »derases» {deras); »våran», »vårat» {vår, vårt), »eran», »erat» {eder, er, edert, ert); »den däre», »den däme», »di däre», »di däme», »den häre», »den häme», »di häre», »di häme» {den der, de der, den här, de här); »bocken», »ocken» {hvilken, hvein); »någe» {något).

»inge» {intet), »8å'n», »så nt», »8å'na» {sådan, sådant, sådana) tillhöra landskapsmålen. Likaså »töcken», hvilket dock äfven af framstående författare, Runeberg m. fl., nyttjas,^i skämtsam stil, i bet. sådan.

Ett mycket groft fel är att använda »såsom» i st. f. som (»en person, såsom skulle göra allt för sina vänner»).

108« Pronomiiiela fornfor-mer äro b], a. följande.

a. Sins (»sins emellan», »med sjelf sins ed»; jfr Byggningabal-ken 9. 2) är eu genitivus sing., som närmast motsvarar sig och^n.

b. Vårs (»vårs Herras Jesu Kristi frid») samt Eders och Ers (»Eders majestät», »Ers excellens») äro genitiver i sing., liksom minom, dinom, sinom (»i sinom tid»), vårom (»af Gudi, vårom Herra») o. edrom äro dat. sing. mask., mino, dino (»I dino huse»), sino o. s, v. dat. sing. neutr. samt mina, dina, sina, våra, edra nom. och ack. sing. fem.

c. Min, din, sin, vår och edor förekomma i det äldre språket såsom former för neutr. plur. Ex. »Fdr öron öppna. Herre Gudh (Nya psalmb. 329. 3). Din ting {ögon o. s. v.). Edor hjertan. Jfr 91. f.

d. Dem förekommer i äldre skrifter som dat. sing. mask. och dat. plur. Ex. »Betala dem högsta (= den högste) ditt löfteh (Davids ps. 50. 14). »Dem fattigom {= för de fattiga) varder predikadt evangelium», (Matt. 11. 5).e. Desao är dat. sing. neutr. 4if det forna deraonetrativprono-men, som motsvarar denne. Se t. ex. Matt. 22. 39.

f. Ty och dy (»för ty», »icke för ty», »i ty fall», »ty värr»; »dylik», »dymedelst») äro dat. sing. neutr., och -dera (i »bådadera», »bäggedera», »endera», »hvar-dera», »hvilkendera», »ingendera» och »någondera») genit. plur. af det gamla demonstrativpronomen, flom motsvarar den.

g. Hin var fordom ett demon-etrativpronomen, hvilket såsom sådant nu endast bi-ukas i enstaka uttryck (»hinsidan», »hin håle», »hin onde»), men som gifvit upp-hof till den vanliga slutartikeln.

h. Ho (nom. sing. mask.), hvem? och hvi (egentligen dat. «ing. neutr.), hvarför?, äro ålderdomliga former af frågepro-nomina.

i. Hvem är ursprungligen en dativform. Dess användning som nominativ, om personer, »vann helgd af den vittra skolan i Gustaf III:s tid», och då uppkom jämväl den goda och fullt användbara genitiven hvems.

j. Hvar, som i forna tider var frågepronomen, men nu är obestämdt pronomen, behåller sin gamla dat. sing. mask. i uttrycket hvarjom och enom och har i några talesätt ännu gen. -8 i attributställning. Ex. Han går för hvars mans dörr. Det är i hvars mans mun. Till hvars och ens nytta.

k. Somt är neutr. af det gamla »sumer», någon, af hvilket äfven

plur. »somma», somliga, qvarlef-ver i landskapsmålen.

1. Någor är nom. sing., motsvarande det nysvenska någon (jfr någorlundc^. Se t. ex. 6. Moseb. 19. 11.

/ m. Annor, är en femininform, /motsvarande annan. Maskul. hette fordom annar. Annars förekommer i gammalsvenskan som genitiv till annar (se t. ex. Salomos ordspr. 25. 9), men brukas nu endast adverbielt i bet. »eljest».

n. Om all (alls, allom, allo, allra, aller), någon och ingen se 91. c—f.

104. Af de latinska pronomina nyttjas stundom som låneord bl. a. ego, jag (alter ego, andra jag, ställföreträdare; jfr egoism, sjelfviskhet); tibi, »åt dig», din skål; mèo (dat. sing. mask. o. neutr. af meus), min, mitt (meo vöto, med min röst); tüus, din (jämte en deraf på skämt bildad superlativ: tu^s-simus); Mc, h<s*c, ho*c, denne, denna, detta; idem, densamme (semper idem, alltid densamme); i*ste, den der; Ctt'«? (dat. sing. mask. o. neutr.), för hvem? för hvad? (Cui bono.? »Till hvad godt?» Hvad tjenar ^et till»?); o*mnibus, dat. plur. af omnis, all, hel, hvar och en (brukas som substantiv); qui (1. quid) pro qno, någon (något) i st. f. en annan (ett annat), förvexling, misstag; quidam, någon, en viss.

Anm. Nöbis, i bet. värdshus, är icke af det latinska pronomen nobis, åt (för) oss. e. Desao är dat. sing. neutr. 4if det forna deraonetrativprono-men, som motsvarar denne. Se t. ex. Matt. 22. 39.

f. Ty och dy (»för ty», »icke för ty», »i ty fall», »ty värr»; »dylik», »dymedelst») äro dat. sing. neutr., och -dera (i »bådadera», »bäggedera», »endera», »hvar-dera», »hvilkendera», »ingendera» och »någondera») genit. plur. af det gamla demonstrativpronomen, flom motsvarar den.

g. Hin var fordom ett demon-etrativpronomen, hvilket såsom sådant nu endast bi-ukas i enstaka uttryck (»hinsidan», »hin håle», »hin onde»), men som gifvit upp-hof till den vanliga slutartikeln.

h. Ho (nom. sing. mask.), hvem? och hvi (egentligen dat. «ing. neutr.), hvarför?, äro ålderdomliga former af frågepro-nomina.

i. Hvem är ursprungligen en dativform. Dess användning som nominativ, om personer, »vann helgd af den vittra skolan i Gustaf III:s tid», och då uppkom jämväl den goda och fullt användbara genitiven hvems.

j. Hvar, som i forna tider var frågepronomen, men nu är obestämdt pronomen, behåller sin gamla dat. sing. mask. i uttrycket hvarjom och enom och har i några talesätt ännu gen. -8 i attributställning. Ex. Han går för hvars mans dörr. Det är i hvars mans mun. Till hvars och ens nytta.

k. Somt är neutr. af det gamla »sumer», någon, af hvilket äfven

plur. »somma», somliga, qvarlef-ver i landskapsmålen.

1. Någor är nom. sing., motsvarande det nysvenska någon (jfr någorlundc^. Se t. ex. 6. Moseb. 19. 11.

/ m. Annor, är en femininform, /motsvarande annan. Maskul. hette fordom annar. Annars förekommer i gammalsvenskan som genitiv till annar (se t. ex. Salomos ordspr. 25. 9), men brukas nu endast adverbielt i bet. »eljest».

n. Om all (alls, allom, allo, allra, aller), någon och ingen se 91. c—f.

104. Af de latinska pronomina nyttjas stundom som låneord bl. a. ego, jag (alter ego, andra jag, ställföreträdare; jfr egoism, sjelfviskhet); tibi, »åt dig», din skål; mèo (dat. sing. mask. o. neutr. af meus), min, mitt (meo vöto, med min röst); tüus, din (jämte en deraf på skämt bildad superlativ: tu^s-simus); Mc, h<s*c, ho*c, denne, denna, detta; idem, densamme (semper idem, alltid densamme); i*ste, den der; Ctt'«? (dat. sing. mask. o. neutr.), för hvem? för hvad? (Cui bono.? »Till hvad godt?» Hvad tjenar ^et till»?); o*mnibus, dat. plur. af omnis, all, hel, hvar och en (brukas som substantiv); qui (1. quid) pro qno, någon (något) i st. f. en annan (ett annat), förvexling, misstag; quidam, någon, en viss.

Anm. Nöbis, i bet. värdshus, är icke af det latinska pronomen nobis, åt (för) oss. - m -

Verbet.

105. Yerbeiis bdjnlng.

1. I skrif språket och det högtidligare muntliga föredraget göres i presens iudikativus och im-perativus samt imperfektum af de starka och, hvad andra personen vidkommer, jämväl af de svaga verben skillnad mellan singularis och pluralis. Det heter alltså: Jag {du, han) kallar, vi kalla, I kallen, de kalla; han gick, de gingo; Tackom och lof-vom (= låtom oss tacka och lofva)! Gån! Jag sökte, vi {de) sökte, I sökten. Afvikelser i dessa afseenden betraktas såsom fel. Jfr 107. Anm. 1.

I samtalsspråket, äfvensom uti tal och föredrag af mera enskild art, nyttjas tämligen allmänt en-talsformerna äfven för pluralis, således: Vi {ni, de) läser {gick, for, sprang); Ni läste; Det skall {ska) vi ej tala om; Sök! (till flere personer).

Det bör likväl ihågkommas, att uttryck sådana som GKf oss tid! och Låt oss gå! pä detta sätt kunna innehålla dubbelmening.

Säkerligen kommer i en icke aflägsen Eramtid skrifspråket att i nämnda afseende utveckla sig till öfverensstämmelse med talspråket.

Störande och obehagligt är att om subjekt i pluralis och om flere subjekt i singularis höra en stän* dig blandning af entals- och fler-talsformer. Jfr 119.

2. Med afseende på böjningen indelas verben, för praktiskt ändamål, lämpligast i fyra kon-jugationer (böjningssätt). Ex.

I. Kalla, kallar, kallade, kallat.

II. a. Böja, böjer, böjde, böjt.

Böra, bör, borde, bort.

Välja, väljer, valde, valt.

b. Söka, söker, sökte, sökt.

c. Hända, händer, hände,

händt.

Mista, mister, miste, mist.

SäUa, sätter, satte, satt.

III. Gry, gryr, grydde, grytt,

IV. (Med flere klasser, allt efter olika vexelljud).

a. (t, a, u). Brinna, brinner, brann, brunnit,

b. {ä, a, w). Bära, bar, burit.

c. {a, o, a). Fara, for, farit.

d. {i, e, i). Lida, led, lidit,

e. {y,ö,u). Flyga, flög, flugit,

f. {u, ö, u). Gjuta, göt, gjutit.

g. (Med oregelbundet vexelljud). Bedja, dräpa, falla, förgäta, gifva, gråta, gräfva, hålla, hafva, ligga, låta, löpa, qväda, skälfva, tiga, varda, vräka, äta. Se vidare 113-—116.

h. (Utan vexelljud). Komma, sofva och heta (se 5).

3.1 andra konjugationen finnas några verb med j som aflednings-bokstaf och med öfvergångsljud (omljud) i pres. inf., imperat. o. partic. äfvensom i pres. indik. och konj. samt med återgångsljud (återomljud) i imperf., supinum och perf. partic. Ex.

Glädja, gläder, gladde, gladt.

Välja, väljer, valde, valt.- 124 -

Dölja, döljer, dolde, dolt.

Spörja, spörjer, sporde, sport.

Anm» 1. Åtskilliga verb, som fordom voro af samma beskaffenhet, hafva mist afledningsbok-stafven, men behållit öfvergångs-och återgångsljuden. Ex.

Lägga (Gsv. »läggja»), lägger, lade, lagt.

Säga (Gsv. »sägja»), säger, sade, sagt.

Anm. 2. I några åter är af-ledningsbokstafven bibehållen och har ingått äfven i öfriga former af verben, hvarvid i somliga fall ombyte af konjugation egt rum. i Ex.

Främja, främjar, främjade, främjat (jfr Isl. »fremja, framdi»).

Hölja, höljer, höljde, höljt.

Svälja, sväljer, sväljde, sväljt.

Anm. 3. Några hithörande verb hafva i pres. inf. samt pres. ind. och konj. dubbelformer: former med eller utan j. Ex. Stödja, stödjer, stödje och stöda, stöder, stöde; svedja, sved-jer, svedje samt sveda o. s. v.

Anm. 4. I hela denna klass af verb råder för öfrigt rätt stor oregelbundenhet och mycket vacklande. Se nedan 118—115 t. ex. rödja, tälja, tämja och vänja.

Anm. 5. Under språkets äldre skeden fanns afledningsbokstaf-ven j i ett vida större antal verb än nu för tiden. Ännu på 1700-. talet skrefs bergja, följgja, för-

• skräckja, gnäggja,kräfja, läggja,

• läkja, märkja, qvädja, sägja, sätt ja, sök ja, tryckja, tyckja, 'täckja, tänkja, vrängja, väckja, iVärkja o. s. v.

Anm. 6. I fomspråket och i landskapsmålen finnas öfver-gångs- och återgångsljuden hos åtskilliga verb, som förlorat dem i riksspråket, bl. a. flytta (Gsv. flytja, flutte, dial. flötte o. flotte)y följa, hölja, rödja, snärja, svälja, värja, ärja,

4. I några landskapsmål och i viss mån jämväl i skrifspråket — synnerligast i bunden stil (för meterns skull) — röjer sig en stark böjelse att flytta verb från l:sta till 2:dra konj. Ex. »ropte, ropt» och »svårte, svart» i st. f. ropade, ropat och svarade, svarat. Som dylika öfverflytt-ningar lätt medföra olägenheter och dessutom pres. ind. och imper. merendels förblifva i första konj., måste de hållas inom tillbörliga gränser.

Anm. Åtskilliga participialformer, enligt 2:dra konjuga-tionen, af sammansatta verb, särdeles några, som hafva sub-stantivisk eller adjektivisk betydelse {hetjent. Förenta staterna, ett iwrfe/r^gemeüite, sjelfmant, uppspe^-o. d.), hafva dock sitt fulla berättigande.

5. Bristen på vexelljud i några få starka verb {komma och sofva äfvensom heta, när det har stark böjning) härrör af senare förändringar. I språkens äldsta skeden hafva alla starka verb vexelljud.

6. Såväl i det äldre språket som i landskapsmålen och stundom i nysvensk skrift förekommer stark böjning af många verb, som nu alltid eller vanligen konjugeras efter någondera af de svaga- 125 -

konjugationerna eller hafva försvunnit. Ex. hang (hos bl. a. Tegnér), af h^a; hof, häfvit, af häfvai las^ läsit, af läsa; moU malit, af mala; rock (dial.), af rycka; snek, snikit, af snika; svalg, soulgit, af svälja; träsk, truskit (dial.), af tröska; valt, af välta; vax, af växa; vrok,Sit vräka; og, af d^a, vara skyldig; ok, af åka.

Af några verb, som fordom hade fullständig stark böjning, qvarstår perfektnm participium med adjektivisk bet., t. ex. burgen, af berga, och svullen, af svälla,

Deremot följde hinna fordom f*- 2;dra konj. (»hin(Je, hint»). •'"TT Både i hvardagsspråket och i skrift, särdeles i bunden stil, förekomma ofta supinformer enligt 4:de konj. af verb, som rätteligen uteslutande tillhöra 2:dra konj., t. ex. >böjit», »klä-dit», .»lefvit», »nötit», »ringit», »svepit», »sökit», »åkit», »ökit». En sådan benägenhet hos nu v. 2:dra konjugationens verb röjer sig redan i fornspråket, men bör i BUtidsspråket — utom i de fall der den har särskilda anledningar (jfr t. ex. gala, 118.) — motarbetas såsom ledande till onödig oregelbundenhet.

8. En stor mängd verb hafva i ett eller flere tempus två eller flere olika former. Ex. Be och bedja, ber och beder, bedt och bedit; bli och blifva; bringade och bragte, men alltid bringar; klingade och klang, tvingade och tvang, men alltid klingar och .tvingar; svedja och sveda (105.

3. Anm. 3. o. s. v.). Se vidare 113—115, exempelvis under dyka, gala, gitta, idas, mala, rädas, simma och vidlåda. I 9. Oregelbundenheterna i I verbalböjningen hafva sin orsak ! i språkets sträfvan efter välljud och tydlighet samt bestå i de allra flesta fall deri att vissa verb hafva former, som tillhöra olika kon-jugationer. Stundom göra sig särskilda ljudlagar gällande. Exempelvis må i dessa afseenden följande nämnas, j a. Dö, få, le och se m. fl. d. hafva imperf. enligt 4:de och de öfriga formerna efter 3:dje konj.

b. Kunde, lefde och visste (af kunna, lefva och veta) äro imper-fektformer af 2:dra konj.; men STipinformerna kunnat, lefvat och vetat tillhöra l:sta konj.

c. Presensformerna kan, pl. kunna, skall, pl. skola, och vet, pl. veta, äro egentligen imperfekt-former efter 4:de konj., hvilka ändrat betydelse.

d. Hade, lade och sade hafva uppkommit af de regelbundna hafde (hadde), lagde och sagde. Jfr D. havde, lagde, sagde samt T. hatte, handhabte, legte, sagte äfvensom E. had, laid, said.

e. Skulle och ville äro uppkomma af skulde och vilde genom assimilation af d med I och tillhöra således 2:dra konj. (jfr verben förvilda och förvilla, subst. skuld och prepos. för — skull, guld och gull. Sv. hålla och D. holde), under det skolat och velat tillhöra den l:sta.

f. Verbet bringa böjes dels regelbundet efter l:sta konj..dels har det vexelljud, men likväl ändelser enligt 2:dra konj.

g. Särskilda afvikelser förete Rupinformerna nysit (f, »nusit»), rytit (f. »rutit») m. fl., hvilka uppstått endast för undvikande af förvexling eller missljud. 106. Presens indikatiyns.

1. Två- och flerstafviga verb hafva i lista och 3:dje pers. plur. ändeisen -a {icke -e, som tillhör hela sing. samt l:sta och Srdje pers. plur. pres. konj.). Ex. Vi ropa, de säga {icke »vi rope», »de säge»).

2. Tvåstafviga verb af 2:dra konj., hvilkas stam slutar med r, äfvensom gala, mala, stjäla och tåla utelemna i sing. -er både i hvardagsspråket och ofta jämväl i högtidlig framställning. Ex. För (förer), gör, hör {hörer), rör, styr {styrer), gal, mal {maler), stjäl och tål Har ett sådant verb afledningsbokstafven j, så bortfaller denna, när böjningsändelsen bortfaller. Ex. Svär (jämte svärjer).

Anm. I äldre svensk skrift och i flere landskapsmål saknas -er ofta jämväl i dylika verb med n och s som slutljud i stammen. I verb med stammar på I samt med j såsom af-ledningsbokstaf bortföll denna bokstaf jämte äirdelsen. Ex. Blås, i. blåser, läs, f. läser, skin, f. skiner, qväl, f. qväljer.

3. Alla verb af 2:dra och 4:de konjugationerna — utom de, i hvilka stammen slutar på s — kunna bortkasta e i pres. ind. sing. pass. Ex. Fins o. finnes, gifs o. gifvés, sägs o. säges.

tycks o. tyckes, men lyses, läses o. s. v.

107. Presens indikativns ocb imperatiyns hafva i 2:dra pers. plur. ändeisen -en eller (i 3:dje konj.) -n. Ex. »/ kunnen icke tjena Gudi och mammom. (Matt. 6. 24). Böjen edra hjertan till Gud! Faren! Flyn!

Åfven den passiva formen, på -s, i 2:dra pers. plur. förekommer då och då. Ex. »/ Adams barn, som af jorden födens!* (Wallin). »/ Strålande öar I azurens sjöar, som dagens, när dagen hos oss har gått ner!» (Densamme).

Anm. 1. Ni bör hafva predi^ katet i sing., äfven när det är fråga om två eller flere personer.^

Anm. 2. I gammalsvenskan träffar man i ofvannämnda fall flerstädes (t. ex. i Karl XILs bibel), och ofta jämväl i nyare skrifter, de från danska Språket lånade ändelserna -er och -r (»Böjer edra hjertan till Gud»! »Farer!» »Söker i» »Ödmjuker erl» »Går i Herrans frid!» o. s. v.), hvilka äro »lika främmande för det äkta svenska fomspråket som för det nyare». Jfr 106. 1.

108. Presens konjnnktiyns i passiva former äfvensom i aktiva former af 3:dje konj. måste i regeln uttryckas medelst om-skrifning med må. Undantagsvis förekomma dock sådana kon-junktivformer utan omskrifning. Ex. »Så lefve ljuset, Sprides det af Eder!» (Tegnér, Epilogen). Gud ske lof! Ske Din vilje! »Den som låter sig tycka han står, han se till att han icke. dels har det vexelljud, men likväl ändelser enligt 2:dra konj.

g. Särskilda afvikelser förete Rupinformerna nysit (f, »nusit»), rytit (f. »rutit») m. fl., hvilka uppstått endast för undvikande af förvexling eller missljud. 106. Presens indikatiyns.

1. Två- och flerstafviga verb hafva i lista och 3:dje pers. plur. ändeisen -a {icke -e, som tillhör hela sing. samt l:sta och Srdje pers. plur. pres. konj.). Ex. Vi ropa, de säga {icke »vi rope», »de säge»).

2. Tvåstafviga verb af 2:dra konj., hvilkas stam slutar med r, äfvensom gala, mala, stjäla och tåla utelemna i sing. -er både i hvardagsspråket och ofta jämväl i högtidlig framställning. Ex. För (förer), gör, hör {hörer), rör, styr {styrer), gal, mal {maler), stjäl och tål Har ett sådant verb afledningsbokstafven j, så bortfaller denna, när böjningsändelsen bortfaller. Ex. Svär (jämte svärjer).

Anm. I äldre svensk skrift och i flere landskapsmål saknas -er ofta jämväl i dylika verb med n och s som slutljud i stammen. I verb med stammar på I samt med j såsom af-ledningsbokstaf bortföll denna bokstaf jämte äirdelsen. Ex. Blås, i. blåser, läs, f. läser, skin, f. skiner, qväl, f. qväljer.

3. Alla verb af 2:dra och 4:de konjugationerna — utom de, i hvilka stammen slutar på s — kunna bortkasta e i pres. ind. sing. pass. Ex. Fins o. finnes, gifs o. gifvés, sägs o. säges.

tycks o. tyckes, men lyses, läses o. s. v.

107. Presens indikativns ocb imperatiyns hafva i 2:dra pers. plur. ändeisen -en eller (i 3:dje konj.) -n. Ex. »/ kunnen icke tjena Gudi och mammom. (Matt. 6. 24). Böjen edra hjertan till Gud! Faren! Flyn!

Åfven den passiva formen, på -s, i 2:dra pers. plur. förekommer då och då. Ex. »/ Adams barn, som af jorden födens!* (Wallin). »/ Strålande öar I azurens sjöar, som dagens, när dagen hos oss har gått ner!» (Densamme).

Anm. 1. Ni bör hafva predi^ katet i sing., äfven när det är fråga om två eller flere personer.^

Anm. 2. I gammalsvenskan träffar man i ofvannämnda fall flerstädes (t. ex. i Karl XILs bibel), och ofta jämväl i nyare skrifter, de från danska Språket lånade ändelserna -er och -r (»Böjer edra hjertan till Gud»! »Farer!» »Söker i» »Ödmjuker erl» »Går i Herrans frid!» o. s. v.), hvilka äro »lika främmande för det äkta svenska fomspråket som för det nyare». Jfr 106. 1.

108. Presens konjnnktiyns i passiva former äfvensom i aktiva former af 3:dje konj. måste i regeln uttryckas medelst om-skrifning med må. Undantagsvis förekomma dock sådana kon-junktivformer utan omskrifning. Ex. »Så lefve ljuset, Sprides det af Eder!» (Tegnér, Epilogen). Gud ske lof! Ske Din vilje! »Den som låter sig tycka han står, han se till att han icke. dels har det vexelljud, men likväl ändelser enligt 2:dra konj.

g. Särskilda afvikelser förete Rupinformerna nysit (f, »nusit»), rytit (f. »rutit») m. fl., hvilka uppstått endast för undvikande af förvexling eller missljud. 106. Presens indikatiyns.

1. Två- och flerstafviga verb hafva i lista och 3:dje pers. plur. ändeisen -a {icke -e, som tillhör hela sing. samt l:sta och Srdje pers. plur. pres. konj.). Ex. Vi ropa, de säga {icke »vi rope», »de säge»).

2. Tvåstafviga verb af 2:dra konj., hvilkas stam slutar med r, äfvensom gala, mala, stjäla och tåla utelemna i sing. -er både i hvardagsspråket och ofta jämväl i högtidlig framställning. Ex. För (förer), gör, hör {hörer), rör, styr

{styrer), gal, mal {maler), stjäl och tål Har ett sådant verb afledningsbokstafven j, så bortfaller denna, när böjningsändelsen bortfaller. Ex. Svär (jämte svärjer).

Anm. I äldre svensk skrift och i flere landskapsmål saknas -er ofta jämväl i dylika verb med n och s som slutljud i stammen. I verb med stammar på I samt med j såsom af-ledningsbokstaf bortföll denna bokstaf jämte äirdelsen. Ex. Blås, i. blåser, läs, f. läser, skin, f. skiner, qväl, f. qväljer.

3. Alla verb af 2:dra och 4:de konjugationerna — utom de, i hvilka stammen slutar på s — kunna bortkasta e i pres. ind. sing. pass. Ex. Fins o. finnes, gifs o. gifvés, sägs o. säges.

tycks o. tyckes, men lyses, läses o. s. v.

107. Presens indikativns ocb imperatiyns hafva i 2:dra pers. plur. ändeisen -en eller (i 3:dje konj.) -n. Ex. »/ kunnen icke tjena Gudi och mammom. (Matt. 6. 24). Böjen edra hjertan till Gud! Faren! Flyn!

Åfven den passiva formen, på -s, i 2:dra pers. plur. förekommer då och då. Ex. »/ Adams barn, som af jorden födens!* (Wallin). »/ Strålande öar I azurens sjöar, som dagens, när dagen hos oss har gått ner!» (Densamme).

Anm. 1. Ni bör hafva predi^ katet i sing., äfven när det är fråga om två eller flere personer.^

Anm. 2. I gammalsvenskan träffar man i ofvannämnda fall flerstädes (t. ex. i Karl XILs bibel), och ofta jämväl i nyare skrifter, de från danska Språket lånade ändelserna -er och -r (»Böjer edra hjertan till Gud»! »Farer!» »Söker i» »Ödmjuker erl» »Går i Herrans frid!» o. s. v.), hvilka äro »lika främmande för det äkta svenska fomspråket som för det nyare». Jfr 106. 1.

108. Presens konjnnktiyns i passiva former äfvensom i aktiva former af 3:dje konj. måste i regeln uttryckas medelst om-skrifning med må. Undantagsvis förekomma dock sådana kon-junktivformer utan omskrifning. Ex. »Så lefve ljuset, Sprides det af Eder!» (Tegnér, Epilogen). Gud ske lof! Ske Din vilje! »Den som låter sig tycka han står, han se till att han icke. dels har det vexelljud, men likväl ändelser enligt 2:dra konj.

g. Särskilda afvikelser förete Rupinformerna nysit (f, »nusit»), rytit (f. »rutit») m. fl., hvilka uppstått endast för undvikande af förvexling eller missljud. 106. Presens indikatiyns.

1. Två- och flerstafviga verb hafva i lista och 3:dje pers. plur. ändeisen -a {icke -e, som tillhör hela sing. samt l:sta och Srdje pers. plur. pres. konj.). Ex. Vi ropa, de säga {icke »vi rope», »de säge»).

2. Tvåstafviga verb af 2:dra konj., hvilkas stam slutar med r, äfvensom gala, mala, stjäla och tåla utelemna i sing. -er både i hvardagsspråket och ofta jämväl i högtidlig framställning. Ex. För (förer), gör, hör {hörer), rör, styr {styrer), gal, mal {maler), stjäl och tål Har ett sådant verb afledningsbokstafven j, så bortfaller denna, när böjningsändelsen bortfaller. Ex. Svär (jämte svärjer).

Anm. I äldre svensk skrift och i flere landskapsmål saknas -er ofta jämväl i dylika verb med n och s som slutljud i stammen. I verb med stammar på I samt med j såsom af-ledningsbokstaf bortföll denna bokstaf jämte äirdelsen. Ex. Blås, i. blåser, läs, f. läser, skin, f. skiner, qväl, f. qväljer.

3. Alla verb af 2:dra och 4:de konjugationerna — utom de, i hvilka stammen slutar på s — kunna bortkasta e i pres. ind. sing. pass. Ex. Fins o. finnes, gifs o. gifvés, sägs o. säges.

tycks o. tyckes, men lyses, läses o. s. v.

107. Presens indikativns ocb imperatiyns hafva i 2:dra pers. plur. ändeisen -en eller (i 3:dje konj.) -n. Ex. »/ kunnen icke tjena Gudi och mammom. (Matt. 6. 24). Böjen edra hjertan till Gud! Faren! Flyn!

Åfven den passiva formen, på -s, i 2:dra pers. plur. förekommer då och då. Ex. »/ Adams barn, som af jorden födens!* (Wallin). »/ Strålande öar I azurens sjöar, som dagens, när dagen hos oss har gått ner!» (Densamme).

Anm. 1. Ni bör hafva predi^ katet i sing., äfven när det är fråga om två eller flere personer.^

Anm. 2. I gammalsvenskan träffar man i ofvannämnda fall flerstädes (t. ex. i Karl XILs bibel), och ofta jämväl i nyare skrifter, de från danska Språket lånade ändelserna -er och -r (»Böjer edra hjertan till Gud»! »Farer!»

»Söker i» »Ödmjuker erl» »Går i Herrans frid!» o. s. v.), hvilka äro »lika främmande för det äkta svenska fomspråket som för det nyare». Jfr 106. 1.

108. Presens konjnnktiyns i passiva former äfvensom i aktiva former af 3:dje konj. måste i regeln uttryckas medelst om-skrifning med må. Undantagsvis förekomma dock sådana kon-junktivformer utan omskrifning. Ex. »Så lefve ljuset, Sprides det af Eder!» (Tegnér, Epilogen). Gud ske lof! Ske Din vilje! »Den som låter sig tycka han står, han se till att han icke.- 127 -

fallerh (1 Kon. 10. 12). Och hos Tegnér: »Forsete, Balders höge son. Har hört min ed. Och om jag viker derifrån Slå han mig ned»; »Frid och salighet ske huset!»; »Så länge jorden gör ännu sin dans kring solen . . Så länge, Nore, vårt förbund bestå!» Jfr äfven Nya psalmb. 204. 5; 419. 2.

109. Imperfektum och snpi-nnm. Verb, som i presens ind. hafva ändeisen -or och i impe-rativus -a, böra i imperfektum och supinum hafva -ade och -at. Alltså: ropa, ar, -ade, -at* På samma sätt verben ana, bruka, dela, koka, låna, löna, mana, skapa, spela, svara, tappa (förlora), öka m. fl. — Verb, som uti imperf. hafva -de eller -te, hafva supinum på -t (icke på -it): böja, böjde, böjt (icke »böjit»), köpa, köpte, köpt (icke »köpit»). På samma sätt fästa, gifta, mista m. fl.

I dessa afseenden förekomma dock äfven i vårdadt språk åtskilliga afvikelser.

Anm. Imperfekt- och supinformer på -a, t. ex. »kaüa», »ropa», för kallade, kallat och ropade, ropat, tillhöra vissa dialekter och förekomma stundom i skrift, t. ex. i gamla folkvisor och hos Bellman; men i riksspråket, såväl i skrift som i tal^ måste de betraktas såsom otill-låtna.

110. Snpinnm. »Intill senare hälften af förra årh. var supinum i svenskan ingenting annat än neutr. af partic. preter.» (Rydqvist). Först långt fram på 1800-

talet vans stadga i detta afseende. Tegnér skref 1804: »Säll den . . . som ser ... sitt eget bord af barns och makas krets omslut}/», och ännu 1825: »De [gudarna] se i hjertats lönhvalf, fast det är slutit. Och långa år få gälda hvad stunden brutit». Jfr 3:dje strofen från slutet i »Dödens ängel» af Wallin (»Det är försvunnit . . . tro, som vun-mt») samt Nya psalmb. 45. 4.^ 253. 1. o. 306. 2.

Nu för tiden betraktas det som ett stort fel att förvexla ifrågavarande former.

Supinum nyttjas endast för att tillsammans med verbet hafva bilda de sammansatta formerna i perfektum, t. ex. har talat och talats, plusqvamperfektum: hade talat och talats, futurum exaktum: skall hafva talat och talats, samt futurum exaktum preteriti: han skulle hafva talat (om han icke varit hes).

Perfektum participium nyttjas 1. såsom adjektiv: slipadt glas, stulet gods, och 2. för att till--sammans med varda, blifva och vara bilda sammansatta tempus: det vardt afgjordt; silfret har blifvit stulet; det är beslutadt^

Anm. 1. Har, hade och hafva utelemnas ofta i tempora, som bildas af supinum. Ex. Den jag^ (har) talat med. Sedan jag (hade} talat med honom, gick jag min väg. Han skulle (hafva) skrifvit.

Anm. 2. De verb af 2:dra konj., hvilkas stam slutas på d — blöda, breda, föda, glädja^ hända, kläda, leda, lända, råda, smida, späda, atädja, stödja,^ - 127 -

fallerh (1 Kon. 10. 12). Och hos Tegnér: »Forsete, Balders höge son. Har hört min ed. Och om jag viker derifrån Slå han mig ned»; »Frid och salighet ske huset!»; »Så länge jorden gör ännu sin dans kring solen . . Så länge, Nore, vårt förbund bestå!» Jfr äfven Nya psalmb. 204. 5; 419. 2.

109. Imperfektum och snpi-nnm. Verb, som i presens ind. hafva ändeisen -or och i impe-rativus -a, böra i imperfektum och supinum hafva -ade och -at. Alltså: ropa, ar, -ade, -at* På samma sätt verben ana, bruka, dela, koka, låna, löna, mana, skapa, spela, svara, tappa (förlora), öka m. fl. — Verb, som uti imperf. hafva -de eller -te, hafva supinum på -t (icke på -it): böja, böjde, böjt (icke »böjit»), köpa, köpte, köpt (icke »köpit»). På samma sätt fästa, gifta, mista m. fl.

I dessa afseenden förekomma dock äfven i vårdadt språk åtskilliga afvikelser.

Anm. Imperfekt- och supinformer på -a, t. ex. »kaüa», »ropa», för kallade, kallat och ropade, ropat, tillhöra vissa dialekter och förekomma stundom i skrift, t. ex. i gamla folkvisor och hos Bellman; men i riksspråket, såväl i skrift som i tal^ måste de betraktas såsom otill-låtna.

110. Snpinnm. »Intill senare hälften af förra årh. var supinum i svenskan ingenting annat än neutr. af partic. preter.» (Rydqvist). Först långt fram på 1800-

talet vans stadga i detta afseende. Tegnér skref 1804: »Säll den . . . som ser ... sitt eget bord af barns och makas krets omslut}/», och ännu 1825: »De [gudarna] se i hjertats lönhvalf, fast det är slutit. Och långa år få gälda hvad stunden brutit». Jfr 3:dje strofen från slutet i »Dödens ängel» af Wallin (»Det är försvunnit . . . tro, som vun-mt») samt Nya psalmb. 45. 4.^ 253. 1. o. 306. 2.

Nu för tiden betraktas det som ett stort fel att förvexla ifrågavarande former.

Supinum nyttjas endast för att tillsammans med verbet hafva bilda de sammansatta formerna i perfektum, t. ex. har talat och talats, plusqvamperfektum: hade talat och talats, futurum exaktum: skall hafva talat och talats, samt futurum exaktum preteriti: han skulle hafva talat (om han icke varit hes).

Perfektum participium nyttjas 1. såsom adjektiv: slipadt glas, stulet gods, och 2. för att till--sammans med varda, blifva och vara bilda sammansatta tempus: det vardt afgjordt; silfret har blifvit stulet; det är beslutadt^

Anm. 1. Har, hade och hafva utelemnas ofta i tempora, som bildas af supinum. Ex. Den jag^ (har) talat med. Sedan jag (hade} talat med honom, gick jag min väg. Han skulle (hafva) skrifvit.

Anm. 2. De verb af 2:dra konj., hvilkas stam slutas på d — blöda, breda, föda, glädja^ hända, kläda, leda, lända, råda, smida, späda, atädja, stödja,^ - 127 -

fallerh (1 Kon. 10. 12). Och hos Tegnér: »Forsete, Balders höge son. Har hört min ed. Och om jag viker derifrån Slå han mig ned»; »Frid och salighet ske huset!»; »Så länge jorden gör ännu sin dans kring solen . . Så länge, Nore, vårt förbund bestå!» Jfr äfven Nya psalmb. 204. 5; 419. 2.

109. Imperfektum och snpi-nnm. Verb, som i presens ind. hafva ändeisen -or och i impe-rativus -a, böra i imperfektum och supinum hafva -ade och -at. Alltså: ropa, ar, -ade, -at* På samma sätt verben ana, bruka, dela, koka, låna, löna, mana, skapa, spela, svara, tappa (förlora), öka m. fl. — Verb, som uti imperf. hafva -de eller -te, hafva supinum på -t (icke på -it): böja, böjde, böjt (icke »böjit»), köpa, köpte, köpt (icke »köpit»). På samma sätt fästa, gifta, mista m. fl.

I dessa afseenden förekomma dock äfven i vårdadt språk åtskilliga afvikelser.

Anm. Imperfekt- och supinformer på -a, t. ex. »kaüa», »ropa», för kallade, kallat och ropade, ropat, tillhöra vissa dialekter och förekomma stundom i skrift, t. ex. i gamla folkvisor och hos Bellman; men i riksspråket, såväl i skrift som i tal^ måste de betraktas såsom otill-låtna.

110. Snpinnm. »Intill senare hälften af förra årh. var supinum i svenskan ingenting annat än neutr. af partic. preter.» (Rydqvist). Först långt fram på 1800-

talet vans stadga i detta afseende. Tegnér skref 1804: »Säll den . . . som ser ... sitt eget bord af barns och makas krets omslut}/», och ännu 1825: »De [gudarna] se i hjertats lönhvalf, fast det är slutit. Och långa år få gälda hvad stunden brutit». Jfr 3:dje strofen från slutet i »Dödens ängel» af Wallin (»Det är försvunnit . . . tro, som vun-mt») samt Nya psalmb. 45. 4.^ 253. 1. o. 306. 2.

Nu för tiden betraktas det som ett stort fel att förvexla ifrågavarande former.

Supinum nyttjas endast för att tillsammans med verbet hafva bilda de sammansatta formerna i perfektum, t. ex. har talat och talats, plusqvamperfektum: hade talat och talats, futurum exaktum: skall hafva talat och talats, samt futurum exaktum preteriti: han skulle hafva talat (om han icke varit hes).

Perfektum participium nyttjas 1. såsom adjektiv: slipadt glas, stulet gods, och 2. för att till--sammans med varda,

blifva och vara bilda sammansatta tempus: det vardt afgjordt; silfret har blifvit stulet; det är beslutadt^

Anm. 1. Har, hade och hafva utelemnas ofta i tempora, som bildas af supinum. Ex. Den jag^ (har) talat med. Sedan jag (hade} talat med honom, gick jag min väg. Han skulle (hafva) skrifvit.

Anm. 2. De verb af 2:dra konj., hvilkas stam slutas på d — blöda, breda, föda, glädja^ hända, kläda, leda, lända, råda, smida, späda, atädja, stödja,^— 128 —

sända, vända, tyda m. fl. — behålla d i supinum. Supinformerna af dessa verb äro således till utseendet lika neutr. af perf. partic. Ex. Han har tändt ljuset. Ett tändt ljus.

Anm. 3. Man ihågkomme jämväl, att endast de verb, som i imperf. hafva -de, -ade 1. -dde, få- -dt i neutrum af perf. partic. Ex. En uthyr'dt rum, Omvändt förhållande. Ett skapadt ting. Ett htbodt hus. Deremot: Étt släckt ljus. Ett stekt äpple. Hofrättsrådet A. blef uppbragt på assessor B.

111. Verba deponentla. »Hvad hos oss kallas deponens, från-skildt det egentliga passivet (t. ex. älskas, bli älskad), är i grunden ingenting annat än återstoden af den sedan forntiden suifigerade reflexiva formen till ett verb, hvars aktiva [form] antingen kommit ur bruk (t. ex. vederfaras, vistas, hoppas, rädas, blygas, täckas, dväljas) eller i sin suffigerade egenskap icke får passiv bemärkelse, utan ettdera ren reflexiv (t. ex. närmas, randas, latas) eller reciprok (t. ex. umgås, slitas, kifvas, klappas, trängas, mötas, skiljas). Ej sällan är såväl den reflexiva som , den reciproka betydelsen mera undangömd» (brännas, bannas, stickas, bitas, nypas), . . . »Åtskilliga verb uttrycka . . . detsamma med och utan 5» (brå, . brås; fela, felas; mögla, möglas), »Andra äro, med -s och med sig, logiskt identiska» (glädjas, glädja sig; förundras, förundra sig); } »men få ega samma betydelse i |

alla tre formerna» (hämna, hämnas och hämna sig), »Ovartlig är en så skiljaktig betydelse som mellan förgås och förgå sig .. . Radikalt skilda synas hoppa och hoppas». Se vidare Rydqvist, Sv. spr. 1. I. 482 o. f.

I hithörande frågor kan förvexling undvikas derigenom att deponensformer (fattas, hoppas., minnas m. fl.) ej tillika nyttjas som passiva verb samt derigenom att det passiva begreppet uttryc-kes genom omskrifning, när den passiva formen har reciprok eller reflexiv betydelse. Ex. A, retades (slogs) med B,; A, blef retad (slagen) af B.

I versen »Här andas omkull de rotfasta träd» (Olof von Dalin) förekommer en oriktig användning af »andas». »Här fattas visa beslut» innehåller en ordlek. I st. f. »När han fanns (pass.), var allt i ordning» bör man skrifva När han hittades (när han blef funnen 1. när man fann honom), var ... I st. f. »Kan en god utgång hoppas?» bör det heta Kan man hoppas en god utgång f I st. f. »Det är värdt att minnas» bör man säga Det är värdt att ihågkommas. (Deremot: Minnas en tilldragelse, ett årtal o. s. v.). — Slås (kort «-ljud) bör nyttjas som passiv, och slåss (långt s) som deponential (reciprok) form af slå. Vådan af deras förvexling åskåd-liggöres genom följande exempel. Generalen yttrade: Jag skall visa, att äfven mina soldater kunna slåss, och .. . visa, att fienderna kunna slås (be- — 128 —

sända, vända, tyda m. fl. — behålla d i supinum. Supinformerna af dessa verb äro således till utseendet lika neutr. af perf. partic. Ex. Han har tändt ljuset. Ett tändt ljus.

Anm. 3. Man ihågkomme jämväl, att endast de verb, som i imperf. hafva -de, -ade 1. -dde, få- -dt i neutrum af perf. partic. Ex. En uthyr'dt rum, Omvändt förhållande. Ett skapadt ting. Ett htbodt hus. Deremot: Étt släckt ljus. Ett stekt äpple. Hofrättsrådet A. blef uppbragt på assessor B.

111. Verba deponentla. »Hvad hos oss kallas deponens, från-skildt det egentliga passivet (t. ex. älskas, bli älskad), är i grunden ingenting annat än återstoden af den sedan forntiden suifigerade reflexiva formen till ett verb, hvars aktiva [form] antingen kommit ur bruk (t. ex. vederfaras, vistas, hoppas, rädas, blygas, täckas, dväljas) eller i sin suffigerade egenskap icke får passiv bemärkelse, utan ettdera ren reflexiv (t. ex. närmas, randas, latas) eller reciprok (t. ex. umgås, slitas, kifvas, klappas, trängas, mötas, skiljas). Ej sällan är såväl den reflexiva som , den reciproka betydelsen mera undangömd» (brännas, bannas, stickas, bitas, nypas), . . . »Åtskilliga verb uttrycka . . . detsamma med och utan 5» (brå, . brås; fela, felas; mögla, möglas), »Andra äro,

med -s och med sig, logiskt identiska» (glädjas, glädja sig; förundras, förundra sig); } »men få ega samma betydelse i |

alla tre formerna» (hämna, hämnas och hämna sig), »Ovartlig är en så skiljaktig betydelse som mellan förgås och förgå sig .. . Radikalt skilda synas hoppa och hoppas». Se vidare Rydqvist, Sv. spr. 1. I. 482 o. f.

I hithörande frågor kan förvexling undvikas derigenom att deponensformer (fattas, hoppas., minnas m. fl.) ej tillika nyttjas som passiva verb samt derigenom att det passiva begreppet uttryc-kes genom omskrifning, när den passiva formen har reciprok eller reflexiv betydelse. Ex. A, retades (slogs) med B,; A, blef retad (slagen) af B.

I versen »Här andas omkull de rotfasta träd» (Olof von Dalin) förekommer en oriktig användning af »andas». »Här fattas visa beslut» innehåller en ordlek. I st. f. »När han fanns (pass.), var allt i ordning» bör man skrifva När han hittades (när han blef funnen 1. när man fann honom), var ... I st. f. »Kan en god utgång hoppas?» bör det heta Kan man hoppas en god utgång f I st. f. »Det är värdt att minnas» bör man säga Det är värdt att ihågkommas. (Deremot: Minnas en tilldragelse, ett årtal o. s. v.). — Slås (kort «-ljud) bör nyttjas som passiv, och slåss (långt s) som deponential (reciprok) form af slå. Vådan af deras förvexling åskåd-liggöres genom följande exempel. Generalen yttrade: Jag skall visa, att äfven mina soldater kunna slåss, och .. . visa, att fienderna kunna slås (be-- 129 -

segras). Jfr äfven Arméerna sVogos många gånger och Arméerna hlefvo slagna många gånger.

2. Hos verba deponentia förekommer stundom ett presens participium, som får passiv ändelse , när det är fristående, men aktiv form, när det nyttjas attributivt. Ex. Hinnandes sitt löfte, skänkte han tusen kronor till de fattiga. En åldrande man bör icke spela ung.

I st. f. pres. partic. af nalkas användes annalkande.

Dylika participier, särdeles pas-sivformema, böra dock nyttjas sparsamt. De kunna ock med lätthet undvikas. I st. f. »min-nandes» kan man säga ihågkom-mande, i st. f. »all honom vederfarande orättvisa» skrifve man . .. skeende orättvisa, i st. f. »hoppandes att» nyttje man t hopp att 1. under förhoppning att.

3. »Partic. preter., i sin söndring från supin. städse utan -s, supplerar likväl det depo-nentiala temat och är 1. sjelf-skrifvet i sådana verb, der den aktiva formen har samma betydelse som den depon., t. ex. af-unda, afundas, afundad; hämna, hämnas, hämnad; 2. vanligt, der -s kan utbytas mot pron. refl., t. ex. närmad, lyckad[\'\, tårad, artad, nöjd, gift, men ej »ängslad»; 3. mindre vanligt, der formen på -s står ensam: man har t. ex. vederfaren, vederfådd (ej mycket i bruk), rädd (begagnadt som adj.), vredgad, åldrad, när-slägtad m. fl., men icke »umgängen», »blygd», »styggd», »djerfd»,

Linder, Sv. språkets behandl.

»hoppad», »vistad» m. fl.» (af umgås, blygas, styggas vid, djerf-vas, hoppas, vistas). Se Rydqvist, Sv. spr. 1. I. 484.

I st. f. lyckad (af lyckas) kan man i de flesta fall nyttja bra, god, lycklig, i st. f. trefven (af trifvas) flitig, idog, och i st. f. vederfaren kan man skrifva skedd, händ eller timad. Åldrad kan i prosa alltid ersättas med åldrig, gammal, bedagad.

112. Sammansatta verb rätta sig i böjningen efter det ord, som utgör sista sammansättningsleden. Bebygga, förebygga, om-tillbygga, uppbygga o. s. v. konjugeras som bygga; af-hugga, halshugga, sönderhugga som hugga. Några sammansättningar afvika i detta fall från de enkla verben, men endast till utseendet, enär de antingen äro bildade af sammansatta substantiv eller utgöra efterbildningar från andra språk. Jfr afkunna och varkunna {-ade, -at) med kunna {kunde, kunnat); antvarda {-ade, -at) med varda {vardt, vordit); befalla {-de, -t) med falla {föll, fallit); befara {-ade, -at), frukta, med fara {for, farit); beskära {-de, -t) och oskära {-ade, -at) med skära {skar, skurit); bevara och förvara {-ade, -at) med vara {var, varit); bevilja {-ade, -at) med vilja {ville, velat); förgifta {-ade, -at) med gifta {gifte, gift); förvärfva {-ade, -at 1. -de, -t) med värfva {-ade, -at); hushålla {-ade, -at) med hålla {höll, hållit); oqväda {-ade, -at) med qväda {qvad 1. qvädde, qvädit); tillvälla sig

segras). Jfr äfven Arméerna sVogos många gånger och Arméerna hlefvo slagna många gånger.

2. Hos verba deponentia förekommer stundom ett presens participium, som får passiv ändelse , när det är fristående, men aktiv form, när det nyttjas attributivt. Ex. Hinnandes sitt löfte, skänkte han tusen kronor till de fattiga. En åldrande man bör icke spela ung.

I st. f. pres. partic. af nalkas användes annalkande.

Dylika participier, särdeles pas-sivformema, böra dock nyttjas sparsamt. De kunna ock med lätthet undvikas. I st. f. »min-nandes» kan man säga ihågkom-mande, i st. f. »all honom vederfarande orättvisa» skrifve man . .. skeende orättvisa, i st. f. »hoppandes att» nyttje man t hopp att 1. under förhoppning att.

3. »Partic. preter., i sin söndring från supin. städse utan -s, supplerar likväl det depo-nentiala temat och är 1. sjelf-skrifvet i sådana verb, der den aktiva formen har samma betydelse som den depon., t. ex. af-unda, afundas, afundad; hämna, hämnas, hämnad; 2. vanligt, der -s kan utbytas mot pron. refl., t. ex. närmad, lyckad[\'\, tårad, artad, nöjd, gift, men ej »ängslad»; 3. mindre vanligt, der formen på -s står ensam: man har t. ex. vederfaren, vederfådd (ej mycket i bruk), rädd (begagnadt som adj.), vredgad, åldrad, när-slägtad m. fl., men icke »umgängen», »blygd», »styggd», »djerfd»,

Linder, Sv. språkets behandl.

»hoppad», »vistad» m. fl.» (af umgås, blygas, styggas vid, djerf-vas, hoppas, vistas). Se Rydqvist, Sv. spr. 1. I. 484.

I st. f. lyckad (af lyckas) kan man i de flesta fall nyttja bra, god, lycklig, i st. f. trefven (af trifvas) flitig, idog, och i st. f. vederfaren kan man skrifva skedd, händ eller timad. Åldrad kan i prosa alltid ersättas med åldrig, gammal, bedagad.

112. Sammansatta verb rätta sig i böjningen efter det ord, som utgör sista sammansättningsleden. Bebygga, förebygga, om-tillbygga, uppbygga o. s. v. konjugeras som bygga; af-hugga, halshugga, sönderhugga som hugga. Några sammansättningar afvika i detta fall från de enkla verben, men endast till utseendet, enär de antingen äro bildade af sammansatta substantiv eller utgöra efterbildningar från andra språk. Jfr afkunna och varkunna {-ade, -at) med kunna {kunde, kunnat); antvarda {-ade, -at) med varda {vardt, vordit); befalla {-de, -t) med falla {föll, fallit); befara {-ade, -at), frukta, med fara {for, farit); beskära {-de, -t) och oskära {-ade, -at) med skära {skar, skurit); bevara och förvara {-ade, -at) med vara {var, varit); bevilja {-ade, -at) med vilja {ville, velat); förgifta {-ade, -at) med gifta {gifte, gift); förvärfva {-ade, -at 1. -de, -t) med värfva {-ade, -at); hushålla {-ade, -at) med hålla {höll, hållit); oqväda {-ade, -at) med qväda {qvad 1. qvädde, qvädit); tillvälla sig

11{-ade, -at) med vålla (vällàe, vällt).

113. Nedan uppräknade verb, af hvilka större delen äro vacklande i afseende pä böjningen eller stafningen, torde lämpligast konjugeras pä här nedan angifna sätt. Anlöpa, anlöpte (pl. äfv. anlupo), anlöpt (anlupit). Perf. partic. anlupen. Anmäla, anmälde (anmälte), anmält. Perf. partic. anmäld, -mäldt, -mälda 1. -mält, -mälta (icke »anmäldta»). Antvarda, antvardade, antvar-

dat. Jfr Varda. Bedja (be), bad, bedt 1. bedit (icke »bett»). Pres. ind. beder (ber), plur. bedja (be). Jfr ombedd.

Befalla, befallde (icke »befallte»), befallt (Gs^ äfv.^ befall^). Befara (frukta), befarade, befarat. Jfr Fara. Befara (fara i eller öfver), befor, befarit.

Begrafva, begrof, begrafvit (be-grafde, begraft). Perf. partic. begrafven (begrafd). I Finl. begrof^^ b^gVQfvit^ o. J^graf-vade^j2£^raf^at. Begynna, bègynte, begynt. Begära, begärde, begärt. Pres. begär, (Gsv. begärar, begä-rade, begärat). Belga. 8e Bälga. Belöpa (sig), belöpte (pl. någon gång belupo), belöpt (belupit), Beqväma (sig), beqvämade, be-qvämat (beqvämde, beqvämt). Berama, beramade, beramat. Ber ga, bergade, bergat. Det starka perf. partic. burgen är adjektiviskt.

Beskära, beskärde, beskärt, Pres. ind. beskär.

Besluta, beslöt, beslutit (beslutade, beslutat). Besluten (redo) att göra något. En beslutad resa. Jfr Sluta.

Besvära, besvärade, besvärat. Pres. ind. besvärar.

Besvärja, besvor, besvurit. Pres. ind. besvärjer o. besvär.

Beta, betade (icke »be^»), betat.

Betala, betalte, betalt (betalade, betalat). Pres. ind. betaler (betalar). Imper. betala. Perf. partic. betalt (betald). Jfr Tala.

Bevisa, bevisade, bevisat (icke »beviste, bevist»). Jfr obevisad (o. obevist).

, Bida, bidade, bidat (bidde, bidt). i Pres. ind. bidar. ^

Binda, band (icke >bandt»), bundit.

Bjuda (icke »bju»), bjöd (I. böd, icke »bjudde»), bjudit (budit). Perf. partic. bjuden (o. buden).

Blifva (bli), blef, blifvit (icke »ble», »ble» 1. »bledde», »blett»),.

Blöda, blödde, blödt (icke »blött» 1. »blödit»).

Blöta, blötte, blött (icke »blötit»).

Breda (i hvardagspr. bre), bredde, bredt (icke »brett»).

Bringa, bragte, bragt (bringade, bringat). Pres. bringar. Se 106, 9. f. Jfr Tillbringa o. Uppbringa.

Bruka, brukade, brukat (ej »brukte, brukt»).

Brygga, bryggde, bryggt (icke »bryggit»). Perf. partic. Äry^^d, brygdt. Jfr subst. brygd.

Bryta, bröt, brutit (icke »brytit»). Jfr afbruten, förbruten o. d. {-ade, -at) med vålla (vällàe, vällt).

113. Nedan uppräknade verb, af hvilka större delen äro vacklande i afseende pä böjningen eller stafningen, torde lämpligast konjugeras pä här nedan angifna sätt. Anlöpa, anlöpte (pl. äfv. anlupo), anlöpt (anlupit). Perf. partic. anlupen. Anmäla, anmälde (anmälte), anmält. Perf. partic. anmäld, -mäldt, -mälda 1. -mält, -mälta (icke »anmäldta»). Antvarda, antvardade, antvar-

dat. Jfr Varda. Bedja (be), bad, bedt 1. bedit (icke »bett»). Pres. ind. beder (ber), plur. bedja (be). Jfr ombedd.

Befalla, befallde (icke »befallte»), befallt (Gs^ äfv.^ befall^). Befara (frukta), befarade, befarat. Jfr Fara. Befara (fara i eller öfver), befor, befarit.

Begrafva, begrof, begrafvit (be-grafde, begraft). Perf. partic. begrafven (begrafd). I Finl. begrof^^ b^gVQfvit^ o. J^graf-vade^j2£^raf^at. Begynna, bègynte, begynt. Begära, begärde, begärt. Pres. begär, (Gsv. begärar, begärade, begärat). Belga. 8e Bälga. Belöpa (sig), belöpte (pl. någon gång belupo), belöpt (belupit), Beqväma (sig), beqvämade, be-qvämat (beqvämde, beqvämt). Berama, beramade, beramat. Ber ga, bergade, bergat. Det starka perf. partic. burgen är adjektiviskt.

Beskära, beskärde, beskärt, Pres. ind. beskär.

Besluta, beslöt, beslutit (beslutade, beslutat). Besluten (redo) att göra något. En beslutad resa. Jfr Sluta.

Besvära, besvärade, besvärat. Pres. ind. besvärar.

Besvärja, besvor, besvurit. Pres. ind. besvärjer o. besvär.

Beta, betade (icke »be^»), betat.

Betala, betalte, betalt (betalade, betalat). Pres. ind. betaler (betalar). Imper. betala. Perf. partic. betalt (betald). Jfr Tala.

Bevisa, bevisade, bevisat (icke »beviste, bevist»). Jfr obevisad (o. obevist).

, Bida, bidade, bidat (bidde, bidt). i Pres. ind. bidar. ^

Binda, band (icke >bandt»), bundit.

Bjuda (icke »bju»), bjöd (I. böd, icke »bjudde»), bjudit (budit). Perf. partic. bjuden (o. buden).

Blifva (bli), blef, blifvit (icke »ble», »ble» 1. »bledde», »blett»),.

Blöda, blödde, blödt (icke »blött» 1. »blödit»).

Blöta, blötte, blött (icke »blötit»).

Breda (i hvardagspr. bre), bredde, bredt (icke »brett»).

Bringa, bragte, bragt (bringade, bringat). Pres. bringar. Se 106, 9. f. Jfr Tillbringa o. Uppbringa.

Bruka, brukade, brukat (ej »brukte, brukt»).

Brygga, bryggde, bryggt (icke »bryggit»). Perf. partic. Äry^^d, brygdt. Jfr subst. brygd.

Bryta, bröt, brutit (icke »brytit»). Jfr afbruten, förbruten o. d.Bräcka, bräckte, bräckt {icke »bräckit»).

Bräka, bräkte, bräkt (dial. »brakade, brakat»).

Bygga, byggde, byggt {icke »byg-git»). Perf. partic. byggd,

f, bygdt. Jfr subst. bygd.

Byka, bykte, bykt {icke »bykit»).

; Byta, bytte, bytt {icke »b^, tH»).

Bälga {belga) i sig, bälgade, bälgat (dial. bälgde, bälgt).

Bära, bar, pl. buro (Gsv. båro), burit {icke »b&rit»).

Böra, borde, bort (fordom »bordt», till skillnad från adv. »bort»).

Böta, bötte, bött (i nyare språket stundom bötade, bötat).

Dela, delade, "delat {ej gärna »delte, delt»). Jfr Indela.

Dia {di), diade, diat {ej gärna »didde, ditt»; jfr pron. ditt).

Dimpa, damp. (Impf.pl. »dumpo», sup. »dumpit» och perf. partic. »dumpen» äro oanvändbara).

Draga {dra), drog, dragit {icke »drajit»).

Dricka, drack, druckit {icke »drickit»).]

Drista, dristade, dristat.

Drypa, dröp, drupit {icke »dry-pit»).

Dräpa, dräpte (Gsv. drap, pl. dråpo), dräpt {dräpit).

Duga, dugde, dugt {dög, dugit, icke »dugat»). Jfr Dåga.

Dväljas, dvaldes, dvalts {dvälj-des, dväljts).

Dyka, dykte {dök, dykade)., dykt {dykit, dykat). Pres. ind. dyker o. dykar.

Dåga, dågde^ dågt. (Föråldr.). Jfr Duga.

Dägga (gifva di), däggade, däg-gat.

Dänga, dängde, dängt.

Dö, dog (Gsv. o. dial. »dodde»}, dött. Jfr adj. d^.

Dölja, dolde, dolt {icke »doljde, doljt»).

Döma, dömde, dömt {icke »döm-mit»).

Erinra, erinrade, erinrat {icke »erhindra» o. s. v.).

Falla, föll, fallit {icke »falide -fällt» 1. »fullitc). Jfr Be-falla. , ,

Fara, for, farit {icke »furit»). ^ Jfr Befara.

Fela, felade {ej gärna »felte»), felat. Jfr förfelad.

Finna, fann {icke »fant»),/Mwm'«.

Flyga, flög, flugit {icke »flygit»). Jfr förflugen (tanke).

Flyta, flöt, flutit {icke »flytit»). Jfr förfluten (tid).

Flöja, flöjde, flöjt.

Fnysa, fnös (1. fnyste), fnysit {fnyst 1. fnusit).

Frysa, frös, frusit {icke »frysit»). Jfr för frusen.

Fråga, frågade, frågat {icke »frågte, frågt»).

Frälsa, frälste, frälst (1. fräl-sade, frälsat). Imper. fräls och frälsa.

Fyra {af), fyrade, fyrat. ,

Få, fick (ej »feck»), fingo, fått. Jfr andfådd o. orättfången. Perf. partic. fången nyttjas numera nästan alltid adjektiviskt. Jfr fånga {-ade, -at).

Fästa, fäste, fäst {ej gärna »fästade, fästat»). Jfr festa, vara med på fest, kalasa.

Förena, förenade, förenat. Perf. partic. vanl. förenad (t. ex.— 132 —

de förenade rikena), stundom förent (t. ex. Förenta staterna).

Förevara, förevar, förevarit. I st. f. pres. ind. nyttjar man är före, föreligger e. d.

Förgylla, förgyllde, förgyllt.

Förgäta, glömma, (förgät, pl. förgåto), förgätit.

Förhyda,förhydde, förhydt (för-hydat). Perf. partic. förhydd.

Förklena, förklenade, förklenat.

Förlika, förlikte, förlikt (förlikade, förlikat). Jfr Lika.

Förlisa, förliste, förlist.

Förlita (sig), förlitade, förlitat. Jfr Lita.

Förljudas, förljöds, förljudits.

Förläna, förlänade, förlänat (förlänte, förlänt).

Förlöpa, förlopp (förlöpte), för-lupit. Perf. partic. förlupen.

Förlöpa (sig), förlöpte, förlöpt.

Förmala, förmalde, förmalit. Jfr Mala.

Förmana, förmanade, förmanat I (ej gärna »förmante, förmant»). I Förmena (förbjuda), förmenade, I förmenat.

Förmena (förmoda, tro), förmenade, förmenat (ej gärna »förmente, förment»). Perf. partio. förment.

Förmäla (omtala), förmälte (1. förmälde, icke »förmäldte»), förmält. Perf. partic. förmält (i hvars ställe

merendels skrifves omförmält 1. omförmäld).

Förmäla (gifta), förmälde, förmält. Perf. partic. förmäld.

Förnimma, förnam, pL/örwwrnwio, förnummit. Perf. partic. förnummen.

Förse, försåg {icke »försedde»), försett. Perf. partic. försedd.

Försmälta, försmälte, försmält. Perf. partic. försmält o. för-smulten. Jfr Smälta.

Försona, försonade, försonat (ej gärna »försonte, försont»). Perf. partic. försonad 1. försont.

Förtenna, förtennade, förtennat. Perf. partic. förtent.

Förtjena, förtjenade, förtjenat {förtjente, förtjent). Perf. partic. förtjent nyttjas som adj.

Förtjusa, förtjuste, förtjust (-tjusade, -tjusat). Pres. ind. för-tjuser (-tjusar). Perf. partic. förtjust. Jfr Tjusa.

Förtryta, förtröt, förtrutit (icke »förtrytit»). Jfr Tryta samt oförtruten.

Förtälja, förtäljde, förtäljt (Lförtaide, förtalt, icke »för-tälde, förtält»).

Förvärfva, förvärfvade,förvärf-vat (förvärfde, förvärft). Perf. partic. förvärfvad o. förvärfd.

Föröda, förödde, förödt.

Gala, gol (galde), galit. I Finl. äfven aalade,

Gifta, gifte, gift (ej gärna »gif-tade, giftat»). Pres. ind. gifter. Jfr förgifta {-ade -at).

Gifva (ge), gaf, gifvit. Perf, partic. gifven.

Gitta, gittade (gat, gitte), gittat. Pres. ind. gitter.

Gjuta, göt (icke »gjöt»), gjutit.

Glida, gled, glidit.

Glädja (gläda), gladde, gladt 1. glädde, glädt (icke »glätt»).

Gläfsa, gläfste, gläfst (^Zd/Mcic, gläfsat).

Glänta, gläntade, gläntat.Oläppa, gläppte, glåppt

Glätta, glättade, glättat.

Glömma, glömde, glömt {icke »glömmit»).

Gnaga, gnagde, gnagt (Gsv. gnog, gnagit).

Gnida, gned, gnidit (dial. »giii, gnidde, gnitt»).

Graf va, grof, graf vit (dial. »grafde, graft»). Jfr Gräfva.

Gråta, grät {icke »gret»), gråtit,

Gräfva, gräfde, gräft. Jfr Grafva.

Gröpa (grofmala), gröpade, grö-pat.

Gröpa (urhàlka), gröpte, gröpt.

Gå, gick {icke »geck»), gått. Imperat. gå (Gsv. o. dial. gäck). Perf. part. gången. Arkai-stiskt nyttjas gånga, gångar, gängade o. gångande.

Gälda (betala), gäldade, gäldat (Gsv. guldit). Perf. partic.

\ gulden {ogulden) nyttjas ad-

' jektiviskt.

Göra {icke »gjöra»), gjorde, gjort.

114» Hafva, hade {icke »hadde»), haft {icke »hafvit»). Pres. ind. har {hafver), plnr. hafva {ha), hafven {han).

Heta, hette {het), hetat.

Hinna, hann {icke »hant»), hunnit (Gsv. o. dial. »hinde, hint»). Pres. ind. hinner {icke »hinder»).

Hjelpa, hjelpte 1. halp, hjelpt 1. hulpit (dial. »hjälp, hjulpit»). Perf. partic. hulpen {ohulpen).

Hugfällas. Se Håg fällas.

Hugga, högg, huggit (icA;e»huggde, huggt»).

Hvila, hvilade, hvilat {icke »hvilde» 1. »hvilte» o. »hvilt»).

Hvina, hven, hvinit {ej gärna . »hvint»). c, ;

Hväsa, hväste, hväst.

Hvässa, hvässle, hvässt {hväs-sade, hvässat).

Hågfällas {hugfällas), hågfäll-des, hågfälts.

Hålla, höll, hållit {icke »höllt», »hällde» 1. »hällt»). Imper. Ad/t -{icke »hålt»). Jfr hushåUa {-ade, -at).

Häda, hädade {hädde), hädat. Perf. partic. hädad o. hädd (i uttr. »Som man är klädd, så blir man hädd»).

Häfva, häfde (Gsv. hof, pl. hofvo), häft {häfvit).

Hölja, höljde, höljt {icke »höide, hölt»).

Höta, hötte, hött {icke »bötade, hötat»).

Idas {ids, iss), iddes, idits {idts). Pres. ind. idas, ides, ids, iss.

Indela, indelade, indelat. Perf. partic. indelad o. indelt {armé, soldat, regemente o. s. v).

Kalla, kallade {icke »kallte»), kallat.

Kesa, keste, kest {kesade, kesat).

Klicka, klickade, klickat. Imperf. opers. klack (»Det klack till i bröstet»).

Klifva, klef, klifvit.

Klinga, klingade, klingat (poet. klang, klungit). Pres. ind. klingar.

Klippa {icke »klyppa»), klippte {icke »klöpp»), klippt.

Klyfva, klöf {klyfde), klufvit {icke »klyfvit»). Jfr tvekluf-ven (o. tveklyfd).

Kläcka, kläckte, kläckt.

Kläda {klä), klädde, klädt {icke »klätt»).Kny, knydde, knytt.

Knysta, knystade {ej gäma »kny-ste»), knystat (icke »knyst»; jfr subst. knyst).

Knyta, knöt, knutit (icke »kny-tit»). Jfr sammanknuten.

Knösa (sönderslå), knöste, knöst.

Koka, kokade, kokat (kokte, kokt). Perf. partic. kokad och kokt (hårdkokt, inkokt).

Krymma (kräla), krymde, krymt.

Krympa, krympte, krympt o. krumpit (icke »krympit»).

Krypa, kröp, krupit (icke »kry-pit»). Jfr hopkrupen.

Krysta, krystade, krystat (kryste, kryst).

Kräfva, kräfde, kräft (Gsv. krafde, kraft. Jfr okrafd, sjelfkrcljdr~6^ subst. kraft).

Kunna, kunde (icke »kunne»), kunnat. Pres. ind. kan, pl. kunna. (Se 106. 9. b. och c.).

Köpa, köpte, köpt (icke »köpit»).

Köpsl^ köpslog, köpslagit (1. 'Slagade, -slagat).

Le, log, lett.

Leda (le), ledde, ledt.

Leda (röra en led), ledade, ledat.

Ledas (leds), leddes, ledts. Pres. ind. ledes o. leds.

Lefva, lefde, lefvat (icke »Ijft» 1. »lefvit). Jfr belefvad, ut-lefvad o. d.

Leta, letade {ej gärna »lette»), letat (icke »lett»; jfr adj. ledt, af led, o. sup. lett, af le).

Ligga, låg, legat (icke »liggit» 1. »lågat»).

Lika (intr. o. opers.), likade, likat. Jfr Förlika.

Lipa, lipade (icke »lep»), lipat.

Lita, litade (let), litat. Pres. litar (liter). Jfr Förlita o. Låta.

Ljuda, ljöd (icke »IM»), ljudit (i vitter framställning stundom ljudade, ljudat). Jfr Lyda.

Ljuda (frambringa ett visst ljud), ljudade, ljudat.

Ljuga, ljög (ej gärna »lög»), ljugit. , —

Ljuta, ljöt, ljutit.

Lofva, lofvade, lofoat (icke »löfte, loji^; jfr subst. loft).

Lycka, lyckte, lyckt. (»Inom lyckta dörrar»).

Lyda, lydde (icke »löd»), lydt. Jfr Ljuda o. Lyss.

Lyfta, lyfte, lyft (hällre än lyf-tade, lyftat). Pres. ind. lyfter.

Lyss (i st. f. »lyds», Gsv.- »lydas»), lyddes, (lytts). Märk lyssna, lyssnade, lyssnat i ungefär samma betydelse. Jfr Idas, Ledas o. Låts samt Lyda.

Lyster, pres. ind. — Pres. inf. lysta o. imperf. lyste förekomma sällan. Jfr Lysa.

Låda. Se Vidlåda.

Låna, lånade, lånat (ej gäma »lånte, lånt»).

Låsa (en dörr), låste, låst (låsit). Jfr Läsa.

Låta (icke »lätta»), lät (icke »låt», »let» 1. »lätt»), låtit (icke »lät-tit»). Jfr Lita.

LåU (låss), låddes, låts. (Vanligare är låtsa i denna bet.).

Läcka, läckte, läckt (ej gäma »läka, läkte, läkt» i denna bet.).

Lägga, lade (hvardagsspr. la\ icke »lag»), lagt (icke »laggt» 1. »läggit»).- 135 -

Låna, lånte, länt {lånade, lånat). Jfr Låna, som är vida mer i bruk.

Lär {lärer), pl. lära, låren (hjelpv.) nyttjas endast i pres. Jfr lära.

Läsa (en bok), läste (Gsv. »las»), jjr-,- läst {läsit). Jfr heläsen {he-^ . läst) ocb förläst.

Läsa (stänga med lås), läste, läst {icke »läsit»). Jfr Låsa.

Löda, lödde, lödt {icke gärna »lödit»).

Löna, lönade, lönat {ej gärna »lönte, lönt»). Jfr aflönad, belönad {belönt) o. d.

Löpa, lopp, pl. lupo, 1. löpte, lupit {löpt). Jfr Anlöpa, Belöpa sig. Förlöpa o. Förlöpa sig.

Mala, mol 1. malde, malit (ej »malt»; jfr subst. malt). I Finl. mol, malit o. malade, malat. Jfr Förmala.

Mana, manade, manat, {ej »mante, mant»). Jfr sjelfmant.

Mena, menade, menat (i vårdadt språk ej gärna »mente, ment»). Jfr Förmena.

Meta, metade, metat {icke gärna »mette, mett»). Jfr Mäta.

Mista, miste, mist (bällre än mistade, mistat). Pres. ind. mister {mistar).

Mjäka, mjäkte, mjäkt (dial. äfven mjäkade, mjäkat).

Mylla, myllade, myllat.

Må, mådde, mått. Pres. ind. mår.

Må (bjelpv.), måtte. — Pres. må.

Måla, målade, målat {ej »målte, målt»).

Månde, imperfektform, som nyttjas i enstaka uttryck: Hvad månde blifva der af f o. d.

T^sty^

Måste (pres. och imperf. ind.>, måst. Pres. inf. »mågtat och sup. »måstat» äro provinsia-lismer).

Mäkta, mäktade, mäktat.

Mäla, mälde {mälte), mält.

Mälta, mältade {mälte), mältat.

Mänga, mängde, mängt. Pres. ind. mänger {icke »mängar»).

Mäta, mätte, mätt {mäiit). Perf. partic. mätt {mäten). Jfr Meta.

Möda {sig), mödade, mödat.

Möka (uppmjuka), mökade, mö-kat {mökte, mökt). (Föråldr.).

Neka, nekade, nekat {ej »nekte, r^t»).

Niga, neg, nigit.

Njuta, njöt, njutit.

Nypa, nöp, nupit {icke »nypit» 1. »ny£t»). Jfr hjertnt^en.

Nysa, nös {nyste), nysit 1. nyst {icke »nusit»). ~

Nåde (vare nådig) nyttjas endast i uttr. Gud nåde {mig, dig, oss o. s. v.).

Nåda (nita), nådade, nådat.

Nämna, nämnde, nämnt {nämde, nämt). Jfr namn.

Nännas, nändes, nänts. Pres. ind. näns.

Näpsa, näpste, näpst {icke »näp-sit» 1. näpsat»).

Nästa, nästade, nästat {näste, näst). Pres. nästar o. näster.

Nöjas, nöjdes, nöjts.

Nöta, nötte, nött {icke »nötit»).

Omaka, omakade, omakat.

Oqväda, oqvädade, oqvädat. Jfr Qväda.

Oskära, oskärade, oskärat. Pres. ind. oskärar. Jfr Beskära o. Skära.

Peka, pekade, pekat {ej gärna »pekte, pekt»).- 136 -

Pipa, pep, pipit.

Plysa (noppa), plyate, plyst.

Prisa, prisade, prisat.

Qoida, qved {qvidde), qvidit (icke »qvidt»; jfr adj. qvitt).

Qväda, qvad (sällan pl. »qvàdo») 1. qvädde, qvädit. Jfr Oqväda,

Qväfva, qväfde, qväft (Gsv. qvafde, qvaft; jfr adj. qvaft, af qvaf).

Qväka, qvåkte, qväkt.

Qvälja (orsaka qval), qvalde, qvalt. Jfr oqvald.

Qvälja (orsaka qväljning), qvälj-de, qväljt.

Qvälla, qvällde, qvällt.

Qvällas, qvällades, qvällats.

Reda, redde, redt.

Reda (utöfva rederirörelse), re-dade, redat.

Resta (restera), reste (restadé), restatl Pres. ind. rester.

Reta, retade (icke »rette»), retat.

Rista (skära), ristade, ristat (rist). Han ristade runor.

Rista (skaka, intr.), riste, rist. Det riste i benet (af värk).

Rista (skaka, träns.), ristade, ristat (nste, rist).

Rita, ritade (icke »ret»), ritat.

Ropa, ropade, ropat (icke »ropte, ropt»).

Rycka, ryckte, ryckt (icke »^k» o. »ryckrt»).

Ryka, rök, rjjidt (som är vanligare än nmkit; ej »rykte, rykt»; jfi- suEst. rykte och rykt). Jfr Röka.

Rynka, rynkade^ (ej gäma »rynkte»), rynkat.

Ryska (upprycka), rysjcade, ry-skat.

Ryta, röt, T^ftH (icke »rutit»; jfr adj. rutigt, af rutig).

Råda (rå), rådde, rådt (icke »rått»; jfr adj. rått, af rå). Råka, råkade, råkat (ej »råkte, råkt»).

Rädas (räds), räddes, (rädits).

Pres. ind. rädes o. räds. Rödja, rödde, (rödt 1. rödit).

I stället för dessa historiskt riktiga former, af hvilka i synnerhet infinitiven och imperf. för några år sedan ej sällan användes i skrift, nyttjas — för undvikande af kollision med neutr. af adj. röd och supinum af röta — röja, röjde, röjt, som egentligen är ett verb med helt annan betydelse (uppenbara), samt rödja, rödjade, rödjat.

Röka, rökte, rökt (rökade, rökat).

Jfr Ryka. Rösa (uppsätta stenrös), rösade, rösat. ,. '

Röta, rötte, rött. 5

116. iSe (i hvardagsspr. ofta »si»)) såg, sett (icke »sitt»). I biblisk stil heter imperativen si. Simma, simmade, simmat (1. sam, pl. summo, summit). Pres. ind. simmar o. simmer. Imper. sim o. simma. Sinna (tänka), sann, — (poet). Sitta, satt (pl. suto 1. sutto; Gsv. sat, såto), sutit, suttit 1. sétat (icke »sittat» 1. »sittit»). Jfr besuten (besutten) o. försuten (försutten). Sjuda, sjöd, sjudit. Perf. partic.

suden (i uttr. sudna kringlor). Sjunga, sjöng, pl. sjöngo (någon gång söng, pl. söngo), sjungit. I vers stundom sang (pl. sungo), sungit, som förutsätta inf. »singa» (jfr T. »singen»). Sjunka, sjönk (sönk), sjunkit.- 137 -

Skada, skadade (Gsv. äfven skadde), skadat. Jfr oskadd.

Ska/va, skaf de (Gsv. skof), skaf-vit (ej garna »skaft»; jfr subst. skaft). Perf. partic. skafven o. skafd. I Finl. skaf-vade, skafvat o. skof, skafvit.

Skapa, skapade (Gsv. äfven skop), skapat (icke »skapte, skapt»).

Skifta, skiftade, skiftat. Jfr Gsv. perf. partic. oskift (»af bo oskift o»).

Skilja, skilde, skilt (skiljde, skiljt).

Skina, sken, skinit (ej »skint»).

Skira, skirade, Skirat och för vissa betydelser skirde, skirt (»skirdt smör»).

Skjuta, sköt (icke »skjöt»), skjutit.

Skola, skulle, skolat (icke »skul-lat»). Pres. skall, pl. skola (se 106, 9. c.).

Skola (banna; inöfva, tämja), skolade, skolat.

Skona, skonade, skonat (ej gärna »skonte, skönt»).

Skrida, skred, skridit.

'^krinna (jskrida, glida), skrann,

\ skrunnit. (Mest i Finland).

Skrymma, skrymde, skrymt (dial. skrymmade, skrymmat).

Skrympa, skrympte, skrympt (skrumpit). Perf. i^Bxtxo. skrumpen nyttjas adjektiviskt.

Skryta, skröt, skrutit (icke »akry-tit»). '

Skräda, skrädde, skrädt.

Skräppa, (skräppte, skräppt). Mest i infin. tillsammans med skryta.

Skygga, skyggade, skyggat. Jfi-Öfverskygga.

Skyla, skylde, skylt.

Skylla, skyllde, skyllt.

Skälfva, skälfdfi o. skalf (icke pl. »skulfvo»), skälft (ej gärna »skälfvit»).

Skära, skar, skurit (icke »skärde» o. »skärit»). Jfr Beskära o. Oskära.

Skölja, sköljde, sköljt (icke »skölde, skölt»).

Skönja, skönjde, skönjt (icke »skönde, skönt»; jfr adj. skönt, af skön). '

Sleka, slekte, slekt (slekade, sle-kat).

Slinka, slank, slunkit. , Lic v^ -

Slinta, slant. (»Slunto» o. »sluntit» förekomma sällan). ^ lUi-f

Slipa, slipade, slipat.

Sluka, slukade 1. slök, slukat (icke »slukte, slukt» 1. »slii-kit»).

Sluta, slutade, slutat o. slöt, slutit. Ex. Slutar, slutade, har slutat (ett arbete); Sluter, slöt, har slutit (fred). Jfr Besluta.

Slå, slog, slagit (icke »slajit»).

Sldss (icke »släs»), slogs, slagits (icke »slajits»).

Släpka, släckte, släckt (icke »släckit»).

Smeka, smekte, smekt (icke »sme-kade, smekat»).

Smida, smidde (icke »smed»; jfr subst. smed), smidt (smidit).

Smita, smet, smitit.

Smyga, smög, smugit (icke »smy-

git»). ^Mviy.

Smälla, smällde, smällt (intrans, äfven small, sällan pl. smullo, icke »smullit»).

Smälta, smälte, smält, intr. äfven smalt, plur. smulto, smultit- 138 -

(icke »smältade, smältat). Jfr Försmälta.

Smörja, smorde, smort (icke »smörjde, smörjt»).

Snida, snidade, snidat. Pres. ind. snidar (o. snider).

Snyta, snöt, snutit {icke »snytit»).

Snärja, snärjde, snärjt (o. snärde, snärt; Gsv. »snarde, snart»). Perf. partic. snärjd, snard (o. snärd).

Snöra, snörde, snört (dial. snö-rade, snörat).

Sofva, sof, sofvit {icke »sufvit»).

Sopa, sopade, sopat {icke »sopte, sopt»). •

Spara, sparade, sparat {sparde, spart). Pres. ind. sparar o.

' spar. Jfr ospard (möda).

Spela, spelade, spelat {icke Y /j&spelte, spelt»). Pres. ind. spelar. Jfr jämnspelt o. upp-spelt.

Sprida, spridde {spred, plur. spredo), spridt {spridit).

Springa, sprang (Gsv. o. dial. »språng»), sprungit^

Spritta, spratt. (Imperf. pl. »sprutto» och sup. »spruttit» brukas säUan).

Sprätta, sprätte, sprätt (i bet. uppsprätta äfven sprättade, sprättat).

Späda, spädde, spädt {spädit).

Spörja, sporde, sport. Pres. ind. akt. spörjer {spör); pres. ind. pass. spörjes, spörjs o. spörs.

Sqvimpa, sqvimpar, sqvimpade, sqvimpat. Pres. ind. sqvimpar o. sqvimper.

Sqväka, sqväkte, sqväkt.

Sqvätta, sqvätte (sing. intråns, äfv. sqvatt), sqvätU

Sticka (stinga), stack, stuckit. Jfr sticka {-ade, -at) o. Stinga.

Stilla, stillade (Gsv. »stillte»), stillat.

Stinga, stungo (plur.), stungit. ^^ I st. f. imperf. ind. »stäng»,. ^ som är obrukl., nyttjas stack.

Stinka, stank. (Imperf. ind. plur. »stunko» o. supin. »stunkit» äro obrukliga). Jfr stänka.

Stjelpa, stjelpte {stalp förekommer någon gång såsom inträns.), stjelpt.-^

Stjäla, stal, stulit {icke »stjälit»).

Strida^ stridde, stridt {stred, stridit).

Stryka, strök, strukit {icke »stry-kit»). Jfr struket {mkl), jämn-struken o. d.

Stupa (falla), stupade (imperf. ind. sing. intr. äfv. stöp, pl. stöpo), stupat.

Stupa (slå med ris), stupade, stupat.

Styggas, styggdes, {stygts).

Stå (Gsv. äfv. stånda), stod, stått {icke »stog, stajit» 1. »stagit»). Imp. stå (Gsv. statt). Perf. partic. stådd {oförstådd) o. stånden {nattstånden, utstån-den, öfverstånden).

Städja, stadde {icke »städde»), stadt. Pres. ind. städjer {städer), plur. städja. Onödigtvis har man sökt införa böjningen städja, städjade, städjat.

Stödja {stöda), stödde, stödt {icke (»stödit»). Pres. ind. stödjer o. stöder, plur. stödja. Jfr stöta, stötte, stött.

Störta, störtade {icke »störte»), störtat.

Suga, sög, sugit {icke »sugade, sugat»).- 139 -

Svara, svarade, svarat {icke »Bvarte, svart»; jfr adj. svart).

Sveda, svedde, svedt.

Svedja, svedjade, svedjat.

Svinga, svingade, svingat. I vers förekommer stundom imperf. ind. sing. svang.

Svinna, svann, svunnit. (Mest i bunden stil i st. f. försvinna).

Svälja, sväljde, sväljt {icke »svalde, svalt» 1. »sväljit»). Jfr Svälta o. adj. svalt, af sval.

Svälla, svällde, svällt {icke »svall, svällit»). Perf. partic. svullen nyttjas adjektiviskt.

I (intrans.), svultit.

Svälta ^(trans. o. intr.), svälte, svält.

Svärja (svära), svor, svurit (icke »svärjit»). Pres. ind. svärjer o. svär. Jfr Besvärja o. Besvära.

Syna, synade^ synat {icke »synte, synt»). Jfr Synas.

Synas (depon.), syntes, synts (icke »synats»). Jfr Syna.

f(göra sur), syrade, syrat.

^y^^ Kblifva sur), syrde, syrt.

Säga, sade (hvardagsspr.«a'), sagt {icke »saggt»).

Sälja, sålde, sålt {icke »säljde»

0. »säljit»).

Sämjas, sämdes, sämts {sämjdes, sämjts 1. sämjats).

Sända, sände, sändt (icke »sänt»).

Sänka, sänkte, sänkt {icke »sän-kit»).

Sätta, satte, satt {icke »satt, sättit»). Jfr Sitta.

116, Taga, tog, tagit (icke »tajit»

1. »tatt»).

Tala, talade, talat {ej gärna »talte, talt», men ha otalt med någon o. opåtalt. Jfr Betala.

Tappa (af tapp), tappade, tappat.

Tappa (förlora), tappade, tappat {icke »täppte», ej häller »tappt» utom i uttrycket ge tappt).

Tiga, teg, tegat {tigit). I bibeln förekommer imperf. »tigde».

Tillbringa, tillbragte, tillbragt {tillbringade, tillbringat). Pres. ind. tillbringar. Jfr Bringa

0. Uppbringa.

Tillvälla, tillvällade, tillvällat. Jfr Välla.

Tjena, tjenade, tjenàt (hällre än tjente, tjent). Jfr vara tjent med, ett förtjent {oförtjent) loford, uttjent o. s. v.

Tjusa, tjusade, tjusat 1. tjuste, tjust. (Gsv. »kjusa, kjuste, kjust»). Pres. ind. tjusar. Jfr Förtjusa.

Tjuta, tjöt, tjutit.

Trifvas, trifdes {ej gärna »trefs»), trifts {trifvits). Pres. ind. trifves o. trifs. Jfr adj. trefven.

Trycka, tryckte, tryckt {icke »tröck, tryckit»).

Tryta, tröt, trutit {ej gärna »tiytit»). Jfr Förtryta samt andtruten o. o förtruten.

Träda, trädde, trädt {icke »trättv

1. »trädit»). Jfr träta.

{Tvaga, tvog), tvagit. Perf. partic. tvagen. Jfr Två.

Tvina, tvinade, tvinat.

Tvinga, tvingade, tvingat (o. tvang, tvungit). Pres. ind. tvingar. Perf. partic. tvungen nyttjas adjektiviskt.

Tvinna, tvinnade, tvinnat (sällan tvann, tvunnit).

Två, tvådde,{tvått). Jfr Tvaga.

Ty (förslå), tydde, tytt.

Ty (sig till), tydde, tytt.

Tyda (förklara), tydde, tydt.

Tåla, tålde (icke »tàlte»), tålt.

Tälja (skära), täljde, täljt (icke »täljit»).

Tälja (räkna), täljde, täljt o. tålde, talt.

Tämja, tamde, tamt (1. tämde, tämt, ej gärna »tämjde, tämjt»). Jfr adj. tam.

Tänja, tänjde, tänjt (icke »tände, tänt»). Jfr tända, tände, tändt.

Tör, torde, —.

Töras, tordes, torts (icke »tordas, törsts»).

Undvara, —, undvarit. Pres. ind. fattas. I stället nyttjas umbär, är utan o. d.

Unna, unnade, unnat (Gsv. unde, unt). Jfr uttrycket väl undt.

Uppbringa (fartyg), -bringade, -bringat. Perf. partic. uppbringad. Jfr uppbragt, vred, samt Bringa o. Tillbringa.

Vaka, vakade, vakat. Imper. vaka o. vak (i uttr. vak upp.').

Vallfärda, vallfärdade, vallfärdat torde kunna nyttjas vid sidan af vallfärdas. Jfr affärda o. utfärda.

Vara, var, plur. voro, varit (dial. »vurit» 1. »vatt»).

Varda, vardt (icke »värd»), pl. vordo, vordit (icke »vurtit»). Jfr Antvarda.

Vederfaras, vederfors, vederfarits. Perf. partic. vederfaren (se 111).

Veta, visste, vetat (icke »visst»; jfr adj. visst, af viss). Pres. ind. o. imper. sing. vet (se 106. 9. b. ocb c.).

Vetta, vette (vettade), vettat-Pres. ind. vetter o. vettar.

Vidlåda, vidlådde, vidlådit (vid-lådade, vidlådat).

Viga, vigde, vigt (vigit). I Finland ofta vea. viait^

Vika, vek, vikit (icke »vikte, vikt»). Jfr hopviken (o. hopvikt), uppvikt (o. uppviken).

Vilja (icke »vela»), ville, velat. Imper. vilj (liksom skilj). Jfr Bevilja.

Villfara, villfor, villfarit.

Vinna, vann (icke »vant»), vunnit.

Visa, visade, visat (ej gäma »viste, vist»; jfr adj. vist, af vis).

Vräka, vräkte, vräkt (^tgv. vrok,\jy' vräkit, träns.). ^^

Vålld^T^lade (icke »vällde»), vållat. Pres. ind. vållar o. våller.

Vädja, vädjade, vädjat. I Gsv. (lagspr.) förekommer sammans. lagvadd (sak).

Väfva, väfde, väft (Gsv. vof, väfvit).

Väga, vägde, vägt (Gsv. vog, vägit, intr.).

Välja, valde, valt (icke »väljde, väljt» 1. »väljit»).

Välla, vällde, vällt. Jfr Tillvälla.

(köra med vält), vältade,

Välta vältat.

(stjelpa), välte, vält.

Vämjas, vämjdes, vämjts {väm-des, vämts).

Vända, vände, vändt (icke »vänt»). Jfr Vänja.

Vänja, vande, vant (1. möjl. vänjde, vänjt, icke »vände, vänt»). Jfr Vända.

Värdes förekommer ibland sås. pres. konj. eller imper., ytterst— 141 —

sällan sås. pres. eller imperf. ind.

Värdigas, värdigades, värdigats. Värja, värjde, värjt (Gsv. »varde,

vart»). Värpa, värpte, värpt. Väæa, väæte (Gsv. »vax»), plur. väæte 1. vuæo, väæt (vuæit; jfr subst. väæt). Perf. partic. vuæen. Jfr fullvuxen 1. full-väæt o. välväæt Yfvas, yfdes, yfts. Pres. yfves

0. yfs.

\yrade, yrat (om feber-Yra < sjuka).

\yrde, yrt (om snö o. d.). Ysta,^ ystade, ystat 1. yste, yst. Åka, åkte, åkt (dial. »åkade, åkat»).

Älta, ältade, ältat (dial. »älte, ält»).

Ånga (tränga), 'mtv.,ängde, ängt. Ärja (plöja), ärjde, ärjt (dial.

»årde, ärt»). Öda, ödde, ödt. Öfverskygga, öfverskyggde, öf-

verskyggt. Jfr Skygga. Öfvervara, öfvervar, öfvervarit. Presens fattas. I stället kan man nyttja bevista, deltaga

1, vara närvarande vid o. d. Öka, ökade, ökat (ökte, ökt).

Pres. ind. ökar {öker), 117. Af ålderdomliga verbalformer äro några omtalade i det föregående. Se t. ex. 105. 3. Anm. 5. (om afledningsbokstaf-ven j), 105. 6. (om starka verbalformer; jfr 118—116) samt 106. 2. Anm. o. 108. Anm. 2. (om äldre former af pres. ind.). — Här må tilläggas, att ännu pä 1600- och 1700-talen -t och -st förekomma såsom personaländel-

ser i 2:dra pers. sing. af presens och imperf. ind. Ex. kant, skalt och viHl)t; blef st, lågst, lätst, togst, värst {vart, vast), vetst och äst för kan, skall, vill, blef, låg o. s. v.

118. Latinsica verbalformer framträda ej sällan i svensk skrift, exempelvis följande, af hvilka många nyttjas substantiviskt.

a. Infinitivus presens aktivum. Ex. Esse, vara. »Det var han>/ (Dumbom), »som skillna'n fann emellan esse och non esse». (Kellgren). Meme'nto mön! Tänk på att dö (på döden)!

Anm. Uttrycket »vara i sitt esse» är en efterbildning af det franska »étre à son aise».

b. Infinitivus perf. aktivum. Ex. Recept sse, »att hafva mottagit» ; mottagningsbevis.

c. Pres. ind. aktivum. Ex. Debet, »han (hon) är skyldig»; skuldräkning, skuld. Deficit, »det fattas»; brist. Fäbula döcet, »fabeln lär»; deraf hemtar man den lärdomen att. .. Fäcit, »det utgör»; ett genom räkning funnet tal. Kredit (Lat. crèdit), »han (hon) betror»; tillgodohafvande i räkning. Ne'^scit occäsum, »den vet icke af (känner icke) någon nedgång» (om nordstjernan). Kla-mämus (Lat. clamämus), »vi ropa»; jämmer, olåt, stoj. Non possumus, »vi kunna icke»; (påf-ligt) afslag på en anhållan. Te Déum laudämus! »O Gud, vi lofve Dig!». Vestigia te*rrent, »spåren skrämma». Nömina sunt odiösa, »namn äro förhatliga»; »inga namn!» — 141 —

sällan sås. pres. eller imperf. ind.

Värdigas, värdigades, värdigats. Värja, värjde, värjt (Gsv. »varde,

vart»). Värpa, värpte, värpt. Väæa, väæte (Gsv. »vax»), plur. väæte 1. vuæo, väæt (vuæit; jfr subst. väæt). Perf. partic. vuæen. Jfr fullvuxen 1. full-väæt o. välväæt Yfvas, yfdes, yfts. Pres. yfves

0. yfs.

\yrade, yrat (om feber-Yra < sjuka).

\yrde, yrt (om snö o. d.). Ysta,^ ystade, ystat 1. yste, yst. Åka, åkte, åkt (dial. »åkade, åkat»).

Älta, ältade, ältat (dial. »älte, ält»).

Ånga (tränga), 'mtv.,ängde, ängt. Ärja (plöja), ärjde, ärjt (dial.

»årde, ärt»). Öda, ödde, ödt. Öfverskygga, öfverskyggde, öf-

verskyggt. Jfr Skygga. Öfvervara, öfvervar, öfvervarit. Presens fattas. I stället kan man nyttja bevista, deltaga

1, vara närvarande vid o. d. Öka, ökade, ökat (ökte, ökt).

Pres. ind. ökar {öker), 117. Af ålderdomliga verbalformer äro några omtalade i det föregående. Se t. ex. 105. 3. Anm. 5. (om afledningsbokstaf-ven j), 105. 6. (om starka verbalformer; jfr 118—116) samt 106. 2. Anm. o. 108.

Anm. 2. (om äldre former af pres. ind.). — Här må tilläggas, att ännu pä 1600- och 1700-talen -t och -st förekomma såsom personaländel-

ser i 2:dra pers. sing. af presens och imperf. ind. Ex. kant, skalt och viHl)t; blef st, lågst, lätst, togst, värst {vart, vast), vetst och äst för kan, skall, vill, blef, låg o. s. v.

118. Latinsica verbalformer framträda ej sällan i svensk skrift, exempelvis följande, af hvilka många nyttjas substantiviskt.

a. Infinitivus presens aktivum. Ex. Esse, vara. »Det var han>/ (Dumbom), »som skillna'n fann emellan esse och non esse». (Kellgren). Meme'nto mön! Tänk på att dö (på döden)!

Anm. Uttrycket »vara i sitt esse» är en efterbildning af det franska »étre à son aise».

b. Infinitivus perf. aktivum. Ex. Recept sse, »att hafva mottagit» ; mottagningsbevis.

c. Pres. ind. aktivum. Ex. Debet, »han (hon) är skyldig»; skuldräkning, skuld. Deficit, »det fattas»; brist. Fäbula döcet, »fabeln lär»; deraf hemtar man den lärdomen att. .. Fäcit, »det utgör»; ett genom räkning funnet tal. Kredit (Lat. crèdit), »han (hon) betror»; tillgodohafvande i räkning. Ne'^scit occäsum, »den vet icke af (känner icke) någon nedgång» (om nordstjernan). Kla-mämus (Lat. clamämus), »vi ropa»; jämmer, olåt, stoj. Non possumus, »vi kunna icke»; (påf-ligt) afslag på en anhållan. Te Déum laudämus! »O Gud, vi lofve Dig!». Vestigia te*rrent, »spåren skrämma». Nömina sunt odiösa, »namn äro förhatliga»; »inga namn!» — 141 —

sällan sås. pres. eller imperf. ind.

Värdigas, värdigades, värdigats. Värja, värjde, värjt (Gsv. »varde,

vart»). Värpa, värpte, värpt. Väæa, väæte (Gsv. »vax»), plur. väæte 1. vuæo, väæt (vuæit; jfr subst. väæt). Perf. partic. vuæen. Jfr fullvuxen 1. full-väæt o. välväæt Yfvas, yfdes, yfts. Pres. yfves

0. yfs.

\yrade, yrat (om feber-Yra < sjuka).

\yrde, yrt (om snö o. d.). Ysta,^ ystade, ystat 1. yste, yst. Åka, åkte, åkt (dial. »åkade, åkat»).

Älta, ältade, ältat (dial. »älte, ält»).

Ånga (tränga), 'mtv.,ängde, ängt. Ärja (plöja), ärjde, ärjt (dial.

»årde, ärt»). Öda, ödde, ödt. Öfverskygga, öfverskyggde, öf-

verskyggt. Jfr Skygga. Öfvervara, öfvervar, öfvervarit. Presens fattas. I stället kan man nyttja bevista, deltaga

1, vara närvarande vid o. d. Öka, ökade, ökat (ökte, ökt).

Pres. ind. ökar {öker), 117. Af ålderdomliga verbalformer äro några omtalade i det föregående. Se t. ex. 105. 3. Anm. 5. (om afledningsbokstaf-ven j), 105. 6. (om starka verbalformer; jfr 118—116) samt 106. 2. Anm. o. 108.

Anm. 2. (om äldre former af pres. ind.). — Här må tilläggas, att ännu pä 1600- och 1700-talen -t och -st förekomma såsom personaländel-

ser i 2:dra pers. sing. af presens och imperf. ind. Ex. kant, skalt och viHl)t; blef st, lågst, lätst, togst, värst {vart, vast), vetst och äst för kan, skall, vill, blef, låg o. s. v.

118. Latinsica verbalformer framträda ej sällan i svensk skrift, exempelvis följande, af hvilka många nyttjas substantiviskt.

a. Infinitivus presens aktivum. Ex. Esse, vara. »Det var han>/ (Dumbom), »som skillna'n fann emellan esse och non esse». (Kellgren). Meme'nto mön! Tänk på att dö (på döden)!

Anm. Uttrycket »vara i sitt esse» är en efterbildning af det franska »étre à son aise».

b. Infinitivus perf. aktivum. Ex. Recept sse, »att hafva mottagit» ; mottagningsbevis.

c. Pres. ind. aktivum. Ex. Debet, »han (hon) är skyldig»; skuldräkning, skuld. Deficit, »det fattas»; brist. Fäbula döcet, »fabeln lär»; deraf hemtar man den lärdomen att. .. Fäcit, »det utgör»; ett genom räkning funnet tal. Kredit (Lat. crèdit), »han (hon) betror»; tillgodohafvande i räkning. Ne'^scit occäsum, »den vet icke af (känner icke) någon nedgång» (om nordstjernan). Kla-mämus (Lat. clamämus), »vi ropa»; jämmer, olåt, stoj. Non possumus, »vi kunna icke»; (påf-ligt) afslag på en anhållan. Te Déum laudämus! »O Gud, vi lofve Dig!». Vestigia te*rrent, »spåren skrämma». Nömina sunt odiösa, »namn äro förhatliga»; »inga namn!»- 142 -

d. Pres. konj. aktivum. Ex. Flat justrtia, pèreat mu'ndus, Rättvisa mà skipas, och verlden mà förgås (äfven otii verlden derigenom skulle gà under). Prosit! »Mà det pgna!» Väl be-komme! Eequiescat in päce! Hvile han (hon) i frid! Vwat! Lefve 1 Si't venia ve'rbo, »mà uttrycket tillåtas», med förlof sagdt.

e. Pres. ind. passivum. Ex. Approbätur, »han (hon) godkän-nes»; betyget »godkänd». Im-probätur, »han (hon) underkännes» ; betyget »underkänd» (kug-gad). Laudatur, »han (hon) berömmes »; betyge t » ber Ömlig ». Vidètur, »det synes»; intyg.

f. Pres. konj. passivum. Ex. Audiätur et agitera pa'rs, äfven den andra parten (motparten) bÖr höras (fà framställa sin uppfattning). Imprimåtur, »(boken) mà (fàr) tryckas»; af censuren gif-vet tillstånd att låta trycka en skrift.

g. Perf. ind. aktivum. Ex. (Pater,) peccåvi, (Fader,) jag har felat. Vidi, »jag har sett» (tagit kännedom om). Vtdimus, vi hafva sett (jfr vidimera). Acce*ssit, »han har kommit nära» (målet); ett slags belöning vid täflingar i vissa lärda och vittra samfund.

h. Futurum ind. aktivum. Ex. Ille fädet, han skall göra det.

i. Imperat. pres. Ex. Divide et impera! Söndra och herskal Festlna le'nte! Skynda varligt! Memento, kom i hàg (»Memento möri»! Tänk pà döden!); påminnelse (»gifva någon ett me-

mento»). Nöli me ta*ngere! »Lät bli att röra mig!» (växt- och sjukdomsnamn). Vale! Farväl! Verte! Vänd! Vide! Se!

j. Participium pres. aktivum. Ex. Absens, frånvarande. Deponens (neutr. plur. depone'ntta), »nedläggande» (»verbum deponens», verb som »nedlägger sin passiva betydelse»). Döcens (plur. mask. och. fem. doce^ntes),» undervisande» ; docent. Intervè-niens, mellankommande (»teVtius interveniens», en tredje person, hvilken uppträder som medlare mellan tvà tvistande). Nötens völens (plur. nolentes, volentes), »icke viljande, viljande», mot eller med sin vilja, • med ondo eller godo. Presens (Lat. præsens), »närvarande». Eespo^ndens, »svarande»; som i en kateder försvarar en lärd afhandling, respon-dent. Jfr de många låneord på -ant och -ent, som härstamma från dylika participier eller äro bildade i analogi med sådana låneord, t. ex. acceptant, konsonant, predikant, protestant, va-kant; assistent, disponent, intendent, konvalescent, opponent (Lat. oppönens), patient, president, student.

k. Participium futurum akt. Ex. Futürus {-a, -um), skolande blifva, som kommer att ske. Abitürus, som kommer att (står i begrepp att) af gå; abiturient (plur. abituri).

1. Participium perfektum passivum. Ex. Mutåtis mutandis, med nödiga ändringar (jfr m.). Eæpre^ssis veVbis, i tydliga ord. Vice versa, tvärtom.- 143 -

m. Participinm futurum pas-sivum. Ex. Amandus, mask., Amanda, fem., som skall (kommer att) älskas. Mutätis (perf. partic.) mutandis, »sedan det, som bör ändras, blifvit ändradt», med nödiga ändringar. Prestan-dum (pl. -da), någonting som man är skyldig att verkställa eller erlägga. Promove'ndus (plur. promovendi), som skall promoveras (erhålla en doktorsgrad). Jfr låneorden på -and och -end, hvilka äro bildade af dylika participier, t. ex. konfirmand (som skall konfirmeras), multiplikand; addend, dividend, legend, pro' movend, subtrahend.

n. Gerundium aktivum (närmast motsvarande pres. inf. akt. i svenskan). Ex. Consilium abe-undi, »råd att afgå» (frivilligt af-lägsna sig); ett mildare slag af förvisning från läroanstalter. Mo-dus vivendi, »sätt att lefva»; sätt att kunna lefva i fred oak-tadt inbördes oenighet. Venia concionandi, tillåtelse (för studerande) att predika.

0. Supinum (närmast motsvarande pres. inf. akt. i svenskan). Ex. Miräbile ditctu (af (ticere, säga), underbart att säga (omtala).

Syntaktiska anmilrkningar om verben.

119. Såsom predikat rättar sig i skrifspråket verbet efter subjektet i numerus. Jfr 105. 1.

Från denna regel gifvas dock följande undantag.

1. När det står som formelt subjekt för att starkare framhålla det egentliga subjektet.

rättar sig predikatet efter det förra. Ex. Bet finnes menniskor, som ingen kan lita på.

Anm. 1. En och annan låter i detta fall predikatet rätta sig efter det egentliga subjektet. Ex. Det finnas menniskor, som —

Anm. 2. Det såsom formelt subjekt kan ofta med fördel uteslutas. Ex. Dig tillkommer att lyda i st. f. Det tillkommer dig att lyda. Om så är, kan Jag vara lugn.

2. När flere förenade subjekt i sing. äro antingen i det närmaste liktydiga eller uppräknas med stegrad vigt och det sista står i sing., sä kan predikatet sättas i sing. Ex. Hans mod och djerfhet förvånar alla. Er egen fördel, er ära, ert fosterland ålägger er denna uppoffring. — Om flere subjekt sammanfattas i ett substantiv eller substantiviskt ord, som står i sing., så att uppmärksamheten företrädesvis faller derpå, så bör predikatet stå i sing. Ex. Utseende, tal, blickar, allt är behag hos denna qvinna.

3. Om subjektet är ett s. k. m å 11 s o r d (t. ex. del, hop, hundra, mängd, skara, tusen), som står i sing. och har ett subst. i plur. till (partitiv-) attribut, gäller såsom hufvudregel, att predikatets numerus rättar sig efter det närmast stående substantivet. Men vid sidan af denna regel tillämpas den, att verbet bör stå i sing., om den kollektiva enheten tydligt framträder, och i plur., »om tanken företrädesvis faller på de enskilda föremålen». Ex. - 143 -

m. Participinm futurum pas-sivum. Ex. Amandus, mask., Amanda, fem., som skall (kommer att) älskas. Mutätis (perf. partic.) mutandis, »sedan det, som bör ändras, blifvit ändradt», med nödiga ändringar. Prestan-dum (pl. -da), någonting som man är skyldig att verkställa eller erlägga. Promove'ndus (plur. promovendi), som skall promoveras (erhålla en doktorsgrad). Jfr låneorden på -and och -end, hvilka äro bildade af dylika participier, t. ex. konfirmand (som skall konfirmeras), multiplikand; addend, dividend, legend, pro' movend, subtrahend.

n. Gerundium aktivum (närmast motsvarande pres. inf. akt. i svenskan). Ex. Consilium abe-undi, »råd att afgå» (frivilligt af-lägsna sig); ett mildare slag af förvisning från läroanstalter. Mo-dus vivendi, »sätt att lefva»; sätt att kunna lefva i fred oak-tadt inbördes oenighet. Venia concionandi, tillåtelse (för studerande) att predika.

0. Supinum (närmast motsvarande pres. inf. akt. i svenskan). Ex. Miräbile ditctu (af (ticere, säga), underbart att säga (omtala).

Syntaktiska anmilrkningar om verben.

119. Såsom predikat rättar sig i skrifspråket verbet efter subjektet i numerus. Jfr 105. 1.

Från denna regel gifvas dock följande undantag.

1. När det står som formelt subjekt för att starkare framhålla det egentliga subjektet.

rättar sig predikatet efter det förra. Ex. Bet finnes menniskor, som ingen kan lita på.

Anm. 1. En och annan låter i detta fall predikatet rätta sig efter det egentliga subjektet. Ex. Det finnas menniskor, som —

Anm. 2. Det såsom formelt subjekt kan ofta med fördel uteslutas. Ex. Dig tillkommer att lyda i st. f. Det tillkommer dig att lyda. Om så är, kan Jag vara lugn.

2. När flere förenade subjekt i sing. äro antingen i det närmaste liktydiga eller uppräknas med stegrad vigt och det sista står i sing., sä kan predikatet sättas i sing. Ex. Hans mod och djerfhet förvånar alla. Er egen fördel, er ära,

ert fosterland ålägger er denna uppoffring. — Om flere subjekt sammanfattas i ett substantiv eller substantiviskt ord, som står i sing., så att uppmärksamheten företrädesvis faller derpå, så bör predikatet stå i sing. Ex. Utseende, tal, blickar, allt är behag hos denna qvinna.

3. Om subjektet är ett s. k. m å 11 s o r d (t. ex. del, hop, hundra, mängd, skara, tusen), som står i sing. och har ett subst. i plur. till (partitiv-) attribut, gäller såsom hufvudregel, att predikatets numerus rättar sig efter det närmast stående substantivet. Men vid sidan af denna regel tillämpas den, att verbet bör stå i sing., om den kollektiva enheten tydligt framträder, och i plur., »om tanken företrädesvis faller på de enskilda föremålen». Ex.- 144 -

Ett hundra ynglingar togo studentexamen. En mängd soldater föllo i striden. I detta afseende bör en hel hop omständigheter tagas i beräkning. »Från dagens mödor, glad och trött, en skara landtmän kom». (Runeberg.) En hel skara af landtmän, väpnad^ med liar, drefvo fienderna på flykten.

Bruket är i detta fall mycket vacklande: mänga nyttja alltid pluralis, och några alltid singularis.

Anm. När kollektiva ord, t. ex. adel, allmoge, folk, hop, presterskap, skara o. d., stå ensamma i singularis, akte man sig för att sätta motsvarande pronomen och predikat i pluralis. Ex. Folket sjunger hvad man sätter i händerna på det (icke »dem»). I st. f. Bröllopsskaran begaf sig till kyrkan, der de gingo in» måste man skrifva: . . . der den gick in eller Bröllopsgästerna begåfvo sig till kyrkan, der de gingo in. I st. f. »Mannen såg en ynglingaskara vandra åt samma håll som han sjelf. De tilltalade honom» bör det heta: ... en skara (af) ynglingar ... De tilltalade ... Jfr dessutom Johan III beslöt ut-kräfva hämd på adeln för dess motstånd och ... på de adliga herrarna för deras motstånd med ».. . hämd på adeln för deras motstånd».

Fel af ifrågavarande beskaffenhet uppkomma genom förvexling af verkliga pluralformer (adelsmän, bönder, prester) med till betydelsen nära stående kollektiva singularisformér.

4. Singularis nyttjas alltid om två eller flere subjekt, som äro infinitiver eller hela satser, äfvensom vid räknande. Ex. Att läsa och inte förstå är att plöja och inte så. Att Sven arbetar och går framåt gläder hans föräldrar. Fem gånger sex är tretti.

120. Inflnitiyen bör icke förenas med slutartikel. De i vissa filosofiska skrifter nyttjade formerna »tänkaH», »vara*t», »veta't», (jfr T. »das denken», »das sein», »das wissen» o. d.) äro förkastliga. Man bör i stället använda pres. partic.: tänkandet, varandet o. vetandet (jfr ropandet^ sökandet, talandet, af ropa, söka o. tala). Ut^^'.

Anm. Att nyttja infikitiv i st. f. suprmm är ett fel, som måste sorgfälligt undvikas. Det bör heta: Han har fått lägga ner mycket pengar på företaget; Om han hunnit läsa brefvet, så hade han icke behöft resa; Anslaget hade bort beviljas; M. hade kunnat sk$ta sin affär bättre (icke »fått lagt», »hunnit läst», »behöft rest», »bort beviljats», »kunnat skött»).

121. Imperfektam i st. f. presens förekommer ofta alldeles oriktigt. Ex. »Vi besökte i somras Stockholm; som var en mycket vacker stad»; »De kommo in i kyrkan, som hade predikstolen öfver altaret». Det bör heta: .. . som är en vacker stad, och, i fall predikstolen finnes qvar: . .. som har predikstolen öfver altaret. Samma slags fel ingå äfven i följande exempel. »Fordom trodde man, att solen gick - 144 -

Ett hundra ynglingar togo studentexamen. En mängd soldater föllo i striden. I detta afseende bör en hel hop omständigheter tagas i beräkning. »Från dagens mödor, glad och trött, en skara landtmän kom». (Runeberg.) En hel skara af landtmän, väpnad^ med liar, drefvo fienderna på flykten.

Bruket är i detta fall mycket vacklande: mänga nyttja alltid pluralis, och några alltid singularis.

Anm. När kollektiva ord, t. ex. adel, allmoge, folk, hop, presterskap, skara o. d., stå ensamma i singularis, akte man sig för att sätta motsvarande pronomen och predikat i pluralis. Ex. Folket sjunger hvad man sätter i händerna på det (icke »dem»). I st. f. Bröllopsskaran begaf sig till kyrkan, der de gingo in» måste man skrifva: . . . der den gick in eller Bröllopsgästerna begåfvo sig till kyrkan, der de gingo in. I st. f. »Mannen såg en ynglingaskara vandra åt samma håll som han sjelf. De tilltalade honom» bör det heta: ... en skara (af) ynglingar ... De tilltalade ... Jfr dessutom Johan III beslöt ut-kräfva hämd på adeln för dess motstånd och ... på de adliga

herrarna för deras motstånd med ».. . hämd på adeln för deras motstånd».

Fel af ifrågavarande beskaffenhet uppkomma genom förvexling af verkliga pluralformer (adelsmän, bönder, prester) med till betydelsen nära stående kollektiva singularisformér.

4. Singularis nyttjas alltid om två eller flere subjekt, som äro infinitiver eller hela satser, äfvensom vid räknande. Ex. Att läsa och inte förstå är att plöja och inte så. Att Sven arbetar och går framåt gläder hans föräldrar. Fem gånger sex är tretti.

120. Inflnitiyen bör icke förenas med slutartikel. De i vissa filosofiska skrifter nyttjade formerna »tänkaH», »vara*t», »veta't», (jfr T. »das denken», »das sein», »das wissen» o. d.) äro förkastliga. Man bör i stället använda pres. partic.: tänkandet, varandet o. vetandet (jfr ropandet^ sökandet, talandet, af ropa, söka o. tala). Ut^^'.

Anm. Att nyttja infikitiv i st. f. suprmm är ett fel, som måste sorgfälligt undvikas. Det bör heta: Han har fått lägga ner mycket pengar på företaget; Om han hunnit läsa brefvet, så hade han icke behöft resa; Anslaget hade bort beviljas; M. hade kunnat sk$ta sin affär bättre (icke »fått lagt», »hunnit läst», »behöft rest», »bort beviljats», »kunnat skött»).

121. Imperfektam i st. f. presens förekommer ofta alldeles oriktigt. Ex. »Vi besökte i somras Stockholm; som var en mycket vacker stad»; »De kommo in i kyrkan, som hade predikstolen öfver altaret». Det bör heta: .. . som är en vacker stad, och, i fall predikstolen finnes qvar: . .. som har predikstolen öfver altaret. Samma slags fel ingå äfven i följande exempel. »Fordom trodde man, att solen gick - 144 -

Ett hundra ynglingar togo studentexamen. En mängd soldater föllo i striden. I detta afseende bör en hel hop omständigheter tagas i beräkning. »Från dagens mödor, glad och trött, en skara landtmän kom». (Runeberg.) En hel skara af landtmän, väpnad^ med liar, drefvo fienderna på flykten.

Bruket är i detta fall mycket vacklande: mänga nyttja alltid pluralis, och några alltid singularis.

Anm. När kollektiva ord, t. ex. adel, allmoge, folk, hop, presterskap, skara o. d., stå ensamma i singularis, akte man sig för att sätta motsvarande pronomen och predikat i pluralis. Ex. Folket sjunger hvad man sätter i händerna på det (icke »dem»). I st. f. Bröllopsskaran begaf sig till kyrkan, der de gingo in» måste man skrifva: . . . der den gick in eller Bröllopsgästerna begåfvo sig till kyrkan, der de gingo in. I st. f. »Mannen såg en ynglingaskara vandra åt samma håll som han sjelf. De tilltalade honom» bör det heta: ... en skara (af) ynglingar ... De tilltalade ... Jfr dessutom Johan III beslöt ut-kräfva hämd på adeln för dess motstånd och ... på de adliga herrarna för deras motstånd med ».. . hämd på adeln för deras motstånd».

Fel af ifrågavarande beskaffenhet uppkomma genom förvexling af verkliga pluralformer (adelsmän, bönder, prester) med till betydelsen nära stående kollektiva singularisformér.

4. Singularis nyttjas alltid om två eller flere subjekt, som äro infinitiver eller hela satser, äfvensom vid räknande. Ex. Att läsa och inte förstå är att plöja och inte så. Att Sven arbetar och går framåt gläder hans föräldrar. Fem gånger sex är tretti.

120. Inflnitiyen bör icke förenas med slutartikel. De i vissa filosofiska skrifter nyttjade formerna »tänkaH», »vara*t», »veta't», (jfr T. »das denken», »das sein», »das wissen» o. d.) äro förkastliga. Man bör i stället använda pres. partic.: tänkandet, varandet o. vetandet (jfr ropandet^ sökandet, talandet, af ropa, söka o. tala). Ut^^'.

Anm. Att nyttja infikitiv i st. f. suprmm är ett fel, som måste sorgfälligt undvikas. Det bör heta: Han har fått lägga ner mycket pengar på företaget; Om han hunnit läsa brefvet, så hade han icke behöft resa; Anslaget hade bort beviljas; M. hade kunnat sk$ta sin affär bättre (icke »fått lagt», »hunnit läst», »behöft rest», »bort beviljats», »kunnat skött»).

121. Imperfektam i st. f. presens förekommer ofta alldeles oriktigt. Ex. »Vi besökte i somras Stockholm; som var en mycket vacker stad»; »De kommo in i kyrkan, som hade predikstolen öfver altaret». Det bör heta: .. . som är en vacker stad, och, i fall predikstolen finnes qvar: . .. som har predikstolen öfver altaret. Samma slags fel ingå

äfven i följande exempel. »Fordom trodde man, att solen gick- 145 -

och jorden stod stilla», i st. f. ... att solen går och jorden står stilla. »B. hade kommit till den åsigten att den sanna verkligheten utgjorde ett lefvande helt af personliga väsenden», i st. f. . .. utgör ett lefvande helt . . . »E. G. Geijers föräldrar bodde på Ramsäter, som var beläget i Värmland», i st. f. . . . som är beläget ... »Det stod i Mose lag, att ...», i st. f. Det står att ...

122, Perfektum nyttjas — genom påverkan af främmande språk — särdeles i skrift ofta, liehuru i strid med svenska språkets lynne, i stället för imperfektum. Det är emellertid af stor vigt, att dessa tempus noga åtskiljas. När det är fråga om en tilldragelse, som försiggått eller afslutats på en bestämdt angifven eller antydd tidpunkt före det Ögonblick, i hvilket den talande eller skrifvande befinner sig, nyttjas imperfektum. Genom perfektum åter angifves eller an-tydes i afseende på tiden ingenting annat, än att en handling är fullbordad. Ex. Kinesiska väldet grundades för många tusen år sedan. Gustaf II Adolf stupade 1632. Berzelius f5ddes 1779. I går höll konungen statsråd. Min bror gick för ett ögonblick sedan. Runeberg författade härliga skaldestycken. — Gud har skapat allting. Sverige har alltid varit ett fritt land. Viktor Rydberg har författat »Den siste athenarem. Konungen har i dag hållit statsråd.

Linder, Sv. språkets behandl.

Anm. Om aflidna personer bör följaktligen alltid imperfektum nyttjas.

123. Plusqvamperfektum {icke i mperfektum) bör nyttjas, när det är fråga om någonting, som hade tilldragit sig, när ett annat inträffade. Ex. Sedan B. {hade) blifvit professor, föreläste han flere terminer filosofiens historia {icke »När B. blef . . föreläste han . ..»). Sedan fadern {hade) aflidit, måste den unge gossen under en lång tid utstå brist och vedermödor {icke »Då fadern afled, . . . måste .. .)».

124. Om konjunktiven.

Denna modus har i nysvenskan ej så vidsträckt användning som i fornspråket. I allmänhet erbjuder den inga större svårigheter. Brist på stadga röjer sig sig dock i åtskilliga afseenden, hvadan några anvisningar här må finna plats.

1. Konjunktiv bör nyttjas i imperfektum och plusqvamperfektum af vilkorssatser samt i vilkorliga jämförelsesatser. Ex. Vore jag ledig, så ginge jag på teatern. Om han finge hållas, så fore han bort. (Deremot: »Om du vet det, så tig dermed».) Det vore {skulle vara, sktdle hafva varit) oss alla synnerligen kärt att få träffa dem. Du kommer, som om du vore kallad.

Anm. 1. Till och med i bildade personers talspråk äfvensom i skrift, synnerligen i vers, nyttjas i dessa fall ofta indikativ. Många skalder, jämväl några af de bäste, hafva i detta afseende tillåtit sig mycken godtycklighet. Ex.

11 - 145 -

och jorden stod stilla», i st. f. ... att solen går och jorden står stilla. »B. hade kommit till den åsigten att den sanna verkligheten utgjorde ett lefvande helt af personliga väsenden», i st. f. . .. utgör ett lefvande helt . . . »E. G. Geijers föräldrar bodde på Ramsäter, som var beläget i Värmland», i st. f. . . . som är beläget ... »Det stod i Mose lag, att ...», i st. f. Det står att ...

122, Perfektum nyttjas — genom påverkan af främmande språk — särdeles i skrift ofta, liehuru i strid med svenska språkets lynne, i stället för imperfektum. Det är emellertid af stor vigt, att dessa tempus noga åtskiljas. När det är fråga om en tilldragelse, som försiggått eller afslutats på en bestämdt angifven eller antydd tidpunkt före det Ögonblick, i hvilket den talande eller skrifvande befinner sig, nyttjas imperfektum. Genom perfektum åter angifves eller an-tydes i afseende på tiden ingenting annat, än att en handling är fullbordad. Ex. Kinesiska väldet grundades för många tusen år sedan. Gustaf II Adolf stupade 1632. Berzelius f5ddes 1779. I går höll konungen statsråd. Min bror gick för ett ögonblick sedan. Runeberg författade härliga skaldestycken. — Gud har skapat allting. Sverige har alltid varit ett fritt land. Viktor Rydberg har författat »Den siste athenarem. Konungen har i dag hållit statsråd.

Linder, Sv. språkets behandl.

Anm. Om aflidna personer bör följaktligen alltid imperfektum nyttjas.

123. Plusqvamperfektum {icke i mperfektum) bör nyttjas, när det är fråga om någonting, som hade tilldragit sig, när ett annat inträffade. Ex. Sedan B. {hade) blifvit professor, föreläste han flere terminer filosofiens historia {icke »När B. blef . . föreläste han . ..»). Sedan fadern {hade) aflidit, måste den unge gossen under en lång tid utstå brist och vedermödor {icke »Då fadern afled, . . . måste .. .)».

124. Om konjunktiven.

Denna modus har i nysvenskan ej så vidsträckt användning som i fornspråket. I allmänhet erbjuder den inga större svårigheter. Brist på stadga röjer sig sig dock i åtskilliga afseenden, hvadan några anvisningar här må finna plats.

1. Konjunktiv bör nyttjas i imperfektum och plusqvamperfektum af vilkorssatser samt i vilkorliga jämförelsesatser. Ex. Vore jag ledig, så ginge jag på teatern. Om han finge hållas, så fore han bort. (Deremot: »Om du vet det, så tig dermed».) Det vore {skulle vara, sktdle hafva varit) oss alla synnerligen kärt att få träffa dem. Du kommer, som om du vore kallad.

Anm. 1. Till och med i bildade personers talspråk äfvensom i skrift, synnerligen i vers, nyttjas i dessa fall ofta indikativ. Många skalder, jämväl några af de bäste, hafva i detta afseende tillåtit sig mycken godtycklighet. Ex.

11 - 145 -

och jorden stod stilla», i st. f. ... att solen går och jorden står stilla. »B. hade kommit till den åsigten att den sanna verkligheten utgjorde ett lefvande helt af personliga väsenden», i st. f. . .. utgör ett lefvande helt . . . »E. G. Geijers föräldrar bodde på Ramsäter, som var beläget i Värmland», i st. f. . . . som är beläget ... »Det stod i Mose lag, att ...», i st. f. Det står att ...

122, Perfektum nyttjas — genom påverkan af främmande språk — särdeles i skrift ofta, liehuru i strid med svenska språkets lynne, i stället för imperfektum. Det är emellertid af stor vigt, att dessa tempus noga åtskiljas. När det är fråga om en tilldragelse, som försiggått eller afslutats på en bestämdt angifven eller antydd tidpunkt före det Ögonblick, i hvilket den talande eller skrifvande befinner sig, nyttjas imperfektum. Genom perfektum åter angifves eller an-tydes i afseende på tiden ingenting annat, än att en handling är fullbordad. Ex. Kinesiska väldet grundades för många tusen år sedan. Gustaf II Adolf stupade 1632. Berzelius f5ddes 1779. I går höll konungen statsråd. Min bror gick för ett ögonblick sedan. Runeberg författade härliga skaldestycken. — Gud har skapat allting. Sverige har alltid varit ett fritt land. Viktor Rydberg har författat »Den siste athenarem. Konungen har i dag hållit statsråd.

Linder, Sv. språkets behandl.

Anm. Om aflidna personer bör följaktligen alltid imperfektum nyttjas.

123. Plusqvamperfektum {icke i mperfektum) bör nyttjas, när det är fråga om någonting, som hade tilldragit sig, när ett annat inträffade. Ex. Sedan B. {hade) blifvit professor, föreläste han flere terminer filosofiens historia {icke »När B. blef . . föreläste han . ..»). Sedan fadern {hade) aflidit, måste den unge gossen under en lång tid utstå brist och vedermödor {icke »Då fadern afled, . . . måste .. .)».

124. Om konjunktiven.

Denna modus har i nysvenskan ej så vidsträckt användning som i fornspråket. I allmänhet erbjuder den inga större svårigheter. Brist på stadga röjer sig sig dock i åtskilliga afseenden, hvadan några anvisningar här må finna plats.

1. Konjunktiv bör nyttjas i imperfektum och plusqvamperfektum af vilkorssatser samt i vilkorliga jämförelsesatser. Ex. Vore jag ledig, så ginge jag på teatern. Om han finge hållas, så fore han bort. (Deremot: »Om du vet det, så tig dermed».) Det vore {skulle vara, sktdle hafva varit) oss alla synnerligen kärt att få träffa

dem. Du kommer, som om du vore kallad.

Anm. 1. Till och med i bildade personers talspråk äfvensom i skrift, synnerligen i vers, nyttjas i dessa fall ofta indikativ. Många skalder, jämväl några af de bäste, hafva i detta afseende tillåtit sig mycken godtycklighet. Ex.

11 - 145 -

och jorden stod stilla», i st. f. ... att solen går och jorden står stilla. »B. hade kommit till den åsigten att den sanna verkligheten utgjorde ett lefvande helt af personliga väsenden», i st. f. . .. utgör ett lefvande helt . . . »E. G. Geijers föräldrar bodde på Ramsäter, som var beläget i Värmland», i st. f. . . . som är beläget ... »Det stod i Mose lag, att ...», i st. f. Det står att ...

122, Perfektum nyttjas — genom påverkan af främmande språk — särdeles i skrift ofta, liehuru i strid med svenska språkets lynne, i stället för imperfektum. Det är emellertid af stor vigt, att dessa tempus noga åtskiljas. När det är fråga om en tilldragelse, som försiggått eller afslutats på en bestämdt angifven eller antydd tidpunkt före det Ögonblick, i hvilket den talande eller skrifvande befinner sig, nyttjas imperfektum. Genom perfektum åter angifves eller an-tydes i afseende på tiden ingenting annat, än att en handling är fullbordad. Ex. Kinesiska väldet grundades för många tusen år sedan. Gustaf II Adolf stupade 1632. Berzelius f5ddes 1779. I går höll konungen statsråd. Min bror gick för ett ögonblick sedan. Runeberg författade härliga skaldestycken. — Gud har skapat allting. Sverige har alltid varit ett fritt land. Viktor Rydberg har författat »Den siste athenarem. Konungen har i dag hållit statsråd.

Linder, Sv. språkets behandl.

Anm. Om aflidna personer bör följaktligen alltid imperfektum nyttjas.

123. Plusqvamperfektum {icke i mperfektum) bör nyttjas, när det är fråga om någonting, som hade tilldragit sig, när ett annat inträffade. Ex. Sedan B. {hade) blifvit professor, föreläste han flere terminer filosofiens historia {icke »När B. blef . . föreläste han . ..»). Sedan fadern {hade) aflidit, måste den unge gossen under en lång tid utstå brist och vedermödor {icke »Då fadern afled, . . . måste .. .)».

124. Om konjunktiven.

Denna modus har i nysvenskan ej så vidsträckt användning som i fornspråket. I allmänhet erbjuder den inga större svårigheter. Brist på stadga röjer sig sig dock i åtskilliga afseenden, hvadan några anvisningar här må finna plats.

1. Konjunktiv bör nyttjas i imperfektum och plusqvamperfektum af vilkorssatser samt i vilkorliga jämförelsesatser. Ex. Vore jag ledig, så ginge jag på teatern. Om han finge hållas, så fore han bort. (Deremot: »Om du vet det, så tig dermed».) Det vore {skulle vara, sktdle hafva varit) oss alla synnerligen kärt att få träffa dem. Du kommer, som om du vore kallad.

Anm. 1. Till och med i bildade personers talspråk äfvensom i skrift, synnerligen i vers, nyttjas i dessa fall ofta indikativ. Många skalder, jämväl några af de bäste, hafva i detta afseende tillåtit sig mycken godtycklighet. Ex.

11- 146 -

Var jag ledig, så gick jag på teatern. Du kommer, som om du var kallad. — »Du måne, med ditt bleka ljus. Var du blott min, jag ga/ dig gärna till smycke åt min bleka tärna». (Tegnér.) »Vore du ett ax. Och en fogel jag, flög jag till dig strax. Tog dig i min mund, Flöge se'n på stund Bort med dig till skogs». (C. F. Dahlgren.) »Mö är fridlyst å land, får ej komma ombord: Var det Freja, hon sveke dig dock». (Tegnér.)

Såväl det allmännast gängse bruket som språkets kraf på tydlighet tala emellertid kraftigt för vidhållandet af den ofvan meddelade gamla regeln.

Anm. 2. Både i tal och skrift finner man ofta, särdeles i Finland, skulle och följande infin, presens i stället för om och finit verb. Ex. Erik ville nog följa - med, skulle han bara ha tid (= om han bara hade tid). »Ljuft det vore att berömmas. Fast berömmet är en vind. Skulle ej mitt hjerta glömmas (= om ej mitt hjerta glömdes) För min vackra

kind.» (Runeberg, »Den sköna».)

2. Omskrifningar från direkt till indirekt anföring genom förändring af indikativ till konjunk-tiv, enligt vissa (delvis från latinet hemtade) ganska svåra regler, leda ofta till tyngd och släpighet. Sådana omskrifningar förekomma numera sällan annat än i den juridiska stilen och torde ganska väl kunna undvaras äfven der. Den, som vill åter-gifva andras eller sina egna ytt-

randen i förkortad eller ej fullt ordagrann form, kan gå till väga på andra sätt. Han kan t. ex. inledningsvis nämna, att hvad han meddelar utgör ett sammandrag eller referat, som ej gör anspråk på att vara ordagrant, och derpå låta sjelfva referatet följa i direkt anföring. Framställningens egenskap af referat kan dervid ytterligare an-gifvas genom parentetiskt inskjutna anföringsord, t. ex. »började talaren», »sade han», »hette det vidare», »yttrade han till slut», äfvensom genom berättelseformen, t. ex. »Derpå följde en^ redogörelse för hvad som af andra sagts i ämnet» o. s. v. Vig-tigare ord och meningar kunna anföras ordagrant inom citationstecken. Naturligtvis går det mycket väl an att i samma referat omvexlande anlita de här nämnda utvägarna.

3. I enskilda objektssatser, »som framställa hvad subjektet i hufvudsatsen föreställer sig», behöfver konjunktiven näppeligen användas, annat än då hufvud-satsens verb står uti imperfek-tum eller plusqvamperfektum och uttrycker tvekan. Ex. / går inbillade sig Gustaf, att han var sjuk (icke »vore»). Han tvif-lade på att det finnes någon verklig rättvisa (icke »funnes»). B. gaf till känna, att han ansåg stämmans beslut olagligt. Deremot: X. undrade om det icke (vid ett bestämdt tillfälle) vore bättre att fly än illa fäkta.

125. För att uttrycka impe-rativens begrepp (befallning, - 146 -

Var jag ledig, så gick jag på teatern. Du kommer, som om du var kallad. — »Du måne, med ditt bleka ljus. Var du blott min, jag ga/ dig gärna till smycke åt min bleka tärna». (Tegnér.) »Vore du ett ax. Och en fogel jag, flög jag till dig strax. Tog dig i min mund, Flöge se'n på stund Bort med dig till skogs». (C. F. Dahlgren.) »Mö är fridlyst å land, får ej komma ombord: Var det Freja, hon sveke dig dock». (Tegnér.)

Såväl det allmännast gängse bruket som språkets kraf på tydlighet tala emellertid kraftigt för vidhållandet af den ofvan meddelade gamla regeln.

Anm. 2. Både i tal och skrift finner man ofta, särdeles i Finland, skulle och följande infin, presens i stället för om och finit verb. Ex. Erik ville nog följa - med, skulle han bara ha tid (= om han bara hade tid). »Ljuft det vore att berömmas. Fast berömmet är en vind. Skulle ej mitt hjerta glömmas (= om ej mitt hjerta glömdes) För min vackra kind.» (Runeberg, »Den sköna».)

2. Omskrifningar från direkt till indirekt anföring genom förändring af indikativ till konjunk-tiv, enligt vissa (delvis från latinet hemtade) ganska svåra regler, leda ofta till tyngd och släpighet. Sådana omskrifningar förekomma numera sällan annat än i den juridiska stilen och torde ganska väl kunna undvaras äfven der. Den, som vill åter-gifva andras eller sina egna ytt-

randen i förkortad eller ej fullt ordagrann form, kan gå till väga på andra sätt. Han kan t. ex. inledningsvis nämna, att hvad han meddelar utgör ett sammandrag eller referat, som ej gör anspråk på att vara ordagrant, och derpå låta sjelfva referatet följa i direkt anföring. Framställningens egenskap af referat kan dervid ytterligare an-gifvas genom parentetiskt inskjutna anföringsord, t. ex. »började talaren», »sade han», »hette det vidare», »yttrade han till slut», äfvensom genom berättelseformen, t. ex. »Derpå följde en^ redogörelse för hvad som af andra sagts i ämnet» o. s. v. Vig-tigare ord och meningar kunna anföras ordagrant inom citationstecken. Naturligtvis går det mycket väl an att i samma referat omvexlande anlita de här nämnda utvägarna.

3. I enskilda objektssatser, »som framställa hvad subjektet i hufvudsatsen föreställer sig», behöfver konjunktiven näppeligen användas, annat än då hufvud-satsens verb står uti imperfek-tum eller plusqvamperfektum och uttrycker tvekan. Ex. / går inbillade sig Gustaf, att han var sjuk (icke »vore»). Han tvif-lade på att det finnes någon verklig rättvisa (icke »funnes»). B. gaf till känna, att han ansåg stämmans beslut olagligt. Deremot: X. undrade om det icke (vid ett bestämdt tillfälle) vore bättre att fly än illa fäkta.

125. För att uttrycka impe-rativens begrepp (befallning,- 147 -

uppmaning, tillåtelse m. m.) nyttjar man i svenskan flere olika medel.

a. Imperativus. Ex. Kom! Gån!

b. Konjunktivus (hortativus). Ex. Gud bevare fosterlandet!

c. Omskrifningar medelst bjelp-verben böra, låta, må, måste och skola. Ex. Du skall icke stjäla! Låtom oss bedja!

d. Pres. indikativus. Ex. Du gör, som jag sagt! Ni är så god och lemnar mig i fred!

e. Kan (kunnen) och vill (vil-jen) med infinitiv, i frågeform. Ex. Kan du hålla dig stilla! Vill du låta bli!

126. Presens participium alc-tivum af transitiva verb förekommer i åtskilliga talesätt med passiv betydelse. Ex. »Afgif-vande räkning» (räkning, som kommer att af gifvas). »Å dragande kall och ämbetes vägnar». »Egande hus». (Hans) »förande fartyg» (= det fartyg, som [af honom] föres). »Hviskande samtal». »Iboende gård». »Imie-hafvande ämbete» (= ett ämbete, som [af någon] innehafves). »Utfärdande instruktion». — Dessa och andra dylika oegentligheter (som hafva sina motsvarigheter äfven i vissa andra språk) äro uppkomna till följd af en ofullständighet hos verben och måste fördragas i enstaka fall, t. ex. i den på skeppskonossementer vanliga termen mitt (hans) förande fartyg, der en omskrif-ning: »det fartyg, som af mig (honom) föres», blefve för lång-släpig och der det i de flesta

fall skulle vara en osanning att skrifva »mitt (hans) fartyg».

I allmänhet kunna dock sådana konstruktioner lätt nog undvikas. Man kan säga: en räkning, som skall af gifvas (lem-nas); å ämbetets (tjenstens) vägnar 1. enligt uppdrag; min gård 1. den gård jag eger, den gård jag bor i 1. den gård, som af mig eges och bebos; mitt ämbete {min befattning, min tjenst); instruktion, som skall (kommer att) utfärdas eller blifvande instruktion o. s. v.

Såsom tillåtliga, ehuru oegentliga, betraktas vissa ordförbindelser, i hvilka — för korthetens skull, i stället för hel sats

— presens - participium nyttjas såsom sammansättningsled eller som attribut framför substantiv, med hvilka det, för betydelsens skull, rätteligen icke borde på detta sätt förbindas. Ex. Fallandesot, fristående rörelse, gående middag, hviskande samtal, klingande före, kringgående rörelse, sittande supé, sjungande pris (traf), skapande grand, stillasittande lif, stående parterr, svindlande fart (djup, höjd).

— Fullkomligt i onödan skrifver en och annan »sittande plats» och »stående plats» i st, f. sittplats och ståplats. — Några participier brukas i nämnda ställning, mest i hvardagsspråket, som ett slags förstärkning, »hälften fonetisk och hälften flexi-visk», t. ex. »beckande mörk», »kolande mörk», »lungande våt» (jfr beck mörk, kol mörk och - 147 -

uppmaning, tillåtelse m. m.) nyttjar man i svenskan flere olika medel.

a. Imperativus. Ex. Kom! Gån!

b. Konjunktivus (hortativus). Ex. Gud bevare fosterlandet!

c. Omskrifningar medelst bjelp-verben böra, låta, må, måste och skola. Ex. Du skall icke stjäla! Låtom oss bedja!

d. Pres. indikativus. Ex. Du gör, som jag sagt! Ni är så god och lemnar mig i fred!

e. Kan (kunnen) och vill (vil-jen) med infinitiv, i frågeform. Ex. Kan du hålla dig stilla! Vill du låta bli!

126. Presens participium alc-tivum af transitiva verb förekommer i åtskilliga talesätt med passiv betydelse. Ex. »Afgif-vande räkning» (räkning, som kommer att af gifvas). »Å dragande kall och ämbetes vägnar». »Egande hus». (Hans) »förande fartyg» (= det fartyg, som [af honom] föres). »Hviskande samtal». »Iboende gård». »Imie-hafvande ämbete» (= ett ämbete, som [af någon] innehafves). »Utfärdande instruktion». — Dessa och andra dylika oegentligheter (som hafva sina motsvarigheter äfven i vissa andra språk) äro uppkomna till följd af en

ofullständighet hos verben och måste fördragas i enstaka fall, t. ex. i den på skeppskonossementer vanliga termen mitt (hans) förande fartyg, der en omskrif-ning: »det fartyg, som af mig (honom) föres», blefve för lång-släpig och der det i de flesta

fall skulle vara en osanning att skrifva »mitt (hans) fartyg».

I allmänhet kunna dock sådana konstruktioner lätt nog undvikas. Man kan säga: en räkning, som skall af gifvas (lem-nas); å ämbetets (tjenstens) vägnar 1. enligt uppdrag; min gård 1. den gård jag eger, den gård jag bor i 1. den gård, som af mig eges och bebos; mitt ämbete {min befattning, min tjenst); instruktion, som skall (kommer att) utfärdas eller blifvande instruktion o. s. v.

Såsom tillåtliga, ehuru oegentliga, betraktas vissa ordförbindelser, i hvilka — för korthetens skull, i stället för hel sats

— presens - participium nyttjas såsom sammansättningsled eller som attribut framför substantiv, med hvilka det, för betydelsens skull, rätteligen icke borde på detta sätt förbindas. Ex. Fallandesot, fristående rörelse, gående middag, hviskande samtal, klingande före, kringgående rörelse, sittande supé, sjungande pris (traf), skapande grand, stillasittande lif, stående parterr, svindlande fart (djup, höjd).

— Fullkomligt i onödan skrifver en och annan »sittande plats» och »stående plats» i st, f. sittplats och ståplats. — Några participier brukas i nämnda ställning, mest i hvardagsspråket, som ett slags förstärkning, »hälften fonetisk och hälften flexi-visk», t. ex. »beckande mörk», »kolande mörk», »lungande våt» (jfr beck mörk, kol mörk och- 148 -

lung våt). Se Rydqvist, Sv. spr. 1. V. 227.

127« Presens partieipinm och perfektum partieipiBin.

Man iakttage skillnaden mellan t. ex. ansträngande arbete o. ansträngd person, välmenande fru o. välment råd. Bruket har dock gifvit helgd åt sådana uttryck som eftergifven (= ef-tergifvande) fader, efterlåten, framsynt o. närgången person, fullsuten rätt, påflugen menniska, sannspådd (i st. f. sannspående) siare.

Att skrifva exempelvis »innästlade ord och talesätt», i st. f ord och talesätt, som innästlat sig, »ett sammanhopadt ställe», i st. f. ett ställe, på hvilket någonting blifvit sammanhopadt, och »knäböjd läste han sin bön», i st. f. knäböjande {i knäböjande ställning) läste han . . ., måste anses fullkomligt otillåtet.

128. Partieipialkonstrnktion {attribu tiv satsförkortning).

1. Vid användning af detta slags konstruktion ske — delvis genom påverkan af franska språket och i viss mån jämväl af tyskan, i hvilka den har vidsträcktare användning — äfven i vårt språk ofta svåra, vilseledande och löjliga misstag. Ex. »Stadd på resa, inställes min föreläsning», i st. f. Emedan jag är stadd på resa, inställes min föreläsning. »Vansinnig och om-gifven af falska vänner, kan jag» — skref en studentkandidat — »icke annat än beklaga Erik den fjortonde»i i st. f. Emedan Erik den fjortonde var vansinnig , , .,

kan jag icke annat än beklaga honom. »Förut öfversatt på flere af de moderna språken, anse vi oss göra vår litteratur en tjenst genom att utgifva denna roman äfven på svenska», i st. f. Vi anse oss göra vår litteratur en tjenst genom att på svenska utgifva denna roman, som förut blifvit öfversatt på flere af de moderna språken e. n. d. »Slumrande lyfte er den heliga kyrkan i skötet», i st. f. Medan I {ännu) slumrade, lyfte er .. ,

Anm. Emellan den bisats, som innehåller partieipialkonstrnktion, och hufvudsatsen bör finnas rimligt sammanhang. Skrif icke: »Född år 1799, blef Oskar I konung 1844», utan Oskar I föddes 1799 och blef konung 1844 eller Oskar I, som var född 1799 . , . eller Oskar I, född 1799, blef .,.

2. För undvikande af dubbeltydighet bör man vid förkortning af koncessiva bisatser antingen utsätta konjunktion {ehuru, fast, fastän) eller genom andra medel antyda bisatsens koncessiva beskaffenhet, och vid förkortning af kausalbisatser måste man i stället för konjunktion (som dervid ej kan nyttjas) insätta såsom eller som, så snart de behöfvas till förebyggande af förvexling med den partieipialkonstrnktion, som står i stället för temporal bisats.

Ex. Ehuru plågad af hunger och törst, fortsatte han vandringen. Plågad af hunger och törst, fortsatte han dock vandringen. (Orden »Plågad af hunger och - 148 -

lung våt). Se Rydqvist, Sv. spr. 1. V. 227.

127« Presens partieipinm och perfektum partieipiBin.

Man iakttage skillnaden mellan t. ex. ansträngande arbete o. ansträngd person, välmenande fru o. välment råd. Bruket har dock gifvit helgd åt sådana uttryck som eftergifven (= ef-tergifvande) fader, efterlåten, framsynt o. närgången person, fullsuten rätt, påflugen menniska, sannspådd (i st. f. sannspående) siare.

Att skrifva exempelvis »innästlade ord och talesätt», i st. f ord och talesätt, som innästlat sig, »ett sammanhopadt ställe», i st. f. ett ställe, på hvilket någonting blifvit sammanhopadt, och »knäböjd läste han sin bön», i st. f. knäböjande {i knäböjande ställning) läste han . . ., måste anses fullkomligt otillåtet.

128. Partieipialkonstrnktion {attribu tiv satsförkortning).

1. Vid användning af detta slags konstruktion ske — delvis genom påverkan af franska språket och i viss mån jämväl af tyskan, i hvilka den har vidsträcktare användning — äfven i vårt språk ofta svåra, vilseledande och löjliga misstag. Ex. »Stadd på resa, inställes min föreläsning», i st. f. Emedan jag är stadd på resa, inställes min föreläsning. »Vansinnig och om-gifven af falska vänner, kan jag» — skref en studentkandidat — »icke annat än beklaga Erik den fjortonde»i i st. f. Emedan Erik den fjortonde var vansinnig , , .,

kan jag icke annat än beklaga honom. »Förut öfversatt på flere af de moderna språken, anse vi oss göra vår litteratur en tjenst genom att utgifva denna roman äfven på svenska», i st. f. Vi anse oss göra vår litteratur en tjenst genom att på svenska utgifva denna roman, som förut blifvit öfversatt på flere af de moderna språken e. n. d. »Slumrande lyfte er den heliga kyrkan i skötet», i st. f. Medan I {ännu) slumrade, lyfte er .. ,

Anm. Emellan den bisats, som innehåller partieipialkonstrnktion, och hufvudsatsen bör finnas rimligt sammanhang. Skrif icke: »Född år 1799, blef Oskar I konung 1844», utan Oskar I föddes 1799 och blef konung 1844 eller Oskar I, som var född 1799 . , . eller Oskar I, född 1799, blef .,.

2. För undvikande af dubbeltydighet bör man vid förkortning af koncessiva bisatser antingen utsätta konjunktion {ehuru, fast, fastän) eller genom andra medel antyda bisatsens koncessiva beskaffenhet, och vid förkortning af kausalbisatser måste man i stället för konjunktion (som dervid ej kan nyttjas) insätta såsom eller som, så snart de behöfvas till förebyggande af förvexling med den partieipialkonstrnktion, som står i stället för temporal bisats.

Ex. Ehuru plågad af hunger och törst, fortsatte han vandringen. Plågad af hunger och törst, fortsatte han dock vandringen. (Orden »Plågad af hunger och - 148 -

lung våt). Se Rydqvist, Sv. spr. 1. V. 227.

127« Presens partieipinm och perfektum partieipiBin.

Man iakttage skillnaden mellan t. ex. ansträngande arbete o. ansträngd person, välmenande fru o. välment råd. Bruket har dock gifvit helgd åt sådana uttryck som eftergifven (= ef-tergifvande) fader, efterlåten, framsynt o. närgången person, fullsuten rätt, påflugen menniska, sannspådd (i st. f. sannspående) siare.

Att skrifva exempelvis »innästlade ord och talesätt», i st. f ord och talesätt, som innästlat sig, »ett sammanhopadt ställe», i st. f. ett ställe, på hvilket någonting blifvit sammanhopadt, och »knäböjd läste han sin bön», i st. f. knäböjande {i knäböjande ställning) läste han . . ., måste anses fullkomligt otillåtet.

128. Partieipialkonstrnktion {attribu tiv satsförkortning).

1. Vid användning af detta slags konstruktion ske — delvis genom påverkan af franska språket och i viss mån jämväl af tyskan, i hvilka den har vidsträcktare användning — äfven i vårt språk ofta svåra, vilseledande och löjliga misstag. Ex. »Stadd på resa, inställes min föreläsning», i st. f. Emedan jag är stadd på resa, inställes min föreläsning. »Vansinnig och om-gifven af falska vänner, kan jag» — skref en studentkandidat — »icke annat än beklaga Erik den fjortonde»i i st. f. Emedan Erik den fjortonde var vansinnig , , .,

kan jag icke annat än beklaga honom. »Förut öfversatt på flere af de moderna språken, anse vi oss göra vår litteratur en tjenst genom att utgifva denna roman äfven på svenska», i st. f. Vi anse oss göra vår litteratur en tjenst genom att på svenska utgifva denna roman, som förut blifvit öfversatt på flere af de moderna språken e. n. d. »Slumrande lyfte er den heliga kyrkan i skötet», i st. f. Medan I {ännu) slumrade, lyfte er .. ,

Anm. Emellan den bisats, som innehåller partieipialkonstrnktion, och hufvudsatsen bör finnas rimligt sammanhang. Skrif icke: »Född år 1799, blef Oskar I konung 1844», utan Oskar I föddes 1799 och blef konung 1844 eller Oskar I, som var född 1799 . , . eller Oskar I, född 1799, blef .,.

2. För undvikande af dubbeltydighet bör man vid förkortning af koncessiva bisatser antingen utsätta konjunktion {ehuru, fast, fastän) eller genom andra medel antyda bisatsens koncessiva beskaffenhet, och vid förkortning af kausalbisatser måste man i stället för konjunktion (som dervid ej kan nyttjas) insätta såsom eller som, så snart de behöfvas till förebyggande af förvexling med den partieipialkonstrnktion, som står i stället för temporal bisats. Ex. Ehuru plågad af hunger och törst, fortsatte han vandringen. Plågad af hunger och törst, fortsatte han dock vandringen. (Orden »Plågad af hunger och- 149 -

törst», utan ehuru eller dock, skulle kunna betyda »Emedan han var .. .» eller »När har var . . .»). Sjelf läkare (= ehuru sjelf läkare), missvårdar doktor Y. sin helsa. Fastän sjuk, ville han ej försumma sitt ämbete,

3. I svenskan vore icke lämpligt att utsträcka bruket af par-ticipialkonstruktionen derhän, att den skulle få ersätta sådan koncessiv, temporal eller kausal bisats, »hvars subjekt i någon form förekommer i hufvudsatsen». I stället för »Befriad från arbete, var resan mig ett nöje» ocb »Återkommen från Pommern, blef E:s lefnadsbana icke lång» bör man skrifva t. ex. Befriad från arbete, fann jag nöje i att resa eller Som {emedan, enär) jag var befriad från arbete, blef min resa nöjsam och Sedan E, återkommit från Pommern, blef hans... 1. Efter sin återkomst från Pommern fick E, ingen lång lefnadsbana.

Anm. 1. De satsförkortningar af detta slag, hvilka ersätta kau-sala bisatser och hafva ett adjektiv' eller substantiv till predikativ, benämnas af somliga författare epeaegeser. Ex. Såsom länets styresman, kan landshöf-ding S. icke underlåta att vårda sig om dess angelägenheter.

Anm. 2. Emedan participial-konstruktioner aro tämligen ovanliga i talspråket och då både i tal och skrift participialformer så ofta nyttjas för andra ändamål (såsom substantiv och adjektiv), bör detta slags konstruktion sparsamt anlitas.

129. Om förbytning af akttr sats till passiv.

1. I fall endast omedelbart objekt finnes, göres den aktiva satsens objekt till subjekt, ocb dess subjekt till agent i den passiva satsen. Ex. Barnet älskar modern. Modern älskas af barnet.

2. Vigtig, svår och omtvistad är frågan om huru man rätteligen bör gå till väga vid förbyt-ning af sådana aktiva satser, i hvilka både omedelbart och medelbart objekt förekomma.

Enligt Rydqvist och andra språkforskare måste i dylika fall det medelbara objektet behållas oförändradt i dativen (hvarvid preposition städse utsättes, atom framför oblika kasusformer, vid hvilka den kan undvaras), och endast det omedelbara objektet förvandlas till subjekt. Ex. Man har beviljat honom afsked. Af sked har beviljats honom. De gamle byggde sanningen ett tempel, Af de gamle byggdes ett tempel åt sanningen,

I hvardagsspråket och jämväl i skrift har emellertid på somliga håll länge varit brukligt att i en mängd dylika fall förbyta äfven dativen till subjektsnomi-nativ. Ex. Man beviljade honom af sked. Han beviljades af sked.

Tydligt är, att man ej får skrifva »Sanningen byggdes ett tempel af de gamle»; men uttryck sådana som Han afkläd-des sin rustning skulle möjligen kunna försvaras.

Iakttagelser vid åtskilliga goda stilisters skrifsed i detta afse- - 149 -

törst», utan ehuru eller dock, skulle kunna betyda »Emedan han var .. .» eller »När har var . . .»). Sjelf läkare (= ehuru sjelf läkare), missvårdar doktor Y. sin helsa. Fastän sjuk, ville han ej försumma sitt ämbete,

3. I svenskan vore icke lämpligt att utsträcka bruket af par-ticipialkonstruktionen derhän, att den skulle få ersätta sådan koncessiv, temporal eller kausal bisats, »hvars subjekt i någon form förekommer i hufvudsatsen». I stället för »Befriad från arbete, var resan mig ett nöje» ocb »Återkommen från Pommern, blef E:s lefnadsbana icke lång» bör man skrifva t. ex. Befriad från arbete, fann jag nöje i att resa eller Som {emedan, enär) jag var befriad från arbete, blef min resa nöjsam och Sedan E, återkommit från Pommern, blef hans... 1. Efter sin återkomst från Pommern fick E, ingen lång lefnadsbana.

Anm. 1. De satsförkortningar af detta slag, hvilka ersätta kau-sala bisatser och hafva ett adjektiv' eller substantiv till predikativ, benämnas af somliga författare epeaegeser. Ex. Såsom länets styresman, kan landshöf-ding S. icke underlåta att vårda sig om dess angelägenheter.

Anm. 2. Emedan participial-konstruktioner aro tämligen ovanliga i talspråket och då både i tal och skrift participialformer så ofta nyttjas för andra ändamål (såsom substantiv och adjektiv), bör detta slags konstruktion sparsamt anlitas.

129. Om förbytning af akttr sats till passiv.

1. I fall endast omedelbart objekt finnes, göres den aktiva satsens objekt till subjekt, ocb dess subjekt till agent i den passiva satsen. Ex. Barnet älskar modern. Modern älskas af barnet.

2. Vigtig, svår och omtvistad är frågan om huru man rätteligen bör gå till väga vid förbyt-ning af sådana aktiva satser, i hvilka både omedelbart och medelbart objekt förekomma.

Enligt Rydqvist och andra språkforskare måste i dylika fall det medelbara objektet behållas oförändradt i dativen (hvarvid preposition städse utsättes, atom framför oblika kasusformer, vid hvilka den kan undvaras), och endast det omedelbara objektet förvandlas till subjekt. Ex. Man har beviljat honom afsked. Af sked har beviljats honom. De gamle byggde sanningen ett tempel, Af de gamle byggdes ett tempel åt sanningen,

I hvardagsspråket och jämväl i skrift har emellertid på somliga håll länge varit brukligt att i en mängd dylika fall förbyta äfven dativen till subjektsnomi-nativ. Ex. Man beviljade honom af sked. Han beviljades af sked.

Tydligt är, att man ej får skrifva »Sanningen byggdes ett tempel af de gamle»; men uttryck sådana som Han afkläd-des sin rustning skulle möjligen kunna försvaras.

Iakttagelser vid åtskilliga goda stilisters skrifsed i detta afse-- 150 -

ende tyckas gifva vid handen, att följande regel skulle kunna uppställas: Dativen måste bibehållas, när den har eller ofta plägar ha preposition framför sig och när predikatsverbet är sammansatt med åty för eller till, men kan, åtminstone i åtskilliga fall, utan större olägenhet förvandlas till subjektsnominativ och sättas i början af satsen, när den i aktiva satser icke brukar hafva preposition eller verbet icke har nyssnämnda egenskap.

Om dessa iakttagelser äro riktiga, borde alltså Man uppdrog åt A. och B, att justera protokollet nödvändigt förbytas till Åt A. och B. uppdrogs att justera protokollet (icke »A., och B. uppdrogos att...»). På samma sätt: Tidningarna tillställdes honom (icke »Han tillställdes tidningarna») och Ett pris tilldelades honom (icke »Han tilldelades ett pris»). De gamle byggde ett tempel åt sanningen skulle motsvara: Af de gamle byggdes ett tempel åt sanningen 1. Åt sanningen byggdes af de gamle ett tempel (icke »Sanningen byggdes ett tempel .. .»). Deremot: Honom beviljades afsked 1. Han beviljades afsked; Rustnin gen afkläddes honom 1. Han afkläd-des sin rustning (De a/klädde honom hans 7*ustning); Åt barnen bör egnas tillsyn 1. Barnen böra egnas tillsyn; En professorsplats erbjöds honom 1. Han erbjöds en professorsplats; Böter ådömdes honom 1. Han ådömdes böter; En klocka har blifvit honom från-stulen 1. Han har blifvit frånstu-

len . . .; Det har bjudits honom tio kronor 1. Han han blifvit bjuden tio kronor.

I svårare fall är det alltid bäst att välja andra uttryck. I st. f. Han (Honom) bereddes tillfälle att studera kan man säga Man beredde (skaffade) honom ... o. s. v. — Sådana vändningar som »Nya bröst isättas gamla skjortor» äro naturligtvis felaktiga, enär den motsvarande aktiva konstruktionen är Sätta nya bröst i o. s. v.

180. Adverb.

1. Man bör noga skilja mellan å ena sidan här, häraf, härefter, härigenom, härin, härmed, härmedelst samt hit, hitin, hittills, hitåt o. s. v. och å den andra der, deraf, derefter, deHgenom, derin, dermed, dermedelst samt dit, ditin, dittills, ditåt, liksom mellan bort, fram, förr, hem, hvart, in, ner, upp, ut och borta, framme, förut, hemma, hvar, inne, nere, uppe, ute o. d. Ex. Herr Z. kom till Sverige 1870, och här uppehöll han sig i tio år. Stockholmaren B. begaf sig till Bom, och der (icke »här») vistades han en lång tid. Han har varit borta, men kommit hem. Kellgren riktade vår litteratur med skaldestycken af dittills här osedd skönhet. Jfr bortgång o. bortovaro (bortavaro), infatta o. innefatta, inbära o. innebära, utlemna o. utelemna m. fl. d. I öfverensstämmelse dermed skrifve man innebyggare och innevånare (icke »inbyggare», »invånare», T. »einwohner»). - 150 -

ende tyckas gifva vid handen, att följande regel skulle kunna uppställas: Dativen måste bibehållas, när den har eller ofta plägar ha preposition framför sig och när predikatsverbet är sammansatt med åty för eller till, men kan, åtminstone i åtskilliga fall, utan större olägenhet förvandlas till subjektsnominativ och sättas i början af satsen, när den i aktiva satser icke brukar hafva preposition eller verbet icke har nyssnämnda egenskap.

Om dessa iakttagelser äro riktiga, borde alltså Man uppdrog åt A. och B, att justera protokollet nödvändigt förbytas till Åt A. och B. uppdrogs att justera protokollet (icke »A., och B. uppdrogos att...»). På samma sätt: Tidningarna tillställdes honom (icke »Han tillställdes tidningarna») och Ett pris tilldelades honom (icke »Han tilldelades ett pris»). De gamle byggde ett tempel åt sanningen skulle motsvara: Af de gamle byggdes ett tempel åt sanningen 1. Åt sanningen byggdes af de gamle ett tempel (icke »Sanningen byggdes ett tempel .. .»). Deremot: Honom beviljades afsked 1. Han beviljades afsked; Rustnin gen afkläddes honom 1. Han afkläd-des sin rustning (De a/klädde honom hans 7*ustning); Åt barnen bör egnas tillsyn 1. Barnen böra egnas tillsyn; En professorsplats erbjöds honom 1. Han erbjöds en professorsplats; Böter ådömdes honom 1. Han ådömdes böter; En klocka har blifvit honom från-stulen 1. Han har blifvit frånstu-

len . . .; Det har bjudits honom tio kronor 1. Han han blifvit bjuden tio kronor.

I svårare fall är det alltid bäst att välja andra uttryck. I st. f. Han (Honom) bereddes tillfälle att studera kan man säga Man beredde (skaffade) honom ... o. s. v. — Sådana vändningar som »Nya bröst isättas gamla skjortor» äro naturligtvis felaktiga, enär den motsvarande aktiva konstruktionen är Sätta nya bröst i o. s. v.

180. Adverb.

1. Man bör noga skilja mellan å ena sidan här, häraf, härefter, härigenom, härin, härmed, härmedelst samt hit, hitin, hittills, hitåt o. s. v. och å den andra der, deraf, derefter, deHgenom, derin, dermed, dermedelst samt dit, ditin, dittills, ditåt, liksom mellan bort, fram, förr, hem, hvart, in, ner, upp, ut och borta, framme, förut, hemma, hvar, inne, nere, uppe, ute o. d. Ex. Herr Z. kom till Sverige 1870, och här uppehöll han sig i tio år. Stockholmaren B. begaf sig till Bom, och der (icke »här») vistades han en lång tid. Han har varit borta, men kommit hem. Kellgren riktade vår litteratur med skaldestycken af dittills här osedd skönhet. Jfr bortgång o. bortovaro (bortavaro), infatta o. innefatta, inbära o. innebära, utlemna o. utelemna m. fl. d. I öfverensstämmelse dermed skrifve man innebyggare och innevånare (icke »inbyggare», »invånare», T. »einwohner»).- 151 -

2. I regeln nyttjas ja såsom jakande svar på en fråga, som icke innehåller något nekande ord, och jo för samma ändamål, då frågan innehåller ett nekande ord. Ex. Är A. hemmaf Ja, Är A. inte hemma f Jo. Men å vissa trakter (Finland och Gotland) användes jo i båda dessa fall.

3. InU (af intet) kan, vid sidan af ej och icke, mycket väl nyttjas som adverb, särdeles i talspråket.

4. Dymedelst är bättre än så-medelst. .

5. Det från tyskan lånade desto är näppeligen behöfligt i vårt språk. Dess båttre, dess hällre, dess snarare, dess värre äro att föredraga framför »desto bättre», »desto hällre» o. s. v.

6.1 jakande utropssatser måste ett nekande adverb inskjutas, så snart det behöfves för undvikande af förvexling med frågesatser. Ex. Hur rikt utrustad är ick^ denne man! Hur skönt ler ^icke^olen! Deremot: Hvad denna

qvinnas sång {dock) är hänförandel

7. Mycket ofta finner man framför att-satser adverb: der i förening med preposition {derom, dertill m. fl.), onödigt användt i st. f. ensam preposition. Det är bättre att säga och skrifva öfverenskomma om att, vara angelägen {viss, öfvertygad) om att, bidraga till att än »öfverenskomma derom att», »vara angelägen derom att», »bidraga dertill att» o. s. v.

8. I gamla skrifter träffas vida oftare än i nyare adverb på -a

och på -en samt, i bunden stil, förkortade former, hvilka se ut som stamformer af motsvarande adjektiv, äfvensom neutralformer af sådana, t. ex. allmänneliga, bitterliga, endrägteliga, hasteliga, nyliga, nämliga, svåra, svårliga, årliga, ärliga; enfaldeligen, fulle-ligen, gruiidligen, nöjaktligen; gladelig, innerlig, strängelig; ändtligt.

I det nuvarande språket nyttjas i deras ställe merendels neutr. sing. af ett närbeslägtadt adjektiv, t. ex. bittert, endrägtigt o. s. v. Några adverb på -a {sakteliga, väldeliga m. fl.) och många på -en {bokstafiigen, egentligen, enkannerligen, ideligen, lekamligen, ljudeliyen, uttryckligen, visserligen m. fl.) finnas dock äfven i nysvenskan. I tämligen många fall förekomma äldre och nyare former om hvarandra {nådeligen o. nådigt, strängeliga, strängeligen o. strängt, bitterliga, bitterligen, bitterlig o. bittert).

9. Rena adverb få ej nyttjas som adjektiv. Se 89. 7 (sid. i 10).

10. Felaktiga eller öfverflödiga former af adverb äro bl. a.: »allestans», f. allestädes 1. allestäds, »annless», f. annorledes {annorlunda), »antagligtvis», f. antag' ligen, »bittin», f. bittida eller bitti, »fälle», f. väl, »föråt», f. förut, »hvad?», f. hvarförf (flerstädes i äldre skrifter), »idkeligen», f. ideligen, »ingenstans», f. ingenstädes, »långse^n», f. längesedan {-sen), »mir>, f. mer, »når», f. när, »nånstans», f. någonstädes, »nån-stin», f. någonsin 1. nånsin,- 152 -

»rimdter ikring», f. rundt omkring, »tätt och ofta», f. tidt ock ofta, »välan», f. väl, »i sön-dasse», »i måndaese» o. s. v., f. i söndags, i måndags, o. d. — Felaktiga komparativformer af adverb äro bl. a.: »anleseare», »an-lundare» samt »öfter», för oftare. — Annorledes och annorlunda böra, till följd af sin betydelse, icke hafva komparativ.

11. Latinska adverb, som ofta förekomma i svensk skrift, äro bl. a.: alias, annars, eljest (»Laurentius Norvégus, alias Kloster-Lasse»), alibi, annanstädes (»bevisa alibi», styrka, att en person, då en förbrytelse blef begången, icke fanns på det ställe, der händelsen timade), e'rgo, således , eventuåliter, under en viss förutsättning, möjligen, eæpre'sse, uttryckligen, tydligt, eætra, särskildt, utöfver det vanliga, fiskàliter (Lat. fiscåliter), på fiskalisk Y'àg,formäliter, form-enligt, foWtiter, modigt, kraftigt (»fortiter in re, suäviter in mödo», kraftigt i sak, men fogligt i sättet), gradätim, »stegvis», småningom, grassä-tim, på stråtröf varevis, gratis, för ingenting, till skänks, ibldem, på samma ställe, der-sammastädes, inklusive (Lat. in-cluslve), med inbegrepp af, Item, likaså, jämväl, vidare, kontra (Lat. contra), emot, legåUter, på lagligt sätt, lèniter, fogligt, non, icke, pro, för, till fördel för (»pro et kontra», för och emot), qvartåliter, qvartalsvis (i fyra terminer, hvar tredje månad), realiter, verkligen, i verklighe-

ten, satis, nog (»qvantum såtis», så mycket, att det räcker till), strikte (Lat. stricte), noga, punktligt, supra {süpra), ofvan (»ut supra»), täliter qvåliter, si och så, så der, medelmåttigt, tertiåliter, tredjedelsvis, i tre terminer, uUra, på andra sidan, ytterligare, öfverdrifvet (»ultra konservativ», »non plus ultra», oöf-verträffligt), verbötim, ordagrant, ord för ord.

Några af dessa adverb äro nybildningar.

131. Prepositioner.

1. Prepositionsuttryck (prepo-sitionela talesätt): i förmågo af, med afseende på, till följd af, m. fl., och participier, nyttjade som prepositioner: angående, rörande, vidkommande m. fl., äro i syntaktiskt afseende, t. ex. i fråga om interpunktionen, af samma beskaffenhet som de ursprungliga, enkla prepositio-nerna.

2. Att såsom infinitivmärke får i regeln ej utelemnas vid infinitiver, som bestämma adjektiv eller substantiv. Ex.

Eriksson var nog lycklig att träffa sin vän (icke »nog lycklig träffa»).^ Det är inte svårt att förstå hans mening. Vi hafva nyss haft anledning att återkalla honom i vårt minne (icke »anledning återkalla»). De hade stor lust att skratta åt hela tillställningen. Hon har haft tillfälle att se det nya lustspelet. — Man skrifver dock: Jag har äran teckna (nöjet meddela); Haf godheten lemna svar med budet! o. s. v. - 152 -

»rimdter ikring», f. rundt omkring, »tätt och ofta», f. tidt ock ofta, »välan», f. väl, »i sön-dasse», »i måndaese» o. s. v., f. i söndags, i måndags, o. d. — Felaktiga komparativformer af adverb äro bl. a.: »anleseare», »an-lundare» samt »öfter», för oftare. — Annorledes och annorlunda böra, till följd af sin betydelse, icke hafva komparativ.

11. Latinska adverb, som ofta förekomma i svensk skrift, äro bl. a.: alias, annars, eljest (»Laurentius Norvégus, alias Kloster-Lasse»), alibi, annanstädes (»bevisa alibi», styrka, att en person, då en förbrytelse blef begången, icke fanns på det ställe, der händelsen timade), e'rgo, således , eventuåliter, under en viss förutsättning, möjligen, eæpre'sse, uttryckligen, tydligt, eætra, särskildt, utöfver det vanliga, fiskàliter (Lat. fiscåliter), på fiskalisk Y'àg,formäliter, form-enligt, foWtiter, modigt, kraftigt (»fortiter in re, suäviter in mödo», kraftigt i sak, men fogligt i sättet), gradätim, »stegvis», småningom, grassä-tim, på stråtröf varevis, gratis, för ingenting, till skänks, ibldem, på samma ställe, der-sammastädes, inklusive (Lat. in-cluslve), med inbegrepp af, Item, likaså, jämväl, vidare, kontra (Lat. contra), emot, legåUter, på lagligt sätt, lèniter, fogligt, non, icke, pro, för, till fördel för (»pro et kontra», för och emot), qvartåliter, qvartalsvis (i fyra terminer, hvar tredje månad), realiter, verkligen, i verklighe-

ten, satis, nog (»qvantum såtis», så mycket, att det räcker till), strikte (Lat. stricte), noga, punktligt, supra {süpra), ofvan (»ut supra»), täliter qvåliter, si och så, så der, medelmåttigt, tertiåliter, tredjedelsvis, i tre terminer, uUra, på andra sidan, ytterligare, öfverdrifvet (»ultra konservativ», »non plus ultra», oöf-verträffligt), verbötim, ordagrant, ord för ord.

Några af dessa adverb äro nybildningar.

131. Prepositioner.

1. Prepositionsuttryck (prepo-sitionela talesätt): i förmågo af, med afseende på, till följd af, m. fl., och participier, nyttjade som prepositioner: angående, rörande, vidkommande m. fl., äro i syntaktiskt afseende, t. ex. i fråga om interpunktionen, af samma beskaffenhet som de ursprungliga, enkla prepositio-nerna.

2. Att såsom infinitivmärke får i regeln ej utelemnas vid infinitiver, som bestämma adjektiv eller substantiv. Ex. Eriksson var nog lycklig att träffa sin vän (icke »nog lycklig träffa»).^ Det är inte svårt att förstå hans mening. Vi hafva nyss haft anledning att återkalla honom i vårt minne (icke »anledning återkalla»). De hade stor lust att skratta åt hela tillställningen. Hon har haft tillfälle att se det nya lustspelet. — Man skrifver dock: Jag har äran teckna (nöjet meddela); Haf godheten lemna svar med budet! o. s. v.- 153 -

3. Bland (ibland) kan med fördel nyttjas till omvexling med a/. Ex. Bland alla de personer, af hvilka .. ., i st. f. »Af alla de personer, af hvilka ..

Till följd af sin betydelse kan denna preposition ej lämpligen brukas framför andra kollektiva substantiv än några af dem, som beteckna enheter af lefvande personer. Det heter blafid adeln, bland presterskapet o. s. v., men i en krets, i skogen, i soldathopen (icke »bland en krets», »bland skogen», »bland soldathopen»),

4. Rörande bör, när det nyttjas som preposition, stå före hufvudordet. Det heter en fråga rörande fattigvården (icke »en fattigvården rörande fråga»). — Man kan i sådana fall äfven nyttja om eller relativsats, t. ex. en fråga om fattigvården eller en fråga, som rör fattigvården,

5. Sammansatta propositioner, t. ex. förmedelst, förutan, förutom, ifrån, inom, uppå, utaf, uti, utur, utöfver o. d., böra icke användas, när enkla: medelst, utan, utom, från, i, på (å), af, ur o. s. v., göra till fyllest. Det bör heta af alla krafter, i afton, i går, i Sverige, på slaget (icke »utaf alla krafter», »uti afton», »uti går», »uti Sverige», »uppå slaget»). För undvikande af missljud är det stundom skäl att nyttja de sammansatta formerna. Ex. Uti Italien, Upplösa sig uti idel motsägelser. Somliga foglar lägga sina ägg uti ihåliga träd, DHanira hade

utaf en af Herkules slagen cen-taur fått en salfva.

Anm. I st. f. »ini» bör man skrifva inuti.

6. Prepositionen å förekom- ' mer i några enstaka uttryck: å daga, å färde, å nyo, å ämbetets vägnar m. fl., och stundom, för undvikande af missljud, till omvexling med på. Ex. »Svea sitter å sin tron på fjällen». (Tegnér.) »Sätt dig här på tuf-van å ljungbevuæen stig», (B.

E. Malmström.) Egil Skalla-grimsson bodde en tid å fädernegården Borg på Island, Eljest är på både vanligare och lämpligare än å.

Anm. Pd har uppkommit af uppå (upp å), liksom nt af ändeisen -n, i verbens andra person plur. pres. och imperf. ind. samt imper., och pronomen I,

7. Vid användning af preposition i förening med de s. k. tmetiska konjunktionerna: antingen — eller, både — oeh, icke allenast (icke endast, icke blott) — utan äfven, hvarken — eller, såväl — som o. d., bör iakttagas, att prepositionen antingen sättes endast framför konjunktionens förra del eller upprepas efter båda de delar, af hvilka konjunktionen består. Ex. Han trifves väl med både gamla och unga eller Han trifves väl både med gamla och med unga. Han har farit icke allenast på handelsfartyg, utan äfven på örlogsskepp eller ,,, på icke allenast handelsfartyg, utan äfven örlogsskepp. Solen skiner på såväl onda som goda eller .. . såväl— 154 —

på onda som på goda. Tiggar-ordnarna hade stor betydelse så-yäl i religiöst som i politiskt afseende eller ... t såväl religiöst som politiskt afseende.

Anm. Att upprepa mellan i sådana uttryck som »Göra ett förbund mellan honom och mellan mig» eller för i uttrycket hvarjom och enom (»för hvarjom och för enom») är naturligtvis mycket felaktigt.

8. Efter substantiv, adjektiv och verb, som stå med preposition (/ör, med, om, vid, öfver m. fl.), kan denna någon gång utelemnas framför att med infinitiv samt framför vissa bisatser (att-satser och indirekta frågesatser); men sådant bör ej ske annat än i nödfall och då missuppfattning är omöjlig. Man skrifve: Fara uppstod för att elden skulle gripa omkring sig hällre än »Fara uppstod att . ..» (jfr fara för eldsvåda). Ängelen hade fått underrättelse om hvar Paulus vistades är bättre än ».. . fått underrättelse hvar ...» (jfr om Pauli vistelseort). På samma sätt: Generalen utfärdade order om huru öfningarna skulle ske, hällre än »... order huru . . .». Man hade tagit sina mått och steg för att ej bli öf-verraskad (icke ». . . att ej bli . ..»). De kommo för att säga sanning (icke »De kommo att säga sanning», hvilket är = »De råkade säga sanning»). Hon är belåten (med) att vara hemma. Van (vid) att umbära (jfr van vid umbäranden). Jag är ledsen (öfver) att hafva besvärat.

I följande mening: Man behöfver ej vara oviss om denne man är hederlig, motsvarar om både prepositionen »om» och det indirekta irågeordet »om» (= huruvida). Man har tvistat huruvida ... är egentligen = ... om huruvida ... I detta och dylika fall torde vara säkrast att använda både preposition och frågeord eller välja annat uttryckssätt, t. ex. Huruvida denne man är hederlig, derom behöfver man ej vara oviss, i synnerhet som ordet »om» annars lätt nog kan tagas för konjunktion. Jfr Vi behöfva ej tveka, om (== i fall) de andra äro säkra på sin sak.

9. Prepositionemas användning i svenskan företer många skiftningar på språkets olika områden, och såväl i skrift som i talspråket förekomma dervid ej få oegentligheter. Exempelvis må nämnas, att i Finland, genom påverkan af finska språket, säges och skrifves kalla till och svara åt, der i Sverige kalla och svara nyttjas ensamma, t söndag (måndag o. s. v.), i st. f. om söndag, läsa på en tidning, f. i en tidning. 1 vissa delar af Norrland säges vara rädd någon i st. f. vara rädd för någon. Adj. fri, som framför följande subst. merendels har prepos. från (»fri från bekymmer»), förekommer stundom utan prepos. (»Lef utan kungakrona, men dess sorger fri». Runeberg). Jfr Karl Lindström, Studier på svensk språkbotten i Finland (Finsk tidskr. XIX, 1885, s. 461). — Ganska van-- 155 -

liga fel äro »på alla händelser», i 8t. f. i alla händelser, »ondt efter» (pengar), i st. f. ondt om,

10. I talspråket gängse feU àktiga prepositionsformer äro bl. a.: »frå», från, »of», af, »te», till, »å», af, och »ätter», efter.

11. Bland i svensk skrift — dels ensamma, dels i sammansättningar — ofta förekommande latinska prepositioner må nämnas : a (framför konsonanter) och ab (framför vokaler), af, ifrån, t. ex. a däto, från denna dag, ab övo, »från ägget», från fabeln om Ledas dotter Helenas födelse ur ett ägg, d. v. s. från allra första början; till, efter, enligt, t. ex. (lägga) ad acta, (lägga) till handlingarna, å sido, ad i'nterim, tills vidare (jfr in-terimsregering o. d.), ad notam (»taga ad notam», lägga på minnet, lägga märke vid), ad libitum, efter behag, efter godtycke; cirka (Lat. circa), omkring; drcum, omkring, i cirkumfleæ; cis, på denna sidan (om), hitom, i t. ex. cisalpfnskj belägen på denna (den italienska) sidan om alperna, cispadänsk, belägen på denna (den italienska) sidan om floden Padus (Po); cum, med, tillika med, t. ex. cum lande, med beröm (godkänd), comma cum puncto, komma med punkt, semikolon (jfr kon); de, af, ifrån, ur, t. ex. de fakto (facto), i sjelfva verket, på grund af sakförhållandena, de jüre, på grund af gällande lag; e och eæ, af, ifrån, å o. s. v., t. ex. eæ offi'cio (officio), å ämbetets vägnar, eæ profe'sso, yrkesenligt, eæ protoco'llo, ur

protokollet, eæ te'mpore, genast, utan förberedelse (jfr eætem-porera); eætra, utom, utanför, t. ex. eætra o'rdinem, utom den vanliga ordningen (jfr eætra-ürdinär), eætrajudiciel, som ut^ gör undantag från den vanliga rättegångsordningen; in (i vissa sammansättningar äfven ü och im)j i, t. ex. in ampli'ssima forma, i den vidsträcktaste form, »i de vackraste ordalag», in coV-pore, i samlad kår (jfr inkorporera), in efflgie, i bild, ?m-moblt, orörlig, illiberal, oädel, snål, illitterat, ostuderad, som för en viss befattnings erhållande icke tagit eller behöft taga en viss examen (»illitterat rådman»), illuminera, immigration, invandring, immobil-, inter, emellan, ibland, t. ex. inter pöcula, »emellan glasen», »mellan skål och vägg», interfoliera, inter jektion, egentl. »mellanka-stande», intemationel, mellan-folklig, interpunktion, interregnum, mellanregering, intervall, (musikt.), mellantid, mellanrum; kom (com), kon (con), kol (col), ko (co) = cum, i en stor mängd sammansättningar, bl. a. komminister, »medtjenare», kompanjon, meddelegare, kompa'stor, »med-pastor», komponera, sammansätta, konduktör, ledare, med-följare, konfirmera, styrka, stadfästa, konservera, skydda, förvara, kollation, »sammanförande», kalas, jämförande af olika skrifter, koagulera, ystas, löpna, koalition, förbund, förening, koordinera, samordna; kontra (Lat. contra), emot, i bl. a. kontra-- 156 -

bok, motbok, kontradans, kontramärke, kontraorder (jfr konträr, kontrast o. d.); pei" (äfven Ital.),. genom, på, för, t. ex. per fa's et nèfas, »med rätt och orätt», med lofliga eller olofliga medel, per proküra, genom fullmäktig, per se, i sig, i och för sig, perenn, mångårig, permanent, fortfarande, ständigt fortgående; post, efter, t. ex. post fe'stum, »efter festen», för sent, posthüm, född efter faderns död, utgifyen efter författarens dÖd, postskriptum, efterskrift; præ (såsom sammansättningsled har det i låneord merendels formen pre), före, framför, t. ex. pre-destination, f örutbestämmelse, preexistens föruttillvaro, pf*e-fekt, föreståndare, prefix, för-Rtaf velse, preludium, förspel; pro, för, enligt, i stället för, för — skull, t. ex. pro forma, för formens skull, enligt gam* mal sedvänja, pro gràdu, för vinnande af lärdomsgrad, promemoria, »för minnet», minnessedel, pro mille, för tusen, pro primo (secu'ndo, teVtio, qua'rto, qui'nto, se'xto, se'ptimo, octàvo, nöno, décimo, undécimo, duo-dècimo), för det första (andra o. s. v.), pro tempore, för tillfället, procent, »för hundra», prolog, inledningsqväde, inledningstal, prorektor, rektors ställföreträdare; slne, utan, t. ex. sine dübio, utan tvifvel, sine ira et studio, utan hat och utan förkärlek, non sine lande, icke utan beröm (godkänd), sinekür, »utan omsorg», befattning med lön utan motsvarande arbete,

namnsyssla; su'b (i vissa sammans. su*p), under, från, t. ex. subordination, »underordning», lydnad, subsidier, understöd, subskribera, underskrifva, skriftligen förbinda sig som afnämare, subvention, understöd, supponera, antaga, förutsätta, förmoda; super (Fr. sur) öfver, i sammans., t. ex. super fin, »öfverfin», mycket fin, superintendent, »Öfver-uppsyningsman», ett slags stiftschef, superkarg, uppsyningsman Öfver lasten på ett fartyg; tra^ns, på andra sidan, Öfver, om, t. ex. transalplnsk, belägen på den andra (icke italienska) sidan om Alperna, transatlantisk, transformera, ombilda, transponera, omsätta, transport, »öfverföring», flyttning, forsling.

132. Konjunktioner.

1. Konjunktionalnttryck, t. ex. i det att, så länge som, först då o. d., äro i syntaktiskt afseende likställiga med enkla konjunktioner. Jfr 56* A. 3. Anm. (sid. 68).

2. Märk sammanställningarna både — och, hvarken — eller, såväl — som m. fl. d. och tillse, att de användas riktigt! Man får ej skrifva t. ex. »Hos Geijer fanns både lärdom som snille och smak». Det heter . .. såväl lärdom som snille och smak, I st. f. denna i mer än ett afseende felaktiga mening: »Såväl fadern och modern, som äro redbara menniskor, äfvensom de äldre barnen skildra den yngste sonen såsom supig», kan man - 156 -

bok, motbok, kontradans, kontramärke, kontraorder (jfr konträr, kontrast o. d.); pei" (äfven Ital.),. genom, på, för, t. ex. per fa's et nèfas, »med rätt och orätt», med lofliga eller olofliga medel, per proküra, genom fullmäktig, per se, i sig, i och för sig, perenn, mångårig, permanent, fortfarande, ständigt fortgående; post, efter, t. ex. post fe'stum, »efter festen», för sent, posthüm, född efter faderns död, utgifyen efter författarens dÖd, postskriptum, efterskrift; præ (såsom sammansättningsled har det i låneord merendels formen pre), före, framför, t. ex. pre-destination, f örutbestämmelse, preexistens föruttillvaro, pf*e-fekt, föreståndare, prefix, för-Rtaf velse, preludium, förspel; pro, för, enligt, i stället för, för — skull, t. ex. pro forma, för formens skull, enligt gam* mal sedvänja, pro gràdu, för vinnande af lärdomsgrad, promemoria, »för minnet», minnessedel, pro mille, för tusen, pro primo (secu'ndo, teVtio, qua'rto, qui'nto, se'xto, se'ptimo, octàvo, nöno, décimo, undécimo, duo-dècimo), för det första (andra o. s. v.), pro tempore, för tillfället, procent, »för hundra», prolog, inledningsqväde, inledningstal, prorektor, rektors ställföreträdare; slne, utan, t. ex. sine dübio, utan tvifvel, sine ira et studio, utan hat och utan förkärlek, non sine lande, icke utan beröm (godkänd), sinekür, »utan omsorg», befattning med lön utan motsvarande arbete,

namnsyssla; su'b (i vissa sammans. su*p), under, från, t. ex. subordination, »underordning», lydnad, subsidier, understöd, subskribera, underskrifva, skriftligen förbinda sig som afnämare, subvention, understöd, supponera, antaga, förutsätta, förmoda; super (Fr. sur) öfver, i sammans., t. ex. super fin, »öfverfin», mycket fin, superintendent, »Öfver-uppsyningsman», ett slags stiftschef, superkarg, uppsyningsman Öfver lasten på ett fartyg; tra^ns, på andra sidan, Öfver, om, t. ex. transalplnsk, belägen på den andra (icke italienska) sidan om Alperna, transatlantisk, transformera, ombilda, transponera, omsätta, transport, »öfverföring», flyttning, forsling.

132. Konjunktioner.

1. Konjunktionalnttryck, t. ex. i det att, så länge som, först då o. d., äro i syntaktiskt afseende likställiga med enkla konjunktioner. Jfr 56* A. 3. Anm. (sid. 68).

2. Märk sammanställningarna både — och, hvarken — eller, såväl — som m. fl. d. och tillse, att de användas riktigt! Man får ej skrifva t. ex. »Hos Geijer fanns både lärdom som snille och smak». Det heter . .. såväl lärdom som snille och smak, I st. f. denna i mer än ett afseende felaktiga mening: »Såväl fadern och modern, som äro redbara menniskor, äfvensom de äldre barnen skildra den yngste sonen såsom supig», kan man— 157 —

skrifva t. ex.: Icke allenast fadern och modern, hvilka äro . . utan äfven de äldre barnen berätta, att den yngste sonen visat sig supig. — Så — som bör ej förvexlas med såväl — som. Det bör heta Doktor H. är bevandrad i såväl matematik som astronomi {icke ».. . så i matematik som astronomi»).

3. De kopulativa konjunktionerna samt och äfvensom böra, så ofta välljudet och betydelsen det kräfver, användas i omvexling med och, hvilket, när det nyttjas för ofta, orsakar missljud. Få samma sätt brukas såväl — som och ej mindre — än, i omvexling med både — och. Ex. Fru Nordenflycht skref elegier och visor äfvensom lärodikter samt åtskilliga stycken på prosa. Prosten och prostinnan äfvensom deras barn samt ett par slägtingar hafva rest bort. Såväl mannen och hustrun som barnen och tjenstefolket befinna sig väl. Gladorna häcka såväl i träd och buskar som på klippor och i kyrktorn är bättre än t. ex.:

.. häcka både i träd, på klippor, i kyrktorn och buskar».

4. Vid användning af kopulativa konjunktioner gäller som hufvudregel, att konjunktion utsättes mellan den sista och den näst sista af de satser eller satsdelar, som höra tillsammans. Ex. »Käraste bröder, systrar och vänner». (Bellman.) »Zeus. gif släg-tet gosselynne, hoppfull håg och fantasi!» (V. Rydberg.)

För stilistiskt ändamål ske emellertid ofta och på många sätt

afvikelser från denna lag, t. ex. derigenom att konjunktioner utsättas mellan alla orden {poly-syndés): »Riket är ditt, och makten och äran och härligheten»; »Och milda sägner flyga kring som strimmor i det blå. Och underbart och vemodsfullt och varmt år hjertat då» (Topelius); »I jublet hörs en stämma, ack, så svag och späd och vek» (V. Rydberg), eller helt och hållet utelemnas {asyndès): »I eoners skiftande eoner är makten, äran, härligheten din» (Stagnelius); »Sången tystnar, lansar korsas, rasslande emot hvarann, svärden blodas, leken yrar, sköld mot sköld och man mot man» (V. Rydberg), eller derigenom att orden ställas parvis, med konjunktion mellan hvarje par, men ingen konjunktion mellan paren: Fäder och mödrar, bröder och systrar, fränder och vänner; »Verldens klokskap föder henne sorg och feghet, skam och svek» (V. Rydberg). ,

5. Om två eller flere genom kopulativ konj. förbundna ord i något afseende tillsammans utgöra en helhet, så måste detta finna uttryck vid konjunktionernas anbringande, t. ex. författare, förläggare samt bok- och musikhandlare {icke »författare, förläggare, bok- och musikhandlare»); professor i estetik samt litteratur- och konsthistoria. I detta afseende förekomma ofta fel.

6. Ett alltför flitigt bruk af två sjelfständiga adjektivattribut, med komma emellan, framförsubstantiv (ett slags asyndes) verkar störande och bör derför undvikas. Det är bättre att skrifva: en stilla och fridfull afton; den ädU och af naturen rikt utrustade ynglingen; många allvarliga och gudfruktiga menniskor än »en stilla, fridfull afton»; »den ädle, af naturen rikt utrustade ynglingen»; »mänga allvarliga, gudfruktiga menniskor». Deremot: en vacker ljusröd klädning; en liten snäll gosse. Jfr 56. B. 14 (sid. 74).

7. Man bör skrifva ju — dess och ej »ju — ju» eller »dess (desto) — dess (desto)». Ex. ,/u mer man lånar, dess mer sätter man sig i skuld.

8. Att bör ej onödigtvis användas i st. f. för att 1. på det att. Se 131. 8.

Anm. I vårdslöst tal inskjutes att stundom alldeles oriktigt efter andra ord, t. ex. »fastän att», »just som att», »när som att», »änskönt att», i st. f. fastän, just som, när som, änskönt.

9. Man gifve akt på den olika ordföljden efter ty och emedan i nekande satser: »Han är olycklig, ty han är icke nöjd» och »Han är olycklig, emedan han icke är nöjd».

10. Det bör ej sättas i st. f. att, oftare än då sådant behöfves för omvexling med det sistnämnda. Ex. Domaren har att tillse^ det värje^nålsed ej brukas onödigtvis. Oriktigt och fult är att skrifva t. ex.: »Han inser, det detta företag skall misslyckas».

11. Då såsom konjunktion betyder dels när, dels emedan

(som). Så ofta det behöfves för undvikande af dubbelmening, bör man nyttja någotdera af sistnämnda ord. Då utrymmet det tillåter, införa vi uppsatsen i vår tidning innehåller en tvetydighet.

12. Om — så. Bruket att i meningar med konditionalbisats utelemna både om (= derest, i fall, så framt, såvida) och så är förkastiigt. Det riktiga är att alltid (efter välljudets och meningens kraf) utsätta det ena och i längre perioder båda orden. Således: Om det blåser för mycket på sjön, kan man ro hem igen eller: Blåser det .. ., så kan man . . . eller: Om det blåser . . ., så kan man . . . (icke »Blåser det för mycket på sjön, kan man ro hem igen», hvilket låter som två frågesatser). Jfr »Kan du ej spänna bågen, är han ej din» med »K«n du ej spänna bågen? År han ej din?».

11. Den i svensk skrift oftast förekommande latinska konjunktionen är et (&, se 69).

Ur ordbildningslflran.

133. Vid val mellan olika ordformer af samma betydelse händer alltför ofta, att sämre former onödigtvis föredragas framför bättre. Med förbehåll att tillbörligt afseende fästes på behofvet af olika uttryck för olika begrepp, torde såsom huf-vudregler kunna uppställas, att främmande former böra vika för svenska, ålderdomliga för nyare, och längre för kortare. Jir A. substantiv (ett slags asyndes) verkar störande och bör derför undvikas. Det är bättre att skrifva: en stilla och fridfull afton; den ädU och af naturen rikt utrustade ynglingen; många

allvarliga och gudfruktiga menniskor än »en stilla, fridfull afton»; »den ädle, af naturen rikt utrustade ynglingen»; »mänga allvarliga, gudfruktiga menniskor». Deremot: en vacker ljusröd klädning; en liten snäll gosse. Jfr 56. B. 14 (sid. 74).

7. Man bör skrifva ju — dess och ej »ju — ju» eller »dess (desto) — dess (desto)». Ex. ,/u mer man lånar, dess mer sätter man sig i skuld.

8. Att bör ej onödigtvis användas i st. f. för att 1. på det att. Se 131. 8.

Anm. I vårdslöst tal inskjutes att stundom alldeles oriktigt efter andra ord, t. ex. »fastän att», »just som att», »när som att», »änskönt att», i st. f. fastän, just som, när som, änskönt.

9. Man gifve akt på den olika ordföljden efter ty och emedan i nekande satser: »Han är olycklig, ty han är icke nöjd» och »Han är olycklig, emedan han icke är nöjd».

10. Det bör ej sättas i st. f. att, oftare än då sådant behöfves för omvexling med det sistnämnda. Ex. Domaren har att tillse^ det värje^nålsed ej brukas onödigtvis. Oriktigt och fult är att skrifva t. ex.: »Han inser, det detta företag skall misslyckas».

11. Då såsom konjunktion betyder dels när, dels emedan

(som). Så ofta det behöfves för undvikande af dubbelmening, bör man nyttja någotdera af sistnämnda ord. Då utrymmet det tillåter, införa vi uppsatsen i vår tidning innehåller en tvetydighet.

12. Om — så. Bruket att i meningar med konditionalbisats utelemna både om (= derest, i fall, så framt, såvida) och så är förkastiigt. Det riktiga är att alltid (efter välljudets och meningens kraf) utsätta det ena och i längre perioder båda orden. Således: Om det blåser för mycket på sjön, kan man ro hem igen eller: Blåser det .. ., så kan man . . . eller: Om det blåser . . ., så kan man . . . (icke »Blåser det för mycket på sjön, kan man ro hem igen», hvilket låter som två frågesatser). Jfr »Kan du ej spänna bågen, är han ej din» med »K«n du ej spänna bågen? Är han ej din?».

11. Den i svensk skrift oftast förekommande latinska konjunktionen är et (&, se 69).

Ur ordbildningslflran.

133. Vid val mellan olika ordformer af samma betydelse händer alltför ofta, att sämre former onödigtvis föredragas framför bättre. Med förbehåll att tillbörligt afseende fästes på behofvet af olika uttryck för olika begrepp, torde såsom huf-vudregler kunna uppställas, att främmande former böra vika för svenska, ålderdomliga för nyare, och längre för kortare. Jir A.- 159 -

Noreen, Om språkriktighet, sid. 22 (Nordisk tidskr. 1885, s. 398).

134. ÄDvändbara stamformer hafva i ofvau (188) nämnda fall företräde för afledda ord.

Brus, sans och sus äro bättre än »brusning», »sansning» och »susning». Så äfven i de flesta fall beröm, företag, jagt, ridt, traf för »berömmelse», »företagande» , »jagande», »ridande», »trafvande» o. s. v. Djup må i allmänhet nyttjas hällre än djuphet. Djuplek har en något olika bet.

185. Förstafvelser.

Vissa förstafvelser (prefix), särskildt af, be och för, nyttjas mycket ofta onödigt i en mängd ord. I st. f. »afbränna» (bränvin), »afdansa» (en dans), »af-dricka» (en skål), »afdöd», »af-hålla» (ett möte; jfr afhålla någon från något och en afhål-len person), »aflossa» (ett skott), »afporträttera», »afsaknad», »af-sjnnga» (sånger), »afskildra», »af-äta» (en middag; jfr Oxen har af ätit gräset i hagen) säge man bränna, dansa, dricka, död (af-liden), hålla, lossa, porträttera, saknad, sjunga, skildra, äta, och i st. f. »bedåra», »bedöfva», »befläcka», »befrämja», »befukta», »bejaka», »belura», »beläglig», »beprisa» , »bepryda», »bepröfva», »beskruda», »beskymfa», »bespörja», »bestyrka», »besvika» o. d. bör man nyttja dåra, döfva, fläcka, främja, fukta, jaka, lura, läglig, prisa, pryda, pröfva, skruda, skymfa, spörja, styrka, svika o. d. Onödiga äro jämväl »be-afsigtiga», för

åsyfta, »beediga».

f. edfästa, »begunstiga», f. gynna, »besälla», f. lyckliggöra. I st. f. »föraf skeda •, »fördölja », »förflytta», »förglömma», »förhindra», »förhyra», »förhärja», »förkränka», »förmala», »formedelst», »förmärka», »försmäda», »försåga», »försälja», »förändra» o. d. säge man af skeda, dölja, flytta, glömma, hindra, hyra, härja, kränka, mala, medelst, smäda, såga, sälja, ändra. Öfverflödiga äro ock »anfräta», i. fräta, »anfukta», f. fukta, »ansamling», f. samling, hopande, »fortbestånd», f. bestånd, »uppbevara» (T. »aufbewahren»), f. förvara, gömma, »vanlytt», f. lytt, »åt-vama», f. varna.

Mången skrifver »befordra» och »beständig», då främja och ständig vore lämpligare. Det heter dock alltid befordras till ett ämbete, beständig i sin tro o. s. v.

Äfven sådana vidunderligheter som »befjäsa», fjäsa för, »befärga», färga, »begjorda», c»m-gjorda, »begyckla», gyckla med, håna, »behedra», »behurra», »berådslå», »beröka» påträffas i såväl äldre som nyare skrifter. Jfr Viktor Rydberg, Tysk eller nordisk svenska? (Sv. tidskr. 1873, s. 498 o. f.)

Anm. 1. Särdeles i poetisk stil användas fjädrad, kransad, silfrad, skräckUg, vingaà o. d., i stället för befjädrad, bekransad, silfver glänsande, jörskräck-lig, bevingad, o. s. v. Jfr »en lagrad (lagerkrönt) veteran i vet-Uts sold». (Tegnér.)

Anm. 2. Man akte sig noga för att utelemna förstafvelser - 159 -

Noreen, Om språkriktighet, sid. 22 (Nordisk tidskr. 1885, s. 398).

134. ÄDvändbara stamformer hafva i ofvau (188) nämnda fall företräde för afledda ord.

Brus, sans och sus äro bättre än »brusning», »sansning» och »susning». Så äfven i de flesta fall beröm, företag, jagt, ridt, traf för »berömmelse», »företagande» , »jagande», »ridande», »trafvande» o. s. v. Djup må i allmänhet nyttjas hällre än djuphet. Djuplek har en något olika bet.

185. Förstafvelser.

Vissa förstafvelser (prefix), särskildt af, be och för, nyttjas mycket ofta onödigt i en mängd ord. I st. f. »afbränna» (bränvin), »afdansa» (en dans), »af-dricka» (en skål), »afdöd», »af-hålla» (ett möte; jfr afhålla någon från något och en afhål-len person), »aflossa» (ett skott), »afporträttera», »afsaknad», »af-sjnnga» (sånger), »afskildra», »af-äta» (en middag; jfr Oxen har af ätit gräset i hagen) säge man bränna, dansa, dricka, död (af-liden), hålla, lossa, porträttera, saknad, sjunga, skildra, äta, och i st. f. »bedåra», »bedöfva», »befläcka», »befrämja», »befukta», »bejaka», »belura», »beläglig», »beprisa» , »bepryda», »bepröfva», »beskruda», »beskymfa», »bespörja», »bestyrka», »besvika» o. d. bör man nyttja dåra, döfva, fläcka, främja, fukta, jaka, lura, läglig, prisa, pryda, pröfva, skruda, skymfa, spörja, styrka, svika o. d. Onödiga äro jämväl »be-afsigtiga», för åsyfta, »beediga».

f. edfästa, »begunstiga», f. gynna, »besälla», f. lyckliggöra. I st. f. »föraf skeda •, »fördölja », »förflytta», »förglömma», »förhindra», »förhyra», »förhärja», »förkränka», »förmala», »formedelst», »förmärka», »försmäda», »försåga», »försälja», »förändra» o. d. säge man af skeda, dölja, flytta, glömma, hindra, hyra, härja, kränka, mala, medelst, smäda, såga, sälja, ändra. Öfverflödiga äro ock »anfräta», i. fräta, »anfukta», f. fukta, »ansamling», f. samling, hopande, »fortbestånd», f. bestånd, »uppbevara» (T. »aufbewahren»), f. förvara, gömma, »vanlytt», f. lytt, »åt-vama», f. varna.

Mången skrifver »befordra» och »beständig», då främja och ständig vore lämpligare. Det heter dock alltid befordras till ett ämbete, beständig i sin tro o. s. v.

Äfven sådana vidunderligheter som »befjäsa», fjäsa för, »befärga», färga, »begjorda», c»m-gjorda, »begyckla», gyckla med, håna, »behedra», »behurra», »berådslå», »beröka» påträffas i såväl äldre som nyare skrifter. Jfr Viktor Rydberg, Tysk eller nordisk svenska? (Sv. tidskr. 1873, s. 498 o. f.)

Anm. 1. Särdeles i poetisk stil användas fjädrad, kransad, silfrad, skräckUg, vingaà o. d., i stället för befjädrad,

bekransad, silfver glänsande, jörskräck-lig, bevingad, o. s. v. Jfr »en lagrad (lagerkrönt) veteran i vet-Uts sold». (Tegnér.)

Anm. 2. Man akte sig noga för att utelemna förstafvelser - 159 -

Noreen, Om språkriktighet, sid. 22 (Nordisk tidskr. 1885, s. 398).

134. ÄDvändbara stamformer hafva i ofvau (188) nämnda fall företräde för afledda ord.

Brus, sans och sus äro bättre än »brusning», »sansning» och »susning». Så äfven i de flesta fall beröm, företag, jagt, ridt, traf för »berömmelse», »företagande» , »jagande», »ridande», »trafvande» o. s. v. Djup må i allmänhet nyttjas hällre än djuphet. Djuplek har en något olika bet.

185. Förstafvelser.

Vissa förstafvelser (prefix), särskildt af, be och för, nyttjas mycket ofta onödigt i en mängd ord. I st. f. »afbränna» (bränvin), »afdansa» (en dans), »af-dricka» (en skål), »afdöd», »af-hålla» (ett möte; jfr afhålla någon från något och en afhål-len person), »aflossa» (ett skott), »afporträttera», »afsaknad», »af-sjnnga» (sånger), »afskildra», »af-äta» (en middag; jfr Oxen har af ätit gräset i hagen) säge man bränna, dansa, dricka, död (af-liden), hålla, lossa, porträttera, saknad, sjunga, skildra, äta, och i st. f. »bedåra», »bedöfva», »befläcka», »befrämja», »befukta», »bejaka», »belura», »beläglig», »beprisa» , »bepryda», »bepröfva», »beskruda», »beskymfa», »bespörja», »bestyrka», »besvika» o. d. bör man nyttja dåra, döfva, fläcka, främja, fukta, jaka, lura, läglig, prisa, pryda, pröfva, skruda, skymfa, spörja, styrka, svika o. d. Onödiga äro jämväl »be-afsigtiga», för åsyfta, »beediga».

f. edfästa, »begunstiga», f. gynna, »besälla», f. lyckliggöra. I st. f. »föraf skeda •, »fördölja », »förflytta», »förglömma», »förhindra», »förhyra», »förhärja», »förkränka», »förmala», »formedelst», »förmärka», »försmäda», »försåga», »försälja», »förändra» o. d. säge man af skeda, dölja, flytta, glömma, hindra, hyra, härja, kränka, mala, medelst, smäda, såga, sälja, ändra. Öfverflödiga äro ock »anfräta», i. fräta, »anfukta», f. fukta, »ansamling», f. samling, hopande, »fortbestånd», f. bestånd, »uppbevara» (T. »aufbewahren»), f. förvara, gömma, »vanlytt», f. lytt, »åt-vama», f. varna.

Mången skrifver »befordra» och »beständig», då främja och ständig vore lämpligare. Det heter dock alltid befordras till ett ämbete, beständig i sin tro o. s. v.

Äfven sådana vidunderligheter som »befjäsa», fjäsa för, »befärga», färga, »begjorda», c»m-gjorda, »begyckla», gyckla med, håna, »behedra», »behurra», »berådslå», »beröka» påträffas i såväl äldre som nyare skrifter. Jfr Viktor Rydberg, Tysk eller nordisk svenska? (Sv. tidskr. 1873, s. 498 o. f.)

Anm. 1. Särdeles i poetisk stil användas fjädrad, kransad, silfrad, skräckUg, vingaà o. d., i stället för befjädrad, bekransad, silfver glänsande, jörskräck-lig, bevingad, o. s. v. Jfr »en lagrad (lagerkrönt) veteran i vet-Uts sold». (Tegnér.)

Anm. 2. Man akte sig noga för att utelemna förstafvelser- 160 -

der olägenhet skulle uppstå genom deras borttagande, t. ex. i bebåda, bedröfva, befalla, befria, begagna, begrepp, begära, behandla, behålla, behöfva, beledsaga, belägra, bemyndiga, berik-tiga, berusa, bestraffa, bestört, besynnerlig, betala, betro o. d. samt i förbud, förgöra, förkrossa, försmå, förvärfva o. d.. i hvilka de enkla formerna hafva annan betydelse eller äro obrukliga.

Anm 3. Väcka afund {oro, osämja, split o. s. v.) är bättre och riktigare än »uppväcka afund» o. s. v. Deremot bör nämna ej gärna nyttjas i samma bet. som utnämna eller stamma (uttala ord stötvis och med svårighet) i bet. härstamma, ej häller sluta f. tillsluta, ämna f. tillämna eller öfva f. utöfva.

180. SiibstantlTiska afledningsändelser.

1. Verbalsubstantiv på -ande och -ende nyttjas ofta oriktigt eller onödigt i st. f. substantiv på -an, -else, -eri o. -ing m. fl., t. ex. »anande», f. aning, »befriande», f. befrielse, »besinnande», f. besinning, »bestraffande», f.

bestraffning, »framkommande», f. framkomst, »förbättrande», f. förbättring, »förädlande», f. förädling, »hotande», f. hotelse, »hädande», f. hädelse, »inblandande», f. inblandning, »läsande», f. läsning, »renande», f. rening, »samverkande», f. samverkan, »slösande», f. slöseri, »smädande», f. smädelse, »spridande», f. spridning, »uppbrusande», f. uppbrusning, »utbredande», f. utbredning, »vistande».

f. vistelse, »Öfverskattande», f. öfver skattning,

Deremot äro exempelvis fästande och fästning, slitande o. slitning, samlande o. samling uttryck fÖr mycket olika begrepp. Jfr äfven pysslande o. pysling, sysslande o. syssling,

2. Många subst. på obetonadt -an kunna i singulans med fördel nyttjas i stället för participialformer på -ande och -ende äfvensom i stället för ord på -ing {-ning), -else o. s. v. Ex. Afvaktan, anmälan (jämte anmälning, pl. anmälningar, hällre än »anmälelse»), begäran (jfr begärelse, med annan bet.), bäfvan, dagtingan, diktan (jfr diktning, med annan bet.), dyrkan, fruktan, fullbordan, förbidan, förfäran, förkofran, försäkran (jfr lif-försäkring), förtröstan (Gsv. »förtröstning»), förtviflan, förväntan (som plur. nyttjas förväntningar), klagan, längtan, nitälskan, påverkan, samverkan, sträfvan (som plur. brukas sträf-vanden), stickan, talan, tillbedjan (hällre än »tillbedjelse»), till-egnan, traktan, trängtan, täflan (jämte täfling), uppfostran, uppmuntran, verkan (som plur. verkningar), vädjan (jämte vädjande), vägran, väntan (som plur. förväntningar, af förväntning), åstundan, åverkan, äflan, ömkan, önskan (som plur. önskningar).

Såsom olämpliga torde man deremot kunna anse de äfven hos goda författare stundom uppdykande »betraktan», för betraktelse , betraktande, »främjan >, - 160 -

der olägenhet skulle uppstå genom deras borttagande, t. ex. i bebåda, bedröfva, befalla, befria, begagna, begrepp, begära, behandla, behålla, behöfva, beledsaga, belägra, bemyndiga, berik-tiga, berusa, bestraffa, bestört, besynnerlig, betala, betro o. d. samt i förbud, förgöra, förkrossa, försmå, förvärfva o. d.. i hvilka de enkla formerna hafva annan betydelse eller äro obrukliga.

Anm 3. Väcka afund {oro, osämja, split o. s. v.) är bättre och riktigare än »uppväcka afund» o. s. v. Deremot bör nämna ej gärna nyttjas i samma bet. som utnämna eller stamma (uttala ord stötvis och med svårighet) i bet. härstamma, ej häller sluta f. tillsluta, ämna f. tillämna eller öfva f. utöfva.

180. SiibstantlTiska afledningsändelser.

1. Verbalsubstantiv på -ande och -ende nyttjas ofta oriktigt eller onödigt i st. f. substantiv på -an, -else, -eri o. -ing m. fl., t. ex. »anande», f. aning, »befriande», f. befrielse, »besinnande», f. besinning, »bestraffande», f.

bestraffning, »framkommande», f. framkomst, »förbättrande», f. förbättring, »förädlande», f. förädling, »hotande», f. hotelse, »hädande», f. hädelse, »inblandande», f. inblandning, »läsande», f. läsning, »renande», f. rening, »samverkande», f. samverkan, »slösande», f. slöseri, »smädande», f. smädelse, »spridande», f. spridning, »uppbrusande», f. uppbrusning, »utbredande», f. utbredning, »vistande».

f. vistelse, »Öfverskattande», f. öfver skattning,

Deremot äro exempelvis fästande och fästning, slitande o. slitning, samlande o. samling uttryck fÖr mycket olika begrepp. Jfr äfven pysslande o. pysling, sysslande o. syssling,

2. Många subst. på obetonadt -an kunna i singulans med fördel nyttjas i stället för participialformer på -ande och -ende äfvensom i stället för ord på -ing {-ning), -else o. s. v. Ex. Afvaktan, anmälan (jämte anmälning, pl. anmälningar, hällre än »anmälelse»), begäran (jfr begärelse, med annan bet.), bäfvan, dagtingan, diktan (jfr diktning, med annan bet.), dyrkan, fruktan, fullbordan, förbidan, förfäran, förkofran, försäkran (jfr lif-försäkring), förtröstan (Gsv. »förtröstning»), förtviflan, förväntan (som plur. nyttjas förväntningar), klagan, längtan, nitälskan, påverkan, samverkan, sträfvan (som plur. brukas sträf-vanden), stickan, talan, tillbedjan (hällre än »tillbedjelse»), till-egnan, traktan, trängtan, täflan (jämte täfling), uppfostran, uppmuntran, verkan (som plur. verkningar), vädjan (jämte vädjande), vägran, väntan (som plur. förväntningar, af förväntning), åstundan, åverkan, äflan, ömkan, önskan (som plur. önskningar).

Såsom olämpliga torde man deremot kunna anse de äfven hos goda författare stundom uppdykande »betraktan», för betraktelse , betraktande, »främjan >,- 161 -

(Rydqvist), f. främjande, »full-äudan», f. fulländning, »ransa-kan>, f. ransakning, »sinickran», f. smicker, »snyftan» (Atterboin), f. snyftning, »yrkan», f. yrkande, »àsyftan», f. syfte, »askan» (jfr best. formen af äska), f. begäran, äskande, m. fl.

3. Bland i språket förekommande subst. på -else äro tämligen många nu föråldrade eller af andra skäl mindre lämpliga, t. ox. »afkortelse» (Es. 28. 22), afkortning, förderf, »afsättelse», af sättning, »aktgif velse», aktgif-vande, »anmälelse», anmälan, anmälning , »betingelse», vilkor, »bevarelse», bevarande, skyddande, »danelse», daning, bildning, »domfällelse», dom, utslag, »efterdömelse», efterdöme, föredöme, »f rambringelse», alster, produkt, resultat, »förgudelse», förgudning, »förgätelse», glömska, »förhånelse», hån, hädelse, »förmanelse», förmaning, »försö-kelse», frestelse, pröfning, »med-delelse», meddelande, underrättelse, tillkännagifvande, »närvarelse», närvaro, »omgif velse», omgifning, »prydelse», prydnad, prydande, »renselse», rening, »tillbedjelse», tillbedjan, bön, åkallan, »undertryckelse», undertryckande , förtryck, » utty delse », tidning, tolkning, »åbäkelse», åbäke.

Af nyare ord på -else må nämnas försändelse, en danism, som lär hafva inkommit i vårt skrif-språk 1847 och betecknar »föremål, som befordras medelst posten», samt störelse, hvilket jämte stöHng (o. störning) på senare

Linder, Sv. språkets behandl.

åren ofta nyttjats i bet. »pertur-bation».

4. Substantivändelsen -het användes alldeles onödigt i en mängd ord.

Det är bättre att säga och skrifva allvar, andakt, behag, djupsinne, drift, dygd, egennytta, egensinne, elände, endrägt, enfald, flit, fägring, förstånd, för-tjenst, gudsfruktan, ifver, kallsinne, kraft, landsflykt, list, lydnad, lättja, lättsinne, miskund, mörker, nit, oskuld, reda, saktmod, skarpsinne, skärpa, svårmod, talang, tålamod, vanvett, välvilja, ädelmod, ängslan, öfverdåd o. s. v. än »allvarlighet» 1. »allvarsamhet», »andäktighet», »behagfullhet », » djupsinnighet» (»djupsinthet»), »driftighet», » dygdighet», » egennyttighet» , »egensinnighet» (i>egensinthet»), »eländighet», »endrägtighet», »enfaldighet», »flitighet», »fagerhet», »förståndighet», » förtjenstf ull-het», »gudfruktighet», »ifrighet», »kallsinnighet», »kraftfullhet», »landsflyktighet», »lathet», »listighet», »lydighet», »lättsinnighet», »miskundsamhet», »mörkhet», »nitiskhet», »oskyldighet», »redighet», »saktmodighet», »skarpsinnighet», »skarphet», »svårmodig-het», »talangfullhet», »tålmodighet», »vanvettighet», »välvillighet», »ädelmodighet», »ängslighet», »öfverdådighet» o. s. v. Jfr 188.

Man bör dock noga observera skillnaden i betydelse mellan sådana ord som fåfänga o. få-fänglighet, helgd, helgedom o. helighet, häpnad o. häpenhet^

11- 162 -

kristendom o. kristenhet, storlek o. storhet m. fl. d. — Visdom och vishet nyttjas om hvarandra i samma betydelse. — Jfr V. Rydberg, Tysk eller nordisk svenska? (Sv. tidskr. 1873, s. 516 o. f.).

5. Man iakttage skillnaden mellan ändelserna -I och -Ik, särskildt i orden diplomati, vetenskapen om staternas inbördes förhållanden samt konsten att praktiskt tillämpa denna vetenskap, och diplomatik, den vetenskap, som har till uppgift att ki-itiskt undersöka (äldre) statshandlingar; mellan liturgi, kyrkoordning, gudstjenstordning, kyrkohandbok, och liturgik, läran om den ofEentliga gudstjenstens anordning; mellan pedagogi, ett slags undervisningsanstalt, och pedagogik (adj. pedagogisk), vetenskapen om uppfostran.

6. Åndelsen -ing nyttjas — i strid med hufvudregeln och med bruket i allmogemålen — i stället för -ning uti en mängd (mestadels abstrakta) substantiv, hvilkas stammar ändas på -r, med föregående vokal. Man måste skrifva beröring, besparing, beväring, bokföring, bref-bäring, förklaring, förstöring, förtäring, föi*varing (Gsv. »förvarning»; se t. ex. 1 Kor. 10. 11), förvirring, föräring, krigföring, näring, tjenstgöring, vid-röring o. d. samt — i substantiv af verb på -era — grade-ring, kalkering, placering, reglering, värdering o. s. v. Deremot afhårning,

borrning, bär-ning, darrning, fördyrning, förhyrning, föming, gärning (af

gara), genomskärning, göming (»i gömingen»), hurming (af hurra; jfr hurring, örfil), tn-skärning, klaming (af vin; men förklaring), kuming (af kura), körning (af köra), muming, skorrning, skurning,, skärning, snörning, spärrning, styrning, surrning, tjäming, urspåming m. fl. I landskapsmålen heter det »bespaming», »bevärning», »förklarning», »närning», »värder-ning» o. s. v.

I några dylika fall nyttjas -ing och -ning om hvarandra, t. ex. affyrning o. affyring, nedfi-ring o. nedfirning (af nedfira), knifskäming o. knifskäring, prof-körning o. profköring, rengörning o. rengöring, öfverföring o. öf-verförning,

I st. f. -ing eller -ning måste i några fall participialform nyttjas, t. ex. firande (af en högtid) o. knorrande (af knorra). Jfr 136, 1.

Anm. 1. En närmare undersökning af hithörande ord gif-ver vid handen, att n bortfallit företrädesvis i tyska låneord samt i svenska ord, som med afseende på sin betydelse påverkats af tyska språket. Jfr t. ex. besparing, beröring, bevisföring, bref-bäring, bokföring,förklaring,förvirring, näring med T. »spa-rung», »berührung», »beweisfüh-rung», »brieftragung», »buchfüh-rung», »erklärung», »verwirrung», »nahrung».

Anm. 2. Olämpliga former på -ing äro »nyläring», f. nylärling, »spärring», f. spärrning, o. »sty-riog», f. styrning (af styra\ jfr ostyring).

Anm. 3. Subst. »herting» är en dialektform för hertig och har helt säkert uppkommit genom påverkan af andra dylika maskulina på -ing, t. ex. byting, höfding, inföding o. d.

7. -länning, af land (nylän-ning, af Nyland, uplänning, af Upland o. d.), torde, med särskildt afseende på uttalet, vara bättre än -länding. (Angående assimilationen af d med föreg. n jfr t. ex. bränna och bränning med brand samt finna med fynd och verbet vànna med subst. vånda), — »-ländning» är en oriktig form. Jfr Rydqvist, Hist. språkf., sid. 17 o. f.

Anm. Af Bohus län bildas bohusläning, icke »bohuslänning». På samma sätt kalmarläning, åboläning o. s. v.

8. -länning och -ländare. Det förra ansluter sig till nästan alla svenska och finska ortnamn, i hvilka land ingår som sista leden. Af andra sådana nordiska ortnamn finnes derjämte afied-ningen -ländare, Icke-skandina-viska ortnamn på -land motsvaras nästan alltid af -ländare. Ex. Estlänning (1. estländare jämte est, pl. ester), finländare (jämte finne och möjligen finlän-^ing), gotlänning (jämte gute), grönländare, irländare, islänning (hällre än »isländare»), jyl-länning (o. jute), jämtlänning (o. jämte), livländare (plur. äfven liver), nederländare, själ-länning (selänning, seländare; D. »sjællandsfar»), smålänning.

tavastlänning (och tavastländaré), värmlänning (jfr Fsv. »värme»), ölänning, — Det heter alltid hög-ländare, men inlänning och utlänning,

9. Substantiv på -nad få enligt nu gängse språkbruk icke i best. formen sing. utstöta de. Man skrifve fägnaden, fänaden, ledsnaden, lefnaden, lydnaden, marknaden, prydnaden, rodnaden, saknaden, skillnaden, trå-nåden, tystnaden, vålnaden {icke »fägnan», »fänan», »saknan», »vål-nan» o. s. v.).

Anm. I poetiska skrifter från slutet af 1700-talet och början af 1800-ta]6t äro dylika sammandragningar mycket vanliga och träfEas rätt*ofta jämväl i nyare skaldestycken, t. ex. hos Runeberg.

10. Substantivändelsen -tet. Latinska ord på -tas och franska på -te böra i svenskan få ändeisen -tet: absurditet (Lat. »absurditas». Fr. »absurdité»), animositet, antiqvitet, auktoritet, dignitet, elasticitet, elektricitet, festivitet, generositet, gravitet, habilitet (Fr. »habilité» och »ha-bileté», i olika bet.), identitet, kapacitet, kavitet, liberaUtet, naivitet (Fr. »naiveté»), nationalitet, nervositet, notabilitet, qvalitet, qvantitet, raritet, reciprocitet, religiositet, societet, soliditet, specialitet, varietet, virtuositet o. s. v. Mer än 160 sådana ord äro för närvarande gängse i svenskan. En egendomlig bildning är hvardags-ordet fömämitet. Undantagsvis förekomma franska former, t. ex. egalité (jämte egalitet), fermeté,

naiveté (jämte naivitet, se ofvan), propreté, snygghet (jfr det snarlika proprietet, egendom, egande-rätt), qualitéi^hmU qvalitet) m.fl.

11. Substantivändeisen -ung förekommer numera endast i honung (jämte honing, som är nästan ännu vanligare) och konung (jfr det gammaldanska »konning>) samt ledung, härnadståg. — Att, såsom stundom skett, nyttja >le-ding» i bet. härnadståg är olämpligt, emedan det finnes ett annat ord med samma form, af led, ful, elak, som allmänt brukas i flere landsändar.

12. Ändelserna -ab, -al, -an, -ar, -are, -at, -é, -en, -er, -es, -in, -is, -isk, -it, -ol, -ot, -yl och (i plur.) -enser (Lat. -enses, sing. -ensis) m. fl. förekomma i namn på religionsbekännare, medlemmar af nationer, innevånare i riken, landskap, städer o. s. v. äfvensom i åtskilliga andra ord. Ex. Arab; vandal; af gon (jfr Afganistan), indian, kastiUan (Kastilien), koraikan, lutheran, mexikan, muhammedan, neapolitan {Neapel, Lat. Neåpolia), peruan {Peru), pompejan, apartan, tröjan; bulgar {Bulgarien); athenare (o. atheni-ensare, plur. äfv. athenienaer, 1. atenare o. s. v., se sid. 49), bajrare {bäjrare), böhmare {bömare), grönländare, holländare, italienare,pariaare, preussare, romare, sachsare, schweizare, stockholmare {stockholmsbo), tatare, tyrolare, ungrare, wienare, zigenare; asiat {Asien), hanseat (medlem af en hansestad); europé, galilé; chilén {Chile), antioken;

efesier {Efesus), egyptier, etiopier, fenicier, frygitr, nubier, syrier; japanes, kines, siames, singales (jfr Ceylon, 146); be-duin; portugis; morisk; bamàbit, kanaanit, moskovit; mongol; kandiot {Kandia)', kabyl; tessaloni-censer,

I många fall nyttjas två eller tre former ömsevis, t. ex. chilén och chilenare, kalabres o, kalabresare, Lundabo, lundensare o. i plur. lundenser, neapolitan och neapolitanare. Valet af ändelser är mången gång blott en välljudsfråga. — Åndelsen -are kan sägas vara tillfogad >utan skäl och behof» i »kinesare», cmuhamme-danare» o. »portugisare» m. fl., men icke i amerikanare, floren-tinare o. d. Jfr Rydqvist, Sv. spr. 1. IL 344.

Jfr följeslagare, undersåtare och stackare, som äro nybildningar, framgångna ur fornspråkets följeslage, undersåte och stafkarl.

Anm. 1. Man iakttage, att orden på -are hafva plur. -are, -arna O- arena), och de öfriga -er, -erna. Ex. {Flere) grönländare, -arna; vandaler, -erna; portugiser, -na; amerikaner, -na, af amerikan, men amerikanarna, af amerikanare.

Anm. 2. I detta sammanhang bör påminnas om orden blé"-king = blekingsbo (jfr Bltking), britt {Brittannien), dalkarl {Dalarna), engelsman {icke »eng-ländare»), finne {Finland), fransman {icke »fxKDBo%*),ge8tring{Ge-strikland)^ grek {Grekland), gute (= gotlänning), göt (af götar-nas stam), helsing {Helsingland), jute (= jyllänning; jfr Jutland), jämte (= jämtlänning), lapp {Lappland), mor (tilhörande det moriska folket), nerking {Nerike), polack (PoZcw), ryss 1. rysse {Ryssland), savojard {Savojen), skotte, sällan »skottlänning», {Skottland), skåning, spanior {Spanien), turk, vestgöte, värme (Fsv., = värmlänning), östgöte. Se Rydqvist, Sv. spr. 1. II. 344 o. f.

Jfr 45—48.

137. Adjektiviskaaflednings-findelser.

1. -äl och -SI. Dessa främmande ändelser forekomma i såväl adjektiv som substantiv (både fl?6n-kön och rfe<-kön). Bland adjektiven må nämnas amikal, banal, brutal, egal, episkopal, feodal, frugal, klerikal, kommunal, kontinental, kordial, legal, lojal, neutral, normal, oval, radikal, regal (jfr subst. regåle), social, total; eæceptionel, judiciel, materiel, reel, spirituel. Jfr ^dj. formel o. subst. fo*rmel,

Flere adjektiv hafva ändeisen -el, när de förekomma ensamma, men få -al, när de stå såsom begynnelseord i sammansättningar. Ex. Generel, men generaldirektör; nationel, men national-karakter; origineU men originalskri f velse; personel, men personalunion; provinsiel, men provinsialläkare; reel, men realskola; speciel, men specialstudium.

Af några sådana adj. finnas dubbelformer, med samma eller olika betydelse, t. ex. ideal o. ideel, trivial o. triviel.

Stundom inträffar, att ett substantiv och ett adjektiv hafva samma form, t. ex. ideal, kapital, normal, principal; materiel.

Anm. Jämväl åtskilliga adj. på -är (Fr. >-air>) få såsom första sammansättningsled ändeisen -ar, t. ex. elementär 6. elementarskola, okulär {okular) o. okular-besigtning, men äfven okulärglas.

2. Adjektivändelserna -ansk och -anisk nyttjas i några fall ömsevis i ett och samma ord, t. ex. germansk o. germanisk, ottomansk o. ottomanisk; men i allmänhet har den ena eller den andra bestämdt företräde eller är ensam i bruk, t. ex. afrikansk, amerikansk, anglikansk, korsikansk, mexikansk, siciliansk, venetiansk; organisk, satanisk,

I enstaka fall medföra dessa ändelser olika betydelser, t. ex. romansk o. romanisk,

3. -bar. När denna adjektivän-delse fogas till stammar af transitiva verb, har den »passiv natur». Ex. Säljbar, som kan säljas, tänkbar, som kan tänkas, valbar, som kan väljas. Jfr äfven .hörbar, märkbar, synbar, tänjbar o. d. Smittbar må för den skull ej, såsom ibland sker, nyttjas i bet. »smittosam (smittsam)», »som smittar», utan endast i bet. »som kan smittas».

Dyrbar är en vida bättre form än »kostbar».

Märkbar bör ej användas i bet. märklig.

Odlingsbar, som på senare tider ganska flitigt nyttjats, är lämpligare än »ett förr mer än nas stam), helsing {Helsingland), jute (= jyllänning; jfr Jutland), jämte (= jämtlänning), lapp {Lappland), mor (tilhörande det moriska folket), nerking {Nerike), polack (PoZcw), ryss 1. rysse {Ryssland), savojard {Savojen), skotte, sällan »skottlänning», {Skottland), skåning, spanior {Spanien), turk, vestgöte, värme (Fsv., = värmlänning), östgöte. Se Rydqvist, Sv. spr. 1. II. 344 o. f.

Jfr 45—48.

137. Adjektiviskaaflednings-findelser.

1. -äl och -SI. Dessa främmande ändelser forekomma i såväl adjektiv som substantiv (både fl?6n-kön och rfe<-kön). Bland adjektiven må nämnas amikal, banal, brutal, egal, episkopal, feodal, frugal, klerikal, kommunal, kontinental, kordial, legal, lojal, neutral, normal, oval, radikal, regal (jfr subst. regåle), social, total; eæceptionel, judiciel, materiel, reel, spirituel. Jfr ^dj. formel o. subst. fo*rmel,

Flere adjektiv hafva ändeisen -el, när de förekomma ensamma, men få -al, när de stå såsom begynnelseord i sammansättningar. Ex. Generel, men generaldirektör; nationel, men national-karakter; origineU men originalskri f velse; personel, men personalunion; provinsiel, men provinsialläkare; reel, men realskola; speciel, men specialstudium.

Af några sådana adj. finnas dubbelformer, med samma eller olika betydelse, t. ex. ideal o. ideel, trivial o. triviel.

Stundom inträffar, att ett substantiv och ett adjektiv hafva samma form, t. ex. ideal, kapital, normal, principal; materiel.

Anm. Jämväl åtskilliga adj. på -är (Fr. >-air>) få såsom första sammansättningsled ändeisen -ar, t. ex. elementär 6. elementarskola, okulär {okular) o. okular-besigtning, men äfven okulärglas.

2. Adjektivändelserna -ansk och -anisk nyttjas i några fall ömsevis i ett och samma ord, t. ex. germansk o. germanisk, ottomansk o. ottomanisk; men i allmänhet har den ena eller den andra bestämdt företräde eller är ensam i bruk, t. ex. afrikansk, amerikansk, anglikansk, korsikansk, mexikansk, siciliansk, venetiansk; organisk, satanisk,

I enstaka fall medföra dessa ändelser olika betydelser, t. ex. romansk o. romanisk,

3. -bar. När denna adjektivän-delse fogas till stammar af transitiva verb, har den »passiv natur». Ex. Säljbar, som kan säljas, tänkbar, som kan tänkas, valbar, som kan väljas. Jfr äfven .hörbar, märkbar, synbar, tänjbar o. d.

Smittbar må för den skull ej, såsom ibland sker, nyttjas i bet. »smittosam (smittsam)», »som smittar», utan endast i bet. »som kan smittas».

Dyrbar är en vida bättre form än »kostbar».

Märkbar bör ej användas i bet. märklig.

Odlingsbar, som på senare tider ganska flitigt nyttjats, är lämpligare än »ett förr mer än- 166 -

DU begaguadt odel-bar, hvilket, lätt och vackert, likväl har olägenheten att till det yttre sammanfalla med det omistliga o-delhar» (Rydqvist, Sv. spr. 1. V. 59).

4. -61 och-lig. Mot flere sub-stantiviska låneord på -ön svara adjektiv på -Ug eller -el eller bådadera. Af t. ex. baron och reaon bildas baronlig och reson-lig, af person både personlig och personel, af nation vanl. natio-nel, men äfven nationlig (som ofta förekommer i äldre skrifter, t. ex. hos Franzén, Tegnér, Wallin o. Rydqvist).

5. -ig och -lig. Det heter ansvarig, men försvarlig; anständig, beständig o. tillständig, men omständlig (o. omständlighet; jfr omständighet); artigy oartig o. vanartig, men munartlig; enformig o. klotformig, men formlig o. oformlig; följaktig, narraktig, skiljaktig o. oskiljaktig, men föraktlig (jfr följaktligen o. d.); försigtig o. lungsiktig, men afsigt-lig; medelmåttig, men måttlig o. omåttlig; ettårig {enårig), mångårig, men årlig; språklig, men frispråkig; öppenhjertig, men hjert-lig o. s. v. — Märk äfven kunglig och konungslig, költig och köttslig, redig och redlig, obotlig och urbota m. fl. d.

6. Afledningsändelsen -lig må ej förblandas med adjektivet lik, när det utgör sammansättningsled. Ex. Folklig, höstlig, vårlig; folklik, höstlik, vårlik. Sällskapslik nyttjas ofta, mindre lämpligt, i st. f. sällskaplig. Bildlig, figur-1ig (»ett bildligt uttryckssätt»),

bör skiljas från bildlik, plastisk (»ett bildlikt ansigte»).

Anm. I äldre skrifter finner man »majestätlig» i bet. majestätisk.

7. Flere adjektiviska.sammansättningsdelar hafva vexlande stafning.

1. Jämte -fälldi-fäldt, -fällda), -händ {-händt, -hända), -länd i-ländt, -lända), -mäld {-mäldt, -mälda) och -skild (-skildt, -skilda) nyttjas -fält (-fälta), -händt i-händta), -ländt{-ländta), -mält {-mäUa) och -skilt (-skilta). Jfr samfälld, barhänd, tomhänd, lågländ, sidländ, anmäld, be-mäld, lågmäld, enskild o. särskild.

De förra hafva sitt stöd i härledningen, betraktas af många såsom de enda riktiga och äro för närvarande mest i bruk. De senare stå deremot i öfverensstämmelse med det nu mest gängse uttalet och nyttjades fordom ofta i skrift. Troligtvis hfirfva åtminstone -fält, -mält och -skilt framtiden för sig och torde icke ens nu för tiden böra stämplas såsom fel. Pluralformerna -händta och -ländta se deremot onekligen afskräckande ut.

2. Jämte -faldig: enfaldig, tvåfaldig, tusenfaldig, fler faldig, mångfaldig, förekommer — i förening med några grundtal — -faldt (-falt): trefaldt, sjufaldt, tusenfaldt m. fl.

3. Af några substantiv, särskildt namnen på vissa kroppsdelar: finger, hals, hufvud, hår, käft, lock, mun, näsa, öra m. fl., finnas två eller flere olika adjek-- 167 -

tivieka former: -fingrad o. -fing-rig, -halsad o. -halsig, -hufvad

0. -höfdady hårig o. -hårad, -kaf-tig o. -kåftad, lockig o. -lockad (»grönlockad». Tegnér), -munt o. -mynt, -näsig o. -näst, -sinnad, -sint o. -sinnig -åra (»femtiära minneshögtid»), -årig o. årlig. Det heter behjertad o. god-hjertad samt hjertlig, men öppen-hjertig; bredmunt och stormunt, men harmynt; höghalsad(klåd-ning); trehö/dad; oppkäftig; trubbnäsig, men uppnäst; välsinnad, ondsint, vansinnig o. s. v. I många fall gäller dock knappast någon annan regel än den att företräde lemnas åt den ändelse, som välljudet kräfver. Så nyttjas om hvarandra långfing-rad o. långfingrig, tjockkäftad o. tjockkäftig, långörad o. långörig, ädelsinnad o. ädelsint m. fl. d. — Jämte -tänd (-tändt, -tända,

1. -tändta), af tand, förekommer -tänt (-tänta). Åfven det senare kan försvaras. Jfr 1. — Man skrifve alltid -hylt

(finhylt, grof-hylt, icke »-hyldt») o. muntlig (icke »mundtlig»). — Jfr C. E. Schwe-der. Om sammansatta ord i svenska språket, s. 49 o. f.

4. En mängd adjektiviska låneord förete hvarjehanda egendomligheter. hvilka måste noga uppmärksammas, i synnerhet af dem, som ej studerat främmande språk. Exempelvis må nämnas: ana-kreo*ntisk (jfr genit. »Anakreo*n-tis», af »Ana'kreon»), arteriel (af »artèr», pulsåder), atheniensisk (af »Athen»), atomfstisk (af »atom»), dietetisk (och dietisk, af »diet»), ciceroniansk (af

»Cicero»), fabulös (af »fabel»), fioskulös (af »floskel»), heroisk (af »beros»), kadaverös (af »kadaver»), kaotisk (af »kaos»), martialisk (af »Mars», romersk krigsgud), medikamentös (af »medikament»), ministeriet (af »minister» o. »ministèr»), mirakulös (af »mirakel»), musikalisk (af »musik»), patriarkalisk (af »patriark»; jfr »monarkisk», af »monark»), prelaten sisk (af prelat»), problematisk (af »problem»), provinsiel (af »provins»), skandalös (af »skandal»), spasmodisk (af »spasm»), systematisk (af »system»), teatralisk (af »teater»), tumultuös (af »tumult»), voluminös (af »volym»).

138, Gammaldags adjektiviska afledningsändelser äro -og

i-ug), -ul och -ot (-ut), af hvilka de två förstnämnda undantagsvis förekomma i nu för tiden brukliga ord: ajvog (»bära afvog sköld mot fäderneslandet»; »af-vogt sinnad»; jfr a/vig, med annan bet.), biltog (biltug), fredlös (»Kanske i sanden vräkas tillbaka Fritjofs, den biltoge vikingens, ben». Tegnér), gissug (hvar-dagsspr.), idog, flitig, ohemül, otillbörlig, och alla tre ofta i det äldre språket: hungrog (t. ex. Hes. 18. 16), sedug (Tit. 2. 5), stenog (5 Moseb. 21. 4), väldug; brokdt, fläckot och spräcklot (1 Moseb. 30. 35), krokot (Doma-reb. 5. 6), nakot (Hes. 16. 24), skallot (3 Moseb. 13. 40), tokut (Lasse Lucidor). Jfr D. broget, spraglet, skallet o. d. — G«v. -og och -ot samt Nysv. -ig motsvaras i landskapsmålen mycket ofta - 167 -

tivieka former: -fingrad o. -fing-rig, -halsad o. -halsig, -hufvad

0. -höfdady hårig o. -hårad, -kaf-tig o. -kåftad, lockig o. -lockad (»grönlockad». Tegnér), -munt o. -mynt, -näsig o. -näst, -sinnad, -sint o. -sinnig -åra (»femtiàra minneshögtid»), -årig o. årlig. Det heter behjertad o. god-hjertad samt hjertlig, men öppen-hjertig; bredmunt och stormunt, men harmynt; höghalsad(klåd-ning); trehö/dad; oppkäftig; trubbnäsig, men uppnäst; välsinnad, ondsint, vansinnig o. s. v. I många fall gäller dock knappast någon annan regel än den att företräde lemnas åt den ändelse, som välljudet kräfver. Så nyttjas om hvarandra långfing-rad o. långfingrig, tjockkäftad o. tjockkäftig, långörad o. långörig, ädelsinnad o. ädelsint m. fl. d. — Jämte -tänd (-tändt, -tända,

1. -tändta), af tand, förekommer -tänt (-tänta). Åfven det senare kan försvaras. Jfr 1. — Man skrifve alltid -hylt
(finhylt, grof-hylt, icke »-hyldt») o. muntlig (icke »mundtlig»). — Jfr C. E. Schwe-der. Om sammansatta ord i svenska språket, s. 49 o. f.

4. En mängd adjektiviska låneord förete hvarjehanda egendomligheter. hvilka måste noga uppmärksammas, i synnerhet af dem, som ej studerat främmande språk. Exempelvis må nämnas: ana-kreo*ntisk (jfr genit. »Anakreo*n-tis», af »Ana'kreon»), arteriel (af »artèr», pulsåder), atheniensisk (af »Athen»), atomfstisk (af »atom»), dietetisk (och dietisk, af »diet»), ciceroniansk (af

»Cicero»), fabulös (af »fabel»), fioskulös (af »floskel»), heroisk (af »beros»), kadaverös (af »kadaver»), kaotisk (af »kaos»), martialisk (af »Mars», romersk krigsgud), medikamentös (af »medikament»), ministeriet (af »minister» o. »ministèr»), mirakulös (af »mirakel»), musikalisk (af »musik»), patriarkalisk (af »patriark»; jfr »monarkisk», af »monark»), prelaten sisk (af prelat»), problematisk (af »problem»), provinsiel (af »provins»), skandalös (af »skandal»), spasmodisk (af »spasm»), systematisk (af »system»), teatralisk (af »teater»), tumultuös (af »tumult»), voluminös (af »volym»).

138, Gammaldags adjektiviska afledningsändelser äro -og

i-ug), -ul och -ot (-ut), af hvilka de två förstnämnda undantagsvis förekomma i nu för tiden brukliga ord: ajvog (»bära afvog sköld mot fäderneslandet»; »af-vogt sinnad»; jfr a/vig, med annan bet.), biltog (biltug), fredlös

(»Kanske i sanden vräkas tillbaka Fritjofs, den biltoge vikingens, ben». Tegnér), gissug (hvar-dagsspr.), idog, flitig, ohemül, otillbörlig, och alla tre ofta i det äldre språket: hungrog (t. ex. Hes. 18. 16), sedug (Tit. 2. 5), stenog (5 Moseb. 21. 4), väldug; brokdt, fläckot och spräcklot (1 Moseb. 30. 35), krokot (Doma-reb. 5. 6), nakot (Hes. 16. 24), skallot (3 Moseb. 13. 40), tokut (Lasse Lucidor). Jfr D. broget, spraglet, skallet o. d. — G«v. -og och -ot samt Nysv. -ig motsvaras i landskapsmålen mycket ofta- 168

af -et. Jfr Rydqvist, Sv. spr. 1. II. 389.

189. Om sammansättning och afledning.

1. Svaga feminina på -a uppträda såsom första sammansättningsleder på flere olika sätt, samma ord ofta i olika former.

a. I stamformerna: enkhus {-lek, -år), flickskola, gathörn {-pojke, -sångare), gåtbok {-full, -lik), kyrkbibel {-bok, -byggnad, -bänk, -dörr, -musik, -straff, -tagning, -tjuf, -vaktare, -vall, -väg m. fl., hvilka äfven hafva formerna kyrkobibel, -bok o. s. v.), kyrktorn (men domkyrkotorn), klockslag, qvinfolk {-kön), reskassa, tungband, vismakare, åskmoln.

b. Med -u: gatufrid {-reglering), ladugård, rådstugurätt (o. rådstugerätt), saluhall (jfr Forns v. »sala», försäljning).

c. Med -o: helsobrunn {-sam), kyrkobalk {-betjening, -bön, - fader, -gård, -lag), kyrkoherde (jfr dial. »körkherre» o. Fsv. »kirkio-hærra»), qvinnodrägt {-frid, -ha-tare), stämmoböter, tungomål, villospår, ärofull. Jfr 85. c.

Anm, 1. Äfven andra ord än fem. på -a uppträda i sammansättningar med ändeisen -o: födsloarbete {-smärta, -vånda; jfr födelsebygd, -dag o. s. v.), förfallodag o. förfallolös (trol. af neutr. förfall; jfr^ Gsv, »förfallsdag» o. »-lös»), -^lagodag {-visa), lärobok {-dikt, -sal, -sats, -stol, -verk; jfr lärgosse), predikoförhör {-gåfvor, -prof.

-samling, -sätt, -ton; predikstol), pröfvosten {-tid jämte/?rd/-ningstid), svaromål (i enlighet med det riktigt bildade käromål, af kära, klagan), tuktomästare {-ris) äfvensom vattugata {-man, -minskning, -siktig, -sot; jfr Rydqvist, Sv. spr. I. II. 105).

Anm. 2. De stundom förekommande formerna »sedelära», »sidovördnad» (icke af subst. sida, utan af en gammal partikel; se Rydqvist, Sv. spr. 1. II. 333), »skiljo-bref» (»-märke», »-väg»), »stödjo-staf» o. »vädjobana» skrifvas numera vanligen och riktigare sedelära, sidvördnad, skiljebref {-märke, -väg), stödjestaf o. vädjebana. Se Rydqvist, Sv. spr. 1. V. 53—56.

Anm. 3. Giftoman, giftorätt o. giftostämma (se t. ex. Jordab. 16. 3) äro regelrätta bildningar af fornsv, fem. gifta {gift), som bl. a. betyder gifvande, gåfva (jfr »utfligt», »hemgift»), giftermål o. arrende af jord.

Anm. 4. Talspråket, synnerligast allmogens språk, röjer större böjelse än skrifspråket att utstöta ändelserna -u och -o. Ex. »häl(8)sam», »körkgår», »lagår» (för »ladgård»). Äfven i skriftföre-komma »kyrkherre», »ladgård» (hos Runeberg m. fl.), »rådstu-rätt» (f. »rådstugrätt») m. fl. d.

Anm. 5. Af Ital. villa bil-»las villagata {-qvarter, -stad o. s. v.).

d. Med -e (i st. f. -o); brynje-klädd, enkedrottning {-kassa, -sorg, -stånd), oljeberg (liksom oljefärg, -målning, -slagare), ondskefull, rådstugerätt {-stufverätt) - 168

af -et. Jfr Rydqvist, Sv. spr. 1. II. 389.

189. Om sammansättning och afledning.

1. Svaga feminina på -a uppträda såsom första sammansättningsleder på flere olika sätt, samma ord ofta i olika former.

a. I stamformerna: enkhus {-lek, -år), flickskola, gathörn {-pojke, -sångare), gåtbok {-full, -lik), kyrkbibel {-bok, -byggnad, -bänk, -dörr, -musik, -straff, -tagning, -tjuf, -vaktare, -vall, -väg m. fl., hvilka äfven hafva formerna kyrkobibel, -bok o. s. v.), kyrktorn (men domkyrkotorn), klockslag, qvinfolk {-kön), reskassa, tungband, vismakare, åskmoln.

b. Med -u: gatufrid {-reglering), ladugård, rådstugurätt (o. rådstugerätt), saluhall (jfr Forns v. »sala», försäljning).

c. Med -o: helsobrunn {-sam), kyrkobalk {-betjening, -bön, - fader, -gård, -lag), kyrkoherde (jfr dial. »körkherre» o. Fsv. »kirkio-hærra»), qvinnodrägt {-frid, -ha-tare), stämmoböter, tungomål, villospår, ärofull. Jfr 85. c.

Anm, 1. Äfven andra ord än fem. på -a uppträda i sammansättningar med ändeisen -o: födsloarbete {-smärta, -vånda; jfr födelsebygd, -dag o. s. v.), förfallodag o. förfallolös (trol. af neutr. förfall; jfr^ Gsv, »förfallsdag» o. »-lös»), -^lagodag {-visa), lärobok {-dikt, -sal, -sats, -stol, -verk; jfr lärgosse), predikoförhör {-gåfvor, -prof.

-samling, -sätt, -ton; predikstol), pröfvosten {-tid jämte/?rd/-ningstid), svaromål (i enlighet med det riktigt bildade käromål, af kära, klagan), tuktomästare {-ris) äfvensom vattugata {-man, -minskning, -siktig, -sot; jfr Rydqvist, Sv. spr. I. II. 105).

Anm. 2. De stundom förekommande formerna »sedelära», »sidovördnad» (icke af subst. sida, utan af en gammal partikel; se Rydqvist, Sv. spr. 1. II. 333), »skiljo-bref» (»-märke», »-väg»), »stödjo-staf» o. »vädjobana» skrifvas numera vanligen och riktigare sedelära, sidvördnad, skiljebref {-märke, -väg), stödjestaf o. vädjebana. Se Rydqvist, Sv. spr. 1. V. 53—56.

Anm. 3. Giftoman, giftorätt o. giftostämma (se t. ex. Jordab. 16. 3) äro regelrätta bildningar af fornsv, fem. gifta {gift), som bl. a. betyder gifvande, gåfva (jfr »utfligt», »hemgift»), giftermål o. arrende af jord.

Anm. 4. Talspråket, synnerligast allmogens språk, röjer större böjelse än skrifspråket att utstöta ändelserna -u och -o. Ex. »häl(8)sam», »körkgår», »lagår» (för »ladgård»). Äfven i skriftföre-komma »kyrkherre», »ladgård» (hos Runeberg m. fl.), »rådstu-rätt» (f. »rådstugrätt») m. fl. d.

Anm. 5. Af Ital. villa bil-»las villagata {-qvarter, -stad o. s. v.).

d. Med -e (i st. f. -o); brynje-klädd, enkedrottning {-kassa, -sorg, -stånd), oljeberg (liksom oljefärg, -målning, -slagare), ondskefull, rådstugerätt {-stufverätt)— 169 —

jämte rådatugurått (stu/vurätt), skadestånd, vidjeband, viljelös, värjemål (af Fsv. fem. »Tæria», forsvar), åsnedrifvare, äregirig {'kär, 'lysten, -port).

Anm. 1. Vissa med I och några med r afledda svaga femininer omkasta slutbokstäfverna. Ex. Nässelkål, tafvelsamling (på samma sätt som äppelmos); bjällerklang, sitterspeL

Anm 2. -io för -ie förekommer, af välljudsskäl, i historia-^ra/(äfven historiegraf). Jfr historieskri/vare,

e. Med -es och -s: Sagesman, skadeslös; qvinsperson.

2. Några subst. pä -ar utelemna i vissa sammansättningar och andra ordförbindelser genitivens der i analoga fall denna bokstaf förekommer. Ex. Gibraltar sund, Kalmarbo, Kalmar län (stad, stift, union o. s. v.). Deremot Stockholmsbo, Göteborgs (Her-nösands, Lunds) stift, Stockholms stad. Denna afvikelse har utan tvifvel sin grund i den vo-kaliska egenskapen hos bokstafven r. Jfr Upsala (Visby, Örebro) stad.

3. Om -ar, -er, -r som ge-nitivändelser i sammansättningar se 85. b.

4. -are. I sammansatta och afledda ord förekommer denna ändelse dels oförändrad, dels ändrad till -ar eller -er.

-are bebälles i några ord vanligen oförändradt, t. ex. apotekaretaxa, läraretidning, ritareakademi, under det andra merendels hafva -ar i st. f. -are, t. ex. jägarkedja, klyfvarbom, riddar-

hus, tatarfolk. I allmänhet är det så, att vissa landsdelar (Stockholm m. fl.) gifva företräde åt de förkortade formerna (bagarbod, borgarstånd, murar-lärling, sotargosse), medan andra företrädesvis eller uteslutande nyttja de fullständiga formerna (bagarebod, borgarestånd, ynura-relärling, sotaregosse). Någon bestämd gräns torde för närvarande icke böra eller ens kunna uppdragas. Jfr 78. 4. d. Anm. 2. (sid. 90).

Den kortare formen tyckes på senare åren hafva vunnit allt större utbredning. Märkas bör dock, att fiere sammansättningsdelar, oberäknadt sammanskrif-ningen, på detta sätt bli lika pres. ind. af akt. verb, t. ex. borgarståndet, murargesäl-len, siarhopen, smugglarligan, sotargossen, tjenarstaben, tjusar-kungen, vadarfogeln,

visartele-grafen.

-er har numera vunnit stadga: 1. i ett visst antal afledda ord på -skap, t. ex. borgerskap, för-mynderskap, mästerskap, ridder-skap; 2. i feminina subst. på -ska, bl. a. fiskblöterska, följe-slagerska, föreståndерska, hushållerska, kokerska, krögerska, månglerska (o. mångelska', jfr 83. 4), rodderska, sköterska, städerska, sångerska, sömmerska, tvätterska; 3. i alla adjektiv på -lig, t. ex. borgerlig (ej »borg-1ig»), kejserlig, mästerlig, ridderlig.

Anm. 1. »Ett par nya adj., såsom romersk (Fsv. römsker), kättersk, skulle vidare kunna an-- 170 -

föras; men presterskap och presterlig äro bildade omedelbart efter tyskan (jfr Isl. prestskapr, prestlegr, D. præsteskab, præ-steleg) eller möjligen med förstärkt r, som i evinnerlig o. dyl.»

Jfr Rydqvist, Sv. spr. 1. V. 37—39 och der anförda citatställen.

Anm. 2. Borgersman och riddersman äro uppkomna genom påverkan af T. »bürgers-mann» och »rittersmann».

5. -e förekommer ofta såsom bindeljud i sammansättningar, t. ex. när första leden är ett substantiv på -a (jfr 1. d) eller på -iMi» (se 87. A. c. Anm. 1, sid. 102) samt när den utgöres af en verbalstam äfvensom i många andra fall. Ex. Hjerte-varm: kollegiehäfte \ kännetecken, sändebud, vädjemål; griftetal, husesyn, nattetid, skaldestycke.

Anm. 1. I en stor mängd fall Vacklar bruket emellan former utan e och former med e. Man skrifver böndag o. bönedag, bönbok o. bönebok, bönstund o. bönestund (jfr bönmjöl o. bön-väæt, af böna); läsebok, läseka-binett, läsetabell, läsetermin (oftare än »läsbok» o. s. v.), men läsbarn, läskamrat, läskunnig, läsordning (oftare än »läsebarn» o. s. v.), rikedom (ej gäma »rikdom»), tiderymd 1. tidrymd. '

Anm. 2. I Finland skrifves vanligen länelasarett (-karta, -styrelse o. s. v.), i st. f. länslasarett (-karta, -styrelse o. s. v.).

6. Om -er såsom bindeljud med adjektivisk bet. (Nürnber-

gerkram, länderman, ungersven) se .89. 6. o. 91. a.

7. Flere substantiv på -B bortkasta i sammansättningar denna bokstaf, liksom om den vore artikel. Ex. Falubränvin, Ostin-diefarare, Spaniefarare, valtgröt (-soppa, -sot, -välling), Värta-banan (af Värtan). Jfr 77 (sid. 88) o. 189. 1. c. Anm. 1.

Anm. Bindeljudet -en i fur-stendöme (jfr fursteslägt och Gsv. »förstadöme»), judendom (jfr judeförföljelse o. d.), köpenskap, rosenbuske (-doft, -gård, -kind, -röd, -vatten), vetenskap (jfr vetskap) m. fl. är af tyskt ursprung (egentl. genit. plur.). Jfr det nyare låneordet galgenfrist. Om dessa och andra dylika ord se Rydqvist, Sv. spr. 1. I. 278. o. V. 85-87.

8. I många ord ingå såsom första sammansättningsled ordformer, danade i analogi med andra ord, men aldrig nyttjade som enkla.

a. Behjertansvärd, beklagansvärd, erkännansvärd, fasansfull, förvånansvärd, ja t. o. m. be-varansvärd, rysansvärd, ryslig. understödjansvärd, åhöransvärd. Hos äldre författare (Tegnér m. fl.) träffas ofta älskansvärd i bet. älskvärd, värd att älskas. Jfr beundransvärd, af beundran, och tillbedjansvärd, af tillbedjan,

b. »Icke så sällan finner man ett med -het utbildadt skenbart starkt partic. preter. vid sidan af ett enkelt efter l:sta svaga konjug., hvilket senare icke tillåter sammansättning, sålunda att— 171 —

t. ex. befogad, beskaffad, behjertad, belefvad ofvergå till befogenhet, beskaffenhet, behjertenhet, belefvenhet, och detta bilduings-sätt för ord med den tyska partikeln be har meddelat sig åt några andra, t. ex. hårdnackad, hårdhjertad, kräsmagad, hvilka blifvit omskapade i hårdnacken-het, hårdhjertenhet, kråsmagen-het> (jfr 7.). »Adj. grannlaga förvandlas till snbst. grannia-genhet.» (Se Rydqvist, Sv. spr. 1. V. 87.) Sjelfva Es. Tegnér d. ä. använde en så djerf ordskapelse som »mångfrestenhet». Jfr förlägenhet, af förlägen, godtrogenhet, af godtrogen, mogenhet, af mogen, äfvensom nedlåtenhet, undfallenhet och välgörenhet, som ansluta sig till obefintliga

»nedlåten» , »undfallen», »välgören» o. s. v.

9. När i två eller flere omedelbart på hvarandra följande sammansättningar, hvilka stå i samordningsförhållande, senare leden är gemensam, händer ofta, att denna ntsäges eller skrifves blott i samband med^ det sista af de till densamma hörande orden. Man bör då tillse, dels att olämpliga sammandragningar undvikas, dels att, när sammandragning sker, bindetecken utsättes i st. f. det underförstådda ordet. Ex. Fyr-och båkinrättning. In- och utvändigt, Rust- och rotehållare. Herr-, dam- och barnhandskar. Tacksägelse-, fäste-, bot-, och bönedagar. Upp- och nedvänd, Åfven fri- och rättigheter (f. friheter och rättigheter) samt tro-och huldhetsed (f. trohets- och huldhetsed) äro häfdvunna sammanställningar. Men det går icke an att skrifva t. ex. »ano-och pseu-donymitet», »snill- och fantasirik», »hä- och smädelser», »barn-och ungdomsår» {barndoms- och ungdomsår). Se 62.

Exempel på olämpliga sammandragningar finnas i nedanstående meningar. »Under Medeltiden inrättades en mängd kloster- och domkyrkoskolor». »Köpa en sten- eller jernhäll». »Inlinda saker i ett stycke segel-eller oljeduk». »Förtära socker-och svagdricka». »Begagna det allmänna bästa som medel för sin makt- eller vinningslystnad». Vid framsägande kan i alla dessa och dylika fall missförstånd uppkomma.

Anm. Ovanliga och föga lämpliga äro äfven sammandragningar sådana som »musikälskare och -älskarinnor».

10. Stundom förekomma ordförbindelser, bestående af en sammansättningsdel med biqdestreck, derefter samordnande konjunktion, vidare ett adjektiv eller adjektiviskt pronomen och slutligen ett ord, som utgör senare sammansättningsled till förstnämnda ord och hufvudord i förhållande till adjektivet. Dylika sammansättningar måste användas med varsamhet, enär eljest dubbelmening och tyngd i stilen lätt nog uppstå. Man kan skrifva t. ex. stats- och enskilda banker, rese- och andra kostnader; men i st. f. »hålla val- och politiska möten» säge man hålla ; valmöten och politiska möten eller*valsammankomster och politiska möten*, i st. f. »vitterhets- och vetenskapliga arbeten» *vittra och vetenskapliga arbeten* o. s. v.

11. I svenskan såsom i de flesta andra språk finnas många *elliptiska sammansättningar*, i hvilka uttryck för någon del af ordets betydelse alldeles saknas. Ex. *Bäfverhatt*, hatt af bäfverhår, *elfenhvit*, hvit som elfenben, *fogelbär*, fogelkörsbar, *kastörhandske*, handske af bäfverskinn, *kastörhatt*, hatt af bäfverhår (jfr Lat. *ca'stor*, bäfver), *kornblå*, egentl. »komblomblå», blå som kornblomman (blåklinten), *kors*, korsländ, *munk*, munklikör, *lärksvamp*, egentl. lärkträdssvamp, *sydvest*, egentl. sydvesthatt. Jfr äfven hvardagsspråkets *taga kandidaten* (*presten, studenten* o. s. v.), i st. f. *taga kandidat-* (*prest-, student-*)*examen*.

Dit hör äfven *turturfjäder* (»skiftrik turturfläder», Tegnér), så till vida som *turtur* i svenskan ytterst sällan (hos Atterbom, Crusenstolpe m. fl.) förekommer i bet. turturdufva.

Angående denna och andra liknande företeelser, se Es. Tegnér, Om elliptiska ord (Forhandl. paa det andet nordiske filologmøde, Kristiania 1881).

12. Vid afstafning undvike man fel i afseende på sammansättningarna *af-und, der-est, ed-söre* (egentl. »edsvärjande»), *för-eviga, hand-söl, hvar-est, in-emot, in-om* (jfr *in-nan*), *in-uti, ragna-rök* o. d. Jfr **40**.

Allsköns, af all och kön, betyder rätteligen »allt slags» och skrifves derför af en och annan *alls köns*. Bäst är likväl att skrifva *all-sköns*. — *Tor-dyfvel* kan gärna afstafvas såsom här skett, fastän härledningen fordrar *tord-yfvel*. Likaså torde afstafningen *dyfvel-sträck* vara lämpligare än »dyfvels-träck» (jfr T. »teufels-dreck»).

13. I sammansättningar, hvilkas första led sjelf är ett sammansatt ord, inskjutes ett *s*, på sätt nedanstående exempel visa: *ullgarn, bomullsgarn; vinflaska, bränvinsflaska; dunbolster, ejderdunsbolster; skinnpels, fårskinnspels; nattklocka, midnattsklocka; sommardag, midsommarsdag* (jämte *midsommardag*); *talspråk, samtalsspråk; talord, tilltalsord;* Deremot: *dag-snälltåg, fruktträdgård* o. s. v., emedan första sammansättningslederna äro enkla ord.

140. I frågan om **sammanskrifning** eller **särskrifning** af (ursprungligen) enkla ord, som tillsammans uttrycka ett

begrepp, äro mycket olika meningar rådande. I båda riktningarna hafva stora öfverdrifter egt rum.

Nedanstående förslagslistor äro uppgjorda med ledning hufvudsakligen af *betoningsförhållandena* och de enkla ordens större eller mindre *sjelfständighet* till form och betydelse äfvensom med behörigt afseende på *ordskillnadsgrundsatsen*.

A. *Sammanskrifning* bör ske i bl. a.

afsides,

afsigkommen,

akterom (*akter om*), *valsammankomster och politiska möten*, i st. f. »vitterhets- och vetenskapliga arbeten» *vittra och vetenskapliga arbeten* o. s. v.

11. I svenskan såsom i de flesta andra språk finnas många *elliptiska sammansättningar*, i hvilka uttryck för någon del af ordets betydelse alldeles saknas. Ex. *Bäfverhatt*, hatt af bäfverhår, *elfenhvit*, hvit som elfenben, *fogelbär*, fogelkörsbar, *kastörhandske*, handske af bäfverskinn, *kastörhatt*, hatt af bäfverhår (jfr Lat. *ca'stor*, bäfver), *kornblå*, egentl. »komblomblå», blå som kornblomman (blåklinten), *kors*, korsländ, *munk*, munklikör, *lärksvamp*, egentl. lärkträdssvamp, *sydvest*, egentl. sydvesthatt. Jfr äfven hvardagsspråkets *taga kandidaten* (*presten, studenten* o. s. v.), i st. f. *taga kandidat-* (*prest-, student-*)*examen*.

Dit hör äfven *turturfjäder* (»skiftrik turturfläder», Tegnér), så till vida som *turtur* i svenskan ytterst sällan (hos Atterbom, Crusenstolpe m. fl.) förekommer i bet. turturdufva.

Angående denna och andra liknande företeelser, se Es. Tegnér, Om elliptiska ord (Forhandl. paa det andet nordiske filologmøde, Kristiania 1881).

12. Vid afstafning undvike man fel i afseende på sammansättningarna *af-und, der-est, ed-söre* (egentl. »edsvärjande»), *för-eviga, hand-söl, hvar-est, in-emot, in-om* (jfr *in-nan*), *in-uti, ragna-rök* o. d. Jfr **40**.

Allsköns, af all och kön, betyder rätteligen »allt slags» och skrifves derför af en och annan *alls köns*. Bäst är likväl att skrifva *all-sköns*. — *Tor-dyfvel* kan gärna afstafvas såsom här skett, fastän härledningen fordrar *tord-yfvel*. Likaså torde afstafningen *dyfvel-sträck* vara lämpligare än »dyfvels-träck» (jfr T. »teufels-dreck»).

13. I sammansättningar, hvilkas första led sjelf är ett sammansatt ord, inskjutes ett *s*, på sätt nedanstående exempel visa: *ullgarn, bomullsgarn; vinflaska, bränvinsflaska; dunbolster, ejderdunsbolster; skinnpels, fårskinnspels; nattklocka, midnattsklocka; sommardag, midsommarsdag* (jämte *midsommardag*); *talspråk, samtalsspråk; talord, tilltalsord;* Deremot: *dag-snälltåg, fruktträdgård* o. s. v., emedan första sammansättningslederna äro enkla ord.

140. I frågan om **sammanskrifning** eller **särskrifning** af (ursprungligen) enkla ord, som tillsammans uttrycka ett begrepp, äro mycket olika meningar rådande. I båda riktningarna hafva stora öfverdrifter egt rum.

Nedanstående förslagslistor äro uppgjorda med ledning hufvudsakligen af *betoningsförhållandena* och de enkla ordens större eller mindre *sjelfständighet* till form och betydelse äfvensom med behörigt afseende på *ordskillnadsgrundsatsen*.

A. *Sammanskrifning* bör ske i bl. a.

afsides,

afsigkommen,

akterom (*akter om*),*akterut* (l. *akter-ut*),

allahanda,

allaredan,

alldenstund,

allehanda,

allesammans (l. *alle sammans*),

allestädes,

allihop,

allsköns (jfr **189.** 12),

alltför (*grann, liten, stor* o. s. v.; jfr *allt för fosterlandet*),

alltid (jfr *i all tid*),

alltihop,

allting,

alltsammans (l. *allt sammans*),

alltså (adv.; jfr *På utställningen var allt så bra ordnadt*),

bakfram,

bakifrån,

bakom,

baktill,

bakut,

bakåt,

blockstor (*-dum*),

bortefter (prepos.; jfr *gå bort efter folk*),

bortemot (prepos.),

bortifrån (prepos.; jfr gå *bort ifrån alltsammans*),

bortom (prepos.; jfr *Han går bort om en stund*),

bortåt (prepos. o. adv.; jfr *Vinsten skänkte han bort åt fattiga*),

bredvid,

brådtom (adv.; jfr *Han har brådt om förmiddagarna*),

bådadera,

bäggedera,

densamme (l. *den samme*, med något olika bet.),

deraf (adv.),

deran (adv.),

derefter (adv.; jfr *Han stannade der efter alla andra*),

deremellan (adv.),

deremot (adv.),

derför (adv.; jfr *Han var der för en timme sedan*),

derhos (adv. = derjämte; jfr *Han bodde der hos sina föräldrar*),

deribland (adv.),

derifrån,

derintill (adv.),

derinvid (adv.),

derjämte (adv.; jfr *Gossen står der jämte sin far*),

dermed (adv.; jfr *Han kommer der med sin börda*),

dermedelst,

derom (adv.; jfr *Han brukar vara der om söndagarna*),

deromkring (adv.; jfr *De voro der omkring kl. 7*),

derpå (adv.),

dertill (adv.),

deruppå,

derutinnan,

derutöfver,

dervid (adv.; jfr *Han var der vid 6-tiden*),

derå (adv.),

deråt (adv.),

deröfver (adv.),

dessemellan,

dessförinnan,

dessförutan,

desslikes,

dessutom,

dithörande (l. *dit hörande*, med med något olika bet.),

ditintills,

ditom (adv.),

dittills,

ditåt (o. *dit åt*, med något olika bet.),*dymedelst,*

dåmera (adv.),

dädanefter,

efteråt (adv.; jfr *Han gick efter åt samma håll*),

ehuruväl,

ehvad,

ehvem,

enahanda,

endels,

endera,

enär,

esomoftast,

ettdera,

etterbefängd (l. *etter befängd*),

extrajudiciel (men *extra fin* o. s. v.; se **B.**),

extraordinarie (subst.),

extraordinarie (l. *extra ordinarie*, adj.),

extraordinär,

farväl (*säga farväl;* jfr *Far väl med barnet!*),

fasthällre,

fastmer (*-mindre;* jfr *A. är lika flitig som B., fast mer* [*mindre*] *ifrig*),

fastän,

framemot,

framför (prepos.; *stå framför altaret, men gå fram för altaret*),

framifrån,

framom (prepos. o. adv.; jfr *Brefvet kommer fram om en vecka*),

framtill (adv.),

framåt (adv.; jfr *gå fram åt norr*),

fullväl,

förgätmigej (*förgät-mig-ej*),

förhand (subst.; *sitta i förhand*, men *hafva någonting för hand*),

förhandenvarande (jfr *vara för handen*),

förmer (adv.; jfr *för mer än åtta dagar sedan*),

förrän (*förr'n*; jfr *Så skedde oftare förr än nu*),

försiggå (jfr *gå för sig*),

försigkommen (jfr *komma sig för*),

förstnämnd (o. *först nämnd*, med något olika bet.),

förtidig (adj; jfr **B.**),

för-ut,

förutan,

förutfattad (*mening;* jfr *ett förut fattadt beslut*),

förutnämnd (o. *förut nämnd*, med något olika bet.),

förutom,

goddag (*säga goddag*, men *gifva någon en god dag*),

godmorgon (*ett vänligt godmorgon*, men *önska en god morgon*),

godnatt (*säga godnatt*, men *den sjuke har haft en god natt*),

halfannan (*halfannat* l. *halftannat*),

helbregdagöra (jfr *göra helbregda*),

hithörande (o. *hit hörande*, med något olika bet.),

hitintills,

hitom (prepos.; jfr *Han kommer hit om en timme*),

hittills,

hitåt,

hurudan,

huruledes,

hurusom (konj.),

huruvida (= om),

hvarandra,

hvardera,

hvarhos (adv.),

hvarhälst,

hvarthän,- 175 -

hvühenderay

häraf {-efter, -emellan, -förtn-nan, -förliden, -hos, -i, -ibland, -ifrån, -igenom, -in, -intill, -invid, -jämte, -medelst o. s. v.; jfr B.),

häromdagen {-natten, -qvällen,

-året o. B. v.), häromkring (adv.), häromsistens, härpå (adv.), härtill adv.),

härvarande (1. här varande),

härvid (adv.),

härå (adv.),

häråt (adv.),

häröfver (adv.),

högstbemält,

högstberörd,

högstbjudande,

högstdensamme,

högtbetroddj

högtlofvad,

högtärad,

iakttaga,

ibland,

ifrågavarande (stundom i fråga varande, alltid vara i fråga), ifrån, igen,

igenkänna,

igenom,

ihjel,

ihop (1. i hop), ijåns,

inalles (1. in allés), inemot,

inför (prepos.),

ingendera,

ingenting,

innanför,

inombords,

inomhus,

inomlands.

inomskärs,

inpå (prepos.; jfr gå in på ett ställe),

intetsägande (stundom intet sägande),

intill {intill dess; jfr gå in till någon),

inunder (prepos. o. adv.; jfr gå

in under regnvädret), inuti (adv. o. prepos.), invid (adv. o. prepos.), iståndsätta,

kanhända (adv.; jfr Sådant kan hända),

kanske (adv.; jfr Det kan ske), kantänka (adv.; jfr Man kan

tänka hvad man vill), kringsvid (vid pass), krypin {kryp-in), lagakraftvunnen {icke »laga kraft-

vunnen»), likadan, likafullt (adv.), likaledes, likasom (konj.), likaså (adv.),

likaväl {^ ändå; jfr Det gör

du lika väl som han), liksom (konj.), likså (adv.), likvisst, likväl, meranämnd, merbemält, merendels, mestadels, mestbjudande, midtför (se B.), midtöfver (1. midt öfver, adv.), minsann, minstbjudande,

måhända (adv.; jfr Det må

hända hvad som hälst), mångahanda.månntrOj måske (adv.), nedanefter (-/dr, -ifrån), nedannämnd (o. nedan

nämnd,

med något olikrf bet.), nedanom, nedanpå, nedanskrifven,

nedanstående (stundom nedan

stående), nedför (adv. o. prepos.), nedföre (adv.), nedom (prepos.), nedtill (adv.), nedåt (adv. o. prepos.), norrifrån, norrut,

numera (adv.; Han är numera gifty men Han är nu mera lycklig än förr), nuvarande (1. nu varande), nyssnämnd (1. nyss nämnd), nyttjanderätt, någondera, någonsin, någonstädesj någonting, nåväl, närlagd,

nästföljande (-instundande, -kom-

mande, -Udne o. s. v.), ofvantill (adv.), också, ofvanefter,

ofvanför (adv. o. prepos.; jfr »Der ofvan är frid och salighet»), ofvanifrån,

ofvannämnd (o. ofvan nämnd,

med något olika bet.), ofvanom (prepos.), ofvanpå,

ofvanstående (o. ofvan stående), ofvantill (adv.),

W

okynnesfä,

ombord (1. om bord), omhänderhafva (jfr hafva om

händer), omintetgöra (jfr göra om intet), omkring, omkull,

omsider (1. om sider, vanl. sent

om sider), oroväckande, passopp, pånyttföda, rosenrasande,

rättfram (adj.; jfr^å rättfram), rättnu (adv.),

sistnämnd (o. sist nämnd, med

något olika bet.), skrofrik,

skymundan (skym-undan), smällkall,

svängom (sväng-om), stormrik, således, sålunda, • såmedelst, såsom (konj.; jfr Han har icke handlat så, som hans fader ville),

såvida (konj.; jfr B,), såväl (konj.; jfr Han läser så väl, att alla gäma höra honom), söderifrån, söderut,

tillbaka (hällre än till baka, alltid tillbakahålla, -visa o. s. v.), tillförene,

tillika (adv.; jfr till lika antal), tillsammans (1. till sammans), tillstädes, tillstädesvarande, tvifvelsutan (jfr utan tvifvel), tvärtom (adv.; jfr Han går tvärt, om du vill).- 177 —

tvärtemot, törhända,

understundom (1. under stundom),

uppför (adv. o. prepos.; jfr

komma upp för tidigt), upptill (adv.; jfr gå upp till slottet),

uppå (prepos.; jfr gå upp på taket),

uppåt (adv. o. prepos.), uppåtsträfvande, uppöfver (adv. o. prepos.), urståndsätta,

utanför (adv. o. prepos.), utanpå,

utefter (prepos.), utmed (prepos.; fara utmed en strand, men gå ut med ju-len),

utom (adv. o. prepos.; utom landet, men gå ut om en stund), utomhus, utomlands, utomskärs,

utur (prepoé.; jfr Han kom ut ur

fängelset), utåt (adv. o. prepos.), utöfver (prepos.), vesterut, vidmakthålla, vidtutseende, 7)älan, välbärgad, välfrejdad, välförståendes,

välgrundad (o. väl grundad, med

något olika bet.), välkänd (adj.; jfr väl känd), yttermera {till yttermera visso), åsidosätta, åstadkomma,

åtminstone {icke »åt minstone»), åtskils,

åvägabringa (icke^k väga bringa»,

men bringa å bane), äfvenledes,

äfvensom (= samt, och; jfr Äfven som kommunalman är pastor X. utmärkt), äfvenså (adv. o. konj.), äfvenväl (konj.), ändock, ändå (konj.), änskönt (konj.),

öfverallt (adv.; vara öfverallt,

men herska öfver allt), öfverens (adv.),

öfverensstämmande (icke »öfver ens stämmande», men stämma öfverens), öfverstelöjtnant, öfversteprest, österut.

B. Särskrifning torde vara det rättaste med bl. a. af daga (men af dagataga), allra bäst (först, sämst o. s. v.), alls icke, alls ingen, allt efter som, allt emellanåt, allt fort,

allt ifrån (1. alltifrån), allt igenom (1. alltigenom), allt intill,

allt jämt (1. alltjämt),

allt mer (1. alltmer),

allt nog (1. alltnog),

allt omkring (1. alltomkring),

allt redan (1. alltredan),

allt sedan (1. alltsedan),

allt som (= i samma mån som),

allt som oftast,

beckande mörk,

blixt full (rasande, men blixtsnabb, blixtstråle o. s. v.), bom stilla,

den der, den här,

der borta {hemma, inne, nere, vid lag o. s. v., rnen derefter, derest, derhos, derjämte,

0. 8. v.; jfr A.), der och hvar,

dess bättre {fler, hällre, sämre, värre o. s. v., men dessemellan, dessförinnan, desslikes, dessutom; jfr A.), desso lik,

dit bort (fram, in, intill, ned,

upp, ut o. 8. v.; jfr A.), då för tiden,

efter hand (= småningom; jfr

efterhand, subst.), efter som 1. eftersom (allt efter som det bär till och eftersom

1. efter som = emedan), ej häller,

en gång, en hvar, en och hvar, erts bof,

etter befängd (rasande), extra fin (god; läkare, poliskonstapel, skatt, utgift o. s. v., men extraordinär; jfr A.), fly förbannad, fullt ut,

fyr språng (1. fyrsprång),

för att,

för den skull,

för det mesta,

för hand (adv.; jfr förhand,

subst.), för händer, 'för liten, för mer, för mycket, för när, för närvarande, för resten.

för ro skull, för sent, för svår, för så vidt,

för tidig (mycket för tidig-, jfr

förtidig, adj.), för ty,

för visso (jfr förvissa), för öfrigt,

gent emot (1. gentemot), gnist befängd. Gud ske lof, hej dundrande, Helga manna samfund, helt visst,

himla arg (befängd o. s. v.), himmels rasande, hjertans god (gärna; kär, vacker; fröjd, lust o. s. v.), huru som hälst,

huru vida (= huru långt; jfr huruvida, indirekt frågeord), hvad för en, hvad för slag, hvad som hälst, hvar enda en, hvar och en, hvar om icke, hvar sin, hvar som hälst,

hvar tredje (fjerde o. s. v.), hvem som hälst, hvilken som hälst, hälst som,

här borta (hemma, inne, nedan, nere, vid lag o. s. v.; jfr A,), i aftes (aftse),

i akt (taga sig i akt-, jfr iakttaga och iakttagelse), i alla fall, i allo,

i anseende till, icke dess mindre, icke för ty.iche häller, i dag,

i dag mor{g)se, i delo, i det att, i det hela {taget), i fall (att), i fjor (fjol),

i fråga (vara i fråga, sätta i fråga; jfr ifrågavarande, ifrågasätta), i följd af, i förväg, i godo,

i gång (men igångsättning), i går (i går afton), i hand (hafva i hand), i handom,

i håg (1. ihåg, alltid ihågkomma), i händelse, i händer, i jämförelse med, i kraft af, i lifve, i morgon, i mor(g)se, i natt,

inbördes krig,

i ordning (jfr iordningställa), i stånd (jfr iståndsätta), i stället (för),

i synnerhet O- isynnerhet; jfr i

all synnerhet), i sänder, i sär,

i tu (men itudelad), i ty (att), i ty fall, i väg, i år, i öfrigt,

i ögonen fallande (1. iögonenfallande),

kaf lugnt (omöjligt, slut).

lifs lefvande, lika lydande, lung våt,

länge sedan (1. längesedan),

med allo,

med ens,

med godo,

med mera,

med mindre (än att), med rätta,

midt för '(1. midtför, men alltid midt emellan, emot, ibland, igenom, på, under o. s. v.; jfr A.),

mol allena (ensam, stilla, tyst, men molsupa o, moltiga 1. mol supa o. mol tiga), må vara, naggande god, nog af (1. nogaf), nu för tiden,

någon gång (någon enda gång),

nära nog,

nära på,

när hälst,

när som hälst,

om hand o. om händer (jfr

omhänderhafva), om igen,

om intet (men omintetgöra), om än,

pin färsk (full, kär), på det att, på färde, på grund af, på nytt, på stund, på väg,

rent af (1. rentaf), rundt omkring,

rätt fram (adv.; jfr rättfram,

adj.), se der, se här,— 180 —

se så,

sins emellan,

sju sjungande {pris),

slidder sladder,

smäck fet,

spik nykter,

sping spångande ny,

splitter ny,

spritt galen {naken, ny, rasande), sqvatt galen, sten blind (1. stenblind), stock blind {dum, döf, konservativ, lat, o. 8. v.), storm galen {ovettig), stup full, stört omöjligt, så att, så att såga, så der

så framt (1. såframt), så godt somy så hår,

så kallad {icke »sàkallad»), så långe {som),

så mycket båttre {hällre, sämre,

värre o. 8. v.), så mycket {som), så ofta {som), så pass, så småningom, så snart {som), så till vida,

så vida (adv.; jfr såvida, konj.), så vidt,

så väl (adv.; jfr såväl, konj.),

tids nog,

till bords,

till buds,

till dess,

till döds,

till fota,

till fots,

till freds (men tillfredsställa), till fullo.

till fyllest (men tillfyllestgörande),

till fånga (men tillfångataga), till föga, till följd af, till förståendes,

till godo (men tillgodohafvande,

tillgodogörande), till handa (men tillhandahålla), till hands, till hopa, till häst,

till intet (men tillintetgöra), till korta,

till känna (men tillkännagifva),

till köps,

till lags,

till lands,

till låns,

till mods,

till måls,

till måtta,

till mötes (men tillmötesgående),

till nåder,

till nöjes,

till och med,

till orda,

till pass,

till reds (1. tillreds),

till rygga (men tillryggalägga),

till rätta (men tillrättavisa),

till salu,

till sist,

till sjös,

till skogs,

till slut (jfr tillslut, af tillsluta), till spillo {till spillo gifven 1. till-spillogifven, alltid tillspillo-gifva), till stånd, tills vidare, till sängs,

till tacka {taga till tacka), till torgs,*till vara* (men *tillvarataga*),

till viljes,

till väga (men *tillväga*, verb, och *tillvägabringa*),

till vägs,

till äfventyrs (l. *tilläfventyrs*),

till äkta,

till ända (men *tilländalöpa*),

till öfverlopps,

till öfvers,

topp rasande,

torde hända,

(*på*) *tu man*(*na*) *hand,*

ty värr (l. *tyvärr*),

ultra konservativ (*liberal, radikal*),

under det att,

under fund,

under hand (adv.; jfr *underhand*, subst.),

urminnes häfd (*tid* o. s. v.),

utan tvifvel (jfr *tvifvelsutan*),

vid pass,

vildt främmande,

visst icke,

ytter värre,

å daga (men *ådagalägga*),

å färde,

å nyo (l. *ånyo*),

å sido (men *åsidosätta, icke* »å sido sätta»),

å stad (l. *åstad*, alltid *åstadkomma*),

å (någons) *vägnar,*

ända (*fram, igenom, till*),

ärke bof (*fä, nöt, åsna*, stundom *ärkefä* o. s. v., alltid *ärkehertig, ärkestift* o. s. v.),

öfver allt (jfr *öfverallt*, **A.**),

öfver bord,

öfver hufvud (*öfver hufvud taget;* jfr *öfverhufvud*, subst.),

öfver höfvan,

öfver lag,

öfver måttan,

öfver nog,

öfver sig gifven,

öfver stag,

öfver styr,

öfver ända (men *öfverändakasta*).

Anm. 1. Tidtals, särskildt på 1870-talet, har särskrifningen drifvits till en beklaglig ytterlighet, så att vanliga och tydliga sammansättningar sönderdelats. Ännu i senare hälften af 1880-talet får man se sådana orimligheter som »biljett kontor», »filt hatt», »grof smed», »i akt taga», »i akt tagelse», »knapp handel», »lama sjalar», »rak salong», »Stats kontoret», »universitets stad» o. d.

Anm 2. Förkastliga äro sådana halfheter som »försig kommen», »i frågasätta», »istället för», »när somhälst», »så tillvida», »så vidasom», »till fyllestgörande», »tillspillo gifven», »öfverhand tagande», hvilka underligt nog rätt ofta visa sig.

Anm. 3 Man skilje noga mellan

alltför och *allt för,*

derhos o. *der hos,*

efterhand o. *efter hand,*

framför o. *fram för,*

förhand o. *för hand,*

förrän o. *förr än,*

huruvida o. *huru vida,*

numera o. *nu mera,*

rättfram o. *rätt fram,*

såsom o. *så som,*

såvida o. *så vida,*

såväl o. *så väl,*

upptill o. *upp till,*

uppå o. *upp på,* *utmed* o. *ut med,*

välkänd o. *väl känd,*

öfverallt o. *öfver allt,*

öfverhufvud o. *öfver hufvud,*

öfverända o. *öfver ända*(*-e*) o. d.

Anm. 4. Om sammanskrifning och särskrifning af räkneord se **94.** 16.

Anm. 6. Särskildt omnämnande i detta sammanhang förtjenar genitiven *heders*, hvilken någon gång nyttjas såsom fristående förstärkningsord, t. ex. »*Heders magister* (= hederlige magister), hvad är det jag hör?» (Wennerberg), till skillnad från *hedersmagister*, person som utan föreskrifna lärdomsprof kreerats till magister. På samma sätt ganska ofta *heders bror, heders vän* o. s. v., i stället för *hedersbror, hedersvän* o. s. v. För öfrigt alltid *hedersborgare, -doktor, -gubbe, -knyffel, -känsla, -man, -post, -skänk, -tecken, -titel, -vakt* o. s. v. i ett ord. — Fru Lenngren talar om »*hedersmågen*, herr kaplan i Våla».

Anm. 6. *Genom* är dels fristående preposition (*genom dörren, genom en händelse*), dels bildar det, med subst., adj. och verb, en stor mängd sammansättningar (*genomfart, genomvåt, genomsöka*), och dels nyttjas det, adverbielt och fristående, framför vissa adjektiv och adverb såsom förstärkningsord (*genom beskedlig, genom hederlig* eller *genomhederlig, genom snäll, genom väl* o. s. v.).

Anm. 7. Orden *botanices, eloqventie, estetices, etices, exegeseos, farmacie, filologie, filosofie, juris, kirurgie, mateseos, medicine, musices, poeseos, politices, teologie* o. d. (se **87.** *h.*, Anm. 3., och **87.** *n.*) böra naturligtvis icke, såsom ibland sker, sammanskrifvas med andra ord.

Anm. 8. Vissa ordsammanställningar äro af den art, att delarna lämpligast förenas genom bindetecken, t. ex. *för-bud* (jfr *förbud* o. *förebud*), *för-ut* (jfr *förut*), *kryp-in, mellan-fyra-ögon, ref-orm, titt-in, titt-ut, träl-år*.

Anm. 9. Ej sällan finnes bindetecken der intet skäl till sammanskrifning är för handen (»Hotell-Solen», »Qvarteret-Elefanten» o. d.).

141. Om ordens användning och betydelser.

1. I äldre skrifter finner man ganska många ord nyttjade i annan mening än den nu vanliga äfvensom åtskilliga nu obrukliga ord. Nedanstående förteckning upptager några sådana ord jämte uppgifter om äldre, i våra dagar ovanliga betydelser.

Afla, förvärfva. *Afträdelse*, affall, afvikelse. *Anamma*, emottaga, upptaga. *Anseende*, utseende, yttre skick; sken (»gifva sig anseende af»); afseende (»utan anseende till personen»). *Antaga*, emottaga. *Arg*, dålig, elak, ond. *Arghet*, elakhet, ondska. *Bedraga*, öfverdraga, kläda. *Beklaga*, anklaga. *Berykta*, sätta i vanrykte. *Beskrifven* (lag), vederbörligen stiftad och kungjord (lag). *Besynnerlig*, särskild, speciel. *Bur*, rum, kammare (jfr *utmed* o. *ut med,*

välkänd o. *väl känd,*

öfverallt o. *öfver allt,*

öfverhufvud o. *öfver hufvud,*

öfverända o. *öfver ända*(*-e*) o. d.

Anm. 4. Om sammanskrifning och särskrifning af räkneord se **94.** 16.

Anm. 6. Särskildt omnämnande i detta sammanhang förtjenar genitiven *heders*, hvilken någon gång nyttjas såsom fristående förstärkningsord, t. ex. »*Heders magister* (= hederlige magister), hvad är det jag hör?» (Wennerberg), till skillnad från *hedersmagister*, person som utan föreskrifna lärdomsprof kreerats till magister. På samma sätt ganska ofta *heders bror, heders vän* o. s. v., i stället för *hedersbror, hedersvän* o. s. v. För öfrigt alltid *hedersborgare, -doktor, -gubbe, -knyffel, -känsla, -man, -post, -skänk, -tecken, -titel, -vakt* o. s. v. i ett ord.

— Fru Lenngren talar om »*hedersmågen*, herr kaplan i Våla».

Anm. 6. *Genom* är dels fristående preposition (*genom dörren, genom en händelse*), dels bildar det, med subst., adj. och verb, en stor mängd sammansättningar (*genomfart, genomvåt, genomsöka*), och dels nyttjas det, adverbielt och fristående, framför vissa adjektiv och adverb såsom förstärkningsord (*genom beskedlig, genom hederlig* eller *genomhederlig, genom snäll, genom väl* o. s. v.).

Anm. 7. Orden *botanices, eloqventie, estetices, etices, exegeseos, farmacie, filologie, filosofie, juris, kirurgie, mateseos, medicine, musices, poeseos, politices, teologie* o. d. (se **87.** *h.*, Anm. 3., och **87.** *n.*) böra naturligtvis icke, såsom ibland sker, sammanskrifvas med andra ord.

Anm. 8. Vissa ordsammanställningar äro af den art, att delarna lämpligast förenas genom bindetecken, t. ex. *för-bud* (jfr *förbud* o. *förebud*), *för-ut* (jfr *förut*), *kryp-in, mellan-fyra-ögon, ref-orm, titt-in, titt-ut, träl-år*.

Anm. 9. Ej sällan finnes bindetecken der intet skäl till sammanskrifning är för handen (»Hotell-Solen», »Qvarteret-Elefanten» o. d.).

141. Om ordens användning och betydelser.

1. I äldre skrifter finner man ganska många ord nyttjade i annan mening än den nu vanliga äfvensom åtskilliga nu obrukliga ord. Nedanstående förteckning upptager några sådana ord jämte uppgifter om äldre, i våra dagar ovanliga betydelser.

Afla, förvärfva. *Afträdelse*, affall, afvikelse. *Anamma*, emottaga, upptaga. *Anseende*, utseende, yttre skick; sken (»gifva sig anseende af»); afseende (»utan anseende till personen»). *Antaga*, emottaga. *Arg*, dålig, elak, ond. *Arghet*, elakhet, ondska. *Bedraga*, öfverdraga, kläda. *Beklaga*, anklaga. *Berykta*, sätta i vanrykte. *Beskrifven* (lag), vederbörligen stiftad och kungjord (lag). *Besynnerlig*, särskild, speciel. *Bur*, rum, kammare (jfr- 183 -

»fatbur» o. »jungfrubur»). Börd, tur, ordning (O. Dalin m. fl.). Böta, förbättra, laga. Dela, tvista (jfr »ligga i delo»). Djur, rådjur (jfr »djurgård»). Drång^ gosse. Emedan, så länge som. Enfaldig, enkel, okonstlad. Enär, när, så ofta som. Fat, klädesplagg, resegods. Fly, lemna, skaffa (något åt någon). Forder-sam, skyndsam, ocb fordersam-ligen, skyndsamt (i Finland nyttjas ännu fordersammast i bet. skyndsammast). Fullkomna, fullborda. Få, lemna, öfverlemna. Fä, gods (»Den icke hafver fä, han höte med kropp». Domareregi. 16. »Inlagsfä», anförtrodt gods, depositum). Fästning, trolofning (jfr» fästman» o. »fästmö»). För, för — sedan (»nu som för tusende år»); framför och inför (»stå för dörren»; »Jesus stod för landshöfdinganom». Matt. 27. 11). Föreställa, framställa (jfr »teaterföreställning»). Förfara, erfara, få veta. Förlåta, öfver-gifva, lemna. Försöka, pröfva, inleda i frestelse. Gift, gif vande, gåfva (jfr »afgift», »hemgift» o. d.); giftermål; arrende af jord (jfr »giftostämma», den tidrymd, för hvilken en jordegendom utarrenderas). Grant, noga, fullväl, mycket väl (»Det inser jag grant»). Helgedomar, reliker. Hemman, hem, boning. Herrskap, makt, välde, öfvervälde (»Taga gåfva eller förläning af främmande herrskap»). Hin, den, den andra (se 108. g). Hus, fäste, fästning (jfr »Malmöhus», »Tavastehus», »örbyhus» o. d.). Högmod, ädel stolthet. Kjortel,

lif rock, lif klädnad, ett slags jacka (jfr Matt. 6. 40). Kjusa (tjusa), förhäxa, förtrolla, förvilla. Kom, säd (i allmänhet). Kostlig, dyrbar. Kreatur, skapad varelse (»menniskor och andra kreatur»). Krut, ört, gräs (jfr »ondt krut»). Kunnigt, bekant, kändt. Kål, grönsaker (Bom. 14. 2). Känd, erkänd, bekänd (»Känd sak är så god som vittnad». Domareregi. 17). Känna, lära, undervisa. Kännefader, lärofader, kyrkofader, lärare. Kännesven, lärjunge. Känning, pröfning (se t. ex. 2 Moseb. 21. 22). Led, väg, stig. Lof, loford, beröm, pris. Lofva, lof-orda, berömma, prisa. Längst, länge sedan (»från längst försvunna dar»). Lärling, lärjunge (ännu hos Tegnér). Nedrig, låg, obetydlig, ringa. När (prep. o. adv.), hos, till städes. Okunnig, okänd, obekant. Os, mynning (»Aros», egentl. åmynning; jfr »Vestraaros», Vesterås). Penning, ett slags mynt, denar = 67 öre (Matt. 18. 28). Piga, flicka. Qvick, lefvande (jfr »qvick-tionde»). Qvinna, hustru (i denna bet. allmänt i flere landskapsmål och i skrift

nyttjadt ännu af Geijer och Tegnér). Resa, gång (»andra resan stöld»). Rolig, lugn, stilla. Rolighet, lugn, frid. Röja märka, varseblifva, observera (A. M. Lenngren m. fl.); ådagalägga (Franzén m. fl.). Sinn, gång (se t. ex. Gamla psalmb. 103. 3, 209. 7, 216. 21; jfr »någonsin» o. »tusen sinom tusen»). Skillnad, skilsmessa (»skillnad i äktenskap»). Skära, rena, rensa. Smide, smycke. Snille, naturlig— 184 —

bögåfning, visdom, klokhet. Snäll, hastig, snabb. Sot, sjukdom (jfr »sotsäng» och »Der man tagit soten får man taga boten»). Spak, förståndig, vis (jfr Gsv. »späkt», visdom). Spilla, för-derfva, förstöra (jfr »förspilla», »mansspillan», spilla» tid», »tidspillan», »till spillo»). Stad, ställe(jfr »stad och ställe», »hvar i sin stad», »hvilostad», »stadfästa» m. fl.). Stycke, kanon (jfr »styckebruk», »styckeskott», »styckjunkare» o. d.). Tidning, underrättelse, nyhet. Tillika, samtidigt, på samma gång. Treflig, flitig, idog, tref-ven (»Förgäfves den trefliga myra Upphäfver bäd' suckar och knot». O. Bergklint). Trolig, trogen. Troligen, troget. Tyg, vissa slags krigsredskap (jfr »tyghus»). Varelse, tillvaro, existens, väsende. Ved, skog (jfr »Holaveden» o. »Tiveden»). Vede, jagt (vedehund, vedemark). Vi, heligt ställe (i en mängd ortnamn: Frösvi, Odensvi, Torsvi o. s. v.). Vrång, elak, illvillig. Våld, makt, rättighet. Vänskap, kärlek (jfr dial. »ingå vänskap», förlofva sig). Värja, värn, försvar, vård (»stå under någons värjo»). Älsklig, kär, af hållen. Anne, panna. Änne-spann, pannsmycke (jfr t. ex. 2. Moseb. 28. 36). Ärlig, aktad, hederlig (jfr »ärlig begrafning»). Öfvertyga, öfverbevisa (»öfvertygad om ett brott»). Öronspann, öronring.

2. Icke få jämväl bland det nyare språkets ord hafva olika betydelse i olika delar af det svenska språkområdet. Så t. ex. är i Finland hehjelplig = hjelplig

(»behjelplig färdighet i rättskrif-i^iDg^)» brud = brud o. fästmö (jfr D. »brud»), fråga af = tillfråga (»Fråga hvems och hvadan af den rike, som har far och hembygd». Runeberg, »Molnets broder»), fått i = mindre än (»Klockan är en qvart fått i tolf», tre qvart till tolf), hårdt = högt (»tala hårdt»), hälst = bara, åtminstone (»Hade jag hälst vid kanonerna der en veteran». Runeberg, »Vilh. von Schwerin»), kalla till = benämna, kalla, titulera (»Modern ville, att barnet skulle kallas till Johan Ludvig»), knäcka = (siraps-)knäck, laga = förfärdiga (jfr uttr. »laga mat»), mera = tämligen (ren mera rik karl»), skild = särskild, skildt = särskildt, synnerligen, sko sig = taga på sig skorna (Runeberg), skrinna (skridsko) = åka skridsko, slippa = få komma (»slippa på en konsert»), svara åt = svara, sätta = lägga, ställa (»sätta en duk på ett bord»), taga till tals = bringa på tal, till först (jfr T. »zuerst») = att börja med, till en början (»Se här genever till först». Runeberg, »Sandels»), tillgång = gång, sammanhang, tillvägagående (»rätta tillgången med en sak»), täckas = icke skämmas för att (»Det är skam att tappra männer Täckas tala om en sådan». Runeberg, »Fältmarskalken»), värd och värdinna = husfader och husmoder. Jfr K. Lindström, Studier på svensk språkbotten i Finland (Finsk tidskr. T. XIX, 1885, sid. 458 o.f.).

Fat användes i somliga delar af landet både i betydelsen »rundt— 185 —

eller aflängt flått kärl af porsliD, stengodB eller metall» och »större, rundtom slutet laggkärl», men i andra blott i förstnämnda bet. Flaska nyttjas i några trakter endast om glasflaskor, ocb skäppa endast om måttet, aldrig om näfverskäppor. Grina betyder i mellersta Sverige vanligen »gråta», i södra Sverige och i Finland »skratta», »flina». Gärde förekommer flerstädes, äfven i skrift (t. ex. bos Runeberg), i betydelsen »gärdesgård» (vanligen betecknar det inhägnadt åkerfält eller ängsfält). Passlig betecknar på olika orter »medelmåttig» (»en passlig karl») och »passande». Tarflig betecknade förr alltid nödtorftig, enkel (»en tarflig utkomst», »en tarflig middag»), men på senare åren har det mer och mer nyttjats äfven i betydelsen dålig, lumpen (»en tarflig karl», »ett tarfligt vin»).

3. Men framför allt i folkspråket hafva många ord andra betydelser än de i skrifspråket vanliga. Ex.

Flerstädes är feg = »som är nära döden», »som ser ut att hafva döden i faggorna», gagna = begagna, gemen = enkel, okonstlad, nedlåtande, girig = morgontidig, arbetsam, grann = vacker, skön, fager, hyra = arrendera (så äfven i äldre svenska, t. ex. hos Leopold), klok = kunnig i användandet af hemliga läkemedel, trollkunnig, led (neutr.) = grind, nedrig = nedlåtande, qvinna = hustru (jfr 1), skicklig = hygglig, vänlig, human, snäll = vettig, förstån-

dig, slug, spisa = förslå, räcka till.

4. Om adjektiv som till följd af sin betydelse icke böra nyttjas i komparativ eller superlativ se 88. 2. Anm. 10 (sid. 107).

5. Adjektiv och participier, hvilka endast lämpa sig för användning om personer, böra ej nyttjas om andra föremål. Det heter djupsinnig person, men all-varlig, högtidlig, vigtig (icke »djupsinnig») min; lagstadd tjenare (icke »lagstadd tjenst»); missnöjd gosse, men ett mummel af missnöje (icke »missnöjdt mummel»); osannfärdig menniska, men osann berättelse; rörd åhörare (äfvensom rörd stämma, och rördt hjerta), men innerliga 1. varma böner (icke »rörda böner»); uppfinningsrik person, men sinnrik (icke »uppfinningsrik») mekanism; välmenande person, men välment råd.

6. Vanan att nyttja adjektiv och adverb, hvilka beteckna någonting afskräckande, motbjudande eller farligt o. s. v., såsom förstärkningar till adjektiv med motsatt betydelse samt att bruka ordentligt, redigt, utmärkt o. d. som bestämningar till adjektiv, hvilka innebära någonting galet, oriktigt o. s. v., är i språkligt afseende förkastlig. Uttrycken »förfärligt snäll», »hemskt bra», »ohyggligt vacker», »rysligt ordentlig», »vådligt rolig»; »ordentligt galen», »redigt tokig», »utmärkt lat» (i st. f. oerhördt lat, ökänd genom lättja e. n. d.) äro hvarken uttrycksfulla, vackra eller behöfliga.- 186

7. Vérb, som angif va begyn-. Delsen pä eller orsaken till en j haDdliDg, böra ej nyttjas för att ! beteckna en fortsättning eller : följd deraf. Felaktigt är derför ; att säga: »Patron A. stängde sig ! inne hela dagen pä sitt mm»;

»B. nödgades i flere månader intaga sängen»; »I fyra veckor slogo vi ned vära bopålar pä landet»; »Hertigen lofvade att fortfarande öfvertaga riksstyrelsen»; »De , landsförvisade honom under flere ' är»; »Doktor X. kommer att vara bortrest under Augusti månad». Det bör heta: A. höll sig innestängd ...; B. nödgades i flere månader ligga till sängs, o. s. v.

8. Några verb pä -ma och -na framträda oriktigt med transitiv betydelse, t. ex. fetma, göra fet, för sötma, göra söt, ledsna, göra ledsen (»Om det ej ledsnar er att höra, så tör det roa er kanske». Kellgren), vilsna, göra vilsen. Ett sådant bruk torde emellertid få anses både olämpligt och onödigt.

9. Vid ad verbens användning bör man, så vidt möjligt är, undvika förblandning af dem, som beteckna tid, mm, mängd, orsak, sätt o. s. v. Ett mycket vanligt fel är att onödigtvis nyttja tidsadverb om rum. I st. f. »Byvägarna äro ofta smala och steniga» bör man skrifva: Flerstädes(mångenstädes,%>å flere ställen e. d.) äro byvägarna smala och steniga. I st. f. »Fru Lenn-grens skaldestycken äro vanligen korta» bör det heta: ... äro mestadels eller . .. till största

delen korta 1. De flesta af fru L:s skaldestycken äro korta.

10. Vissa prepositioner: från {ifrån) och ur {utur), hafva stundom, jämväl af utmärkta författare, nyttjats för att beteckna på en gång stället, dèr någonting sker eller finnes, och aflägsnandet (rörelsen) från detta ställe. Ex. »Uppläsa från predikstolen» (= på predikstolen). »Uppå gåln [gården] från löf-saln folket hurrar» (A. M. Lenngren). »Midnattsklockan ifrån tornet slår» (Tegnér). »Det låg ett vittne re'n i denna röst. Att den var hemma från ett troget bröst» (= . . . var hemma i och kom från . ..). »Från en gran ibland Knaprar en ekorrtand» (Wennerberg). »Uppläsa ur en bok». »Utur bergen skrattade ock trollen» (Tegnér). Sådana uttryck torde likväl böra betraktas som mindre lämpliga.

11. Om felaktig användning af andra prepositioner {af, ante o. anti, efter, från, för, i, till) samt vissa konjunktioner {antingen, emedan, fast o. fastän, i fall, men, utan) m. fl. ord se nedan 17.

12. Försöken att vid direkt och indirekt anföring genom sjelfva anföringsorden antyda rörelser, åtbörder o. d. visa sig i de^ allra flesta fall olyckliga. Sådana meningar som »Gumman \ himlade sig, att pojkarna voro ' så ostyriga» böra undvikas. I \ st. f. »Patronen deltager sällan ' i någon sockenstämma — vände j sig Strömberg till hr öfverqvist» . skrifve man: . . . sade {yttrade, I- 187 -

upplyste e. d.) Strömberg, idet han vände sig (till hr Ö,). I 8t. f. »Men» — reste sig Fredriksson häftigt — »det är

väl ej möjligt» kan man skrifva: Men det är väl ej möjligt, sade Fr. och reste sig häftigt.

Anm. Verb som uttrycka läten (jämra sig, stöna, tjuta o. d.) kunna mycket väl nyttjas som anföringsord.

13. Förvexling af ord, som till betydelsen stå hvarandra nära, måste sorgfälligt undvikas. Sådana ord äro giftermål o. äktenskap; grund o. orsak; helgd o. helighet; sjukdom o. sjuklighet; spridning (af en nyhet, en skrift o. s. v.) o. utbredning (af en lära); upplopp o. uppror; utlåtande o. utlå-telse; fruktbar (jord) o. fruktsam (qvinna); märkbar o. märklig; pinsam o. pinlig; fullborda o. fullända; förklena, försvaga o. försämra; härda o. förhärda; införa (förbättringar), påbjuda (skatter) o. stifta (lagar); kring-ränna (en fästning) o. omgifva (en afhållen person); tiga o. tystna; utnämna till, förordna till, kalla till, kreera o. s. v.; förr, förut, förrän o. ända till; naturligen o. naturligtvis. Jfr 180. 1. och 141. 17.

14. Likaså akte man sig för sammanblandning af olika fraser, som hafva ord och uttryck gemensamma. »Om barnet gjorde det honom synd» innehåller en hopblandning af uttrycken Det gjorde honom ondt, att barnet .. . och Han tyckte det vara

synd om barnet. På samma sätt utgör »Herr Ask har med all rätt gjort sig förtjent af allmänt förtroende» en hopblandning af . .. har gjort sig väl förtjent af... och . . . åtnjuter med all rätt ... Det heter hålla ett skåltal o. föreslå en skål, men det går ej an att säga hålla en skål i betydelsen föreslå en skål. Man bör skrifva: anbefalla åtal o. beordra någon (gifva någon order) att göra något, men icke »beordra åtal»; utföra sitt arbete o. uppfylla sin pligt, men ej »utföra sin pligt» eller »uppfylla sitt arbete»; slå ned sina bopålar o. slå upp ett läger, men icke »slå upp sina bopålar»; Han har en klen (svag) helsa, men Hans helsa är försvagad (icke »förklenad»); besluta sig för (t. ex. en resa) o. bekänna sig till (en lära), icke »bekänna sig för . . .»; vara liktydiga o. gälla lika mycket (som), icke »gälla liktydigt»; styra ett land o. regera öfver ett land, (icke »styra öfver .. .»); instämma med någon o. instämma i någons yttrande, icke »instämma med någons yttrande»; vinna (hafva) framgång o. göra framsteg, icke »göra framgång»; hafva ett stort namn o. intaga (hafva) ett framstående rum, icke »intaga ett namn»; kallas till ledamot af en akademi o. vara en bland ledamöterna i en akademi, icke i samma bet. »kallas till en af ' ledamöterna» . . .».

I hvardagsspråket får man ofta höra »ega om» i st. f. ega (jfr »rå om»).- 188 -

15. I synnerhet nybörjare fela ofta genom att nyttja all-

' manna och obestämda uttryck i st. f. precisa. Ex. »Ha ihjel», »ha sönder», i st. f. slå ihjel \ (döda, dräpa), slå sönder, »üt-iskottets ledamöter sade, att mo-Itionen skulle afstyrkas», i st. f. I . . yrkade af slag å motionen; |>Påsken är före pingsten», i st. f. nfaller före . .. »Bergspredikan är de lagar, som gälla för Tuds rikes medlemmar», i st. f. . . innehåller (utgör e. d.) ...

16. Att nyttja titlar eller andra ord, hvilka beteckna yrken eller lefnadsställningar — hur ringa de mà vara — såsom skällsord och smädenamn eller annars i föraktlig betydelse är otillständigt och vittnar om tanklöshet, elakhet eller råhet.

17. Af ord, som undantagsvis pläga användas på ett oriktigt eller oegentligt sätt, upptagas här nedan några af de vanligare.

Af.

a. Emedan denna preposition nyttjas både i stället för genitiv och såsom agent, uppstå ej sällan förvexling och missförstånd, särskildt då, vid participiers användning såsom substantiv, det objektiva attributet står i genitiv, men det subjektiva attributet ut-tryckes med af Det bör heta: Tegnérs lefnadsteckning, författad af Böttiger (icke »B—s lef-nadsteckning af Tegnér»); telefonens begagnande af enskilda personer (icke »enskilda personers begagnande af telefonen»); Konstantinopels eröfring af tur-

karna (icke »turkarnas eröfring af K.»); den sökandes utnämning (1. utnämnande) af domkapitlet (icke »domkapitlets utnämning af den sökande»).

Man iakttage i detta fall stor försigtighet och välje, om så behöfves, annat uttryck.

b. Af mk ej förvexlas med från (ifrâii) eller på. Det bör heta: nedkomma från himmelen, taga ifrån någon hans kläder (penningar e. d.), få bref från någon, färgen på kläderna (icke »af himmelen», »taga af», »få bref af», »färgen af») o. s. v. I tidningar för 1885 finnes en notis af ungefär följande lydelse: »En större stöld begicks för en tid sedan i Vasa, i det att af ett resande fruntimmer tillgreps en summa af 3,000 mark. En finsk flicka tros hafva föröfvat brottet».

c. Mycket ofta nyttjas konstruktion med af \ st. f. genitiv eller sammansättning, till förfång för både tydligheten och uttryckets kraft, t. ex. »med hastigheten af en kula», i st. f. med en kulas hastighet; »mörkret af natten», i st. f. nattens mörker eller den mörka natten; »skrifvare af böcker», i st. f. bokskrifvare (författare); »bagare af sockerbröd», i st. f. soc-kerbrödsbagare. Deremot (för välljudets skull): utöfningen af en konst, i st. f. »en konsts ut-öfning»; egenskaper hos en prins, i st. f. »en prins* egenskaper», o. s. v.

d. Man skilje mellan bero af någon och bero på någon, mellan- 189 -

Kanonerna beställdes af kronan samt . .. beställdes för kronans räkning, o. s. v.

Aftsång (= aftonsång) är en å några orter förekommande hvardagsform, som icke har burskap i skrifspråket.

All är oriktigt användt i följande sats: »Ingen förnekar all den förtjenst doktor X. har om helsovården i Y». Det bör heta: Ingen förnekar doktor X:s stora förtjenster om .. . eller . . . förnekar, att doktor X. har stora förtjenster om .

Anföra nyttjas stundom oriktigt i st. f. nämna eller omnämna. Det heter anföra {citera, åberopa) eri författare, men nämna en källa {källskrift).

Adverbet annars må ej förvexlas med konjunktionen ty. Det heter: Förarga icke herr Pepparström, ty då {icke »annars») beljuger han dig. Man bör ock skrifva: Det lyckades endast (1. icke annat än) genom en slump {icke ».. . annars än genom . . .»). Jfr Eljest.

Anspegla har någon gång, onödigt och oriktigt, framträdt i betydelsen anspela.

Ante, förut, framför, och anti, emot (i sammansättningar), må icke förvexlas. Det heter antecedentia, föregåenden, antedi-luviansk, tillhörande tiden före syndafloden, antependium, förhänge på ett altarbord, ante-penultima, »framför penultima», d. v. s. tredje stafvelsen från slutet; men antikatolsk, fientlig mot katolicismen, antikrist, anti-kritik, motkritik, antiliberal, anti-

monarkisk, antirepublikan, antites, motsättning, o. s. v. Dock skrifves anticipera, jämte ante-cipera, antidatera, jämte ante-datera, och alltid antichambre, i st. f. antechambre.

Antingen att, må ej gärna nyttjas i bet. vare sig {att). Det bör heta: Vare sig {att) han icke förstod sin sak eller saknade god vilja eller bådadera, nog af: han misslyckades {icke »Antingen att han icke ...»).

Beta har som verb en mängd betydelser: beta bröd (i mjölk); beta sönder (rofvor); beta färggods o. hudar; beta på ett fält (om kreatur); låta hästar beta (under resor). Detta ord bör undvikas eller med stor försigtighet nyttjas i betydelsen »låta (kreatur) äta gräs eller foder». Bättre är att skrifva: Gumman hade fått tillstånd att låta sin ko beta i hagen, än ». .. fått tillstånd att beta sin ko . ..».

Beträffande bör nyttjas endast såsom preposition, i samma betydelse som »angående», »om», »rörande», »vidkommande», »i fråga om» o. s. v , samt till omvexling med dessa, men icke såsom adjektiv, med betydelsen »ifrågavarande», »respektive», »vederbörande». Ex. Beträffande den mannen är ingenting annat än godt att säga {icke »Om den beträffande mannen är . ..»).

Bidraga till må ej förvexlas med orsaka, vara anledning till.

Blifva användes ofta oegentligt eller onktigt. Ex. »Ju längre in i skogen vi kommo, dess

större blefvo träden» i st. f----

dess större träd funnos der (sågo vi der). »Med tiden blefvo Atter-boms skaldestycken allt klarare till innehållet», i st. f. Med tiden blef klarheten i Atterboms poetiska framställningssätt allt större eller Med tiden uppnådde A, som skald allt större klarhet.

Byta, ombyta (jbyta om), byta bort och utbyta förvexlas ofta. Det bör heta: De bytte hästar med hvarandra; Gården har bytt om egare; Ormen säges byta om skinn; Byta bort en gård mot ett fartyg; Utbyta tankar och åsigter.

Byta må ej nyttjas i bet. ändra, byta om, ömsa. Det bör heta: ändra tro (icke »byta tro»); byta om (ömsa) kläder.

Del förekommer stundom oegentligt i st. f. hop eller mängd (»en hel del böcker»).

Dia, »suga mjölk ur spenar eller något surrogat derför» (jfr dibarn, diflaska, disyster), bör ej förvexlas med dägga, gifva di (jfr däggande djur och däggdjur).

Om diplomati och diplomatik se 136, 5.

Då. Se När.

Dåd betecknar rätteligen gärning, handling, bragd (jfr uttrycket med råd och dåd) och bör derför icke inskränkas till betydelserna »illdåd», »illgärning», »brott», »förbrytelse» (»mannen af dådet»).

Dägga. Se Dia.

Efter. Det bör heta: efter måltiden (icke »efter bordet»), utefter 1. längs stranden (icke »efter stranden»).

Eljest betyder »i annat fall», »annars», »för öfrigt», »dessutom» och må ej nyttjas i bet. »ty då», »derför att». Det bör ej användas efter nekande satser. Man skrifve: Tala inte om den saken, ty då blir jag ledsen (icke ».. . eljest blir jag ...»); men Gör som jag säger, eljest blir jag ledsen. Jfr Knnars.

Emedan bör ej, såsom stun-/ dom sker, nyttjas i st. f. somj Det heter: så mycket lämpligare som.

Ens. Se Äfven.

Fast (fastän). Säg icke: »Jag höll på att dö, fast doktorn botade mig», utan . .. men doktorn .. .»

Fel nyttjas ibland, då förtjenst e. n. d. är rätta ordet. Man bör säga: Det är ej min förtjenst, att det gått bra (icke »Det är ej mitt fel, att det gått bra»).

Fortsätta bör ej förvexlas med fortfara, fortgå, fortsättas. Ex. Fortsätta ett arbete eller .. . med ett arbete; men Oredan fortfar; Arbetet fortgår.

Framhäfva (jfr D. »frem-hæve») har på senare åren af en och annan onödigtvis användts

Frcårbet bör heta: X. kommer att den 1 Maj lemna sin befattning (icke »... från den 1 Maj lemna . . .», men väl: Han skall tjenstgöra från den 1 Maj); Expeditionen skall d. 1 Oktober flyttas o. . . .flyttades d. 1 Okt. (icke ».. . är från d. 1. Oh^t. flyttad» 1. ». . . skall från ... flyttas»).

Från och till. Man bör skrifva: från 1611 till 1632 eller 1611- 191 -

—1632 (icke »från 1611— 1632» 1. »1611 till 1632»); från kl 10 f m. till kl 3 e. m. 1. kh 10 /. m.—3 e, m. (icke

»från. kl. 10 f. m.—3 e. in.»).

Verbet få nyttjas alltför ofta i bet. måste, nödgas. Det är bättre att säg^a: Han måste kämpa för lifvet än »Han fick kämpa . . .»

Följe bör ej förvexlas med följd. Det heter: ett obehagligt följe, resa med stort följe o. s. v,; men till (eller i) följd af, hafva till följd.

För nyttjas ofta oriktigt i st. f. af. Det heter: Med undantag af en gubbe hade alla flytt (icke »med undantag för»). Deremot: Göra ett undantag för (= till förmån för) någon. — I hvardagsspråket plägar »för» nyttjas i betydelsen

»ty». Ex. Han måste gå, för han har inte råd att åka. Se vidare under I.

Förfäkta betyder »försvara», »kämpa för» (en sak, en rättighet, en åsigt o. s. v.), men nyttjas stundom oriktigt i bet. »bestrida», »förneka», »kämpa emot».

Förr hänför sig till den närvarande tiden, och förut (= dessförinnan) till en förfluten tid. Ex. Nu är hon frisk; förr var hon mycket sjuk, 1870 kom han hem; förut bodde han i Paris, -^fr 130. 1.

Förtjena nyttjas ofta oriktigt i negativa satser. I st. f. »Saken förtjenar ej en så kortfattad behandling» bör man skrifva: Saken förtjenar (är värd, är förtjent af) en utförligare behandling.

Genom. Se under I, Helt bör ej nyttjas i bet. »helt och hållet», »alldeles», »fullkomligt», »fullständigt. Ex. Denne man är helt och hållet upptagen af vetenskapligt arbete (icke »helt upptagen»). Han stod fullkomligt utanför striden (icke »helt utanför»). Jfr helt ny, helt kry, helt rask o. s. v., i hvilka uttryck helt betyder »ganska» eller »^m-ligen». '

Hvar och hvart böra noga åtskiljas. Ex. Jag vet icke hy ar han fins eller hvart han skall fara. Jfr 130. 1.

Hvardera och hvarje förvexlas ganska ofta. Det bör heta: X. har en ring på hvardera handen (icke »på hvarje hand»). Deremot: X, har en ring på hvarje finger.

Hänledning bör icke användas i bet. »härledning».

/. Uti öfverskrifter och titlar finner man ej sällan en djerf användning af denna preposition: »Konungen i Norge» = (Unions-) konungens vistelse i Norge; »Drottningen i Holland» = (Svensk-norska) drottningens besök i H. Sådana förkortningar böra nyttjas med stor varsamhet. Jfr På.

I af tes betyder t går afton (icke »i qväll»).

I och för böra icke nyttjas tillsammans annat än i de fall, då hvardera af dessa prepositio-ner kan ensam utgöra bestämning till det följande hufvudordet. Det är riktigt att säga: verka i och för samhället, men oriktigt att säga: »resa till sta-den i och för uppköp». Det bör h^^t9:t-Férmyndåren^r haft mycket besvär för sin pupill {icke »i och för sin pupill»),

/ och genom samt i och med förekomma, liksom i och för, stundom tillsammans, ehuru endast det ena ordet passar i sammanhanget. Ex. Genom ett arf upphjelptes hans ekonomiska ställning {icke »I och genom ett arf . ..»). Det bör heta Med {Vid) Karl XII:s död begynner en ny, period i /Sveriges historia {icke »I och med Karl XII:s död . . .»). — I det samma är i de allra flesta fall bättre än »i och med detsamma».

Idkare och idkerska böra icke nyttjas såsom senare sammansättningsdelar till andra ord än abstrakta substantiv, hvilka utmärka en verksamhet (handel, näring, studier o. s. v.) och som kunna utgöra omedelbara objekt till verbet idka. Orden näringa-idkare, slöjd-idkare o. ve-tenskaps-idkare äro riktiga bildningar; men »bruks-», »fabriks-», »färgeri-» och »schweizeri-id-kare» m. fl. d. måste betraktas såsom oriktiga.

1 fall kan mycket väl nyttjas i stället för konjunktionen om, men får på intet vilkor användas liktydigt med det indirekta frågeordet om (= huruvida). Ex. Fråga om {huruvida) han kommer i morgon {icke »Fråga i fall han kommer ...»). Deremot: Jag akall göra dig en fråga, i fall {om) du först lof var att svara uppriktigt.

I mor{g)se betyder i dag på morgonen {icke »i morgon»).

Ingen {intet, inga) som hälst (i analogi med »hvilken som hälst») nyttjas ofta onödigt i st. f. alls {alldeles, platt, rakt) ingen, intet slags eller ensamt ingen. Jfr Någon som hälst*

Inrymma, innefatta, »rymma uti sig», bör icke (såsom det danska »indromme») nyttjas i betydelserna medgifva, tillstå, vidgå.

Inslå, Man bör ej säga »inslå (slå in) en väg, en ny bana» o. s. v., utan beträda (eller slå in på) en väg {en bana o. s. v.).

Kunna. Infinitiven af detta och andra synonyma verb utelemnas stundom obehörigen. Ex. »För att locka insekter

hafva I somliga växter fått en i ögonen fallande färg», i st. f. För ati kunna locka . . .

Kristen, adj., som leder sitt ursprung från Kristus (»den I kristna läran»), som bekänner ' sig till kristendomen (»en kristen I församling»; jfr subst. kristen), i bör skiljas från kristlig, värdig ' en kristen (»en kristlig begraf-j ning», »ett kristligt äkta för-i bund»).

i Liksom nyttjas ibland, då såsom är rätta ordet. Det bör heta: Gustaf III stod ej, såsom {icke »liksom») »hattarna» hade gjort, i fullständigt beroende af Frankrike.

Liktå förekommer stundom alldeles oriktigt i betydelsen liktom.

Litet framträder någon gång, genom dansk påverkan, i bety-- 193 —

delsen föga, t. ex. »litet nöjd med sin lott» (jfr D. »lidet rime-1ig», föga rimlig). I svenskan bör dock alltid exempelvis vara litet sjuk nyttjas i betydelsen »vara något (i någon mån) sjuk» (icke i bet. »vara föga sjuk»).

Litteratur bör i svenskan få nyttjas om alla slags skrifter, i hvilka andlig kultur fått uttryck, och följaktligen ej ensamt i bet. »vitterhet».

Om liturgi o. liturgik se 136.5.

Långt förekommer hos en och annan författare i bet. långt bort (»långt på en stjerna», »långt i österländer»). Denna användning torde befinnas mindre lämplig.

Låta (med ackus. och inf.) må ej gärna användas i bet., »komma någon att», »göra det\ möjligt för någon att». I st. f. »Mannens skarpa förstånd lät honom inse sitt misstag» skrifve man ... kom honom att inse . . ., . . . gjorde, att han insåg . . . \e. n. d.

Länge och längst böra icke nyttjas i bet. längesedan (»det länge flydda hoppet»; »längst försvunna dar»).

Mandat (af Lat. »mandätum»), uppdrag, fullmakt, offentligt påbud, har genom ett slags folk-etymologiskt misstag om härledningen (jfr subst. »man» och sing. af »dater») användts i bet. »(manlig) bedrift».

Materiel {materiell), kroppslig, lekamlig, som har afseende på det materiela, må ej förvexlas med materialistisk (jfr materialism). Det heter materiel tillvaro {vinst o. s. v.), men mate-

rialistisk verldsåsigt {åskådning o. s. v.).

Med. Se under I.

Med flere är alldeles oriktigt nyttjadt i följande meningar: »Sveriges största sjöar äro Mälaren, Vänern och Vättern m. fl.»; »Bland Tegnérs dikter nämna vi Fritjofs saga, Nattvardsbarnen, Axel m. fl.» Det bör heta: Sverige har många stora sjöar, hl. a. Mälaren, Vänern och Vättern; . . . Fritjofs saga. Nattvardsbarnen och Aæl. Deremot: Tegnér författade utmärkta skaldestycken: Fritjofs saga, Aæl och Nattvardsbarnen m. fl.

Emellan med flere {m.fl.) och^ med mera {m. m.) samt och så vidare {o. s. v.) är den skillnaden, att de båda förra beteckna en följd utan någon viss ordning mellan de uteslutna satserna eller satsdelarna, hvaremot det senare antyder en gifven ordning dem emellan. Ex. I staden råkade jag Gustaf, Karl, Ragnar och Sigurd m. fl. Han har köpt mat, kläder och böcker m. m. Boken innehåller beskrifningar öfver landskapen i Svea rike: Upland, Södermanland, Vest-manland o. s. v:

Medlet, bestämda formen sing. af medel, förekommer (genom påverkan af sådana uttryck som medellängd, -måtta, -stor) mycket ofta i bet. »midten». önsk-ligt vore, att i det fallet skillnad gjordes. Ex. Medlet var dåligt, men syftet godt. I midten af månaden {veckan, århundradet) eller midt i veckan o. s. v.

13- 194 -

Men nyttjas ibland oriktigt i st. f. utan. Det bör heta: Gossarna gingo icke, utan sprungo (icke .men sprungo»). — Hos 1700-talets författare träffar man ganska ofta »men» i nämnda bet. (jfr Fr. »mais»).

Ifrågavarande konjunktion bör icke nyttjas, annat än då något slags motsatsförhållande eger rum. I st. f. »Den unga flickan hade ett enkelt och okonst-ladt, men qvinligt väsende» bör man säga: ... ett enkelt, olænst-ladt och qvinligt väsende. Åfven uttrycken »fattig, men hederlig»; »munter, men höflig» o. d. äro förkastliga.

Mål, syftemål, bör ej förvexlas med syfte, uppgift, ändamål. Ex. Biskopsstolen i V. var målet för hans sträfvanden, B:8 syfte (icke »mål») var att gagna, men han lyckades icke. Företaga en resa i ett visst ändamål.

Måne får ej, åtminstone icke i skrift, nyttjas i betydelsen månad.

Möjligast begagnas oriktigt i sådana uttryck som »möjligast bästa (största, värsta» o. d.). Det bör heta allra hästa 1. bästa möjliga.

Naturligen betyder »på ett naturligt sätt» och »egentligen», men bör ej brukas liktydigt med naturligtvis.

Ner må ej nyttjas i bet. nere. Ex. Löjtnant B. är nu nere i Småland (icke ». .. ner i ...»). Deremot: Han har rest ner till Småland. Jfr 180. 1.

Någon (något, några) som hälst, i sådana uttryck som »ej

förtjena någon som hälst uppmärksamhet», »ej åtnjuta något som hälst förtroende», »ej kunna lemna några som hälst förklaringar», är en i vårt språk obe-höflig danism (i analogi med »hvilken som hälst»)^ Man bör i stället säga något (några) slags, någon (något) enda eller ensamt någon (något, några). Jfr Ingen som hälst.

Någon hvar nyttjas stundom oriktigt i st. f. litet hvar, något hvar, både den ene och den andre o. s. v. (»Det händer någon hvar att göra misstag»).

Något förekommer ofta adverbielt såsom förstärkning till adjektiv i bet. »bra», »för», »väl». Till undvikande af missförstånd bör man derför, i st. f. något i pronominel betydelse, säga och skrifva någonting. Ex. Vinet är något surt. Dricka någonting surt.

När och då med nekande predikat böra ej nyttjas i samma betydelse som innan. Man skrifve: Innan Dante ännu fyllt nio år, inträffade en händelse, som ut-öfvade ett mäktigt inflytande på hans lif (icke »När D. ännu ej fyllt,.. .»). ^

Nödtorftig betyder »som nöd-' vändigt tarfvas» (icke »dåligy »klen», »usel»). • ^

Och så vidare. Se Med flere.

Ombyta. Se Byta.

Adverbet omkring betyder »vid pass», »ungefär» och bör ej (pleo-nastiskt) nyttjas, då ungefärligheten på annat sätt uttryckes. Ex. Hon var omkring 20 år gammal eller Hon var 20 till— 195 —

22 år gammal (icke »Hon var omkring 20 eller 22 år gammal»).

Ordentlig och i synnerhet neutr. ordentligt nyttjas ofta oriktigt i betydelserna »nästan», »riktigt», »rent af», »så att säga», »snart sagdt», »verkligen» o. s. v. Det bör heta: Marken riktigt (snart sagdt) brände under fötterna på mig (icke »ordentligt brände»); Hon är riktigt spök-rädd (i^,ke »ordentligt spökrädd»). Jfr 141. 6.

Ovan, ej van, och ovanlig, ej vanlig, må ej förblandas. Det heter ovan vid arbete (möda, stillhet), men en ovanlig stillhet (tystnad, ton o. s. v.).

Om pedagogi och pedagogik se 136. 5.

Pinlig, som sker genom pinande (medelst pinoredskap), och pinsam, som inger pina, plågsam, böra icke förblandas. Ex. Ett pinligt förhör. En pinsam operation, Ett pinsamt ögonblick.

På, Sådana ordförbindelser som »Konungen på Hven» (= Konungens besök på Hven) o. »Kronprinsen på Tullgarn» (= Kronprinsens vistelse på Tullgarn) äro ej lämpliga. Jfr /.

På grund af må ej förvexlas med för, förskull, till följd af, genom o. d. Ex. På grund af sina iakttagelser säger X., att ... Genom sin oskicklighet förstörde O. saken. För sin klena helsas skull måste G, taga af sked, Lidner gjorde

sig omöj-lig genom (icke »på grund af») sitt oordentliga lefnadssätt.

Resenär betyder egentl. »ryttare» (se t. ex. 1 Krön. 18. 4.

o. 1 Mack. 4. 1.), men har i senare tider ofta nyttjats i bet. »resande». .

Sedvanlig brukas ofta onödigt- \ vis eller oriktigt i st. f. vanlig. Man bör säga en sedvanlig fest (en fest, hvars firande öfvergått till sedvana), men vanlig mat, på vanligt sätt, vanliga gäster o. s. v.

Senast och sist hafva olika betydelse. Det är skillnad mellan senaste resan ocb sista resan, mellan senaste predikan och sista predikan. Såväl i dagligt tal som i skrift nyttjas dock ofta, utan större olägenhet, sist i bet. senast.

Sinom betyder »gånger» och borde följaktligen, strängt taget, ej förbindas med detta ord. »Tusen sinom tusen gånger» är egentligen = »tusen gånger tusen gånger» (jfr Der voro tusen sinom tusen menniskor). Ifrågavarande pleonasm är emellertid icke så lätt att undvika (jfr »tusen sinom tusen gånger bättre» o. d. uttryck) samt torde få anses fullkomligt oskadlig.

Sist. Se Senast.

Sistliden nyttjas ofta på ett olämpligt sätt, t. ex. »sistlidna gårdag (vecka, vår)», i st. f. i går, förra veckan, i våras,

Sjelf, Hos äldre författare och stundom äfven i nyare skrifter förekommer detta ord — liksom T. »selbst» — adverbielt i bet. »till och med», »sjelfva». Ex. »Sjelf den dygdiges öga Gjuter tåren på bleknad kind». (Kellgren). »Sjelf solvisarn, som stod på en kulle emellan de döde . .— 196 —

var sirad med blommor». (Tegnér). £n sådan användning af sjelf är dock föga lämplig.

Skaldeslag förekommer rätt ofta, särdeles hos det gustavianska tidehvarfvets författare, oriktigt i bet. »diktart».

Skall bör utbytas mot lär (1. påstås, säges, uppgifves) i sådana uttryck som »Han skall hafva gjort en upptäckt»; »B. skall hafva lydiga barn».

Skiclelse betyder »anordning, bestämmelse eller förfogande af Gud» samt »händelse, som sker af en slump» och bör ej nyttjas hvarken i betydelsen »öde» (Lat. fatum) eller i den danska betydelsen »skepnad», »företeelse». — I st. f. »skickelsediger» bör man säga ödesdiger.

Skrif vare, »person, till hvars befattning eller yrke hör att uppsätta handlingar, renskrifva o. s. v.», må ej nyttjas i betydelserna »författare», »uppteck-nare», »skribent».

Skymta, »hastigt visa sig och lika hastigt försvinna» {någonting skymtar mellan träden), börej förvexlas med se (någonting) skymta (»De skymtade folk i mörkret»).

Slagtning (jfr slagta) förekommer visserligen ofta i bet. batalj, drabbning, slag (fältslag, sjöslag), strid; men bäst torde vara att undvika ordets användning i denna betydelse.

Stamma bör ej gärna nyttjas i bet. härstamma (T. »stammen»). Ex. Under läsningen stammade gossen från början till slut. Grefve X. härstammar från England. Jfr 135. Anm. 3.

Svårligen användes nu allmän-neligen i bet. »med svårighet» o. »näppeligen», sällan i betydelsen »mycket», »i hög grad».

Sådan, hvilket är obestämdt pronomen, bör ej nyttjas i st. f. så. Det heter: Vi hade en så svår sjögång, att ... {icke ». . . en sådan svår sjögång, att. . .»); Åfven en så stor tänkare som B. kan misstaga sig {icke ». . . en sådan stor . . .»). Deremot: En sådan dag har jag aldrig upplefvat.

Så kallad {så kallade) finnes ej sällan användt alldeles onödigt och stundom på ett rent af löjeväckande sätt: »s. k. aptitsup», »en s. k. domkyrka», »s. k. golfsand», »ett s. k. graf-monurnent», »de så kallade nödlidande i Norrland», »en s. k. omnibus», »s. k. röstvärfning». Nämnda ordförbindelse får naturligtvis ej nyttjas, annat än då en talande eller skrifvande begagnar ett uttryck, som ej vunnit stadga eller som han för sin del ej anser vara i allo

riktigt. Ex. Han högg tag i den så kallade majorstygeln (= manen).

Således betyder numera »alltså», »följaktligen», och sålunda »på det sättet». Dessa ord förvexlas ofta. I äldre skrift (ännu i förra hälften af 1700-talet) har således bet. »på det sättet».

Såsom. Se Liksom.

Sällsynt borde rätteligen icke nyttjas om annat än hvad som kan uppfattas med synsinnet: en sällsynt blomma (fägring, företeelse o. s. v.). För andra be-slägtade fall har man att tillgå- 197 -

ovanlig, sällspord. sällsam och utomordentlig m. fl. Ex. En sällspord händelse. En ovanligt vacker sångröst. Utomordentliga anlag o. b. v.

Sämre är komparativ till dålig. Uttrycket sämre folk bör derför endast nyttjas om dåliga menniskor, icke om hederliga personer, äfven om de äro fattiga eller i den mest anspråkslösa samhällsställning.

Sönderfalla. Vid användningen af detta ord*i bet. »indelas i», »bestå af», »utgöras af» kräf-ves särskild eftertanke. I st. f. »Mötets medlemmar sönderföllo i grupper» bör man skrifva: . . . voro fördelade {fördelade sig) i ... Jfr det bekanta yttrandet »Om man betraktar en skalbagge ofvanifrån, så sönderfaller han i fyra delar».

Tack vare nyttjas ofta på ett alldeles förvänd t sätt, t. ex. »Tack vare hans bofaktighet, voro alla rädda för honom»; »Tack vare fiendens öfverläg-senhet, blefvo våra trupper besegrade». Deremot: Tack vare domarens rättvisa, vann du processen.

Talrik bör icke användas som bestämning till andra än kollektiva substantiv, t. ex. en talrik församling {hop, här, mängd, skara o. d.), och endast i bet. »stor till antalet». Att — såsom ofta sker, genom påverkan af T. »zahlreich» — nyttja detta ord i plur. med bet. »många» leder vid kollektiva subst. till tvetydighet, t. ex. talrika hopar, skaror o. s. v.

Till bör ej förvexlas med hos, i, på, vid o. d. Begifva sig {gå, fara, köra, rida) till ett ställe, men befinna sig, vara, uppehålla sig, vistas i, på eller vid o. s. v. ett ställe. Han har varit i staden, på eller vid herregården {icke »varit till staden» o. s. v.). Deremot: fara och vara till hafs, till lands, till qvarns o. s. v. Jfr Från.

Det nu ganska vanliga bruket att nyttja till i bet. »om» 1. »till frågan om» (»till norska frågan», »till skyddstullarna») torde icke förtjena efterföljd.

Tillhöra {höra till) må ej förvexlas med vara en af {bland). Det heter tillhöra en förening {ett samhälle), men vara en af de skickligaste konstnärerna i landet, vara en bland gästerna o. s. v.

Till och med, såsom adverbielt uttryck, bör väl skiljas från det till och med, i hvilket alla tre orden stå i sina egentliga betydelser. Ex. Till och med 1834, det svåra koleraåret, höll doktor C. modet uppe. Från och med juldagen till och med nyårsdagen var doktor C. borta. .

Tills är = till dess och bör ej nyttjas som preposition i betydelsen »till». Ex. Vänta, tills jag slutat! Tills vidare (= till dess vidare underrättelser komma e. d.). Deremot: till dess, till dato, till i afton, till i morgon, till nu, till nyligen {icke »tills dess», »tills dato», »tills i afton» o. s. v.).

Tills o. ända tills må ej förblandas med förrän. Det heter:Ä brydde sig om ingenting, förrån (icke »tills» 1. »ända tills») det var för sent. Deremot: aS'. arbetade, {ända) tills han stupade.

Upplopp, »tillfällig folkskock-ning, som gör ordningsmakten motstånd», må förblandas med uppror, som alltid innebär ett försök att ändra eller, omintetgöra ett förhandenvarande tillstånd. Ex. På gatan blef helt hastigt ett upplopp. Gustaf den l:ste kufvade dalkarlarnas uppror.

Utan är adversativ konjunktion och må ej sättas i stället för och. Ex. Han var ej sen att lyda uppmaningen och gick straxt med (icke ». .., utan gick straxt med»). — Utan får ej häller förblandas med utom. Ex. Vara utan föda. Tio personer utom (icke »utan») värden.

Utbyta. Se Byta.

Utbyte har, genom dansk påverkan (jfr D.»udbytte»), stundom i- vårt språk onödigtvis användts i betydelserna vinst, inkomst, fångst, byte, fördel, resultat. Man bör. skrifva: Vinsten af arbetet delades mellan dem, som varit med .derom. Fångsten under jag-ten (i st. f. »utbytet af jagten») delades mellan jägarna. Deremot: / utbyte mot en häst fick han två kor. Jfr Byta.

Utgöra är oriktigt nyttjad t i följande mening: »Påfven, som 1870 utgjordes af Pius IX, motsatte sig förslaget». Det bör heta: Påfvemakten, som 1870 innehades af .. . e. n. d.

Utkomma (komma ut), om tryckta skrifter, har afseende på

spridningen, men bör ej nyttjas om tryckningen och ännu mindre om utarbetandet. Ex. Professor P:s bok om nervsjukdomar skrefs redan 1860, men trycktes först 1866 och utkom ej i bokhandeln förrän året derpå,

Vilkorlig betyder »beroende på vilkor», men nyttjas stundom oriktigt i betydelsen »godtycklig» (T. »willkürlich»).

Villfara. Såsom objekt till detta ord användas »begäran», »bön», »åstundan», önskan o. d , men icke ord, som beteckna personer. Det heter gå en persons önskan till mötes, tjejia någon o. s. v. (icke »villfara en bedjande» e. d.).

Vill veta, i sådana uttryck som »tidningen vill veta», »ett telegram vill veta», bör undvikas. Det är vida bättre att säga: Tidningen uppgifver (påstår, tror sig veta); Ett telegram om-förmäler e. d. Jfr Han vill (önskar) veta sanningen.

Vinning är oriktigt nyttjadt i uttrycken »göra sig vinning om» och »lägga sig vinning om». Det heter göra sig (lägga sig) vinn om.

Väsende, varelse, pl. väsenden, bör skiljas från väsen, buller, oväsen.

Årsäll (Fornn. »årsæll») betyder ursprungligen och rätteligen »välsignad med goda år», »säll genom god årsväxt», icke »välsignad med en hög ålder». Jfr fridsäll, lycklig derigenom att fred råder, och vänsäll, lycklig derigenom att man har sanna vänner.- 199 -

Äfvenså nyttjas ibland oriktigt i betydelsen »lika», t. ex. »I^n är äfvenså tapper som redbar», i st. f. Han är lika tapper^ som redbar,

I st. f. äfven i förbindelse med nekande predikat bör man nyttja ej (icke) ens o. ej (icke) häller med jakande predikat. £x. Ej ens de obetydligaste pligter få försummas (icke »Åfven do obetydligaste pligter få icke försummas»; men Äfven de obetydligaste pligter måste uppfyllas). Fadern var en drinkare, och ej häller sonen höll sig alltid nykter (icke gärna »..och äfven sonen höll sig ej alltid nykter»). Sanningen är ej alltid behaglig, ej ens då den afser att gagna, (Deremot: Fröken X, är behaglig, äfven då hon är elak).

Ända tills. Se Tills,

Of va har annan betydelse än Utöfva. Det heter öfva någon i arbete, men utöfva ett handtverk (goda gärningar o. s. v.).

Öfverbevisning ansluter sig i betydelsen till öfverbevisa och bör icke (såsom D. »overbevis-ning») nyttjas i samma mening som »öfvertygelse».

Öfvergifven, perf. partic. af öfver gifva, bör ej, på danskt vis (jfr D. »övergiven»), nyttjas i bet. »uppsluppen», »yster».

Öfverväga betecknar »hafva öfvervigt», i figurlig mening, samt »begrunda», »betrakta», »öfver-tänka» och bör ej gärna användas i bet. »hafva öfvervigt» i dessa ords egentliga mening.

Öka får ej nyttjas i bet. »öka (höja) priset på» (»öka smöret»).

142. Om ordföljd och sats-följd.

Vid all satsbildning bör man noga tillse, att satser och satsdelar komma i rätt ordning, så att meningen blir otvetydig, lättfattlig och okonstlad samt ordställningen fri från missljud. Hithörande del af grammatikan är både vigtig och svår. Riktig ordföljd och satsföljd är ett af de allra förnämsta vilko-ren för framställningens tydlighet och skönhet. Några hufvud-regler meddelas här.

1. Afvik aldrig onödigtvis från det vårdade samtalsspråkets ordföljd och satsföljd!

2. I ålderdomlig och poetisk stil sättas possessiva pronomina ej sällan efter hufvudordet. Så stundom äfven andra pronomina samt adjektiv, participier och räkneord. Ex. Fader vår (jfr Lat. »Pater noster». It. »Padre nostro», Nyisl. »Fadir vor», T. »Väter unser»). »Jag lopp ifrån gettren och moder min». (Geijer.) »Och mäktiga gestalter gå. Med bälten gula, rockar blå, I af-tonrodna'n upp och neder». (Tegnér.) »De svartalf er hånande. De sejdqvinnor leda. De stigmän blodiga Kringsmyga trygga». (G. L. Silfverstolpe.) Hon väntade i dagar tre.

Jämväl i hvardagsspråket få possessivpronomina samt genitiverna hans, hennes och deras i vissa uttryck plats efter hufvudordet; men i allmänhet taget

torde det få anses vänligare och

y - 199 -

Äfvenså nyttjas ibland oriktigt i betydelsen »lika», t. ex. »I^n är äfvenså tapper som redbar», i st. f. Han är lika tapper^ som redbar,

I st. f. äfven i förbindelse med nekande predikat bör man nyttja ej (icke) ens o. ej (icke) häller med jakande predikat. £x. Ej ens de obetydligaste pligter få försummas (icke »Åfven do obetydligaste pligter få icke försummas»; men Äfven de obetydligaste pligter måste uppfyllas). Fadern var en drinkare, och ej häller sonen höll sig alltid nykter (icke gärna »..och äfven sonen höll sig ej alltid nykter»). Sanningen är ej alltid behaglig, ej ens då den afser att gagna, (Deremot: Fröken X, är behaglig, äfven då hon är elak).

Ända tills. Se Tills,

Of va har annan betydelse än Utöfva. Det heter öfva någon i arbete, men utöfva ett handtverk (goda gärningar o. s. v.).

Öfverbevisning ansluter sig i betydelsen till öfverbevisa och bör icke (såsom D. »overbevis-ning») nyttjas i samma mening som »öfvertygelse».

Öfvergifven, perf. partic. af öfver gifva, bör ej, på danskt vis (jfr D. »övergiven»), nyttjas i bet. »uppsluppen», »yster».

Öfverväga betecknar »hafva öfvervigt», i figurlig mening, samt »begrunda», »betrakta», »öfver-tänka» och bör ej gärna användas i bet. »hafva öfvervigt» i dessa ords egentliga mening.

Öka får ej nyttjas i bet. »öka (höja) priset på» (»öka smöret»).

142. Om ordföljd och sats-följd.

Vid all satsbildning bör man noga tillse, att satser och satsdelar komma i rätt ordning, så att meningen blir otvetydig, lättfattlig och okonstlad samt ordställningen fri från missljud. Hithörande del af grammatikan är både vigtig och svår. Riktig ordföljd och satsföljd är ett af de allra förnämsta vilko-ren för framställningens tydlighet och skönhet. Några hufvud-regler meddelas här.

1. Afvik aldrig onödigtvis från det vårdade samtalsspråkets ordföljd och satsföljd!

2. I ålderdomlig och poetisk stil sättas possessiva pronomina ej sällan efter hufvudordet. Så stundom äfven andra pronomina samt adjektiv, participier och räkneord. Ex. Fader vår (jfr Lat. »Pater noster». It. »Padre nostro», Nyisl. »Fadir vor», T. »Väter unser»). »Jag lopp ifrån gettren och moder min». (Geijer.) »Och mäktiga gestalter gå. Med bälten gula, rockar blå, I af-tonrodna'n upp och neder». (Tegnér.) »De svartalf er hånande. De sejdqvinnor leda. De stigmän blodiga Kringsmyga trygga». (G. L. Silfverstolpe.) Hon väntade i dagar tre.

Jämväl i hvardagsspråket få possessivpronomina samt genitiverna hans, hennes och deras i vissa uttryck plats efter hufvudordet; men i allmänhet taget

torde det få anses vänligare och

y200'-

vackrare att säga t. ex. min hustru, din bror, hans syster än »hustru min», »bror din», »syster hans». Under vanliga förhållanden är det nästan opassande att säga »far min» och »mor min», i st. f. min far och min mor,

3. All och hel få af välljudsskäl stundom plats framför andra bestämningar, äfven när de enligt tankesammanhanget borde stå omedelbart framför hufvudordet. Ex. Alla verldens skatter (= Verldens alla skatter). Hela hans egendom (•= Hans hela egendom). Jfr »Hans hela verld var ärans fält», (Runeberg, »Soldatgossen».)

4. Mellan ett adverbielt attribut och dess hufvudord bör ingen annan satsdel inskjutas. Man skrifve: En uppmaning att vara stilla hördes (icke »En uppmaning hördes att vara stilla».) Ett lån på tusen kronor sökes (icke »Ett lån sö-kes på tusen kronor».) Såsom »poetiska friheter» må dock afvikelser från denna regel få anses tillåtliga. Ex. »Och det lif, som vi flydde, af oro och flärd Har förtonat och sjunkit vid synranden ner», (V. Rydberg.)

Särskildt må påpekas, att satser eller satsdelar, hvilka referera sig till attributivt nyttjade adjektiv och participier, böra få plats invid dessa. Ex. Den ordning, som råder i hans hem, hvilket genom smak och god anda är så behagligt, att alla trifvas der, utgör ett ämne för vår beundran (icke »Den ordning, som råder i hans genom smak och god anda så behagliga hem.

att alla trifvas der, utgör . . .»). Den från Marstrands fästning afvikne mördaren har blifvit gripen (icke »Den afvikne mördaren från M:s fästning ...»).

5. Relativa ord och satser böra ställas så nära hufvudordet som möjligt och alltid ovilkorligen så, att intet missförstånd kan uppkomma.

För att aflägsna fel emot denna regel behöfver man vanligen endast göra smärre omflyttningar eller utbyten af ord. Ibland är dock nödvändigt att företaga större ändringar, t. ex. att nyttja adjektiv i attributställning i stället för relativbisats, att upprepa något eller några ord eller att dela en mening i två eller flere. Ex. S, skref en qvick kritik öfver boken (icke »... skref en kritik öfver boken, som var qvick»). Han dog på ett några steg från hans hem beläget apotek, som han dagligen plägade besöka (icke ».. . dog på ett apotek, några steg från sitt hem, som han ...»). I st. f. »Kajak kallas en på Grönland använd båt, täckt med skinn, som inuti har en öppning för roddaren» bör det heta: .. . båt, som är täckt (klädd) med skinn och inuti har en öppning . . . eller: .. . skinnklädd båt, som ... I st. f. »Raden af skålar började s med en skål för hedersgästen, som mottogs med jubel» kan man skrifva: ... för hedersgästen, och detma skål mottogs med jubeleWer: Den första af de många skålarna egnades hedersgästen och mottogs ... I st. f. »Vi— 201 —

tillbragte natten i en bondstuga, hvilken ödet bade beslutit skulle blifva sömnlös» — en mening, som är felaktig i två afseenden — kan man skrifva t. ex.: Natten, som ödet hade beslutit göra sömnlös för oss, tillbragte vi i en bondstuga eller: Natten

— ödet hade beslutit, att den iför oss) skulle blifva sömnlös

— tillbragte vi i en bondstuga eller: Natten tillbragte vi ... ödet hade beslutit, att den skulle blifva sömnlös eller: ... att vi icke skulle få en blund i våra ögon.

Märk skillnaden mellan Det finnes en stor sal i detta palats, som gömmer dyrbara minnen och / detta palats finnes en stor sal, som gömmer dyrbara minnen samt mellan Der drifves ett slags bankrörelse af en person, som är egendomlig i sitt slag och Af en person drifves der ett slags bankrörelse, som är egendomlig i sitt slag,

6. I relativ bisatser med preposition är det, särdeles i hvardagsspråket, ganska vanligt och lämpligt att sälta

prepositionen i slutet af satsen. Ex. Det var han, som en bof brände upp stugan för. De, som han brukade få hjelp af, lemnade honom i sticket. Porten, som jag kom igenom, är stängd. Alla veta hvad han går för. Gumman, som Karl bor mat till, är nu bättre. Genom en sådan konstruktion undviker man att sammanställa preposition med hvilken (». .. han, för hvilken en bof . . .»; ». . af hvilka han

brukade få hjelp ...» o. s. v.). Se 100, 1.

7. Af utomordentlig vigt är, att adverbiela bestämningar sättas invid de ord, till hvilka de höra, och så, att ingen tvekan må uppstå om hvilket ord de tillhöra. Afvikelser från dessa regler förekomma snart sagdt öfverallt och föranleda ej sällan tvetydighet. Att gifva adver-ben bland annat, bland andra, blott, ej häller, endast, först, i synnerhet, kanske, måhända, också, ' särdeles, troligen, ty värr, åtminstone, äfven m. fl. oriktig plats tyckes för mången gälla som ett slags lag. Följande exempel torde kunna gifva nyttig ledning för undvikande af fel i detta afseende. / sekreterarens bostad hade styrelsen den 2 Juni sitt första sammanträde efter ordförandens tillfrisknande {icke »Den 2:dra Juni hade styrelsen sitt första sammanträde efter ordförandens tillfrisknande i sekreterarens bostad»). Tillkännagif-ves, att Gud behagat hädankalla , , ., som efter långvarigt lidande afled .. . {icke »... att Gud^ efter långvarigt lidande, behagat ...»). Endast föräldrarna hafva rätt att straffa barnen {icke »Föräldrarna endast. ..»). Man borde upplysa folket i Polen om att efter preussisk lag {hvarje) obehörig inverkan på riksdagsman-naval är straffbar {icke ». . . att inverkan på riksdagsmannaval efter preussisk lag är straffbar»). »Assuranssumman blef höjd oerhördt kort före branden» innebär rätteligen: Oerhördt kort- 202 -

före branden blef assuranssum-man ökad, men har skrifvits i bet. Kort före branden blef assurans-summan oerhördt ökad, I Franska akademien hetsades Gustaf III af bl. a. d'Ålembert {icke . . bl. a. af d'A.»). Kanske har ingen svensk författare skrif-vit bättre prosa än den frejdade d:r T. {icke »Ingen svensk författare har kanske . . .»). Först efter två dagar nådij^e han sin bestämmelseort {icke »Efter två dagar först ...»). Förklaringen är märkvärdig, i synnerhet derför att ... {icke ». . . är i synnerhet märkvärdig . ..»). Det längsta godståg, som af gått från Stockholm, var troligen det, som .. . {icke ». .., som troligen af-gått . ..»). Jag vet, att ryktet ty värr är sant {icke »Jag vet ty värr, att .. .»). Åfven i Klara kyrka hölls kyrkostämma i söndags {icke i samma bet.: »I Klara kyrka hölls äfven ...»). Karl är en kraftig yngling. Också gör han inte sitt verk till hälften {icke ». .. yngling. Han gör äfven inte . . .»). Säkert {säkerligen) har ingen mer än du inbillat sig, att ... {icke »Ingen mer än du har säkert inbillat sig, att. . .»).

Anm. Enligt sakens natur måste den bundna stilen, i denna som i åtskilliga andra ordföljds-och satsföljdsfrågor, hafva större frihet; men allt, som leder till otydlighet,. måste äfven der vara bannlyst. Sådant som t. ex. »Du har sagt i Österlandet, att min vagga stod» är lika felaktigt i vers som i prosa. Jfr »Du har

sagt i staden, att Din bror är sjuk».

8. Af synnerligen stor vigt är, att riktig plats gifves åt adverbiela bestämningar, som förekomma i bisatser, der predikatet består af hjelpverb i förening med hufvudverb. Ex. Om man skall kunna med riktig framgång idka vetenskapliga studier, måste man helt och hållet af stå från andra sysselsättningar {icke »Om man med riktig framgång skall kunna . . ., måste man af stå helt och hållet från . ..»). Det är en god grundsats, att stafningen bör så mycket som möjligt lämpas^ efter uttalet {icke ».. . så mycket som möjligt bör lämpas . ..») Danskarna förmådde icke uppställa härar, som kunde i anta > mäta sig med tyskamas, hällre än: ». . ., som i antal kunde mätal sig med ...». Elias hördes icke af, fast han gärna kunde hafva kommit hit.

Adverbial, som bestämma adjektiv, böra sättas framför dessa., Ex. I högsta måtto aktningsvärd ! {icke »Aktningsvärd i högsta \ måtto»). ^

Endast när ett adverbielt uttryck inskjutes såsom parentetisk apposition och sättes inom skiljetecken, kan det hafva plats efter ett adjektiv, som det bestämmer. Ex. Klokt, i alla afseenden, var denne mans beslut. Bäst är dock att undvika detta konstruktionssätt.

9. Såvida tydligheten, åskådligheten och välljudet tillåta det, böra subjektet och dess bestämningar samt predikatsbestämnin-garna (objekt, adverbial och pre- 203 -

dikatsfylluad) så ordnas, att icke för många eller för långa sådana komma att stå tillsammans före eller efter predikatet. Hälst böra de sättas å ömse sidor om detta samt, då predikatet består af flere ord, mellan dess delar. Ex. Hvarje dag åker d:r S. flere gånger öfver Norrbro (hällre än: »D:r S. åker hvarje dag flere gånger öfver Norrbro»). Styrelsen handha f v es af en generaldirektör, som vid sin sida har två departementschefer (hällre än: ». . ., som har vid sin sida två . ..»). Gästerna trädde in i salen, der de af värdfolket emot-togos med hjertliga välkomsthels-ningar {icke ». . . salen, der de emottogos af värdfolket med...»). Den, som efter slaget vid Nördlin-gen, år 1634, återställde Sveriges brutna anseende i Tyskland, var fältherren Johan Baner {icke »Den, som återställde Sveriges brutna anseende i Tyskland efter slaget vid Nördlingen, år 1634, var ...»). Sommaren 1882 hade vi en för årsväxten mycket lämplig väderlek (hällre än: »Vi hade sommaren 1882 en för årsväxten mycket lämplig väderlek» 1. »Vi bade en . . . väderlek sommaren 1882»). Kyrkoherden uträttade ingenting i sin församling, emedan han, i anseende till sin svaga helsa, endast två år förvaltade ämbetet {icke ». . ., emedan han endast två år förvaltade ämbetet, i anseende till sin svaga helsa»).

Hvad här yttrats gäller i lika hög grad om bestämningar, som utgöras af hela satser. Ex. En

kristen bör, när han gifver al-mosor, fastar eller beder, taga sig till vara för skrymteri {icke »En kristen bör ... skrymteri, när han gifver almosor, fastar eller beder»). Talrika skaror strömmade till de i akt förklarade furstarna, hvilka, om de ej hindrats af inbördes oenighet, lätteligen kunnat öfverrumpla kejsaren {hällre än: ».. . furstarna, hvilka lätteligen kunnat. . ., om de ej hindrats . . .»). En stor mängd ordensprester, eskorterade af militär, hafva lyckligen an-ländt till den lilla staden X, {icke »En stor mängd ordens-prester hafva nyligen anländt . .., eskorterade af militär»).

10. Ofta kan man i hög grad främja välljudet och åskådligheten genom att sätta ett längre adverbial i början af satsen i stället för inuti eller i slutet af densamma. Det är vackrare och i-iktigare att skrifva: Efter domarens innerligaste öfvertygelse var den anklagade oskyldig än: »Den anklagade var efter domarens innerligaste öfvertygelse...». Genom offentliga påbud sökte kejsaren så mycket som möjligt inskränka hedningarnas religionsbruk {icke »Kejsaren sökte inskränka hedningarnas religionsbruk så mycket som möjligt genom offentliga påbud»).

Anm. Vid denna regels tillämpning har man dock att omsorgsfullt undvika tvetydiga och stötande vändningar. Det bör heta: Fadern yttrade, att han, i striden mellan sönerna, måste anses vara partisk {icke »I stri--sol-

den mellan sönerna yttrade fadern, att han måste anses vara partisk»); Man påstod, att grefve Klas Horn år 1820 uppehöll sig i Köpenhamn {icke i samma 1 bet.: »År 1820 påstod man, att \ ...»); Man kan med skälsäga, • att kristendomen blef romersk statsreligion, på samma gång som Konstantin blef ensam kejsare '.{icke »På samma gång som Kon-jstantin blef . . ., kan man säga, |att. ..»); Gud vill, att menni-iskorna skola tjena honom i öd-[mjukhet och lydnad {icke »I öd-/ mjukhet och lydnad vill Gud, I att . . .»); Jag hoppas han kom-I mer hem i morgon eller I mor-I gon kommer han hem, hoppas I jag {icke »I morgon hoppas jag . han kommer hem»).

11. Såvida meningen ej lägger något hinder i vägen, böra adverbial, som förekomma i slutet af en period, så anordnas, att de kortare gå före de längre. Ex. T. arbetar ofta flere timmar i rad {icke ». . . flere timmar i rad ofta»). G. har läst flitigt hela terminen.

12. Det är bättre att göra två eller flere meningar än att öfverlasta en period med alltför många adverbial.

13. Bruket att, utan särskild anledning, i satsbindningar af påstående satser gifva den sista satsen omvänd ordföljd är af flere skäl förkastligt. Det bör heta: Kungsträdgården är en vacker plats, och man ser mycket folk der {icke ». . ., och ser man . . .»). Jag reste hela natten och kom hem på morgo-

nen {icke ». .., och kom jag . . .»). Deremot: På morgonen reste han, och på gvällen kom han tillbaka. Jfr ordföljden i direkta frågesatser, t. ex. X. bedrager alla menniskor. Och blir han deri' genom rikare f

14. En lång mening bör icke gärna sluta med en kort hufvud-sats. Skrif hällre: Det är svårt att säga huruvida en viss mycket omtalad bok är en hederlig mans arbete eller helt enkelt en bokhandelsspekulation än: »Huruvida ... är svårt att säga», och Det är antagligt {möjligt, sannolikt, säkert, troligt o. s. v.), att redan under det närmaste

decenniet stora förändringar komma att ske hällre än: »Att. . . stora förändringar ... är antagligt»).

15. Det fordom mycket allmänna bruket att sätta predikatet efter alla sina bestämningar och hjelp verbet efter hufvud verbet är främmande för vårt språks lynne. Man bör skrifva: Vi måste vara tacksamma mot dem, som hjelpa oss {icke »... mot dem, som oss hjelpa»); De, som voro redo, gingo in {icke »De, som redo voro, ...»); De, som vandra på vägen {icke »De, som på vägen vandra»).

16. I att-satser, som stå i öf-verordningsförhållande till vil-korssatser, träffar man ofta en omkastning af ordföljden (inversion). Ex. Kejsaren beslöt, att, om reformationens anhängare ej återkallade sina villomeningar, skulle de betraktas som kättare. Sådana konstruktioner få näppeligen anses felaktiga. De äroemellertid icke nödvändiga och kunna lätt undvikas. Ex. *Kejsaren beslöt, att reformationens anhängare, om de ej återkallade sina villomeningar, skulle...*

17. Ett mycket ofta förekommande fel är att vid indirekt anföring nyttja samma ordföljd som i direkt anföring. Ex. »Han påstår, att det är icke sant», i st. f. *..., att det icke är sant.*

143. Stilistiska anvisningar.

All skriftlig och muntlig framställning bör vara riktig (korrekt) i logiskt, grammatiskt och lexikaliskt afseende, innehålla rent språk, vara otvetydig och åskådlig, flärdlös, kortfattad (koncis) och kraftfull, fri från missljud samt lämpad efter innehållet i hvad som skrifves och talas.

144. Om språkets renhet.

1. Under vanliga förhållanden må ingen nyttja andra ord och uttryck än sådana, som vunnit häfd och således kunna förutsättas vara till form och betydelse kända af dem, till hvilka de riktas. Man bör alltså i regeln undvika såväl utländska och föråldrade ord och talesätt (*barbarismer* och *arkaismer*) som dialektegenheter (*provinsialismer*) och nybildningar (*neologismer*).

Till följd af den menskliga odlingens framåtgående måste dock i hvarje lefvande språk ständigt ske förändringar: erforderliga uttryck för nya begrepp införlifvas med språket, olämpliga ord bortrensas eller utbytas mot bättre, obehöfliga ord öfvergifvas.

Nya ord erhåller vårt riksspråk genom anlitande af allmogemålens, de öfriga nu lefvande nordiska språkens och fornspråkets tillgångar, genom lån ur främmande tungomål samt genom nybildningar.

2. Ur Sveriges *landskapsmål* hafva, icke minst under de senare årtiondena, många förträffliga ord upptagits i de mera bildade samhällsklassernas språk, och ännu ymnigare skördar kunna hemtas från dessa fält. Här nedan uppräknas åtskilliga provinsord, af hvilka endast några få hittills varit synliga i skrifter på riksspråket.

Åfländig, adj., sluttande. *Afstymmelse,* f. (plur. *-r*), spår, lemning, återstod. *Aglig,* adj., farlig, fruktansvärd, förskräcklig. *Anstygg,* adj., vederstygglig, vedervärdig. *Armflus,* n. (pl. =), manschett. *Bränna,* f. (*-or*), svedjeland, sved. *Bröttel,* m. (*-tlar*), (mindre) ruin, t. ex. förfallet hus, stenmur, vall e. d. (Lat. »rudera»). *Bösta,* v. (*böste, böst*), bulta. *Böstel,* m. (*-tlar*), klappträ. *Dabba sig,* v. (*-ade, -at*), förplumpa sig, bära sig dumt och tölpigt åt. *Dabbig,* adj., tafatt, tölpig. *Dåsa,* v. (*-ade, -at*), vara dåsig (»gå, ligga, sitta och dåsa»). *Elaking,* m. (*-ar*), elak menniska. *Fortfaren,* adj., fortfärdig, rask, hurtig (jfr *småfaren*). *Framsagd,* adj., djerf i att uttala sin mening. *Fässing,* m. (*-ar*), madrass, stoppad med halm eller hö. *Föte,* n. (*-n*), strumpfot, strumpläst. *Gef,* f. (*-fvar*), portion hö, omsvept med emellertid icke nödvändiga och kunna lätt undvikas. Ex. *Kejsaren beslöt, att reformationens anhängare, om de ej återkallade sina villomeningar, skulle...*

17. Ett mycket ofta förekommande fel är att vid indirekt anföring nyttja samma ordföljd som i direkt anföring. Ex. »Han påstår, att det är icke sant», i st. f. *..., att det icke är sant.*

143. Stilistiska anvisningar.

All skriftlig och muntlig framställning bör vara riktig (korrekt) i logiskt, grammatiskt och lexikaliskt afseende,

innehålla rent språk, vara otvetydig och åskådlig, flärdlös, kortfattad (koncis) och kraftfull, fri från missljud samt lämpad efter innehållet i hvad som skrifves och talas.

144. Om språkets renhet.

1. Under vanliga förhållanden må ingen nyttja andra ord och uttryck än sådana, som vunnit häfd och således kunna förutsättas vara till form och betydelse kända af dem, till hvilka de riktas. Man bör alltså i regeln undvika såväl utländska och föråldrade ord och talesätt (*barbarismer* och *arkaismer*) som dialektegenheter (*provinsialismer*) och nybildningar (*neologismer*).

Till följd af den menskliga odlingens framåtgående måste dock i hvarje lefvande språk ständigt ske förändringar: erforderliga uttryck för nya begrepp införlifvas med språket, olämpliga ord bortrensas eller utbytas mot bättre, obehöfliga ord öfvergifvas.

Nya ord erhåller vårt riksspråk genom anlitande af allmogemålens, de öfriga nu lefvande nordiska språkens och fornspråkets tillgångar, genom lån ur främmande tungomål samt genom nybildningar.

2. Ur Sveriges *landskapsmål* hafva, icke minst under de senare årtiondena, många förträffliga ord upptagits i de mera bildade samhällsklassernas språk, och ännu ymnigare skördar kunna hemtas från dessa fält. Här nedan uppräknas åtskilliga provinsord, af hvilka endast några få hittills varit synliga i skrifter på riksspråket.

Åfländig, adj., sluttande. *Afstymmelse,* f. (plur. *-r*), spår, lemning, återstod. *Aglig,* adj., farlig, fruktansvärd, förskräcklig. *Anstygg,* adj., vederstygglig, vedervärdig. *Armflus,* n. (pl. =), manschett. *Bränna,* f. (*-or*), svedjeland, sved. *Bröttel,* m. (*-tlar*), (mindre) ruin, t. ex. förfallet hus, stenmur, vall e. d. (Lat. »rudera»). *Bösta,* v. (*böste, böst*), bulta. *Böstel,* m. (*-tlar*), klappträ. *Dabba sig,* v. (*-ade, -at*), förplumpa sig, bära sig dumt och tölpigt åt. *Dabbig,* adj., tafatt, tölpig. *Dåsa,* v. (*-ade, -at*), vara dåsig (»gå, ligga, sitta och dåsa»). *Elaking,* m. (*-ar*), elak menniska. *Fortfaren,* adj., fortfärdig, rask, hurtig (jfr *småfaren*). *Framsagd,* adj., djerf i att uttala sin mening. *Fässing,* m. (*-ar*), madrass, stoppad med halm eller hö. *Föte,* n. (*-n*), strumpfot, strumpläst. *Gef,* f. (*-fvar*), portion hö, omsvept med emellertid icke nödvändiga och kunna lätt undvikas. Ex. *Kejsaren beslöt, att reformationens anhängare, om de ej återkallade sina villomeningar, skulle...*

17. Ett mycket ofta förekommande fel är att vid indirekt anföring nyttja samma ordföljd som i direkt anföring. Ex. »Han påstår, att det är icke sant», i st. f. *..., att det icke är sant.*

143. Stilistiska anvisningar.

All skriftlig och muntlig framställning bör vara riktig (korrekt) i logiskt, grammatiskt och lexikaliskt afseende,
innehålla rent språk, vara otvetydig och åskådlig, flärdlös, kortfattad (koncis) och kraftfull, fri från missljud samt lämpad efter innehållet i hvad som skrifves och talas.

144. Om språkets renhet.

1. Under vanliga förhållanden må ingen nyttja andra ord och uttryck än sådana, som vunnit häfd och således kunna förutsättas vara till form och betydelse kända af dem, till hvilka de riktas. Man bör alltså i regeln undvika såväl utländska och föråldrade ord och talesätt (*barbarismer* och *arkaismer*) som dialektegenheter (*provinsialismer*) och nybildningar (*neologismer*).

Till följd af den menskliga odlingens framåtgående måste dock i hvarje lefvande språk ständigt ske förändringar: erforderliga uttryck för nya begrepp införlifvas med språket, olämpliga ord bortrensas eller utbytas mot bättre, obehöfliga ord öfvergifvas.

Nya ord erhåller vårt riksspråk genom anlitande af allmogemålens, de öfriga nu lefvande nordiska språkens och fornspråkets tillgångar, genom lån ur främmande tungomål samt genom nybildningar.

2. Ur Sveriges *landskapsmål* hafva, icke minst under de senare årtiondena, många förträffliga ord upptagits i de mera bildade samhällsklassernas språk, och ännu ymnigare skördar kunna hemtas från dessa fält. Här nedan

uppräknas åtskilliga provinsord, af hvilka endast några få hittills varit synliga i skrifter på riksspråket.

Åfländig, adj., sluttande. *Afstymmelse,* f. (plur. *-r*), spår, lemning, återstod. *Aglig,* adj., farlig, fruktansvärd, förskräcklig. *Anstygg,* adj., vederstygglig, vedervärdig. *Armflus,* n. (pl. =), manschett. *Bränna,* f. (*-or*), svedjeland, sved. *Bröttel,* m. (*-tlar*), (mindre) ruin, t. ex. förfallet hus, stenmur, vall e. d. (Lat. »rudera»). *Bösta,* v. (*böste, böst*), bulta. *Böstel,* m. (*-tlar*), klappträ. *Dabba sig,* v. (*-ade, -at*), förplumpa sig, bära sig dumt och tölpigt åt. *Dabbig,* adj., tafatt, tölpig. *Dåsa,* v. (*-ade, -at*), vara dåsig (»gå, ligga, sitta och dåsa»). *Elaking,* m. (*-ar*), elak menniska. *Fortfaren,* adj., fortfärdig, rask, hurtig (jfr *småfaren*). *Framsagd,* adj., djerf i att uttala sin mening. *Fässing,* m. (*-ar*), madrass, stoppad med halm eller hö. *Föte,* n. (*-n*), strumpfot, strumpläst. *Gef,* f. (*-fvar*), portion hö, omsvept medhalm. *Gefva,* v. (*-ade, -at*), tillreda »gefvar». *Gla(d)redd,* adj., glädtig (jfr *brå[d]död* o. *go[d]rå*). *Gliring,* m. (*-ar*), stickord. *Glåsa,* v. (*-ade, -at*), glänsa, lysa starkt (om färger). *Gorma,* v. (*-ade, -at*), väsnas. *Gresa,* v. (*-ade, -at*), skrefva med benen. *Grunna* (hällre än »grunda»), v., (*-ade, -at*), fundera, öfvertänka (jfr *begrunda* o. *vånna,* f. »vånda»). *Hamla,* v. (*-ade, -at*), röra sig långsamt (»hamla sig in i en kupé»). *Hobbe,* m. (*-ar*), fläck af tätt växande gräs eller säd. *Hårdhållen,* adj., hårdmunt, styfmunt, svår att hålla (om hästar). *Häfvel,* m. (*-flar*), lång och smal bärstång (»bära hö på häflar»). *Ifylle,* n. (*-n*), fyllnad, fyllnadsämne. *Illavuren,* adj., oformlig, obeqväm; motspänstig. *Jämd,* f. *På en jämd,* på ett ungefär, öfver hufvud taget. *Jämngammal,* adj., lika gammal (»två jämngamla barn»). *Kelen* (*icke* »kälen»), adj., kärlig, som tycker om att smekas (jfr *kela*). *Kelgris,* m., morsgris. *Klanka,* v. (*-ade, -at*), jämra, klaga, smågnata. *Kringsvid,* prepos., vid pass, omkring. *Kringsynt,* adj., som har ögonen med sig, uppmärksam på hvad som händer. *Krittel,* m. (*-tlar*), uppsvälld körtel. *Krullhår,* knollrigt eller krusigt hår (jfr »krullig» och »krollsplint»). *Kynne,* n. (*-n*), sinnesbeskaffenhet, anlag. *Ljudhörd,* adj., fördelaktig i akustiskt afseende, ljudfull (»ljudhörd sal»). *Lummer,* n. (utan pl.), gelé. *Lumrig,* gelé-artad. *Mjuklynt,* adj., foglig till lynnet. *Nabb,* m. (*-ar*), utskjutande udde (jfr ortnamnet *Elfsnabben*), *Namnkänd,* adj., ryktbar, celeber, frejdstor. *Nuna* l. *nunna,-* v. (*-ade, -at*), gnola, småsjunga. *Närig,* adj., öfverdrifvet sparsam, för mycket om sig. *Nörna,* v. (*-de, -t*), genom tecken eller åtbörder varna eller uppmana. *Ohäll,* m. (utan pl.), otur. *Orne,* m. (*-ar*), fargalt. *Rantel,* m. (*-tlar*), hängande trasa. *Redband,* n. (plur. =) och *redsimme,* m. (*-ar*), pasmeband; fig. person, som eger gåfvan att hålla ordning på sina och andras angelägenheter, att lösa svårigheter o. s. v. *Rugge,* m. (*-ar*) = *hobbe. Runga,* v. (*-ade, -at*), gifva starkt genljud, skälfva, dallra. *Ryd,* m. (*-ar*), upprödjadt ställe i en skog (jfr de många person- och ortnamn, i hvilka »ryd» ingår). *Ryla,* f. (*-or*), valk i huden (efter t. ex. ett slag med en käpp). *Rödsel,* f. (*-slar*), svedjefall. *Sidd,* f. (*-er,* af adj. sid), lågländt, ställe (jfr *bredd,* af *bred, vidd,* af *vid,* o. d.). *Simme,* m. (*-ar*), tjockt snöre. *Skate,* m. (*-ar*), utskjutande udde eller spets; trädtopp. *Skattbok,* debetsedel. *Skift,* f. (*-er*), egolott. *Skirfvan,* f. (utan pl.), engelska sjukan (rachitis). *Skolmsen,* adj., förskräckt, häftigt upprörd af rädsla, hemsk till mods. *Skrabba,* v. (*-ade, -at*), vara krasslig. *Skrabbig,* adj., skral, krasslig, svag, dålig. *Skrabbighet,* f., skralhet, svaghet. *Slåta,* v. (*-ade, -at*), minskas i styrka (om värk och annan smärta),

småningom aftaga (om regn o. d.). Smilband (»dra på smilbandet») är brukligt i flere provinser, i hvilka smila betyder småle (jfr D. »smilbaand»), men har det emot sig, att nämnda verb i riksspråket vanligen betecknar småle på ett inställsamt och falskt sätt, lisma. Snika, v. {snek, snikit), smyga. Sprala eller spralla, v. {-ade, -at), sprattla. Sträpa (}.str€pa),Y.(rt€, -t 1. -ade, -at), strö ut tunt och glest (om säd, salt o. d.). Stura, v. {-ade, -at), vara surmulen, se ond ut. Stånge, n. (-«), stängsel, staket. Sult, m. (utan pL), hunger. Sulten, adj., hungrig. Ting-lig, adj., nätt, smal, fin, lätthand-terlig. Tocka, v. {-ade, -at), maka, tränga i hop. Tockning, f. (-ar), makning, hopträngning. Trång, n. (pl. =), tät dunge {björk-trång, grantrång; jfr subst. djup, grund o. d. i förhållande till de lika lydande adjektiven). Tvet, m. {-ar), spån, sticka, använd som redskap. Tväggla, v. {-ade, -at), röra käkarna (om hästar, sedan de druckit). Tykännas {vid), v., icke känna igen, känna sig obekant med eller främmande för någon. Vanstark, adj., skör, ovaraktig. Vargärd, s. {-erf), reserv. Varlek, m. (utan pl.), grundlynne, temperament, individualitet. Varsalta, v., salta för tillfället, så mycket som behöfves för att en vara (kött, fisk o. d.) skall kunna

hålla sig oskadad en kort tid. Vilka, v. {-ade, -at), locka (medelst skänker, goda ord o. d.). Ådig, adj., flitig, rask. Äril, m. {-ar), eld-

stad i en spisel, härd. Öf, n. (utan pl.), inslag i väf. Örfve, n. {-n), lieskaft (äfven örf o. orf, pl. =). Öronljud, n., gehör.

3. Som användbara dansk-nor-ska låneord torde kunna anses bl. R./albjuda (D. »falbyde»), utbjuda till försäljning; intägt, inkomstf knåla, knäfalla; lefvebröd, lifs-uppehälle, utkomst; målbinda, lägga munlås på (i figurlig mening); nedärfd (D. »nedarvet»), bäfdvunnen, ^raditionel; nättopp^ just, precis; särtryck, sepaiat-tryck.

4. Vid upptagande af gamla nordiska ord och uttryck, som kommit ur bruk, är mycken varsamhet af nöden. Man bör ej söka återinföra sådant, som står i strid med nysvenskans anda och lagar eller som skulle föranleda rubbningar i ett godt språkbruk.

Bland goda lån, som i nyare tider, af E. Tegnér, A, Fryæell, C. Säve, F.Rydberg m.fl., gjorts från Nordens fornspråk, må nämnas; arla, tidigt; baneman, dråpare, mördare; biltog, landsflyktig; fostre, fosterfader, fosterson ; framsyn, vision; framsynt, som har förmåga att se in i framtiden, visionär; frejdstor, celeber; fylka, uppställa i slagordning; fylking, slagordning; galder, ett slags trolldom; gille, kalas; gillehus, societetshns; gillestuga, societetslokal; hird, lif-vakt; hårdlynt, hård till lynnet; härsköld, sköld, som bäres i fientligt syfte; högsäte, hedersplats; idrott, hederlig bedrift, bragd, framstående skicklighet i- 208 -

någonting; märkesman, banér-förare; särla, sent (jfr arla); tvemännmgs, två tillsammans; vid faren, vidtberest; vårdkas.

Olämpliga äro deremot exempelvis »bokvärd», bibliotekarie; »bönord», frieri; »flottnar», m. pl., matroser, båtsmän; »fröken», djerf, modig (»Åle den frökne»); »handtaga», tillfångataga; »härman», krigare; »jordfä», nedgräft gods, jordfynd; »ofstor», mycket stor (;>>ofstort svä^d»); »ovart», oväntadt; »rådeman», rådgifvare (jfr rådman); »stad» i bet. ställe, ort, plats; »vånlös», hopplös; »älta» i bet. jaga m. fl., som förekomma i svensk skrift, särdeles i öf versätt ningar från fom-isländskan.

Jfr 85, 86, 91, 95, 108,117, 180. 8.

5. Både i tal och skrift bör man, så mycket som möjligt, undvika främmande ord och vändningar. Låneord kunna likväl ej undvaras. Många af de oumbärliga hafva dock i allo fogat sig efter vårt språks lagar, t. ex. ankare, biskop, blifva, blus, bössa, fin, frukt, grupp, kloster, kupp, kyrka, lupp, makt, musch, nätt, offer, pingst, prest, pläd (E. »plaid»), pränta, punkt, påsk, räl, subst. skola, snobb, stil, torg, trycka, träng, våning, äfventyr, och mot sådana böra inga utrotningsåtgärder vidtagas, förrän bättre eller lika goda svenska ord kunna sättas i stället, öfverdrifter i språkrensning (purism) lända ett språk till skada och icke till gagn.

Andra låneord måste, ehuru de icke kunna få ett i allo svenskt utseende, fördragas i brist på bättre; men de böra så mycket som möjligt lämpas efter vårt språks kraf: aktie, biljard, bivack (bivuak), byrå, diktal (»duc d'Albe»), hotell, husar, kaskad, korporal, kulör, kurir, metall, paraply, provins, regemente, sakrament, salong, soldat, suverän, teologi, toalett, testamente, vag-gong, veterinär.

I nödfall och till dess andra och bättre uttryck vinnas eller lämplig omdaning hinner göras, må naturligtvis äfven rent främmande ord användas, exempelvis adjoint, en-tous-cas, genre, gentil, point ipoäng), sergeant {sersjant). Bättre är att hafva ett dåligt uttryck för ett begrepp än att alldeles undvara uttryck för detsamma.

6. Såväl i tal som i skrift n^^tt-jas dock onödigtvis, åtminstone i de allra fiesta fall, många hundra tyska, franska, engelska, italienska, danska, norska, latinska och grekiska m. fl. utttryck (germanismer, gallicismer, anglicismer, italianismer, danismer, norvagis-mer, latinismer och grecismer), af hvilka större delen i uttal och böjning afvika från svenska språklagar, hvadan de blifva till förtret och hinder för alla, som ej studerat de tungomål, ur hvilka de lånats.

Sådana äro de tyska »beschäf-tig», beställsam; »gelag», lag, sällskap, sällskapskrets; »gelike», like; »gemytlig», godmodig; »ge-päck», saker, gods; »gesandt».eändebud, eändeman, ambaBsadör; »geBchwindt», raskt, hastigt;

»geschäft», göroraål, sysselsättmng, yrke; »kostbar», dyrbar; »mach-werk», skräp, dåligt arbete; »nach-del» (»nackdel»), förfång, olägenhet, skada; »nachspiel», eftersläng, efterspel; »probenrenter», profryt-tare, handelsresande; »schwnng», kraft, kläm; »wohlthäter», välgörare, värd; de franska »aimabel (ämabel)», älskvärd; »bottfor» (Fr. bottefort), ytterstöf vel; »cbagräng» (Fr. chagrin), harm, förtret; »degenerera», vanslägtas, urarta; »depit», trots, förargelse; »eminent», öfverlägsen; »emploj», anställning, befattning, syssla, tjenst; »féte», fest, högtidlighet; »frappera», öfverraska, förvåna, slå med häpnad; »geni», snille; »genialisk», snillrik; »imitation», efterbildning; »imitera», efterbilda, efterlikna; »indigest», hård-smält, svårsmält; »kurage» (Fr. courage), mod, djerfhet; »kuriös», underlig, besynnerlig (i äldre tider = vetgirig, nyfiken); »le-dera'^ (1. »lædera)», skada, förolämpa, skymfa; »malheur», olycka, motgång, förtret; »mirakel», under, underverk; »modest», blygsam, foglig, anspråkslös; »mo-lest», besvär, omak; »monoton», entonig, enformig; »nekrolog», dödsruna, minnesteckning öfver en afliden; »plausibel», antaglig, sannolik; »reprimand», förebråelse, tillrättavisning, skrapa; »rompera», bryta (en förlofning); »ruptur», brytning; »succés», framgång; »transspiration», svett-ning; »transspirera», svettas; de rent danska eller, genom smärre Linder, Sv. språkets behandl.

ändringar, efter danska ord försvenskade »betingelse», beting, vilkor; »frambringelse» (D. »frem-bringelse»), alster, produkt; »fram-häfva» (D. »fremhæve»), framhålla, accentuera; »föranledning» (D. »foranledning»), anledning, förslag; »förtolka» (D. »fortolke»), tolka, uttyda, förklara (skall förtolka nyttjas i svenskan, så bör det hafva bet. gifva en oriktig tolkning åt, förvränga, förtyda); »för-tolkning», tolkning, uttydning, förklaring; »ganska», helt (»ganska annan», helt annan); »godt» i bet. bra, dugtigt, väl; »inly-sande» (D. »indlysende»), klart, tydligt, ögonskenligt; »inrymma» (D. »indr0mme») i bet. med-gifva, vidgå, tillstå, bevilja (verbet inrymma har i Sv. bet. rymma uti sig, innefatta); »insmickrande» (D. »indsmigrende»), inställsam, fjäskig; »obönhörlig» (D. »ub0nh0rlig»), obeveklig; »råda bot för» (D. »raade bod for»), afhjelpa (en brist), bota; »rådighet» (D. »raadighed») i bet. fritt förfogande (ordet betecknar i vårt språk fyndighet, förslagenhet, jfr adj. rådig); »själslig» (D. »sjælelig»), själs-; »sköteslös» (D. »sködeslös»), vårdslös, försumlig, oordentlig, sorglös; »snacksam» (D. »snaksom»), pratsam, språksam; »spas», skämt, lek; »särlig», särskild, synnerlig, speciel; »sättning» i bet. satsj »tallotteri», nummerlotteri; »uppdraga» (D. »opdrage») i bet. uppfostra; »uppdragelse» (D. »opdra-gelse»), uppfostran; »uppväckt» (D. »opvakt») i bet. vaken, liflig, qvick, intelligent; »öfverbevis-

14ning» (D. »overbevisning») of-vertygolse (se lél. 17.); »öfver-bärande» (D. »overbærende»), öfverseende fördragsam; »öfver-gifven» (D. »övergiven»), uppsluppen, yster (se 141. 17.).

7. Sfisom exempel pà antagliga nybildningar mà nämnas bodlånga, bazar; gångbana, trottoar; mellan folklig, internationel; namnsyssla (A. Hedin), sinekur; ortvänja, acklimatisera; rundskrif-velse, cirkulär; skede, period; skämtlynne (O. B. Svahn), humor; veæelbruk, cirkulation.

8. Olämpliga nybildningar och efterbildningar frän främmande språk äro exempelvis »afstam-ling», ättling; »andig», andlig; »begeistring» (T. »begeist-rung»), hänförelse, hänryckning; »dikterisk» (T. »dichterisch», af »dichter», skald, poet), poetisk; »eldsolycka», eldsvåda: »ersättare», suppleant; »hemskefull» (Stagnelius), hemsk, fasansfull; »missbilliga», ogilla; »missgynnande», ogynsam; »muntration», munterhet, förlustelse; »munvinkel », mungipa; »obegagne-1ig», oanvändbar, obrukbar; »oför-hàllsmässig» (obs. »förhållande»), oproportionerlig; »omisskänbar», omisskännelig; »opàklaglig», oklanderlig; »sjelfransakelse», sjelfpröfning; »skuldenär», gäl-denär; »stadman», ställföreträdare; »uppbevara» (T. »aufbewahren), förvara, tillvarataga, taga vara på, gömma; »vingelkärra», velociped.

145. Om sammanhang och tydlighet 1 framst&lln Ingen.

1. Mellan särskilda stycken (afdelningar) och meningar böra

finnas naturliga öfvergångar, så att framställningen icke blir tvär (abrupt).

2. I en mening (period) böra ej inrymmas satser eller satsdelar, som äro alltför olikartade till sitt innehåll. Det är exempelvis olämpligt att skrifva: »Herr ö. är fetlagd, men glad»; »Runeberg är Finlands ypperste skald, och han var en skicklig jägare»; »Gefle är en betydande handelsstad, och der var 1869 en stor eldsvåda»; »Född 1812,

utmärkte sig Carl Säve genom grundliga insigter i de nordiska språken».

3. De särskilda delarna af hvarje mening måste så anordnas, att de icke kunna hänföras till andra ord än dem, till hvilka de rätteligen höra. I st. f. »Universitetsundervisningen skötes af professorer, adjunkter och docenter, som företrädesvis taga yngre studerande under sin led-' ning» bör det heta: ... o/ professorer, adjunkter och docenter, af hvilka de senare ... eller:. . . docenter. Det är företrädesvis de senare . .. (Relativbisatsen står tydligen som attribut endast till ordet »docenter».) I st. f. »Mæcenas grundlade ett tidehvarf af frid och lugn, hvilket var väl behöfligt» skrifve man: ... frid och lugn. Riket hade i sanning behof af både det ena och det andra e. n. d. »Det första Tegnér på Rämen grep sig an med var att studera grekiska», i st. f. Det första Tegnér grep sig an med på Rämen var .. . eller: Att /Studera grekiska var det för- ning» (D. »overbevisning») of-vertygolse (se lél. 17.); »öfver-bärande» (D. »overbærende»), öfverseende fördragsam; »öfver-gifven» (D. »övergiven»), uppsluppen, yster (se 141. 17.).

7. Sfisom exempel pà antagliga nybildningar mà nämnas bodlånga, bazar; gångbana, trottoar; mellan folklig, internationel; namnsyssla (A. Hedin), sinekur; ortvänja, acklimatisera; rundskrif-velse, cirkulär; skede, period; skämtlynne (O. B. Svahn), humor; veæelbruk, cirkulation.

8. Olämpliga nybildningar och efterbildningar frän främmande språk äro exempelvis »afstam-ling», ättling; »andig», andlig; »begeistring» (T. »begeist-rung»), hänförelse, hänryckning; »dikterisk» (T. »dichterisch», af »dichter», skald, poet), poetisk; »eldsolycka», eldsvåda: »ersättare», suppleant; »hemskefull» (Stagnelius), hemsk, fasansfull; »missbilliga», ogilla; »missgynnande», ogynsam; »muntration», munterhet, förlustelse; »munvinkel », mungipa; »obegagne-1ig», oanvändbar, obrukbar; »oför-hàllsmässig» (obs. »förhållande»), oproportionerlig; »omisskänbar», omisskännelig; »opàklaglig», oklanderlig; »sjelfransakelse», sjelfpröfning; »skuldenär», gäl-denär; »stadman», ställföreträdare; »uppbevara» (T. »aufbewahren), förvara, tillvaratage, taga vara på, gömma; »vingelkärra», velociped.

145. Om sammanhang och tydlighet 1 framst&lln Ingen.

1. Mellan särskilda stycken (afdelningar) och meningar böra

finnas naturliga öfvergångar, så att framställningen icke blir tvär (abrupt).

2. I en mening (period) böra ej inrymmas satser eller satsdelar, som äro alltför olikartade till sitt innehåll. Det är exempelvis olämpligt att skrifva: »Herr ö. är fetlagd, men glad»; »Runeberg är Finlands ypperste skald, och han var en skicklig jägare»; »Gefle är en betydande handelsstad, och der var 1869 en stor eldsvåda»; »Född 1812, utmärkte sig Carl Säve genom grundliga insigter i de nordiska språken».

3. De särskilda delarna af hvarje mening måste så anordnas, att de icke kunna hänföras till andra ord än dem, till hvilka de rätteligen höra. I st. f. »Universitetsundervisningen skötes af professorer, adjunkter och docenter, som företrädesvis taga yngre studerande under sin led-' ning» bör det heta: ... o/ professorer, adjunkter och docenter, af hvilka de senare ... eller:. . . docenter. Det är företrädesvis de senare . .. (Relativbisatsen står tydligen som attribut endast till ordet »docenter».) I st. f. »Mæcenas grundlade ett tidehvarf af frid och lugn, hvilket var väl behöfligt» skrifve man: ... frid och lugn. Riket hade i sanning behof af både det ena och det andra e. n. d. »Det första Tegnér på Rämen grep sig an med var att studera grekiska», i st. f. Det första Tegnér grep sig an med på Rämen var .. . eller: Att /Studera grekiska var det för-- 211 -

sta Tegnér grep sig an med ... »1177 finner man den stolte kejsaren i Venedig knäböja vid påf-vens fötter», i st. f. I Venedig fnner man år 1177 den stolte kejsaren knäböja ... e. n. d. »Porträttet är mäladt efter en fotografi af X.» skulle möjligen kunna anses betyda såväl Porträttet är af X. mäladt efter en fotografi som Porträttet är måladt efter en af X. utförd fotografi och Porträttet af X. är måladt efter en fotografibild af honom, »X. ber mig skriftligen helsa dig» kan betyda antingen: X. ber mig att skriftligen helsa dig eller: I bref till mig ber X, att jag skall helsa dig, I st. f. »Jesuiternas förnämsta motståndare voro fritänkarna och jan-senisterna, hvilkas yppersta skriftställare, Pascal, angrep jesuiternas moral» skrifve man:.. . jan-senistema. De sistnämndes ypperste skriftställare, Pascal, angrep ... Om en universitetslärare, som tagit afsked, lär hafva yttrats följande tvetydighet:

»Prof. X. har efter en fyratioårig, trägen verksamhet till de juridiska studiernas fromma i år nedlagt sitt ämbete». Otvetydigt hade varit att säga: Efter en fyratioårig verksamhet till de juridiska studiernas fromma har prof, X, i år nedlagt sitt ämbete. Tvetydigheten för ögat upphäfves, om man sätter komma efter orden har och fromma. Det bör heta: Från Kongl, teatern utlemnades för Konstakademiens räkning kostymer, som blifvit brandskadade {icke »Från Kongl.

teatern utlemnades kostymer, som blifvit brandskadade, för Konstakademiens räkning. Jfr 52 (sid. 65) o. U2. 7. (sid. 201).

I dylika fall är det alltid bäst att ej lita på skiljetecken och dermed vädja till sina läsares förmåga och goda vilja att läsa rätt eller på afskrifvares och korrekturläsares förstånd och nog-granhet, utan man bör genom ändringar skydda sig för hvarje möjlighet till missförstånd och förtydning.

4. Sammanställningar, som innehålla dubbelmeningar fÖr örat, böra undvikas. Ex. »Kollegiets vice sekreterare», i st. f. Vice sekreteraren i kollegiet, »Landets vise fäder».

Anm. Afsigtliga akustiska ordlekar, såvida de äro qvicka, hafva naturligtvis sitt berättigande. Jfr G. Ljunggren, Framställning af de förnämsta estetiska systemenia, II, 2:dra uppl., 1883, sid. 101.

5. Meningar och meningsdelar, som hänföra sig till andra sådana, måste riktigt ansluta sig till de senare. Exempel på fel: »Mången domare synes förgäta huru vigtigt det är, att lagen äfven i smäi-re saker borde skipas med fullkomlig oveld», i st. f. „ ‚att äfven i smärre saker lagen skipas „ . »Nationen måste eftersiniia i hvad mån hon sjelf var orsak till sina lidanden. Hon måste snart inee, att så var». (Bisatsen i den senare meningen motsvarar icke den första me-

singeDS n hvad mån», utan ett »om» eller »huruvida».)

6. Man bör sorgfälligt undvika luckor i tankeföljden {saltus). Exempel på fel i dessa afseenden: »Den bästa menniskan är icke den, som har det klyftigaste förståndet, utan det varmaste hjertat», i st. f. . .. utan den, som har . . . »När vi kasta våra blickar på det upprörda vesterhafvet, så äro skepp ofta

i fara», i st. f----så se vi ofta

skepp, som äro i fara. »Den väl disciplinerade kåren upplöstes i nästan förvildade skaror», i st. f. ... upplöstes och bildade {smärre) skaror, som till slut nästan förvildades. »Förr i verlden skulle ungdomen förtjena rätten att bära hederstecken, och då först ansågs den hafva skilt sig vid barndomen», i st. f. .. . hederstecken, och först när den förtjenat denna rätt, ansågs den . . . »Få menniskor hafva haft så stort inflytande på sitt tide-hvarfs utveckling som Svedberg, både inom kyrkan och litteraturen», i st. f. . . . Svedberg, och detta inflytande sträckte sig både till kyrkan och litteraturen. »Den unge talaren slutade med att man bör bedja Gud om hjelp», i st. f. . . . med en uppmaning att ... e. d. »Småstäderna i Norge se ut som i Sverige^ för 50 år sedan», i st. f. De nuvarande norska småstäderna se ut som de svenska {småstäderna sågo ut) för 50 år sedan e. d.

Sådana luckor påträffas synnerligen ofta i sammanhang med verben höja sig, komma sig upp.

lyfta sig, uppstiga, uppblomstra, utveckla sig, &fvergå o. d. i förening med preppsitionerna från och till. Ex. »Konstantin den store öfvergick småningom från kyrkans beskyddare till hennes högste ledare», i st. f. ... var en tid en af.. ., men blef småningom . .. »Sverige höjde sig en gång till en af stormakterna»,

i st. f----höjde sig så, att det

blef ... »Flickan har blomstrat upp till en vacker ungmö», i st. f. ... blomstrat upp och blifvit. . . eller: . . . blomstrat upp, så att hon blifvit {så att hon nu är) .. . »Häradshöfding X. har kommit sig upp till en riktig byråkrat», i st. f. . . . kommit sig upp och {derigenom) blifvit ... Jfr höja sig till ära och anseende, stiga till höga äreposter, utveckla sig till sin fördel.

7. Ofta finner man, utan särskild antydan derom, ett ord nyttjadt i annan betydelse än den, i hvilken det straxt

förut användts. Sådant är felaktig och bör undvikas. Ex. >I *Cori-olanus', den stolte patriciem, åskådliggöras ståndens strider i det republikanska Rom». (Ordet »Coriolanus» betecknar ett skådespel, men appositionen syftar på den historiska person, efter hvilken skådespelet har sitt namn.) »B. E. Malmströms 'Hvi suckar det så tungt uti skogen ?' är en romans. I denna diktart hafva äfven andra svenska skalder utmärkt sig.» (Här är ordet »diktart» felaktigt användt.)

8. Ett lika oriktigt som fult och vilseledande bruk är att låta- 213 -

en fristående bestämning hänföra sig till en del af ett sammansatt ord eller till ett adjektiv, som är stambeslägtadt med ett åsyftadt, men icke i meningen förekommande ord. Ex. »Eldfast tegelindustri», i st. f. tillverkning af eldfast tegel e. d. »Tysk efterhärmningslust», i bet. lust att efterhärma hvad som är tyskt, »Biträdande stadsläkarebefattning», i st. f. befattning som biträdande stadsläkare. »Det finnes en kongl. kungörelse angående stämplade pappersafgif-ten», i st. f____angående af giften för stämpladt papper. »Den tunga dragonuniformen», i bet. Regementet »Tunga dragonernas» uniform, »Gifta kypareföreningen». »X. har stor anteckningsvana ur källskrifter». »Tjenste-folks utvandringslust till Danmark». »Befrielseverket af Italien». »Jämtlänningar äro vanligen friska, emedan luften der är ren», i st. f.. . . emedan luften i Jämtland vanligen är ren. »Efter franska revolutionen 1848 förmärktes revolutionära rörelser på flere andra ställen i Europa», i st. f. Efter revolutionen i Frankrike 1848 förmärktes . . .

Anm. Nödfallsvis måste väl dock en eller annan dylik sammanställning fördragas, t. ex. »mekanisk (optisk) instrument-makare», tillverkare af mekaniska (optiska) instrument.

9. Om en mening har afseende endast på en satsdel eller enskild sats i en föregående mening, så får den ej omedelbart ansluta sig till denna. I st. f.

»De nöjen, i hvilka gossarnn deltogo, erbjödos till största delen i hemmet, men äfven der-utom. Så t. ex. foro de äldre sönerna ofta till den närbelägna staden» bör det heta: ... t hemmet. Men äfven derutom fingo de roa sig. Så t. ea. foro de ...» I st. f. »Staden belägrades i två månader, och dess innevånare ledo de grymmaste qval. Så t. ex. dogo tusen personer af svält» skrifve man: . . . månader. Dess innevånare ... I st. f. »B. var en synnerligen utmärkt författare, men blott i några få af de ämnen han behandlade. I somliga af dem hade han nämligen ej tillräckliga insigter» skrifve man: B. var en utmärkt författare. Detta omdöme gäller dock endast en del af hvad han skref. I några af de ämnen han behandlade saknade han nämligen tillräckliga insigter. Deremot: C. är både en hederlig man och en duglig skomakare. I sistnämnda afseende öfverträffar han alla sina yrkesbröder. Orden i »sistnämnda afseende» utgör en förmedlande öfvergång. Jfr nästa stycke.

10. Så ofta tydligheten eller välljudet sådant kräfver, bör öf-vergången mellan olika satsdelar på lämpligt sätt förmedlas (genom vidare, yttermera^ slutligen o. d. eller för att ej nämna, hvartill kommer, och jag tillägger, man kan tillägga o. d.). Ex. På Gotland finnas åtskilliga lägre berg, t. ea. Klinteberget — som har sitt namn efter den
— 214 —

nom i stående ställning, stödjande sig med ena handen på ett bord, och i den andra hade han sin hatt» kan man skrifva: . . . ställning. Med den ena handen stödde han sig . . ., och i den andra hade han ... »Fadern uppmanade sin son att vara ärlig, ty ärlighet varar längst», i st. f. .. . att vara ärlig, ty, sade han, ärlighet. . ,

13. Hufvudsatser få ej samordnas med enkla satsdelar. I st. f. »Flickan tog med sig en guldiing, den enda återstoden af fädemearfvet, allt det ofriga hade brodern förstört» skrifve man:.. . guldring, den enda återstoden af fädemearfvet, hvaraf brodern förstört allt det öfriga,

14. Bisatser må ej gärna ställas i samordningsförhållande till andra slags bestämningar. I st. f. »Han erkände sitt misstag och att det behöfde rättas» skrifve man: Han erkände, att han misstagit sig och att felet behöfde rättas. I st. f. »Mer än en förutsade gossens blifvande storhet och särskildt att han skulle uppnå parnassens höjder» bör det heta: ... förutsade, att gossen skulle bli en stor man och särskildt att han skulle . ..

socken, i hvilken det är beläget, nämligen Klinte —, vidare Sand-arpa kulle, i Fridhems socken, och Galgberget, straæt norr om Visby, Jordfästningen i kyrkan bevistades af en mängd slägtin-gar, vänner och bekanta, för att

ej^nämna flere hundra pen*-soner af allmogen, B. har författat tjugo skrifter, som äro tryckta, hvartill kommer ett större arbete i handskrift. När man står utanför en festligt upplyst danssalong, hör musiken och ser det ena paret efter det andra hvirfla förbi — tycker man ej då, att man skådar en tafla af idel ljus och glädje? (Om ordet »då» här utelemnas, låter det, som om meningen vore en helt annan).

11. När en parentetisk sats eller satsdel inskjutes i en mening, bör man noga tillse, att inskjutningen ej föranleder rubbningar i satsbyggnaden. I st. f. »Gustaf III:s lefvande intresse för höjandet af den svenska vitterheten är ett af de ljusare — om ej det ljusaste — draget i hans karakter» skrifve man: . . . ett af de ljusare dragen — om ej det ljusaste — i hans karakter,

12. En hufvudsats får ej ställas i samordningsförhållande till en bisats. I st. f. »Eskil tog hastigt en vacker examen, hvari-genom han skadade sin helsa, men snart blef frisk igen» skrifve man: ... examen, Derigenom skadade han sin helsa. Dock blef han snart frisk igen e. n. d. I st. f. »Vi funno ho-

Sammanställningar af ifrågavarande slag få emellertid ej alldeles utdömas. Så t. ex. måste det anses tillåtligt att skrifva: Efter flere års mödor och sedan han (en i nästföregående mening nämnd person) uppoffrat stora summor på försök, lyckades det— 215 —

honom ändtligen att få saken i gång,

15. Samordnade bisatser böra hälst hafva samma slags fogeord (konjunktion, relativ eller indirekt frågeord). Ex. Biskopen antydde, att församlingens tillstånd är sorgligt och att ändring måste ske, hällre än: . . antydde huru sorgligt församlingens tillstånd är och att..

Såsom verkliga fel må likväl ej alla dylika sammanställningar betraktas. Särskildt kunna indirekta frågesatser och att-sat-ser utan olägenhet samordnas. Ex. De insågo hvarpå felet berodde och att skadorna kunde botas.

16. Upprepning och samman-fattning äro, när de användas med urskillning, goda medel fÖr tydlighetens och åskådlighetens främjande. Ex. En läkare, som är skicklig i sin konst^ som är öm och god mot sina patienter och outtröttlig i att tjena såväl fattiga som rika sjuklingar, för hvilken glädjen att lindra plågor har ojämförligt större värde än nöjet att emottaga stora arvoden — en sådan läkare kan ej skattas nog högt. Att Sven är flitig i sina studier och att han uppför sig väl, det gläder hans föräldrar. »Den, som icke vill arbeta, han skall icke häller äta».

17. Det är ett stort fel att i sammandragningar af två eller flere satser låta samma ord eller ordförbindelse hafva olika syntaktisk ställning eller mer än en betydelse. Fel i detta afseende

förekomma ofta. Ex. »Ingenting kunde locka honom bort från det yrke, som han af fritt beslut valt och utgjorde hans glädje». »Som» har först betydelsen af objekt och derefter af subjekt. Man bör skrifva: .. ., som han valt och som ^tgjorde ... I följande meningar: »Han begaf sig i riktning mot och uppnådde snart hemmet» och »De kastade sig öfver och af-väpnade fienderna» utgöra orden »hemmet» och »fienderna» dels (i förening med preposition) adverbial, dels omedelbara objekt. Man bör i stället skrifva: ... begaf sig i riktning mot hemmet och uppnådde det snart; De kastade sig öfver fienderna och afväp-nade dem. I st. f. »Gossen stängde och gjorde rent i boden hvarje afton» skrifve man: Gossen stängde och rengjorde boden ... Jfr äfven »Då måste jag pryda Och skorna binda på härförarns hustru». »Då det är onekligt, att London redan nu är alltför stort och man tänker på dess blifvande tillväxt, känner man sig nästan orolig å Englands vägnar». Ordet »då» har först kausal betydelse (= emedan) och sedan temporal (= när). Jfr 100. 5.

18. När genom satsförkortning två eller flere meningsdelar blifva grammatiskt beroende af en och samma, måste alla de förra passa tillsammans med den senare. Fel i detta afseende (zeugma) förekomma ofta. Man får icke skrifva: »Regeringen lät fästningar och krigshärar förfalla», utan: ... lät— 216 —

fästningarna förfalla och krigshärarna upplösas {demoraliseras e. d.). I st. f. »Jorden frambringar säd, och bergen metaller» skrifve man: Jorden frambringar säd, och bergen innehålla metaller. I st. f. »Det lyckades honom watt blifva både en stor och en fruktad härförare» skrifve man: Det lyckades honom att blifvit en stor härförare, men han blef jämväl fruktad {ett föremål för hat) eller helt enkelt: Han blef en stor och fruktad härförare.

19. Vid förklarande tillägg bör man noga tillse, att förklaringen icke må kunna hänföras till någonting annat, än hvad den åsyftar. I följande sats: »Första hälften af den s. k. hundvakten, eller tiden mellan mid-natten och kl. 4 f. m., tog kaptenen sjelf» ser det ut, som om meningen vore, att tiden mellan midnatt och kl. 4 f. m. utgör första hälften af hundvakten; men då enligt sjömansspråket nämnda tid omfattar hela hundvakten, kan meningen ej vara någon annan än denna: Af den s. k. hundvakten, eller tiden mellan midnatten och kl. 4 /. m,, tog kaptenen sjelf den första hälften. I st. f. »Under Valerianus riktades förföljelserna hufvudsak-ligen mot presterskapet såsom det verksammaste medlet att motverka kristendomen» kan man exempelvis skrifva: ... presterskapet. Detta tillvägagående var nämligen det verksammaste medlet...

20. När två samordnade relativbisatser följa på hvarandra, måste relativt pronomen eller adverb utsättas äfven vid den senare, i fall icke den första satsens relativ låter hänföra sig till båda. Ex. Det finnes en stor ö, som heter Ceylon och hvars innevånare kallas singaleser {icke ». . . C. och dess innevånare singaleser»). F. har hyrt en våning,, dit hans möbler redan förts och der de hålla på att ordnas {icke ». .. förts och hålla på att ord-^ nas»).

21. Ett fel, som är ganska vanligt och rätt ofta svårt att undvika, består deri att en ofullbordad relativbisats förbindes med en konjunktionalbisats eller indirekt frågesats, som utgör bestämning till relativbisatsens predikat. Ex. »Han hade hört någonting, som han skrattade godt,. när han berättade», i st. f. Han hade hört någonting {en historia, en anekdot), och han skrattade godt, när han berättade det {den) eller: . . . någonting, som han skrattade godt åt, när han ... »På skolmötet fällde herr B. ett yttrande, som man fruktade, att det skulle väcka ond blod», i st. f. . .., och man fruktade, att. .. eller möjligen:.. .y som man fruktade skola ...

I sådana fall uteslutes stundom att och det. Ex. »Doktor S. ordinerade droppar, som han trodde skulle hjelpa», i st. f. ..., om hvilka han trodde, att de skulle ... eller: ..., och han trodde, att de skulle.. . eller: . .., som han trodde skola . . .- 217 -

Anm. I hvardagsspråket får man t. o. m. höra sådana orimligheter som: »Earl träffade en annan gosse, som han var lika

stor som», i st. f----, som han

var jämnstor med.

22. En ganska vanlig osed är att sätta kopulativ konjunk^ tion framför relativbisats, fevilken ej står i samordningsförhållande tül någon föregående sats af nämnda slag. Ex. »Efter Gustaf III:s lysande tidehvarf kom ett annat, i hvilket utmärkta skalder upprätthöllo Sveriges anseende inom poesiens verld och hvilkas namn genljödo kring Europa», i st. f.. .. skalder, hvilkas namn genljödo kring Europa, upprätthöllo Sveriges anseende . ..

23. Man må ej onödigtvis nyttja vilkorssatser, då betydelsen kräfver två samordnade påståendesatser. Man bör exempelvis hällre skrifva: Före sitt giftermål var Emil tyst och sluten, fnen derefter blef han språksam och öppen än: »Om Emil förut hade varit tyst och sluten, så blef han efter sitt giftermål språksam och öppen». (Deremot: Om den karlen är förståndig, ja då äro idioter också förståndiga). Fransmannen är i allmänhet för ytlig, hvaremot tysken är alltför grundlig är ett bättre uttryck än: »Om fransmannen är .. ., så är tysken .. .».

24. Opersonliga konstruktioner i passiv form, i st. f. personliga med verkligt subjekt, kunna någon gång med fördel användas, men böra i regeln undvikas, emedan de ofta leda till

missförstånd och mestadels åstadkomma tyngd i framställningen. Ex. »År 183Ö företog H. en resa i Tyskland. Våren tillbrag-tes {tillbragte han) i Pommern under färder hit och dit. På sommaren gjordes {gjorde han} ett längre uppehåll i München. Derifrån styrdes {styrde han) kosan till Baden». »Det fås inte gås här i huset», i st. f. Man får icke gå {Ingen främmande får gå) här i huset. »Mitt bud torde underrättas huruvida jag vill träffas eller ej», i st. f. Du {Ni, de) torde underrätta mitt bud om huruvida Du {Ni, dey vill träffa mig eller icke,

25. Om i början af en berättelse finnes ett ord, som betecknar tvifvel eller ovisshet och denna ovisshet ror hela berättelsen, så måste detta på lämpligt sätt antydas i fortsättningen. Ex, Det säges, att Karlsson bad sina vänner

om hjelp i nöden och att dessa bisprungo honom- eller: om hjelp i nöden. Dessa lära ock hafva bi-sprungit honom {icke ». , . om hjelp i nöden. Dessa bisprungo . ..»). Det berättas, att konung Alfred måste söka skydd i Somer-sets bergstrakter, att han der uppehöll sig i flere månader samt att han småningom lyckade» samla sina vänner omkring sig och väpna folket. Efter en jämförelsevis kort tid lär han hafva stått i spetsen för en ansenlig styrka {icke »Det berättas, att konung Alfred måste söka skydd i Somersets skogar. Der uppehöll han sig flere månader. ..— 218 —

Efter en jSmförelsevis kort tid stod han i spetsen för ...»).

26. Ett svar måste ställas i rätt sammanhang med frågan. Ex, Törs jag be Er hjelpa migf Ja, det törs Ni visst. Vill Du hjelpa migf Gärna, Felaktigt eller oegentligt vore att på förstnämnda fråga gifva svaret »gärna».

27. Attributsbestämningar, adverb och prepositioner, som höra till två eller flere satsdelar eller satser, måste, när tydligheten eller välljudet fordrar det, upprepas med samma eller något synonymt ord. Ex. Begagna egen häst och eget åkdon (»egen häst och åkdon» betyder någonting annat). Föralaget väckte min förvåning och mitt ogillande {icke ». .. min förvåning och ogillande»» Deremot: . .. väckte deras förvåning och ogillande). Den röda och den hvita rosen, (Deremot: en röd och hvit blomma). Den tyska och den schweiziska reformationen, Flere strider föreföllo mellan den påfliga och den verldsliga makten. Söndring uppstod mellan det katolska och det reformerta partiet, Det är Guds vilja, att de onda och de goda skola lefva tillsammans. På resan åtföljdes han af sin svåger och sin kusin (olika personer; men .. . af sin svåger och kusin, samma person). B. utmärker sig för stort skarpsinne och stor (myc-ken) fyndighet. Ordförbindelsen med utmärkt nit och skicklighet betecknar strängt taget icke detsamma som med utmärkt nit

och utmärkt skicklighet, Sjelf tillhörde ej Konstantin den store, åtminstone ej till namnet, den kristna kyrkan (icke'».. . åtminstone till namnet...»). Genom ånger öfver sina fel och genom sin bättring blef han en ädlare menniska (icke »Genom ånger öfver sina fel och sin bättring . . .»). Smicker böra vi städse undvika, emedan alltid någonting osant blandar sig deri och emedan vi genom sådant skada vår nästa, (Jfr Smicker,,. osant blandar sig deri, och vi skada vår nästa genom sådant),

28. Grundtal och s. k. obestämda räkneord (flere, några, många, åtskilliga o. d.) äfvensom vissa kollektiva subst. (del, hop, mängd m. fl.) i förbindelse med nekande predikat användas ofta alldeles oriktigt. I st. f. »X. är en stor målare, men två fel kan han inte fritagas ifrån» skrifve man:. . . men det fins två fel, som han inte kan fritagas ifrån. P, har icke fullgjort några af de förpUg-telser han iklädt sig får ej förvexlas med Af de förpligtelser P. iklädt sig är det några, som han icke fullgjort, »Från Banérs bild som menniska har historien ej kunnat taga bort en del lyten», i bet. I Banérs bild som menniska finnes en del (finnas några) lyten, hvilka historien ej kunnat taga bort,

29. Särskildt vid användningen af de pronomina, som hafva olika former för nominativus samt dat. och ackus.: jag, mig; du, dig; han, honom; hon, henne; vi.— 219 —

C$8; I (Ni), eder; de, dem, är det af vigt att gifva akt pä deras ställning i satsen. Ex. »Det blef en kompromiss mellan lärarna och vi, gossar», i st. f. . . . och oss, gossar. »Han inbjuder endast de han vill hedra, i st. f. ... dem han vill hedra.

30. Possessiva pronomina må ej gärna nyttjas, utan att de kunna hänföras till ett bestämdt subjekt. Man skrifve: Att efterfölja Kristus är att taga honom till förebild (icke ». .. att taga honom till sin [din, vår, eder] förebild»).

31. Af allra största vigt är att tillse, det pronomina och pronominela adverb motsvara de ord eller satser, till hvilka de hänföra sig. Ex. »Hvarje menniska bör hedra sina föräldrar. Hon bör lyda det fjerde budet i Guds lag» (. . . Alla böra lyda . . .eller: . .. Ingen må glömma ...). »Det finnes ingen menniska, som ej är bättre än sitt rykte. Granska henne blott närmare» (. . . rykte. Underkasta blott hvilken person som hälst en närmare granskning). »Hvarje handtverkare bör vara skicklig i sitt yrke och ärlig, ty endast derigenom kan han vinna förtroende» (En handtverkare bör . . .,ty endast derigenom kan han .. . eller: Alla^ handtverkare böra .. .,ty endast derigenom kunna de .. .). »Säl-djurens kindtänder äro skarp-spefcsade. De lefva af fisk och kräftdjur» (Säldjuren hafva

skarpspetsade kindtänder samt lefva af d.). »Det,som bidrog till svenskarnas framgångar, var

deras utmärkta manstukt» (Någonting, som . .. eller: En sak, som .. .). »En god medborgares fosterlandskärlek måste vara sann och lefvande. Till denna kärlek kommer man ...» (... Till en sådan kärlek . ..). »Vid lärarekallets utöfning fordras sjelfför-sakelse. Detta »att sjelfför»-sakelse fordras») framhåller doktor W. såsom alldeles nödvändigt för hvarje lärare» (... Denna egenskap anser doktor W. alldeles nödvändig för ...). »Då det händt, att vid badning i floden soldater drunknat, får detta hädanefter endast ega rum på dertill anvisad plats» (... drunknat, har en särskild plats blifvit anvisad soldaterna till badställe, hvarjämte det förbjudits dem att bada annanstädes). »B:s första lyriska arbeten skaffade honom ingen ryktbarhet. Så mycket mer blef detta händelsen genom ...» (.. . ryktbarhet. Så myckel mer frejdad blef han genom .. .). »Under vår färd utefter stranden sågo vi en och annan fiskarestuga. Dessa till-togo i antal» (.. . sågo vi åtskilliga fiskarestugor, först blott en och annan, sedan allt flere). »Polens historia har icke att uppvisa många stora konungar, och dessa kunde icke mycket uträtta» (... oeh de få, som förtjenai att kallas stora, kunde .. .). »Månget ondt frö blir genom obetänksamma ord planteradt i barnets hjerta. Detta frö ...» (Många onda frön bli .. . Dessa frön . ..). »Ingen menniska bör ljuga. Hon måste tvärtom, i- 220 -

fall så behöfves, strida mot lögnen» {Ingen menniska bör .. . En hvar måste . . .)• =^Har man målat bin onde på väggen — hvilket jag för min del finner öfverflödigt —, så bör man onkså prygla honom» (... väggen — jag för min del finner ett dylikt målande öfverflödigt —, så .. .)• »Är det han, om hvem man har spridt ut så många osanningar?» (. *. om hvilken ...). »Hvad som är utmärkande för menniskan är förmågan att tala» (Någonting utmärkande för ... 1. Det utmärkande för .. .). »Livia ville, att Augustus skulle antaga hennes spn Tiberius till efterträdare, men deremot hade Augustus många betänkligheter» (... efterträdare. Augustus hade dock många betänkligheter mot att villfara denna önskan). »X. besitter sjelf en hög grad af bildning och ifrar för utbredande deraf» (X, som sjelf är en mycket bildad man, ifrar för bildningens utbredande). »Baner har särskildt blifvit omtalad för sin stora skicklighet att reda sig i svåra lägen. Derom (Om denna skicklighet) vittnar bl. a. hans verldsbekanta återtåg från Torgau». »En sann kristen måste föra ett sjelfuppofiE-ringens lif. Deruti (= »i att han måste föra . . .») har han en fullkomlig förebild i sin herre och mästare» (. .. lif. För ett sådant lif har han ...).

Om sin (sina) och hans, hennes m. fl. d. se 98. 3. — Om det och detta se 99. 3.

32. Pronomina och pronomi-nela adverb böra hälst nyttjas

så, att de få plats efter det ord eller de satser, hvarpå de syfta. I st. f. »Ehuru han icke skref många dikter, är Geijer likväl en frejdad skald» bör det heta: Ehuru Geijer . .., är han likväl ... I st. f. »Fastän detta poem är omfångsrikt, hafva många tusen menniskor läst 'Divina Com-media* af Dante» bör det heta; Fastän Divina Commedia är . .hafva många tusen ... 1 st. f. »Just som hon ville, all verlden fick rusta» bör det heta r Hela verlden fick rusta, just som hon ville. I st. f. »Trots de många anmärkningar, som gjort» deremot, har arbetet varit till stor nytta» säge man: Trots de många anmärkningar, som gjorts mot arbetet, har det... I st. f. »Den må för andra vara lätt eller svår att tåla, så måste vi dock hålla oss till sanningen» skrifve man: Sanningen må. .. hålla oss till densamma 1. Vi måste hålla oss till sanningen, vare sig den^ för andra är lätt eller svår att tåla.

När hufvudord följer straxt efter motsvarande pronomen eller adverb, blir olägenheten naturligtvis mindre. Ex. Efter att hafva förlorat sin förmögenhet blef R. flitig och ordentlig. Dock pläter det minst lika bra att skrifva: Sedan R. förlorat sin förmögenhet, blef han . ..

33. Det hufvudord, hvarpå ett pronomen eller , pronominelt adverb syftar, får ej genom en eller flere meningar skiljas från den sats, i hvilken pronomen förekommer. Ex. Ju större gåf-- 221 -

vor en menniska fått, dess större är hennes ansvar. Känslan af ansvar är ödmjukhetens bästa hjelpare. Att en person {en menniska, icke »hon») vet mycket framkallar minst af allt öfver-mod.

34. Oriktiga användningar af adverbial visa sig ej sällan. Ex. »Australiens foglar kunna sällan sjunga», i st. f. Oanska få af Australiens fogélarter hafva sång-Mmma, »Hos en del gnagare äro kindtänderna knöliga, och djuren (dessa djur) äro då allätare», i st. f. .. . knöliga, Sådana djur äro allätare, »Vid återkomsten från den unge skaldens

resa inträffade en märklig tilldragelse», i st. f. När den unge skalden återkom från sin resa,... 1. Vid den unge skaldens återkomst,,, inträffade .. . »Huru de många landthandlan-dena i Sverige kunna lifnära sig är oförklarligt i vårt folkfattiga land», i st. i, ,,,, då vårt land är så folkfattigt.. . »Bland A. A. Afzelii arbeten märkas de tillsammans med E. G. Geijer ut-gifna 'Svenska folkvisor från forntiden'» (1. ». .. märkas' Svenska folkvisor..utgifna tillsammans med G.»), i st. f____märkas Svenska folkvisor . .., hvilka han utgaf under medverkan af E, G, Geijer eller ... hvilka han, tillsammans med E, G, Geijer, utgaf, »Från att vara till tyngd för sina föräldrar började X. nu hjelpa dem i deras arbete», i st. f. Dittills hade X. varit. .., men då (nu) började han , , , Jfr 141. 9.

35. Subjektet till en infinitiv, som utgör del af ett adverbial, bör sammanfalla med subjektet i hufvudsatsen. Ex. För att vimia inträde måste man ha (vara försedd med) stämplad biljett (icke »För att vinna inträde måste biljetten vara stämplad»). För att ordning må inplantas hos den studerande ungdomen är allt inom skolan ordentligt och regelbundet inrättadt (icke »För att inplanta ordning ... är allt ...»). Underhuset upplöstes för att landets mening i den irländska frågan måtte kunna gifva sig till känna eller: . . ,för att man (regeringen) måtte kunna inhemta landets mening i ,,, (icke ». . . upplöstes för att inhemta landets mening . ..»).

36. Alls icke ovanliga äro logiska förvexlingar af grund och följd, orsak och verkan, ett i tiden föregående med ett efterföljande o. s. v. Ex. »Falkarna gripa sitt byte i flygten, och derför flyga de bäst af alla roffoglarna», i st. f. Falkarna flyga bäst af alla roffoglarna, och derför kunna de (lättare än andra) gripa sitt byte i luften e. d. »Åskådarnas antal var ganska litet, ehuru flere inropningar förekommo», i st. f. F^ere inropningar förekommo, ehuru ,, , »Kriget hade ett ofantligt inflytande på Europas senare öden och orsakades af...», i st. f. Kriget orsakades af ., ,och hade ett ofantligt inflytande ,, , »Handeln och näringarna blomstrade, samfärdseln underlättades, och arbetsskickligheten främjades», i st. f. Sam-— 222 —

färdseln underlättades, och arhets-skickligheten främjades, {hvarför) handeln och näringarna blomstrade.

37. En ofantlig mängd fel uppkomma genom förvexling af grammatiska begrepp och former, ordbetydelser o. s. v. Nfigra sådana förvexlingar namnas här exempelvis.

a. Substantiv med attribut i st. f. bisats eller andra uttryck. Ex. »Konungen anade statens undergång, om han ej gåfve vika», i st. f. ... anade, att staten skulle gå under, om han ej ... »Nya Holland koloniserades straxt efter upptäckten af holländarna, i st. f. ... straxt efter att det blifvit upptäcH af , »Följden af det oförsigtiga skjutandet var en dödad vallgosse», i st. f. ..., att en vallgosse dödades, »Det fortsatta utgifvandet af tidningen inställdes», i st. f. Tidningen upphörde, Tidningens utgifvande upphörde. Någon fortsättning af tidningen hördes ej af. Fortsättningen af tidningen uteblef e. n. d. »Talaren befarade den farliga splittring, som tillvägagåendet skulle medföra», i bet. ... fruktade, att tillvägagåendet skulle medföra en farlig splittring. »Pastorn fordrar af hvarje kyrkobesökare en uppmärksam åhörare», i st. f. — fordrar att hvarje kyrkobesökare skall vara en uppmärksam åhörare.

b. Adjektiv eller particip i st. f. hel sats eller för adverbial. I st. f. »Herr X. är en af riksdagens längste talare» skrifve man: år en af de riksdags-

män, som hålla de längsta talen, I st. f. »I början af sitt anförande lofvade B. att bli kort> bör det heta: ... lofvade B. att yttra sig kort {hålla ett kort tal 1. att hana tal icke skulle bli långt). »Församlingen sörjde djupt sin trettioårige kyrkoherde»^ får ej användas i betydelsen Församlingen sörjde djupt den lärare {man), som varit hennes kyrkoherde i trettio år.

Uttrycket »Postkontorets ankommande afdelning» = Postkontorets afdelning för ankomna (ankommande) försändelser m. fl. d. måste anses nödfallsvis tillåtna.

c. Adjektiv i st. f. substaniv eller pronomen. Ex. »Rika ämnen till glädje», i st. f. En mängd {rikedom) af ämnen till glädje eller: Många ämnen till glädje^

d. Pronomen i st. f. adverb. Ex. »Detta folk, det tar ingen miste, är skapadt för storverk»,, i st. f. ... derom tar ingen miste ... eller: ...det är en af gjord sak ...

e. Alla och hvarje, i förening med nekande predikat, i stället för ingen, med jakande predikat. Ex. »Alla eder i det enskilda lifvet äro icke tillåtna», i st. f. Inga eder i det enskilda lifvet äro tillåtna. Hvarje samvetsgrann läkare undandrager siff icke att gifva goda råd och läkedom äfven åt den fattigaste har annan betydelse än Ingen samvetsgrann läkare undandrager sig . . .

f. Pres. inf. akt. i st. f. pres. inf. pass. Ex. »Händelsen är för. allvarsam att med leende- 223 -

mun berätta», i st. f. .. . berättas 1. Händelsen är så allvarsam, att den icke bör berättas med leende mun,

g. Aktiv form i st. f. passiv. Ex. »Det nya dramat är värdt att se», i st. f. . .. ses, »Operan

förtjenar att höra», i. st. f----

höras, (Deremot: Han är icke värd att le/va,)

h. Passiv form i st. f. aktiv. Ex. »Hjertats strängar börja vibreras», i st. f. ... vibrera,

i. Passiv form i st. f. vara och hufvadverb. Ex. »Tobaksrökning förbjudes här», i st. f. Tobaksrökning här är förbjuden (1. Att här röka tobak är förbjudet),

j. Hjelp verbet vara och perf. partic. i st. f. hafva och supinum. Ex. »Earlen är flyttad», i st. f. Karlen har flyttat, »Hon

är fylld aderton år», i st. f____

har fyllt,, , »Klockan är slagen», i st. f. .. . har slagit.

k. Bisats i st. f. hufvudsats. Ex. »310 ådagalade Konstantin öppet sin sympati för kristendomen, derigenom att han utfärdade ett toleransedikt, som 313 åtföljdes af ännu ett sådant»,

i st. f----toleransedikt. Detta

edikt åtföljdes år 313 af,,, »En kristen bör samla sig oförgängliga skatter, som hafva större värde än alla jordiska egodelar», i st. f. . . . ^ skatter. Sådana hafva .. . »År 311 dog kejsar Galerius, då hans besittningar delades», i st. f. ..., och då delades ...

1. Adverbiela i st. f. attri-butiva bestämningar. Ex. »'Re-

visorn* är ett gladt uppsluppet stycke», i st. f. . .. ett gladt ock uppsluppet stycke, (Deremot: ett gladt vinkande sällskap.)

m. Sammanställningar af enkla ord i st f. sammansättningar, och tvärtom: »fin bagare», i st. f.^n** bagare; »efterhand», i st. f. efter hand o. d. Se 140. B. Anm. 1—7 o. 9.

n. Ytterligare exempel på förvexlingar såsom följder af oklar uppfattning äro följande satser: »De penningar han sände var naturligtvis meningen till hyran», i st. f. . .. voro naturligtvis ämnade att användas till hyrans betalande eller: Meningen var naturligtvis, att de penningar han sändt skulle användas till hyrans betalande, »Ståplats på karusellen är ej tillåtet», i st. f. Att stå på {att taga ståplats på) , „ »Under stenen förvaras hans stoft, sörjande hjertan hans minne», i st f. .. . t sörjande hjertan , , , »Porträttet trodde barnen alltid, att det föreställde en kung», i st. f. Barnen trodde alltid, att porträttet ... »Nya veck isättas gamla skjortor», i st. f. / gamla skjortor sättas nya veck, »X. var både en af Sveriges produktivaste och populäraste författare», i st. f. X, var både en af Sveriges pro-duktivaste och en af dess populäraste författare.

140. Språket b«r vara kort-fattadt (koneist),

1. Att undvika onödiga ord och fraser är en bland grundlagarna för både muntlig och skriftlig framställning. - 223 -

mun berätta», i st. f. .. . berättas 1. Händelsen är så allvarsam, att den icke bör berättas med leende mun,

g. Aktiv form i st. f. passiv. Ex. »Det nya dramat är värdt att se», i st. f. . .. ses, »Operan

förtjenar att höra», i. st. f----

höras, (Deremot: Han är icke värd att le/va,)

h. Passiv form i st. f. aktiv. Ex. »Hjertats strängar börja vibreras», i st. f. ... vibrera,

i. Passiv form i st. f. vara och hufvadverb. Ex. »Tobaksrökning förbjudes här», i st. f. Tobaksrökning här är förbjuden (1. Att här röka tobak är förbjudet),

j. Hjelp verbet vara och perf. partic. i st. f. hafva och supinum. Ex. »Earlen är flyttad», i st. f. Karlen har flyttat, »Hon

är fylld aderton år», i st. f____

har fyllt,, , »Klockan är slagen», i st. f. .. . har slagit.

k. Bisats i st. f. hufvudsats. Ex. »310 ådagalade Konstantin öppet sin sympati för kristendomen, derigenom att han utfärdade ett toleransedikt, som 313 åtföljdes af ännu ett sådant»,

i st. f----toleransedikt. Detta

edikt åtföljdes år 313 af,,, »En kristen bör samla sig oförgängliga skatter, som hafva större värde än alla jordiska egodelar», i st. f. . . . ^ skatter. Sådana hafva .. . »År 311 dog kejsar Galerius, då hans besittningar delades», i st. f. ..., och då delades ...

1. Adverbiela i st. f. attri-butiva bestämningar. Ex. »'Re-

visorn* är ett gladt uppsluppet stycke», i st. f. . .. ett gladt ock uppsluppet stycke, (Deremot: ett gladt vinkande sällskap.)

m. Sammanställningar af enkla ord i st f. sammansättningar, och tvärtom: »fin bagare», i st. f.^n** bagare; »efterhand», i st. f. efter hand o. d. Se 140. B. Anm. 1—7 o. 9.

n. Ytterligare exempel på förvexlingar såsom följder af oklar uppfattning äro följande satser: »De penningar han sände var naturligtvis meningen till hyran», i st. f. . .. voro naturligtvis ämnade att användas till hyrans betalande eller: Meningen var naturligtvis, att de penningar han sändt skulle användas till hyrans betalande, »Ståplats på karusellen är ej tillåtet», i st. f. Att stå på {att taga ståplats på) , ,, »Under stenen förvaras hans stoft, sörjande hjertan hans minne», i st f. .. . t sörjande hjertan , , , »Porträttet trodde barnen alltid, att det föreställde en kung», i st. f. Barnen trodde alltid, att porträttet ... »Nya veck isättas gamla skjortor», i st. f. / gamla skjortor sättas nya veck, »X. var både en af Sveriges produktivaste och populäraste författare», i st. f. X, var både en af Sveriges pro-duktivaste och en af dess populäraste författare.

140. Språket b«r vara kort-fattadt (koneist),

1. Att undvika onödiga ord och fraser är en bland grundlagarna för både muntlig och skriftlig framställning.2. Pleonasm uppstår, om flamma sak onödigtvis uttryckes med två eller flere ord. Ex. »Ett stort jätteverk», i st. f. ett stort verk eller ett jätteverk, »En mindre småsak». »En stor, kolossal byggnad» (deremot En stor, ja rentaf kolossal, byggnad), »En liten stackars dvärg». »Intetsägande meningslösheter». »En lång 80-årig lefnad». »Enahanda (allahanda) slags fel», i «t. f. enahanda {allahanda) fel eller samma slags fel, »Hvar nå'n8tädes bor han»? »Gossen är omkring tio eller elfva år». »Det ÅT något väl starkt» (i st. f. något starkt eller väl starkt), »Hon fick en sorgfri ålderdom på gamla dagar». »Han beslöt att först hvila sig litet, innan han började arbeta». »1826 flyttade Tegnér till Vexiö, och efter denna tid tillbragte han återstoden af sitt lif der.

Synnerligen ofta får man nu för tiden se pleonasmer i sammanhang med subst. hop och mängd, adj. hel, verben få, kunna (jfr 141. 17), skola, uppfylla o. d., adv. igen och äfven samt prepos. utom. Ex. »Boken är uppfylld med en mängd (hop) epråkfel». »Flickan kan hela katekesen från perm till perm». »Franska staten har monopol på hela tobakshandeln». »Man tillät de kristne att fritt få ändra religion». »Han har ej haft förmånen att få besöka Stockholm.» »Ni har tillfälle att kunna få upplysningar i lexikonet». »Man betjenar sig af djurs förmåga att

kunna lära». »Ryktet lär

ska (skola) vara sant», i st. f. ,,, lär {påstås, säges, uppgifves) vara sant, »Det säges (berättas, försäkras, påstås, uppgifves), att B. lär (1. ska') ha varit sjuk». »Vår unge vän har kommit tillbaka igen från landet». »Utom lyriska stycken har X. utgifvit äfven några andra dikter».

Dock förekommer mycket ofta pleonastiskt efter det oaktadt, ehuru, fastän o. d. i en föregående sats. Ex. »Ehuru (fastän) han var så arbetsam, hade han dock (likväl) svårt att reda sig».

Särdeles i hvardagsspråket insmyger sig ofta ett öfverflödigt så. Ex. »Först så arbetade de en stund, och se'n så hvilade de». »Det enda han kan, så är det att vara om sig».

Angående omkring och sinom (gånger) se 141. 17.

Pleonasmer framkallas äfven genom bruket att först sätta allt och derefter samma komparativform två gånger, med och emellan. Man skrifve: aZ/< ^attr« eller: bättre och bättre (hällre än: »allt bättre och bättre»).

Pleonastisk användning af formelt subjekt förekommer i följande uttryck: »Det var Saulus, som var en af dem, hvilka voro med om att döda Stefanus», i st. f. Saulus var en bland dem, som dödade Stefanus,

3. Tautologi kallas ett onödigt upprepande af samma sak med andra ord. Ex. »Erik B. uppbjöd all sin kraft, utvecklade hela sin energi, för att få arbetet färdigt i rättan tid, innan det var för sent». »Betraktad- 225 —

80ID skald röjer Atterbom redan i sina ungdomsdikter en liflig fantasi».

4. Både för innehållets och formens skull bör mångordighet undvikas. »Den innerligt gode och allvarligt fromme sonen riktade ständigt och ifrigt alla sina bemödanden, hela sin kraft, pä att kunna bereda sina gamla orkeslösa föräldrar en lycklig, fridfull och sorgfri ålderdom» innehåller en stor öfverdrift i detta afseende.

6. Slöseri med interjektioner {acky o, U8ch o. d.), adjektiv, särskildt superlativformer (i st. f. positivformer), bisatser och andra förstärkningsmedel är alltid menligt för en god stil. Exempel på fel: »De tackade honom för all hans stora möda»; »helt och hållet bottenlös»; »den gränslösaste förtviflan»; »de mest otillgängliga snår»; »Marken var öfversållad med de täckaste blommor»; »utöfva det mäktigaste inflytande»; »den mest fulländade verldsman»»; ytterligt omöjlig» {fullkomligt 1. alldeles omöjlig) \ »De alster skaldens sångmö fram-bragte» {skaldens dikter).

Såsom förstärkningsmedel vid adjektiv, som icke hafva super-latiyisk betydelse, lämpar sig »fullkomligt», »fullständig», »öf-verlägset», »i allo», »till alla delar» o. d. bättre än superlativ form. Jfr 88. 2. Anm. 10 (sid. 107).

Nybörjare försynda sig ofta genom att onödigtvis begagna »Om man kastar en blick på. . så», »Om vi betrakta . .., så» o. d.

Linder, Sv, språkets behandl.

År 1718 rådde fiendskap mellan Sverige och Danmark är ett vida bättre uttryck än t. ex. »Om man kastar en blick på förhållandena mellan Sverige och Danmark år 1718, så var det fientligt.

Anm. 1. I samband med de här påpekade stilistiska felen stå ofta öfverdrifter (osanning) i sjelfva innehållet.

Anm. 2. För stilistiska ändamål har man naturligtvis rätt och pligt att betjena sig af längre uttryck i st. f. tillgängliga kortare, liksom ock att, i poetiskt syfte och för tydliggörande af hvad man menar, upprepa samma innehåll i annan form Men hvarje ord, som hvarken behöfves för ett fullständigt återgif-vande af meningen eller tjenar ett stilistiskt syfte, måste betraktas såsom öfverflödigt.

0. För att få en framställning kortfattad bör man äfven, i valet mellan uttryck för samma sak, alltid, så snart tydligheten ej blir lidande derpå, välja de kortaste och enklaste. Ganska vanliga fel äro att uttrycka en satsdel (subjekt, objekt, adverbial, attribut och predikativ) med hel bisats, der ett enda ord eller en kort sammanställning af ord gjorde till fyllest, att skrifva hel bisats, då infin. eller ackus. med infin. vore nog, och att nyttja två ord i st.

f. sammansättning samt »icke någon» i st. f. ingen. Ex. »Att han var frånvarande hade giltiga orsaker», i st. f. Hans frånvaro hade ,.. »Den tid, i hvilken vi lefva», i st. f. vår tid,

12- 226 -

»En berättelse, som jag hörde, då jag var barn», i st. f. ... i min barndom, »Kristi lif, då han vandrade på jorden», i st. f. Kristi jordiska lif, »De gjorde oss en tjenst, som var af stort värde», i st. f. ... en stor tjenst, »G. har ett par hästar, som äro vackra», i st. f. ... ett par vackra hästar. »Vi mötte en karl, som var stor till växten», i st. f. ... en storväæt karl, »Påfven utfärdade sin . dom i form af en bulla, hvilket harmade konungen» (eller: » . .., och det harmade konungen»), i st. f. Till konungens harm utfärdade . .. »Ett år efter det han blifvit vigd till prest», i st. f. Ett år efter hans prestvigning, »Kyrkoherden A. utnämndes till att vara biskop», i st. f. . .. till biskop. »Ett enda ord, yttradt i obetänksamhet, kan förorsaka mycket ondt», i st. f. Ett enda obetänksamt ord... »Under det Franzén vistades i Stockholm, fick han underrättelse om att hans fader aflidit», i st. f. Under en vistelse i Stockholm fick Franzén underrättelse om sin faders död. »De bådo honom, att han skulle läsa högt», i st. f. ... att läsa högt, »Slutligen funno de, att det var fåfängt att försöka att hindra honom», i st. f. Slutligen funno de det vara fåfängt att söka hindra honom. »Musiken hade sedan lång tid. tillbaka utgjort hans största glädje», i st. f. . .. hade länge utgjort . . . »Vid sidan af vägen», i st. f. vid vägkanten. »Eegnet åstadkom icke någon skada», i st. f.. .. ingen skada.

Anm. I vissa fall ger en sammandragning annan mening än det fullständiga uttrycket. Ex. Jag hörde (= det kom till min kunskap), att hon sjöng. Jag hörde henne sjunga.

147. Om jämnmått i fram-stftllningen.

1. I ett ämnes behandling skall vara proportion både till innehåll och form.

Hvad man tänker ekrifva om bör vara väl och noga planlagdt, så att alla ämnets delar komma till sin rätt och att följaktligen bisaker ej behandlas som hufvud-saker eller tvärtom. Mycket vanliga fel äro att behandla en eller några delar af ett ämne omständligt och andra, lika vigtiga, ofullständigt samt att inblanda obetydligheter bland hufvudsaker, insätta vigtiga meddelanden i relativbisatser o. s. v.

Anm. Har någon valt ett ämne, som är för stort i förhållande till hans krafter eller för den tid han har att egna åt författandet, så bör han skyndsamt minska ämnets omfång och, i fall så behöfves, ändra titeln.

2. Meningamas längd måste naturligtvis i väsentlig mån blifva beroende af innehållet. Såsom hufvudregel gäller, att man bör undvika långa och invecklade perioder, med bisats på bisats, samt iakttaga jämnhet, så att ej långa och korta meningar på ett störande sätt om-vexla. Afvikelser från denna regel äro egnade att försvåra både uppfattningen och uppläsningen. Ett ganska vanligt fel - 226 -

»En berättelse, som jag hörde, då jag var barn», i st. f. ... i min barndom, »Kristi lif, då han vandrade på jorden», i st. f. Kristi jordiska lif, »De gjorde oss en tjenst, som var af stort värde», i st. f. ... en stor tjenst, »G. har ett par hästar, som äro vackra», i st. f. ... ett par vackra hästar. »Vi mötte en karl, som var stor till växten», i st. f. ... en storväæt karl, »Påfven utfärdade sin . dom i form af en bulla, hvilket harmade konungen» (eller: » . .., och det harmade konungen»), i st. f. Till konungens harm utfärdade . .. »Ett år efter det han blifvit vigd till prest», i st. f. Ett år efter hans prestvigning, »Kyrkoherden A. utnämndes till att vara biskop», i st. f. . .. till biskop. »Ett enda ord, yttradt i obetänksamhet, kan förorsaka mycket ondt», i st. f. Ett enda obetänksamt ord... »Under det Franzén vistades i Stockholm, fick han underrättelse om att hans fader aflidit», i st. f. Under en vistelse i Stockholm fick Franzén underrättelse om sin faders död. »De bådo honom, att han skulle läsa högt», i st. f. ... att läsa högt, »Slutligen funno de, att det var fåfängt att försöka att hindra honom», i st. f. Slutligen funno de det vara fåfängt att söka hindra honom. »Musiken hade sedan lång tid. tillbaka utgjort hans största glädje», i st. f. . .. hade länge utgjort . . . »Vid sidan af vägen», i st. f. vid vägkanten. »Eegnet åstadkom icke någon skada», i st. f.. .. ingen skada.

Anm. I vissa fall ger en sammandragning annan mening än det fullständiga uttrycket. Ex. Jag hörde (= det kom till min kunskap), att hon sjöng. Jag hörde henne sjunga.

147. Om jämnmått i fram-stftllningen.

1. I ett ämnes behandling skall vara proportion både till innehåll och form.

Hvad man tänker ekrifva om bör vara väl och noga planlagdt, så att alla ämnets delar komma till sin rätt och att följaktligen bisaker ej behandlas som hufvud-saker eller tvärtom. Mycket vanliga fel äro att behandla en eller några delar af ett ämne omständligt och andra, lika vigtiga, ofullständigt samt att inblanda obetydligheter bland hufvudsaker, insätta vigtiga meddelanden i relativbisatser o. s. v.

Anm. Har någon valt ett ämne, som är för stort i förhållande till hans krafter eller för den tid han har att egna åt författandet, så bör han skyndsamt minska ämnets omfång och, i fall så behöfves, ändra titeln.

2. Meningamas längd måste naturligtvis i väsentlig mån blifva beroende af innehållet. Såsom hufvudregel gäller, att man bör undvika långa och invecklade perioder, med bisats på bisats, samt iakttaga jämnhet, så att ej långa och korta meningar på ett störande sätt om-vexla. Afvikelser från denna regel äro egnade att försvåra både uppfattningen och uppläsningen. Ett ganska vanligt felär att inleda uppsatser, afhand-lingar eller stycken med en eller några långa meningar och sedan nyttja korta.

Särskildt är det af vigt att skrifva korta perioder i sådant, som är. ämnadt att föredragas med hög röst.

3. Äfven mellan satsdelar af samma slag bör,såvidt möjligt är, jämnmått finnas, så att t. ex. icke det ena ordet har alltför många och det andra inga eller för få bestämningar. I synnerhet bör man undvika att låta satsdelar med (längre) bestämningar föregå andra satsdelar af samma slag utan bestämningar. Fel i sistnämnda afseende orsaka derjämte lätt nog dubbelmening. I st. f. »Ett i hög grad svul-stigt språk, med en trängsel af konstlade bilder och ordlekar, känslosamhet och sinlighet, voro utmärkande drag hos Marinos diktarskola» skrifve man: Känslosamhet och sinlighet samt ett i hög grad svulstigt språk, med en trängsel af konstlade bilder och ordlekar, voro utmärkande drag hos Marinos diktarskola.

148. Om framställningens skönhet.

1. Välljudet lider af ordformer med många olikartade konsonantljud, t. ex. »frälsts», »punkts», »skrifts», genom vissa slags vokalmöten {hiätus), t. ex. »sky ytterligheter», »o Oxenstjerna», och hårda konsonantmöten, t. ex. »spotskt skryt», »ytterst sträf-sam».

Man undvike äfven att låta samma bokstaf, boktafsförbin-

delse eller ord upprepas på ett för välljudet storande sätt. Ex. »Festen firades först efter fyra års förlopp» {Det dröjde fyra år, innan festen hölls e. d.). »I raseri rusade ryttaren mot rust-hållaren» {Som en ursinnig störtade ryttaren mot rusthållaren). »Robert har röjt ett för allt skönt och sant öppet och känsligt sinne» {Om R. vet man, att han har ett sinne, som är öppet för allt hvad skönt och sant heter e. n.d.). »Verkligen märkvärdig» {i sanning märkvärdig, verkligen förunderlig e. d.). »Det var för aUtid förbi med alla Alfreds allvarliga föresatser» {Med alla de goda föresatser Alfred hyst var det förbi, och det för beständigt). »Studeranden Andersson utöfvade ett välgörande inflytande på sina medresande» {Studenten {^gymnasisten, [-skolynglingen']-] {+skol- ynglingen']+} A. utöfvade ett godt inflytande på sina reskamrater). »De granskade graniten på det noggrannaste» {De undersökte graniten på det omsorgs fullaste). »Talmännen samt samtliga {och alla) riksdagsmännen voro samlade». »Om det blir omslag i vädret om söndag, så . . .» (/ fall det blir omslag i vädret nästa söndag, så . ..). »Elias Lönnrots namn är högt värderadt i Finland, och det är kändt ocb högt skattadt äfven utanför Finland» (.. . utanför dess gränser). »Ofta händer det, det oaktadt, att . . .» {Det oaktadt händer ofta, att.. .). »Det är säkert, att att kunna skrifva har sina fördelar» {Att kunna skrifva har är att inleda uppsatser, afhand-lingar eller stycken med en eller några långa meningar och sedan nyttja korta.

Särskildt är det af vigt att skrifva korta perioder i sådant, som är. ämnadt att föredragas med hög röst.

3. Äfven mellan satsdelar af samma slag bör,såvidt möjligt är, jämnmått finnas, så att t. ex. icke det ena ordet har alltför många och det andra inga eller för få bestämningar. I synnerhet bör man undvika att låta satsdelar med (längre) bestämningar föregå andra satsdelar af samma slag utan bestämningar. Fel i sistnämnda afseende orsaka

derjämte lätt nog dubbelmening. I st. f. »Ett i hög grad svul-stigt språk, med en trängsel af konstlade bilder och ordlekar, känslosamhet och sinlighet, voro utmärkande drag hos Marinos diktarskola» skrifve man: Känslosamhet och sinlighet samt ett i hög grad svulstigt språk, med en trängsel af konstlade bilder och ordlekar, voro utmärkande drag hos Marinos diktarskola.

148. Om framställningens skönhet.

1. Välljudet lider af ordformer med många olikartade konsonantljud, t. ex. »frälsts», »punkts», »skrifts», genom vissa slags vokalmöten {hiätus), t. ex. »sky ytterligheter», »o Oxenstjerna», och hårda konsonantmöten, t. ex. »spotskt skryt», »ytterst sträf-sam».

Man undvike äfven att låta samma bokstaf, boktafsförbin-

delse eller ord upprepas på ett för välljudet storande sätt. Ex. »Festen firades först efter fyra års förlopp» {Det dröjde fyra år, innan festen hölls e. d.). »I raseri rusade ryttaren mot rust-hållaren» {Som en ursinnig störtade ryttaren mot rusthållaren). »Robert har röjt ett för allt skönt och sant öppet och känsligt sinne» {Om R. vet man, att han har ett sinne, som är öppet för allt hvad skönt och sant heter e. n.d.). »Verkligen märkvärdig» {i sanning märkvärdig, verkligen förunderlig e. d.). »Det var för aUtid förbi med alla Alfreds allvarliga föresatser» {Med alla de goda föresatser Alfred hyst var det förbi, och det för beständigt). »Studeranden Andersson utöfvade ett välgörande inflytande på sina medresande» {Studenten {^gymnasisten, [-skolynglingen']-] {+skol- ynglingen']+} A. utöfvade ett godt inflytande på sina reskamrater). »De granskade graniten på det noggrannaste» {De undersökte graniten på det omsorgs fullaste). »Talmännen samt samtliga {och alla) riksdagsmännen voro samlade». »Om det blir omslag i vädret om söndag, så . . .» (/ fall det blir omslag i vädret nästa söndag, så . ..). »Elias Lönnrots namn är högt värderadt i Finland, och det är kändt ocb högt skattadt äfven utanför Finland» (.. . utanför dess gränser). »Ofta händer det, det oaktadt, att . . .» {Det oaktadt händer ofta, att.. .). »Det är säkert, att att kunna skrifva har sina fördelar» {Att kunna skrifva har- 228 -

otvifvelaktigt sina fördelar), »En tjuf, som stulit en häst, som tillhörde en resande, har blifvit gripen» {En tjuf, som stulit en häst från en resande, , , ,).

I prosa störes välljudet genom slutrim och poetisk rytm. Ex. »Presten stod vid ett bord och talade härliga ord» (.. . talade vackert och uppbyggligt e. n. d.). »Älskad i Danmark, hatad i Sverige, dog Margareta 1412» {Älskad i D, och hatad i S,, af-led M. 1412).

Anm. I uttalet undvike man såväl otillbörlig elision af vokaler (se 15) och utelemning af konsonanter (se t. ex. 18. Anm. 8) som inskjutning af obehöriga ljud (jfr 7. Anm. 3).

2. För undvikande af missljud och enformighet egne man uppmärksamhet särskildt åt parti-cipialändelserna -ande och -ende — hvilka lätt nog blifva för många, derför att pres. particip, i svenskan nyttjas både substan-tiviskt, adjektiviskt, och adverbielt — samt åt bl. a. orden af, att, dock, för, hvilken, icke, men, om, som, såsom och prepositionen vid.

I fråga om participialändel-sema kan mycket vinnas, om man i stället för participier nyttjar substantiv och adjektiv, t. ex. mäktigt {stort, starkt) inflytande 1. betydande inflytelse, i st. f. »betydande inflytande»; stötande {obehagligt) sätt, i st. f. »stötande beteende»; ryktets utbredning var i tilltagande, i st. f. ». . . utbredande var i tilltagande». På samma sätt sträfvart] f. »sträf-

vande», transport, t. »transporterande», hållning o. d., f. »beteende», betydlig, f. »betydande», o. s. v. Jfr 136. 1.

Af kan ofta med fördel utbytas mot bland. Ex. Bland utmärkta svenska män. intager D. ett af de främsta rummen. Jfr 131. 3.

Infinitivmärket att kan, om välljudet så kräfver (t. ex. då supinändelsen -at föregår), utelemnas, när infinitiven är objekt. Man skrifve: Han har börjat arbeta 1. Han har börjat sitt arbete {sin verksamhet) e. d. {icke ». . . börjat att arbeta»); De hafva önskat se oss {icke ». . . önskat att . ..»). — Konjunktionen att kan i nödfall ersättas med det (se 132. 10).

Dock kan utbytas med likväl, ändå. I st. f. »Och dock är han icke lycklig» kan man skrifva: Men ändå är han ej lycklig.

Ett för kan ofta undvikas genom val af annat uttryck. I st. f. »Han förklarades för senator för lifstiden» kan man säga: Han utnämndes {utsågs, valdes, korades) till . . .

Hvilken kan ofta utelemnas eller ersättas med som (se 100.2).

I st. f. icke skrifve man, när välljudet så fordrar, ej, inte, ingalunda, t. ex. ej mycket, t. »icke mycket», likväl ej, f. »dock icke».

I omvexling med men nyttje man dock eller emellertid, t. ex. menniskan är dock, t. »men -menniskan är».

Konj. om kan utbytas mot i fall och såvida samt frågeordet om mot huruvida.- 229 -

Som i relativsatser kan ofta utelemnas eller utbytas mot hvil-ken och i nödfall mot den der (se 100. 4. o. 5).

I st. f. såsom kan man nyttja i egenskap af. Ex. N,, som i egenskap af pastor uträttat mycket godt, afled i fjor (icke . . som såsom pastor ...»).

Prepos. vid kan ofta ersättas med nära, i granskapet af m. fl. uttryck. I st. f. »Vid Liljeholmen, vid Stockholm, finnes en jernvägsstation» skrifve man: Vid L,, nära S., finnes ...

3. Jemväl i fråga om sats-byggnaden undvike man enformighet. Mycket vanliga fel äro att för flitigt begagna satsbindningar med och eller men, re-lativbisatser, att-satser och participialkonstruktion. Ex. »Den stackars enkan var fattig och hade intet arbete. Då gick hon till en rik slägting, och han gaf henne arbete. Sedan erhöll hon hjelp äfven af andra och fick slutligen goda dagar» (Den stackars fattiga enkan hade intet arbete. Då vände ho7i sig till en rik slägting, som hjelpte henne. Sedan erhöll hon bistånd äfven af andra, med den påföljd att hon slutligen fick goda dagar). »Framför dem låg en lugn vik, omgifven af höga klippor, beklädda med träd, vajande för vinden» (Framför dem låg en lugn vik. Denna var omgifven af höga klippor, beklädda med träd, som vajade för vinden e. n. d.).

Anm. Under vissa omständigheter gör ett upprepande af samma ord god stilistisk verkan.

»Hvad särskildt angår propositioner, konjunktioner och relativa pronomina, så är . . . upprepning tjenlig vid satsdelar eller satser, som äro samordnade eller stå i lika ställning». Jfr C. Landtmanson, Bidrag till läran om den svenska prosastilen, 3:e uppl., 1884, sid. 48 o. f.

4. All muntlig och skriftlig framställning bör vara enkel och flärdlös. »Det sköna bor i det enkla». En mycket stor deKaf Sveriges litteratur, i synnerhet den estetiska, lider af frasmakeri.

Anm. Vanprydnader i vår litteratur, särskildt i minnesteckningar, griftetal o. d., äro de ideligen återvändande försäkringarna om andra menniskors samt kommande slägtens känslor och meningar. Naturligtvis kunna dylika försäkringar vara berättigade; men ofta nog sägas dervid rena osanningar. I alla dylika fall bör man nöja sig med att uttala förmodanden. Endast på grund af särskildt uppdrag eger man att gifva försäkringar å andras vägnar.

5. Åfven ur rent stilistisk synpunkt — för undvikande af enformighet och missljud — är det af mycken vigt att känna språkets synonymer, d. v. s. liktydiga och till betydelsen närslägtade ord. Mera vanliga synonymer bör man ständigt ha i minnet och för öfrigt anlita synonymlexikon.

Exempelvis uppräknas här ' gruppvis några mera allmänt förekommande synonyma ord och uttryck i svenska språket.Afton, qväll. — Ansigte, anlete, »sym,—Arg, förargad, förbittrad, förgrymmad, förtretad, het, ond, rasande, uppbragt, vred,

— Argsint, eldfångd, het, het-lefrad, hetsig, ilsken, lättretlig, ondsint, snarsticken, sticken, vildsint. — Bedrift, bragd, dåd, gärning, handling, idrott, stordåd, storverk. — Befalla, bjuda, förständiga, tillsäga, ålägga. — Befattning, syssla, tjenst, ämbete, anställning, plats, kall, kallelse. — Befogad, berättigad, tillbörlig. — Befordra, främja, gagna (en sak). — Begripa, fatta, förstå, inse. — Begynna, börja, gripa sig an med, taga i tu med, —

Bero på, härleda sig från, härröra af, komma an på, — Berätta, förtälja, omtala.

— Berömma, lo for da, prisa. — Brinna, flamma, låga. — Bevisa, visa, ådagalägga. — Dela, fördela, skifta, stycka, — Derför, af detta (dessa) skäl, af denna orsak, för den skull, alltså.

— Drabbning, batalj, fejd, fältslag, kamp, slag (slagtning), strid, träffning, vapenskifte. — Dö, aflida, afsomna, gå bort, lemiia det jordiska, skiljas hä-da7i. — Dölja, förborga, sticka under stol med. — Ega, besitta, hafva, innehafva, rå om.

— Ehuru, ehuruväl, fast, fastän, oaktadt, om än, om ock, änskönt. — Emedan, af det skälet att, eftersom, i ty att. —

— Erkänna, medgifva, tillstå, vidgå. — Fordra, erfordra, kräfva. — Frisk, helbregda, rask, sund, vid sunda vätskor, — Fråga, höra efter, spörja. —

Fråga, spörsmål. — Få, bekomma, erhålla. —Födas, komma till verlden, första gången se dagens ljus. — Förlåta, till-gifva, ursäkta. — Först, till en början, att begynna med,

— Gagn, fördel, nytta. — Glömma, förgäta, låta falla ur minnet. — Gunst, bevågenhet, nåd, ynnest. — Hufvudsakligen, förnämligast, företrädesvis. — Konung, monark, furste, regent, herskare. — Kunna, förmå, mäkta, orka, vara i stånd (till) titt. — Ledsen, dyster, missmodig, nedstämd, sorgsen. — Lif, lifstid, lefnad, lefnadsbana, lef-nadslopp, lefverne. — Minne, hågkomst, erinran. — Nyttja, använda, begagna, betjena sig af, bruka,—När, då, medan, så ofta som. — Och, samt, jämte, jämväl, äfvensom, — Ofta, ej sällan, mången gång. — Om (indir. frågeord), huruvida. — Om (prepos.), angående, rörande, vidkommande. — Om (konj.), i fall, i händelse, för den händelse, såvida.

— Pligt, skyldighet, förbindelse, förpligtelse, åliggande. — Plåga, pina, qval, smärta, vånda, värk.

— Rund, trind, — Skada, men, olägenhet, — Skaldestycke, dikt, poem, qväde, sång, — Skam, nesa, vanheder, vanära. — Skön, vacker, dejlig, fager, frid, vän.

— Sluta, ända, upphöra med.

— Sorg, bedröfvelse, bekläm-ning, sorgsenhet. — Språk, tungomål, tunga, — Ständigt, jämt, oaflåtligen, oupphörligt. — Stödja sig på, fota sig på, grunda sig på, hafva stöd (fotfäste, grund) i, hvila på. —*Säga, påstå, yttra. — Tjock, däst, klumpig. — Viss, ofelbar, otvifvelaktig. — Våga, töras, djerfvas, drista, fördrista sig till, understå sig, vedervåga, äfventyra. — Välja, utkora, utse.*

Anm. 1. Emellan de ofvan gruppvis anförda orden finnas i de flesta fall större eller mindre skiftningar i betydelsen. I sträng mening har språket inga fullkomliga liktydingar, om man med detta uttryck menar ord och uttryck, »som i alla förekommande fall kunna med lika rätt och lika väl användas» (A. F. Dalin). Äfven i detta afseende är alltså varsamhet behöflig.

Anm. 2. Om välljudet eller andra giltiga orsaker ej annorlunda bjuda, bör vid val mellan synonyma ord ett svenskt alltid ega företräde framför ett utländskt (*bragd* f. *bedrift, olägenhet* f. *nackdel, svettas* f. *transspirera* o. s. v.) samt ett kort framför ett långt (*andakt* f. *andäktighet, apel* f. *äppelträd, främja* f. *befrämja, tillbedjan* f. *tillbedjelse*). Jfr **33** o. f.

Anm. 3. Den svenska synonymiken har aldrig blifvit på ett fullt tillfredsställande sätt behandlad. Många goda upplysningar lemnas dock i »Svenska språkets synonymer» af A. F. Dalin (1870).

149. Om bildliga uttryck.

1. Vid användning af bilder (metaforer) är det af allra största vigt, att inga felaktiga eller på annat sätt störande uttryck få komma med. Metaforer böra väljas så, att de lämpa sig efter innehållet och de läsandes eller hörandes uppfattningsförmåga. En påbörjad bild måste fullföljas (genomföras), men får ej för mycket uttänjas. Man undvike att hopa bild på bild (*katakres*) och framför allt att sammanblanda olika bilder. En öfverflödande

rikedom af bildliga uttryck är, åtminstone under vanliga förhållanden, snarare egnad att försämra än att förbättra stilen: den försvårar uppfattningen i st. f. att underlätta den.

Några prof på fel i dessa afseenden må här anföras. »Befinna sig på en nedslående ståndpunkt», i st. f. ... *på en svag,* l. *ohållbar ståndpunkt.* »Beträda en syssla», i st. f. *tillträda en syssla* (jfr *beträda en väg*). »Hela styrelsen var samlad, med ordföranden i spetsen.» (Meningen torde vara: *Hela styrelsen var samlad, och ej häller ordföranden saknades* eller:... *var samlad och rådplägade under sin ordförandes ledning.* Jfr *Styrelsen tågade, med ordföranden i spetsen*). »Chauvinismen är en tacksam *resonansbotten,* ty den låter dåliga lidelser se ut som goda». »De berättade en del, med förlof sagdt, ankor», i st. f. *De kommo fram med* ... e. d. »Bära syndabocken», i st. f. *vara syndabock.* »Falla till bönboken», i st. f. *falla till föga* l. *taga till bönboken.* »Lemna en sak i minnesgoda händer», i st. f. *lemna en sak i goda händer* l. *öfverlemna en sak åt en minnesgod Säga, påstå, yttra. — Tjock, däst, klumpig. — Viss, ofelbar, otvifvelaktig. — Våga, töras, djerfvas, drista, fördrista sig till, understå sig, vedervåga, äfventyra. — Välja, utkora, utse.*

Anm. 1. Emellan de ofvan gruppvis anförda orden finnas i de flesta fall större eller mindre skiftningar i betydelsen. I sträng mening har språket inga fullkomliga liktydingar, om man med detta uttryck menar ord och uttryck, »som i alla förekommande fall kunna med lika rätt och lika väl användas» (A. F. Dalin). Äfven i detta afseende är alltså varsamhet behöflig.

Anm. 2. Om välljudet eller andra giltiga orsaker ej annorlunda bjuda, bör vid val mellan synonyma ord ett svenskt alltid ega företräde framför ett utländskt (*bragd* f. *bedrift, olägenhet* f. *nackdel, svettas* f. *transspirera* o. s. v.) samt ett kort framför ett långt (*andakt* f. *andäktighet, apel* f. *äppelträd, främja* f. *befrämja, tillbedjan* f. *tillbedjelse*). Jfr **33** o. f.

Anm. 3. Den svenska synonymiken har aldrig blifvit på ett fullt tillfredsställande sätt behandlad. Många goda upplysningar lemnas dock i »Svenska språkets synonymer» af A. F. Dalin (1870).

149. Om bildliga uttryck.

1. Vid användning af bilder (metaforer) är det af allra största vigt, att inga felaktiga eller på annat sätt störande uttryck få komma med. Metaforer böra väljas så, att de lämpa sig efter innehållet och de läsandes eller hörandes uppfattningsförmåga. En påbörjad bild måste fullföljas (genomföras), men får ej för mycket uttänjas. Man undvike att hopa bild på bild (*katakres*) och framför allt att sammanblanda olika bilder. En öfverflödande rikedom af bildliga uttryck är, åtminstone under vanliga förhållanden, snarare egnad att försämra än att förbättra stilen: den försvårar uppfattningen i st. f. att underlätta den.

Några prof på fel i dessa afseenden må här anföras. »Befinna sig på en nedslående ståndpunkt», i st. f. ... *på en svag,* l. *ohållbar ståndpunkt.* »Beträda en syssla», i st. f. *tillträda en syssla* (jfr *beträda en väg*). »Hela styrelsen var samlad, med ordföranden i spetsen.» (Meningen torde vara: *Hela styrelsen var samlad, och ej häller ordföranden saknades* eller:... *var samlad och rådplägade under sin ordförandes ledning.* Jfr *Styrelsen tågade, med ordföranden i spetsen*). »Chauvinismen är en tacksam *resonansbotten,* ty den låter dåliga lidelser se ut som goda». »De berättade en del, med förlof sagdt, ankor», i st. f. *De kommo fram med* ... e. d. »Bära syndabocken», i st. f. *vara syndabock.* »Falla till bönboken», i st. f. *falla till föga* l. *taga till bönboken.* »Lemna en sak i minnesgoda händer», i st. f. *lemna en sak i goda händer* l. *öfverlemna en sak åt en minnesgodperson.* »Lägga vigt vid», i st. f. *lägga vigt på.* »Lägga grunden till ett förfall», i st. f. *undergräfva en ställning* e. d. »Slå upp sina bopålar», i st. f. *slå ned sina bopålar.* »Störa sambandet», i st. f. *rubba (försvaga) sambandet, rubba (störa) sammanhanget* o. s. v. »Understödja en söndring», i st. f. *främja en söndring.* »Med de snaror han utlade för andra gräfde han sig sjelf en grop», i st. f. *I de snaror han utlade för andra fastnade han sjelf* eller: *I den grop han hade gräft för andra föll han sjelf.* »Hos N. N. har fosterlandskärleken slagit djupa rötter och brinner med full låga». »I sitt samvete har han en *mask,* som kastar en mörk *skugga* öfver hans lif». »Rätt liknar jag ett

tröskadt agn, jag liknar *höstens sky,* Som himlens vreda vind skall *sönderjaga*». »*Evangelii ljus* är en *brunn*, ur hvilken vi böra hemta *utsäde* till en *sköld* mot satans *gift*».

2. Vid användning af *metonymien* — en trop, som uppstår derigenom att orsak sättes i st. f. verkan, egenskap i st. f. person eller sak, och tvärtom — är mycken varsamhet af nöden. *Han har läst hela Virgilius* (= alla Virgilii skrifter); *Må himlen (= Gud) bevara oss!; Hela landet deltog* (= Alla menniskor i landet deltogo) *i hans sorg* o. d. äro vanliga och tillåtliga metonymier; men det går t. ex. ej an att skrifva: »Den sjuke presidenten var ämbetsverket till skada» i samma bet. som »Presidentens sjukdom var...». Ej häller: »Den fallne Gustaf Adolf sporrade svenskarnas mod», i st. f. *Gustaf Adolfs fall...* o. s. v.

3. Man akte sig för att missbruka den trop, som kallas *synekdoke* och som består deri att en del sättes i stället för det hela, ett konkret i st. f. ett abstrakt, eller tvärtom. Det är både uttrycksfullt och vackert, särdeles i poetisk stil, att skrifva: *Hafvet vimlar af segel* (fartyg); *Vargen är ett rofdjur* (i st. f. Alla vargar äro rofdjur); *Rättvisan var stum; äta sitt bröd i sitt anletes svett; »Niding, vill du mörda sömnen?»* (Tegnér) m. m. d. Äfven de hvardagliga uttrycken *få ett brödstycke* (en befattning); *ha tak öfver hufvudet; sätta fötterna under eget bord* (hafva eget hem) äro lättfattliga och goda. Men det är både oriktigt och smaklöst att skrifva t. ex.: »Napoleons ärelystna själ blickade mot purpurn».

150. Framställningssättet (*stilen*) bör lämpas efter innehållet och ämnet. *person.* »Lägga vigt vid», i st. f. *lägga vigt på.* »Lägga grunden till ett förfall», i st. f. *undergräfva en ställning* e. d. »Slå upp sina bopålar», i st. f. *slå ned sina bopålar.* »Störa sambandet», i st. f. *rubba (försvaga) sambandet, rubba (störa) sammanhanget* o. s. v. »Understödja en söndring», i st. f. *främja en söndring.* »Med de snaror han utlade för andra gräfde han sig sjelf en grop», i st. f. *I de snaror han utlade för andra fastnade han sjelf* eller: *I den grop han hade gräft för andra föll han sjelf.* »Hos N. N. har fosterlandskärleken slagit djupa rötter och brinner med full låga». »I sitt samvete har han en *mask,* som kastar en mörk *skugga* öfver hans lif». »Rätt liknar jag ett *tröskadt agn,* jag liknar *höstens sky,* Som himlens vreda vind skall *sönderjaga*». »*Evangelii ljus* är en *brunn*, ur hvilken vi böra hemta *utsäde* till en *sköld* mot satans *gift*».

2. Vid användning af *metonymien* — en trop, som uppstår derigenom att orsak sättes i st. f. verkan, egenskap i st. f. person eller sak, och tvärtom — är mycken varsamhet af nöden. *Han har läst hela Virgilius* (= alla Virgilii skrifter); *Må himlen (= Gud) bevara oss!; Hela landet deltog* (= Alla menniskor i landet deltogo) *i hans sorg* o. d. äro vanliga och tillåtliga metonymier; men det går t. ex. ej an att skrifva: »Den sjuke presidenten var ämbetsverket till skada» i samma bet. som »Presidentens sjukdom var...». Ej häller: »Den fallne Gustaf Adolf sporrade svenskarnas mod», i st. f. *Gustaf Adolfs fall...* o. s. v.

3. Man akte sig för att missbruka den trop, som kallas *synekdoke* och som består deri att en del sättes i stället för det hela, ett konkret i st. f. ett abstrakt, eller tvärtom. Det är både uttrycksfullt och vackert, särdeles i poetisk stil, att skrifva: *Hafvet vimlar af segel* (fartyg); *Vargen är ett rofdjur* (i st. f. Alla vargar äro rofdjur); *Rättvisan var stum; äta sitt bröd i sitt anletes svett; »Niding, vill du mörda sömnen?»* (Tegnér) m. m. d. Äfven de hvardagliga uttrycken *få ett brödstycke* (en befattning); *ha tak öfver hufvudet; sätta fötterna under eget bord* (hafva eget hem) äro lättfattliga och goda. Men det är både oriktigt och smaklöst att skrifva t. ex.: »Napoleons ärelystna själ blickade mot purpurn».

150. Framställningssättet (*stilen*) bör lämpas efter innehållet och ämnet.

REGISTER.

Sid.